

**ДЕРЖАВНА СЛУЖБА УКРАЇНИ
З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ**

**Львівський державний університет
безпеки життєдіяльності**

КУЛЬТУРА ЯК ФЕНОМЕН ЛЮДСЬКОГО ДУХУ

(БАГАТОГРАННІСТЬ І НАУКОВЕ ОСМИСЛЕННЯ)

**ДО 70-РІЧЧЯ ЛЬВІВСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ**

**Збірник тез доповідей
IV Міжнародної наукової конференції курсантів і студентів**

16 – 17 листопада 2017 року

Львів – 2017

Збірник тез доповідей IV Міжнародної наукової конференції курсантів і студентів «Культура як феномен людського духу (багатогранність і наукове осмислення)». До 70-річчя Львівського державного університету безпеки життєдіяльності, 16-17 листопада 2017 року. – Львів: ЛДУ БЖД, 2017. – 432 с.

РЕДКОЛЕГІЯ:

КУЗИК Андрій Данилович, доктор сільськогосподарських наук, професор
ЛАБАЧ Марта Миколаївна, кандидат філологічних наук, доцент
ВЕРБИЦЬКА Лідія Олегівна, кандидат філологічних наук, доцент
МАКОВИЧ Христина Ярківна, кандидат філологічних наук
ХЛИПАВКА Галина Григорівна
ОЛЕКСІЄНКО Наталія Олегівна

Збірник укладено за тезами доповідей IV Міжнародної наукової конференції курсантів і студентів «Культура як феномен людського духу (багатогранність і наукове осмислення)». До 70-річчя Львівського державного університету безпеки життєдіяльності, 16-17 листопада 2017 року.

Матеріали друкуються українською та російською мовами.

Збірник містить матеріали таких тематичних секцій:

- Секція 1* Соціокультурний вимір науки;
- Секція 2* Українська культурно-національна складова світової цивілізації;
- Секція 3* Культурологічна складова в навчально-виховному процесі вищої школи (до 70-річчя ЛДУ БЖД);
- Секція 4* Релігія як сфера культури;
- Секція 5* Феномени мови: культурологічний та філологічний аспект;
- Секція 6* Соціально-психологічні чинники культуротворення;
- Секція 7* Етичне й естетичне в культурі;
- Секція 8* Інформаційні технології як новітня форма існування культури.

За точність наведених фактів, самостійність наукового аналізу та нормативність стилістики викладу, а також за використання відомостей, що не рекомендовані до відкритої публікації відповідальність несуть автори опублікованих матеріалів.

СЛОВО ДО ЧИТАЧА

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, в якому відбувається Конференція, що її матеріали представлено в цьому збірнику, святкує 2017 року своє 70-річчя. І ми бачимо певний символічний знак у тому, що слова «Запобігти, врятувати, допомогти!», які є гаслом ДСНС, можна трактувати й як завдання також для тих, хто займається проблемами культури, кого вони цікавлять, бо допомагати нашій культурі, запобігати її забуттю й руйнуванню, рятувати духовні цінності мусить, власне, й молоде покоління наших курсантів і студентів, що так чисельно представили тут свої доповіді. Тому ми трактуємо цю Конференцію як нашу малу лепту й невеличку цеглину в таку величну будівлю, якою є наша культура.

Наш письменник і культуролог Валерій Шевчук, відомий своїми фундаментальними працями з проблем української культури, підкреслює: «Самосвідомість може виховати лише власна культура, яка при вихованні окремих особистостей має створити основу для їхнього духовного життя». Чи не на високій свідомості кожного громадянина України ґрунтується зараз і національна безпека нашої Держави, коли культура й мова стають її кордоном? Як бачимо, таку думку щодо своєї культури підтримують іноземні учасники Конференції зі семи країн, про що свідчать їхні доповіді. Тому якщо «людська особистість занурена у знаковий світ мови і культури» (Сергій Кримський), то ми маємо належно дбати про те, щоб цей світ зберігся, удосконалювався, розвивався, ставав усе барвистішим і багатшим.

Усі доповіді розподілено в 8 секцій, які тематично охоплюють найбільш важливі, на нашу думку, проблеми культури сучасного глобалізованого світу і є цікавими для молоді. Інформаційно-комунікаційні технології й етичне та естетичне в культурі, релігія як сфера культури й соціально-психологічні чинники культуротворення, українська культурно-національна складова світової цивілізації і соціокультурний вимір науки – такі головні напрями роботи нашої Конференції.

Сподіваємося, що матеріали, розміщені тут, будуть цікаві усім тим, хто не байдужий до рідної культури й культури інших народів, розуміє її неприминальне значення для буття кожного народу й ціннісно-смыслового універсуму окремої людини, хто й сам дбає про її розвій і поступ. «Бути Людиною!» – такий заповіт залишив нам Блаженніший Любомир Гузар, а бути людиною без того, щоб розвиватися духовно і зростати в цьому, неможливо. Саме культурні цінності і надбання нашого народу є неспростовною і певною запорукою такого зростання кожного з нас.

Марта ЛАБАЧ,
завідувач кафедри українознавства ЛДУ БЖД

СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ВИМІР НАУКИ

УДК: 17.023

НАУКА ЯК ДОБРО І ЗЛО

Борисяк П.Б.

*Наук. керівник – М.М. Лабач, канд. філол. наук, доцент,
завідувач кафедри українознавства*

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Проблема, яку ми розглядаємо – не нова, але щоразу викликає свіжий інтерес, бо кожен, хто нею цікавиться, має свій погляд на неї, відповідно, вона завжди може бути представлена з точки зору окремої людини, а, крім того, наукові пошуки й досягнення не стоять на місці і прикладів наукових новацій, які служать людині чи шкодять їй, стає все більше.

Відомий український філософ Сергій Кримський підкреслює: «Усвідомлення в історії культури соціальної небезпеки позаетичного знання стало бентежною реальністю епохи науково-технічної революції. Сучасна історія засвідчила, що досягнення науки в руках реакційних сил можуть обернутися на шкоду суспільству, зводитися до продукування варварських засобів глобального знищення, перекреслювати гуманістичні перспективи майбутнього. Таке використання науки руйнує цілісність культури, відчужує людські цілі наукового пізнання і зводить його до контркультурних форм апології машинного начала цивілізації» [2, с. 34].

Наш Всесвіт побудований Творцем так досконало і справедливо, що дивуєшся Його мудрості й не надивуєшся. А людина – вершина всього того прекрасного, що сотворив Господь, є неповторною особистістю, бо має душу, серце, а також розум – згадаймо відомі рядки Василя Симоненка, які вже стали хрестоматійними:

Ти знаєш, що ти — людина?

Ти знаєш про це чи ні?

Усмішка твоя — єдина,

Мука твоя — єдина,

Очі твої — одні [3, с. 99]

Але людина, що має здібності для творчості, відповідальна за свою діяльність, за весь світ, за життя на Землі, за всі трагедії, катаклізми, катастрофи, які стаються з її вини. Оскільки людина робить наукові відкриття, користуючись даною їй Творцем свободою, то її вибір повинен би бути завжди на користь Добра, але, як відомо, так є не завжди, оскільки для тих, хто користується результатами наукових відкриттів, визначальними в діяльності часто бувають мотиви, далекі від моральності й інших категорій Добра.

Наука є найвищим щаблем розумового розвитку людини, одним із найяскравіших досягнень людської культури й цивілізації. Нові відкриття, що їх робить людина, згодом набувають вигляду тих чи інших технічних засобів, механізмів, речовин, того чи іншого обладнання, що його людина ж і обслуговує. І якщо вона недбало ставиться до своїх обов'язків, не усвідомлює наслідків цієї недбалості, або, що ще гірше, свідомо спричинює катастрофу, аварію, то є підстави говорити, про антропогенний чинник у виникненні, так званих, техногенних катастроф. І такими причинами можуть бути помилки в проєктуванні будівель, споруд, конструкцій, порушення правил обслуговування обладнання та техногенного виробництва. Так чи інакше йдеться про людський фактор, безвідповідальність, які породжені зневагою до плодів людських рук, що їх довго плекали розум і знання вчених, дослідників, перш ніж вони втілилися в той чи інший проєкт. Тому формування гуманістичного світогляду, спрямованого на творення добра, антропоцентричної свідомості, яка керує вчинками людини, прищеплення уявлення про мораль і етику як керівництво до дії у праці та в повсякденному житті – це ті засади, що згодом, якщо достатньо поширяться, дозволять уникнути людству великих проблем, руйнацій і нищення.

Зауважимо, що видатні вчені були глибоко віруючими людьми. Так, світове відкриття подарував Дмитрові Менделєєву Вищий Розум, тобто Бог: свою періодичну таблицю хімічних елементів він просто «списав», як ясновидець, тому, якщо людина напружено працює для Добра, на користь людству, просить Бога про належний результат своєї праці, то Він, як правило, їй допомагає.

Інший бік проблеми полягає ось у чому: так звана, екологічна свідомість людини буває настільки низька, що дане від найдавніших часів природою, людина безповоротно нищить. Наприклад, у творі про Гільгамеша шість з половиною тисяч років тому описується про те, що Бог сотворив рай для людини, а людина, яка є вінцем творіння, цей рай руйнує: за час свого буття на Землі вона знищила майже тридцять відсотків фауни і флори, які вже ніколи не відновляться. А освоєння світу людиною через науково-технологічні розробки приводить до ще більшої руйнації екосистеми: спостерігаються великі зміни в кліматі, пожежі, урагани, танення льоду на полюсах, виникнення нових пустель. Наукові розробки, які практично використовує людина, часто спричинюють незворотні зміни в природі планети Земля: цемент, двигуни внутрішнього згоряння, двигуни літаків, кораблів, ракет, теплоелектростанції створюють, як відомо, парниковий ефект.

Науково-технічний прогрес в майбутньому може ставити під загрозу перебування і самої людини на планеті. Звичайно, наука і технології самі по собі не є добром чи злом - вони є інструментом у людських руках, а людина, яка має право вибору, може їх використовувати для з тією чи іншою метою. Ми бачимо, що розробка термоядерної зброї стала найбільшою загрозою для нашої планети; парадокс, але наявність цієї зброї в різних дер-

жавах є гарантією світового миру. Винайдення хімічної зброї привело до страшної загрози в світі, але, водночас, завдяки цим технологіям розвинулась фармацевтична промисловість. Розробки біологічної зброї дали поштовх до створення новітніх вакцинацій, які дозволили людині рятуватися від колись невиліковних хвороб, радіотерапія служить для лікування онкохворих, найефективніший препарат історії людства у боротьбі з інфекціями – пеніцилін – був виготовлений у лабораторії, де створювалася хімічна зброя. Можна навести вже й зовсім парадоксальний факт: досягнення в науці, що нагороджуються Нобелівською премією, фінансуються з виробництва смертоносного динаміту, від якого загинули мільйони людей.

Наука – це процес творчої діяльності для отримання нового знання, і результат цієї діяльності – ціла система знань. Частка відповідальності за результати наукових відкриттів лежить на кожному, бо ці результати є плодом роботи колективу, а також індивідуальним результатом. Зважаючи на специфіку нашого навчального закладу, хочеться відзначити, що головне завдання ДСНС, а також науки, технологій взагалі – запобігання нищенню і збереження творінь розуму й рук людських, рятування того, що нищенню все-таки піддалося, і це може бути головною метою існування людини. Блаженніший Любомир Гузар, наприклад, вважав за головну мету свого життя – «бути Людиною» [1]. Тому живімо заради добра, примножуймо добро, не дозволяймо, щоб наше знання стало «позаєтичним», будьмо творчими особистостями і любімо світ, бо це, на нашу думку, крім усього іншого, й означає «бути людиною»!

Література:

1. Гузар Л. Три дороги. Бесіди Блаженнішого Любомира Гузара з журналістами. – Львів: Друкарські куншти, 2013. – 120 с.
2. Кримський С. Ранкові роздуми. – К. : Майстерня Білецьких, 2009. – 120 с.
3. Симоненко В. Спадщина: У 2 т. – Т.1: Поезія, кн.1. – К. : ДП «Видавничий дім «Персонал», 2008. – 464 с.

УДК 330.3

УКРАЇНСЬКИЙ ШЛЯХ ОНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ
У XXI СТОЛІТТІ

Вінтоник І.М.

*Наук. керівник – М.Я. Купчак, старший викладач кафедри права
та менеджменту у сфері цивільного захисту
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*

Сучасні дослідження перспективних проблем розвитку показують, що нове глобальне навколишнє середовище неминуче створить нові умови внутрішнього розвитку нової молоді української держави і нового українського суспільства. Ми почали незалежний розвиток з глибокої системної кризи: економічної, політичної, соціальної та морально-психологічної, або духовної. Вона наклала свій негативний вплив на динаміку та якість розвитку держави. Громадянам України слід, нарешті, зрозуміти, що у них усіх, незалежно від їх етнічного походження й майнового стану, є лише одна держава – Україна, за яку кожен з нас несе відповідальність. Без великої політичної волі на найвищому державному рівні та без надзвичайних заходів, послідовних зусиль уряду та всього народу вивести Україну з кризи та водночас переорієнтувати її на новий щабель якісного, інтелектуального розвитку не вдасться.

Нині Україна отримала новий величезний історичний шанс прогресивного розвитку. Єдиним порятунком у політиці є освіта, знання і досвід. На щастя, в Україні достатньо досвідчених професіоналів і патріотів. Національна еліта повинна повернути державу та владу народові.

На законодавчому рівні сформульовано основні національні інтереси народу України. Зокрема, Конституція України вимагає реалізації і повного забезпечення таких найвищих національних пріоритетів [1]:

- консолідації суспільства в політичну націю, побудова суверенної, незалежної, демократичної, соціальної та правової держави;
- суверенітету України на всій її території, цілісності і недоторканості території;
- розвитку України як унітарної держави;
- прав і свобод людини в Україні: життя, здоров'я, честі і гідності, недоторканості і безпеки;
- народу України – статусу носія суверенітету і єдиного джерела влади;
- ефективного розвитку місцевого самоврядування;
- принципу верховенства права;
- всебічного розвитку та використання української мови як державної;

- послідовного розвитку і консолідації української нації, а також забезпечення національного культурного розвитку всіх корінних народів і національних меншин України;
- захисту всіх суб'єктів права власності та господарювання;
- політичної, економічної та ідеологічної багатоманітності і свободи політичної діяльності;
- екологічної безпеки і рівноваги, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи, збереження генофонду Українського народу;
- захисту суверенітету і територіальної цілісності України, її економічної та інформаційної безпеки;
- народного волевиявлення через вибори, референдуми та інші форми безпосередньої демократії;
- вільного волевиявлення на основі рівного і прямого виборчого права.

Поряд з безпосередньо зафіксованими пріоритетними національними інтересами Конституція України містить цілу низку положень і норм, які визначають права та свободи громадян України. Конституційні свободи є важливим чинником реалізації загальнонаціональних інтересів.

Водночас у Конституції України закріплені лише основні національні інтереси. А «Стратегія сталого розвитку "Україна-2020"» має за мету представити їх у розгорнутій формі як систему засад національних інтересів і шляхів їх реалізації [3].

Отже, Україна має як величезні історичні шанси, так і величезні проблеми внутрішнього облаштування, економічної, політичної і соціальної інтеграції. Це і є довгострокова стратегія модернізації й оновлення України, адаптована до нових цивілізаційних імперативів, до вимог глобалізації розвитку та глобальної конкурентоспроможності. Це запорука безпеки і успіху розвитку України в ХХІ ст. [2]. Як ніколи раніше найбільша мудрість суспільства полягає саме в тому, щоб, як говорив М. Драгоманов, «убачити напрямок руху світового, його міру, закон і послужитись тим рухом. Інакше той рух піде проти нас, розчавить нас». Глобальна інтеграція і безпека розвитку, базована на принципах справедливості і демократії, – це і є той закон світового розвитку, який визначає шлях у майбутнє кожної суверенної нації-держави.

Література:

1. Конституція України. – К., 1996. – 136 с.
2. «Процес реформ в Україні буде максимально відкритим – Дмитро Шимків». [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // <http://www.president.gov.ua/news/32499.html>.
3. Указ Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015 «Про Стратегію сталого розвитку "Україна-2020"» // Офіційний вісник України від 23.01.2015 р. – № 4.

УДК 070-027.54)(477.52/.6)

РЕГІОНАЛЬНА ПРЕСА СХОДУ УКРАЇНИ

Голдаєва М.В.

*Наук. керівник – Н.І. Голубінка, ст. викладач кафедри української мови
Національний університет «Львівська політехніка»*

Метою дослідження є оцінка ЗМІ східного регіону, висвітлення суспільно важливих тем, аналіз контенту, який отримують громадяни, і результати, до яких призводить дана ситуація.

Донецька область вирізняється поміж інших регіонів країни, адже здебільшого скрізь є конкуренція між різними власниками, натомість східна частина країни підпорядковується єдиній «партійній лінії», одночасно позиціонуючи себе як незалежні ЗМІ. Починаючи з 2014 року, найбільшим місцевим медіавласником є «Метинвест».

Одним із найголовніших чинників, який вирізняє пресу Сходу, – це «мовне обличчя». Видання друкують виключно російською, і тільки де-не-де можна натрапити на поодинокі українськомовне повідомлення. Досвідчений журналіст Сергій Рахманін каже в одному зі своїх інтерв'ю: «Ренесанс не просто україномовної, а повноцінної української журналістики відбудеться не тоді, коли силоміць примусять друкуватися виключно українською, а коли з'являться самобутні яскраві і цікаві українські медійні проекти, які створять новий тренд в українській журналістиці, що остаточно вилікує від звички мавпувати російські видання»[2].

Через те, що більшість мешканців міст працює на великих підприємствах, що пов'язано з економічним спрямуванням регіону, достатньо поширеними є заводські багатотиражки, які сповіщають робітників та службовців про події в місті, країні чи самій організації. Прикладом може слугувати заводська газета маріупольського заводу «Ілліча» – «Метинвест», де друкують відверто заангажовані матеріали (під егідою Рината Ахметова). Заголовки, зазвичай, такого змісту: «Метінвест піднімає зарплату», «Свіжі ідеї для себе і колег», «Для жителів міста» тощо. Так медіавласник демонструє мешканцям міста, за що вони мають бути вдячні.

Основна проблема донецького медіаринку – це нестача критичного аналізу, свободи слова і статей на місцеву тематику. Загалом рівень суспільно важливих матеріалів в аналізованих виданнях («Призовський робочий» і «Метинвест») – лише чверть від загальної кількості. Місцеві новини складають менше половини від суспільно важливих, решта – новини загальноукраїнської тематики. Як і в інших областях країни, третина місцевих новин – це інформація про кримінальні події або політичні перипетії, причому в останньому разі новини часто є заангажованими. «Призовський робочий» хоч і позиціонує себе як сімейна газета, але розділів, призначених для молоді або дітей не має. Чверть газети заповнена рекламою, остання сторінка присвячена гороскопам.

Всього одна стаття з випуску №123(20267) газети «Приазовський робочий» присвячена темі АТО й зоні бойових дій [1]. Це надзвичайно мале відсоток, зважаючи на близькість конфлікту.

У Маріуполі, наприклад, журналісти не беруться за опис подій, які відбуваються в цьому регіоні: чому чути обстріли, або яка ситуація в непідконтрольних Україні територіях. Це частково пов'язане з тим, що працівникам медіа складно зберігати спокій і коректність під час написання матеріалів, адже громадяни налякані ситуацією навколо й достатньо складно підібрати правильні слова, щоб не спонукати до конфлікту чи не злякати ще більше. У зв'язку з цим і темі переселенців присвячене тільки одне повідомлення з випусків «Приазовського робочого» № 123, 124, 125.

Через нестійкість ситуації на Сході самі журналісти намагаються обходити висвітлення цієї інформації. Якою буде в майбутньому доля міста, також невідомо, треба бути дуже обережним із новинами такої тематики.

Інформаційну війну в медіа на теренах Донбасу ділять на 4 етапи [3, с. 53]:

1. Шок.
2. Відсіч.
3. Стабілізація.
4. Відведення уваги.

У пресі Маріуполя непомітні ці кроки держави-загарбника, адже позиція щодо політичної належності була прийнята відразу. «После того как Мариуполь зачистили, люди стали более открыто говорить о своей позиции. Но возле сгоревшего здания городского совета, который дважды занимали сепаратисты, до сих пор собираются пророссийски настроенные горожане» [4, с.33], але і до, і після «Російської весни» ніколи не було сепаратистських настроїв ні в пресі, ні в інших медіа.

Бути журналістом східного регіону є великою відповідальністю. Громадянська нейтральність – це те, що відбувається на Сході; написання лише заангажованих матеріалів на загальноукраїнські теми, без змоги звільнитися від цих кайданів – так можна описати пресу цього регіону. І як наслідок, люди більше довіряють сайтам 0629.ua і 6264.ua, аніж друкованим ЗМІ.

Література:

1. Газета «Приазовський робочий» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://pr.ua/arhiv/date/2016-10-21>.
2. Інтерв'ю: «Журналіст Сергій Рахманін: зараз будь-яке рішення, що стосується Донбасу, є поганим» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://glavred.info/politika/zhurnalist-sergiy-rahmanin-zaraz-bud-yake-rishennya-scho-stosuyetsya-donbasu-ye-poganim-443692.html>.
3. Майорова А. Донбас в огні / Аліна Майорова. – Л. : Прометей, 2017. – 100 с.
4. Сергацкова Є. Война на три буквы / Сергацкова Є., Чапай А., Макасов В. – К. : Фоліо, 2015 – 384 с.

УДК 614.841

ЗАПОБІГАННЯ ПОЖЕЖАМ У ЛЬВІВСЬКОМУ АКАДЕМІЧНОМУ ТЕАТРИ ЕСТРАДНИХ МІНІАТЮР «І ЛЮДИ, І ЛЯЛЬКИ» ЗАДЛЯ ЗАХИСТУ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ЛЯЛЬКОВОДСТВА В УКРАЇНІ

Дацко Г.М., Мочарська В.О.

*Наук. керівник – В. М. Фірман, канд. техн. наук,
доцент кафедри безпеки життєдіяльності*

Львівський національний університет імені Івана Франка

Гарантування пожежної безпеки є невід'ємною частиною державної діяльності щодо охорони життя та здоров'я людей, національного багатства і навколишнього середовища. «Кодекс України про цивільний захист» визначає загальні правові, економічні та соціальні основи гарантування пожежної безпеки, регулює відносини державних органів, юридичних і фізичних осіб [4]. Гарантування пожежної безпеки є складовою виробничої та іншої діяльності посадових осіб, працівників підприємств та державних установ. Ця діяльність покладена на керівників підприємств і державних установ або на інших уповноважених осіб [1].

У театрах, що є державними установами районного, міського або обласного значення, директор відповідальний за дотримання умов охорони праці відповідно до вимог нормативних документів, він забезпечує додержання прав працівників, гарантованих Законом України «Про охорону праці». В обов'язки директора входить у встановлені терміни пройти перевірку знань з охорони праці, що передбачено в ст. 18 Закону України «Про охорону праці». [2]

На жаль, знання керівника не завжди може врятувати театр від пожежі, так як це сталося у театрі «І люди, і ляльки» 25 січня 2006 року. За свідченням експертів, причиною займання стало коротке замикання. Оскільки театр тоді був приватним і державного фінансування не було, не було змоги обладнати спеціальні приміщення для зберігання реквізитів/костюмів, натомість усе зберігали прямо на сцені. Але фатальну роль зіграла стара, непридатна для використання у театральному приміщенні електрична мережа. У результаті замикання відбулося займання, унаслідок чого театр втратив увесь реквізит, декорацій й технічне оснащення. Завдані збитки сягали більш ніж 300 тисяч гривень, на відновлення театру пішло більш ніж два роки. На щастя, у цьому інциденті ніхто не постраждав, проте саме такі нещасні випадки змушують відповідальніше ставитись до вимог пожежної безпеки, особливо в закладах масового перебування людей, таких як дитячі театри.

Серед основних вимог пожежної безпеки варто назвати такі :

- Потреба проходження інструктажу з пожежної безпеки під час влаштування на роботу в театр або інший заклад з масовим перебуванням людей.

- Ознайомлення з пожежним інвентарем, з місцем його розташування та вміння застосувати згадані пристрої для гасіння пожежі.
- Заборона заставляти, закривати пожежні проїзди та проходи до пожежного інвентаря, устаткування та пожежних кранів.
- Заборона куріння в недозволених місцях.
- Потреба стеження за справністю електропристроїв (ліхтарів, софітів, прожекторів). Не можна допускати їх перегріву, треба своєчасно усувати несправності.
- Відпрацювання тренувальних евакуацій глядачів та акторів з театру на випадок надзвичайної ситуації [1]

Можемо зробити висновок, що дотримання правил пожежної безпеки сьогодні є одним з найважливіших аспектів загальнонародської безпеки загалом. Для цього відповідальні працівники приватних чи державних установ повинні регулярно проводити інструктажі з питань охорони праці задля уникнення нещасних випадків. Директори установ культури, театрів, будинків творчості, навчальних закладів культурного спрямування та інших установ, у яких використовують складну сценічну техніку, повинні знати основні нормативні документи, що регламентують роботу з гарантування пожежної безпеки об'єктів, стандарти, будівельні норми та правила (пожежної безпеки та інші), порядок організації роботи пожежної дружини, порядок створення та роботи пожежно-технічної комісії, кримінальну, адміністративну, матеріальну та дисциплінарну відповідальність громадян посадових та юридичних осіб за порушення вимог пожежної безпеки та виникнення пожежі. Адже заклади культури – це місця, де часто перебуває велика кількість людей, зокрема неповнолітніх.

Література:

1. Кирич Н. Безпека життя і охорони праці. – К. : Охорона праці, 2000.
2. Закон України «Про охорону праці» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2694-12>.
3. Кодекс цивільного захисту України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5403-17>.

УДК 37.091.4

КОНЦЕПЦІЯ І ДОСВІД А.С. МАКАРЕНКА ЩОДО ВИХОВАННЯ «ДІТЕЙ АСОЦІАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ»

Жупник Т. М.

*Наук. керівник – С.П. Кость, канд. наук із соц. комунікацій, доцент,
доцент кафедри початкової та дошкільної освіти
Львівського національного університету імені Івана Франка*

Починаючи з дошкільних закладів, далі в школах і вищих навчальних закладах педагоги виокремлюють осіб, яких у сучасній педагогічній науці прийнято називати терміном «діти асоціальної поведінки». Дуже часто педагоги з певних причин не можуть впоратися з вихованням таких учнів ще в школі і тоді залучають соціальні чи правоохоронні органи, які спеціалізуються на роботі з «особами асоціальної поведінки».

Уже в 20–30-х рр. ХХ ст. виокремлено три групи причин, що визначають важковиховуваність і відхилення в поведінці: соціальна зіпсованість, педагогічна занедбаність та аномальні, хворобливі відхилення в психічному розвитку. Цими причинами були і є сирітство, а також соціальна бездоглядність, низький рівень духовного розвитку батьків, консерватизм учителів, помилки в шкільному та сімейному вихованні. Зовнішні негативні явища в поєднанні зі слабкостями й відхиленнями в психіці створюють внутрішні причини важковиховуваності й аморальності.

Педагогічна наука встановила, що:

1. Жодна окрема причина не може призвести до негативних змін у психіці дитини. Важковиховувані, правопорушники, злодіє, асоціальною особистістю людина стає тільки під дією сукупності несприятливих причин. Отже, система виховання й робота педагогів усіх рівнів має бути скерована на те, щоб не дати змоги різним негативним зовнішнім впливам і несприятливим умовам об'єднатися й негативно діяти в комплексі.

2. Перебудова, зміна внутрішнього світу людини – процес природний, потрібен щодо усім людям без винятку. Звісно, подолання окремих особистісних недоліків звичайної людини й виправлення злочинця – це різні явища. Але в їх основі лежать єдині процеси перебудови свідомості й поведінки.

Часто трапляється, що діти живуть в ідентичних умовах, переживають одні й ті самі події, підпадають під однаковий негативний вплив, але одна дитина може пережити це й навіть стати більш цілеспрямованою, волевою, а інша – духовно зламатися, втратити віру в себе й людей.

Ще донедавна діти, яких називали «асоціальними», мали одну дорогу – в колонію. Проте видатний педагог А.С. Макаренко довів, що це не кінець життя такої дитини, а лише нагода стати на праведний шлях. Він

наголошував, що справа педагогів не тільки «витягнути» дитину з болота, у яке вона з тих чи тих причин потрапила, але й не згубити хороших рис, які притаманні кожній дитині, та допомогти їй повірити в себе. Як зазначив А. Макаренко, однією з причин появи «важких» дітей є ненормально сформовані стосунки між дітьми й дорослими в сім'ї та школі.

1920 р. Губернський відділ народної освіти запропонував 32-річному педагогові А. Макаренку очолити трудову колонію для неповнолітніх злочинців у селі Ковалівка поблизу Полтави. Навколо були кілька напівзруйнованих будівель, брак коштів, змєнька колег-учителів і повне нерозуміння, що робити з групою підлітків з кримінальним минулим, які стали його вихованцями.

Аналізуючи поведінку дітей, які вступали до колонії, педагог виявив значення їхнього соціально-морального досвіду в мотивації вчинків. Нездорову мотивацію вчинків Антон Семенович пов'язував із особливою чутливістю в моральних стосунках. Зовнішнім виявом цієї чутливості є іноді дуже своєрідна, але по-своєму сильна система логічних побудов, яка для дорослої людини з адекватним моральним досвідом називається нахабством. Зовнішніми факторами, характерними для новоприбулих вихованців колонії А.С. Макаренка, були: неосвіченість та напівосвіченість, невміння лічити, нерозуміння цінності навчання, брак чіткої життєвої мети та прагнєнь.

Основним методом роботи з дітьми, на думку Макаренка, повинні бути не шаблонні підходи і повчання, а метод подиву, або «вибуху», коли певна проблема вирішується абсолютно несподіваним для учасників способом (наприклад, коли вихованець провинився й чекає цілком передбачуваного покарання, можна просто посміхнутися, обійняти, сказати, що все буде гаразд і нічого непоправного не сталося).

При цьому А.С. Макаренко постійно запевняв, що кожен випадок має бути суто індивідуальним і засіб, який подіяв з одним вихованцем, на іншого може просто не вплинути, а ще когось – образити. А образи гідності педагог прагнув уникати, наголошуючи, що навіть найменша дитина гідна поваги [1, с. 79].

Створюючи освітньо-виховні заклади, А.С. Макаренко першочергово висував ідею щастя, досягнення щасливого дитинства. Вихованці Анто́на Семеновича не мали сім'ї – їхньою сім'єю була колонія. Організувати родинні взаємини між колоністами йому допоміг принцип різновіковості.

Основний принцип педагогічної системи А.С. Макаренка – принцип виховання в колективі, праця та дисципліна.

А.С. Макаренко запропонував класифікацію колективів за такими стадіями розвитку:

1) колективу ще немає, керівник змушений виступати в ролі «диктатора»;

2) виділяються активісти, які підтримують керівника та беруть на себе частину його зобов'язань;

3) колектив повністю склався, більшість функцій керівника переходить до органів самоврядування;

4) кожний член колективу перебуває на рівні самовиховання, ставлячи колективну вимогу сам до себе [2, с. 243].

Важливою умовою розвитку дитячого колективу Макаренко називав «закон руху вперед», який означає, що виховну роботу слід будувати так, щоб неперервно росла потреба творити щось нове, тобто він розробив систему перспективних ліній, яка ставила перед вихованцями далекі й близькі цілі, давала змогу колективові жити напруженим, цілеспрямованим життям. Ця система виглядала так: близька перспектива – віра в завтрашню радість, середня перспектива – проект колективної дії, дещо віддаленої в часі; далека перспектива – майбутнє вихованця чи майбутнє закладу.

Концепція А.С. Макаренка полягає в тому, що під час перевиховання не можна разом з негативним руйнувати позитивне в особі вихованця. Тому за достатнього рівня загального розвитку доцільний процес часткової зміни особистості важкого школяра – реконструкції, тобто перебудови його характеру [3, с. 143].

Досвід А.С. Макаренка як соціального педагога унікальний. Мало хто в історії соціальної педагогіки зумів так вдало втілити свою теорію в практику і досягти вражаючих результатів, маючи справу з важкими підлітками. У «Книзі для батьків» Макаренко закликав починати виховання дітей з виховання самих себе, адже діти не слухають того, що ми їм кажемо, вони просто наслідують нас: повторюють наші висловлювання, дії, вчинки. Слова і побажання педагога є особливо актуальними у наш час, коли загострились соціальні проблеми суспільства.

Література:

1. Живага О., Долина Л. Ідеї А.С. Макаренка в контексті сучасного підходу до створення виховної системи освітнього закладу / О. Живага, Л. Долина. – Витоки педагогічної майстерності. 2013. – Випуск 12. – С. 75–84.

2. Макаренко А.С. Книга для батьків / А.С. Макаренко. – К. : Рад. школа, 1980. – 327 с.

3. Фіцула М.М. Педагогіка : Навч. посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. – К. : Видавничий центр «Академія», 2002. – 528 с.

УДК 808.3

ВПЛИВ РЕКЛАМИ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ НА СВІДОМІСТЬ ЛЮДИНИ**Лис В. П.***Наук. керівник – Т. А. Єщенко, канд. філол. наук, доцент,
завідувач кафедри українознавства,**Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького*

Нині реклама є потужним інформаційним засобом впливу на свідомість адресата. Медична реклама охоплює просування фармацевтичних засобів, лікарських послуг і товарів медичного призначення через ЗМІ (інтернет, телебачення, журнали, газети тощо). Рекламні тексти перебували в колі уваги вітчизняних учених: О. Арешенкової, Ю. Горожанова, Т. Декшни, О. Черноус та ін. Проте немає наукових праць, у яких було б описано специфіку саме медичної реклами.

Дослідження комунікативних механізмів мовного впливу у рекламних текстах лікарських засобів (далі – ЛЗ) складає мету пропонованої розвідки.

Джерельною базою наукової студії слугують тексти та відеоролики реклам медичних засобів (відеоролики реклами «Грипго», «Нурофен Експрес», «Нурофен Форте», «Лізак», «Таміпул», «Дуфалак»; тексти реклами «Еспумізан», «Лізак», «Алерон», «Мезим», «Анаферон» та ін.); загальна кількість – 159 одиниць.

З-поміж методів дослідження обрано описовий метод. Таким способом виокремлено одиниці аналізу (тексти медичної реклами); класифіковано й інтерпретовано засоби мовного впливу на адресата.

Як слушно зауважує О. Арешенкова, «Сьогодні реклама стала невід’ємною частиною сучасного життя і перетворилася на один з основних складників інфраструктури засобів масової інформації. Головне призначення реклами – сприяти продажу товарів, спонукати споживачів до бажаної дії через рекламне повідомлення, що поєднує в собі як інформацію, так і переконання. Вплив на адресата є базовою функцією реклами, тому засоби її реалізації постають як один із найважливіших компонентів мовної структури» [1, с. 5]. На одні оголошення ми не звертаємо уваги, а інші – викликають стійке бажання придбати рекламований товар. Суцільний аналіз телевізійної реклами ЛЗ надав підстав констатувати: з-поміж визначальних ознак подібних текстів чітко виокремлюються:

1. *Стверджувальні висловлювання*: «Мезим – після їди легше з ним»; «Імунобіотик Дерматит ПРО – викликає сильне бажання хвалитися чистою шкірою»; «Нуклео Ц.М.Ф. Форте – відновлює передачу нервового імпульсу»; «Тіотризолін – дієва підтримка при вінцевій хворобі серця».

2. Використання слоганів: «Кальцемін – сила Кальцію та мінералів для здоров'я Ваших кісток»; «Сімфоні – симфонія життя»; «Діокор – подвійна протидія тиску»; «Еспумізан позбавляє здуття, мама спокійна – спокійне дитя».

3. Концентрація на кількох рисах: «Синупрет» усуває нежить, полегшує носове дихання, запобігає ускладненням»; «Корвазан» зменшує ГЛШ, подовжує життя хворих з ХСН, збільшує ФВ ЛШ»; «Ноліпрел» захищає нирки, знижує смертність».

4. Метод «Такі ж як усі»: «Таміпул – тільки для жінок».

5. Сценарій «Проблема – рішення»: «Запалення сечових шляхів? Каміні нирок? – Канефрон Н»; «Захворювання органів дихання? – Імупрет»; «Якщо у мене закріп коли я на дієті, як забезпечити дію швидко? – При закрєпі прийміте Дуфалак».

6. Порівняння: «Трифас – нижча смертність при ХСН в порівнянні з фуросемідом або іншими діуретиками»; «Сімфоні – безпечність порівняно з плацебо»; «Нейрокобал – більше ніж звичайні вітаміни для нервів».

Отже, описані комунікативні механізми витворення словесних цілих, що мають на меті інформаційне просування ЛЗ, підтверджують висунуту гіпотезу про те, що такі словесні цілі містять способи нейролінгвістичного програмування (НЛП) свідомості пацієнта. Реклама впливає різними методами: стверджувальними висловлюваннями («Еспумізан», «Лізак», «Алерон»), використанням слоганів («Мезим», «Анаферон»), концентрацією на декількох рисах або особливостях («Ну-рофен Експрес», «Ну-рофен Форте»), створенням контрасту («Лізак»), використанням методу «Такі ж, як усі» («Таміпул»), порівняннями («Таміпул»), а також сценаріями «Проблема – рішення» («Дуфалак»).

Література:

1. Арешенкова О. Ю. Рекламний текст як функціональний різновид мови [Текст] / О. Ю. Арешенкова // Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету. – 2014. – Вип. 10. – С. 5–11.

2. Горожанов Ю. Рекламний текст у сучасних лінгвістичних дослідженнях [Текст] / Ю. Горожанов // Волинь філологічна: тексти контекст. – 2012. – Вип. 14. – С. 19–26.

3. Декшна Т. А. Рекламний текст versus художній текст [Текст] / Т. А. Декшна // Система і структура східнослов'янських мов. – 2011. – Вип. 3. – С. 164–171.

4. Черноус О. Рекламний текст як об'єкт лінгвістичної експертизи [Текст] / О. Черноус // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство). – 2015. – Вип. 21. – С. 312–316.

УДК 172

ЕТИКА ТА ЕСТЕТИКА ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ

Люта Є.Г.

*Наук. керівник – Н.В. Щербакова, канд. філол. наук,
ст. викладач кафедри суспільно-гуманітарних наук
Таврійський державний агротехнологічний університет*

Поява та поглиблення напруженості у відносинах між людиною і природою – результат необачного й заполітизованого сучасного суспільного розвитку. Теперішній стан навколишнього середовища загрожує першедусім подальшому існуванню людства взагалі. Проблеми екології вимагають вироблення нового типу світогляду, який би ґрунтувався на якісно нових цінностях. Екологічна загроза поставила етику перед багатьма проблемами, які потребують переосмислення місця людини в природі та космосі. Екологічна проблематика дає етиці змогу уточнити зміст багатьох її категорій, поглибити аналіз теми моральної активності людини будь-якої професії, ствердити нові ціннісні світоглядні орієнтації у ставленні до природи й до самої себе. Природопереворювальна діяльність людини стала зараз предметом поглибленого дослідження, оскільки гуманність полягає не тільки у ставленні до людини як до мети, але й у дбайливому ставленні до природи як життєвого простору. Успішні вирішення завдань з поліпшення екологічної ситуації можливо тільки за умови розширення екологічної свідомості людства, підйому екологічної культури і знань у цій галузі.

Формування екологічної культури особистості виступає як найважливіша закономірність сучасного етапу розвитку суспільства. Екологічна культура особистості – це сукупність екологічних знань, філософських концепцій, етичних принципів, а також певних навичок, почуттів і переконань, що відбивають проблеми взаємодії суспільства та природи і спрямовані на створення й організацію оптимальних умов для подальшого розвитку людини, збереження її здоров'я, на дбайливе ставлення до природи, як найважливішої морально-соціально цінності в житті сучасного суспільства [1, с. 143].

Формування етичної та естетичної екологічної свідомості пов'язане з багатьма чинниками.

Екологічна етика пропонує та захищає систематичну і всебічну концепцію моральних відносин між людьми і природою. Екологічна етика припускає, що людська поведінка стосовно природи може спрямовуватись і спрямовується моральними нормами. Головним напрямом в екологічній етиці є екобіоцентризм, що націлює людей на збереження якомога більшої кількості видів живих істот і ділянок дикої природи безвідносно до користі від цього людині [2, с. 124].

Сучасна людина повинна навчитися не тільки поважати права природи, але і стати їх виразником, спікером усього екологічного співтовариства, його моральним голосом. Сьогодні привілейований статус людини

виражений не в праві на експлуатацію, а у відповідальності за все живе. І це з кожним роком розуміє все ширше коло людей.

2000 р. за завданням Київського еколого-культурного центру група вчених Дніпропетровського університету проводила соціологічні дослідження в різних частинах України. Всього опитано 1200 осіб. Дані свідчать, що 61,5% згодні надати рівні з людиною права тваринам, 54,3% – рослинам, 49,5% – об'єктам неживої природи [4, с. 44–45].

Екологічна етика має дві головні функції: руйнівну і творчу. Перша спрямована на те, щоб зруйнувати старі, споживацько-утилітарні стереотипи щодо відносин людини з природою, численні антропоцентричні міфи та цінності, відмовитися від марнотратних і негуманних видів природокористування. Творчі функції екологічної етики спрямовані на вироблення нового, екологічного світогляду, що дасть змогу людині і природі успішно співіснувати.

Як справедливо вважає С.Д. Дерябо, розвиток свідомості на основі екологічної етики «представляет собой кардинальную смену образа мира, которую можно, пожалуй, сравнить с тем переворотом в сознании, который был произведен Коперником — сменой геоцентрической модели солнечной системы на гелиоцентрическую. Как тогда Земля потеряла статус центра вселенной и его заняло солнце, так и теперь человек должен отказаться от представления о себе, как “центре” природы, мира, а это место должен занять принцип экологической целесообразности, “экологический императив”» [3, с. 306].

Увага до естетичних цінностей природи після тривалої перерви виникла знову разом із загостреним інтересом до навколишнього середовища через наростання екологічної кризи. А. Берлеант зазначив, що людський досвід завжди історично та культурно обумовлений, а отже, і докільля є втіленням історії і культури. Екологічна естетика виходить з того, що світ людини є частиною природи, а ландшафт – світом людини.

Екологічна естетика розглядає навколишнє середовище як джерело естетичного досвіду людини в цілому і як об'єкт естетичної оцінки зокрема. Розвиток екологічної естетики й естетичного виховання впливає на екологічне виховання суспільства, а отже, і на покращення та вдосконалення навколишнього середовища, сприяє позитивному вирішенню екологічних проблем, які настільки загострилися останнім часом [5, с. 13].

Щоб сформувати в особистості здорову етичну та естетичну екологічну культуру, треба насамперед посилити екологічне виховання завдяки цілеспрямованому навчанню. Моральний аспект виховання полягає в тлумаченні екологічних законів, активній природоохоронній діяльності. Естетичний цикл виховання базується на розповсюдженні відповідної літератури, образотворчому мистецтві, музиці, що розкриває естетичну сутність природи, її неповторну красу, має великий вплив на моральність, стан духу людини, її ставлення до природи і всього живого.

Література:

1. Борейко В.Е. Эссе о дикой природе. – К. : Киевский эколого-культурный центр, 2000. – 143 с.

2. Борейко В.Е. Современная идея дикой природы. – К. : Киевский эколого-культурный центр, 2001. – 124 с.
3. Дерябо С.Ф. Экологическая психология: диагностика экологического сознания. – М. : МПСИ, 1999. – 306 с.
4. Результаты опроса “Дикая природа глазами населения Украины” // Гуманитарный экологический журнал, спецвыпуск. – 2003. – Т. 5. – С. 44–52.
5. Яницкая Т.О. Проблема этики во взаимоотношении человека и природы. – М. : МГУ, 1992. – 13 с.

УДК 174:340

КУЛЬТУРА ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ ЮРИСТА

Мала Я.А.

*Наук. керівник – О.Г. Литвин, канд. філол. наук,
доцент кафедри української мови
Національний університет «Львівська політехніка»*

Юрист як суб'єкт суспільних відносин активно бере участь у різних видах ділового (професійного) спілкування. Йому постійно доводиться вступати в контакти з різними посадовими особами, з керівниками місцевих органів влади, з представниками підприємств, установ тощо [3]. Спілкування з ними опосередковано впливає на прийняття рішень організаційного, процесуального характеру і в цілому на всю діяльність юриста [1].

Тому, говорячи про професійне спілкування юриста, необхідно враховувати не тільки його процесуальні (допит, очна ставка тощо), а й непроцесуальні форми, в основі яких лежать прийняті в суспільстві, у тому чи тому соціальному середовищі правила мовної поведінки, стійкі етикетні формули звертання, що відображають зовнішні прояви ставлення будь-якої людини до інших людей, до різних соціальних цінностей [1].

Для юриста характерними правилами культури спілкування є:

- вміти добре слухати;
- керувати своїми почуттями, володіти мімікою та жестами;
- знати, про що говорити;
- не говорити самому без нагальної потреби;
- жартуючи, бути обачливим і тактовним;
- ощадно ставитися до чужого часу, уваги, терпіння;
- не брати участі в поширенні пліток.

Однією зі складових професійного спілкування є його комунікативний бік, під яким розуміють власне сам процес обміну інформацією між людьми. Цей обмін здійснюється за допомогою вербальних і невербальних засобів комунікації [3].

Вербальна комунікація передбачає використання мови з її багатою фонетикою, лексикою, синтаксисом. Мова – найважливіший інструмент професійного спілкування. Мова, мовлення, мислення тісно пов'язані з діяльністю людей в процесі їх спілкування між собою. У промові виражаються соціально-психологічні особливості людини, її мислення, спрямованість, ставлення до об'єктивної реальності, в тому числі й до вживання мовних засобів [2].

Перспективним для ліквідації дефіциту комунікативної культури юристів як органічної складової їхньої фахової підготовки, на нашу думку, є поетапна система формування комунікативної культури особистості майбутнього юриста [4, с. 200]:

- 1) моделювання системи навчання студента;
- 2) створення й реалізація навчальних програм;
- 3) розроблення й упровадження інтерактивних і позааудиторних форм навчання студентів в умовах фахової юридичної освіти.

Особливості мовної поведінки юриста безпосередньо пов'язані з його освітою, вихованням, соціальним статусом. Висловлювання юриста в процесі професійного спілкування нерідко наповнені правовими поняттями, містять мовні конструкції, що відповідають правилам мовного етикету, який впливає на встановлення й підтримання психологічного контакту, взаєморозуміння сторін [5, с. 426]. У процесі спілкування юристам важливо вміти не лише говорити, а й слухати себе, оцінюючи переконливість, зрозумілість, дохідливість власних висловлювань [1].

Оскільки мова юриста має громадське звучання, до неї висувають підвищені вимоги, ігнорування яких негативно впливає на його професійний авторитет [3]. У професійній діяльності юристові необхідно постійно та неперервно вдосконалювати навички власного мовлення, підвищувати культуру спілкування.

Література:

1. Бовдир О. Комунікативна культура юриста: сутність та особливості / О. Бовдир [Електронний ресурс]. – Режим доступу : C:/Users/Admin/Downloads/Mir_2011_5_32.pdf.
2. Козієвська О. І. Особливості формування культури мовлення у професійній діяльності державних службовців : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. управління : спец. 25.00.03 «Державна служба». – К., 2003. – 20 с.
3. Особливості професійного спілкування в діяльності юриста [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bukvar.su/gosudarstvo-i-pravo/190786-Оsobennosti-professional-nogo-obsheniya-v-deyatel-nosti-yurista.html>.
4. Радевич-Винницький Я. Етикет і культура спілкування / Я. Радевич-Винницький. – Л., 2006. – 291 с
5. Синеокий О. Індивідуальні умови професійної деформації особистості адвоката // Форум права. – 2008. – № 2. – С. 425–431.

УДК 159.316.6

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ ВЗАЄМОДІЇ**Матвіюк Д. В.***Наук. керівник – А. Я. Цюпрік, канд. пед. наук, доцент
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*

Постіндустріальне суспільство тяжіє до уніфікації культурних відносин, стирання кордонів і зближення між абсолютно різними в культурному плані людьми. Постає потреба врегулювання таких явищ та інтерес до глибшого розуміння психологічних складових міжкультурних зв'язків. Культура та психологія мають багато спільного, зокрема, функціонують міждисциплінарні наукові галузі, такі як етнопсихологія, психологія культури, історія психології, педагогічна, вікова психологія та ін.

Питання про те, що розвиває людину і суспільство, є в низці наукових галузей. Важливим компонентом, що дає нові відповіді на давно поставлені соціально-культурні питання, є крос-культурні дослідження – тип наукового пошуку, згідно з яким поведінку людини та соціальних груп вивчають у контексті їхніх культурних особливостей [2], як окремий тип дослідження вони утвердилися в межах психології [3]. Гаррі Гардінер зазначає, що поведінка не може бути достатньо вивченою або зрозумілою поза культурним контекстом [4]. Він також наголошує на необхідності та доцільності крос-культурних досліджень, які в останні роки є багатим джерелом знань, зокрема для вікової психології та майбутніх теорій розвитку людини.

Зважаючи на глобалізацію суспільства, можна зауважити тенденцію як до визнання певної спільності міжкультурних середовищ, так і до прагнення відокремлення чи розмежування кожного з них з метою збереження самобутності. Природність прагнень зрозуміла, беручи до уваги дві протилежні тенденції здорової особистості, такі як: тенденція до індивідуалізації та тенденція до інфляції особистості. Підвищуючи рівень обізнаності щодо різних культур, індивід рухається від культурної залежності до незалежності і встановлення зв'язків із багатьма культурами [4, с. 89].

Крос-культурна психологія як метод наукового пошуку перебуває у процесі розвитку. В умовах взаємодії особистості з іншим, не рідним для неї культурним середовищем, спостерігається процес акультурації – взаємовпливу культур, а також результат цього впливу, що характеризується сприйняттям однією з культур елементів іншої, а також виникненням нових культурних явищ [1]. При чому треба розмежовувати поняття психологічної та соціально-культурної адаптації.

Колін Уорд синтезував три основні емпіричні та теоретичні наукові підходи щодо питань акультурації, а саме: афективний, поведінковий та когнітивний з погляду стресу і його подолання, культурного навчання і соціальної ідентифікації.

Підхід, пов'язаний із теоріями соціальної ідентифікації, основну увагу приділяє сприйняттю себе та інших. В його основі – теоретичні та емпіричні дослідження у сфері соціальної когнітивної діяльності. У рамках підходу виділяють два напрями досліджень, а саме: міжкультурний контакт та міжкультурний обмін. Для інтерпретації міжгрупових відносин найчастіше використовують теорію соціальної ідентичності Теджфела (Tajfel) [4].

З погляду культурного навчання основну увагу приділяють міжкультурним контактам і процесам, а також їх усвідомленням, які потрібні для успішного виживання в новому середовищі. Цей підхід розуміє проблеми акультурації через труднощі в повсякденному соціальному житті і, як наслідок, адаптація виступає формою навчання культурно-специфічних навичок. Прихильники підходу першочергово акцентують увагу на змінних процесу такої адаптації (різні комунікативні стилі, закони та звичаї, норми міжкультурної взаємодії).

Третій підхід пов'язаний із психологічними моделями стресу та його подолання в ситуації адаптації до нового культурного середовища. Життєві зміни, такі як нове культурне середовище, розглядають як ситуація стресу, для подолання якого організм мобілізує адаптаційні ресурси. При тому враховують як особистісні характеристики, так чинники життєвих змін, когнітивної оцінки цих змін, стратегії адаптації та ін. Теоретична основа підходів запозичена з соціальної психології та психології здоров'я.

Багато дослідників крос-культурної психології вважає основною метою своєї роботи рух до базового розуміння психологічного функціонування всіх людей, тобто до становлення універсальної психології, формулювання універсальних законів поведінки окремої особи чи соціальної групи загалом. Водночас постає питання диференціації культурних та психологічних відмінностей між різними соціокультурними середовищами. Фактично, крос-культурні дослідження дали поштовх до ґрунтовного перегляду багатьох традиційних психологічних теорій. Беззаперечним на цьому етапі розвитку психологічної науки є те, що культурний аспект треба враховувати на шляху до розуміння поведінки людини.

Література:

1. Акультурація. Українська етнографія [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://etno.us.org.ua/blog/glossary/6.html>.
2. Крос-культурні дослідження [Електронний ресурс] – Режим доступу : https://uk.wikipedia.org/wiki/Крос-культурні_дослідження.
3. Крос-культурні дослідження. Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://esu.com.ua/search_articles.php?id=2131.
4. Психология и культура. под ред. Д. Мацумото [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.klex.ru/c0v>.

УДК 101.9

СОЦИАЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ ХИМИЧЕСКИХ КОНЦЕПЦИЙ АРИСТОТЕЛЯ И ИХ ОБЩЕЕ НАУЧНОЕ ЗНАЧЕНИЕ

Мельник А. М.

Научный руководитель – В. В. Петрушенко, д-р мед. наук, профессор, зав. кафедрой эндоскопической и сердечно-сосудистой хирургии Винницкий национальный медицинский университет им. Н. И. Пирогова

Характеризуя Аристотеля (384–322 гг. до н. э.) как одного из основателей химии, стоит помнить о словах С. И. Левченкова: «Следует подчеркнуть, что в античные времена Платон считался более значительным философом, чем Аристотель. Однако в средневековой философии авторитет Аристотеля был абсолютно непререкаем, и в развитии химии натурфилософия Аристотеля – по утверждению Бертрана Рассела, «система Платона, разбавленная здравым смыслом» – сыграла важнейшую роль. Значительную, хотя и не главную роль в поддержке многовекового господства учения Аристотеля имел тот факт, что именно оно было избрано в качестве натурфилософии христианской церковью» [2, с. 15]. Напомним, что большинство произведений, идей, интерпретаций Аристотеля сохранились до нашего времени только благодаря трактатам христианских теологов. Особенно много для популяризации Аристотеля сделал основатель католической философии и теологии Фома Аквинский (1225–1274). Подчеркнем, что особого внимания со стороны исследователей в свете изучения заимствования наследия Аристотеля европейскими философами заслуживают такие манускрипты Фомы Аквинского, как «Сумма теологии» (1265–1274, работа не была закончена), «Сумма против язычников», «Алхимия». Фома Аквинский отыскал и перевел двенадцать работ Аристотеля, которые сам же издал с обширными комментариями и дополнениями.

Вслед за Платоном, Аристотель развивает и обосновывает «учение о четырех первопричинах» – Материи, Форме, Действующей Причине и Цели. Эти причины он называет «первоосновами всего существующего». С. И. Левченков в своем «Кратком очерке истории химии» пишет: «По мнению Аристотеля, четыре причины (он также называет их стихиями – А.М.) не материальные, а выступают лишь различными проявлениями состояния первоматерии» [2, с. 15].

Аристотель соотносит их с платоновскими стихиями «Огонь-Воздух-Земля-Вода». Они находятся в вечном взаимодействии между собой благодаря таким категориям, как «тепло», «сухость», «влажность», «холод». С. И. Левченков подчеркивает: «первоматерии возникают перед человеком как проявление одновременно двух из двух пар противоположных свойств – холода или тепла и влажности или сухости» [2, с. 15].

Фактически, Аристотель основал образ химической формулы через свой «квадрат стихийных свойств»: Тепло + сухость = огонь; Холод + сухость = земля; Тепло + влажность = воздух; Холод + влажность = вода.

Аристотель обосновал «античный закон природных свойств»: соединения элементов в различных конфигурациях приводят к образованию сложных тел с широким спектром свойств. Создание новых «природных тел», по Аристотелю, возможно только в случае применения «миксиса». Под последним термином философ понимал «истинное смешивание». Также Аристотель впервые обосновывает важнейший для дальнейшего развития химии тезис о способности элементов к взаимопревращению. С. И. Левченков пишет: «Положение о способности превращения одного элемента в другой стало позднее основой алхимической идеи о возможности взаимных превращений металлов (трансмутации)» [2, с. 16].

Итак, несомненные заслуги Аристотеля в контексте исторического развития химии – создание античного закона природных свойств, обоснование теории истинного смешивания – миксиса, постановка вопроса о способности элементов к взаимопревращению, основание формулы природных свойств как специфического «языка химии». Все эти заслуги были в дальнейшем использованы алхимиками и средневековыми философами школы Фомы Аквинского [1].

Развивая теорию Платона о четырех первопричинах, Аристотель дополнил ее собственным «пятым элементом» – *quintaessentia*, или эфиром. Философ называл эфир главным условием движения. Учение о пятом элементе стало основой диалектики – учения о динамике. Кроме того, Аристотель считал, что именно эфир является главным элементом строения космических тел. Все, что носит взвешенной или сверхъестественный характер, по его мнению, состоит из эфира [2, с. 15–17].

Аристотель впервые четко написал: ум и космическое мироздание руководствуются одинаковыми закономерностями развития. А это означает лишь одно – существует единственная рациональная логика, управляющая природой и человеком. Весь спектр природных сил и стихий, по мнению Аристотеля, руководствуется той же логикой, что и разум конкретного человека. Признаки систематизации такой логики Аристотель пытался найти в эфире – пятом элементе. Так рождалось не только естествознание, но и антропология как наука о человеке.

Древнегреческий философ, на основе комплексного изучения трех спектров наук (теоретических, практических и поэтических), выстраивая собственный «системный метод», работая над математическим обоснованием логики развития природы (включая «Космос» и «Человека»), стал первым настоящим представителем междисциплинарного подхода в науке.

Литература:

1. Лосев А. Ф. Очерки античного символизма и мифологии. / А. Ф. Лосев. – М. : Мысль, 1993. – 959 с.
2. Левченков С. И. Краткий очерк истории химии / С. И. Левченков. – М. : Издательство РГУ, 2006. – 107 с.

3. Мельник В. М. Нариси з теорії соціокультурної антропології / В. М. Мельник. — Вінниця: ТОВ «Вінницька міська друкарня», 2015. — 552 с.

4. Ойзерман Т. И. К характеристике философских воззрений Аристотеля. / Т.И. Ойзерман. // Античная культура и современная наука: Сборник статей. — М. : Наука, 1985. — С. 47–55.

5. Фигуровский Н. А. Очерк общей истории химии. От древнейших времён до начала XIX века / Н. А. Фигуровский. — М. : Наука, 1979. — 455 с.

УДК 378.1

КУЛЬТУРА БИЗНЕСА: К ПРОБЛЕМЕ АКСИОЛОГИЧЕСКОГО СОДЕРЖАНИЯ

Михалёнок А.А., Шоцкая К.В.

*Науч. руководитель – Д.И. Наумов, канд. социол. наук, доцент,
доцент кафедры экономической социологии
Белорусский государственный экономический университет*

Культура представляет собой специфический способ организации и развития человеческой жизнедеятельности, представленный в продуктах материального и духовного труда, в системе социальных норм и учреждений, в духовных ценностях, в совокупности отношений людей к природе, между собой и к самим себе. Культура включает в себя четыре базовых элемента: понятия (концепты), отношения, ценности, правила (нормы).

Ценности формируют устойчивые убеждения, которыми затем руководствуется человек при принятии решений. Существенный вклад в разработку концепции ценностных ориентаций личности внес американский психолог польского происхождения Милтон Рокич. Так, согласно М. Рокичу, ценность есть устойчивое убеждение, что определенный способ поведения или существования есть индивидуально или социально предпочтительный перед или наряду с каким-либо иным способом поведения или существования в аналогичной ситуации [1]. Проблема ценностей в современных исследованиях рассматривается под социально-психологическим ракурсом: ценности предстают как социальное явление, как продукт жизнедеятельности общества и социальных групп. Согласно подходу М. Рокича, ценностная ориентация определенным образом влияет на любые общественные явления.

Одной из ключевых тем исследований в области экономической этики выступает изучение ценностей бизнеса. Несмотря на то, что М.Фридман и П.Самуэльсон определяли экономику как объективную науку, которая не учитывает человеческие ценности [3, с. 46], не стоит игнорировать ценностный фактор в современном бизнесе. Тем не менее, в рамках экономической теории была создана концепция homo oeconomicus, которая описывает модель человека с определенным набором ценностей. При совершении действия данный человек вычисляет выгоды и издержки, а затем использует наиболее эффек-

тивные средства для достижения желаемого результата. Рациональное поведение, скорее всего, будет основано на ценностях экономики, но не будет сводиться к ним полностью. Несмотря на то, что ценности являются мотивационно устойчивыми убеждениями, которые остаются стабильными в различных условиях, при этом постепенно изменяются в течение более длительного промежутка времени, поведение в большей степени зависит от условий и от внешнего подкрепления [3, с. 49]. Например, индивид будет придерживаться стратегии рационального выбора в социальных условиях, где такое поведение связано с внешними наградами.

Ценности бизнеса включают следующий аспект – стремление к гедонизму. Джереми Бентам, английский философ-моралист и социолог, предположил, что люди мотивированы лишь стремлением к максимизации удовольствия и минимизации боли [2, с. 78]. Джон Стюарт Милл предложил следующее: концептуализировать максимизацию удовольствия как мотивационную основу конкретной формы действия, а именно рационального экономического действия *homo economicus*. Сторонники маржиналистской революции в XIX веке, учитывая подход Бентама, пришли к следующему выводу: максимизация экономической полезности взаимосвязана с максимизацией удовольствия. Таким образом, происходит максимально возможное удовлетворение потребностей человека, при этом преследуя максимум приятных целей с минимальными затратами средств.

Последующая формализация экономической теории в духе позитивизма привела к постепенной замене концепции «гедонистской максимизации» на понятия «полезность» и «удовлетворение». Ведущие неоклассические экономисты XX века, такие как Дж. Хикс и П. Самуэльсон, пытались очистить экономику от ценностей гедонизма путем замены концепции «полезности» и «удовлетворенности» на более ценностно-нейтральные концепции.

Бизнес также подкрепляется стремлением к власти. Поскольку в своем поведении рациональный экономический человек (*homo economicus*) использует наиболее эффективные способы достижения желаемого результата, эффективность такого поведения зависит от наличия у человека власти (контроль и направление средств и усилий в нужное русло) над средствами, необходимыми для достижения этой цели [3, с. 48]. Рациональный человек использует власть над средствами путем выбора и мобилизации ресурсов, таких как люди или знания, которые необходимы для достижения желаемой цели, например, прибыли.

Те, кто руководствуется ценностями *homo economicus*, скорее всего, придают малое значение принципу универсализма, включающим заботу о социальном благополучии и сохранении природы. Предположение о том, что преследование личных интересов является атрибутом просоциального поведения, широко признается в экономической теории. Как утверждал А. Хиршман, оно используется для оправдания эгоистической максимизации

богатства как результата рационального экономического поведения [2, с. 81]. Согласно принципам неоклассической экономической теории, разумно мыслящие люди максимизируют богатство, продавая товары и услуги желающим независимо от затрат, которые могут быть получены. Поэтому непреднамеренный эффект подобного рационального поведения, появление мирового финансового кризиса из-за желания получить безудержную прибыль в банковской сфере воспринимается как внешняя сторона.

Принципы homo economicus ограничивают индивидуальную свободу для максимизации полезности. Рациональный экономический расчет ограничивает индивидуальную автономию, уменьшая свободу выбора действий до пассивного ответа на удовлетворения потребностей и максимизации удовольствия, исключая альтернативные формы принятия решений.

В современном мире ориентация на успех выступает мощным внутренним регулятором и стимулом, а также жизненной установкой ко всем видам трудовой деятельности. Поэтому «успех» стоит рассматривать как базовую категорию профессиональной этики, и тем более, если речь идет о сфере экономики, а точнее бизнеса.

Цивилизованная предпринимательская культура формирует, накапливает, обновляет эталоны соответствующего предпринимательского поведения, необходимые для выживания и дальнейшего развития бизнеса, она соединяет духовные богатства, накопленные в прошлом, и ценностные образцы поведения, которые характерны для современного бизнеса. Для бизнес-сообществ характерна группа ценностей, в соответствии с которыми они выстраивают свою деятельность. Многие компании не осознают, что они функционируют, основываясь на экономических, социальных или политических ценностях бизнеса. При этом необходимо четко определить данные ценности для компании для того, чтобы построить взаимовыгодные отношения с группами влияния и эффективно выстроить политику компании. А на макроуровне – для того, чтобы определить ценности всего бизнес-сообщества страны и найти механизм продуктивных взаимоотношений бизнеса и государства в национальных масштабах.

Литература:

1. Битуева А.В. Особенности структурного строения ценностных ориентаций / А.В. Битуева // Credo New центр информ. технологий [Электронный ресурс]. – 2014. – Режим доступа : <http://credonew.ru/content/view/184/25/.html>.
2. Morland M. P. Strengthening «Giving Voice to Values» in Business Schools by Reconsidering the «Invisible Hand» Metaphor / M.P. Morland, R. Slegers // Journal of Business Ethics . – 2017. – Vol. 141. – № 9. – P. 73–86.
3. Racko G. The Values of Economics / G.Racko // Journal of Business Ethics. – 2017. – Vol. 141. – № 7. – P. 45–51

УДК 340.1

**ПРАВОВИЙ НІГІЛІЗМ ЯК ОДИН ІЗ ЧИННИКІВ
КУЛЬТУРОТВОРЕННЯ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ
СУСПІЛЬСТВІ**

Первишева К.В.

*Наук. керівник – Г.Є. Болдарь, канд. юр. наук, доцент, учитель правознавства
Комунальний заклад «Харківський санаторний навчально-виховний
комплекс № 13» Харківської обласної ради*

Sublata causa tollitur morbus

(З усуненням причини усувається і хвороба)

Безумовно, що на всіх етапах історичного розвитку соціально-психологічні чинники відіграють важливу роль у певних культурологічних і політико-правових процесах. Не можна не погодитися з думкою, що сучасний науковий поступ потребує таких особистостей, які, здолавши шлях культуроосвоєння, культурокористування, долучаться до культури ціннісних критеріїв й уподобань, тобто – до культуротворення [1, с. 106].

Видається, що сьогодні правовий нігілізм стає не тільки проблемою правової культури окремої особистості, а й суспільства загалом. Чим можна пояснити такий стан речей? На наш погляд, одним з чинників, які сприяють формуванню правового нігілізму, є факти порушення прав людини, на які постійно звертають увагу міжнародні та правозахисні організації, Уповноважений з прав людини при Верховній Раді України.

Кожний громадянин України незалежно від віку, статі, етнічного походження має права, затверджені на універсальному рівні Загальною декларацією прав людини. У ст. 25 цього міжнародно-правового акту міститься положення про те, що кожна людина має право на такий життєвий рівень, включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд та необхідне соціальне обслуговування, який є необхідним для підтримання здоров'я і добробуту її самої та її сім'ї, і право на забезпечення в разі безробіття, хвороби, інвалідності, вдовства, старості чи іншого випадку, втрати засобів до існування через незалежні від неї обставини [2]. Цю вимогу відтворено у ст. 48 Конституції України [3].

Проте вказане право в нашій державі все ще масово порушують. За соціологічними даними 60% українців перебувають за межою бідності. Багато хто з цих людей доведений до відчаю через мізерну заробітну плату або пенсію, злиденну допомогу на дітей тощо. Велика частина коштів уходить на сплату комунальних послуг, які вже стали важким тягарем для малозабезпечених верств населення. Неконтрольований державою процес постійного зростання цін на продукти харчування призводить до приниження людської гідності пенсіонерів. Коли у магазинах є товари зі знижкою, хто першим дізнається про це і починає набирати стільки, скільки може взагалі вміститися? Звісно, люди, що вже не можуть працювати через свій поважний вік, тобто бабусі з дідусями. Також саме вони в більшості випадків сперечаються за безкоштовний проїзд з водіями маршруток. Деяким людям все це здається без-

глуздим, але ж саме нестача коштів провокує пенсіонерів на такі дії. Їх мінімальної пенсії не вистачає, щоб купити такі дорогі ліки та оплатити комунальні послуги. Про яку реалізацію права на «безплатне лікування» може йти мова, якщо ніхто і ніколи з українців не стикався з цим «явищем»: всі знають, що за ліки та медичні послуги потрібно дорого платити. Це призводить до того, що деяка частина громадян навіть і зовсім не лікується або лікується ненадлежащим чином через брак коштів.

Право на достатній життєвий рівень, також не реалізовано для людей з обмеженими можливостями. Їх потреби в ліках, інших медичних засобах, нині не покриваються ані розмірами отримуваних пенсій, ані відповідними державними соціальними програмами. Для когось (депутатів, політиків, олігархів) ця проблема обмежується обговоренням і прийняттям закону, узагальненням статистичних звітів тощо. Але саме в цей момент таким людям, можливо, немає за що придбати ліки, без яких вони не можуть існувати. Чимало нарікань громадян також викликає недотримання термінів виплати субсидій. В деяких районах певні сім'ї третій рік не можуть реалізувати отримані субсидії на паливо.

На превеликий жаль, Україна входить до топ 10 найбідніших країн світу. Бідність є порушенням невід'ємних прав людини, а також сама стала причиною порушень інших прав людини, адже злидні здатні провокувати та підживлювати насильство, поглиблювати соціальні та економічні проблеми в суспільстві, у тому числі сприяють зростанню рівня злочинності, бо, як влучно говорить про це прислів'я: «Бідність – не гріх, а до гріха доводить». Зараз за межами України постійно проживають приблизно 5 мільйонів наших співвітчизників. За даними опитування населення 65% українців у віці від 14 до 35 років хочуть виїхати з країни тимчасово або назавжди, а 30% швидше за все хотіли б виїхати за кордон на постійне місце проживання. Очевидно, що на цей крок людей змушують причини, пов'язані з низьким життєвим рівнем.

Підбиваючи підсумки, хотілося б зазначити, що важливим чинником культуротворення людини є дотримання стандартних прав людини, у тому числі на достатній рівень життя. Держава та громадяни мають один до одного взаємні права та обов'язки. Якщо останні в найближчий час не відчують суттєвих змін, спрямованих на забезпечення їх законних прав та інтересів, українському суспільству важко буде подолати низький рівень правової культури та правосвідомості.

Література:

1. Юрченко З. В. Психологічні фактори актуалізації наукового потенціалу особистості на засадах культуротворення /З. В. Юрченко // Вісник ОНУ ім. І.І. Мечникова. Психологія. – 2015. – Т. 20. – Вип. 1 (35). – С. 106–114.
2. Загальна декларація прав людини [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.coe.int/uk/web/compass/the-universal-declaration-of-human-rights-full-version>.
3. Конституція України : за станом на 02.06.2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/documents/constitution>.

УДК 316.2

ВИЗУАЛЬНАЯ СОЦИОЛОГИЯ В КОНТЕКСТЕ СУБЪЕКТИВИСТСКИХ ПОДХОДОВ

Савицкий К.В.

*Науч. руководитель – Д.И. Наумов, канд. социол. наук, доцент,
доцент кафедры экономической социологии
Белорусский государственный экономический университет*

«Визуальный поворот» в науке и культуре, как заявка на новую научную революцию в сфере социогуманитарного знания, актуализирует визуальное измерение социальных процессов. Однако возникает вопрос о теоретико-методологическом обосновании данного направления научных исследований, его надежности и прогностичности. Для ответа на данной вопрос необходимо провести сравнительный анализ трактовки визуальной социологии в контексте феноменологического и психоаналитического подходов.

В данном случае объектом работы является визуальная социология как качественно новое направление социальных исследований, а предметом – теоретические основания визуальной социологии с точки зрения феноменологического и психоаналитического подходов. Цель данной работы заключается в сравнительном анализе теоретико-методологического обоснования социологического исследования визуальных данных. Цель исследования детализируют следующие задачи: определить эвристические возможности феноменологического подхода к изучению визуальных данных; определить эвристические возможности психоаналитического подхода к изучению визуальных данных; сопоставить аналитические и прогностические возможности данных подходов к социологическому исследованию визуальных данных.

Феноменологический подход. Альфред Шюц является ведущим представителем феноменологической социологии, в рамках которой он осуществил попытку синтеза философских концепций Эдмунда Гуссерля и социологической теории Макса Вебера [4, р. 73, 269]. По мнению А. Шюца, социология должна стать наукой, способной объективно оценивать субъективный мир социального опыта людей, который является уникальным для каждого индивида и формируется благодаря ситуационным обстоятельствам, уникальному опыту индивида и уникальному «запасу подручных знаний», к которому она обращается, предпринимая действие [4, р. 74]. Все три фактора формирования мира социального опыта черпаются индивидом из общества и культуры, после чего следует их собственная субъективная интерпретация. Таким образом, жизненный мир является феноменом, сконструированным обществом посредством значений.

Значения могут иметь вид заметки, указателя, знака и символа, с помощью которых индивиды обмениваются значениями, вступают в интеракцию и общественные отношения. Общественные отношения устанавливаются через

коммуникации, которые могут осуществляться различными способами. Шюц, кроме речи, выделяет коммуникацию с помощью жестов и визуальной презентации. «Нахождение в общем пространстве позволяет партнерам воспринимать экспрессию тела не только как объективное явление внутреннего мира, но и как сам коммуникационный процесс» [4, р. 207].

Часть составляющих жизненного мира человека вытекает из его биологических характеристик (принадлежность к возрастной группе, наличие родственных отношений и т. п.). Однако большая часть составляющих жизненного мира человека сконструировано культурой. В зависимости от социальной, территориальной, этнической и других групп, в которых родился и социализировался человек, он будет обладать соответствующими культурными схемами для нерелексивных действий. Польский социолог П. Штомпка охарактеризовал культурные схемы следующим образом: «Это своеобразные «рецепты» поведения в типичных жизненных ситуациях, существенных для типичных акторов. Люди применяют их нерелексивно, как очевидные в рамках их «естественной концепции мира», черпая из этого ощущение уверенности и безопасности» [3, с. 111].

Таким образом, феноменологический подход обосновывает использование технических средств в научном исследовании для регистрации, анализа и оценки повседневного мира человека. Так, П.Штомпка отмечает, что посредством фотографии можно зарегистрировать следующие составляющие повседневного мира: физическую (телесную) активность индивида; предметы, используемые индивидами в различных ситуациях; наличие подручных знаний; невербалику в процессе коммуникации; смысловую нагруженность знаком и символов принимаемых индивидом; культурные «рецепты» для повседневных ситуаций и их культурные различия [3, с. 113].

Психоаналитический подход. В научной литературе психоаналитический подход рассматривается как совокупность теорий и методов, позволяющих изучать душевные заболевания индивидов посредством исследования подсознательного и понимания динамики личности. В основу данного подхода легли теоретико-методологические работы З. Фрейда, которым были выявлены следующие компонента психической структуры человека: Оно (Ид) – бессознательное; Я (Эго) – сознательное; Сверх Я (Супер-Эго) – сфера должного. Психическая жизнь человека протекает в постоянной борьбе между Ид, Эго и Супер-Эго, результатом которой является подавление разрушительных для личности и социума влечений Ид либо их трансформация. Теоретико-методологические наработки З. Фрейда использовались для анализа произведений искусств (например, анализа скульптуры Микеланджело «Моисей» [2, с. 217–233]).

В современной социологии основные понятия психоанализа «сознание» и «подсознание» встраиваются в визуальные исследования Т.В. Вдовиной, которая обосновывает это следующим образом: «...подсознание говорит с сознанием при помощи образов. Одновременно наше бессознательное способно вос-

принимать образы извне и реагировать на них» [1, с. 17]. Необходимо отметить, что исследователи, работающие с визуальными данными в рамках психоаналитического подхода, зачастую переносят понятийный ряд на объект исследования и прибегают к метафорам (параллели «кино, как сон») [1, с. 17]. Так, Славой Жижек три этажа дома, в котором жил главный герой фильма «Психо» А. Хичкока (1960), сравнивает с тремя уровнями сознания. Можно утверждать, что психоаналитический подход позволяет выявить различные механизмы бессознательного и охарактеризовать их механизм действия.

Таким образом, феноменологический и психоаналитический подходы обладают категориями и инструментами анализа, которые могут быть использованы в рамках социологического исследования визуальных данных. Рассмотренные подходы могут быть использованы при изучении визуальных данных следующим образом: феноменологический подход – для фиксации повседневных практик индивида; психоаналитический – для изучения мотивов создания определённых визуальных данных.

Литература:

1. Вдовина, Т.В Визуальные исследования: основные методологические подходы // Т.В. Вдовина / Вестник РУДН. Серия: Социология. – 2012. – № 1. – С.16–26.
2. Фрейд, З. Художник и фантазирование / пер. К.М. Долгова. – М. : Республика, 1995. – 400 с.
3. Штомпка, П. Визуальная социология / П. Штомпка; пер. с польск. Н.В. Морозовой, авт. вступ. ст. Н.Е. Покровский. – М. : 2007. – 168 с.
4. Schutz A. On Phenomenology and Social Relations / A. Schutz; red. H. Wagner. – Chicago : University of Chicago Press, 1970. – 336 p.

УДК 36-39

**СУЧАСНИЙ ТУРИЗМ ЯК СКЛАДОВА
СОЦІОКУЛЬТУРНОГО РОЗВИТКУ ЛЬВІВЩИНИ***Сеньків О. С.**Наук. керівник – З.О. Дідик**НВК «Школа-ліцей "Оріяна"», м. Львів*

Однією із найбільш перспективних та найбільш рентабельних галузей сучасної світової економіки є туризм. Туризм дав змогу багатьом країнам підвищити рівень соціального розвитку, забезпечити досягнення установлених темпів економічного зростання.

Поняття «культурний туризм» уперше офіційно на міжнародному рівні застосовано в матеріалах Всесвітньої конференції з культурної політики. Основні документи у сфері культурного надбання продукували дві міжнародні організації – ICOMOS і UNESCO. UNESCO розглядає культурний туризм як відмінний від інших вид туризму, «що враховує культури інших народів». У сучасних умовах з розвитком авіації, виникненням та поширенням масових форм туризму, «культурний» туризм набув свого сучасного значення [6].

Для розвитку екскурсійно-туристичної діяльності у Львівській області, особливо історико-культурної спрямованості, дуже важливим є вивчення культурної спадщини регіону. Проблема спадщини з огляду на її важливу роль у збереженні культурної різноманітності, а отже, сталого розвитку сучасного суспільства, досить актуальна. Поняття культурної спадщини поступово трансформувалося й розширювалася. Під культурною спадщиною розуміють сукупність тільки нерухомих пам'яток історії, культури та природи, що мають особливу цінність для світу, країни, регіону [6], а також активну частину життєдіяльності етносу (старовинні технології, спеціальні способи діяльності, традиції).

Львівська область займає одне з провідних місць у державі за наявністю туристичних ресурсів. Але в туристичній сфері Львівщини є низка проблем і недоліків [2]. На території області поки виявлено не всі об'єкти спадщини, чекають своєї години нові відкриття.

Усі історико-культурні території слід не тільки зберігати, але й використовувати – наприклад, як туристично-екскурсійні та рекреаційні структури, що може не лише стати джерелом хоча б часткового припливу коштів для реставрації та охорони пам'яток, але й дати поштовх для подальшого розвитку регіону.

Об'єкти промислового туризму, які становлять його ресурсний потенціал – це споруди та явища видобувної й переробної промисловості, народні промисли, що відображають, відтворюють, імітують розвиток ландшафту, пов'язаного з промисловою діяльністю людини та мають ту чи

ту пізнавальну цінність [5]. До цієї категорії можна зарахувати промислові об'єкти, які мають певну туристичну цінність (закинуті шахти, старі місця нафтовидобутку, солеваріння, гутного виробництва).

Сучасний туризм стає глобальним чинником розвитку цивілізації, однією зі складових економіки, соціальної сфери, духовної культури. Нове розуміння культури в суспільному розвитку й усвідомлення потреби збереження культурного різноманіття у світі розширюють перспективи культурного туризму як ресурсу регіонального розвитку, а також впливу на соціальну й культурну сферу, екологію, зовнішньоекономічну діяльність і міжнародні відносини [3]. Це пов'язано з тим, що в сучасному світі туризм із переважно економічного явища перетворюється на соціальний і культурний феномен.

Незважаючи на всі труднощі, наш час є періодом розвитку нових тенденцій у культурному житті, відроджуються раніше забуті імена, пам'ятки й події, по-новому оцінюють історичну спадщину. І тому для більшості світових регіонів орієнтація на культурний туризм стає однією з реальних можливостей економічного, соціального й культурного піднесення. Виявлення його потенціалу, як ресурсу розвитку регіону, пов'язане з потребами управлінської практики, необхідністю допомогти територіальним співтовариствам оптимізувати процеси залучення широких верств населення до співробітництва з іншими культурними співтовариствами, а також процесами, що пов'язані з довгостроковим прогнозуванням розвитку території.

Завдяки безлічі чинників культурний туризм став світовим соціокультурним феноменом зі своєю гуманітарною і глобальною місією. Зокрема, він має на меті привернути увагу широкої світової громадськості до проблем збереження культурного надбання, національних етнокультур, культурної самобутності, культурного різноманіття, а також проблем взаємодії туризму і культури, туризму і культурного різноманіття, туризму і міжкультурного діалогу.

Література:

1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki/>.
2. Екологія Львівщини 2011. – Львів : ЗУКЦ, 2012.
3. Матолич Б.М. Еколого-туристичні шляхи Львівщини / Матолич Б.М., Ковальчук О.З., Кобак Т.І., Лабай І. – Л. : ПП Лукашук В.С., 2010. – С. 7–12.
4. Зінчук С. Україна для шукачів пригод. – К. : Дуліби, 2010.
5. Іванов Є. Ландшафти гірничопромислових територій : Монографія. – Л. : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. – 334 с.
6. Фоменко Н.В. Рекреаційні ресурси та курортологія. Навч. посібник. – К. : Центр навчальної літератури, 2007. – 312 с.

УДК 378.1

ЭТИКА КАК ПРЕДМЕТ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ

Шоцкая К.В., Михалёнок А.А.

*Науч. руководитель – Д.И. Наумов, канд. социол. наук, доцент, доцент кафедры экономической социологии
Белорусский государственный экономический университет*

Классическая трактовка термина «этика» говорит о философской дисциплине, которая изучает человеческую мораль и нравственность. Также этику можно трактовать как принципы, нормы и ценности, которые управляют социальным поведением человека [1, с. 144].

Социальная норма, стандарт, правило поведения – это аксиологический фундамент для функционирования человеческого общества. Необходимость существования подобных правил, например, в бизнесе, как общественной структуре, можно обосновать принципом предсказуемости, раскрывающим условия эффективности действия и взаимодействия. Предсказуемость, которая обеспечивается социальными нормами, дает возможность бизнес-структурам адаптироваться к условиям коммерческой деятельности, планировать и прогнозировать её, анализировать и определять свое положение в будущем. Таким образом, этика в бизнесе выступает как способ организации экономической деятельности при помощи правил, которые предписывают что, как, кому и каким образом можно или нельзя делать с точки зрения морали и нравственности. Следовательно, этика в бизнесе выступает разноаспектным и многосторонне обусловленным феноменом, который необходимо изучать как в теоретических, так и в практических интересах.

В странах с рыночной экономикой интерес к изучению этики бизнеса как отдельного фактора экономической жизни общества начал возрастать со второй половины XX века. Это можно объяснить тем, что в условиях глобализации стали активно проявляться негативные последствия бизнес-решений, принимаемых без учета моральных ограничений. В качестве их проявлений можно считать загрязнение окружающей среды, недобросовестную конкуренцию, коррупцию, рост числа профессиональных заболеваний, нарушение стандартов качества товаров и услуг, безработицу и т. д. [2, с. 3]. В сложившейся ситуации перед бизнес-сообществом и научным миром встала задача, решение которой требовало пересмотра традиционных представлений о целях бизнеса. Не случайно, что на Западе в 1970-е гг. этика бизнеса трансформируется в значимый объект социальных исследований, а проблематика отношений бизнеса и общества институционализируется в качестве отраслевой философской дисциплины. Курсы, посвященные этике бизнеса, появились в университетах – изначально в США, а затем в Западной Европе. Так, соответствующие кафедры в

университетах образованы в 1987 году в Св. Галле, в 1990 году – в Ингольштадт-Айхштет [3, с. 36–40]. Сегодня современные бизнес-школы при обучении студентов по экономическим дисциплинам используют принципы, взятые из католического учения, а одним из влиятельных направлений этики бизнеса стала религиозная этика. Сущность религиозно мотивированных принципов этики бизнеса можно сформулировать следующим образом: производить качественные товары и услуги; помогать бедным и обездоленным группам населения; соблюдать принцип субсидиарности; ответственно относиться к управлению ресурсами; гарантировать справедливое распределение ресурсов.

В условиях глобализации экономики происходит трансформация этических оценок и подходов бизнес-сообщества. Необходимость соблюдения принципов этики бизнеса все больше осознается его представителями, так как в обратном случае бизнес становится проблемным, рискованным и непредсказуемым. Приходит понимание того, что для развития цивилизованного и динамичного бизнеса нужна не только нормативно-правовая, но и нравственная, этически опосредованная регуляция. Наряду с аспектами экономической и управленческой эффективности, все более значимой становится способность компании выстраивать с обществом (потребителями, сотрудниками, партнерами, локальными сообществами) и государством отношения, основанные на соблюдении законов и нравственных норм, на принципах доверия общества к бизнесу.

Одновременно в странах с рыночной экономикой многие компании в силу различных причин игнорируют принципы этики бизнеса. Выделяют два основных подхода, определяющих причины принятия этически неверных решений. Первый подход говорит о том, что подобные решения совершаются, потому что отсутствует индивидуальное и/или групповое осознание того, что данные действия могут привести к негативным последствиям. Второй подход видит причину неэтичных деловых решений в том, что индивиды ставят собственные интересы выше, чем интересы компании. При этом они осознают границы этического и неэтичного поступка, но все же волевым усилием совершают последний.

Для того чтобы нивелировать причины неэтичного ведения дел, необходимо выявить ценности современного бизнеса и выработать наиболее эффективный механизм повышения уровня этичности бизнеса. В рамках современной системы образования необходимо сформировать у будущих профессионалов набор ценностей, опираясь на которые, будут приниматься этически верные решения.

По мере интеграции Беларуси в мировую экономику отечественное бизнес-сообщество все активнее приобретает адекватные для современных условий ценностные ориентиры. Последовательно появляется и раздвигает свои рамки этика бизнеса, которая нацелена не только на анализ и решение проблем, которые встают перед нравственным человеком, включенным в биз-

нес, но и на ценности общества, общественное благо. Необходимо учитывать, что в каждом обществе фундамент, на котором основываются различные институты (в частности, экономические), образуют культурно-исторический опыт, традиционные ценностные установки и представления, характерные для данного общества. Таким образом, появляется необходимость поиска легитимных оснований предпринимательства как нравственной деятельности в накопленном национальном культурном наследии, а не заимствование аналогичного свода правил из других культур, которые не будут эффективны, поскольку основаны на чуждых культурных традициях.

Глобализация экономического и социального пространства, экологические и социальные проблемы актуализируют ответственность бизнеса, показывают необходимость знания и учета правил и норм этики бизнеса в экономике. Овладение данными знаниями предписывается практической потребностью реальной жизни, что предполагает как институционализацию механизмов принятия этических решений в экономической сфере, так и дальнейшее изучение данной проблематики.

Литература:

1. Богатов В. В. Этика в научной деятельности / В. В. Богатов // Вестник ДБО РАН. – 2001. – № 1. – С. 144–157.
2. Дубровская, Е. В. Этика бизнеса как фактор современного стиля управленческой деятельности : автореф. дис. ... канд. соц.наук: 22.00.08 / Е. В. Дубровская. – М., 2007. – 22 с.
3. Эпштайн, Э. М. Этика бизнеса как научная дисциплина: прошлое, настоящее и будущее (анализ американского опыта) / Э. М. Эпштайн // Вестник Санкт-петербургского университета. – 2002. – № 3 (24). – С. 27–50.

УКРАЇНЬСЬКА КУЛЬТУРНО-НАЦІОНАЛЬНА
СКЛАДОВА СВІТОВОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ

УДК 321.323

ГУМОР ЯК НЕВІД'ЄМНА РИСА МЕНТАЛЬНОСТІ УКРАЇНЦІВ
(НА ПРИКЛАДІ ЖИТЕЛІВ ПОЛТАВЩИНИ)

Борисенко В.В.

*Наук. керівник – Р.Г. Набоков, канд. мистецтвознавства,
ст. викладач кафедри режисури
Харківська державна академія культури*

На теренах України та за її межами характерний образ жителя Полтавщини асоціюється з доброю, широкою душею, українською, дещо навіть «полтавською» мовою та, звичайно, з гумором. Ніхто не заперечить, що здавна край вважають літературною Меккою. У творах таких всесвітньо відомих письменників, як Іван Котляревський, Микола Гоголь, Остап Вишня, Олександр Ковінько, Панас Мирний, сміху та сатири надано провідну позицію. І які б потрясіння, кризові спалахи, політичні лихоманки не випали на долю місцевого люду, це ніскільки не зменшує почуття гумору полтавців.

Універсальне значення гумористики в історії української культури загальноєвропейське. Саме на гуморі, на відміну від інших виявів комізму, наголошувала Олена Пчілка в програмній статті «Українська гумористика», де відзначено повсюдну присутність у текстах фольклору саме гумористичного елемента, оскільки «сама оповідальна “манера” в нашого народу така, що дуже часто не може втриматися від того, щоб не нанести хоч подекуди красок жартівливого гумору» [1].

Українська філософська думка складна для сприйняття тим, що, як жодна інша філософська традиція, відображає духовно-практичну історію нації, характер ментальності етносу, оригінальність її філософсько-антропологічного фону. Тільки розуміння всіх цих чинників у взаємозв'язку є умовою розкриття самотності сміху в українській філософській, культурній та антропологічній думці. Наукове дослідження цієї проблематики становитиме одне з важливих завдань вивчення філософської складової сміхової культури українського народу. Сміх, приховано чи явно, міститься в самій філософії і, досліджуючи його, філософія рефлектує не тільки над універсалами культури, а й над собою, переглядаючи власні підстави.

Сміх – це яскраво виражене соціокультурне явище, яке виконує комунікативну функцію. Сміх не тільки об'єднує членів групи, але й слугує засобом відділення однієї групи від іншої, підкреслює їхню специфіку, сприяє чіткішій самоідентифікації їхніх членів, а отже, і їх спільності. Саме спільне заснування групи, а в перспективі – суспільства в цілому, є основною метою комунікативної функції сміху.

Чому ми сміємося? У цьому питанні відчувається таємниця, розгадавши яку, можна буде зрозуміти відразу весь сміх від початку до кінця. Не випадково з цього питання починає свою книгу А. Бергсон, називаючи його маленьким завданням для великих умів; маленьким, але нерозв'язним. Чому ми сумуємо серед веселощів, чому дивуємося тому, що не дивує інших? Хіба в цих питаннях все зрозуміло і очевидно, і тільки, коли справа стосується сміху, все стає особливо загадковим?

Таємничими є всі почуття. І все ж, порівнявши найрізноманітніші емоції, ми не можемо не помітити, що сміх серед них є домінантою. Він дійсно виділяється з загальної низки, але тільки не якоюсь особливою складністю або вираженою індивідуальністю, а іншим – своїм парадоксальним «пристроєм». Йдеться ось про що. Наші почуття, якщо, звичайно, не брати до уваги винятків і крайнощів, зазвичай відповідають життєвим подіям. Щось неприємне викликає в нас засмучення. Щось дивне тягне за собою подив, інтерес, а щось страшне – переляк, жах. Інакше кажучи, характер речі, її сенс перебуває в почутті, яке цей сенс у собі відображає подібно до своєрідного дзеркала. Можна сказати, що точно так само і щось смішне викликає в нас сміх, і тому до щойно наміченого ланцюжка відповідності можна додати ще одну ланку, не порушивши при цьому загального правила об'єднання. Сміх – єдиний з порухів душі, яке багато в чому суперечить причині, яка його породила. А це означає, що сміх, будучи почуттям безсумнівно позитивним, виявляється відповіддю на подію, в якій наш зір чи слух, крім усього іншого, виявили і щось, що підлягає запереченню чи осудові [2].

Неможливо розділити сміх і народні гуляння, свята, традиції. Один із найпрацьовитіших народів у світі, український народ уміє й весело, із запалом розважитись. На жаль, міське населення здебільшого втратило смак до справжніх національних розваг, проте на селі ще вміють із розмахом погуляти. Зрозуміло, великі свята всезагального значення та маленькі сімейні okazji – пречудова нагода запросити гостей і як слід розважитися. Колядування, водіння кози, кусання калити, обряд меланки, прикрашання хати й столу до Нового року тощо – усе це давні українські традиції та чудові способи розважитися. Спілкування з природою, активний відпочинок, що постійно перемежовується з допомогою по господарству, прогулянками лісом чи купанням у чистій річці, тихі вечірні розмови або гучні народні святкові гуляння – ось та ідилічна картина, яка, сподіваємся, стане повсякденним видовищем, яке можна буде спостерігати, подорожуючи Полтавщиною та різними селами України.

Література:

1. Моцар І. Між сьогоднішнім і вічністю: Літаратурознавчі статті. Щоденники / І. Моцар. – Полтава : ПП «Форміка», 2011 – С. 71.
2. Юдкін-Ріпун І. Гуром і гротеск в українській культурі / Ігор Юдкін-Ріпун // Студії мистецтвознавства. – 2012. – № 2 – С. 7.

УДК 572.026(045)

ЗДОБУТКИ УКРАЇНСЬКОГО РЕНЕСАНСУ

Гавдан Д.М.

*Наук. керівник – Н. Гірна, канд. істор. наук, доцент кафедри українознавства
Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького*

Українська культура є частиною світової культури, особливою її гілкою. У формуванні національної самосвідомості українського народу важливе значення має звернення до історичних коренів, повернення до призабутих духовних цінностей. Тому дослідження культурного відродження та становлення ренесансу в Україні, враховуючи, що сучасною духовною потребою є знання і розуміння історії нашої культури, має бути сьогодні пріоритетним.

Мета дослідження – проаналізувати розвиток української культури у XIV–XVI ст., описати та синтезувати основні риси і здобутки українського Відродження, його вплив на історичний розвиток української держави.

Методи дослідження – метод аналізу, синтезу, описовий метод.

Ренесанс приходить в Україну з деяким хронологічним запізненням, а саме в другій половині XVI ст. У цей час активізується розвиток ремесел, цехового виробництва, пожваблюються зовнішньоекономічні та торговельні відносини. Зросла політична та економічна могутність міст, чому сприяло запровадження магдебурського права.

Саме містам належить провідна роль у становленні нової ренесансної культури. У містах формується численна, економічно заможна міщанська верства, яка стає опорою розвитку школи, освіти, мистецтва. Тоді високий духовний заряд отримують і єпархіальні центри, монастирі та церкви. Тут функціонували школи, бібліотеки, переписували книги, продовжували традицію літописання.

У XV–XVI ст. через брак вищих навчальних закладів у межах власної країни українська молодь у пошуках знань вирушала до провідних європейських університетів. Навчаючись за кордоном, українські студенти знайомились із передовими науковими здобутками, переймалися гуманістичними та реформаційними ідеями і, повертаючись на рідну землю, поширювали здобуті знання. Видатними культурними діячами були Юрій Дрогобич (Котермак), Павло Русин, Станіслав Оріховський-Роксолан, Себастьян-Фабіан Кленович, Шимон Шимонович, Іван Вишенський.

Основні здобутки ренесансної культури України:

1. *Поширення книгодрукування.* Першими друкарями в Україні стали Швайпольт Фіоль (Октоїх і Часослов, 1491 р.), білорус Франциск Скорина (Псалтир і Біблія руська, 1517 р.), Іван Федорович (Євангеліє, 1569 р.). До середини XVII ст. в Україні діяло 25 типографій. Чимало дослідників також вважає, що у Львові друкарня існувала з 1460 р., а її засновником був Степан Дропан. Щоправда, його друки не збереглися.

2. *Розвиток освіти.* Початкові школи були лише при церквах та монастирях; існували слов'яно-греко-латинські школи, де викладали грецьку, церковнослов'янську, латинську мови, а також «7 вільних мистецтв» (граматика, риторика, діалектика, арифметика, геометрія, астрономія, музика); наприкінці XVI ст. в містах України виникають братства – національно-релігійні об'єднання міщан; відкривали братські школи, найкращими були Львівська, Київська і Луцька братські школи. У цей період відкрито перші вищі навчальні заклади: у 1576–1580 рр. В Острозі заснована Острозька академія, ректором якої став Герасим Смотрицький; у 1632 р. почала функціонувати Києво-Могилянська колегія (за іменем першого ректора – Петра Могили); розвиток книгодрукування сприяв поширенню шкільних підручників. У 1574 р. видано «Буквар» Івана Федоровича, у 1596 – «Граматику словенську», «Буквар» і «Лексис» Лаврентія Зизанія, у 1619 р. – «Граматику словенську» Малетія Смотрицького. Пам'яткою того часу є Пересопницьке Євангеліє – рукописний переклад Євангелія з церковнослов'янської на українську.

3. *Література* мала різноманітні жанри: полемічна література (І. Вишенський «Послання до єпископів», М. Смотрицький «Тренос» («Плач»), І. Борецький «Протестація») була спрямована проти ополячення й окатоличення українського народу; історичні мемуари; політична публіцистика (С. Оріховський-Роксолан – «український Демосфен»); латинськомовна поезія, перекладна література. *Усна народна творчість* часто була присвячена козацьким походам, національно-визвольній боротьбі: пісні й думи – «Маруся Богуславка», «Самійло Кішка», «Пісня про Байду» тощо. У середовищі *театру і драматургії* з'являється вертеп – мандрівний ляльковий театр. Набуває поширення в козаків інструментальна *музика* (цимбали, кобзи, ліри, сопілки, скрипки), також розвивається світська і церковна музика. *Образотворче мистецтво* творили видатні представники тогочасного живопису – Ф. Сенькович, М. Муха, А. Попович. Поширення набув світський живопис, створювали перші портрети: Р. Сангушка, К. Острозького, Р. Вишневецької; батальні та історичні картини.

4. Великого в добу Ренесансу розквіту набула *архітектура*, особливо у Львові (це пов'язано з тим, що дерев'яне місто було спалено і розбудова Львова базувалась на кам'яних спорудах). Будували також оборонні споруди, міста-фортеці (Станіслав, Тернопіль, Броди). Визначними архітекторами були: Петро Барбон, Павло Римлянин, Павло Щасливий, Амвросій Прихильний та інші.

5. *Релігійна сфера.* Безперервне протистояння католицизму та православ'я зумовило укладення Берестейської унії (1596) та утворення уніатської церкви, що посилює гостроту релігійних та національних конфліктів. Водночас релігійне протистояння підсилювало розвиток освіти (опозиція поширювала свій вплив через розбудову шкіл), формування полемічного стилю.

Отже, Ренесанс в українській культурі став наслідком взаємодії вітчизняної та європейської культур, набув великого розвитку у Західній Україні та став важливим культурним процесом на тлі політичних, економічних і територіальних проблем. XIV–XVI ст. – це час формування українського етносу,

активізації його боротьби проти польсько-литовського панування, діяльності братських шкіл і православної церкви, зародження українського козацтва. Українські митці творчо переробили найкращі досягнення західної Європи, використали їх для розвитку власної нації, формування власної державності. «Так само, як Січ здолала створити на території чужої держави – мілітарну республіку, так суспільство здолало – школами, братствами і безупинною боротьбою – створити «державу в державі», «Руську Річ Посполиту», – писав Є. Маланюк [5, с. 49–50].

Література:

1. Бойко О. Д. Історія України [Текст] : посібник / О. Д. Бойко. – Вид. 2-ге, допов. – К. : Академвидав, 2003. – 656 с.
2. Гриценко Т. Б. Культурологія [Текст] : навч. посіб. / Т. Б. Гриценко, С. П. Гриценко, А. Ю. Кондратюк. – К. : Центр навчальної літератури, 2007. – 392 с.
3. Земерова Т. Ю. Історія України [Текст] : практ. довід. / Т. Ю. Земерова, І. М. Скирда. – Х. : Видавничий дім «Весна», 2012. – 832 с.
4. Культурологія: теорія та історія культури [Текст] : навч. посіб. / За ред. І. І. Тюрменко; рекомендовано МОНУ. – Вид. 3-тє, перероб. та доп. – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 370 с.
5. Маланюк Є. Нариси з історії нашої культури [Текст] / Є. Маланюк. – К. : АТ «Обереги», 1992. – 80 с.

УДК 130.1

ФЕНОМЕН УКРАЇНСЬКОГО ТРАДИЦІОНАЛІЗМУ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ФІЛОСОФІЇ ХХ СТОРІЧЧЯ

Гончаров Г.Ю.

*Наук. керівник – З.С. Василько, професор кафедри гуманітарних наук,
канд. філол. наук, доцент*

*Національна академія сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного*

В умовах сучасної євроінтеграції одним із найбільш суттєвих питань постає взаємодія української та європейської культур, оскільки саме культурна парадигма є тим провідним чинником, який формує політичні та економічні доктрини націй. Завдання, яке стоїть перед Україною, – пошук спільних точок дотику з «фаустівською цивілізацією» (О. Шпенглер), – тим більш ускладнено «присмерком» (О. Шпенглер) останньої, що проявляється у властивій епісі постмодерну девальвації традицій, цінностей та переконань. Однак водночас криза глобалізаційних, уніфікаційних та споживацьких тенденцій на громадському, політичному та філософському рівнях, яскравим маркером якої є численні терористичні акти й іммігрантські трагедії, привела до появи нової цивілізаційної моделі – неомодерну, який за своєю суттю є реакцією запер-

чення, «»повстанням проти сучасного світу» (Ю. Евола) з його пануванням матеріалізму, егалітаризму та секуляризації і, відповідно, апелює до явищ, які можливо окреслити терміном «Нове Середньовіччя» (У. Еко), що включає культ традиції.

Отже, враховуючи історичний досвід національної думки та зазначені фактори, метою цієї роботи є дослідження філософського аспекту українського традиціоналізму як можливого підґрунтя для інкорпорації вітчизняної культури в загальноєвропейську, а також аналіз їх взаємодії та сумісності.

Науковий інтерес до феномену традиціоналізму в сучасній філософії проявили як зарубіжні автори (Р. Генон, М. Еліаде, А. Дугін, Ю. Евола, М. Фуко, С. Ейзенштадт), так і вітчизняні (М. Попович, В. Попов, Е. Юрченко, С. Вишинський, О. Семеняк, О. Забужко). Проте, незважаючи на значну кількість наукової та публіцистичної літератури на цю тему, більша частина робіт присвячена загальному аналізу традиціоналізму як суспільного устрою та його ролі в культурі, тоді як висвітлення проблеми взаємного впливу української та європейської філософії не є достатнім.

Попри глибокий ступінь наукового опрацювання, межі українського традиціоналізму як цілісного явища не є чітко окресленими, що дає змогу включити до нього такі філософські течії, як інтегральний націоналізм, примордіалізм, націократизм та консерватизм. Це насамперед пов'язано з соціально-історичними чинниками та умовами, у яких розвивалась вітчизняна філософія. Поразка національно-визвольних змагань 1917–1921 років, відсутність власної країни та розчарування в демократичних цінностях не лише викликали політизацію (тоді як європейський традиціоналізм, під яким, зазвичай, розуміли лише «Примордіальну Традицію» Рене Генона, був явищем аполітичним) та радикалізацію філософського дискурсу, але й створило спільне підґрунтя для всього його подальшого розвитку. Отже, незважаючи на певні змістові протиріччя, усі зазначені напрями об'єднуює ідея української державності, елітаризм, критика сучасного суспільного й політичного устрою, орієнтація на Європу та апеляція до традиції. Сукупність таких ідеологічних компонентів становить єдиний феномен традиціоналістичної думки в Україні.

Однією з найяскравіших постатей українського традиціоналізму постає Дмитро Донцов. Уміло синтезуючи концепції «волі до життя» А. Шопенгауера та «волі до влади» Ф. Ніцше, Д. Донцов створює новий психологічний тип українця, як «людини гарячої віри і кам'яного серця», який відповідно перегується з ніцшеанською ідеєю «надлюдини» [2]. Щобільше, у своєму *opus magnum* «Націоналізм» та низці інших праць видатний український філософ не лише відстоює ідею волонтаризму, але й апелює до написання «нових цінностей на нових скрижалях», оскільки «аморальність» чи іноморальність, на його думку, є безумовною прикметою особистості нового типу [5]. Окремої згадки потребує донцовська апологія Середньовіччя, у якій одразу можна виділити потяг до шопенгауєрівського ірраціоналізму та кастового суспільства, яке культивували такі представники традиціоналістичного руху, як Рене Генон [1] та Юліус Евола [3]. З останнім Д. Донцова також єднає думка про

існування «більш і менш вартих народів», що служить обґрунтуванню ідеї імперіалізму.

Іншим видатним представником українського традиціоналізму постає творець націократичної моделі Микола Сціборський. Провівши глибокий аналіз сучасних йому суспільно-політичних устроїв, він виступає з запереченням ідей демократії, соціалізму та комунізму, що єднає його з більшістю консервативних і традиціоналістичних митців тогочасної Європи, а «спіригуально-волюнтаристичний світогляд», на якому філософ будує свою концепцію, зближує його з уже згаданими Шопенгауером і Ніцше [6]. Вплив останнього також позначається на критиці матеріалізму і «спекулятивної моралі капіталістичної демократії», тобто «моралі останніх людей». Додаткової згадки потребує роль італійського фашизму як явища, до якого націократія «наближається своїм ідеологічним змістом». Саме це зумовило бачення Сціборським ідеального політичного ладу як авторитарної імперії на чолі з національним вождем. Раніше таку думку вже висловлював Вільфред Парето.

Дещо окремо виділяємо В'ячеслава Липинського як єдиного вітчизняного традиціоналіста, який не апелює до ідеї етнічної спільноти. Натомість теоретик гетьманату висуває нове тлумачення нації як сукупності всіх громадян держави, об'єднаних спільною культурою, що відповідає засадам фашизму, який він, до речі, критикує, вважаючи проявом «охлократії» [4], тобто «масового суспільства». Цим концепція елітаризму В. Липинського випереджує за часом ідею «повстання мас» Ортеги-і-Гассета та єднає його з цим філософом.

Отже, українська традиціоналістична філософія ХХ сторіччя зазнала значного впливу з боку «фаустівської» культури та становить її інтегральну частину. Вітчизняні митці не лише наслідували західних мислителів, але й, аналізуючи та синтезуючи їх ідеї, творили модерну українську думку, яка іноді випереджала ідеї європейських творців.

Література:

1. Генон Р. Кризис современного мира [Електронний ресурс] / Р. Генон. – 2010. – Режим доступу : http://www.lib.ru/POLITOLOG/genon.txt_with-big-pictures.html
2. Донцов Д. Націоналізм / Д. Донцов. – Вінниця : ДП «Державна картографічна фабрика», 2006.
3. Эвола Ю. Восстание против современного мира. – М. : Прометей, 2016
4. Липинський В. Листи до братів-хліборобів. Про ідею і організацію українського монархізму, писані 1919–1926. – Відень, 1926.
5. Ницше Ф. Воля к власти. Опыт переоценки всех ценностей. / Пер. с нем. Е. Герцык и др. – М. : Культурная революция, 2005.
6. Сціборський О. Націократія. [Електронний ресурс] / М. Сціборський. – 1993. – Режим доступу: <http://ukrlife.org/main/evshan/natiocracy.htm>.

УДК: 316. 648

**НАЦІОНАЛЬНІСТЬ І НАЦІОНАЛЬНА СВІДОМІСТЬ:
ВЗАЄМОЗАЛЕЖНІСТЬ І ВЗАЄМОПОВ'ЯЗАНІСТЬ
(ГЕРОЇЧНИЙ ПРИКЛАД ХРИСТИНИ ДОВГОРУКОЇ)****Гончар А.В.***Наук. керівник – М.М. Лабач, канд. філол. наук,
завідувач кафедри українознавства**Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*

Проблема національної свідомості належить до найважливіших питань, що стосуються розвитку будь-якої держави і нації, бо від неї залежить, власне, міцність держави і перспектива націєтворчості. Визначень цього поняття є багато, але наводимо одне з найкоротших, що його знаходимо в «Політичний енциклопедії»: «Національна свідомість – це складна модернізована система духовних феноменів та їх утворень, які сформувалися в процесі історичного розвитку нації і, відповідно, відображують основні засади її буття та розвитку» [2].

З національною свідомістю тісно пов'язане поняття «національна ідентичність», що, своєю чергою, означає усвідомлення людиною власної належності до певної національності.

Національна свідомість складає основний стержень свободи та є одним із основних стержнів держави. В першу чергу, це є усвідомлення своєї приналежності до роду, народу, нації – котре переростає у особистісну відповідальність за долю майбутніх поколінь. І вже як плід свідомості людина готова захищати своє суспільство, народ у всіх сферах політичної, суспільної та навіть збройної боротьби.

Поняття національність та національна свідомість в деякій мірі є тождними, бо, як правило, та чи інша національна свідомість співпадає з нацією, до якої належить людина. Але щодо цього бувають винятки. Таким винятком, наприклад, є видатний український сходознавець Агатангел Кримський, який, як він сам про себе говорив, «не мав жодної краплі української крові» (батько – з кримських татарів, мати – литовка), а був переконаним свідомим українцем, його діяльність можна трактувати як своєрідний духовний подвиг для України. Тобто, щоб бути справжнім героєм своєї держави, виборювати її незалежність, територіальну цілісність та суверенітет, не обов'язково кровно належати до титульної нації держави.

Багато хто з учених вважає, що «ядром національної свідомості є національна ідея» (М.Баришевський), а в «Малій енциклопедії державотворення» про національну свідомість сказано, що це – «духовна першооснова, джерело особистісного розвитку людини» [1, с. 104]. Схоже, що це визначення найбільше пасує до життя Х.Довгорукої.

Яскравим прикладом відданості українській ідеї та самопожертви є росіянка за походженням княгиня Христина Довгорука (не говоримо «відданості державі», бо в час, коли вона жила, України на карті світу не було). Її походження тривалий час залишалося загадкою - з певних причин вона була змушена його приховувати. Після її смерті стало відомо, що вона народилася в Києві, дуже любила своє місто, а її життєвий шлях склався дуже непросто. Під час революційних подій Христина пережила страшну трагедію: більшовики вбили її сина, а згодом на фронті загинув чоловік. Пройнявшись українською ідеєю (вона була знайома з Симоном Петлюрою та з іншими українськими патріотами), переживаючи втрату рідних, колишня княгиня не могла нічого не робити й скоро опинилася у лавах армії УНР, воювала в корпусі Євгена Коновальця, була медсестрою; її другий чоловік Роман Сушко був учасником Другого зимового походу армії УНР під проводом Юрка Тютюнника, описаного у відомому романі Юрія Яновського «Чотири шаблі». Згодом Христина Довгорука працювала дивізійним лікарем в таборі під Калішем у Польщі, куди повернулися залишки розгромленої армії Ю. Тютюнника, вона стала засновницею і головою правління табірної філії Української спілки військових інвалідів, членом проводу Союзу українок. Усе це свідчить про її незламність та вольовий характер, здатність жертвувати собою заради інших.

Звичайно, Христина Довгорука прекрасно знала українську мову – мову того народу, серед якого жила. Настільки добре знала, що, волею долі опинившись у кінці 20-х років в Італії (здобула фах лікаря-кардіолога в Римі), навчає дітей української мови. Пізніше, живучи у Франції, де мала приватну лікарську практику, Х. Довгорука, як свідчать розсекречені архіви НКВС, була «працівником організації, Євгена Коновальця» [3].

Ці та багато інших фактів свідчать про те, що «українське серце» княгині було джерелом її українського духу; не будучи українкою з народження, вона, без сумніву, була українкою за своєю свідомістю. Тому життя цієї жінки є гідним прикладом для всіх, хто, волею долею опинившись в Україні й не будучи українцями за національністю, мали б служити їй вірою і правдою.

Література:

1. Жмир В. Національна свідомість українців. // Мала енциклопедія етнодержавознавства. – К. : Генеза, Довіра, 1996. – 942 с.
2. Кресіна І. Свідомість національна // Політична енциклопедія. Ред-кол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. – К.: Парламентське видавництво, 2011. — с.654
3. Львова І. Незламна княгиня // Моя сповідь. – 2017. – № 30.

УДК 070:323.28

**ВИСВІТЛЕННЯ ТЕРОРИЗМУ НА СТОРІНКАХ УКРАЇНСЬКОЇ
ПРЕСИ (НА МАТЕРІАЛАХ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ ГАЗЕТИ «ДЕНЬ»)***Гушньовська Т. М.**Наук. керівник – Н.І. Голубінка, ст. викладач кафедри української мови
Національний університет «Львівська Політехніка»*

Тероризм як явище і конкретні терористичні акти зокрема завжди привертали увагу засобів масової інформації. У наш час він набуває якісно нових форм, стає дієвим чинником впливу на внутрішню та зовнішню політику держав. Засоби масової інформації завжди намагалися й намагаються якомога об'єктивніше й вичерпно висвітлювати будь-які події, пов'язані з тероризмом. Мас-медіа приділяють велику увагу терактам насамперед тому, що ця інформація привертає увагу читачів, а в результаті – збільшується інтерес до конкретного ЗМІ.

На шпальтах української преси тероризм розглядають у кількох аспектах. Найпоширенішим є фактографічне висвітлення поточного інциденту, яке включає загальний опис події, розміри збитків та кількість жертв. Рідше трапляються повідомлення про можливу загрозу терористичного акту. Також поширеними є статті, у яких розглядають імовірні передумови виникнення поточної події та й тероризму як явища, його суті, форм прояву та ефективних методи усунення.

Неофіційним лідером щоденної преси є газета «День». Протягом тривалого періоду вона зберігає високі рейтинги в Україні і за кордоном. Виходить трьома мовами – українською, російською та англійською. Відомо також своїми проектами, серед яких бібліотека «Дня», фотоконкурси, Літня школа журналістики та ін. Загалом газета орієнтується на високоосвічену, критично мислячу людину, тому тут, зазвичай, інформаційні жанри залишаються поза увагою, поступаючись місцем аналітичним.

На сторінках газети присутня й тематика тероризму. Щоправда, тут містяться, здебільшого, короткі повідомлення з оповіщенням про таку подію, статистичними даними стосовно людських та матеріальних втрат. До прикладу, 15 жовтня на офіційному сайті газети опубліковано повідомлення про підрив автомобіля у столиці Сомалі – Могадішо. Тут насамперед вказано кількість жертв та подальші дії правоохоронних органів. І на завершення вказана можлива причина теракту. Також текст містить посилання на інші сайти, з яких запозичено інформацію. У наступні дні розмішено статті з новими деталями випадку [2].

У статті від 3 серпня поточного року міститься інформація про подію явищу світового тероризму, а саме про резолюцію Радбезу ООН,

спрямовану на подолання постійної загрози вироблення, зберігання, передавання, придбання чи використання зброї терористичними групами [1].

Також доволі частими є прогностичні статті стосовно зростання загрози терористичного акту в певній країні.

Примітним фактом є те, що газета оминає висвітлення проявів тероризму в Україні. Наприклад, нещодавня кібератака вірусу «PetyA», яку можна розглядати як одну з форм тероризму, на шпальтах газети практично не висвітлена. Трапляються лише поодинокі повідомлення про наслідки хакерського нападу для наймасштабніших організацій України. Щодо деталей, причин та оцінок, то вони відсутні. І це стосується не лише цього конкретного випадку, а й загалом манери висвітлення проблеми тероризму в Україні.

Поза увагою залишається і явище міжнародного тероризму. Газета публікує статті лише про поодинокі події, які мають терористичний характер.

Як уже було сказано, найпоширенішим є фактографічне висвітлення конкретної події. Аналітичні матеріали на тему тероризму є або надто рідкісними, або її узагалі немає. Принаймні, за останні півроку жоден не був опублікований. А якщо і трапляються, то у формі інтерв'ю з фахівцем у цій сфері.

Отже, потрібно констатувати, що на шпальтах газети «День» тема тероризму висвітлюється. Однак перевагу надають інформаційним матеріалам без ґрунтового аналізу причин виникнення та існування згаданого явища. Безперечно, на фоні воєнних подій на території України важливим завдання преси є заповнення інформаційного простору матеріалами з терористичною тематикою, що вимагає від репортерів високого рівня самоцензури та відповідальності.

Література:

1. Радбез ООН ухвалив резолюцію щодо запобігання озброєнню терористів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://day.kyiv.ua/uk/news/030817-radbez-oon-uhvalyv-rezolyuciyu-shchodo-zapobigannya-ozbroyennyu-terorystiv>.

2. У Сомалі зросла кількість жертв від теракту [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://day.kyiv.ua/uk/news/151017-u-somali-zrosla-kilkist-zhertv-vid-teraktu>.

3. Шурхало Д. І. Тероризм і засоби масової інформації / Д. І. Шурхало // Збірник праць науково-дослідного центру періодики. Вип. V. – Л., 1998. – С. 260–269.

УДК: 82.32

СИЛЬНА ЛЮДИНА ЯК ІДЕАЛ ІВАНА БАГРЯНОГО*Драч В. Л.**Наук. керівник – М.М. Лабач, кандидат філологічних наук, доцент,
зав. кафедри українознавства**Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*

Іван Багряний відомий в Україні як письменник, що змушений був виїхати на еміграцію, бо він був переслідуваний на Батьківщині через свою непримиренну позицію щодо радянської влади і, відповідно, за протистояння з нею. Іванові Багряному було лише 25 років, коли його заарештували, в 23 роки він сформулював своє життєве кредо, яке звучало так: «Ходи тільки по лінії найбільшого опору – і ти пізнаєш світ. Ти пізнаєш його на власній шкірі. А пізнавши світ, ти пізнаєш себе і не понесеш ніколи душу свою на базар, бо вона буде цінніша за все світ і не буде того, хто б зміг її купити» [4]. Треба сказати, що цього правила він неухильно дотримувався все життя, а тому воно є чудовим прикладом сильної та незламної людини для нинішнього молодого покоління.

Знаковою також у творчості І.Багряного була поема «Аве Марія» (1929), присвята до якої доповнює кредо І.Багряного: «Вічним бунтарям і протестантам, всім, хто родився рабом і не хоче бути ним, всім скривдженим, зборканим і своїй бідній матері крик свого серця присвячує автор» [4].

Безперечно, кредо свого життя Іван Багряний втілює у багатьох творах: «Сад Гетсиманський», «Тигролови», «Людина біжить над прірвою», «Огненне коло» та інших; для всіх головних героїв цих романів і повістей сам автор був прототипом. Як і він свого часу, ці персонажі дають приклад нескореності, вірності присязі самому собі й Вітчизні, виконання морально імперативу, контрольованого тільки свідомістю і волею.

Яскравим прикладом людини сильної духом є головний герой роману «Тигролови», засуджений на 25 років, Григорій Многогрішний. Це - сильний тип української людини, він відзначається внутрішньою настановою на боротьбу зі злом, зібраністю, палкою жадобою до життя. Многогрішний має не лише фізичну силу, він володіє інтелектуальними знаннями, високою моральністю, відданий шляхетній ідеї. Саме у нетрях Азії, інженер-авіаконструктор Многогрішний починає відроджуватися для нового життя. Григорій Многогрішний – це тип нового українця, котрий здатен відродити, збудувати нову Україну – вільну від соціального та національного поневолення.

Як стверджують дослідники творчості І.Багряного, зокрема, й Д.Нитченко та П.Чуб, найсильнішим його твором є роман «Сад Гетсиманський», а його головний герой Адрій Чумак – зразок безприкладної мужності й героїзму людини, що ніколи й нікого не зрадила і, перетерпівши страшні

фізичні муки, залишилася все-таки людиною. Ось як автор змальовує стан свого героя, який щойно повернувся в камеру після, так званого, «великого конвеєра», тобто, тривалого допиту: «Андрій ледве встав, похитуючись, і – аж сам злякався з нудьгою, як мало в нього сили як мало лишилося сили, і як його воля слабне! Він стає слухняним!.. Дивився на своїх мучителів і чекав, тремтячи. Десь глибокий тваринний інстинкт перед лицем можливої смерті, якою може закінчитися ця чергова тура, ця процедура з «підписуванням» протоколу, вимагав капітуляції, повної й безумовної... Швидше!.. Але інший інстинкт, шляхетніший і могутніший, був горою. Почуття підлого переляку й жадоби жити (за всяку ціну жити!) змагалося з почуттям честі, з почуттям самозбереження важливішого, аніж збереження фізичне. З почуттям затятої, сатанинської гордості» [4]. Звичайно, почуття честі, яке сильніше набагато в людях такого типу, як Андрій, ніж інстинкт самозбереження будь-якою ціною, перемагає. І це дуже показово, бо гордість і внутрішня міцність – це риси, властиві не всім, а в цьому романі вони культивуються і пропагуються як зразок найвищої цінності життя людини.

Подібним до згаданих вище героїв Багряного є Максим Колот – персонаж повісті «Людина біжить над прірвою». Він опинився під час Другої світової війни між двома воюючими арміями – німецькою й радянською, і в непростих ситуаціях, у вирі війни, між життям і смертю не зрадив, а залишився людиною, яка ходить «по лінії найбільшого опору».

Отже, І. Багрянний стверджував, що правда і добро завжди перемагають, незважаючи навіть на фізичне знищення поборників справедливості. Адже саме такі герої завжди стають переможцями у духовній боротьбі, за ними – щастя і вільне життя майбутніх поколінь. Тільки треба вже в сучасних умовах наслідувати їх і пам'ятати про них.

Література:

1. Загребельний П. Багрянний Іван // Українська літературна енциклопедія. – Т. 1. – К., 1988. – С. 108.
2. Енциклопедія українознавства : Словникова частина : [в 11 т.] / Наукове товариство імені Шевченка ; гол. ред. проф., д-р Володимир Кубійович. — Париж ; Нью-Йорк : Молоде життя. — Львів-Київ : Глобус, 1955—2003. Словникова частина.— С. 81.
3. Шугай О. В. Багрянний Іван // Енциклопедія сучасної України / Нац. акад. наук України, Наук. т-во ім. Шевченка, Координац. бюро енциклопедії сучасної України НАН України. — Редкол. І. М. Дзюба (співголова), А. І. Жуковський (співголова).
4. Інтернет-ресурс: <http://www.ukrlib.com.ua/books/printitzip.php?tid=29>.

УДК 82-92 Вин 08

**ОСОБЛИВОСТІ ІНДИВІДУАЛЬНОГО СТИЛЮ
ЮРІЯ ВИННИЧУКА-ПУБЛІЦИСТА***Доруда В. В.**Наук. керівник – Н.І. Голубінка, ст. викладач кафедри української мови
Національний університет «Львівська політехніка» (м. Львів)*

Юрій Винничук – відомий український письменник, журналіст, редактор, перекладач та мовознавець, лауреат премії «Книга року ВВС». Відомий також під псевдонімом Юзьо Обсерватор. Його романи – бестселери та помітні явища українського книжкового світу, а публіцистика гостра та завжди актуальна, як і має бути в активного дописувача Facebook [1].

Публіцистикою Юрія Винничука рясніють сторінки інтернет-газети «Zbruč», де автор виставляє статті, що агресивністю та іронічністю межують з памфлетами. Думки Винничука, але в менш памфлетичному стилі, можна прочитати на сайті «ТСН.ua» в рубриці «Блоги».

Юзьо Обсерватор друкується у щоденній газеті «Поступ», яка дає простір для публіцистики в такому стилі та з такою лексикою, яку використовує автор. У художніх творах авторська лексика не так різуче помітна, адже роман чи оповідання – це театр одного актора для письменника. Він говорить так, як говорять його персонажі. А безхатько та Людовік XIV розмовляють по-різному.

Стиль та лексику письменника найкраще аналізувати з його публіцистики, оскільки тут він говорить тільки за себе.

Лексика Винничука-публіциста дуже багата та різнопланова. Різкість та агресивність автора є стилістично виправданою для таких критичних текстів, які пише письменник. У Винничука дуже довгі та цікаві синонімічні ряди, що й розкриває талант у повній мірі.

У памфлеті «Куди не плюнь – там наш хрунь» письменник пише: «Відступники, ренегати, перевертні, зрадники, запроданці, недовірки, перебіжчики, перекинчики, зреченці, а в Галичині – коротко і стисло – хруні. Цілий букет національних героїв, оспіваних у нашій літературі. Згадаймо "Ренегата" Романа Іваничука, "Перекинчиків" Євгенії Ярошинської чи хрунів Івана Франка, Осипа Шпитка ("Хруніада") й Леся Мартовича».

Саркастичність, іронія, глум – це те, що вирізняє мову Юрка Винничука: «Бувало, вискоче якийсь пилип-з-конопель та й почне роздувати з лайна бульку. Дивись – уже та булька як баня Троїцкава сабора. Росте, росте, бо й інші дмухачі підбігають і свої пуки додають. Так вони з мухи й слона напукають».

Лексика Винничука підіймає на поверхню забуті чи маловживані вирази, показуючи, що це активний склад мови, а не архаїзми. Він пише: «Від давньо-української та старослов'янської залилася лише безсмертна фраза, яку треба розкласти на окремі слова: НЄВОПІЗДІЧЕНДО. Вона мене й досі тішить».

Юрій Винничук вживає галицизми не тільки, коли пише від імені Юзя, а й виступає за їх рівноправне використання з іншими словами української літературної мови. У газеті «Zbruč» письменник опублікував статтю «Страхітливий привид галицизмів», у якій розкритикував посадовців, що виступають проти слів «говірки». Винничук доводить, що такі слова, як «тузін» (дюжина), «блават» (волошка) або «мосяжний» (латунний) не є якимисьь страшними невідь-звідки взятими галицизмами.

Творчість Винничука – це один із танкерів, що на рівні з Оксаною Забужко чи Юрієм Андруховичем тягне українську мову вперед, до розвитку. «І коли я зустрічаю в перекладі Гюнтера Граса слово «порохняр» у значенні «виробник пороху», то кажу собі: от як добре. А відтак без вагань вживаю слово «готеляр» у значенні «директор готелю», бо є ж у нас і молочар, і килимар, і друкар і т. д. І начхати мені на те, що досі ніхто такого слова у нас не вживав, бо мова – живий організм і повинна постійно збагачуватися» – пише Юрій Винничук.

«Коли я чую в колі львівських комп'ютерників слово «шиндик» у значенні «флешка», а «бандурка» в значенні «зовнішній вінчестер», я теж тішуся. Бо і наш український сленг повинен так само розвиватися».

Для того щоб побачити різницю між Юрієм та Юзєм, достатньо відкрити інтернет-сторінку газети «Zbruč», яка публікує твори як Винничука, так і Обсерватора.

Ось приклад тексту Винничука: «Тобто якби пурген підсипали німцєві, поляку чи українцю – все було б нормально? Їхні закаляні штани не викликали б жодних заперечень» («З Адольфом під ручку»).

Ось та сама газета рясніє перлами Юзя: «Зараз до голови лізут ружні страхіття. Ади-во українець Аваков кинув шклянку в українця Саакашвілі. І не попав. І я вже собі думаю: та що то за хулера поліцай, жи не годен попасти? І кричит, жиби той тікав з його страни. Бо вони, видите, ще всю її не прострали. Ще там щось трошка ся лишило, то хочут дострати» («В термряві (із «Національних обсервацій»).

Для Юзя характерно писати памфлетні матеріали з таким різким розмовним стилем: «Певно, жи мусив хтось його загіпнотизувати. І я навіть знаю, хто, але ніц не вповім, хіба би мене лямпкою припекли в одне місце». У поєднанні з занижено-сільським стилем: «Прислухаюся, наставляю вуха, мов заєць – а бігме, жи заткалосі!».

Не дарма Юзьо називає себе Обсерватором, адже всі його публікації у «Поступі» – це обсервація ЗМІ та їх критика в грубій формі. Але більшого Винничук Юзєві не дозволяє. Від імені Юзя Обсерватора не написано жодного тексту про українську мову, українську лексику та ін., що процитовано вище. Це занадто серйозні теми для хлопа Юзя.

У галицькому діалекті дуже поширені вигуки, які надають більшої емоційності мові персонажа: «Ой мой-мой! Шо ти говориш!» (М. Коцю-

бинський). У реальному житті їх не використовують у літературній мові та серед молоді. Юзьо Обсерватор, як типовий галичанин, часто використовує таку лексику у своїй публіцистиці та коментуваннях. Завдяки їй він посилює емоційне забарвлення тексту, роблячи його більш їдким та саркастичним: «О, дожилися! Маємо ще їдного обсерватора».

Лексика Юзя доволі примітивна. Коли пише Юзьо, складається враження, що він говорить. Здається, що з тобою говорить якийсь пройдисвіт, який причепився до тебе на вулиці. Ось приклад: «Ну і злість бере. А як злість бере, то де заснеш! Наливаю си шпагатівки і далі думаю».

Саме такий різкий та «базарний» стиль робить Юзя популярним шибеником. Так казав сам Винничук: «Юзьо Обсерватор є популярнішим за Юрія Винничука. Коли я мав зустрічі у Львові, то на зустрічі з Обсерватором прийшло півтори тисячі читачів, а з Винничуком приходять 400–500».

Треба розрізняти публіцистику Юрія Винничука та Юзя Обсерватора, оскільки в них зовсім різний рівень насичення мовними зворотами, жаргонізмами та «смачними словечками», а отже, й зовсім різна емоційна складова. Юзьо – більше критик-невіглас, що критикує інших невігласів, тоді як критика Винничука аргументована та бронебійна за фактологічною складовою.

Література:

1. Винничук Юрій Павлович [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Винничук_Юрій_Павлович.
2. Роман Макітра Юзьо Обсерватор [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://postup.brama.com/000413/69_9_1.html.
3. Юзьо Обсерватор популярніший за Юрія Винничука [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://te.20minut.ua/Kult-podii/yuzo-observator-populyarnishiy-za-yuriya-vinnichuka-68064.html>.
4. Винничук Ю. Куди не плюнь – там наш хрунь [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://tsn.ua/analitika/de-ne-plyun-tam-nash-hrun.html>.
5. Винничук Ю. Страхітливий привид галицизмів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zbruc.eu/node/12075>.

УДК 930.85

ПИТАННЯ ПРО ДЕРЖАВНІСТЬ КИЇВСЬКОЇ РУСІ: СКАНДИНАВСЬКІ ЗАУВАГИ

Кіорсак В.Б.

*Наук. керівник – Л.В. Войтович, д-р истор.наук, професор,
завідувач кафедри історії середніх віків та візантиністики
Львівський національний університет імені Івана Франка*

Система правових норм Руської держави в перші століття її існування доволі слабо досліджена в сучасній історіографії. Основна проблема полягає в тому, що в історичній літературі до сьогодні не вироблено більш-менш єдиного погляду на характер цього політичного утворення.

Традиційно склалося так, що історики сприймали Русь крізь призму загально визначених конструкцій, розцінюючи її як класичну середньовічну державу: в їхньому розумінні вона була настільки централізованою, наскільки це було можливо для того часу [10, с. 37]. Попри це, ми можемо говорити про існування не одного державного утворення на території Східної Європи на зламі VIII–IX ст. Арабські джерела згадують про існування цілої низки держав і, що суттєво, чітко відокремлюють руські від слов'янських [6, с. 88–94]. Західноєвропейські джерела, зокрема Рафальштетенський митний статут, підтверджують існування дрібних племінних князівств, відмінних за етнічним складом та зі своїми правителями. Величезне значення в дослідженні етнокультурної ситуації на Русі мають археологічні джерела [8, с. 199–200].

Скандинавські джерела, за аналогією із власною ситуацією, описували Східну Європу як територію з величезною кількістю королівств, якими керують скандинавські правителі [5, с. 157–158; 4, с. 144]. Для порівняння, на території Скандинавського півострова в той час була значна кількість дрібних королівств, які згодом об'єднувалися під владою наймогутніших родів, таких як Англіни, Скіольдунги та ін. [3, с. 10–11].

Окремі дослідники взагалі вважають недоцільним розглядати походження Русі крізь призму державності. Зокрема, Ф. Андрощук зазначає, що таке трактування заздалегідь приречене на провал, оскільки «Русь» у той час не означала державу, а радше певну ментальну просторову одиницю. Це поняття пройшло свою еволюцію й на початкових етапах державотворення стосувалося передусім соціального аспекту [1, с. 7–9]. А Олексій Толочко вдався до порівняння прийшлих скандинавів з британською Ост-Індською компанією, основним заняттям якої була торгівля. Переважним предметом експорту на Схід були раби, а для функціонування налагодженої мережі торгових шляхів не потрібні були великі міста, тому варяги обмежувалися заснуванням торгових факторій [9, с. 108].

Торгівля зі Сходом та Візантією насправді мала вирішальний вплив на формування Київської Русі [7, с. 95–96]. Саме з цим, на нашу думку, пов'язані війни представників різних скандинавських кланів за території на Схід від Скандинавії. Захоплення цих земель означало контроль над найважливішими торговими артеріями. Щоб не допускати торгової монополії певних скандинавських родів, освоювали нові шляхи, на яких закладали торгові поселення. Тому факт існування розділених сфер впливу різних скандинавських родів видається нам достатньо переконливим. Між цими родами здавна точилася боротьба за гегемонію на означених теренах, про що нас інформують ісландські саги [11; 13, р. 323–325; 12, р. 12–13].

Колонізаторами земель на Схід від Скандинавії були головно представники бічних скандинавських родів, які за правом майорату не отримували в спадок нічого, окрім меча. У середньовічному скандинавському соціумі їх називали «морськими конунгами» – ці люди не мали територіальних володінь, заробляли собі хліб піратством та торгівлею й нерідко здобували славу в далеких землях [3, с. 53–55].

На думку Л. Войтовича, один із предків Рюрика (легендарний ватажок данських вікінгів Хальвдан Старий) зумів відвоювати Ладозьке королівство в представника Шведського династичного клану Хрейгера [3, с. 55]. Усі торгові шляхи, на думку дослідника, були об'єднані в період правління літописного князя Олега [2, с. 92–95].

Ф. Андрощук титул морського конунга ототжнює з титулом кагана, якого згадують арабські джерела та Бертинські аннали. Автор заперечує існування Руського каганату, оскільки вважає, що титул кагана мав соціальне, а не територіальне означення. Отже, походить русів на Каспій, на думку дослідника, не були частиною зовнішньої політики руської держави, керованої з Києва [1, с. 11–12].

Цей короткий екскурс в історію початків руської державності ми здійснили для того, щоб показати, наскільки складною та суперечливою була ситуація в тодішній Східній Європі. Виходячи з основних історіографічних концептів, можна зробити висновок, що на початках свого існування Русь, згадки про яку маємо в різноманітних джерелах, ще не була централізованою державою з моноетнічним населенням. Зважаючи на певні обставини, до нас дійшли свідчення в основному про скандинавів, яких власне й називали Руссю [12, р. 10].

Література:

1. Андрощук Ф. О. Етюд про Русів: текст матеріальності і модель культури / Федір Олександрович Андрощук. // *Medievalia Ukrainica: Ментальність та історія ідей.* – 1994. – С. 5–16.
2. Войтович Л. В. Олег Віщий: історіографічні легенди та реалії / Леонтій Вікторович Войтович. // *Наукові праці Кам'янець-Подільського*

національного університету імені Івана Огієнка. Історичні науки. – 2013. – № 23. – С. 91–123.

3. Войтович Л. В. Князь Рюрик / Леонтій Вікторович Войтович. – Біла Церква: Видавець Пшонківський О. В., 2014. – 128 с.

4. Гуревич А. Я. История и сага / Арон Яковлевич Гуревич. – М. : Наука, 1972. – 202 с.

5. Джаксон Т. Н. AUSTR I GÓRÐUM: Древнерусские топонимы в древнескандинавских источниках / Татьяна Николаевна Джаксон. – М. : Языки славянской культуры, 2001. – 208 с.

6. Древняя Русь в свете зарубежных источников: Хрестоматия Том III: Восточные источники. Сост. части I – Т. М. Калинина, И. Г. Коновалова; части II – В. Я. Петрухин – М., 2009. – 264 с.

7. Прицак О. Й. Походження Русі. Стародавні скандинавські джерела (крім ісландських саг). Том 1. / Омелян Йосипович Прицак. – К. : Обереги, 1997. – 1084 с.

8. Стальсберг А. Проблемы культурного взаимодействия Руси и Скандинавии в VIII–XI (По археологическим собраниям СНГ) / Анне Стальсберг // Археологические вести. – 1994. – С. 193–203.

9. Толочко А. П. Очерки начальной Руси / Алексей Петрович Толочко. – К. ; СПб : Laurus, 2015. – 336 с.

10. Толочко П. П. Древняя Русь / Пётр Петрович Толочко. – К. : Наук. думка, 1987. – 243 с.

11. Duczko W. Viking Rus: Studies on the Presence of Scandinavians in Eastern Europe / Wladyslaw Duczko. – Leiden : Brill, 2004. – 290 p.

12. Jansson I. Warfare, Trade or Colonisation? Some General Remarks on the Eastern Expansion of the Scandinavians in the Viking Period / Ingmar Jansson // The rural Viking in Russia and Sweden: Conference 19–20 October 1996 in the manor of Karlslund, Örebro. – 1997. – P. 9–64.

13. Noonan T. Why the Vikings First Came to Russia / Thomas Noonan // Jahrbücher für Geschichte Osteuropas. – 1986. – №34. – P. 321–348.

УДК 82-92: 3\6. 3: 32 Жад 08

**ПУБЛІЦИСТИКА СЕРГІЯ ЖАДАНА В КОНТЕКСТІ
СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО ЖИТТЯ УКРАЇНИ****Круглова І.Р.***Наук. керівник – Н. І. Голубінка, ст. викладач каф. української мови
Національний університет «Львівська політехніка»*

*Культура лишається простором,
який дає всім нам шанс на співіснування та порозуміння.
Сергій Жадан*

Сергій Жадан – сучасний культовий український поет, прозаїк, публіцист, перекладач, громадський активіст. Протягом свого життя Сергій постійно в центрі уваги. Він є всюди, усе бачить, про все пише. Він торкається дуже особливих тем, маючи на все власну думку й нового героя.

Бути успішним письменником – дуже складно. А бути водночас і хорошим, і відомим, і успішним письменником – досвід показує, що лише одиниці здатні поєднувати всі ці риси. Сергій Жадан став відомим сучасним читачам насамперед як один із засновників літературної корпорації харківських поетів «Червона Фіра» (1991). О. Бойченко так висловився про його творчість: «Жадан ... і до вбивства силаботоніки був дуже сильним поетом, але тепер, остаточно освоївши вірші, що за своєю структурою нагадують хмари, став тим, ким його хотіла бачити історія культури початку століття: її безнадійно застудженим горлом...».

2006 С. Жадан став переможцем Всеукраїнського рейтингу «Книжка року» в номінації «Красне письменство» («Капітал»), 2010 одержав премію «Книга року ВВС» («Ворошиловград»), 2012 – переможець Всеукраїнського рейтингу «Книжка року» в номінації «Красне письменство» («Вогнепальні й ножові»), 2015 – премія «Angelus» за роман «Месопотамія», 2016 – премія Президента України «Українська книжка року» за роман «Месопотамія», 2017 – премія імені Василя Стуса. І це далеко не весь список нагород, які здобув Жадан [2].

У творах письменника – українська пострадянська дійсність, він змальовує реальне життя своїх співвітчизників. Тому мова в його творах – це жива розмовна, інколи нецензурна лексика (навіть вона теж є доречною, тому що додає атмосфери в тексти). У своїх творах Жадан намагається побачити світло в чорноті пітьми, вирішити проблеми, зірвати маски, що їх одягли люди. Творчість письменника охоплює все це: від лірики та іронії – і до важких соціальних тем. Літературні критики давно записали Жадана в живі класики. Думаю, скоро й у школах діти почнуть детальніше вивчати його творчість замість багатьох менш актуальних текстів.

Ще однією причиною, чому творчість Жадана є настільки популярною, є активна соціальна позиція автора. Саме вона допомагає зробити його твори актуальними для людей різного віку, адже кому не цікаво пережити теперішні події, до того ж у постатях головних героїв. Громадянська позиція Жадана вражає, він є учасником різних політичних акцій та протестів проти цензури в Україні. Він категорично виражає власні міркування щодо війн та бід, які переживає наш народ. До прикладу так Сергій висловився щодо Помаранчевої революції: «У нас помилка вважати, що тоді люди вийшли підтримувати Ющенка. Люди вийшли не за Ющенка. Люди виходять, передусім, за себе, за свої права, за свою свободу, за свою територію».

Так само й сьогодні: Жадан допомагає військовим, не лише словами [1]:

Війна мене навчила не говорити про втрати.

З живими краще. Живих принаймні можна порятувати.

В живих є те, що не дає їм лягти в траншею.

Адже ці слова – це те, що потрібно кожній людині, громадянинуві нашої країни, щоби не впасти духом, не розчаруватися, а побудувати таку державу, заради якої хочеться жити, а не вмирати. Україна в розумінні Сергія – це щось самостійне, живе та реальне, але точно не пострадянське. Це повинна бути європейська держава, де свобода понад усе. Письменник також допомагає діями, виступами, коштами, щоби хоч трохи покращити життя, збирає книги для бібліотек прифронтових міст чи необхідні речі для дитячих садків. Він є взірцем слова та поведінки для кожного свідомого українця: «Варто опиратись страхом, варто протиставляти сторонньому бажанню тримати тебе в страху свою силу, віру та впевненість» [4].

Більшість людей розглядає Жадана як письменника, поета, але це не зовсім так. Адже його публіцистика, есе вражають так само, як і твори. Зазвичай вони трішки різняться за тематикою, але почерк Сергія можна впізнати відразу. Його фірмові слова «дорогі брати й сестри», що звучать на кожному виступі, також трапляються й у публіцистиці: «Дорогі брати й сестри. Із сердечною втіхою й душевним трепетом повідомляю, що... І березня 2017 року поставив останню крапку у своєму новому романі. 464 тисяч знаків (із пробілами)».

Цікавими є самі назви статей: «Яблуко», «Школа», «Чернівці. Поезія», «Страх», «Всьо чотко», «Слобожанська Швейцарія», адже, зазвичай журналісти полюбляють пафосні довгі заголовки, а тут лаконічність понад усе. До того ж, теми неймовірно різноманітні: від рецензій до буденних статей, від новин про політику до розваг. Публіцистику Сергія Жадана можна прочитати і в блогах «ТСН», і в журналі «Український тиждень», і на сайті «Кореспондент», а також часто такі статті можна побачити у соціальних мережах.

Сергій Самойленко, російський літературний критик, пише: «... Його цікавить дійсність як вона є, він дивиться на неї з близької дистанції, і майже завжди він не спостерігач, а учасник, принаймні, його культурні коди зовсім інші. Твори для нього, можна припустити, меншою мірою літературний факт, а більш життєвий, фіксація й осмислення досвіду. Особистого, вікового, громадського...» [3].

Справді, навіть у театрі акторам важко постійно тримати напругу на сцені, важко підтримувати увагу глядача. Але Сергію це вдається, адже він пише для людей, а не статті на замовлення, як деякі «журналісти».

Родзинкою Жадана є свобода й сила його голосу та слів. Коли читаєш його статті, то важко їх відрізнити від матеріалів найвідоміших журналістів. Це мікс художньої літератури з публіцистикою, тому вони є цікавим і важливим інформаційним джерелом.

Отже, Сергій Жадан є важливою постаттю сьогодення, адже це та людина, яка проживає кожну хвилину разом зі своїм народом. Власним досвідом митець вчить нас, як не бути байдужим до власної країни та людей, що нас оточують. Сила його текстів неймовірна, адже допомагає читачам навчитися думати, уявляти, співпереживати.

Література:

1. Жадан С. Я знав священника, який був у полоні / Сергій Жадан // Тапплери. – Чернівці: Книги ХХ; MERIDIAN CZERNOWITZ, 2016. – С. 34.
2. Жадан Сергій Вікторович [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://uk.wikipedia.org/wiki/Жадан_Сергій_Вікторович.
3. Офіційний сайт Сергія Жадана [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zhadan.info>.
4. Офіційний сайт «СТБ» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://tsn.ua/blogi/themes/zhittya/strah-935315.html>.

УДК 050.0

БОГДАН ЛЕПКИЙ ЯК ІДЕОЛОГ СІЧОВОГО СТРІЛЕЦТВА

Крупач Р.М.

*Наук. керівник – І.В. Роздольська, доцент кафедри української літератури
ім. академіка М.Возняка*

Львівський національний університет імені Івана Франка

У роки Першої світової війни Відень став центром українського політичного та громадсько-культурного життя. Коли Б. Лепкий приїхав туди, ним, як й іншими біженцями, зацікавився «Союз визволення України», що з 5 жовтня 1914 р. почав видавати «Вістник Союзу визволення України». Водночас, коли 2 серпня 1914 р. Росія вступила у воєнні дії, українські політичні партії Галичини об'єдналися в Головну Українську Раду, яка зі сторінок газети «Діло» заявила, що Росія є «історичним ворогом України», війна «кличе український нарід стати однодушно проти царської імперії... Нехай на руїнах царської імперії зійде сонце вільної України» [1]. Тоді ж було створено Центральну Бойову Управу, яка дістала дозвіл на формування легіону Українських Січових стрільців у кількості двох тисяч, як окремого структурного підрозділу австрійської армії. Добровільно до УСС зголосилося майже 28 тисяч молодих українців.

Влада Німеччини й Австро-Угорщини провадила в той час політику (у разі перемоги їхньої коаліції) начебто визнання суверенних прав народів на незалежну державу, зокрема тих, що входили до складу російської імперії. Уряди цих держав також обіцяли й автономний статус малих народів. Багатьом українцям, у тому числі й Б. Лепкому, такі декларації здавалися реальним шансом для здобуття незалежності України.

Тому не дивно, що у Відні Б. Лепкий розпочав інтенсивну роботу в Культурній Раді та в часописі «Вістник СВУ», який інформував про події на фронті, підтримуючи бойовий дух Січових стрільців, що мали в майбутньому повернути прадідівські традиції та визволити Україну від чужинців. Водночас восени 1915 р. Б. Лепкий був мобілізований до австрійського війська. Завдяки сприянню друзів він не був відправлений у діючу армію, а виїхав у Німеччину для освітньо-культурної роботи у табори військовополонених українців, що перебували на службі в царській армії (Фрайштадт, Раштадт, Вецляр). Але співпраці з «Вістником СВУ» не припиняв. У кожному номері видання, починаючи з кінця 1915 р., були вміщені вірші або оповідання Б. Лепкого. Згодом низка поезій із цього видання ввійшла до збірки «Тим, що полягли», яка була видана 1916 р. Як бачимо з наведених фактів, Б. Лепкий не був стороннім споглядачем страшних подій, що розгорталися в роки Першої світової війни, але й не був безпосереднім учасником бойових дій. Тому не дивно, що в його збірці, яка має яскраво вира-

жений мілітарний характер, немає чітко виражених батальних сцен. Скоріше в одних поезіях у ній передано передчуття бою, а в інших зображені зруйновані боями поля, ліси та села. Врешті, реалістичного зображення бойових дій автор, очевидно, й не планував. У збірці головним є той бойовий дух, яким Б. Лепкий хотів підтримати Січове стрілецтво, тому не буде перебільшенням стверджувати, що письменник став одним з ідеологів та натхненників цього військового формування. Попри те, окремого дослідження поезії та прози Б. Лепкого, присвяченого національно-визвольній боротьбі українського народу, й досі немає, а її можна вважати етапною у творчості Б. Лепкого, адже вона знаменує остаточний перехід поета до творів нового ідейно-тематичного спрямування, зумовленого початком та подальшим ходом Першої світової війни.

Уже наприкінці 1916 р. письменник зрозумів, що його сподівання на утворення вільної держави на території України в результаті поразок ворожих імперій у Першій світовій війні дали шанс стати вільною не рідній землі, а Польщі, яка в майбутньому перетворилася на нового ворога української незалежності. Річ у тім, що через великі втрати Німеччини на Західному фронті держави Антанти вирішили піти на деякі поступки полякам. Імператори Вільгельм II і Франц Йосиф I видали 5 листопада 1916 р. маніфест, у якому проголосили створення на польських землях, що належали Росії, «самостійної держави зі спадковою монархією, конституційним устроєм і армією». До часу остаточного визначення кордонів Королівства воно підлягало Німеччині та Австрії. Незабаром розпочалася мобілізація до польських збройних сил. Водночас російський уряд 15 листопада 1916 р. оголосив маніфест Центральних держав про утворення Королівства Польського недійсним. У грудні цар пообіцяв полякам автономію у складі імперії з власною законодавчою владою й армією. Англія і Франція підтримали цей крок Росії [2].

Як бачимо, імперські коаліції й словом не обмовилися про суверенітет України, а лише створили додаткову перепону, якою стала Польща.

Ці нові політичні чинники відбилися й на мілітарній поезії Б. Лепкого: її бойовий дух поволі вщухає, а натомість приходить розчарування, яке посилюється нелюдськими умовами перебування в таборах, про що яскраво свідчать хоча б такі його вірші, як «В лазареті» (датований 15 березня 1917 р.), «Зустріч», «В таборі» (без дати написання) [3] та ін. Соціально-історичні мотиви поезії Б. Лепкого знову наче виходять на перший план.

Однак, збірка Б. Лепкого «Тим, що полягли 1914–1915» ще має яскраво виражений мілітарний характер і суттєво відрізняється від попередніх збірок поета, передусім молодомузівського періоду.

Тому, видається, у творчості письменника часів Першої світової війни варто виділити два періоди, зокрема, 1914–1916 та 1917–1920 років, тобто доцільно розрізняти творчість Б. Лепкого до призову в австро-угорську армію та в перші часи після мобілізації. Будучи ще цивільним, автор писав твори, у яких відчутний заклик до бою як до патріотичного

обов'язку кожного українця відповідного (призовного) віку. Деяко романтичне бачення війни захоплювали автора й не відпускали аж до самого призову на службу. У цей час у поезії Б. Лепкого також яскраво помітні ліричні ноти суму, розчарування, але не розпачу, як потім. Цей етап можна назвати лірично-романтичним у творчості поета. Ці вірші часто базуються на мотивах прощання майбутнього воїна з рідними чи з коханою. Також трапляється багато описів природи, зокрема, пір року, серед яких можна виокремити весну та осінь. Водночас саме з цього часу в поезіях починають з'являтися темно-червоні відтінки пролітої крові та страждань, а також чорні (жалобні) кольори землі, яка поглине всіх і яка «знає все».

Звичайно, приховано (у контексті творів) автор виражає й бажання воїнів: як перемоги, так і повернутися до рідної домівки живими та не-ушкодженими, що, звичайно, вдавалося не кожному. Кожен солдат мріяв знову побачити рідний край, знайомий йому з дитинства, зустрітися зі старою матір'ю та сказати, аби не хвилювалася більше за свого сина. Зустрітися з коханою, створити сім'ю, завести дітей. Саме такі ідеї витають у його творах на початку війни.

У наступному ж періоді, коли Б. Лепкого призивають до війська, сприйняття війни поступово змінюється. Йому вона вже не видається такою романтичною. Автор стає очевидцем тих страждань, які відбуваються навколо нього. Стають помітні образи могильних хрестів, церковних поминальних дзвонів і закинутих цвинтарів. Це означає, що образи, які описував автор, він бачив на власні очі і передавав відчуття з місць, де велися бої, а не просто проголошував романтичні тези, які пропагувала колись «Молода Муза».

Отже, поезії Б. Лепкого 1914–1920 рр. за ідейно-тематичним спрямуванням дійсно можна умовно поділити на два періоди: 1914–1916 та 1917–1920 роки. Перший період цієї творчості представляє збірка «Тим, що полягли». Попри трагічні картини Першої світової війни, у яку так чи інакше був втягнутий і сам Б. Лепкий (чи як утікач від каральних дій російської армії, чи як мобілізований австро-угорським урядом на службу в культурно-освітніх установах у таборах полонених), у ній поет намагався підтримати бойовий дух Січових стрільців, вбачаючи в них майбутніх борців за державність України.

Література:

1. Бахталовська Л. В. Публіцистична діяльність Богдана Лепкого в період формування галицького стрільцтва [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1897>.
2. Лепкий Б. Твори: В 2-х томах. – Т. 1: – Поезія. Оповідання і нариси. Історичні повісті. – К.: Дніпро, 1991. – С. 252–258.
3. «Польське питання» в роки війни [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://referatcentral.org.ua/history_world_load.php

УДК 82-92Хвил

ОСОБЛИВОСТІ ПУБЛІЦИСТИЧНОГО СТИЛЮ МИКОЛИ ХВИЛЬОВОГО

Кухарська О.О.

*Наук. керівник – Н. І. Голубінка, ст. викладач кафедри української мови
Національний університет «Львівська політехніка»*

Микола Хвильовий – український письменник, публіцист, поет. У циклах памфлетів «Камо грядеши?», «Думки проти течії», «Апологети писаризму» та полемічному трактаті «Україна чи Малоросія?» проявилася характерна творча манера, яку можна виокремити, провівши аналіз мовно-стилістичних особливостей текстів автора.

За заголовками памфлети Хвильового є емоційними та експресивними. Такі заголовки, як «Ну яка ж криза?», «Дайош пролетаріат», «Так що ж таке нарешті мистецтво?», є чудовими взірцями так званої хаотичності викладу думок автора, коли емоційна складова важливіша за змістову і публікація не вписується в жодну сталу структурну форму. Звісно, такі заголовки приваблювали читача і в ті часи, коли були надруковані, допомагали вирізнити публікації на фоні інших.

Стильова манера Хвильового дещо сплутана й хаотична. У його памфлетах багато порівнянь, посилянь і тлумачень, багато прикладів, які за аналогією мали б пояснювати складні явища простими словами. Попри те, що автор прагне до спрощення, у його тексті відбувається нагромадження лексичних прийомів та тропів, що створює неповторний авторський стиль. У памфлеті «Про Коперника з Фрауенбургу, або Абетка азійського ренесансу в мистецтві» є афоризми та порівняння. Хвильовий називає свого збірного опонента «енко», використовуючи поряд образ комети Енке як алюзію на Коперника, згаданого в назві. Та й роль Коперника дещо сумбурна: «Приймаючи до уваги, що Коперник був пролетарського походження, зібрання «енергетично функціонуючи», констатує: земля і справді крутиться навколо сонця» [2, с.86]. Хвильовий високо цінував так званий «запах слова», що й набувало втілення в хаотичній образності його текстів. У цьому прийомі читач стає співучасником гри, а хаос насправді – організацією тексту. Памфлет стає літературою, хаос – літературним засобом.

Особливостями публіцистичних статей є те, що в них автор намагається подати інформацію у двох протилежних течіях: для ідейних опонентів як певний літературний поєдинок, де кожне слово б'є дошкульніше своїм непрямим значенням, емоційним забарвленням, ніж речення з чітким формулюванням; та для побратимів за думками і деякою мірою – співавторів цих статей чи людей, котрі ставляться прихильно до висвітлених у памфлетах проблем. У цьому разі автор повинен зважати на інформативність, цікавість викладу, пев-

ний елемент повчальності. Цього Хвильовий досягає не лише вдалими кінцівками, узагальненнями та підсумками. Певна мультифункційність, розмаїття функцій, що виконували його статті, – це перша особливість, яку мають матеріали Хвильового безпосередньо завдяки термінам. Крім того, цікавими та змістовними його памфлети роблять також численні посилання на літературу, цитування та аналогії. Тематика статей долучає нас до гострої проблеми тогочасних мистецьких кіл: Хвильовий націлений на яскраву критику, емоційні звороти і порівняння, проза насичена й багатопланова як літературний твір, так і як історичне, наукове джерело.

Стаття «Про сатану в бочці» спонукає читача до певного відгуку на ситуацію, котра розгортається перед ним цілком повно. У такому разі можемо стверджувати, що з емоційного боку, з боку зацікавлення аудиторії, її безпосередньої участі у конфлікті – автор вдало виконує таке завдання. Спеціальні слова, створені на основі термінів і поєднані зі зниженою, просторічною лексикою, що висміюють певні речі та мають відтінок сатиричний, гумористичний: *партизанити, гопаківсько-шаровариста, спекулянти і профанатори, люди, общественні капітальчики, віршомази, борзописці, кубля, безграмотне міщанство, задрипанський, набріхусь, машкара, похабна фізія, тешефт, графомани, вигулькне, літературне хуліганство, злизала, ультра-міщанська, халтура, безшабашна свистопляска, наипигали, когорта, словеса, ляпуси, вузьколобі ідеологи*. Водночас бачимо, що, попри вживання такої простонародної, розмовної лексики, що мала б донести слова автора навіть до найтемніших мас пролетарських письменників, котрі й так без кінця нарікали на надмірну помпезність слів Хвильового та невмотивоване насичення текстів філософським змістом, для автора характерне певне стильове суміщення в межах одного речення. Наприклад: «Під другим прізвищем він з «глибокомисленним вираженням во взорі» береться говорити про критику, не проминувши й тут випадку спекульнути на хворому шанолубстві молодих авторів та «лягнувши», між іншим, одного з «олімпійців», саме Хвильового» [3, с. 76]; «але й ніколи не було такої безшабашної свистопляски в тій же українській літературі, як за наших днів» [3, с. 80]; «треба негайно «одшити» або принаймні поставити на своє місце різних писак, що, вмінючи сяк-так зробити репортерську замітку, тикають свого носа в мистецтво й – більше того – намагаються керувати ним» [3, с. 81].

Використано також терміни в непрямому значенні але без наявного чи чітко вираженого емоційного забарвлення. Таких прикладів чимало, тому зручніше розділити їх за галузями. Медичні терміни: *фаланга, паразит, корозія, реанімувати*. Мистецькі та літературознавчі терміни: *ренесанс, авангард, вітаїзм, памфлети, афоризм, оратор, белетрист, панфутуризм, релізм, дадаїзм, натуралізм, діалектика, матеріалізм, об'єктивізм, експресіонізм, етюди, полемізувати, модернізм, ретроспекція, епігонізм, архаїзм, оповідання, конфлікт, стиль, сатира*. Економічні терміни: *аваліст, збут, капітал, акцент, ризик*.

Також є низка термінів, що виконують у тексті номінативну функцію: *пуританство, індивідуалізм, дифірамби, філістерство, ідеалізм, парадоксальність, ерудит, автокефальні християни, фразеологія, атрамент, агроном, механік, народництво, прогрес*; авторські термінонеологізми: *молодогегельянство, виатаковує, гопаківсько-шаровариста, селозувати, енко, гартованський, шпенглерівщина, воронівщина, савченківщина, ляпсути, двостатейно вистрілюючи, напостівська*.

Такі лексеми надають текстові серйозності: «абсолютна софістика»; «...у реакціонера Леонтєєва, власне, в одному його твердженні більше діалектики, ніж у всьому розділі революціонера Воронського про абсолютний реалізм» [1, с. 123]; «...нічого нема вічного – от наша діалектика» [1, с. 123]; «саме з південно-східної республіки комун, саме з Радянської України й піде те нове мистецтво, що його так чекає Європа» [1, с. 122]; «безперспективність – це елемент просвітництва» [1, с. 122]; «Воронський зрозумів, що без абетки мистецтва не може бути ані критика, ані митця. Він прекрасно знав, що пилипенківська демагогія має спеціальне призначення: її використовують тільки графомани й спекулянти» [1, с. 119].

Загалом творчість Хвильового як публіциста сповнена запалу та емоційних закликів, адже була написана за період літературної дискусії і сама цією дискусією фактично й була. Тому не дивно, що саме ця обставина найбільше відображена в аналізі його статей. Мова Хвильового багата, виразна, яскрава, і саме терміни та їх вдале використання надають памфлетам свіжості звучання й цікавості, дотепер роблячи їх предметом суперечок та обговорень. Варто також пам'ятати про велике різноманіття власної термінології автора а також іншомовних запозичень і специфічних галузевих термінів, які допомагають передати настрій, привабити читача, увиразнити вислови.

Література

1. Хвильовий М. Про демагогічну водичку, або справжня адреса української воронщини, вільна конкуренція, ВУАН і т. д. / Микола Хвильовий // Твори в п'яти томах / Микола Хвильовий. – Нью-Йорк : Смолоскип, 1983. – Т. 4 – С. 113–132.
2. Хвильовий М. Про Коперника з Фрауенбургу, або абетка азіатського ренесансу в мистецтві / Микола Хвильовий // Твори в п'яти томах / Микола Хвильовий. – Нью-Йорк : Смолоскип, 1983. – Т. 4 – С. 85–111.
3. Хвильовий М. Про «сагану в бочці», або про графоманів, спекулянтів та інших «просвітян» / Микола Хвильовий // Твори в п'яти томах / Микола Хвильовий. – Нью-Йорк : Смолоскип, 1983. – Т. 4 – С. 69–83.

УДК 372.851

ЛЬВІВСЬКА ШКОЛА ФУНКЦІОНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ ЯК ФЕНОМЕН СВІТОВОЇ МАТЕМАТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Лемішко М.В.

Наук. керівники – О.О. Карабин, канд. фіз.-мат. наук, доцент,

О.Ю. Чмир, канд. фіз.-мат. наук, доцент

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Однією зі складових культурного виміру суспільства є рівень розвитку науки. Як зазначає В.Г. Кремень [1, с. 530], у всі часи розвитку людської цивілізації проблема культури мала першочергове, по суті, провідне значення. Передусім тому, що культура завжди була могутнім чинником соціального розвитку. Вона завжди відбивала якісну характеристику суспільного життя, уособлювала специфічний спосіб розвитку людської життєдіяльності, зафіксований у результатах діяльності, у системі соціальних норм і закладів.

Математика, як одна з найдавніших наук, засіб пізнання й опису світу, протягом усього розвитку людства є невід'ємною та важливою складовою його культури. Саме тому математика, яку вважають царицею наук, повинна займати пріоритетне місце в суспільстві, яке хоче досягнути високого рівня розвитку. Елементи математичної культури, якими є вміння логічно мислити, висловлювати й обґрунтовувати свої думки, повинні бути в усіх членів суспільства.

Українська нація не обділена математичною культурою. Носіями культури передусім є науковці. З української нації вийшла величезна кількість математиків, які здійснили революційні прориви в науковому світі. Величезний внесок у розвиток світової математичної культури зробили львівські вчені, засновники школи функціонального аналізу, а саме: Стефан Банах, Мирон Зарицький, Владислав Орліч, Юліуш Шаудер, Станіслав Мазур, Гуго Штейнгауз, Станіслав Сакс і Улам, Броніслав Кластер. Математичні проблеми, якими займалися науковці, часто народжувалися та вирішувалися під час зустрічей у кафе, яке дістало згодом неформальну назву «Шкотське кафе». Але чому в кафе? Після першої світової війни така діяльність була вкрай специфічна для Львова. «Шотландське кафе» було місцем зустрічі не тільки для математиків, але також і для всесвітньо відомих філософів, таких як Тадеуш Котарбінський, Владислав Татаркевич і Роман Інгарден.

Деякі математичні проблеми народжувалися під час цих зустрічей, але часто траплялося, що Банах, Мазур або Улам приносили їх з собою, спеціально для вирішення в кафе. Більшість з них було пов'язано з функціональним аналізом. Оскільки час минав, мармурові стільниці в кафе все

сильніше й сильніше були списані різними невеликими математичними знаками та символами, складними теоріями і їх доказами, усі ці написи були зрозумілі лише обраним, людям. Але оскільки вони були написані на столі або на паперових серветках, то їх загублено назавжди. Для збереження математичних досліджень з'явилася легендарна «Шотландська книга», яка була не тільки зібранням цікавих ідей і проблем, вирішення яких було знайдено лише через багато років, вона була також свідченням тих часів, свідченням інтересів і способу життя математиків 30-х років зі Львова. У згаданій книзі фундаментальні питання змішувалися з деякими найпростішими проблемами. Деякі проблеми розв'язали дуже швидко, а рішення для деяких шукали роками. У більш ніж двадцяти випадках людям, які змогли вирішити деякі з цих проблем, вручено нагороди.

Серцем математичної групи та «першим серед рівних» був професор Стефан Банах, творець нового на той час і дуже сучасного тепер функціонального аналізу. Банах був не тільки видатним математиком, але й дуже цікавою людиною. «Мені й досі не віриться, – писав у спогадах професор В.Е. Лянце, – що сам Банах вітався зі мною, потискаючи руку. Так він поводився зі всіма математиками-початківцями і, думаю, що це була не проста західна ввічливість». Це й справді була ввічливість, а підсвідоме передання естафети від засновника першої Львівської школи функціонального аналізу до керівника майбутньої такої школи.

Математична культура суспільства є соціальним утворенням, що формується під впливом математичних традицій, усталеної системи математичної освіти та математичних надбань. Львівська школа функціонального аналізу стала тим наріжним каменем, який сформував математичну культуру не тільки у Львові, але й у цілому світі загалом.

Література:

1. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України, головний ред. В. Г. Кремень. – К.: Юрін-ком Інтер, 2008. – 1040 с.

УДК 316.422.42

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЦІННОСТЕЙ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Майхват Д.О.

*Наук. керівник – Г.М. Редькіна, канд. політ. наук
доцент кафедри соціології
Дніпровський державний технічний університет*

Проблеми, пов'язані з людськими цінностями, належать до найважливіших у будь-якій із наук, у центрі яких перебувають людина й суспільство, оскільки цінності виступають інтегративним стрижнем як для окремого індивіда, так і для малої або великої соціальної групи, культури, нації й людства в цілому.

Формування ціннісних орієнтацій сприяє процесу розвитку особистості. Як один з елементів структури особистості, вони відіграють вирішальну роль у регулюванні поведінки, формуванні світогляду, переконань, виборі життєвого шляху, особливо на етапі становлення професійно-трудової діяльності в юнацькому віці. Саме завдяки цінностям особистість відчуває себе цілісно в навколишньому світі. Світ цінностей – це насамперед світ культури, сфера духовної діяльності людини, її моральної свідомості.

Ціннісні орієнтації сучасної української молоді – одна з актуальних проблем сучасної соціологічної науки. Враховуючи всі події, що сталися в Україні за роки незалежності, можна побачити, що змінилися не лише економічні й політичні відносини, а й система цінностей суспільства [1, с.117]. Молоді України належить особлива роль у суспільстві. Адже саме її представники сьогодні – це керівники держав, урядів, науковці в найближчому майбутньому. І тому від того, якими є цінності й ціннісні орієнтації сучасної молоді, залежить її майбутнє і майбутнє суспільства в цілому. Саме тому дослідження цієї проблеми зараз є актуальним. В умовах певної суспільної кризи ідеалів, зневіри більшої частини населення в оптимістичних перспективах для України, є дуже важливим виховання молоді на засадах суспільно корисних цінностей, які є загальнозначущими та вічними для всіх – добро, любов та чесність.

Соціально-економічні трансформації, що відбуваються в Україні, висунули на перший план проблеми соціалізації молоді. На формування ціннісних орієнтацій в сучасних умовах впливає інтегральний результат взаємодії двох цілісних систем [5]. З одного боку, суспільство в усій сукупності проявів суспільного життя впливає на особистість молодого людини, з іншого – особистості активно засвоюють попередній актуальний досвід соціуму, знання, норми, цінності, традиції, що накопичуються й передаються від покоління до покоління [2, с.11].

Ціннісні орієнтації молоді, як найбільш «динамічної» групи суспільства, схильні до змін. Саме в молодіжному середовищі формується новий тип особистості, який буде домінувати і розвиватись у майбутньому. Ціннісні орієнтації є основними векторами соціальних орієнтацій, вони визначають спрямованість особистості та ступінь її соціальності, що змінюються залежно від рівня відповідності індивідуальних потреб й інтересів потребам та інтересам соціуму. Це зумовлює проблему формування ціннісних орієнтацій молоді як для сьогодишньої соціальної політики, так і для майбутніх перспектив суспільного розвитку [4, с. 42].

Значний вплив глобальних викликів на формування ціннісних орієнтацій в Україні зумовлений тим, що країна здобула державну незалежність у період, коли процеси неоліберальної глобалізації досягли у світі свого апогею. За таких умов процес відродження національної свідомості, формування внутрішньонаціональних символів та життєвих смислів з самого початку обумовлювався значною роллю елементів глобального впливу, що, зокрема, виявлялося в переважно глобальній самоідентифікації помітної частини населення [3, с. 17].

Для того щоб наочно побачити, як відбулася трансформація ціннісних орієнтацій молоді, у 2016 році ми провели соціологічне опитування з такого актуального питання, як глобалізація та її роль у житті нашого суспільства. В опитуванні брали участь не тільки представники молодого покоління, а й люди старшого віку. Це було зроблено, щоб побачити, які ціннісні орієнтири мають представники різних поколінь. Опитування проводили в квітні 2016 року, вибірка становила 100 осіб.

Опитуючи мешканців м. Дніпродзержинськ, ми поставили запитання про те, на які цінності та стандарти повинно орієнтуватись наше суспільство сьогодні. Молодь міста вважає, що українське суспільство повинно орієнтуватись на західні цінності та стандарти (14 %), люди старшого віку (від 36 до 60 років) вважають, що потрібно орієнтуватися та підтримувати «українські», «традиційні» (21 %) та «релігійні» (14 %) цінності нашого суспільства.

Як бачимо, вектори орієнтирів та стандартів мешканців міста різного віку значно відрізняються. Проте ні молодь, ні люди зрілого віку не бачать та не бажають більше орієнтації українського суспільства на цінності російського та «радянського» спрямування. Це може бути спричинене тим, що зараз у нашій країні склалася дуже складні відносини з Росією, а також з реформою декомунізації, яку нині проводять по всій країні.

Враховуючи той факт, що ми хочемо побачити, як трансформуються ціннісні орієнтації сучасної української молоді в епоху глобалізації, ми поставили й питання «Якою, на Вашу думку, є роль західного способу життя й культури в нашому житті?». Більшість опитаних вбачає в західному способі життя та культури лише позитивні чинники впливу на наше суспільство, а саме: він сприяє формуванню толерантного ставлення до

людей інших рас, національностей, культур і релігій – 24 %, залучає до кращих зразків культури – 23 % та веде до єднання людей різних національностей на основі єдиної універсальної культури та способу життя.

Звичайно, є й негативні чинники. Що стосується негативного впливу західного способу життя та культури на наше життя, то респонденти вважають, що через це відбувається руйнація моральних устоїв українського суспільства – 17 %, а також підточування коренів нашої національної культури – 16 %.

Соціологічні дослідження ціннісних орієнтацій студентської молоді останнього десятиріччя переконують, що у свідомості сучасної молоді формується тип особистості, характерний для західного суспільства, – особистості, яка насамперед цінує себе і вважає, що її діяльність, успіх у житті і т. п. залежать саме від неї. З одного боку, це добре, адже орієнтація на власні сили, розум, здібності при досягненні життєвих цілей вимагає роботи над собою, наполегливого оволодіння знаннями тощо. Утім найголовніше, щоб при виконанні цих завдань не формувалася людина-егоїст, яка зможе переступити через усе заради досягнення своєї мети.

Література:

1. Волобуєв М. І. Дослідження ціннісних орієнтацій студентів [Електронний ресурс] / М. І. Волобуєв // Вісник КНТЕУ. – 2010. – №6. – с. 116–121. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vknteu_2010_6_13.pdf.
2. Головатий М.Ф. Обережно – глобалізація / М. Ф. Головатий // Урядовий кур'єр. – 2002. – № 176. – 25 вересня. – С.11.
3. Здравомыслов А. Г. Потребности. Интересы. Ценности / А. Г. Здравомыслов. – М., 1986. – 224 с.
4. Карлова І.О. Глобалізація: сутність, наслідки та вплив на соціально-політичний розвиток України / І. О. Карлова // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 11. – С. 41–52.
5. Квіткін П. В. Проблема функцій ціннісних орієнтацій особистості [Електронний ресурс] / П. В. Квіткін, В. М. Мартинюк. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/10_DN_2012/Philosophia/2_105819.doc.htm.

УДК: 37.015.3

**ПРОЕКТ «ПЕРЕМОЖЦІ» ЯК КУЛЬМІНАЦІЯ
ДУХОВНОГО ЗЛЕТУ ЛЮДИНИ***Мельник М.В.**Наук. керівник – М.М. Лабач, канд. філол. наук,
завідувач кафедри українознавства
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*

Проект «Переможці» виник у 2016 році з ініціативи людей, небайдужих до тих, хто став на захист нашої Держави, коли розпочалася російсько-українська війна. Навколо нього об'єдналися люди, які поставили собі за мету допомогти нашим героям, що отримали тяжкі поранення, знайти місце в мирному житті, а також підняти проблему людей з обмеженими можливостями. Одна з публікацій у пресі про них мала назву «Люди з **необмеженими можливостями**» (виділення наше – М.М.). [2] , оскільки йдеться й справді про людей, яких можна охарактеризувати словами поезії Олега Ольжича з циклу «Незнаному воякові»:

Захочеш – і будеш. В людині, зятям,
Лежить невідгадана сила. [1]

Доречно сказати, що О.Ольжич писав цю поезію в 1935 році, будучи вже членом Організації Українських Націоналістів, які сповідували ідею вірності Україні аж до смерті. Отже, паралель очевидна: сучасні герої, зокрема ті, кому присвячено проект «Переможці» є такими ж – вони по жертвували для України своїм здоров'ям а багато хто з їхніх побратимів і життям.

Проект «Переможці» показує світліни та розповідає неймовірні історії звичайних людей, які, захищаючи Батьківщину, цілісність Держави, родину, кожного з нас, були тяжко поранені, але не втратили силу духу. Хоч вони й отримали поранення, але для них почалось зараз нове життя, з новими можливостями і поглядами на життя, а проект їм у цьому допоміг. Проект реалізується в різних форматах: фотосесія, відеоарт, сюжети на ТСН, спецвипуск журналу «Viva», матеріали якого друкуються українською й англійською мовами, отже, якнайбільше людей можуть довідатися про наших переможців духу. Крім того, учасники проекту брали участь у презентаціях по всій Україні та за її межами (в Торонто, Брюсселі, Люрді, Ризі, у Ватикані зустрічалися з Папою Римським Франциском, мали також зустрічі з відомим Ніком Вуйчичем.

Зараз у проекті беруть участь понад 30 осіб і він став для них таким способом мотивувати нас, донести просту істину, що життя ніколи не закінчується, ніколи не можна складати руки, не дивлячись ні на що. У кожного бувають злети і падіння, але тільки сильні духом люди після невдачі чи тієї або іншої трагедії встають з колін і продовжують працювати, розвиватися, їхнє життя не закінчується, а набуває іншого формату, правда, для того, щоб адаптуватися до нових умов, треба докласти іноді чималих зусиль.

Можна припустити, що герої проекту не раз опинялися в, так званій, межовій, пограничній ситуації – і на війні, і вже тепер, у мирному житті,

коли перемагали фізичний біль, докладали неймовірних зусиль під час тренувань, щоб повернутися до життя, відновити психологічну рівновагу, довести собі й іншим, що людина «найвеличніша з усіх істот», як говорив Іван Багряний, у творах якого знайдемо й подібних до наших героїв.

Щодо терміну «межова ситуація» або «погранична ситуація», зазначимо, що його ввів німецький філософ і психіатр Карл Ясперс у праці «Розум і екзистенція», і таке поняття означає ситуацію, за якої з'являється дуже серйозна небезпека для життя. Межові ситуації виникають, як уважає К. Ясперс, коли є загроза смерті, за умов тяжких життєвих випробувань, боротьби за ті чи інші життєві цінності, які, зазвичай, супроводжуються сильними стресами. У таких випадках організм людини з метою самозбереження мобілізує всі свої внутрішні резерви, почуття максимально загострюються. Така ситуація може призвести до прозріння, катарсису, підняти особистість на більш високий рівень духовного розвитку. Здається, щодо учасників проекту «Переможці» можна ствердити саме це: вони піднялися над обставинами, мобілізувавши всі свої фізичні й духовні сили і стали, власне, переможцями духу.

Зараз в Україні є досить багато бійців-інвалідів, які перебувають у тяжкому морально-психологічному стані – вони замкнені в собі, страждають, бо не можуть пристосуватися до нового непростого життя, оточення часто не допомагає їм, державні структури теж неналежно ставлять до них. В одній із публікацій газети «День» тих, хто переміг обставини, свою інвалідність, а отже, належить до переможців за визначенням, хоч, може, в проєкті участі й не бере, названо «антидепресантом» для країни і всіх нас. Буквально зараз відбувається масштабна фотовиставка газети «День» в галереї «Лавра», на якій виставлено вражаючі фотографії людей-переможців. Головний редактор газети «День» Лариса Івшина пише: «Парадоксально, що саме на цій фотовиставці у найтрагічніших фрагментах є чи не найбільше оптимізму подолання екстремальних викликів, глибоких страждань. Ось де могутній «вітамін» для зміцнення національного імунітету. Такий запас міцності й духу, що, люди, порівнюючи свої проблеми з тим, що вони бачать, повинні просто сповнитися «резервуаром» нових можливостей. Якраз це і є найбільшим антидепресантом» [3].

Отже, проєкт «Переможці» став для українців символом нескореності духу, мужності, духовної сили і жаги до життя що перемагає навіть смерть. Кожного з нас цей проєкт повинен мотивувати ніколи не здаватися, поставити мету, і досягнути її. Ми повинні всіма силами допомагати нашим захисникам, щоб вони знали: воюють не дарма – ми гідні, щоб за нас воювати.

Література:

1. Ольжич Олег. Незнаному воякові. Заповідане живим. – К.: Фундація імені О.Ольжича. – 1994. – 432 с.
2. Люди з необмеженими можливостями. // Споконвіку було слово. – 2017. – № 4 (38). – Ч.10–13.
3. «Антидепресант» для країни. // День. – №192–193. – 2017 р. – С. 8–9.
4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://tsn.ua/special-projects/thevictors/>.

УДК: 821.161.2

ВІРШІ, ЯКІ ПРОМОВЛЯЮТЬ ЗІ СТІН**Олійник В.О.***Наук. керівник – М.М. Лабач, канд. філол. наук,
завідувач кафедри українознавства**Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*

Нове мистецьке явище, що його ми спостерігаємо на вулицях Львова, можна назвати одним із різновидів стріт-арту. Йдеться про розписи на стінах будинків (часом на огорожах), які являють собою поетичні тексти, іноді проілюстровані тими чи іншими зображеннями. Проект «Поетія стін», започаткований і розгорнутий у Львові громадською організацією «Проект» влітку 2014 року, привернув жваву увагу як львів'ян, так і гостей міста своєю креативністю, небайдужістю та чіткою громадянською позицією й патріотизмом тих, хто його втілює.

Про те, чому виник такий проект, говорить його співорганізатор Юрій Кирилич, який підкреслює, що й громадська організація «Проект» була створена для людей, котрі хочуть «робити зміни в соціальному просторі» [2]. А конкретне його завдання – «припинити акти вандалізму в історичній частині Львова, який неофіційно вважається культурною столицею України. Окрім антивандальної функції Юрій Кирилич вбачає ще і мистецьку, а також вважає, що через подібні графіті можна популяризувати українську мову і культуру» [2]. Автор проекту говорить, що за час його існування, жоден вірш чи малюнок не було знищено. Отже, бачимо, що двоєдине завдання – мистецьке оформлення простору міста й привернення уваги до тих ідей, що звучать у поезіях, й узагалі до поезії – виконується і проект має успіх.

Ми проаналізували значну частину зображень і текстів на стінах, і можемо згрупувати їх так: 1. Вірші, в яких звучить мотив війни. 2. Поезії класиків української літератури, ідеї яких актуальні зараз або мають філософське наповнення, а, відповідно, актуальні завжди. 3. Поетичні твори класиків і сучасних популярних авторів про почуття, здебільшого, на інтимну тему. До першої групи віднесемо поезії, в яких гостро ставиться проблема відповідальності за нашу Державу та її захист: дозволимо собі навести повну цитату:

І знову вибух, знову міни, наосліп черга у куці,
Тобі невтямки: за Країну тут гинуть кращі із синів.
Сказав, що чхав ти на війну, що маєш справи важливіші...
Тебе я в цьому не виню – забудеш все, так жить простіше.

Треба сказати, що авторство поезії не вказане, але в інтернет-джерелі знаходимо, що написав цей вірш кіборг, позивний якого «Фауст», а також можемо побачити, що в цілому поезія значно більша, але автори розпису виокремили лише ці, на їхню думку, найважливіші рядки. Закінчується ж вірш конфліктом між двома колись товаришами:

А ти, мій друг, мене забудь, я видалив тоді твій номер,
У нас з тобою різна суть, у нас з тобою різне горе... [1]

Ще одна поезія на подібний мотив «Ти скажеш, що тобі немає діла...» Знову ж таки, автора не вказано, але встановлюємо, що це – Злата-Зоряна Паламарчук, в поезії якої звучать мотиви героїзму наших бійців у сучасній війні, тема відповідальності й жертвності. Треба сказати, що ця поезія проілюстрована дуже символічним малюнком – зображенням новітнього кобзаря, бійця в камуфляжі, який сидить із кобзою в руках. Зважаючи на символіку цього образу, можна розвинути цілий ряд асоціацій на цю тему: кобзар як утілення совісті народу, борець за правду тощо. Наведемо також уривок з вірша цієї поетеси, якого ми не бачили на жодній стіні, хоч варто було б його теж використати в цьому проєкті. Він має конкретну присвяту: «У сумній пам'яті Сергію Бойку, 18-річному крижопільчанину, сину України, який не повернувся додому...»:

*Йому було вісімнадцять, він захищав Україну,
Тримав міцно в пальцях сталеву зброю і мріяв
Не про круті автівки, ноути, фони, ай нади,*

Він воював невміло, та воював за правду...[1]

Тема війни звучить також у вірші Б. Голода «Ікона плаче» - дуже поширений у нашій культурі «ікони, що плаче» в ньому осучаснено і він набуває нового звучання.

До другої групи належать поезії відомих зі школи авторів, ідеї яких актуальні завжди й особливо зрозуміло прочитуються також зараз. Так, поезія Тараса Шевченка «Ой, чого ти почорніло зеленее поле...», проілюстрована символічним зображення вежі Донецького аеропорту, викликає, зрозуміло, асоціації, близькі до сучасності: як і поле під Берестечком колись, так і земля біля Донецького аеропорту «почорніли від крові» в боротьбі «за вольную волю». Подібні думки тепер викликають і поетичні рядки Лесі Українки:

Або погибель, або перемога –
Сі дві дороги перед нами стане...

Строфа з поезії Лесі Українки «Пан політик»: «...а що робить: скінчився вік лицарства...» спонукають задуматися, чи це й справді так.

Без сумніву, увагу кожного привернуть слова Василя Симоненка з відомої поезії «Лебеді материнства» про те, що Батьківщину і матір не можна вибирати, а «Балада про втечу» Григорія Чубая примусить задуматися про себе самого і неможливість від себе втекти. Почуття ж свободи, польоту відчуємо, прочитавши такі рядки «Жсені Поетеси»:

І дихати на повні груди повітрям, що давати буде сил,
Свободу не згубити людям, в яких душа не загубила крил...

До третьої групи віднесемо поезії, здебільшого, інтимного плану. Звичайно, вони привертають найбільшу увагу всіх львів'ян. Це вірші як класиків (Леся Українка, Іван Франко, Павло Филипович тощо), так і сучасних авторів (Юрко Іздрик, Сергій Жадан, Кузьма Скрябін та інші).

Отже, як бачимо, вірші проекту «Поезія стін» різні, але кожен з них промовляє до душі людини, а котрийсь із них, можливо, змінить чийсь світогляд і навіть життя. Без сумніву, вони творять духовну ауру міста, об'єднують нас у спільноту, яка бореться, живе, думає, читає, любить – в небайдужу спільноту.

Література

1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrainka.org.ua/node/7657> Злата Зоряна.
2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://tvoemisto.tv/news/poeziya_vs_vandalizm_hto_i_yak_rozplysue_lvivski_stiny_virshamy_74884.html.

УДК 070.1

ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНЕ ЗНАЧЕННЯ ПУБЛІЦИСТИКИ ЮРІЯ ВИННИЧУКА

Помернюк Л. В.

*Наук. керівник – Н.В. Криловець, канд. філол. наук, старший викладач
Національний Університет «Острозька академія»*

Політичне, суспільне, культурне, релігійне життя та історичне минуле нашої країни є провідними темами публіцистики Ю. Винничука, яка регулярно з'являється на сайтах «ТСН», «Збруч», «Обозреватель».

Знаний автор, який не боїться висловити свою думку, має як прихильників, так і противників власного слова. То чи можна взагалі назвати статті Юрія Винничука журналістикою? Адже відомо, що основним принципом журналістики є об'єктивність, або хоча б намагання тяжіти до неї. Тоді як публіцистичний доробок автора цілком базується на суб'єктивних засадах. При цьому Ю. Винничук не заперечує суб'єктивності своїх висловлювань. Варто додати, що автор й не позиціонує себе як журналіст. Хоча видає відновлений часопис «Post-Поступ» та практично одноосібно працює над його наповненням.

Публіцистика, яка розміщувалась та розміщується на сторінках газети «Post-Поступ», має особливу цінність. На початку Юрій Винничук (він же Юзьо Обсерватор) працював у «Поступі» разом з такими легендарними авторами, як Олександр Кривенко, Андрій Квятковський, Тарас Смакула, Орест Друль та ін. Тоді, у далекі 90-ті, його погляд у значній мірі був спрямований на розважальну тематику. Вже тоді журналістський доробок автора завоював народну любов. Найбільшого розголосу набули «Житіє гаремне» та «Львівські обсервації».

Зараз автор плідно працює у відновленій газеті самостійно. Він єдиний, хто висловлює зрілу думку, яка є суб'єктивною й не відштовхує аудиторію.

торію. Теми, які порушує Ю. Винничук, уже далекі від розважальних і часто стосуються внутрішньої та зовнішньої політики України, гострих соціальних проблем, питань культури та освіти тощо.

Цікаво, що Юрій Винничук може активно взятися за одного персонажа з політичного чи культурного життя України й вести своєрідну війну на сторінках тих видань, де розміщується його публіцистика. Свого часу таких атак зазнали Дмитро Табачник та Андрій Кузьменко. Наприклад, у таких статтях як «Недопиляний Кузьма» та «Як Кузьма антену пиляв» автор полемізує з музикантом стосовно статусу та значення української та російської мови для країни загалом. Він наводить прості життєві приклади, чим знезброює противника. У випадку з Дмитром Табачником ситуація складніша. Юрій Винничук наполегливо, проте раціонально критикує дії тодішнього міністра освіти. У таких статтях, як «Білий лотос» на болоті», «Школа монгольського рабства» та ін., автор відверто вказує на недоліки та помилки, які робив міністр. Проте коли у випадку з Кузьменком була опозиція, то в цьому разі це швидше нагадує постріли в один бік.

Думки Ю. Винничука часто бувають різкими, проте публіка звикла чути подібне з його уст. Тому славнозвісний вірш «Убий...» став своєрідним гімном. Візити міліції та протести політичного бомонду лише підсилили ефект вірша. Оскільки з юридичної точки зору нічого довести не вдалося, звинувачення були зняті.

Значним є напрацювання Юрія Винничука з вивчення культури та історії Львова. Окрім великої кількості книг автор має ще більшу кількість статей. У статтях розглядаються різні аспекти життя міста та містян протягом довгої і славної історії.

Вивчення публіцистичної творчості Ю. Винничука не тільки доцільне, а й потрібне. Адже це непересічна особистість, яка своє працею, окрім того, що творить історію, ще й намагається відновити минуле. Та й узагалі, людина, яка вибрала собі місце проживання, співзвучне прізвищу, вже варта того, щоб її згадати.

Література:

1. Блог Юрія Винничука [Електронний ресурс] // ТСН. – Режим доступу : <https://tsn.ua/authors/yuriy-vinnychuk>.
2. Винничук Ю. П. «Білий лотос» на болоті [Електронний ресурс] / Юрій Павлович Винничук // ТСН. – Режим доступу : <https://tsn.ua/analitika/byelij-lotos-na-boloti.html>.
3. Винничук Ю. П. Недопиляний Кузьма [Електронний ресурс] / Юрій Павлович Винничук // ТСН. – Режим доступу : <https://tsn.ua/analitika/nedopilyaniy-kuzma.html>.
4. Винничук Ю. П. Убий підараса [Електронний ресурс] / Юрій Павлович Винничук. – 2011. – Режим доступу до ресурсу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A3%D0%B1%D0%B8%D0%B9_%D0%B%D1%96%D0%B4%D0%B0%D1%80%D0%B0%D1%81%D0%B0.

5. Винничук Ю. П. Школа монгольського рабства [Електронний ресурс] / Юрій Павлович Винничук // ТСН. – Режим доступу : <https://ru.tsn.ua/analitika/shkola-mongolskogo-rabstva.html>.
6. Винничук Ю. П. Як Кузьма антену пиляв [Електронний ресурс] / Юрій Павлович Винничук // ТСН. – Режим доступу : <https://tsn.ua/analitika/yak-kuzma-antenu-pilyav.html>.
7. Збруч [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zbruc.eu/taxonomy/term/1297>.
8. Львівська газета Поступ [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://postup.brama.com/>.
9. Пономаренко Л. Принцип об'єктивності в журналістиці: сфера ідеального чи реального? [Електронний ресурс] / Людмила Пономаренко // Український науковий журнал. – 2011. – Режим доступу : <http://social-science.com.ua/article/401>.
10. "Убей пида#аса": Стих который очень заинтересовал Генпрокуратуру. [Електронний ресурс] // Цензор Нет. – 2012. – Режим доступу : https://censor.net.ua/video_news/194993/ubeyi_pidaasa_stih_kotoryyi_ochen_z_ainteresoval_genprokuraturu_chitaet_avtor_video.
11. Юрій Винничук – Публікації автора [Електронний ресурс] // Обозреватель – Режим доступу до ресурсу: <https://www.obozrevatel.com/person/yurij-vinnichuk/publication.htm>.

УДК 616

НЕЙРОХІРУРГІЯ В ІМЕНАХ: ВОЛОДИМИР СМОЛАНКА

Потанов С.О., Киця І.Р.

*Наук. керівник – В.М. Мельник, канд. істор. наук,
доцент кафедри українознавства*

Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького

Україна прагне стати гідною європейською державою, де люди могли б почуватися повністю захищеними. А безпека громадян неможлива без якісної медицини. Саме тому варто звернути увагу на біографію Володимира Смоланки – українського нейрохірурга, який власним досвідом доводить можливість змінювати медицину України на краще.

Метою цієї роботи є спроба показати одну із сфер української медицини через дослідження історії успіхів та здобутків нашого співвітчизника – Володимира Смоланки. Сенсом його життя стало прагнення змінити Україну на краще. Свій життєвий шлях нейрохірург повністю присвятив медицині. Уже в молоді роки на юнака звернули увагу як на прогресивну й талановиту особистість. Завдяки світлому розумові та логічному мисленню лікар отримував не одну пропозицію роботи в закордонних лікарнях. Але, маючи змогу залишитися на постійну роботу в різних клініках світу, Володимир Смоланка вчинив як справжній патріот – відмовився, бо знав, що ще

багато чого можна зробити на рідній землі. Залишившись, він очолив нейрохірургічний центр у складі Закарпатської обласної лікарні, де почав приймати пацієнтів з усієї України у зв'язку з удосконаленням відділення [1, с. 18]. 1 січня 2006 року цей підрозділ лікарні перетворився в самостійний Обласний центр нейрохірургії і неврології в м. Ужгороді, куди приїздять пацієнти не лише з нашої країни, а й з-за кордону. Після Революції Гідності та люстрації Володимира Смоланку призначено ректором Ужгородського національного університету, де він працює й донині.

Отже, детальна біографія українського нейрохірурга Володимира Смоланки, де звернено увагу на його досягнення як під час роботи лікарем, так і в науковій діяльності, є невід'ємною частиною медичної біографістики. Саме вона дає змогу оцінити та дослідити внесок відомого вченого-лікаря в розвиток української нейрохірургії. Проаналізувавши базу патентів України, ми знайшли патенти Володимира Смоланки, які описують його винаходи та методи досліджень [2, с. 114].

Дослідження біографії визначного українського нейрохірурга Володимира Смоланки є важливим, тому що розвиток української медицини підтримують саме такі люди. Такий фахівець має стати прикладом для студентів та молодих українських лікарів. Безкомпромісна, розумна, працьовита й талановита людина, яка знає, чого прагне в житті, може відмовитися від власної вигоди заради великої справи, справжній патріот і справжній Лікар. Але слід пам'ятати – те, що робить Володимир Смоланка це лише одна цеглина в величезній будівлі. І саме нам, майбутнім лікарям, треба добудувати цю споруду, а для цього треба багато працювати, не чекаючи вигоди й прагнучи кращого.

Література:

1. Смоланка А.В. Клініко-діагностичні особливості та тактика лікування каверном головного мозку: автореф. дис. канд. мед. наук: 14.01.05, Андрій Володимирович Смоланка. – К., 2015. – 23 с.
2. Шевага В. М. Нейрохірургія / Шевага В. М., Паснок А. В., Нетлюх А.М., Задорожна Б. В. – Л. : Кварт, 2009. — 208 с.
3. Шевага В.Н. Справочник невропатолога і нейрохірурга / В.Н. Шевага, А.Г. Цыпкун, А.В. Паснок, Б.В. Нестеренко. – К. : Книга Плюс, 2003. – 496 с.

УДК 811.161.2'373.21:911.375.1](477.43-21)(091)

СИНТЕЗ КУЛЬТУР У МОВНОМУ ПРОСТОРИ КАМ'ЯНЦЯ-ПОДІЛЬСЬКОГО**Сінгілевич В.О.**

Наук. керівник – Н. І. Станкевич, канд. філол. наук, доцент кафедри українського прикладного мовознавства Львівський національний університет імені Івана Франка

Кам'янець-Подільський – непереможний форпост і колиська культур. Його ще називають «містом семи культур», адже в ньому жили і розвивали його українці, росіяни, поляки, литовці, євреї, турки, вірмени. Заснування Кам'янця-Подільського теж відбувалося під впливом різних народів. Відомі чотири наукові гіпотези щодо першопочатків цього міста: дако-римська – II–III століття, вірменська – 1062 рік, давньоруська (домонгольська) – друга половина XII століття, литовська – 1360-ті роки [3, с. 8–10].

Зараз Кам'янець-Подільський – місто в Хмельницькій області, значний економічний, освітній, культурний і туристичний центр країни. Місто поетично називають «Перлиною на камені», оскільки воно оточене неприступними скелями Смотрицького каньйону (заввишки 50 м, завдовжки 9 км).

Давній Кам'янець-Подільський досліджували історики та краєзнавці О. Расщупкін, О. Трубочанінов, І. Винокур, Г. Хотюн, О. Завальнюк, О. Комарніцький, О. Пламеницька, Г. Осетрова, Г. Кульчицька, О. Будзей та ін., його топонімічний словник укладали В. Прокопчук, І. Старенький, історичну топографію описував Ю. Сіцінський. Усі автори засвідчують важливість лінгвокультурологічного аспекту досліджень.

Мовний простір міста акумулює історію краю, закарбовує визначні події та пам'ять про видатних людей, відображає грані різних релігій і культур, зачаровує таємничими легендами. У назвах вулиць, площ, провулків, архітектурних споруд, навчальних закладів тощо, навіть у назвах ресторанів, кав'ярень, побутовому мовленні містян відображене його минуле. Урбаноніми, мікротопоніми Кам'янця-Подільського пов'язують давню історію із сьогоденням, свідчать про етнічний склад населення міста.

Протягом своєї довгої історії Кам'янець завжди був яблуком розбрату між античним і православним світами, між Заходом і Сходом, християнством та ісламом, між різними світоглядами й культурами. Усе це вплинуло на мовну ситуацію міста, де Вірменська криниця розташована неподалік Татарської вулиці, на якій побудований католицький храм – Петропавлівський костел – із турецьким мінаретом, на якому стоїть позолочена статуя Богородиці.

Опишемо деякі промовисто історичні назви.

Сквер «Гунські криниці». Назву пов'язують із племенами гунів, які в IV ст. н. е. заселяли простори краю. Неподалік існує однойменне кафе.

Першу письмову згадку про Кам'янець-Подільський пов'язують із 1362 роком та з литовськими князями Юрієм та Олександром Коріатовичами, тому й одну з основних вулиць міста називають *вулицею Князів Коріатовичів*. Під час їхнього правління на Поділлі розпочалося масштабне будівництво замків, а в місті – католицьких монастирів. 1366 р. в місті з'явився Орден домініканців. Досі існує *вулиця Домініканська*, де розташовується *Домініканський монастир*. Також тут є готельно-ресторанний комплекс «*У Домінікана*». *Вулиця Францисканська* пов'язана з Орденем францисканців, який з'явився в місті близько 1390 р. А ще є *Укмергеська вулиця* на честь литовського міста Укмерге – міста-партнера Кам'янця-Подільського.

На зміну литовській владі прийшло польське панування. Потужну топонімічну спадщину залишили поляки, які домінували в складі міщанства (*Польські (Лядські) фільварки, Польський ринок, Польська брама, Польська вулиця, башта Стефана Баторія*). Одна із башт Старої фортеці – *Ляська*, зведена на кошти польського архієпископа Яна Ляського, звідки й назва.

Вірмени, які протягом XI–XVI ст. селилися в Кам'янці-Подільському, мали тут одну з найбільших в Україні общин. Про це досі нагадують *вірменські квартали* Старого міста, *Вірменський ринок, Вірменський бастіон, Вірменський колодязь, Вірменська дзвіниця* і *Вірменська вулиця*, села *Малі та Великі Вірмени*.

Відображене в топонімах і перебування в цій місцевості татар (село *Татариски, вулиця Татарська*). Та й у побутовому мовленні кам'янчан помітний вплив східних народів (наприклад, вживання слова *базар* як синонімом до *ринку*). *Базар* – запозичено в давньоруський період з татарської мови; тат. *базар* походить від перс. [2, т. 1, с. 114].

Після того, як магістрат надав землі руській громаді міста, з'явилися назви *Руські фільварки, вулиця Руська, Руський ринок, Руська брама*. Назва походить від українців, які проживали тут.

У середньовіччі часи Кам'янець був важливим торговельним центром. 1543 року Сигізмунд I надав невеличкому поселенню біля міста привілей на збір податків зі східних купців. Звідси і назва *Карвасари*, яка походить від «караван-сарай» (заїжджий двір для східних купців, який слугував пристанищем для них і товарним складом). Зараз у місті є *вулиця Карвасари* та *Карвасарський міст*. Про походження назви *Карвасари* Ю. Сіцінський пише: «Карвасари були первісно, в XVI ст., як припускають, місцем складування для східних купців, що тимчасово прибували до Кам'янця, яким не дозволялося в'їжджати до міста; на місці нинішнього поселення Карвасар було збудовано амбар для зберігання товарів, або так званий караван-сарай, звідки і походить нинішня назва містечка» [4, с. 25].

1672 р. Кам'янець захопили турки і місто перейшло під владу Османської імперії. Майже всі церкви і костели були перетворені в мечеті. До найбільшого костелу прибудували мінарет, який згодом, після вигнання турків, вирішили не руйнувати, а використати як п'єдестал для скульптури

Богородиці. Укріплений турками Замковий міст у народі називають *Турецьким*. Збереглися і *Турецький бастион*, і *Турецька башта*.

Є в Кам'янці-Подільському німецькі назви. Наприклад, архітектурну пам'ятку *сходи Фаренгольца*, які сполучають Старе місто з Польськими фільварками, названо на честь Федора Фаренгольца, відомого подільського лікаря, німця за походженням [1, с. 106–107]. Люблять мешканці міста і його гості завітати в кав'ярню-музей, яка має назву *«Кава від поліцейстера»*.

Саме в сучасних назвах вулиць Кам'янця-Подільського увічнено імена визначних українських діячів науки й культури: *Івана Огієнка*, *Івана Крип'якевича*, *Степана Руданського*, *Микити Годованця* та ін. Свідченням сьогоденних сторінок історії є вулиці *Сергія Боднарчука*, *Віталія Васильцова* – Героїв Небесної Сотні, вулиці *Миколи Гордійчука*, *Миколи Флерка*, *Романа Наглюка* – загиблих в АТО. Як рудименти радянського минулого сприймає громадськість міста колишні назви вулиць: *Червоноармійська*, *Калініна*, *Чапаєва*, *Суворова*, *Жукова*, *Лагерна* тощо.

У Кам'янці-Подільському в різні часи звучало багато мов. Цікавою темою досліджень стає праця драгоманів (перекладачів), наприклад, відомого в історії міста вірменина Стефана Агопсо. Малодослідженими аспектами є мова в політиці, мова в освіті у цьому краї. Проте будь-які наукові розвідки підтверджують мультикультурність міста. Як свідчення цього поблизу стародавніх стін фортеці поставлено «Стіл згоди» (скульптор Анатолій Ігнащенко): кругле жорно, навколо нього лежать сім брил – як сім культур; восьма остеронь символізує те, що місто відкрите для інших культур в майбутньому.

Література:

1. Будзей О. Вулицями Кам'янця-Подільського / О. Будзей. – Л. : Світ, 2005. – 272 с.
2. Етимологічний словник української мови : в 7 т. / гол. ред. О. С. Мельничук. – К. : Наук. думка, 1982–2012.
3. Расщупкін О. І. Кам'янець на Поділлі / О. І. Расщупкін, С. В. Трубочанінов. – Кам'янець-Подільський : Оіюм, 2008. – 112 с.
4. Сіцинський Ю. Нариси історичної топографії Кам'янця-Подільського та його околиць / Ю. Сіцинський. – Кам'янець-Подільський : Подільське братство, 1994. – 60 с.

УДК 75 (477)

МАРІЯ ПРИЙМАЧЕНКО – ОПТИМІСТИЧНИЙ АРТ-БРЕНД

Слободяник Н.С.

*Наук. керівник – Л.О. Вербицька, канд. філол. наук,
доцент кафедри українознавства*

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Українці – нація з невичерпним талантом! Яскравим прикладом є надзвичайно талановита художниця Марія Приймаченко.

Мисткиня народилася 1909 року у селі Болотня на Київщині, де прожила 89 років та створила понад 900 робіт. Вважається найяскравішою представницею наївного народного стилю (примітивізму). У своїх роботах зображувала чарівних тварин, квіти та сюжети з селянського побуту. Протягом життя художниці її картини відвідали експозиції Всесвітньої виставки у Парижі, численних республіканських показів мистецтв, а також побували у Варшаві, Софії, Монреалі, Празі.

Сьогодні картини Марії Приймаченко оцінюють в десятки тисяч доларів, проте все життя художниця прожила у скруті. Щоб заробити грошей, Приймаченко шила оригінальні весільні сукні на замовлення, щоправда, цікавим методом: фасон і крій вона обирала «на око», а ножицями не користувалася – просто рвала тканину.

У семирічному віці Марія захворіла поліомієлітом. Надалі все життя переживала страшні болі, не одну операцію і ходила лише з милицями. За спогадами сучасників, саме ця хвороба і неможливість сповна працювати в полі з родиною стала поштовхом до малювання. Серйозно творінням шедеврів дівчина зайнялася у 17 років, коли пасла гусей та знайшла синюватий глей, яким розмалювала власну хату. Вже незабаром її чекало перше замовлення. За оформлення хати сусідів Марія отримала винагороду – порося, яке згодом допомогло всій її сім'ї вижити в голодні часи.

Приймаченко все життя малювала звірів, більшість з яких ніколи не бачила, бо не була у зоопарку [2]. Їй порадили не відвідувати звіринця під час навчання в експериментальних майстернях при Київському музеї українського мистецтва, щоб не зруйнувати уяву. Справжніх екзотичних тварин Марія вперше побачила лише в дорослому віці - у цирку, куди її привіз видатний режисер Сергій Параджанов.

Не дивним є те, що неіснуючі звірі та чудернацькі пейзажі художниці неабияк популярні в сучасному суспільстві та все частіше з'являються в різноманітних сферах: моді, індустрії розваг і веб-дизайні, підтверджуючи попит на автентичну українську культуру.

Визнаним арт-брендом, який за основу взяв роботи Марії Оксентіївни, є PRIMA MARIA. За їхньої підтримки була створена колекція популярного дизайнера Ганни Коломієць. Ці роботи презентували в Мадриді та

Мілані [1]. А також створена лімітована серія сліпонів із зображеннями картин Приймаченко відомого взуттєвого бренду L.A.P.T.I.

У світі моди незвичайні звірі художниці стають усе популярнішими. У вересні цього року зображення картин мисткині стали логотипом Mercedes-Benz Fashion Week.

За мотивами робіт Марії відомий український дизайнер Оксана Караванська створила ще одну модну колекцію.

Шедеври Приймаченко не залишають байдужими не лише модельєрів, а й музикантів. Ці картини стали основою для створення фонового відео на концертах найпопулярнішого рок-гурту України «Океан Ельзи». Цими ж творами оформили бекстейджі не менш популярного шоу «Голос. Діти-3».

Майже десять років тому дивовижний талант Марії Оксентівни припав до душі відомій фінській дизайнерській компанії «Marimekko», яка виробляє речі для дому. З 2007 року фірма використовувала на своїх виробках малюнок, дуже схожий на роботу Марії Приймаченко 1961 року «Щур у дорозі». Завдяки пильній увазі журналістів авторитетного фінського видання «Helsingin Sanomat» у кінці травня 2013 року вибухнув мистецький скандал, що відома вищезгадана компанія взяла за основу зображення нашої художниці без дозволу рідних.

На картині, яка зберігається в Національному музеї українського народного декоративного мистецтва, зображено подорожуючого в лісі шура, який везе на саях діточок. Малюнок фінського дизайнера «Лісовий народ» відрізнявся тільки тим, що на ньому зображені одні дерева, без живих істот. Масштабів скандалу додало ще й те, що фінський авіаперевізник «FinnAir», який співпрацює з «Marimekko», наніс цей малюнок на один зі своїх літаків «Аеробус А330», що здійснює рейси до Нью-Йорку та Далекого Сходу.

Прес-служба авіакомпанії пообіцяла максимально швидко прибрати скандальне зображення зі свого літака. А компанія «Marimekko» та її дизайнер Крістіна Ізола визнали факт плагіату й вибачилися за цей інцидент.

Велику популярність художниці довела ідея брендуння Євробачення-2017 у стилі Марії Приймаченко. Хоча й ця ідея, на жаль, не стала реальністю. Зокрема дизайнери пропонували оформлення в стилі «Приймаченко» автомобілів таксі та автобусів, що зустрічатимуть туристів в аеропорту. Вони переконані, що стиль художниці можна використовувати і для оформлення різного роду аксесуарів, наприклад, чохла для мобільних телефонів, а також в одязі. Використаний висококласний дизайн підкреслив би унікальність стилю художниці, а разом з тим дав би можливість презентувати Україну як сучасну країну з самобутнім мистецтвом.

Марія Оксентівна своїми роботами надихає не лише естетично, а й фінансово. У Львові на маршрутах курсують трамваї із розмальованими компостерами у вигляді різнокольорових чудернацьких тварин – китів, жар-птиць, казкових істот у стилі художниці. Організатори такої акції вважають, що це приверне увагу пасажирів до оплати проїзду в електротранспорті.

Попри те, що Марія Приймаченко є званою не лише в Україні, а й у світі, молодь невтомно продовжує популяризувати її творчість серед співвітчизників. У Києві на бульварі Марії Приймаченко з'явиться Prima Maria Art Boulevard - своєрідний музей видатної української художниці під відкритим небом. Це перший культурний проект подібного масштабу, аналогів якому не було в Україні. Арт-об'єкт являтиме собою особливий публічний простір, адже прямо в центрі столиці оживуть образи з полотен видатної мисткині art naive. У рамках проекту будуть створені 16 тематичних скульптурних композицій, три стилізовані тематичні арки, дві вхідні скульптурні групи, декілька мистецьких стінописів на будівлях за мотивами картин художниці. Крім того, заплановане тематичне облаштування підземного переходу на перетині бульварів Марії Приймаченко та Лесі Українки, який прикрашатиме панно з мозаїки, а також встановлення меморіальної дошки та монументу, де кожного року в День народження художниці 13 січня будуть вшановувати її пам'ять. Протяжність арт-бульвару складатиме 500 м.

Полотна Марії Оксентіївни завжди яскраві та сповнені добра. Вона мріяла зібрати митців і розмалювати будинки в містах: «...що за дива витворили б – цвів би не лише садами Київ. Будинки б сміялися до людей...». Життєве кредо художниці глибоке і наповнене добром не менше, аніж картини: "Роблю сонячні квіти тому, що людей люблю, творю на радість, на щастя людям, щоб всі народи один одного любили, щоб жили вони, як квіти по всій землі...".

Література:

1. Офіційний сайт Телевізійної Служби Новин [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://lady.tsn.ua/news/>.
2. Томак М. «Тому що людей люблю...» / М. Томак // День. – 2008. – № 207.

УДК 94 (477)

РОЗВИТОК МЕДИЦИНИ В ХОЛОДНОЯРСЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ

Смалиус К.В., Козак В.В.*Наук. керівник – В.М. Мельник, канд. істор. наук,
доцент кафедри українознавства**Львівський національний медичний університет імені Д. Галицького*

Наукова спадщина історії України налічує багато джерел, які доносять інформацію про тяжкі періоди української визвольної боротьби. Проте бракує наукових праць, які були б присвячені темі народної військової медицини, яка відіграла не останню роль у потужності повстанського руху.

У дослідженні означеної теми вчені не мають змоги спиратися на доведені факти, оскільки володіють лише матеріалами, зібраними під час етнографічних експедицій. У контексті сучасних подій в Україні доцільно більше уваги приділити вивченню етапів становлення військової медицини, яка зароджувалася на основі народних традицій.

У дослідженні використано матеріали Кам'янського державного історико-культурного заповідника (Черкаська область), історичні джерела дослідників та спогади нащадків учасників і очевидців історичних подій.

Однією з драматичних сторінок української історії є активна збройна боротьба героїв Холодноярської республіки, утвореної в 1919–1922 роках в урочищі Холодний Яр на Черкащині, проти більшовицьких окупантів [1, с. 37]. Серед повстанців були й такі, що своїми здібностями вирізнялися з-поміж інших у цій визвольній війні. Холодноярці їх називали «характерниками». Характерник – назва чаклуна, який, згідно з народними легендами часів Запорізької Січі, умів ворожити, лікувати поранених, знав основи психотерапевтичного впливу, досконало володів вправами з фізичної підготовки. За народними переказами та історичними свідченнями очевидців, характерники мали надзвичайні здібності: вміли зупиняти кров, замовляти біль, впливати на свідомість людей, лікувати смертельні рани, ловити кулі голими руками, ходити по воді та по вогні, годинами перебувати під водою, ставати невидимим, гіпнозувати, з'являтися в кількох місцях водночас та викликати панічний жах у ворогів [2].

По суті, діяльність характерників на початку ХХ ст. започаткувала нову сторінку становлення військової медицини. У народній медицині холодноярських характерників широко використовували замовляння, аромата фітопрепарати, виготовлені з місцевих лікарських рослин, лікування землею [3, с. 64]. Лікування супроводжувалось промовлянням магічних замовлянь і заклинань – у цьому проявлялась народна психотерапія. Окрім того, народні чаклуни-характерники допомагали повстанцям витримати суворі умови зимового лісу. Отже, на практиці ефективно застосовували справжню систему воєнно-польової медицини [4].

Рятівним притулком для повстанців Холодноярської республіки ставав Мотронинський монастир (нині – видатна історико-культурна пам'ятка). Багато монахинь допомагали повстанцям, надавали їм медичну допомогу. Для лікування травм, поранень, переломів кісток, кровотеч монахині використовували настої та відвари з лікувальних трав: безсмертника піщаного, подорожника, липи, ромашки дикої, перемелених жолудів. Брак вітамінів після довгих холодноярських зим поповнювали травою левурди (цибулі ведмежої), яка густо розросталась по схилах Яру. Ослаблених після поранень відпоювали медом з монастирських пасік, узваром із фруктів і трав [5]. Дія цілительських ліків посилювалася читанням молитов у стінах храму.

Сучасна медична практика не відкидає народних традицій надання невідкладної допомоги. Особливо актуальними стали народні лікувальні уміння у контексті воєнних дій на Сході України. Миттєве реагування на поранення, тимчасове вгамування болю, уміння зупинити кровотечу, позитивна емоційна налаштованість під час лікування смертельних поранень, терапевтичний вплив на свідомість людини, – ці вміння необхідні не лише для військових лікарів, а передусім для самих військовослужбовців, оскільки нерідко забезпечують надзвичайні результати у випадках, де лікарі не дають оптимістичних прогнозів.

Література:

1. Горліс-Горський Ю. Холодний Яр. – К. ; Вінниця, 2011.
2. Максюк Н. Вони глузували зі смерті... [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://narodna.pravda.com.ua/history/4ae80f04a5e0b/view_print/.
3. Мараєв В. Р. Холодноярська республіка 1919–1922 // Енциклопедія історії України. – К. : Наук. думка, 2013. – Т. 10.
4. Подорож в минуле: характерники. Пам'ять народна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : webcommunity.org.ua.
5. Уманець В. І повіяв огонь новий... До річниці Холодноярської Республіки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.istpravda.com.ua/columns/2013/04/6/119797/>.

УДК 821.161

БІБРКА ХІХ СТ. У СПОГАДАХ УЛЯНИ КРАВЧЕНКО

*Смик Д.Д.**Наук. керівник – Х.Я. Макович, канд. філол. наук,
старший викладач кафедри українознавства**Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*

Бібрка – зараз невеличке містечко Перемишлянського району Львівської області з населенням близько 4 000 мешканців. Однак це старовинне місто, яке має давню й цікаву історію. Перша згадка про Бібрку є в Галицько-Волинському літописі за 1211 рік, як і про сусідні села – Бібрку Стару та Бібрку Нову. Згадано в цьому літописі і про річку Бібрку, яка протікає крізь місто, та стародавнє урочище Боберку (Бібрку), тобто місце, де були бобри – об'єкт полювання в давній Русі. За іншими даними, 1211 – рік першої згадки не міста Бібрки, а однойменної річки, а саме поселення починає фігурувати в літописах лише з 1436 року як володіння Внучека з Кутна. Між 1353–1366 рр. район річки Бібрки перебував у числі володінь князя Любарта. Поселення було власністю польського короля та входило до Литовського староства. 1469 р. Бібрка отримала магдебурзьке право. У місті часто проводили ярмарки, тож воно було знаним торговельним центром. Протягом усього середньовіччя Бібрка зазнавала численних руйнацій через напади турецько-татарських орд, адже було розташоване на підступах до Львова. Можливо, тому, Бібрці не судилося стати великим містом.

Відомо, що в середині ХІХ ст. у Бібрці проживало 3 тисячі мешканців [1], тобто приблизно стільки ж, як і зараз.

Багато цікавого про Бібрку краєзнавці та просто поціновувачі історії рідного міста можуть дізнатися зі спогадів відомої української письменниці Уляни Кравченко – активістки українського жіночого руху, першої в Західній Україні поетеси, чії твори стали популярними. Вона відома передусім як авторка поетичних збірок «Prima vera» (1885), «На новий шлях» (1891), «В дорогу» (1912), «Проліски» (1921) та ін.

Юлія Юліївна Шнайдер, що виступила згодом у літературі під псевдонімом Уляна Кравченко, народилася 18 квітня 1860 р. в м. Миколаєві на Львівщині, у родині повітового урядника, німця за походженням. Батько Уляни Кравченко Юліус Шнайдер служив повітовим канцеляристом у Миколаївському повіті. Він помер коли Юлії минуло 10 років. Мати – Юлія Лопушанська –була донькою священика Української греко-католицької церкви.

Початкову освіту майбутня письменниця здобула вдома Потім Юлія Шнайдер навчалась у Львівській учительській семінарії, після закінчення якої протягом сорока років вчителювала.

Упродовж 1881–1884 років поетеса перебувала в Бібрці, де була вчителькою-практиканткою. У той час їй доводилося дуже багато працювати та утримувати хвору матір.

Особливе місце у творчості Уляни Кравченко посідають «Спогади учительки», які вона написала 1887 р. за спонуканням І.Франка та Н.Кобринської. Сьогодні ці спогади є своєрідним документом з історії шкільної освіти в Галичині у ХІХ ст. Однак цікаво, що в них є кілька згадок і про повітове містечко Бібрку, де письменниця почала свій трудовий шлях.

Ось що було відомо Уляні Кравченко із відгуків її сусідів-«копачів» із Миколаєва про містечко, куди вона мала намір переїхати: *«Наші «копачі», як їх – майже всіх – по ремеслу посторонні люди називають, кажуть, що Бібрка між лісами, дебрами та озерами положена, болотнисте й негарне місто, де хіба вовкам – не людям – судилося жити. Але то, мабуть, говорить лише гордість «копачів»; вони вважають своє життя лише за найкраще у світі місто, бо справді лежить на чистих, золотих пісках у давньому руслі Чорного Потока, близько Дністра, затишне, соняшне, привітне...»*. Як бачимо, письменниця сподівається, що говорити так про Бібрку їй примушує лише власний патріотизм та віра в те, що саме Миколаїв – найкраще місце в Галичині.

Ось як описує поетеса своє перше враження від навколишньої місцевості та передчуття зустрічі з містом: *«Бібрка, місто на полудневому сході від Львова. Саме місто в долині над Білим Потоком, але кругом – узгір'я та великі ліси... Узгір'я ті неначе переорані глибокими ярами потоків, що прямують на полудне до Дністра. Любуюся, тішуся сонцем і гарним видом, дійсно наче швейцарським... і так бажається мені задержати сонце, щоби при його світлі побачити і саму Бібрку; так воно, заки ми з'їхали в долину, зайшло нам в селі Хлібовичах іще перед Білим Двором. Тіні і мряка окривали місто. Так і добре, що не побачила я перший раз міста в освітленні, та ще після такого гарного, сонячного дня, повного вражіння на лоні природи...»*.

Бібрка на контрасті з передмістям викликала в Уляни Кравченко певне розчарування, передусім через архітектуру та брак зелені: *«Наскільки околиця чудова, настільки місто погане. На передмісті трапляються ще гарні домики міщан посеред лук та над потоком, але весь ринок, густо забудований, без симетрії, зі своїми старими, почорнілими каменіцями, без ніякої зелені – не має ніякої принади ... Мешкаю в однім з нужденних містечок, в котрім лиш жидів і болота достатком»*. Зауваження письменниці виправдані, бо в ХІХ ст. місто розбудовували без плану та про навмисне озелення не йшлося.

Описує Юлія Шнайдер і своє помешкання та будівлю, в якій воно розташоване: *«Я просила листом управителя школи, щоб найшов мені хату. На жаль, він вибрав її якраз у ринку, в першій, крайній каменниці Бавмвальда, де, крім склепу з одягами та інших склепів, нічого не було, ніхто не мешкав. Каменниця справді дуже близько школи. Два найменші покої просторі, але через гамір ринковий і склеповий мешкання для мене зовсім невідповідне»*. Згадана кам'яниця і до сьогодні збереглася на пл. Ринок.

Є у спогадах і опис школи, де працювала письменниця, і згадки про центральні міські будівлі: *«З вікон нашої хати можна було бачити на узгір'ї одинокий, великий новий поверховий дім у невеликому городі. Дзвінок весело відізвався. Громадками дівчора поспішала до того будинку, тож і я, не питаючи прохожих, де школа, просто звертаю хід до нового дому. Близько. Головна дорога веде попри магістрат, староство, жандармерію, поштовий уряд, даліше попри каменницю Готліба, де поміщена антика, де й казино було»*.

Саме в Бібрці відбулася перша зустріч Уляни Кравченко з Іваном Франком, який справив значний вплив на творчість письменниці. Франко називав поетесу «бібрецькою пташкою», «бібрянкою» та сприяв у видавничстві її творів.

Під час роботи в Бібрці Уляна Кравченко віднесла свої рукописи до редакції журналу «Зоря». Будучи членом редколегії, Франко звернув увагу на вірш:

*Згадай мене, милий, та згадай весною,
як перша фіялка до тебе всміхнеться;
фіялкою тямиш – квітчав запашиною
ти мою головку. Ох і досі сниться!*

Саме цю поезію письменник відредагував та надрукував у найближчому номері «Зорі» – вона стала першою публікацією Уляни Кравченко. Іван Франко повідомив про це авторку в листі, писаному фіолетовим чорнилом на рожевому папері. Молоді люди починають активно листуватися. Франко радив: *«У Вас є далеко більша спосібність до поезії, і то до ліричної поезії, ніж до повісті. І я раджу Вам працювати на тім полі»*.

14 грудня 1883 р. Іван Франко вперше побував у Бібрці. Поет приїхав у неділю. Прибув потягом до Великих Глібовичів, а до Бібрки дістався кіньми. Зустрілися Іван Франко з Уляною Кравченко в тій самій кам'яниці Баумвальда, де мама з донькою винаймали помешкання. Поет подарував Уляні Кравченко «Бібліотечку молодого літератора», скомплектовану власноруч.

Навесні 1884 р. Іван Франко знову приїхав у містечко. Разом із Уляною Кравченко вони організували та провели громадське віче на честь дня народження Тараса Шевченка, яке відбулося на горі, біля каплиці Пресвятої Покрови. Іван Франко виголосив доповідь про життя і творчу діяльність Кобзаря. Про цей весняний день Уляна Кравченко писала з любов'ю у спогадах, згадуючи перші квіти: *«По білих пролісках я йшла з тобою...»*.

Іванові Франкові дуже сподобався краєвид Бібрки, і він написав Уляні Кравченко: *«Вид Бібрки від каплички – дуже гарний, пропоную Вам, щоб Ви його описали, розуміється, віршами»*.

Улітку 1884 року Іван Франко втретє відвідав містечко. Уляна Кравченко писала, що в той день вони збирали біле латаття на широкому лузі Козакевича, який прилягав майже до самої школи. Потім вони йшли з долини на гору, до каплиці, а звідти – узгір'ям – на оглядини села Стрільки. Іван Франко був у захопленні від прогулянки і сказав, що «вид з гори на місто ніби швейцарський». 1974 року місцевий художник Степан Костирка написав картину «Іван Франко й Уляна Кравченко на бібрському узгір'ї біля каплиці» і передав її до картинної галереї Бібрської середньої школи, яка нині носить її ім'я.

Востаннє Іван Франко приїжджав до Бібрки восени 1906 року на запрошення товариства «Руська бесіда». На літературному вечорі в Народному домі «Просвіта» він читав філософську поему «Мойсей». За спогадами, поет сказав: *«Вибери хату, котра буде найближче до цієї гори, за рікою, на якій збудована каплиця. Хочу ще раз піти туди та оглянути ваше місто, щоб пригадати прекрасні та радісні дні мого минулого життя»*. Коли вийшли на гору, то він розповідав містянину Михайлові Чемеринському про Уляну Кравченко, душевно шкодував, що Бібрка втратила прекрасного педагога, високоосвічену молоду людину, патріотку рідного краю.

На пагорбі, де бували Уляна Кравченко та Іван Франко і звідки відкривається гарний краєвид на Бібрку, незабаром буде встановлено пам'ятник цим двом великим галицьким письменникам.

Отже, цікаву краєзнавчу інформацію можна довідатися і зі спогадів відомих людей. Про Бібрку такі цінні враження можна відшукати саме у спогадах Уляни Кравченко, чия доля була тісно пов'язана з нашим містом. Саме на період проживання у Бібріці припадають перші творчі досягнення поетеси, а завдяки знайомству з авторкою в нашому місті неодноразово побував Іван Франко.

Література

1. Бібрка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org/wiki/Бібрка>.
2. Кравченко Уляна. Спогади учительки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zbruc.eu/node/54724>.
3. На скрижалях [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://naskryzhalyah.blogspot.com/2016/06/blog-post_2.html.
4. Про чотири візити Івана Франка до нашого містечка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bibrkara.gov.ua/public/uploads/ckeditor/files/95.pdf>.
5. Уляна кравченко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://bibrka-city.in.ua/uljana-kravchenko/>.

УДК 070.470.83

**ЧОМУ УКРАЇНА ВИСТУПАЄ «ЖИВИМ РОЗРИВОМ»
МІЖ ЗАХОДОМ ТА СХОДОМ?****Степанян К. І.***Львівський національний університет імені Івана Франка*

Для України питання «вододілу» між культурними традиціями й навіть цивілізаційними типами було актуальним завжди. І тут нам треба звернутись до витоків цього трагічного буття нашої країни як відкритого фронту та поля боротьби ідей та людських потуг, а значить – вгледітись у корені постання України з Русі. Для цього необхідно визначити ареал, критерії фундаментального розмежування та міру взаємопроникнення обох світів: осілого та номадичного. В разі поділу за типом господарювання цивілізацію євроафразійського регіону можна розмежовувати на осілу та номадичну, проте дві смуги номадичного типу вклинюватимуться у світ осілих цивілізацій на стику континентів.

Існує два виміри номадичного культурно-цивілізаційного типу, тобто номадичний тип цивілізації постає як подвійна смуга областей:

- Афразійський хіатус (від Сахари до пустель Індостану).
- Євразійський степ (від угорської Пушти до Гобі, Великого Хінгану та Маньчжурії) із пустельним інклюдом (включенням аридизованих областей)

У євразійському степу довгий час домінували «туранці» – іранськомовні номади, проте після приборкання аланів гунами відбулось остаточне витіснення (алани навіть спромоглись закінчити шлях свого відступу в пунічних руїнах) та етнозаміщення у Великому Степу, а саме етногенетичне та лінгвістичне заміщення (проте «туранці» могли асимілюватися, сприймаючи алтайські мови) іранськомовних номадів («туранців») алтайськомовними номадами: тюрками та монголами, серед яких зустрічаємо носіїв не тільки європеїдної (деякі тюрки), але й монголоїдної раси (монгольські етноси). Проте сармати та парни – довершення Турану – передали в спадок євроафразійському світу (як «Заходу» так і «Сходу» та навіть Східній Азії) такий тип мілітарної потуги, як катафрактарія – важкого вершника, який в одній тільки Європі ліг в основу лицарської жандармерії Французької монархії та модерної крилатої гусарії Речі Посполитої, яка навіть повернула «автентичну» лускату («караценову») броню під егідою сарматського міфу.

Тип осілої цивілізації Євро-Афразії до часів «раннього модерну» ми пропонуємо поділити на:

- Середземноморсько-трансальпійський макрорегіон (від Британських островів до Фракії та подніпровського Лівобережжя: географічний чинник тут великою мірою знівельований культурно-цивілізаційними реаліями, тому Східноєвропейська рів-

нина від земель, розташованих усе далі за Подніпров'ям та до Уралу, не становить органічної частини Європи як цивілізаційних цінностей розширеного макрорегіону – «Євроатлантики»).

- Афразійський макрорегіон (від Макаронезії до Індостану – макрорегіон на субстраті неолітичної протоцивілізації та енеолітичних цивілізацій, гегемоном у якому сьогодні є Умма).
- Азійський макрорегіон (Серединна рівнина – межиріччя рр. Хуанхе та Янцзи – та периферійні держави-сателіти: від В'єтнаму до Японії).

Понтійсько-Каспійський степ глибоко вдається в сучасні українські терени, вклинюючись в області осілости. Великий Степ пролонгує вглиб Європи, проникаючи за Карпати у вигляді угорської Пушти (Паннонська рівнина).

Після того, як у ході масштабних міграцій після колапсу Західної Романської імперії слов'яни почали ділитися на гілки, яким судилося перебувати в украї відмінних культурно-цивілізаційних реаліях, саме східна гілка заселила та стала головною ланкою в цивілізаційному «Фронтирі». Одразу зазначимо, що поділяємо думку про наші терени як про розлам: на початку господарсько-цивілізаційний (утворений в ході опозиції та коеволуції осілого та номадичного світу) та пізніше – накладений на неї культурно-цивілізаційний (зіткнення із Уммою – Ісламським світом – та поновленими «орієнтальними деспотіями» – Османської імперією та Кримським ханатом, а пізніше – з орієнталізованою та деспотичною Московією, яка претендувала та сперечалась із Великим князівством Литовським, Руським та Жемантійським у «зборі земель Русі»). Проте всі три гілки слов'ян дотичні до цього «Фронтиру»: поляки власне конституювали міфологію (генетичний міф «сарматизму») та мілітарну естетику «європейського Орієнту» та його «Фронтиру», тоді як південні слов'яни страждали під безпосереднім та тривалим натиском османів. Через східне слов'янство «Фронтир» проходить наживо (південне частково інтегроване в Умму навіть сьогодні), протиставляючи декларовані культурні цінності українців та росіян, між якими в «підвішеному» стані опинилися білоруси: маючи багатий досвід співіснування з литовцями, поляками й русинами в межах однієї держави – Речі Посполитої, зараз вони опинились поза загальноєвропейським контекстом унаслідок специфічного положення в пострадянських реаліях.

Після зникнення антів (602) та розпаду їх гіпотетичного союзу на теренах подніпровських полян постає Куявія. Цим теренам судилося обернутись на Руську землю внаслідок зухвалої виправи варяга Олега (882), проте князі довго намагались упорядкувати племінні союзи, з яких було утворено етнічне тло Руської землі; попри діяльність Ольги та впорядкування пантеону в ході язичницької реформи Володимира й до самої християнізації для цього не було універсального ідейного ресурсу. Окрім племінних пережитків, на маргінесі та периферії Русі перебували розмаїті групи ізгоїв: берладники та бродники.

Святослав, якщо аналізувати його діяльність, мав на меті витворити (Переяславець прямо вказує на ціль домагань – Преслав) синтетичне імперське утворення ще більшого масштабу, зв'язавши північні терени (осердя прибулих зі Скандинавії русів) через Середнє Подніпров'я – осердя насамперед східнослов'янсько-варязького політогенезу – з прилеглим до «Неа Рому», Ромеї, Болгарським царством. Це було б прямою загрозою для Ромеї, та породило б єдине утворення від Балтії до Фракії (що обіцяло вихід і до Середземномор'я) з гіпотетичною пролонгацією у Волзькій Булгарії, що мало б замкнути коло.

Важливо розуміти, що до самої християнізації Руська земля – це синтетичне та негомогенне утворення під проводом мілітарної ксенократії варягів, яка проникла в Середнє Подніпров'я з півночі (куди була запрошена). У ході варязької авантюри вже наявне утворення перетворено на Руську землю, яка має за «матір градів» Київ. Звідси – з «Малої Русі», тобто новоявленої метрополії, розповсюдилася влада й на Новгородську землю, поєднавши ці землі в межах одного нестабільного державного утворення. Забезпечуючи єдність Руської землі, князі могли виступати проти власних синів, які, будучи намісниками, тяжіли до самоуправління тощо. Саме християнізація відкрила ресурс для консолідування та уніфікації колишніх племінних земель. Ярослав імітував осердя Східної Романської імперії: Софія, Золоті ворота. Проте – попри встановлену комплементарність на духовно-культурному та цивілізаційному рівні – він пробує поривати з духовним диктатом, що надходить з Константинополя.

Отже, Руська земля вже опинилась на перехресті культурно-цивілізаційних світів:

- до християнізації була мілітарною ксенократією, що штучно утримувала розрізнені племінні союзи слов'ян та віддалені терени їх розселення;
- всотувала впливи Степу (на що натякає фіксований термін «хакан Русі»), проте й усвідомлювала межування зі степовою загрозою (поновлювала або зводила укріплення, до прикладу, Змієві вали);
- після «просвітительства з Херсонесу» вона вступила в новий вимір – Християнській світ, проте перебувала під його східним крилом (Східної Романської імперії).

Удільний період означив проблеми, схожі до дезінтеграції феодалізованого західнохристиянського світу, з тієї різницею, що тут, як і на «Сході», попри розповсюдження християнства, відбувалося «перевиробництво еліт»[1].

Між 1187 і 1189 рр. Руська земля в межах середньоподніпровського осердя, а незабаром – західної периферії (т. з. Червона Русь, заснована навколо Червеньських градів) – починає згадуватись як «Україна», не захоплюючи в це позначення колишні інтегральні частини Півночі, звідки русь здійснила виправу, внаслідок якої звершила політогенез навколо осередку полян.

У XIII ст. досвід зіткнення з руйнівними хвилями номадичної цивілізації, що виплескувалась у Східну Європу та Міттельєвропу й аж до Адриатики, та їх амбівалентними наслідками, кардинально відрізнявся від попереднього – досвіду перманентно комплементарних та некомплементарних зносин із кипчаками, номадами, що утворили проміжну з Дешт-і Кипчак зону на периферії Русі. Проте цей період збігається також із германським натиском із заходу – з Міттельєвропи, осередку Священної Римської імперії. Це «дранг нах остен» лицарсько-духовних орденів Terra Mariana, вістря якого спрямоване проти балто-слов'янського етнокультурного масиву. Галицько-Волинське князівство стало гегемоном Русі, інкорпорувавши Київ – на час удільної дезінтеграції насамперед сакральне та символічне осереддя Русі – проте одразу ж втратила його (1240). Воно протидіяло насамперед монгольській експансії та вестернізувалося: стає силою, комплементарною готично-феодальній парадигмі середньовічної західнохристиянської цивілізації та навіть перейняло зовнішні ознаки цих тенденцій: стало Королівством Русі (1253). Цей своєрідний готичний вектор завершено проявився на знаменитих печатках Юрія I Львовича та Юрія II Болеслава. Це був природний, але явний відхід від конституйованого Володимировим хрещенням та діяльністю Ярослава виразного перебування (включення) в практично суцільне тло орієнталізованих державних утворів *Rex Christiana Orientalis* (від Великої Моравії до монофіситської периферії Ромеї) з осереддям у «Неа Ромі».

Для Русі-України перехід від «Середніх віків» до «раннього Модерну» можна умовно (і лишень умовно) приурочити до інкорпорації (через попередню інкорпорацію Русі новим утворенням – литовсько-жемантійським князівством) до Речі Посполитої (польська калька з лат. *respublica* – «загальна справа») в XVI ст. Проте цьому передувала епоха, коли дезінтегрована Русь пробувала адаптуватися до нових реалій та страждала від монгольської навали. Саме тоді закладено безпосередні основи культурно-цивілізаційного поділу колишніх русичів – неомогенного населення теренів від Варязького до Руського моря – на русинів-українців, литвинів-білорусів, росіян (руссіх). Проясняючи реалії серед характерних стереотипів мислення, наприклад щодо нібито «проміжного» характеру білорусів між двома крайніми виразами: «індивідуалізмом» (українці) та «колективізмом» (росіяни) східного слов'янства, можна вказати на факт масового покозачення білорусів, що його згадував Євген Слабченко (Ежен Деслав), і реакції на це: коли московські воеводи вдалися до обрізання чубів [2]. Проте щодо цінностей волонтаристської свободи, за якої гетьман, не захищений від «народного» гніву, та «чесноти» покірливості харизматичному виразникові колективу, то ці уявлення таки відображають певні реалії: цивілізаційний розлам наших теренів, заснований на вестернізації (Руське королівство), багатому ранньомодерному досвіді мілітарної демократії (українці), а по той бік – на наслідуванні ромейської ав-

тократії та первинному пориванню з Києвом за часів Андрія Боголюбського, на що наклалися традиції співіснування з «татарами» як їх підданих (майбутні росіяни), надалі проявлявся дуже різко та зумовив те, що Україна стала природним інтегральним компонентом «Євроатлантики», проте не інтегрованим у співдружність її європейської складової через характер «Фронтиру», що випливає з локалізації наших теренів, на яких зроста багатоліка Русь.

Небажання провідної потуги співдружності двох етносів (республіки), поляків, долучити до неї ортодоксальне «грецьке» населення – русинів, витворило відкритий в Степ інтегральний компонент цього унікального утворення, все більш інтенсифіковано некомплементарний осердю, чим слабкішою була влада «сарматизованої» шляхти, а вона буквально знівелювалася поряд зі Степом. Новопосталі на уламках Монгольської імперії «татари», що інкорпоровали Дешт-і Кипчак, здійснювали виправи, перманентно турбуючи насамперед Русь. Певною закономірністю є те, що в умовах «Фронтиру» повинна витворитись особлива воїнська «каста» пограниччя, що має стримати натиск Степу (цивілізаційний конфлікт коеволюційовувальних типів господарювання) або «Сходу» (культурно-цивілізаційний конфлікт потуг під егідою вселенських общин: християн та мусульман). Так звана «Велика Сарматія» в ранніх модерних реаліях постає як закінчення власне Європи – за нею простягається обрій «Великої Тартарії» з «орієнтальними деспотіями» – османською та московською – та їх зносінами зі світом орд та напівкочових нетривких державних утворень. Згодом, із нівеляцією загрози «Золотому / Червоному Яблуку» з боку осман та заходом уже «непотрібної» Мітельєвропі «сарматської» Речі Посполитої постане міф про «Орієнт» доби Просвітництва та «освіченого абсолютизму», що його дослідив Ларі Вульф [3].

Тобто козацтво як інтегральний компонент феномену Речі Посполитої з тим виступає самодостатньою структурою, здатної до самоорганізації. Унікальність досвіду українського козацтва як власне феномену поряд з аналогами (хабіру [4], федератами, лімітанами, стратіотами, акритами, секеями, граничарами) полягає в неповторності витворених культурних символів (характерництво, бароковість, актуалізовані лицарство, військова демократія та епічна героїка), його активності в процесах націогенезу та політогенезу, дуалізмі начал (реєстрова форма первинної військової корпорації пограниччя, інтегрованої до потуги центру, та вольниця дезінтегрованого русинського етносу в умовах диктату шляхетської «республіки обох народів»), інтеграція та реінтеграція в «сарматську» систему координат (це можливо фіксувати завдяки різкій заміні образу козацької еліти, відомої за переліком «*Sarmatae bellatores*» Шимона Старовольського [5]: образ козака в нього після 1648 демонізується, мутуючи з «рицежа» до образу «Іншості», яка заміщає загрози з боку Степу та Умми).

Специфічне середовище Північного Причорномор'я, вісью якого виступає Середнє Подніпров'я з розташованим тут сакральним метафізичним центром українства та Русі – Києвом, пролягає між декількома полюсами – у цій зоні «тертя» цивілізацій зустрічаються атлантично-трансальпійські, середземноморсько-афразійські та «туранські» (пізніше – тюркські та монгольські) номадичні культурні потоки, що витворює особливий статус та особливу долю наших земель. Саме тому тут виникає особливий тип *homo bulla* – людина пограниччя (поза Фронтиром хіатусу, у тогочасній Західній Європі це також відчувається: живописний жанр *vanitas*), життя якої може обірватися будь-якої миті. Тарас Бульба є тут ідеальним прикладом: вочевидь, «Бульба» – це саме *bulla*. Це пограниччя – також і межовий стан душі в умовах ландшафту розриву, і цей аспект розглядав свого часу Тарас Лютий [6].

Загалом Україна, попри весь травматичний досвід інкорпорації до СРСР, завжди становила «Фронтір» Східної Європи (складений традиційно з заслону держав Східної Європи: Польщі, Литви, Білорусі, України, Угорщини – яка втягує сюди також Трансильванію та Хорватію) у трьох її градаціях: заслін проти номадів, проти Умми, проти ідеологічного конструкту «*Rex Russica*».

Література:

1. Всемирная история : В 6 т. / гл. ред. А.О. Чубарьян; Ин-т всеобщ. истории РАН. Т. 2: Средневековые цивилизации Запада и Востока / Отв. ред. П.Ю. Уваров. – М.: Наука, 2011.
2. Слабченко Е. Дипломатична історія України. – К : Кліо, 2016.
3. Вулф Л. Винайдення Східної Європи: Мапа цивілізації у свідомості епохи Просвітництва. – К. : Критика, 2009. – С. 19–21.
4. Циркин Ю. История библейских стран. – М. : АСТ-Астрель-Транзиткнига, 2003. – С. 83.
5. Плохій С. Наливайкова віра: Козацтво та релігія в ранньомодерній Україні / Сергій Плохій. – К. : Критика, 2006. – С. 201, 223.
6. Лютий Т. Нігілізм: Анатомія Ніщо. – К. : ПАРАПАН, 2002. – С. 148–149.

УДК 796.332

ПОЧАТКИ ФУТБОЛУ В ГАЛИЧИНІ

*Стефанів Т.І.**Наук. керівник – Х.Я. Макович, канд. філол. наук, старший викладач
кафедри українознавства
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*

Футбол – одна з найпопулярніших спортивних ігор сучасності як у нашій країні, так і за її межами. Історія українського «копаного м'яча» розпочалася задовго до Другої світової війни й того часу, коли Україна стала незалежною державою.

Ми спробуємо простежити історію українського футболу, а також української спортивної термінології в Галичині кінця XIX – початку XX ст., коли тільки розпочалося становлення вітчизняного спорту,

На початку XX ст. терміна «футбол» в українській мові ще не існувало. Галичанин Іван Боберський, популяризатор фізичної культури, запропонував кальковані іншомовні назви на позначення спортивних ігор, наприклад, «кошиківка» для баскетболу, «гаківка» – для хокею, а футбол стали називати «копанам м'ячем». Саме таку назву використовували близько ста років тому українські спортсмени та вболівальники. Іван Боберський 1906 р. навіть видав книжечку під назвою «Копаний м'яч», присвячену цій грі.

На початку XX ст. Галичина перебувала у складі Австро-Угорської імперії – як її коронний край. Населення тоді було не таке однорідне, як зараз – у галицьких селах жили переважно українці, а в містах – українці, поляки та євреї. Кожен народ мав власну культуру й традиції. Так само було й зі спортом – у всіх були свої спортивні товариства. Першим таким товариством, що зареєстроване у Львові, став «Український кружок руських студентів Львівської Політехніки», що з'явилося 1904 р. (на два роки раніше, ніж польські спортивні організації).

У спортивних товариств були власні ділянки, на яких облаштували перші стадіони. Власні стадіони у Львові мали польські клуби «Czarni», «Lechia» та ін., єврейський «Настопеа», німецький «VIS», наділи були і в українських спортивних товариств «Луг» і «Сокіл».

Українці тоді не мали власної держави, однак прагнули зберігати та захищати свою ідентичність. Одним із найдієвіших засобів для цього став саме спорт, зокрема футбол. Не треба було вдаватися до дипломатичних інтриг чи силою демонструвати непокору. Аби довести зверхність над опонентами, досить було знайти одинадцять спритних чоловіків, одягти їх в однакові сорочки та випустити на поле.

Перші матчі відрізнялися від сучасних і становили щось середнє між футболом, регбі й вуличною бійкою. Перші поля обкопували та підкопува-

ли прямо під час матчу, бо гравці бігали та засипали їх. За ворота правили дві палиці й мотузка, які потім знімали, щоб уникнути крадіжки.

Існували труднощі й зі спортивним взуттям для футболу. Бутсів тоді не було, а в черевиках грати не можна було – сварили батьки, тож часто футболісти могли грати босоніж або користуватися одною парою взуття на двох.

Перша офіційна гра в «копаний м'яч» відбулася в рамках виставки на полі, що розташоване у Стрийському парку. Це було міжміське змагання між командами, які представляли спортивно-гімнастичне товариство «Сокіл» – команда Львова виступила проти команди з Кракова. Матч розпочався 14 липня 1894 року о 17:00: господарі грали в білих футболках та сірих гімнастичних штанцях, а гості – в білих футболках та синіх штанцях. Суддею виступив професор Виробек з Кракова. На стадіоні місткістю 10 000 глядачів зібралось близько 3 000 людей. Гра тривала сім хвилин – до першого забитого гола. Цей м'яч провів другокурсник Львівської вчительської гімназії Володимир Хомицький, який діяв на лівому боці поля. Тактики й стратегії у діях футболістів майже не було – головним завданням було проштовхнути м'яч повз воротаря в ворота. Стійками воріт слугували два прапорці, увіткнуті в землю.

Уболівальники самовіддано підтримували улюблені команди. Іноді їхня несамовитість не мала меж. Наприклад, якщо команда-господар програвала матч, то її вболівальники могли піти і «набити писки» переможцям і суддям (особливо цим славилися вболівальники львівської команди «Україна»). Оскільки жодних дисциплінарних стягнень за поведінку вболівальників не було, то багато людей приходило на стадіон не стільки заради футболу, скільки заради бійки. При цьому найбільше діставалося суддям. У протоколах матчів трапляються фрази арбітрів на кшталт: «гравці ляли мене, називали дурнем та такими словами, які я не можу вказати у протоколі»; «капітан команди пообіцяв натовкти мені писк після гри» тощо. Побиття судді не було рідкістю. Одного разу арбітра довелося перевдягати у військову форму та відправляти до Львова наступного дня після гри, але вболівальники все одно його впіймали та «віддячили» за роботу на полі.

Львівські футбольні команди міжвоєнного періоду мали своїх спонсорів. Команди, які грали у польському дивізіоні, могли після перемоги отримати вечерю в ресторани. Інколи допомога полягала в пошитті форми або футбольного взуття. Цікаво, що доволі часто допомагали футбольним командам греко-католицькі священики, які розуміли важливість розвитку спорту як носія якісно нових суспільно-політичних відносин.

Перемоги над польськими і єврейськими командами піднімали національний дух українців. Товариські зустрічі проти «закордонних» гостей з Ужгорода чи Чернівців ставали справжнім національним святом. Футболістів вважали героями або зрадниками – залежно від результату. Недарма ж спортивні турніри тоді називали «мистецтвами», а їхніх переможців – «мистцями».

Отже, історія футболу в Галичині, зокрема у Львові, триває вже понад століття, що засвідчує популярність і справді народний характер цієї спортивної гри. Протягом десятиліть футбол об'єднує велику кількість прихильників спорту, а також є яскравим виразником патріотичного духу і навіть національної ідеології.

Література:

1. Мандзюк Д. Коротка історія українського футболу в Галичині 1909–1944 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://tsn.ua/books/mandzyuk-denis-kopaniy-m-yach-korotka-istoriya-ukra-nskogo-futbolu-v-galichin>.

2. 10 цікавих фактів з історії футболу на Галичині [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://tvoemisto.tv/news/10-tsikavykh-faktiv-pro-istoriyu-futbolu-na-galychyni>.

3. Історія зародження та розвитку футболу у Львові [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://galsports.com/news/istoriya-zarodzhennya-ta-rozvytku-futbolu-u-lvovi-tilky-vi-lvovi/48899.aspx>.

УДК 008:271.4:82(477.83/.86)“192/194”

ПИСЬМЕННОЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОГО ДУХОВЕНСТВА СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ (20 – І ПОЛ. 40-Х РР. ХХ СТ.)

Фарина О.В.

*Наук. керівник – М.М. Бровко, д-р філос. наук, професор
Київський національний університет культури і мистецтв*

У 20 – І пол. 40-х рр. ХХ ст. одним з головних напрямів багатогранної діяльності греко-католицького духовенства була письменницька праця, яка відіграла важливу роль у національно-культурному відродженні краю. Перебуваючи в центрі життя українського населення, священики бачили нагальну потребу в літературі як у засобі підвищення духовного рівня народу. Сьогодні твори діячів Української греко-католицької церкви невідомі широкому загалові, але колись їх активно читали, перечитували, за ними ставили театральні постановки.

Краса українських Карпат надихнула на літературну творчість молодого отця М. Угорчака, який почав друкуватися з 1931 р. під псевдонімом Погідний. Саме в Космачі священик написав одну з найкращих своїх казок – «Чарівні скарби». 1932 р. у видавництві «Світ дитини» виходить перша книжка «Казка про гордого боярина Марка Путячича». Згодом душпастир друкує «Байки для дітей», «На провесні» (1936), «Гетьманську булаву» (1937), «Нечисті скарби» (1938). 1939 р. у світ вийшла остання книжка перед еміграцією – «Оповідання з народного життя», яка була

нагороджена премією на конкурсі Головного виділу «Скала». Під час Другої світової війни о. М. Угорчак разом з іншими представниками галицької інтелігенції вирушає на Захід, де й продовжує творити.

Друкував свої поезії на сторінках галицьких газет та журналів маловідомий о. І. Сендецький: «В той перший день» (про інвалідів українського війська), «Блаженні» (про землю обітовану – Ізраїль), «На синім морю» (про те, як Божа Матір порятувала човен), «З гуком весни» (інтимна лірика).

Писати ще під час навчання в гімназії почав о. В. Мельник, активний член літературного угруповання «Логос». Творча діяльність священника розпочинається невеликими поезіями і нарисами (під псевдонімом Лімниченко). 1923 р. з нагоди 300-ліття мученицької смерті св. Й. Кунцевича виходять дві збірки поезій релігійно-національної тематики «З війни» та «Хуртовина» [1, с. 104]. Пізніше видає збірки віршів «Клоньсь» (1926), «Дзвонять дзвони» (1933), повість «Верховина», п'єса «Убите щастя» (1938). Зважаючи на священниче служіння, основою поетичної праці о. В. Мельника було Святе Письмо та богослужбові тексти (акафісти, молебні, псалми, стихирі). Зокрема, у поезії «Вже витертий пожовклий часословець», автор показує значення «Часослова для священника» як поводиря духовного життя:

«Вже витертий пожовклий часословець
Впродовж років щодня в моїх руках...
Я ношу спадки у його лубках,
Мов зоряний, блакитний королевич...
Я по моєму ходжу з ним садові,
Як з білою китичкою троянд,
А в церковці, немов з святих веранд,
Падуть на мене погляди Христові!
Пожовкли в нім, поплямилися листи...
Та він такий, як був тоді,
Коли троянди починали цвисти
В моїй душі, надміру молодій!..
Колись задзвонять похоронні дзвони,
А він буде – в моїй мертвій долоні!» [3, с. 206].

На сторінках греко-католицького щомісячника «Дзвони» розміщував літературні праці його адміністратор о. В. Кучабський. 1932 р. виходить оповідання «Чудо в борі», де душпастир змальовує ченця о. Макарія, який після віщого сну йде в далекий край для написання сакральної ікони. Виконавши Господню волю, монах зустрічає чотирьох розбійників, які його вбивають. Опісля відбувається несподіване – на місці ікони, повішеної на дереві, вбивці впізнають живий образ Ісуса Христа та щиро розкаюються. Цим автор нагадує читачам давню біблійну оповідь про батька, який терпеливо очікує навернення блудного сина та приймає його після довгих років митарств. Кульмінацією історії є зіткнення човна купців

із берегом неподалік борової поляни, на якій вони знаходять чотири скелети, а над ними – ікону Спаса. Торговці роблять висновок, що перед ними тлінні останки святих, які треба захоронити. О.В. Кучабський у творі не дає пояснення, що сталося з колишніми розбійниками після пригоди в лісі, проте, закінчуючи словами «Дивні діла Твої – Господи» [2, с. 24], наводить на роздуми, що людині ніколи не досягнути задумів Бога, бо останній грішник завтра може стати першим праведником.

Під час Другої світової війни, переживши болочу втрату малої доньки, 1941 р. власним коштом у Кракові (Польща) о. В. Кучабський видає чотири книжки: «Чудо в зараженому місті», «Історія чорного хрестика», «Пречиста не дала вмерти», «Божа нагода». Окрім цього, він видав «Катехизм для дітей», займався перекладами творів.

Великий успіх серед галицького населення мали твори греко-католицького священника Ю. Кміта (псевдонім – Задуманий), який був членом Наукового товариства ім. Т. Шевченка, співпрацював з В. Гнатюком, М. Грушевським, І. Франком. Перу священника належать збірки новел «В затінку й на сонці», «З гір» «Житє», «Тремтіння душі», «П'ятдесятлітнє подружжє», повість «Сотрудник», п'єса «Подружжє» та ін. Особливістю літературних творів о. Ю. Кміта є те, що вони зберігають бойківський діалект, подаючи розмови героїв у первісному вигляді, що, буває, шкодить їх розумінню.

Отже, греко-католицьке духовенство Східної Галичини вдало поєднувало душпастирську й письменницьку діяльність, видаючи високоякісні художні твори, які вчили любити рідний край і церкву, розкривали стосунки між людьми, пояснювали певні життєві події. Головними героями були біблійні та історичні персонажі, сільські мешканці та самі священники. Свої твори духовні отці друкували на сторінках тогочасної галицької преси: «Дзвони», «Діло», «Мета», «Нова Зоря» та ін., видавали самостійними збірками (часто за власні кошти).

Література:

1. Боднарук І. Бучацький парнас / І. Боднарук // Бучач і Бучаччина: історично-мемуарний збірник / гол. ред. М. Островерха. – Нью-Йорк ; Лондон ; Париж ; Сідней ; Торонто : Наукове товариство ім. Т. Шевченка, 1972. – С. 100–105.
2. Кучабський В. Чудо в борі / В. Кучабський // Дзвони. – 1932.– Ч. 1. – С. 13–24.
3. Мельник В. Релігія і життя (поезія, проза, драма, публіцистика, релігійні статті) / В. Мельник (Лімниченко) / ред. проф. Р. Гром'яка; упорядник і післямова Л. Гром'яка. – Тернопіль : Збруч, 1999. – 830 с.

УДК 821.161.2:008

ФЕНОМЕН ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ В ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Федак М.О.

*Наук. керівник – Н.І. Голубінка, ст. викладач кафедри української мови
Національний університет «Львівська політехніка»*

*«Істинно красномовний той, хто звичайні предмети виражає просто, великі –
піднесено, а середні – з помірністю»*

Цицерон

На межі двох періодів історії українського письменства – давнього й нового – височить постать Григорія Савича Сковороди. Те, що він залишив нам у спадок, – це цілоще життєдайне джерело, з якого черпатимуть на- снагу ще десятки нових поколінь. Від покоління до покоління, із уст в уста, із книжки в книжку передають оповіді про Григорія Сковороду. У ньому завжди вражала гідна подиву цільність природи та принциповість [5].

Мова Сковороди – це мова «українського бароко з її обома полюсами – церковнослов'янщиною української редакції та народною мовою», яка підго- тувала ґрунт для єдиної літературної мови на народнорозмовній основі.

Боротьбу проти поневолювачів українського народу вели не тільки на полі брані, а й у сфері духовній, де основною зброєю було слово. Словом народ боронив і відстоював власну сутність. Сковорода виробив цілу філо- софію слова. Він його розумів і як «безодню», що може охопити всю різно- манітність космосу, і як міру речей, через яку все можна спробувати пізнати, відчувати, і як силу реальності. Загадка слова, що була непізнана до нього і є такою й нині, хвилювала Сковороду. Слово – не тільки знак світу, а мова – знакова система. Слово має структуру, що нагадує структуру світу. Є матерія у вигляді звуку, є знакове зміщення субстанції, якась назва, є, зрештою, образ, тобто якийсь символічний зміст, що дає змогу алегорично його використо- вувати, як у байці. Однак є щось невидиме, невловиме, внутрішнє, завдяки чому слово переживає речі, людей, час, простір [1, с. 65].

Кажуть, що Сковорода говорив у житті простою розмовною українсь- кою мовою, добре знав фольклор і життя всіх верств суспільства. Його наукові трактати в жанрі монологів і діалогів з традиційними засобами класичної ри- торики і виразними вкрапленнями живомовних елементів, його літературна творчість, у якій все сильніше проступали окремі риси нової, що народжува- лась, літературної мови, засвідчили синтез мудрості книжної і народної.

Притчі, байки, оригінальна й перекладна поезія, проповіді й епісто- лярій, філософські та педагогічні трактати – саме в таких жанрах реалізу- валася мовотворчість Григорія Сковороди. Слово є матерія у вигляді звуку, якась назва, є, зрештою, образ, що дає змогу алегорично його використо- вувати, як у байці, так і в інших творах

Мовний стиль Г. Сковороди позначений характерними рисами українського бароко, зокрема риторизмом. Хоч і заявляв Сковорода, що істина має просту мову, сам же широко використовував фігуральні вирази, метафоричні конструкції, символи, майже весь арсенал поширених тоді у світській і духовній культурі прийомів і засобів красномовства (епітетів, антитез, перифраз, ампліфікацій, асонансів та ін.). Очевидно, філософ хотів зрозуміти й розкрити людську душу, сповнену протилежностей, та прекрасний і болісно трагічний світ навколо нього [2, с. 126].

Власним життям Сковорода прагнув донести до свідомості людини істинне розуміння блага, показати, що означає бути щасливим, у чому посправжньому виявляються людські цінності, як треба жити, щоб збагнути закони буття, жити за законами права, совісті та людяності [3, с. 1].

Г.С. Сковорода створив своєрідну етично-антропологічну філософію життя, що підкреслює перевагу етичної суті в людині і суспільстві, пронизану ідеями любові, милосердя та співчуття [4].

Щоб пізнати світ, потрібно пізнати самого себе. Самопізнання є шляхом до осягнення істини, до усвідомлення себе як людини. Щастя людини у пізнанні, її розум – інструмент пізнання, а дії – наслідок пізнання.

Отже, Григорій Савич є однією з найвидатніших постатей України, він зробив немалий вклад у нашу мову, культуру. І сьогодні Сковорода продовжує вчити нас крізь століття: «Майбутнім ми маримо, а сучасним гордуємо: ми прагнемо до того, чого немає, і нехтуємо тим, що є, так ніби минуле зможе вернутись назад, або напевно мусить здійснитися сподіване» [6].

Література:

1. Мацько Л. І. Риторика : Навч. посібник / Мацько Л. І, Мацько О. М. – К. : Вища шк., 2003. – 311 с.
2. Загубий П.-В. Філософська спадщина Г.С. Сковороди / Загубий П.-В. – К. : Знання, 2000. – 562 с.
3. Пивоваров В. М. Філософсько-правові аспекти світорозуміння Г.С. Сковороди [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/4587/1/Pivovarov_20_23.pdf.
4. Риторика. Оратори XIX століття [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://tsybuljanskabigmirnet.blogspot.com/2011/09/rutoruca.html>.
5. Життя і творчість Григорія Савича Сковороди [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://scovoroda.info/zhittya_i_tvorchist_Grygoriya_Skovorody.php.
6. Життя і творчість Григорія Савича Сковороди [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://scovoroda.info/aphorism.php>.

УДК 94(477):341.4852«1932/1933»

ГОЛОДОМОР 1932–1933 РОКІВ ЯК СКЛАДОВА КОМУНІСТИЧНИХ РЕПРЕСІЙ ПРОТИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

Шилін Р.В.

*Наук. керівник – Н.М. Гірна, канд. істор. наук,
доцент кафедри українознавства*

Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького

Перша половина ХХ ст. для українського народу стала найтрагічнішим періодом у тисячолітній історії. Це перебування під владою ворогуючих імперій у роки Першої світової війни, це потоплена більшовицькою Росією у крові Національна Революція 1917–1921 рр., це антиукраїнська позиція Антанти щодо ЗУНР і новітній штучний розподіл України міжвоєнного часу. Але, без сумніву, найбільшою трагедією нашого народу, найбільшим боєм для всіх нас став штучно створений комуністами голод 1932–1933 рр., який за нормами міжнародного права визначений як геноцид і злочин проти людяності.

Термін «Геноцид» визначає стаття 2 Конвенції ООН від 9 грудня 1948 р. «Про запобігання злочину геноциду й покарання за нього». Відповідно до неї, «геноцид – це будь-яке з діянь, які вчинені з метою знищити повністю або частково яку-небудь національну, етнічну чи релігійну групу, а саме:

- вбивство членів групи;
- заподіяння серйозних тілесних ушкоджень чи розумового розладу членам групи;
- умисне створення для будь-якої групи таких життєвих умов, які розраховані на повне або часткове її фізичне знищення;
- заходи, розраховані на недопущення дітонародження в середовищі групи;
- насильницьке передання дітей з однієї групи до іншої»

Голодомор 1932–1933 років відповідає ознакам геноциду згідно з цією статтею, передусім її третім пунктом. Випускник Львівського університету Рафал Лемкін у 1953 році у США, виступаючи зі зверненням «Радянський геноцид в Україні» на вшануванні 20-х роковин голоду в Україні, першим серед фахівців міжнародного права визначив злочини комуністичного режиму проти українців як геноцид. У комуністичних репресіях проти українців він виокремив головні напрями – проти української церкви, проти наукової та культурної еліти, проти українського селянина-власника. Це була ціла система терору, комплекс злочинів, доводив юрист Р.Лемкін, що супроводжувалися масованою росіянізацією України. Уперше Голодо-

мор кваліфікувала як геноцид українського народу Комісія з істориків та юристів при Конгресі США, створена з ініціативи американського історика Джона Мейса 1988 р. [2, с. 115]. «Творення тоталітаризму – це глобальне дійство, ми всі в ньому винні, ми всі в ньому брали участь», – визнав, говорячи про масштаби сталінського геноциду проти українського народу, директор бібліотеки Конгресу США Джеймс Біллінгтон.

28 листопада 2006 р., лише через 73 роки після трагедії, Закон «Про Голодомор 1932–1933 років в Україні» прийняла Верховна рада України. Стаття 1 Закону говорить: «Голодомор 1932–1933 років є геноцидом українського народу». Депутати-комуністи голосували проти. Аж у 2015 р., через рік після російської анексії Криму й розв'язаної Росією війни, Верховна Рада ухвалила «Закон про засудження і заборону тоталітарних режимів – нацистського, фашистського і комуністичного». Це теж пошанування мільйонів жертв Голодомору, адже злочини проти людяності не мають термінів давності.

Коли 1930 р. генсек ЦК ВКП(б) Йосип Сталін оголосив про чергову хвилю колективізації, українці не хотіли її підтримувати. Вони почали виходити на мітинги проти СРСР, і відмовлялися збирати врожаї. Радянська влада не приживалася на теренах України у жодній її варіації, це розуміли і у Кремлі. У листі до першого секретаря ЦК КП(б)У Л.Кагановича, Сталін писав: «Якщо не візьмемося нині за виправлення становища в Україні, Україну можемо втратити... Поставити собі за мету перетворити Україну у найкоротший термін на справжню фортецю СРСР; на справжню зразкову республіку. Грошей на це не шкодувати» [6, с. 521]. І звідси впливало дві мети, які ставила перед собою Радянська влада:

1. Примусово загнати українців до колгоспів і збільшити обсяг хлібозаготівель

2. Придушити рух опору українців, викорінити звичаї, традиції, знищити всіх, хто буде проти, а ті, хто залишаться, повинні жити у страху і підпорядковуватися всім наказам.

Одразу ж керівництво прийняло постанову про підвищення кількості хлібозаготівель. Тому голод розпочався у квітні 1932 р. і тривав до листопада 1933 р. – 17 місяців або 500 днів. Станом на 30 червня 1932 р. з більшості районів України посівний матеріал було вивезено. Та зерно іноді так і залишалося пропадати просто на перонах або ж у вагонах, які дуже добре охороняли. Люди почали красти зерно з полів, дехто наважувався полізти до вагонів чи перонів з зерном. І, розуміючи це, 7 серпня 1932 р. влада прийняла постанову «Про охорону майна державних підприємств, колгоспів та кооперації і зміцнення громадської (соціалістичної) власності», яку селяни прозвали «Законом про п'ять колосків», бо рівно стільки потрібно було для засудження. Згодом, після того як в українців відібрали хліб, почали забороняти продаж інших харчових продуктів, таких як картопля, м'ясо, сало і т. д. А райони, які не повністю виконували умови, занесли до «чорних дошок», після чого їх повністю ізолювали від інших населених пунктів.

Звичайно, після всіх заборон українці почали помирати від голоду. Пік Голодомору припав на початок 1933 р., коли щохвилини помирало 17 українців, щогодини 1000, щодоби 25 000, люди взагалі не мали що їсти, та найстрашнішим був канібалізм. Зараз відомо багато фактів, коли мати убивала молодшу дитину та варила її для того, щоб прогодувати старших дітей. Люди помирали просто серед вулиць і добре було, коли їх хоронили хоча б до братських могил. Часто до тих самих могил кидали й ще живих людей, які були дуже слабкими, тому що не було змоги щодня хоронити трупи. Найбільше від голоду постраждали теперішні Полтавська, Сумська, Харківська, Черкаська, Київська і Житомирська області – там смертність перевищувала середній рівень у дев'ять і більше разів! У Вінницькій, Одеській, Дніпропетровській областях і на Донбасі рівень смертності був вищим у 5–6 разів. Тобто Голодомор охопив весь Центр, Південь, Північ та Схід України. Може тому правда про цю страшну трагедію так повільно проникає у свідомість жителів цих регіонів?

Навесні 1933 р. селян примушували до роботи в колгоспах шляхом організації харчувальних пунктів на польових кухнях. Народний комісаріат охорони здоров'я УСРР у доповідній записці до ЦК КП(б)У від 3 червня 1933 р. зазначив, що частина потенційно працездатних селян через перешкоди, пов'язані з початком посівної кампанії, не отримувала роботи, «а потому не имела возможности получать производственную помощь», укладаючись так у схему: нема роботи – нема харчування.

Досі не можна встановити точну кількість знищених у той період українців, і цифри коливаються від 1,8 до 7,5 і навіть 10 млн осіб. Це страшні втрати для українського народу. Найбільше від Голоду страждало село, де і закладалися всі традиції і звичаї, які протягом усього існування України намагалася і намагається знищити Радянська та пострадянська влада.

Отже, серед причин Голодомору 1932–1933 рр. виділяємо кілька головних:

1. основна причина, з якої, власне, і випливають усі наступні – це злочинна сутність комуністичної влади і повне підпорядкування України тоталітарній сталінській системі з властивим їй пануванням адміністративно-командної системи, що спиралася на розгалужений репресивний апарат. А звідси – похідні :

2. примусова колективізація;
3. політика розкуркулення;
4. здійснення грабінницьких хлібозаготівель;
5. прагнення до знищення українського селянства як основи опору політиці колективізації та як носія ідей національно-визвольного руху, національної ідентичності, для придушення національно-визвольного руху українців [7, с. 48–51].

Страшні наслідки Голодомору залишили свій відбиток і на сьогоднішньому стані українського суспільства:

– величезні масові жертви від 6–8 до 10 млн і, як результат, порушення демографічного балансу, підрив генофонду української нації, зрощення України; критерієм масштабності трагедії є не лише цифри, а й здатність кожної людини сприймати чуже горе як своє. Всеосяжність національної катастрофи 1932–1933 рр. можна збагнути лише глибиною внутрішнього потрясіння кожного, хто вважає себе цивілізованою людиною [1, с. 51];

– остаточно зламано опір українського селянства колгоспно-феодальній системі, завершено колективізацію. Утвердилася колгоспна система, що разом з розкуркуленням призвело до розселення України – знищено найбільший прошарок українського суспільства – селянина-власника. Це зумовило деградацію та руйнацію села і сільського господарства, доведення його до тої кризи, яку спостерігаємо й у наш час;

– знищення українського національно-визвольного руху;
– насадження в українському суспільстві атмосфери всеохопного страху, покори, безнадії, апатії й знищення національної пам'яті. З усього цього випливає, що Голодомор був не лише фізіологічним явищем, а найжорстокішою формою політичного терору, організованого комуністичною владою проти нашого народу [5, с. 318].

Звичайно, це лише частина моїх знань, що формують мою пам'ять про страшні події 1932–1933 років, але пам'ять кожного творить пам'ять національну.

Голодомор 1932–1933 років – це помста за нашу боротьбу за свободу!

Література:

1. Голодомор: позиція нашого сумління / Вол. Кудlach // Вісник Книжкової палати. – 2010. – №1. – С. 50–52.
2. Мейс Дж. «Ваші мертві вибрали мене...» / за заг.ред. Л.Івшиної. – К. : ЗАТ «Українська прес-група», 2008. – 672 с.
3. Мейс Дж. Політичні причини голодомору в Україні (1932–1933). – К., 1994. – 208 с.
4. Огієнко В. Історична травма Голодомору : проблема, гіпотеза та методологія дослідження. // Національна та історична пам'ять. – 2013. – Вип. 6. – С. 145–156.
5. Репресії в Україні (1917–1990 рр.) : Науково-допоміжний бібліографічний покажчик. – К. : Смолоскип, 2007. – 519 с.
6. Розсекречена пам'ять : Голодомор 1932–1933 років в Україні в документах ГПУ-НКВД. – К. : Виддім «Києво-Могилянська академія», 2008. – 604 с.
7. Слободян Л. Голодомор 1932–1933 років як інструмент політики деукраїнізації. // Гілея : науковий вісник. – 2013. – № 74. – С. 48–51.

**КУЛЬТУРОЛОГІЧНА СКЛАДОВА В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ВИЩОЇ ШКОЛИ
(ДО 70-РІЧЧЯ ЛДУ БЖД)**

УДК 35

**ПРОБЛЕМА ЯКІСНОГО ПІДХОДУ ДО ФОРМУВАННЯ
КУЛЬТУРИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ**

Береський І. М.

Наук. керівник – Т.І. Плазова, канд. істор. наук, доцент

Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного

У зв'язку з останніми подіями на просторах Інтернету з'явилося багато публікацій про перспективи розвитку українського війська. У них досить повно описано причини відновлення, проблеми соціально-культурного, економічного характеру та перспективи подальшого розвитку.

Малодослідженими досі є деякі аспекти сучасної традиційної військової культури, зокрема соціально-культурна взаємодія між військовослужбовцями. Сьогодні маємо ще не достатньо праць, які б розкривали проблеми культури творення військового колективу як специфічного культурного феномену. Тому ми поставили перед собою завдання – на основі відомих джерел проаналізувати сучасні підходи до соціально-культурного виховання військовослужбовців у сучасних умовах.

Традиційно військову культуру класифікують як культуру побуту, спілкування, поведінки й етикету. Ці риси виховуються з кожним днем, виробляються повсякденним життям армії. Сучасна соціально-культурна взаємодія, хоча й певною мірою регламентована нормативними документами відомства, проте, на нашу думку, залишкові явища старої радянської системи виховання таки нагадують про себе, що трохи сповільнює шлях до європейсько зорієнтованого розвитку Збройних сил.

У засобах масової інформації не раз повідомляли про потребу збільшити кількість призовників, зокрема в статті «Армія України в 2018 році: строки призову, контракт, строкова служба», посилаючись на джерела з Генерального штабу України, зазначено, що держава планує збільшити кількість військовослужбовців строкової служби, мотивуючи це тим, що «[...]в разі активізації воєнних конфліктів, країна не буде володіти запасом навчених чоловіків (курсив наш – І.Б.), готових стати на її захист. Тільки проходження строкової служби в армійських лавах дає можливість регулярно готувати ресурси на випадок оголошення мобілізації». Крім цього, тут наголошено на новому підході до фахової підготовки за стандартами НАТО, тобто йдеться про формування нового сержантського складу, який буде здатний професійно та грамотно виконувати поставлені завдання [3].

Однак аналіз цієї та інших публікацій свідчить, що зараз для України пріоритетним є *набір* і підготовка особового складу для подальшої мобілізаційної роботи, а не *відбір* кандидатів для формування справді професійного війська. Причину такої зміни вектора – «від якості до кількості» – вбачаємо насамперед, на жаль, в сучасних реаліях – війна. Відомий український блогер Харитін Старський у статті «Назустріч НАТО: військова культура проти «совка» теж, на своєму рівні (адже його активно читають), порушує цю проблему, він заявляє: «Сучасна війна і перехід від совдепу до професійної армії за стандартами НАТО вимагає людей з правильним менталітетом. Для цього у багатьох підрозділах широко застосовуються відбори бійців за морально-вольовими якостями» [4]. Якщо ж фізичну підготовку та практичні навички можна натренувати чи, говорячи мовою блогера, «прокачати», то морально-вольові якості потрібно формувати й розвивати на національному історичному досвіді, на добрих зразках *НЕРадянської* культури.

Ставши на шлях реформ, ми повинні не тільки модернізувати наше озброєння, стратегію й тактику ведення війни, але й кардинально змінити всю систему соціально-культурного виховання в наших збройних силах, беручи за основу найкращі зразки національної військової педагогіки та досвід провідних армій світу. Найбільш ефективно, як на нашу думку, до вирішення цієї проблеми підійшли збройні сили США. Майор Збройних сил США Хороват, стверджує, що американська армія показує високий рівень професіоналізму та військової культури завдяки своїм революційним методам у системі виховання, яка передбачає взаємодію як військових, так і цивільно-духовних чинників [5].

Отже, підсумувавши короткий виклад своїх міркувань про проблему якісного підходу до формування військової культури, можемо стверджувати, що народження і розвиток нової військової еліти, і, як наслідок, нових Збройних сил, неможливі без висвітлення проблеми соціально-культурної взаємодії військовослужбовців. Наші Збройні Сили стануть професійними тоді, коли першочерговим завданням стоятиме не кількісний набір призовників на строкову військову службу, а якісний відбір кандидатів до професійної української армії європейських стандартів.

Література:

1. Федічев В. Про військову культуру / В. Федічев // Військо України. – 2009. – № 11. – С. 8–11.
2. Шевченко М. М., Сфімова В. В. Військова культура українського суспільства: проблеми та шляхи формування / М. М. Шевченко, В. В. Сфімова // Вісник Національного університету оборони України. – 6 (31). – 2012. – С. 323–328.
3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://2018.pp.ua/novini-2018/2120-armya-ukrayini-v-2018-roc-stroki-prizovu-kontrakt-strokovaya-sluzhba.html>.
4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://ua.censor.net.ua/blogs/6111/nazustrch_nato_vyiskova_kultura_proti_quotesovkaquot.
5. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://milnavigator.com.ua>.

УДК 378.035

ЕСТЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ВИХОВАННЯ В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ

Вознюк О.М., канд. пед. наук, доцент,

Поцелуйко А.Б., канд. філос. наук, доцент

*Львівська філія Дніпропетровського національного університету
залізничного транспорту імені акад. В. Лазаряна*

Сучасний етап демократичного розвитку українського суспільства спрямований на інтеграцію в Європейське та світове співтовариство, що актуалізує проблеми виховання особистості, якій притаманні соціально цінні риси та висока духовна культура.

Студентська молодь проявляє зацікавленість у вищій освіті як у засобі, необхідному для того, щоб зробити кар'єру та досягти матеріальних гараздів [1, с. 57]. Аналіз стану естетичного виховання в різних вищих технічних навчальних закладах засвідчив, що його зміст, форми і методи несуть відбиток часу та соціально-політичного устрою, характеру суспільних відносин і життєвих цінностей. Естетичне виховання, як правило, здійснювали засобами мистецтва в рамках художньої самодіяльності. До найпоширеніших форм естетичного виховання в другій половині ХХ ст. належали: гуртки художньої самодіяльності; екскурсійна робота (культпоходи в театри, кіно, на виставки, до музеїв); народні університети культури; факультети громадських професій; факультети естетичних знань, клуби любителів мистецтва; кіностудії; студентські театри естрадних мініатюр (СТЕМ); КВК, художні студії; студентські клуби, вечори відпочинку тощо.

Через емоційне сприйняття навколишньої дійсності формуються переконання, погляди, які згодом стають основою поведінки в полікультурному середовищі. Формуванню естетичного кругозору студентів технічних ВНЗ в педагогіці приділяють недостатньо уваги. Аналізуючи функції естетичного виховання й естетичної культури в системі особистісно орієнтованої освіти, можна виділити основні критерії естетично розвиненої особистості, такі як естетична свідомість, естетичні почуття та естетична діяльність, які у своїй взаємодії створюють усю систему загальних естетичних рис.

Дається взнаки важка спадщина минулих років: ідеологія кожної тоталітарної держави була особливо зацікавлена в благонадійності так званих загальних наук, які повинні були височіти над приватними. Така функція була відведена й естетиці, що зводила всі мистецтвознавчі й літературознавчі теорії до єдиної офіційної доктрини [2, с. 11]. Останнім часом естетичне виховання студентів у вищих навчальних закладах України стає самостійною галуззю наукових знань. Отже, завданням естетичного виховання є формування здібностей до естетичного сприймання, до естетичного оцінювання, до естетичної діяльності, це формує естетичну культуру особистості.

Проведений аналіз навчально-робочої програми інженерних спеціальностей показав, що естетичному вихованню приділяють дуже мало уваги. Так ніве-

люється значущість багатьох предметів з погляду естетичного виховання, а отже, не повністю реалізується навчально-виховний потенціал освіти. Технічний склад мислення дає змогу оцінити красу природничо-наукових дисциплін, яка полягає в чіткості наукових побудов і доведень, логічності та простоті їх структури. Ще Н. Жуковський писав: «У математиці є своя краса, як у живописі й у поезії».

Засадою особистісного розвитку є високий рівень морально-естетичного розвитку та певні особистісні риси. Згідно з вимогами, які висувають до професії інженера, і на основі професіограми інженера, складеної психологами, можна виділити основні схильності та риси особистості, притаманні інженерам [3, с. 88]. Технічні здібності надають інженеру можливості до проектування за правилами естетики, до раціоналізаторства та створення технічних винаходів у містобудуванні. Комунікабельність для інженера означає вміння налагоджувати стосунки в колективі, естетику поведінки, педагогічні здібності.

Творча мобільність для інженера – це здатність до засвоєння нових технологій та стилістичних напрямів у містобудуванні; до сприйняття естетичних цінностей, до самоосвіти та перекваліфікації. Під професійною самостійністю ми розуміємо вміння самостійно приймати рішення; креативність, рішучість і відповідальність. Загальнокультурна орієнтованість для інженера означає високу культуру спілкування, ерудованість, обізнаність у культурно-естетичній спадщині світу, володіння загальними соціокультурними цінностями та моральними нормами. Без достатнього рівня розвитку цих рис неможливе виховання гармонійної особистості фахівця-інженера, а отже, неможлива професійна підготовка спеціаліста, здатного адекватно оцінювати естетичну цінність об'єктів, які він створює.

Отже, метою навчально-виховного процесу у ВТНЗ має бути формування особистості студента, зокрема засобами естетичного виховання. Оскільки важливою складовою професії інженера є створення нових матеріально-культурних цінностей (вокзалів, мостів тощо), то естетичне виховання має безперечну цінність у навчально-виховному процесі в технічному ВНЗ. Виховання естетичного ставлення до майбутньої професійної діяльності в студентів залізничної галузі має реалізовуватися не тільки засобами загальноосвітніх дисциплін, але й засобами природничо-наукового навчання, оскільки дисципліни природничо-наукового циклу сприяють взаємозв'язку в естетичному сприйнятті культурної спадщини світу та її реалізації засобами науки і техніки.

Література:

1. Киященко Н. И. Эстетический вкус / Н. И. Киященко, Н. Л. Лейзеров // Эстетическое сознание и процесс его формирования. – М. : Искусство, 1981. – 323 с.
2. Кривцун О.А. Эстетика: учебник / О. А. Кривцун. – М. : Аспект Пресс, 1998. – 430 с.
3. Ушинский К.Д. Избранные педагогические произведения / К.Д. Ушинский. – М. : Просвещение, 1968. – 557с.

УДК 17.023.36-053.81

РОЛЬ КУЛЬТУРЫ В СТАНОВЛЕНИИ И РАЗВИТИИ МОЛОДЕЖИ

Данилов Н.А., Литовченко Н.М.

*Науч. руководитель – А.Б. Богданович,
заведующий кафедрой гуманитарных наук*

Университет гражданской защиты МЧС Республики Беларусь

В XXI веке давно возникла проблема приобщения молодежи к культуре. Современную молодежь перестали интересовать традиции и обычаи своего народа, своей страны. Возникает непонимание, что именно они являются носителями культуры, передающей все свои ценности из поколения в поколение, а ведь в некоторых странах приобщение к культуре – это неотъемлемая часть каждой человеческой жизни. Знание своей истории, традиций и обычаев, своих корней помогает воспитать настоящего человека.

На сегодняшний день в нашей стране есть большое количество театров, где проходят спектакли выдающихся белорусских писателей; мемориальных комплексов, которые установлены в честь знаменитых событий; музеев, в которых собраны все возможные экспонаты и материалы, и многое другое, благодаря чему молодежь может получить новые знания, расширить свой кругозор.

Именно культура делает человека личностью. Индивид становится членом общества, личностью по мере социализации, т. е. освоения знаний, языка, символов, ценностей, норм, обычаев, традиций своего народа, своей социальной группы и всего человечества. Уровень культуры личности определяется ее социализированностью – приобщением к культурному наследию, а также степенью развития индивидуальных способностей. Культура личности обычно ассоциируется с развитыми творческими способностями, эрудицией, пониманием произведений искусства, свободным владением родным и иностранными языками, аккуратностью, вежливостью, самообладанием, высокой нравственностью и т. д. Все это достигается в процессе воспитания и образования.

Именно приобщаясь к культуре, человек духовно развивается. Ведь именно тот человек, который, знает культуру своей страны, эрудирован, у него имеется широкий кругозор, поэтому, как правило, он достаточно успешен в жизни. Я не заставляю всех приобщаться к культуре. Просто предлагаю ценить то, что мы имеем.

Таким образом, культура составляет неотъемлемое свойство человека. Однако представления о том, кого следует считать действительно культурным, могут быть разными. Древние римляне называли культурным того, кто умеет выбирать себе достойных попутчиков среди людей, вещей и мыслей – как в прошлом, так и в настоящем. Сегодня основные характеристики культурного человека остаются теми же: знания, объем и глубина их должны быть значительными, а умения – отмечены высокой квалификацией и мастерством. К этому надо добавить нравственное и эстетическое воспитание, соблюдение общепринятых норм поведения и создание собственного «воображаемого музея», в котором присутствовали бы лучшие произведения всего мирового искусства.

Література

1. Социология молодежи / Под общ.ред. Ю.Г.Волкова. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2001. – 576 с.

УДК 81:37

ЛІТЕРАТУРА ЯК ДЖЕРЕЛО КУЛЬТУРОЗНАВЧОЇ ІНФОРМАЦІЇ У ВИВЧЕННІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Драгулева В. В., канд. філол. наук., доцент,

Сорока О. М., канд. філол. наук., доцент;

Софійський університет імені Климента Охридського

Література та культура кожного народу є тим духовним скарбом, навколо якого гуртується нація. Мова є одним з основних ідентифікаторів народу, матеріальним провідником інформації про унікальність і неповторність її носіїв та їхньої культури. Вивчаючи літературу, культуру, історію – вивчаємо мову, і їх роль у вивченні мови дуже важлива.

Хочемо підкреслити важливість культурознавчої інформації, яку отримує студент, при набутті чисто мовознавчих знань та поділитися деякими своїми власними судженнями та спостереженнями, про винятково важливу роль культурознавчого матеріалу (творів українських письменників, художників, виконання музикантів, співаків) при навчанні української мови на практичному занятті, на комунікативному курсі у болгаромовному середовищі.

З досвіду викладання практичної, розмовної української мови у болгаромовному середовищі та деяких систематичних спостережень ми дійшли до висновку, що є кілька компонентів культурної літературної спадщини, що дуже ефективно впливають на засвоєння мови та допомагають формувати мовну компетенцію студента-іноземця – це усна народна творчість, автентичні тексти українських народних пісень, українські народні казки, міфи, прислів'я, приказки, скоромовки; це сучасна українська пісня, поезія українських авторів різних періодів, неадаптовані уривки текстів з творів українських авторів, твори українських художників. Саме ці елементи культурного багатства українського народу є основними та дуже ефективними засобами навчання усіх видів мовленнєвої діяльності та засвоєння мови на усіх її рівнях фонетичному, лексичному, граматичному, стилістичному, синтаксичному.

Вдало використаний, розроблений у вправах, культурознавчий матеріал, окрім того, що передбачає знайомство тих, хто вивчає українську мову як іноземну, з національно-культурною специфікою мовленнєвої поведінки та здібністю користуватися елементами соціокультурного контексту, дозволяє теж, набагато легше оволодіти чисто лінгвістичними знаннями.

За нашими спостереженнями, немає кращого засобу відпрацювання вимовних, артикуляційних, акцентологічних, орфоепічних, інтонаційних навичок аніж наспівування пісень, прослуховування текстів, вивчення віршів, скоромовок напам'ять, використання різних інтонацій, зміни тембру голосу. Дуже важливо, щоб студент відчув той чи інший голосний та уявив його з усіма можливими слуховими, зоровими й просторовими асоціаціями. Цьому не аби як сприяє приспівування та швидке повторювання окремих звуків. Постійне вправлення у повторюванні скоромовок та проспівуванні пісень допомагає легше відпрацювати артикуляцію певних звуків, відчутти та зафіксувати в пам'яті відкритість українських голосних, дзвінкість українських приголосних у певних позиціях, відсутність сильної редукції певних голосних, в українській мові.

Відомо, що наша мова не має сталого наголосу, тому, постійне вправлення у читанні віршів та наспівуванні пісень, вивчення їх напам'ять, допомагає також завчити місце точного акценту, а ще дозволяє відтренувати відчуття логічного наголосу, зафіксувати «особливу мелодію мови», опанувати відчуття інтонації початку та кінця фрази, тобто інтонаційні структури українського усного мовлення.

Особливе місце серед цих засобів належить пісні, яка несе в собі особливу енергетику. А мовна і мовленнєва діяльність на фоні музики, більш ефективно впливає на якість засвоюваного матеріалу, а також знімає напруження в процесі навчання.

Усі перелічені нами елементи культурної спадщини українського народу - тексти народної та авторської словесності наповненні прислів'ями, приказками, скоромовками, повір'ями, та закодованими символами, значення яких відомі лише українцям – є неоціненним скарбом при збагаченні та розширенні лексичного запасу студента-україніста та провідником величезної кількості лексики, що не функціонує в звичайному активному лексичному запасі студента-іноземця, що вивчає українську мову.

З практики видно, що при постійному читанні автентичних українських текстів та їх переказуванні легше засвоюються синтаксичні структури, запам'ятовуються форми побудови речення. Усі аналізовані засоби виступають основою для подальшого розгортання діалогічного й монологічного мовлення. Та полегшують комунікативну компетенцію на заняттях з української мови в іншомовній аудиторії.

Література:

1. Кочан І. Становлення і розвиток методики викладання української мови як іноземної / І. Кочан // Теорія і практика викладання української мови як іноземної. – 2012. – Вип. 7.
2. Туркевич О. Методика мови чи лінгводидактика? // Українська термінологія і сучасність: Зб. наук. праць / Відп. ред. проф. Л.О. Симоненко. – К., 2009. – Вип. VIII. – С. 307-311.

УДК 37.015

ФОРМУВАННЯ ДУХОВНИХ ЦІННОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ РЯТУВАЛЬНИКІВ**Жолобак Т. Є.**

*Наук. керівник – С. М. Вдович, канд. пед. наук,
доцент кафедри практичної психології та педагогіки,
ст. наук. співробітник*

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Формування духовних цінностей майбутніх рятувальників є актуальною психолого-педагогічною проблемою. Питання розвитку духовних цінностей курсантів представлені в дослідженнях В. Анненкова, І. Беха, М. Боришевського, Б. Братуся, Ф. Василюка, Н. Євтуха, В. Зінченка, І. Зязюна, Е. Ісаєва, О. Киричука, З. Карпенка, С. Мукомел, Е. Помиткіна, В. Рибалки, М. Савчина, В. Слободчикової, О. Сухомлинської, Г. Шевченко, Ж. Юзвак та ін.

С. Мукомел виокремлює основні суперечності формування базових цінностей майбутніх рятувальників зовнішнього й внутрішнього характеру. Зовнішні суперечності стосуються соціального виховного середовища, у якому перебувають курсанти під час навчання в закладі ДСНС України: між сучасними вимогами держави до морального обличчя рятувальника та загальним станом сформованості цінностей курсантів навчальних закладів ДСНС України, проявами негативних явищ у курсантських групах; потреби здійснення духовного виховання курсантів як складної поліфункціональної системи та недостатньою представленістю в сучасній вітчизняній психолого-педагогічній літературі фундаментальних праць, у яких були б розкриті положення системного підходу до проблеми формування цінностей курсантів навчальних закладів ДСНС України. Внутрішні суперечності торкаються духовної культури, світогляду й переконань курсантів: між потребою майбутніх рятувальників у формуванні духовних цінностей особистості та відповідними обмеженнями цього формування в умовах майбутньої професійної діяльності; індивідуальними внутрішніми світоглядними позиціями курсантів, з якими вони прийшли в навчальний заклад, та загальними установками науково-педагогічного колективу, який намагається організувати роботу з курсантами на єдиних виховних принципах; вимогами нормативних документів ДСНС України щодо правил поведінки та виконання службових обов'язків, які звужують для курсантів можливості реалізації свободи морального вибору, і їхніми прагненнями до духовної свободи [1, с. 25].

Формування духовних цінностей передбачає вирішення питань ставлення курсантів до власного життя, розвитку творчого потенціалу особистості; формування загальнолюдських цінностей, взаєморозуміння, добра, терпимості, чесності, інтелігентності, розвиток умінь самооцінки та самокорекції поведінки, почуття гідності, самоповаги, виховання позитив-

ного ставлення до майбутньої професійної діяльності як однієї з найважливіших базових цінностей життя тощо.

До чинників ефективного формування духовних цінностей майбутніх рятувальників ДСНС України зараховують:

– мотиваційні (створення позитивного мотиваційного фону навчально-виховної діяльності в навчальному закладі, установка на формування ціннісної сфери, інтереси, творчість);

– інформаційно-методичні (безперервне забезпечення курсантів інформацією про приклади нормальної поведінки, ролі духовних та етичних цінностей у процесі реалізації професійних функцій під час аудиторних занять і в позанавчальний час);

– морально-орієнтаційні (безконфліктне, емпатійне сприймання людини, тактовність, вимогливість до себе);

– пізнавально-діяльнісні (загальнокультурний і розумовий рівень розвитку; сформованість пам'яті, уваги, мислення, сприйняття, здібностей);

– емоційно-вольові (емоційне сприймання, оптимізм, ініціативність, самоволодіння, безконфліктність, здатність керувати своїм настроєм);

– психофізіологічні (працездатність, бажання доводити справи до кінця, активність та саморегуляція, врівноваженість, витримка);

– акмеологічні (передбачення, проникливість, мотивація досягнення поставленої мети, саморегуляція);

– навчально-виховні: визначення принципів організації освітньо-виховної роботи в навчальному закладі (гуманізму, толерантності, альтруїзму, емпатії, гідності, духовної спрямованості, рефлексії) й керівництві ними у практичній діяльності; визначення алгоритму спільної навчально-виховної діяльності офіцерів і курсантів, що забезпечує єдність цілей і способів їх досягнення, розвиток єдиного смислового простору;

– соціально-професійні (залучення до процесу формування цінностей курсантів представників громадськості, батьків, фахівців служби цивільного захисту, які мають досвід практичної роботи);

– рефлексивні (стимулювання механізмів самовдосконалення та самовиховання) та ін. [1; 2].

Ефективність формування духовно-моральних цінностей курсантської молоді залежить від: засвоєння та нового осмислення родинних виховних традицій; **засобів і форм навчання і виховання, які передаються від покоління до покоління через працю, усну народну творчість, звичаї та обряди.** Опановуючи родинні традиції, майбутній рятувальник здобуває ту систему знань про людські цінності, які допомагають йому сформувати виховний ідеал і керуватися ним у власному становленні як сім'янина, фахівця служби цивільного захисту ДСНС України, громадянина. Часто курсант потрапляє в таку ситуацію, де навколишні не бачать його як особистість, індивідуальність.

Треба брати до уваги й те, що актуалізація власної індивідуальності, розвиток свого «Я» є важливою ціннісною орієнтацією для молоді будь-якої держави. У суспільстві ринкової економіки особливої ваги набуває саморозвиток особистості, оскільки саме така економіка стимулює в індивіда соціальну активність, самодостатність і самоцінність. Формування духовних цінностей курсантів буде продуктивним, якщо в навчальному закладі буде створено відповідне соціально виховне середовище, яке стимулюватиме інтелектуальну, емоційну і духовно-етичну активність курсантів, враховуватиме сучасні соціокультурні реалії, специфіку майбутньої професійної діяльності. При цьому вплив соціального виховного мікросередовища на курсантів повинен здійснюватися за допомогою використання традиційного механізму (нормативні знання, що отримуються в сім'ї й найближчому оточенні), інституціонального (суспільно схвалюваний досвід, який засвоюється за допомогою взаємодії навчально-виховної системи навчального закладу з професійним середовищем) і рефлексії (моральна відповідальність особистості й усвідомлення суб'єктивної належності до соціально-професійної групи), які будуть забезпечувати організацію процесу формування цінностей, що базується на пізнанні навколишнього світу, професійного середовища та своєї ролі в суспільстві в цілому.

Література:

1. Здравомислов А. Г. Потреби, інтереси, цінності / А. Г. Здравомислов. – К. : Політвидав, 1996. – 33 с.
2. Мукомел С. А. формування духовних цінностей курсантської молоді ВНЗ МНС України // Бюлетень Науково-методичного центру навчальних закладів МНС України. – 2009. – № 17. – С. 24–28.

УДК 168.522

ЗНАЧЕННЯ ДУХОВНИХ ЦІННОСТЕЙ У ФОРМУВАННІ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ПОЗИЦІЇ ОСОБИСТОСТІ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Занько М. Я.

*Наук. керівник – Л. М. Андрушко, канд. мистецтвознавства, доцент,
доцент кафедри філософії та політології
Львівський державний університет внутрішніх справ*

*Не допускай такої мислі, що Бог покаже нам неласку.
Життя людського строки стислі, немає часу на поразку!*

Ліна Костенко

Державотворення в сучасній Україні відбувається надзвичайно складно. Багато перешкод стоїть на дорозі реформ. Найважливіші серед них – це виклики глобалізації, економічна криза, війна з тероризмом зовні та всередині країни, боротьба з корупцією, застарілими прорадянськими поглядами, недовіра до владних структур тощо. Державотворення в кожній країні має свої особливості й завжди ґрунтується на національних традиціях, власному досвіді, духовності народу. Результативним державотворення стає лише тоді, коли спирається на духовно-ціннісні основи, орієнтири суспільної свідомості, яка повинна бути проникнута духовним началом.

Проблеми духовності, громадянської позиції досить системно розглядають науковці та представники духовенства: Ю. Білодід [1], М. Борешевський [2], О. Вишенський [3], М. Грушевський, А. Колодій, А. Колодний, Ю. Липа, М. Обушний, М. Савчин, А. Филипович, Митрополит Іларіон, Патріарх Філарет [5], Митрополит Епіфаній та ін.

Духовні цінності формують загальнонаціональний суспільний ідеал, національну ідею як загальновизнану ідеологію державотворення та відіграють ключову роль у формуванні національної самосвідомості й громадянської позиції, виступаючи основою соціальної солідарності, єдності та консолідації всього суспільства через дієву громадянську позицію на реалізацію ефективного демократичного реформування регіоналізації та децентралізації влади.

Громадянськість як інтегративна риса дає змогу особистості почуватися юридично, соціально, політично дієвою особистістю суспільства.

Явища громадянськості органічно взаємопов'язані з різними аспектами етнічної та національної свідомості й самосвідомості особи, проблемами громадянського суспільства й громадянської позиції й загалом розвитком демократичних та гуманістичних основ, базованих на духовних цінностях.

Громадянське суспільство в багатьох вимірах є порівняно незалежним від держави, її структур, інститутів. Громадянське суспільство – це система

забезпечення життєдіяльності, соціально-культурної та духовної сфер, їх відтворення й передавання від покоління до покоління. Суб'єктам громадянського суспільства необхідно взаємодіяти з суб'єктами держави. Вони не антитепи, а близькі, взаємопов'язані суспільні феномени, тому тут потрібна гармонія, яку вносять не лише правові, але й духовні чинники [2, с. 501].

Історична практика показує, що духовно-ціннісний потенціал суспільства, як вищий рівень регуляції соціальних процесів, завжди відігравав визначальну роль у долі народів і держав.

Професор І. Огієнко у збірнику «Запізніле вороття» говорить про історичну роль української церкви в формуванні духовності, громадянськості та патріотизму. Автор також обґрунтовує думку про те, що всі народи сприймають Христову Правду за своїм національним розумінням, з чого й складається національна ідеологія тієї чи іншої церкви [4, с. 405]. Ідеться про ідеологію церкви як відмінне сприйняття християнства кожним народом на власному національному патріотичному ґрунті.

Функція патріотизму й полягає в «мобілізації» масової свідомості заради розбудови та зміцнення держави, збереження нації як суверенного, культурного, територіального, державно-політичного й економічного суб'єкта історичного процесу, чим сам він пробуджує та зміцнює національну самосвідомість [2, с. 329].

Духовні цінності як суспільний феномен відрізняються від інших тим, що є продуктом духовного начала, пов'язаного і духом Господнім, що дає базові основи життя людини. Цього ніхто не може заперечити, бо теж ніхто до стемени не знає, коли кого Господь покличе. Біда людей у тому, що про це знають усі, але лише одиниці живуть за Божим ученням [2, с. 500].

Духовні цінності залежно від їх носіїв поділяють на особистісні, групові (класу, етносу, нації), суспільства, загальнолюдські цінності.

На думку О. Вишневського, духовні цінності за сферами їх застосування поділяють на: абсолютні (вічні загальнолюдські, релігійні цінності); національні (національна ідея, рідна мова і культура, державність); громадянські (права і свободи людей, їх обов'язки перед іншими людьми та державою, громадянська активність, повага до законів і т. ін.); сімейне життя (сімейна любов, злагода, подружня вірність, піклування про дітей та інших членів родини, рівноправ'я старших і молодших, зберігання пам'яті предків) та особистого життя (життя як цінність і самоцінність, свобода вибору, індивідуальність, самосвідомість, власна гідність, особисте щастя як прояв внутрішньої гармонії) [3, с. 45].

Український учений М. Боришевський вважає, що систему духовних цінностей особистості утворює низка підсистем: моральні, громадянські, світоглядні, екологічні, естетичні, інтелектуальні та валеологічні цінності [2, с. 330]. Підходів є багато, бо й людське життя різноманітне, його слід гідно прожити [4, с. 24].

У цьому контексті досить суттєво висловився Патріарх Київський і всієї Руси-України Філарет, говорячи, що в історії людства було та є багато релігій, кожна з яких проповідує власне вчення й говорить, що воно правдиве. Але довести, що ці вчення істинні ніхто не може, тому що не може підтвердити їх ділами. А Господь наш Ісус Христос, який сказав: «Я є істина», підтвердив своє вчення ділом. Він воскрес із мертвих силою Свого Божества і тим довів, що його вчення правдиве.

Отже, сьогодні, коли відбувається переоцінка минулого, розвиток духовності розглядають як важливу складову української культури. Підвищення рівня духовності особистості – важлива умова для подолання негативних явищ і формування гармонійного суспільства. Без розвитку духовності неможливо побудувати здорове громадянське суспільство, розбудувати державу, провести реформи. Занепад духовності веде до руйнування суспільства.

Література:

1. Білодід Ю. М. Духовність: сутність, структура, функції / Ю. М. Білодід. – Житомир : Редакційно-видавничий відділ ІПСТ, 2003. – С. 127.
2. Боришевський М. Й. Особистість у вимірах самосвідомості / М.Й. Боришевський. – Суми : Видавничий будинок «Еллада», 2012. – 331 с.
3. Вишневський О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки : навч. посібник / О. Вишневський. – Дрогобич : Коло, 2003. – 45 с.
4. Огієнко І. (митрополит Іларіон). Ідеологія української церкви / Упор. авт. передм. і приміт. М. Тимошик. – К. : Наша культура і наука, 2007. – 406 с.
5. Патріарх Київський і всієї Руси-України Філарет. Паскальне Послання / Святий рівноапостольний Володимир – творець Української Держави: Збірник матеріалів міжнародної наукової конференції, присвяченої 1000-літтю упокоєння святого рівноапостольного великого князя Київського Володимира. – К., 2015. – 9 с.
6. Тимошик М.С. Ідеологія української православної церкви як прояв національного духу в церковному житті українців / М. С. Тимошик // Православ'я в Україні: Збірник матеріалів IV Міжнародної наукової конференції. – К., 2014. – 206 с.
7. Свентах А. Замовчування Володимира Великого / А. Свентах // День. – 2015. – 31 липня. – 18 с.

УДК 316:378.1

РОЛЬ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ В ФОРМИРОВАНИИ СОЦИАЛЬНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ У БЕЛОРУССКОЙ МОЛОДЕЖИ**Кучур Д.А.**

*Науч. руководитель – Д.И. Наумов, канд. социол. наук, доцент,
доцент кафедры экономической социологии
Белорусский государственный экономический университет*

В современном обществе молодежь является той социальной группой, от которой во многом зависят перспективы динамичного и прогрессивного развития. Именно молодежь традиционно является гарантом сохранения и преемственности развития общества, носителем инновационного потенциала, ресурсом социально-политических изменений. В связи с этим возникает задача как формирования общественно-полезных характеристик подрастающего поколения, так и воспитания социальной ответственности молодежи. Для ее решения необходимы совместные усилия всех важнейших социальных институтов – от семьи до высшего образования.

Категория «социальная ответственность» в широком смысле слова «понимается как качество, характеризующее социальную типичность личности, ее склонность придерживаться в своем поведении общепринятых в данном обществе социальных норм, исполнять ролевые обязанности и готовность дать отчет за свои действия. Она также заключается в определенной степени добровольного отклика на социальные проблемы в соответствии с социальными ценностями, особенностями субкультуры и моральными обязанностями» [1, с. 101]. Социальная ответственность делает возможным создание материальных и духовных благ, а безответственное поведение означает уничтожение преемственности культурного развития, тем самым ставя под угрозу функционирование и развитие общества.

Для раскрытия данной темы необходимо выявить уровень развития социальной ответственности белорусской молодежи, что требует рассмотрения её патриотических ориентаций. Для этого воспользуемся данными Информационно-аналитического центра при Администрации Президента Республики Беларусь. Как показали результаты социологических исследований, приоритетное место в системе патриотических ориентаций белорусской молодежи занимает знание белорусских традиций, культуры и истории (61%). На втором месте со значительным отрывом идет подготовка к защите своей страны (37,5%), а на третьем и четвертом – участие в проектах по популяризации национальных традиций, культуры, обычаев и чувство гордости за свою страну и её достижения (по 31,5%). Далее следуют такие позиции, как активная забота о сохранении природы Беларуси (30%), ответственное отношение к своему труду (24%), участие в патриотических акциях (23%), сознательный

выбор Беларуси как места жительства и отказ от эмиграции (22%), участие в выборах (21%), поддержка белорусских спортсменов и артистов (20%), участие в охране памятников истории и культуры (18%), постоянное использование белорусского языка (15%), государственной и национальной символики (по 12%), а также покупка преимущественно белорусских товаров (7%). Таким образом, наблюдается недостаточно высокая вовлеченность молодежи в реальную деятельность, подтверждающую на практике патриотическую позицию личности. Низкая социальная активность является причиной того, что молодые люди готовы нести ответственность лишь за события своей личной жизни, но ни за общество в целом. Возникает проблема, разрешить которую призвано построенное правильным образом культурное и образовательное пространство высшего учебного учреждения.

Институт образования, в том числе высшего образования, призван формировать социально ответственную личность. Этот социальный заказ означает воспитание человека образованного, нравственного, готового самостоятельно принимать решения, способного к сотрудничеству и межкультурному взаимодействию. Такой социальный заказ реализуется как в рамках гражданского образования [2], так и профессиональной подготовки специалиста с высшим образованием. Поэтому образовательное пространство высшего учебного учреждения должно сочетать в себе многообразие сфер и видов образовательных траекторий, которые должны удовлетворять потребность студентов в интеллектуальном и культурном развитии, а также помогать им в процессе профессиональной социализации. Болонская система как раз представляет такую образовательную модель, которая включает в себя все эти компоненты.

Однако формирование социально-ответственной личности в современных условиях становится проблематичным, так как существует множество факторов, мешающих деятельности института высшего профессионального образования. И речь идет не о таких явлениях, как социальный или политический кризис в стране, глобальные экологические или техногенные проблемы. Дело в том, что серьезную конкуренцию университету в образовательном и воспитательном процессах оказывают различные социальные актеры: средства массовой коммуникации, общественные движения, церковь, политические партии, коммерческие организации и т. д. У них свои интересы и задачи, которые не признают инвариантных образовательных идеалов и ценностей и радикально расходятся с целями образовательного процесса в высшей школе. Поэтому возникает расхождение между социальной реальностью и образовательным процессом, между ценностями массовой культуры и ценностями науки и просвещения. Это требует понимания и учета всеми участниками образовательного процесса – педагогами и студентами. Ведь попытки мобилизовать молодежь и обеспечить её высокую вовлеченность в политическую или гражданскую активность на практике могут привести не к подтверждению патриотической позиции личности. Наоборот, результатом является создание

при активном участии молодёжи зон социального и политического напряжения в обществе. Это не отвечает ни основным интересам общества, ни важнейшим функциям высшего учебного учреждения

Таким образом, задача формирования у студенческой молодежи социальной ответственности является определяющим условием продуктивной профессиональной самореализации. Однако решение этой задачи является сложной проблемой, так как далеко выходит за рамки педагогических методик и технологий, требует неконфликтного взаимодействия базовых институтов и систем общества.

Литература:

1. Панарин, И.А. От активности к социальной ответственности молодежи / И.А. Панарин, А.Г. Смертин // Ученые записки. – 2011. – № 7. – С. 101–105.
2. Гревцева, Г.Я. Воспитание ответственности подростков в процессе гражданского образования / Г.Я. Гревцева // Вестник Южно-Уральского государственного университета. Серия: Образование. Педагогические науки. – 2015. – № 7. – С. 58–67.
3. Республика Беларусь в зеркале социологии: сборник материалов социологических исследований за 2015 год / Под общ. ред. А.П. Дербина; Информационно-аналитический центр при Администрации Президента Республики Беларусь. – Минск, 2016. – 212 с.

УДК 387.017

ВЫСШЕЕ ОБРАЗОВАНИЕ КАК ФАКТОР РАЗВИТИЯ НРАВСТВЕННОЙ КУЛЬТУРЫ ЛИЧНОСТИ

Масловская Т.Г.

*Науч. руководитель – Д.И. Наумов, канд. социол. наук, доцент,
доцент кафедры экономической социологии
Белорусский государственный экономический университет*

Основной целью функционирования системы высшего образования является формирование и развитие личности, способной самореализоваться в жизни и профессии. Данная категория характеризует субъекта, обладающего устойчивой психикой, комплексом нравственных и индивидуально значимых качеств, набором социальных ролей. Все вместе это позволяет индивиду быть включенным в систему общественных взаимоотношений и занять свое место в социальном пространстве.

Однако на процесс формирования и развития личности студента в системе высшего образования оказывает влияние множество факторов различной природы. С одной стороны, с рождения на личностное развитие индивида

оказывает влияние комплекс биопсихологических характеристик (темперамент, физиология и пр.), которые ограничивают пределы адаптации индивида к среде. С другой стороны, на этот процесс влияют культура и общество, благодаря которым человек со временем изменяется и совершенствуется, постепенно подчиняя себе окружающую природную и социальную среду.

Следует подчеркнуть, что образование в целом является ведущим фактором развития личности, ведь его основной целью выступает развитие интеллектуальных и моральных качеств личности. Сущность образования как базового социального института выражают знания, которые передавались от поколения к поколению. Они играют решающую роль в процессе социализации и обеспечивают преемственность поколений. Приумножаясь и совершенствуясь, они дают возможность молодому поколению ответственно относиться к сохранению материальных и обогащению духовных ценностей. Именно поэтому образование является незаменимым фактором прогрессивного развития общества, обеспечивая кадрами остальные социальные институты (экономику, политику, науку и т. д.).

Важнейшей социальной функцией системы высшего образования является духовно-нравственное воспитание личности студента [1]. Иными словами, фундаментальная цель системы высшего образования – это формирование и развитие нравственной культуры студентов. В данном случае категория «нравственная культура» выступает как характеристика личности человека с точки зрения ее целостного нравственного развития, сознания и социального поведения. Данная категория характеризует совокупность нравственных качеств, которые присущи индивиду как членам определенного общества, социальной страты, профессии. В целом, они характеризуют уровень нравственного сознания и социального поведения человека.

Развитие нравственной культуры личности отображает собой процесс, который определяется внутренними и внешними факторами, зависит от внутреннего мира человека, его побуждений, интересов и мотивов. С точки зрения педагогики высшей школы, целенаправленное воздействие на нравственное развитие и саморазвитие личности означает формирование нравственной сферы человека путем освоения нравственных понятий и норм, нравственного поведения и нравственных отношений [2, с. 29]. В структурном аспекте данная сфера включает в себя нравственное сознание и поведение, нравственное отношение и духовно-нравственные ценности.

Какие же духовно-нравственные ценности должна транслировать система высшего образования, реализуя задачу духовно-нравственного воспитания личности студента? В данном случае речь идет о таких качествах, как патриотизм, гуманность, гражданственность, уважение к истории народа, толерантность и др.

Патриотизм, как одно из качеств индивида, материализуется в его мировидении, нравственных идеалах, нормах социального поведения. Он проявляет себя в отношении к своему народу, его образу жизни, истории,

культуре и государству. Проблемой здесь является то, что патриотизм легко трансформируется в национализм или шовинизм. Как результат, рост неприязни или ненависти к другим нациям (государствам), провозглашение принципа преобладания своей нации над другими. Именно из-за тонкой грани между патриотизмом и шовинизмом многие известные мыслители относились к патриотизму крайне настороженно, рассматривали его как амбивалентный феномен (М. Ганди, Л. Толстой, Э. Фромм и др.).

Гражданственность – это нравственная позиция человека, совершающего поступки, мотивированные чувством долга и ответственности перед народом, обществом и государством. Гражданственность означает активную деятельность индивида по отстаиванию и защите интересов как государства, так и общества. По тому, какую роль в обществе играет человек, как он способствует развитию и укреплению общественного уклада, можно судить о востребованности ценности гражданственности в стране.

Гуманность выступает как проявление благородства, сострадания, опеки и любви к человеку со стороны другого лица или группы лиц. Однако она не является формой социальной или психологической поддержки, основывающейся на ожидании внешнего одобрения и похвалы, на самопиаре и тщеславии. Гуманность, как качество личности, тесно связана с альтруизмом, характеризующим склонность к бескорыстию, заботу о благополучии других и готовность жертвовать собственными интересами ради других. Одной из основных черт проявления гуманности является оказание бескорыстной помощи, при этом необходимо избегать удовлетворения своих эгоистических интересов.

Таким образом, развитие нравственной культуры личности студента наделяет молодежь теми качествами, которые делают человека человеком, позволяют объединить в сознании в единую картину знания об окружающем мире и нормах морали. Более того, духовно-нравственное воспитание личности студента формирует основы культуры мира, закладывает неприятие экстремизма и шовинизма, национальной и религиозной нетерпимости, делает систему нравственной саморегуляции личности осмысленной и самодостаточной.

Литература:

1. Галиахметова Р.Н. Формирование нравственно-правовой культуры участников учебно-воспитательного процесса в системе непрерывного образования средствами эвристики : [монография] / Р.Н. Галиахметова. – СПб. : Инфо-да, 2003. – 118 с.
2. Меньшиков, В.М. Духовно-нравственное воспитание: предмет и содержание / В.М. Меньшиков // Вестник ПСТГУ. Серия IV: Педагогика. Психология. – 2013. – Вып. 3(30). – С. 28–50.

УДК 37.015

КУЛЬТУРА ТА БЕЗПЕКА

Носкова В.О.

*Наук. керівник – В.М. Фірман, канд. техн. наук,
доцент кафедри безпеки життєдіяльності
Львівський національний університет імені Івана Франка*

Однією з причин, які призводять до світових війн, занепаду держав, низької якості життя, історики, соціологи, політологи, психологи називають низький рівень духовності, безвідповідальність, нестримний характер, нездатність об'єктивно оцінювати ситуацію. Історія налічує безліч випадків, коли одна людина ставала причиною загибелі мільйонів.

Безпека людини (суспільства зокрема) прямо пов'язана з духовною культурою окремого суб'єкта. Мені здається, що безпека – це міф, вигадка, ілюзія суспільства. Навіть безпека ненародженої людини залежить від моральної культури її батьків. Здоров'я дитини – це наслідок духовного здоров'я її батьків. Дитина народжується і стає частиною суспільства. Формування особистості – це результат впливу людей з певним рівнем духовної культури. Вплив авторитетної особистості на несформовану свідомість очевидна. Усі ми згадуємо своїх вихователів і вчителів – щастить не всім. Ми стаємо дорослими і в доросле життя ми вносимо правила, принципи, традиції, які впливають з нашого дитинства, а далі вже ми, дорослі, впливаємо на окремих особистостей, можливо колективи та групи людей. Підкреслимо, що в повсякденному житті ми взаємодіємо з різними людьми. Одні стають причиною стресу, депресії, спалахів гніву, а інші спрямовують, націлюють, спонукають до звершень, до підкорень. За нами вибір, кого обирати в друзі, але ми не можемо відокремитись від суспільства.

Увесь світ сколихнула звістка про трагедію в Лас-Вегасі. Людина, яка не цінує власного життя, наважилася забрати його в інших! Який рівень духовної культури в цієї особистості?

Кожен з нас – частина суспільства, кожен з нас так чи так впливає на інших людей. Від кожного з нас залежить, наскільки комфортне чи безпечне буде існування близьких нам людей.

Духовна культура – це мірило, запорука безпеки, стабільності, комфорту, розвитку особистості й суспільства [1, с. 256]. На світову арену входять лідери, представники різних країн, які є носіями своїх культур, але загальнолюдські цінності єдині й важливі для усіх держав. Саме тому культура як феномен людського духу є вирішальним у питаннях загально-світового виживання і якості життя.

Сьогодні весь світ має можливість спостерігати за конфліктом між США та Кореєю, зокрема Дональдом Трампом та Кім Чен Іном, який може

привести до негативних наслідків у цілому світі. Нестримність і грубість одного лідера натикається на амбіційність іншого лідера, як результат – воєнний конфлікт світового масштабу. На мій погляд, питання культури тут дуже доцільне. Рівень духовності, моральності, совісті і відповідальності людини (а особливо лідера) є вирішальним у питанні війни чи миру, процвітання чи занепаду, розвитку чи деградації у світі).

Рівень культури конкретної особистості дає можливості для вирішення глобальних проблем у суспільному і загальносвітовому розумінні, для врегулювання конфліктів, а також збереження цінностей і надбань цілих поколінь.

Поняття “культура” є складним, неоднозначним і багатогранним. Культура в різних її проявах є предметом вивчення безлічі наук. Це і археологія, і етнографія і історія, і соціологія, і політологія, і філософія і безпека життєдіяльності. Кожна з цих наук створює своє певне уявлення про культуру, а сукупність висновків дають змогу зрозуміти суть багатогранності цього поняття.

Сьогодні поняття “культура” живають як міру рівня освіченості та вихованості людини, вміння спілкуватися, встановлювати зв’язки та створювати безпечно для існування середовище. Але очевидно, що загальнолюдської, єдиної для всього людства культури немає й не може бути в принципі. Хоча є певні критерії визначення. Культура – це певна характеристика суспільства, яка виражає досягнутий людством рівень розвитку, що включає певне ставлення людини до суспільства, природи, і безпечного існування. Будь-яке вираження культури – це прояв якісних властивостей і ознак, ступень розвитку людини [1, с. 257]. Можна зазначити, що культура – це світ людини, спосіб існування та постійне вдосконалення. Там, де є людина, її діяльність, її взаємини між людьми, там і є культура. Це міра людського в людині. [1, с. 257].

Отже, культура – це не тільки виробництво речей та ідей у їх відірваності від людини. Це виробництво самої людини у всьому багатстві та багатогранності її громадських зв’язків і відносин, у цінності та безпеці життя.

Війни, збройні конфлікти, вбивства, терористичні акти та інші акти насильства супроводжували і в наш час продовжують супроводжувати розвиток суспільства. Як уже зазначено, причинами цих небезпечних для життя й діяльності людини ситуацій є низький або недостатньо високий рівень духовної культури. Є ще група небезпек, що походять від об’єктів, створених людьми: машин, хімічних і вибухових речовин, джерел різних випромінювань тощо. У сучасну епоху науково-технічного прогресу людина більше страждає від небезпек, яка сама ж і створила.

Людина живе й діє в умовах потенційних небезпек, що постійно змінюються. Сучасне становище безпеки людей в Україні порівняно з іншими країнами є вкрай незадовільне. Щорічно від різних нещасних випад-

ків, природних катастроф та техногенних аварій виникає понад 50 тис. пожеж, під час яких гинуть сотні людей; ще вищим є показник загибелі від дорожньо-транспортних аварій, де гине від 50 до 85 тис. осіб, у тому числі 10–15% з них – це діти [3, с. 209]. Причинами вказаних факторів часто є недбалство, неуважність, безвідповідальність, необізнаність, що теж не свідчить про високу культуру суспільства та окремих людей .

Отже, безпека життєдіяльності – це міра духовної, моральної, соціальної, суспільної культури кожної окремої людини, яка є частиною соціуму [4, с. 328].

Література:

1. Дмитрук О.Ю., Щур Ю.В. Безпека життєдіяльності. – К.: ВЦ «Київський університет», 1999. – 209 с.
2. Желібо Є.П., Заверуха Н.М., Зацарний В.В. Безпека життєдіяльності. – К.: «Каравела», Львів: «Новий Світ-2000», 2002. – 328 с.
3. Маркарян Э. С. Очерки истории культуры. – Ереван : Изд. АрмССР, 1968.
4. Пістун І.П. Безпека життєдіяльності: Навч. посіб. – Суми : «Університет. книга», 1999. – 301 с.
5. Полікарпов В. С. Лекції з історії світової культури. К.: Знання, 2000. – 359 с.

УДК 373.5.016: 93.303.446 (477+437.1)

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ ВИКЛАДАННЯ ЗМІСТУ ІСТОРІЇ У СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ УКРАЇНИ ТА ЧЕХІЇ

Савчук А.І.

*Наук. керівник – С.Б. Цюра, канд. пед. наук
доцент кафедри загальної та соціальної педагогіки,
Львівський національний університет імені Івана Франка*

До загальних наукових підходів, на основі яких побудовано викладання історії в сучасній середній школі, належать культурологічний, цивілізаційний та соціоантропоцентричний. Сучасний школяр отримує історичні знання в контексті всесвітньої та європейської історії, а людину розглядають як суб'єкт історичного процесу.

Викладання історії у школі будь-якої країни має низку **загальних особливостей**, які не є характерними для викладання інших дисциплін: філологічних, математичних й природничо-наукових. Основні з них такі: а) зміст викладання історії складається з трьох основних блоків інформації:

це політична, економічна, культурна історія, яку викладають здебільшого в хронологічній послідовності; б) здебільшого політична історія займає орієнтовно половину шкільних підручників; в) «заполітизованість», ідеологічний, безальтернативний виклад змісту шкільного курсу історії був характерним для всіх шкіл у минулому та шкіл багатьох сучасних країн; г) у більшості розвинених країн вітчизняну історію для учнів, особливо на рівні загальноосвітньої школи, викладають як історію державності, при цьому за замовчанням розглядаючи провідну роль у політиці та культурі титульного етносу з урахуванням полікультурної толерантності; г) зміст історичного матеріалу може бути побудовано двома способами: всесвітню й вітчизняну історію викладають паралельними або ж інтегрованими курсами. Як **специфічну особливість** виокремимо те, що історія будь-якої країни містить проблемні питання, дискусійні, а часто й протилежні дискурси, викладання таких питань у курсі шкільної історії створює труднощі, як для укладачів підручників, так і вчителів.

Метою статті є порівняльний аналіз особливостей викладання змісту історії у середній школі України та Чехії. Емпіричні матеріали, що стосуються системи освіти Чехії та особливості організації вивчення історії, автором статті отримав у процесі стажування на кафедрі історії, політології та слов'янської філології у вересні–грудні 2016 р., відповідно до міжуніверситетської угоди Львівського національного університету імені Івана Франка та Університету Франтішка Палацького (м. Оломоуц, Чеська республіка).

Викладання історії в загальноосвітній школі школах стало предметом дослідження українських науковців О. Пометун, В. Мисан, Фрейман Г. [7, 11]. Аналіз підходів у викладанні історії та дослідження проблемних питань знаходимо у Л. Зашкільняка [8, с. 25–26]. Теорію та методику навчання історії в школах розглянуто в чеських дослідників З. Бенешової та Д. Гудецової [1]. Сучасна назва шкільного курсу історії в Чехії «dějepis» перекладається як «історієписання», тобто творення історії. Цьому напрямкові викладання присвячено низку посібників [2, 4]. Викладають періоди: Великої Моравії (IX ст.); Чеського королівства; перебування у складі Австрійської монархії; створення у 1918 р. Першої Чехословацької Республіки; входження у сферу впливу нацистської Німеччини, а після другої світової війни – Радянського Союзу; створення незалежної Чеської Республіки в 90-х рр., як і в Україні. Чеська історія, як і українська, має свої драматичні сторінки та специфіку їх викладання у школі. Провокативним і навіть спекулятивним є період діяльності Т. Масарика та Першої Чехословацької Республіки. Неоднозначність є в національному питанні, у подіях «Празької весни» 1968 р. Такі питання історії держав набувають нового звучання, особливо під впливом політики [10, с. 216].

Повна середня школа у Чехії – це 13-річне навчання. З них дев'ять років становить обов'язкова освіта, а далі навчання продовжується в різних типах профільних шкіл, а гімназії, наприклад, можуть починати навчання з 5, 7, або 9 класу. В Україні, відповідно до нового Закону «Про освіту» (2017), дев'ятирічна загальноосвітня школа продовжуватиметься профільною трирічною. Нормативні навчальні документи розробляють Міністерство освіти і науки України та Міністерство освіти, молоді та фізичного виховання Чеської республіки. Згідно з ними в школах України запроваджено навчання історії у 5–9 класах. Кількість годин на вивчення історії в загальноосвітній школі Чеської Республіки дещо більша, ніж в Україні – три уроки, а у 9 класі чотири уроки історії на тиждень. Від 5–9 класу чеські школярі вивчають історію чеських земель у контексті європейської історії (за винятком періоду Чеського королівства XIII–XVI ст.). У профільних школах та профільних класах з вивчення історії п'ять занять з історії в тиждень, діють також історичні гуртки, де учні працюють над науковими проектами, зокрема конструюванням. Учні мають практичні й теоретичні заняття з історії, де вони створюють історичні карти подій двох світових воєн, працюють над засвоєнням матеріалу про створення Першої Чехословацької Республіки.

Українські школярі вивчають історію в школах в середньому на 2–3 уроках на тиждень протягом усього періоду навчання. Профільна система навчання і Україні буде запроваджена поетапно, починаючи з 2018 р. [9], на цей навчальний рік для профільних класів (їх мало) Міністерство рекомендує 6 уроків на тиждень для 10–11 класів, те, що вже активно запроваджене в Чеській Республіці [5]. Для 5–9 класів міністр освіти і науки України Л. Гриневич та голова Українського інституту національної пам'яті В. В'ятрович презентували концепцію базового навчального предмету «Історія: Україна і світ», у якому історія України має складати не менше, ніж 70% від загального обсягу матеріалу [12].

На прикладі українського та чеського підручників з історії для сьомого класу порівнюємо особливості організації змісту історії, доступність та зрозумілість підручника, його відповідність концепції викладання, відповідність завданням навчально-виховного процесу. Підручник з історії України (автор В. Власов [6]) починається зверненням до учня, вказано умовні позначення. Він має сучасний вигляд, ілюстрації чіткі, правдоподібні, наочні, схеми розроблені чітко й доступно. Увагу акцентовано на завданнях після частини параграфу чи цілого параграфу. Загалом підручник пристосований для вивчення й засвоєння історичного матеріалу, але історія України викладена не у контексті європейської чи світової. Чеський підручник з історії для 7 класу (автори D. Písková, N. Kubů) має назву «Dějiny středověku a raného novověku» [3]. Чеська історія вивчається в контексті світової. Адаптований для учнів дванадцяти–тринадцяти років,

оскільки розроблений у форматі ігрових блоків. Ілюстрації виглядають, ніби мультфільми, вони яскраві. Умовні позначення застосовані рідко, проте є завдання для роботи в групах. Закцентовано увагу на виконанні ігрових завдань на уроці або самостійно. Виклад матеріалу покроковий.

Порівняльний аналіз змістових особливостей викладання історії в школах України та Чехії, концепцій навчання історії показав, що викладання історії в Україні та Чехії передусім має на меті виховати громадян держави та надати необхідні знання як з власної, так і зі світової історії, однак методично організація цього процесу в Чехії є більш адаптованою до культурологічного та антропоцентричного підходів.

Література:

1. Beneš Z., Hudecová, D. Manuál pro tvorbu Školního vzdělávacího programu. Vzdělávací obor Dějepis / Z. Beneš, D. Hudecová. – Praha : SPL. – Práce, 2005. – 125 s.
2. Čapek V. Jak učít dějepis moderně / V. Čapek. – Praha : Akademie J.A. Komenského, 1992. – 235 s.
3. Dějepis 7.roč/1.díl učebnice Dějiny středověku a raného novověku 1.díl SPL Práce [Elektronický zdroj] <https://neoluxor.cz/ucebnice/dejiny-stredoveku-a-raneho-novoveku-i-dil-spl-prace--38401>.
4. Mandelová H. Opakování dějin pravěku a starověku / H. Mandelová. – Olomouc : nakl. Olomouc, 1998. – 218 s.
5. Zákon o štatnej spravě v školstve a školskej samospráve a o zmene a doplnení niektorých zákonov [Elektronický zdroj] <https://www.slovlex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2003/596/20170901>.
6. Власов В. Історія України 7 клас [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://pidruchnyk.com.ua/645-storya-ukrayini-vlasov-7-klas.html>.
7. Пометун О., Фрейман Г. Методика навчання історії в школі / О. Пометун, В. Фрейман. – К., 2006. – 328 с.
8. Зашкільняк Л. Історія «своя» й історія «чужа» // Критика. – 2009. – Ч. 9–10 (Вересень—Жовтень). – С. 24–27.
9. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
10. Кріль М. Історія країн Центрально-Східної Європи (кінець ХХ-ХХІ ст.) / Михайло Кріль. – 3-тє вид., виправл. і доповн. – К. : Знання, 2013. – 278 с.
11. Мисан В. Сучасний урок історії: традиція і новаторство: Навчально-методичний посібник / В. Мисан. – Рівне, 2008. – 197 с.
12. Нова концепція викладання історії в школі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=249732547&cat_id=244277212

УДК: 654.19 – 053.6

РОЛЬ УКРАЇНСЬКОГО ТЕЛЕБАЧЕННЯ У ПРОЦЕСІ ВИХОВАННЯ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Хархаліс М. Т.

*Наук. керівник – Н. І. Голубійка, ст. викладач кафедри української мови
Національний університет «Львівська Політехніка»*

Важливим чинником формування громадянського суспільства є телебачення. Воно потужно впливає на людську психіку, нав'язує наперед визначені стереотипи, формує громадську думку. І це особливо стосується молодшої частини глядацької аудиторії, бо, враховуючи сьогоденні реалії, – воєнні дії на Сході, жорсткі бої без правил з тероризмом і корупцією, засилля Інтернету, найбільш масового й демократичного засобу передання інформації, – молодь залишається віч-на-віч з жорстокою дійсністю і часто стає патологічно залежною від блакитного телеекрана [2].

Життя української дитини й молодшої людини сьогодні більш насичене продукцією засобів масової інформації, ніж спілкуванням з батьками чи ровесниками, а головне – з книжками. Телепрограми формують смаки дітей, Інтернет їх шліфує і зцементовує. Можливо, не було б у цьому великої біди, якби український телефір не був перенасичений малоінтелектуальними продуктами на зразок мультфільмів: «Губка Боб» («Новий канал»), «Злюки бобри» («Піксель»), «Баранчик Шон» («Піксель»), «Маша та ведмідь» («ТЕТ», «1+1»), «Смішарики» («1+1»), «Плюс Плюс»), «Фінеас і Ферб» («Новий канал»), «Плюс Плюс»), «Оггі та Кукарачі» («ТЕТ», «Новий канал», «Плюс Плюс»), «Сімпсони» («НЛО.TV», «QTV»), «Американський тато» («QTV»), «Гріфіни» («QTV»); серіалів: «Татусеві дочки» («Новий канал»), «Щасливі разом» («Новий канал»), «Вороніни» («Новий канал»), «Віталька» («ТЕТ»), «Моя прекрасна нянька» («Новий канал»); телепередач: «Хата на тата» («СТБ»), «Чотири весілля» («1+1»), «Міняю жінку» («1+1»), «Битва екстра-сенсів» («СТБ»), «Зважені та щасливі» («СТБ»), «Стосується кожного» («ІНТЕР»), «Давай одружимося» («ІНТЕР», «1+1»).

Без сумніву, українське телебачення має програми, які безпосередньо впливають на формування світогляду молоді. Наприклад, мультфільми: «Байдиківка» («ТЕТ»), «Фіксики» («ТЕТ»), «Клуб Міккі Мауса» («Плюс Плюс»), «Дора-мандрівниця» («ТЕТ»); з фільмів – це документальні, історичні та мистецькі фільми, які переважно показують на «МЕГА», «1+1» та ін.; телепередачі: «Світ навиворіт» («1+1»), «Орел і решка» («К1», «1+1»), «Руйнівники міфів» («МЕГА»), «Скарби зі сховища» («МЕГА»), «Ревізор» («Новий канал»). Львівське регіональне телебачення також намагається працювати в такому керунку. Свідченням цього є програми: «Дитяча планета» («ПЕРШИЙ ЗАХІДНИЙ»), «Сили природи» («ПЕРШИЙ ЗАХІДНИЙ»), «Українці в світі»

(«ПЕРШИЙ ЗАХІДНИЙ»), «Очима культури» (ТРК «Львів»), «Подаруй надію» (ТРК «Львів»), «Калейдоскоп дикої природи» та «Портрети дикої природи» (ZIK), «Гра в класику» (ZIK), «Добрий ZIK» (ZIK) та ін.

Але інформаційне наповнення – це ще не все. На жаль, українському телепродуктові притаманна подекуди низька якість текстів. І йдеться не лише про акцент деяких журналістів, які поза кадром розмовляють російською, не про обмежений лексикон, не про порушення мовних норм на усіх рівнях, особливо лексичному (приклади: *саме головне, згідно закону, зібрались кращі студенти* (1+1); *Анічка, Катічка, Ваня, Леночка, Андрюша* найчастіше трапляється у мовленні І. Кондратюка, ведучого розважальної програми «Караоке на майдані»), а про змістову якість медіатексту та його привабливість.

Особливою проблемою українського телебачення є мізерна кількість програм, які б зосереджувалися на формуванні чіткої громадянської позиції майбутнього покоління, допомагали б усвідомити та зреалізувати свою роль у процесі державотворення. Чи не єдиними політичними програмами є: «Свобода слова» (ICTV), «Політична шахівниця» (ТРК «Львів»). І хоча молодь, на перший погляд, не дуже цікавиться політикою, змістовні програми, діалоги, ток-шоу, бліц-інтерв'ю з відомими політиками, діячами культури мають усі шанси привернути увагу молодих людей, а особливо якщо ці матеріали будуть дотичними до їхніх проблем.

Левовою часткою контенту українського телебачення є розважальні програми на зразок: «Зоряні яйця» («Новий канал»), «Мамахохотала» («НЛЮ»), «Все буде добре» («СТБ»), «Все буде смачно» («СТБ»), «Караоке на майдані» («СТБ»), «1+1»), «Файна Юкрайна» («К1»), «95 квартал» («1+1»), «Ліга сміху» («1+1»), «Зірки під гіпнозом» («Новий канал»), «Х-Фактор» («СТБ»), «Україна має талант» («СТБ»), «Мастер-шеф» («СТБ»), «Топ-модель по-українськи» («Новий канал»), «Від пацанки до панянки» («Новий канал»), «Сюрприз-сюрприз» («СТБ»), «Половинки» («Новий канал»).

Не всі розваги однакові. І якщо «Голос країни» («1+1»), «Голос діти» («1+1») намагаються розважати українського глядача і дуже нав'язливо впливати на формування його духовності, то проекти сумнівної якості, такі як «Зоряні яйця» («Новий канал»), «Мамахохотала» («НЛЮ»), «Топ-модель по-українськи» («Новий канал»), «Від пацанки до панянки» («Новий канал»), «Зірки під гіпнозом» («Новий канал»), «Файна Юкрайна» («К1»), «Половинки» («Новий канал») навряд чи стануть позитивним взірцем наслідування для молодшої людини. Герої таких програм, вживають ненормативні синтаксичні конструкції, використовують сленг і жаргон (до того ж найнижчої якості). Великою проблемою також є побутування в молодіжних гумористичних програмах або ламаної української (суржику), або російської мови. Така «узаконена» на телебаченні двомовність аж ніяк не сприяє процесові виховання національно зорієнтованого громадянина держави, а реально розхитує таку ще слабку конструкцію національної інформаційної політики.

Відповідно до Закону України «Про телебачення і радіомовлення», де було внесено зміни до статті 10 «Мова аудіовізуальних (електронних) засобів масової інформації» [1], є надія на покращення ситуації в українському медіа-просторі. Але, безперечно, все залежатиме від журналістів, покликаних втілювати в життя цей закон. Від їхнього професіоналізму, компетентності, принципової громадянської позиції, чіткого усвідомлення їх ролі і функцій у процесі формування держави.

Література:

1. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3759-12/page2>.
2. Темех Н. Українське телебачення і проблеми виховання молоді/ Наталія Темех// Українська періодика: Історія і сучасність: Доповнення та повідомлення сьомої Всеукраїнської науково-теоретичної конференції, Львів, 17–18 травня 2002р. – Л., 2002. – С. 566–573.

УДК 378.035.09

ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ СТУДЕНТА В КОНТЕКСТІ СВІТОВОГО СПІВТОВАРИСТВА

Яворський В.В.

*Наук. керівник – А.Б. Поцелуйко, канд. філос. наук, доцент
Львівська філія Дніпропетровського національного університету
залізничного транспорту імені акад. В. Лазаряна*

Сучасний інженер, окрім фахових знань, умінь і навичок, має володіти загальною культурою, розумінням соціальних наслідків своєї діяльності, світоглядними орієнтирами та духовними цінностями. Сучасна вища технічна школа має формувати не тільки фахівця в галузі техніки, але й громадянина-патріота, небайдужого до долі української держави, економіки, освіти та культури.

У нашій державі, країні з багатовіковою історією, відбувається процес становлення українського народу як політичної нації. Освіта на сучасному етапі розвитку суспільства є чи не єдиним засобом збереження та відтворення національної культури. Пріоритети народного, українського відкривають нові можливості для здійснення виховної діяльності зі студентською молоддю. Патріотичне виховання має охоплювати всіх учасників навчально-виховного процесу, сприяти формуванню національних та загальнолюдських цінностей, особистісних рис, що притаманні громадянинові України.

Проявом патріотичного духу, свідченням формування нації стало масове використання української національної та державної символіки, українського традиційного одягу, жовто-блакитних кольорів. При цьому важливо не підміняти зовнішніми ознаками патріотизму його глибокої ідейної сутності – готовності своєю працею, науковими, творчими й спор-

тивними досягненнями, службою для захисту країни сприяти розвитку української демократичної держави. Відповідно, всі заходи мають бути наповнені громадянсько-патріотичним змістом, стверджувати ідею спільності інтересів та взаємоповаги всіх громадян України, підтримувати прагнення кожної особистості до духовного, інтелектуального, творчого та фізичного розвитку задля розквіту держави в цілому.

Одним із головних завдань освіти є формування національної свідомості, любові до рідної землі, свого народу, бажання працювати задля розквіту держави, готовності її захищати. З огляду на це головними завданнями сьогодні є: підготовка особистості, яка орієнтується в сучасних історичній, економічній, культурній ситуаціях, здатної до самореалізації, самовизначення; залучення до національно-культурних традицій, збагачення загальнолюдськими цінностями світової культури; забезпечення високого рівня професійної компетенції; стимулювання постійного пошуку, безперервного самовдосконалення, самоосвіти; формування потреб і вмінь підтримувати своє фізичне та психологічне здоров'я, професійну працездатність в умовах конкуренції [1, с. 36].

Проблема патріотичного виховання студентської молоді, з огляду на важливі завдання державотворення в незалежній Україні, сьогодні набула особливої актуальності. «Патріот – той, хто любить свою Батьківщину, відданий своєму народові», – таке роз'яснення знаходимо у Тлумачному словнику української мови [3, с. 223]. Патріотичне виховання, своєю чергою, спрямоване на формування та розвиток особистості, яка має риси патріота та здатна успішно виконувати цивільні обов'язки в мирний і воєнний час.

З цієї мети впливають завдання, виконання яких сприяє зростанню дієздатності студентів, значному підвищенню рівня їхньої соціальної активності, патріотизму та готовності до гідного служіння Батьківщині: світоглядна підготовка студентів, реальна допомога їм у визначенні сенсу життя в умовах здійснюваних перетворень, формування самосвідомості, ціннісного ставлення до особистості, суспільства, держави. Мета й завдання обумовлюють зміст патріотичного виховання студентів, що реалізується за цілою низкою взаємозалежних напрямів: духовно-моральним, історичним, політико-правовим, соціокультурним, державно-патріотичним, професійно-діяльним, військово-соціальним.

Важливим напрямом самовдосконалення в контексті патріотичної вихованості студентів є організація процесу самовиховання. Оскільки самовиховання здійснюється в усіх сферах життя студента (навчання, праця, наука, виробництво, дозвілля, громадська робота тощо) на практиці необхідно домагатися, щоб усі ці види діяльності сприяли залученню студентів до активної роботи над собою. Стимулом у самовихованні є ідеал висококваліфікованого інженера, патріота. А головне – патріот не обмежується пасивною любов'ю до рідного краю, він активно працює для свого народу, його добробуту, розбудови культури й господарства. Він захищає честь своєї держави, примножує її багатства [2, с. 246].

Отже, успішне формування патріотичної вихованості студентів забезпечують такі умови, які орієнтують студентів на ідеал сучасного інженера як носія, окрім фахових знань, умінь і навичок, рис громадянина-патріота; усвідомлення виховних можливостей. Глибоке пізнання історичного минулого українського народу, оволодіння його національними й духовними цінностями, вищими здобутками в різних галузях науки, культури і мистецтва – важливі компоненти національно-патріотичного виховання майбутніх фахівців, які будуть розбудувати незалежну, суверенну Україну та забезпечувати успішне входження її в європейський простір розвинутих демократичних країн.

Література:

1. Абрамчук О.В. Стан патріотичного виховання студентів вищих технічних закладів освіти // Наукові записки Тернопільського держ.пед. ун-ту ім. В.Гнатюка. Вип.11. – Тернопіль, 2002. – С.36–40.
2. Вишневський О. І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки. / О.І. Вишневський // Посібник для студентів вищих начальних закладів. – Дрогобич: Коло, 2003.– 528 с.
3. Тлумачний словник української мови / Укл. В.Яременко, О.Сліпушко. – К. : «Аконіт», 1998. – Т. 3. – С. 223.

РЕЛІГІЯ ЯК СФЕРА КУЛЬТУРИ

УДК 1.171

АВГУСТИН АВРЕЛИЙ: СЧАСТЬЕ И СМЫСЛ ЖИЗНИ ЧЕЛОВЕКА

Григорьев Д.А.

*Науч. руководитель – О.Б. Воробьева, канд. филос. наук, доцент,
доцент кафедры философии и истории науки
Самарский государственный университет путей сообщения
(Российская Федерация)*

Одним из основных вопросов, на который пытались найти ответ многие философы различных стран и поколений, является поиск истинного смысла жизни человека. Этой проблеме посвящена работа религиозного философа средневековья – Августина Аврелия – «Исповедь». «Исповедь» – это цикл из 13 автобиографических сочинений Августина, представленный в виде монолога. Эта работа философа положила начало новому жанру в мировой литературе – исповедальному.

В «Исповеди» философ описывает свою жизнь, показывая на собственном примере человека, ищущего смысл жизни – который принесет удовлетворение человеческой душе, и заключающийся, по мнению Августина, в познании Бога и жизни с Ним. Автор вспоминает свою прошлую жизнь с самого начала, подвергая системному анализу все желания души, порожденные ею для получения удовлетворения и покоя, и делает вывод, что они не оправдали в полноте своего назначения, давая непостоянную радость, наслаждение и покой, но утрачивающих со временем свою полноту и желанность.

В описании своих душевных исканий Августин рассматривает одну из главных проблем человеческого бытия – диалектику. Все бытие устроено таким образом, что в нем всегда борются два противоположных начала – добро и зло, светлое и темное, радость и печаль и тому подобное. Такая борьба постоянно происходит и в человеке, сотворенному по образу и подобию Божьему. Но в результате непослушания Богу, человек приобретает греховную природу, которая всегда противоречит Божьей воле и враждует с ней. Счастье человека, по мнению Августина, зависит от той субстанции, которой человек позволяет занять в своей жизни господствующее место. По исповеди Августина очевидно, что человек будет счастлив и обретет истинный смысл жизни и удовлетворение в ней, полностью подчинившись Богу, который есть истина и источник радости и покоя. И следствием этого будет любовь человека к людям и стремление делать им добро.

С того момента, когда Августин признал господство Бога в своей жизни, его мировоззрение и образ мышления кардинально меняются, на место эгоизма приходит теоцентризм, Бог становится самой главной фигурой в жизни Августина. В работе автор использует себя как некий человеческий образ, иллюстрирующий суть мышления и жизни людей, имеющих теоцентричный взгляд на бытие. Перечеркнув все свои прошлые увлечения и интересы, Августин увлечен только Богом и Божественным, стараясь посредством «Исповеди» донести читателю все превосходства такой жизни, а также справедливость теоцентричного учения, указывая на величие, всемогущество и непостижимость Бога с одной стороны, и на его любовь, терпение и снисхождение к людям, проявленное во Христе, с другой.

Основываясь на этом, Августин переходит как бы к практической части познания Бога, оставшуюся часть книги размышляя над герменевтическими проблемами Библии, вступая в мысленный диалог с Богом. Он пытается с позиции религиозной философии исследовать феномен времени, вечности, человеческой памяти и некоторых вопросов, постоянно осознавая свое бессилие и прося помощи у Бога.

Закачивая произведение, Августин подводит читателя к основному выводу своей работы и к основному ее стержню: «Кто из людей поможет человеку понять это? Какой ангел ангелу? Какой ангел человеку? У Тебя надо просить, в Тебе искать, к Тебе стучаться: так, только так ты получишь, найдешь и тебе откроют» [1, с. 392]. Он снова указывает на Бога как на первопричину всего существующего и источник всякого познания и блага.

Таким образом, книга Августина «Исповедь» является не только источником глубокой религиозно-философской мысли, но и высокохудожественным литературным произведением, которое будет волновать поколения многих читателей и послужит их самосовершенствованию.

Литература:

1. Августин А. Исповедь / Пер. с лат. М.Е. Сергеенко. – М. : «Ренессанс», СП ИВО. – Сид, 1991. – 488 с.
2. Майоров Г.Г. Формирование средневековой философии. Латинская патристика. – М. : Мысль, 2010. – С. 181–340.
3. Трубецкой Е. Н. Религиозно-общественный идеал западного христианства в V в., Ч. 1. Мирозерцание Бл. Августина. – М., 2012.
4. Писарев Л. Учение блж. Августина, еп. Иппонского, о человеке в его отношении к Богу. – М. : Благовест, 2004.

УДК 26:796

АТЕЇЗМ ЯК ФОРМА ВІЛЬНОДУМСТВА*Гурковський Д. М.**Наук. керівник – Л.М. Андрушко, канд. мистецтвознавства, доцент
доцент кафедри філософії та політології
Львівський державний університет внутрішніх справ*

На поч. XXI ст. жителі планети все частіше покидають рамки релігії та звертаються до атеїзму. Науковці розглядають причини таких різких змін у думках людей і аналізують, чим спричинено такий перехід від віри до невіри. Першою і, мабуть, найважливішою причиною є те, що люди не бояться природи та мають позитивний прогноз щодо власного майбутнього. Зокрема, у таких країнах, як Японія, Велика Британія, Канада, Південна Корея, Нідерланди, Чехія, Естонія, Німеччина, Франція і Уругвай лише століття тому релігія мала велике значення. Але сьогодні частка вірян там скоротилася до найнижчих у світі показників. Можливо, така динаміка завдячує тому, що всі ці держави мають розвинену систему освіти й соціального забезпечення і в них практично вирішена проблема соціальної нерівності, а громадяни є фінансово благополучними.

У наш час дуже актуальною є тема релігії та віри. Люди намагаються осягнути секрети світобудови, зрозуміти істину, пізнати задум і причину буття, дізнатися власне призначення, зрозуміти сенс життя. Їх не влаштовують готові аксіоми, які пропонує релігія. Вони хочуть самі знайти відповіді на запитання, розкрити смисл суцього [5]. Очевидним є те, що людство ще не прийшло до вершини власних можливостей і постійно розвивається. Прогрес та вдосконалення, на мою думку, мають свої межі, тому постає питання: для чого людині віра і чи взагалі потрібно у щось вірити.

У більшості країн світу діти зазвичай сповідують релігію батьків, проте суспільству важко усвідомити те, що це залишає глибокий відбиток на психіці дитини, яка, як чистий аркуш, сприймає нові ідеї [1, с.7–8]. На початку XXI ст. в Україні ставлення до релігій толерантне. У Конвенції про права дитини (стаття 14 та 29) чітко вказано про право дитини на свободу вибору релігії, а також про це йдеться у статті 35 Конституції України [5]. Дитина перебуває під впливом та авторитетом батьків. Є ризик, що після того, як батьки запропонують свою віру дітям, ті вже не змінять її, оскільки не хочуть потрапляти в немилість до своїх батьків. Багато людей у світі сповідують християнство, іслам, юдаїзм, але є й такі, хто просто не вірить чи не причетний до жодної з них [4, с. 56].

Проблемою існування Божественного цікавилися з найдавніших часів. І практично в усіх епохах існували прихильники атеїзму. Першим яскравим атеїстом був філософ античності Діагор, який пристрасно критикував віру стародавніх греків [3, с. 13]. Сократа, давньогрецького філософа, звинувачували в

атеїзмі за те, що викликав в афінян невпевненість у богах, яких шанувало місто. [3, с. 14–15]. Серед відомих атеїстів згадаємо філософів Девіда Юма, Дені Дідро, Михайла Бакуніна, Фрідріха Ніцше, Карла Маркса, Жан-Поля Сартра; поетів і письменників Едгара Аллана По, Марка Твена, Бернарда Шоу, Марселя Пруста, Айзека Азімова, Гаррі Гаррісона, Станіслава Лема, Умберто Еко. Засновник психоаналізу Зигмунд Фрейд також був прихильником атеїстичних поглядів [3, с. 14–15]. Він з цього приводу зазначав, що релігійні вірування – це деякою мірою певний вид неврозу і що, ставши атеїстами, люди матимуть більш здорову психіку.

Розглянемо класифікації віри в світі. Зараз ми всі користуємося класифікацією Докінза, активного борця за теорію, що Бога не існує, а всі процеси можна пояснити за допомогою біологічної еволюції. У 2006 році була видана книга Докінза «Бог як ілюзія» що стала світовим бестселером [2]. У ній доводиться, що надприродного творця, найімовірніше, не існує і що віра в нього є маренням – сталим хибним переконанням. Станом на січень 2010 року продано більш ніж 2 мільйони екземплярів англійськомовної версії книги та зроблено переклади більш ніж тридцятьма мовами. Отже, за Докінзом, теїзм – це віра в одного або багатьох богів, у якого (яких) люди щось просять. Деїзм – це віра в Бога як творця світу, який не втручається в хід подій, він є тільки на початку і в кінці світу. Пантеїзм – це ототожнювання бога як всесвіту з законами природи. Атеїзм – повне заперечення існування Бога. Агностицизм – це віра в те, що неможливо довести існування Бога чи спростувати це твердження [2].

На мою думку, у всьому світі зараз так динамічно намагаються вийти за межі традиційних релігій, тому що раніше люди вірили у Бога, бо боялись потрапити після смерті в пекло й надіялися, що віра їх від цього врятує. А зараз усвідомлюють, що віра була і буде причиною багатьох смертей, а з розвитком технологій і ядерної, біологічної та хімічної зброї це стає справжнім глобальним страхом. Є ще й третя причина: людина хоче бути вільною від моральних обмежень та релігійних настанов, які встановлює церква, та уникнути провини, що супроводжується порушенням цих обмежень. У псалмах 14:1 і 53:1 написано: «Безумний говорить у серці своїм: «Нема Бога!». Інколи це використовують для доведення того, що атеїсти є нерозумними чи божевільними. Проте це не так. Єврейське слово, перекладене тут як «безумний», має інше значення. В оригіналі вжите слово «наба», яке, швидше, означає «моральний безумець», тобто людина без моральних устоїв (у перекладі Біблійного товариства використано «негідник») [7, с. 124]. Отже, цей текст означає не те, що «нерозумні люди не вірять у Бога», а, швидше, що «аморальні люди не вірять у Бога». Багато атеїстів є надзвичайно розумними людьми. Не розум або його відсутність призводять до відкидання людиною віри в Бога, а брак моральності. Люди не просто відкидають ідею про те, що існує Творець. Вони опираються ідеї, що є Творець, який вимагає від свого творіння бути моральними. Щоб очистити свою совість і звільнитися від по-

чуття провини, люди відкидають ідею про Бога як єдине джерело абсолютної моралі. Роблячи це, атеїсти живуть як їм заманеться – настільки морально чи аморально, як вони бажають – без почуття провини за свою відмову відповідати перед Богом. Деякі атеїсти це визнають.

Розглянемо плюси, які людина отримує, виходячи за рамки релігії. Маючи атеїстичні погляди, світ, який вона буде бачити, чути чи відчувати людина пояснюватиме та обґрунтовуватиме з погляду науки, а для цього їй буде потрібний немалий багаж знань, велика кількість прочитаних книжок. Людина матиме більше часу для раціонального пізнання світу. Всі люди повинні жити в мирі, незалежно від того, прихильниками якої релігії ми є. Проте моя думка в цьому питанні є дуже неоднозначною, бо релігія породжує культ рабства та покори і як хрестові чи колонізаторські походи європейців, так і арабські війни проти іновірців закріпачували суспільство, даючи тільки надію на спасіння, а відсутність релігії знімає з людини тягар релігійної відповідальності.

Отже, у дослідженні розкрито атеїзм як одну з форм вільнодумства в контексті його залежності від релігії, світової культури та території. Окреслено історію формування релігійних та атеїстичних переконань у межах різних регіонів та культур світу. Розкрито значення атеїзму в контексті окремих структурних компонентів культур.

Література:

1. Базникін Ю. Кишеньковий словник атеїста. / М. Біленький, Белов А. та ін. – М. : Политиздат, 1983. – 271 с.
2. Докінз Р. Бог як ілюзія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://skepdic.ru/wp-content/uploads/2013/05/Dokinz_Richard_-_Bog_kak_illuziia_skepdic.ru_.pdf.
3. Дулуман Є.К. Релігієзнавство: Підручник / За ред. М.М. Заковича. – К. : Вища школа, 2000. – 350 с.
4. Колтунюк С. В. Культура. Атеїзм. Личність. / С. В. Колтунюк. – К.: Изд-во политической литературы Украины, 1988. – 138 с.
5. Конвенція ООН про права дитини від 20 листопада 1989 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_021.
6. Конституція України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
7. Маслов В. В. Культурологічний підхід до релігії та атеїзму / В. В. Маслов // Актуальні філософські та культурологічні проблеми сучасності. – К. : Вид. центр КДЛУ, 2000. – 213 с.

УДК 930.85(430) «15»

ІДЕЇ РЕФОРМАЦІЇ У ТВОРЧОСТІ АЛЬБРЕХТА ДЮРЕРА

Довбиш В.О.

*Наук. керівник – О.А. Коляструк, д-р істор. наук, професор,
завідувач кафедри історії та культури України
Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського*

У сучасній науці чітко спостерігаємо тенденцію до вивчення певних історичних умов через життя і творчість окремих особистостей. Проблеми самосвідомості в культурно-історичному контексті стають усе більш затребуваними. Останніми роками в історичній літературі значне місце займають біографічні дослідження гуманістів, політиків, учених, представників церкви та людей мистецтва. Одним з важливих етапів культурно-історичного розвитку Європи була Реформація – релігійний, соціально-політичний та ідеологічний рух XVI–XVII ст., який охопив більшість країн Західної та Центральної Європи і був спрямований проти католицької церкви. Вплив реформаційних ідей проявився в усіх сферах життя суспільства. Парадоксальним наслідком Реформації було закладення основ світської культури.

Значний вплив Реформація справила на розвиток мистецтва та творців Північного Відродження, серед яких і Альбрехт Дюрер – відомий німецький живописець, гравер, гуманіст і вчений.

Вплив реформаційних ідей на художню культуру Німеччини й Альбрехта Дюрера зокрема, досліджували О. Бенеш [3], А. Борецька, М. Лібман [5], Г. Матвієвська [6], О. Сидоров [7] та ін. За їхніми працями простежуємо, що зміни, які відбулися в суспільному житті Німеччини на зламі XV–XVI ст. і пов'язані з проникненням і зміцненням в ідеологічній сфері ідей гуманізму і Реформації, сприяли виникненню нової самосвідомості, етики та естетики протестантизму.

Альбрехт Дюрер (1471–1528 рр.) у своїй творчості, починаючи від автопортретів і закінчуючи галереєю образів сучасників, прагнув довести цінність особистості та її потенційні можливості. Вивчення художньої та наукової спадщини Дюрера дає змогу зрозуміти багато аспектів розвитку особистості на зламі середньовіччя та раннього Нового Часу, складність цього переходу для людини, відповідність ідеальних і дійсних уявлень про різні категорії суспільства Німеччини в кінці XV – на початку XVI ст.

Найбільш виразно суперечливі тенденції розвитку німецького суспільства періоду Реформації та Селянської війни спостерігаємо на картині «Чотири апостоли» [2, с. 46], написаній 1526 р., незабаром після того, як Нюрнберг офіційно прийняв Реформацію. Композиція Дюрера стала твором нової – протестантської – епохи, підсумком творчої діяльності митця, своєрідним заповітом наступним поколінням.

Зображуючи трьох апостолів – Петра, Івана, Павла та євангеліста Марка, Дюрер хотів дати своїм співгромадянам новий моральний орієнтир і високий приклад для наслідування [2, с. 47]. Власні уявлення про це художник намагався висловити якнайясніше. У листі до міської ради майстер писав, що в цю роботу він «вклав більше старання, ніж у будь-який інший твір» [1, с. 191]. Під стараннями Дюрер мав на увазі не тільки власне працю художника, але й ту старанність, з якою він прагнув донести до глядачів релігійно-філософський зміст твору. Власну думку Дюрер підкріпив ретельно підібраними цитатами з Нового Заповіту – висловлюваннями зображених на картині учнів і послідовників Христа.

Дюрер був поміркованим прихильником Реформації. Він захоплювався Лютером, але на початку 1520-х рр. уже не міг не помічати, що протестантська доктрина стає все більш жорсткою і непримиренною, не міг не знати, що ревнителі нової віри знищують твори церковного мистецтва [4, с. 50]. Дюрер не висловлював своїх побоювань про майбутнє протестантизму і про крайнощі релігійної нетерпимості прямо; він зробив це алегорично, через цитати з Нового Завіту, що роз'яснюють сенс його останньої роботи.

Про позицію митця може також свідчити передмова до «Керівництва до вимірювання за допомогою циркуля і лінійки» (1525 р.), у якій Дюрер виступив на захист живопису від докорів у його гріховності, показавши, яке важливе місце в духовному житті суспільства займає цей вид мистецтва [6, с. 79].

Про розчарування Дюрера в Реформації свідчить лист Піркгеймера уже після смерті художника: «Я визнаю, що я спочатку був хорошим лютеранином, як і наш покійний Альбрехт, тому що ми сподівалися, що буде виправлено римське шахрайство, але, як подивися: справа настільки погіршилася, що євангельські шахраї змушують тих шахраїв здаватися безневинними» [5, с. 41].

Отже, Реформація займає особливе місце в творчості Альбрехта Дюрера. Художник не підтримував Реформацію відкрито, про це не залишилося жодних письмових свідчень, але це цілком помітно у його творчості, зокрема на картині «Чотири апостоли». Крім того, між рядками щоденника Дюрера, а також у листах до друзів (Еразма Роттердамського, Вільгельма Піркгеймера та ін.) часто трапляються його погляди на Реформацію, що потребує детальнішого дослідження. Проте з упевненістю можна сказати, що Дюрер не відмежовувався від Реформації, пропагуючи ідеї нового вчення, які, безперечно, були йому близькими та зрозумілими. І це не випадково, адже в добу Північного Відродження релігійна культура, поступаючися світській, не втратила значущості. Німецьким художникам притаманне вміння зосереджуватися на внутрішньому, духовному світі людини; містичне світовідчуття; відображення «духовного пробудження» людини через релігійне оновлення, завдяки переосмисленню взаємостосунків «людина – Бог»; актуальність морально-релігійних проблем.

Література:

1. Дюрер А. Дневники, письма, трактаты: в 2-х т. [Електронний ресурс] / А. Дюрер. – Л., 1957. – Т. 1. – 228 с.. – Режим доступу: <http://www.e-reading.club/book.php?book=69249>.
2. Дюрер : альбом / [авт. тексту М. Гордеева]. – М.: «Директ-Медиа», 2010. – 48 с. (Великие художники).
3. Бенеш О. Искусство Северного Возрождения / О. Бенеш. – М.: Искусство, 1973. – 222 с.
4. Борецька А.В. Вплив реформаційних ідей на образотворче мистецтво Німеччини пер. пол. XVI ст. / А. В. Борецька // Вісник ХДАДМ. – 2011. – № 8. – С. 47–51.
5. Либман М. Дюрер / М. Либман. – М.: Искусство, 1957. – 50 с.
6. Матвиевская Г. П. Альбрехт Дюрер – учёный. 1471–1528 / Г.П. Матвиевская. – М.: Наука, 1987. – 240 с.
7. Сидоров А.А. «Четыре апостола» Альбрехта Дюрера и связанные с ним спорные вопросы / Сидоров А.А. // О мастерах зарубежного, русского и советского искусства. – М.: Советский художник, 1985. – С. 17–42.

УДК 355.233.23

ЦЕРКВА ПРО СУРОГАТНЕ МАТЕРИНСТВО І ШТУЧНЕ ЗАПЛІДНЕННЯ

Кравич О. В.

*Наук. керівник – Г. Г. Хлипавка, викладач кафедри українознавства
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*

Напевно багатьом відома казка про царя, який шукав найсолодшу річ у світі. Після тривалих пошуків і смакувань плодів та страв усіх народів світу він випадково помітив, як спить немовля на руках своєї матері. І в ту мить вельможа зрозумів, що усі його пошуки були даремними – найсолодшим є сон немовляти. Усі ці почуття можна охопити одним висловом – радощі материнства. Щасливі ті жінки, які мають змогу їх відчутти. На жаль, сьогодні безпліддя є однією із болючих проблем багатьох сімейних пар.

Патріярх Яків зі Старого Завіту взяв собі за жінок двох сестер – Лію і Рахиль. Любив Рахиль, хоч вона була неплідною, тоді як Лія, котру менше любив, була благословенна Богом плідністю і народжувала йому дітей. «Як же Рахиль побачила, що не народжує Якову дітей, стала заздрити своїй сестрі і сказала до Якова: дай мені діток, а то вмру» (Бут. 30, 1). У цьому розчарованому та болючому крикові Рахилі за «відібраним» материнством криється драма безпліддя багатьох подружніх пар, яку вони переживають як виклик долі, втрату, неможливість повної самореалізації.

Роберт Едвардс, працюючи в Кембриджському університеті, почав дослідження у сфері штучного запліднення у 1960 році. У 1968 р. він домігся запліднення людської яйцеклітини в лабораторних умовах. Вивчення оптимальних умов штучного запліднення і подальшого перенесення ембріонів у матку зайняли 10 років. Перша спроба використовувати ЕКЗ (екстракорпоральне запліднення) у лікуванні безпліддя була зроблена у 1975 році і закінчилася невдачею: вагітність виявилася позаматковою.

Екстракорпоральне запліднення вперше в історії людства було проведено в 1978 в невеликому місті Оулдгемі в Англії. Його засновниками вважаються кембриджські дослідники – гінеколог Роберт Едвардс (Robert Edwards) і ембріолог Патрік Стептоу (Patrick Steptoe). Внаслідок першої операції екстракорпорального запліднення, 25 липня 1978р., в сім'ї Леслі і Джона Браунів з'явилася довгоочікувана дитина – дочка Луїза. До цього Леслі протягом 9 років безуспішно лікувалася від безпліддя, викликаного непрохідністю маткових труб. Луїза Браун стала першою «дитиною з пробірки», як надалі стали називати дітей, народжених за допомогою цього методу. Через рік ще одна дитина з'явилася в австралійському Мельбурні. Відтак практика штучного запліднення активно поширилася у США, Франції, Бельгії, Німеччині.

Сьогодні близько 700 тисяч безплідних подружніх пар щороку вдаються до цього методу. На світ з'являється близько 30 тисяч зачатих цим способом дітей. 2002-й рік став роком, коли завдяки штучному заплідненню народилося мільйонне немовля. Першою «дитиною з пробірки» в СРСР стала мешканка міста Красний Луч Луганської області, Олена Донцова, яка народилася в клініці Наукового центру акушерства, гінекології та перинатології РАМН у 1986 році. Завдяки відкриттю Роберта Едвардса у світі народилося більше мільйона «дітей з пробірки». У 2001 він створив технологію штучного запліднення, був нагороджений найпрестижнішою американською премією у сфері медицини – Ласкерівською премією, а у 2010 р. – Нобелівською премією з медицини.

Деякі жінки, за посередництвом агентств та за відповідну платню, виношували для третіх осіб-замовників дітей, що були запліднені в пробірці з клітин замовників. Бували випадки, коли матері, маючи власних дітей, брали на себе це завдання, щоб подарувати дитину своїй безплідній сестрі. Був також випадок з так званою «найманою матір'ю», котра, після того, як виносила замовлену дитину, відмовилась віддати її, вважаючи своєю. Церква вважає етично неприйнятним сурогатне материнство, з тих самих причин, які вимагають відмови і від штучного гетерологічного запліднення, бо воно практично, суперечить єдності шлюбу і гідності людського дітонародження. Крім цього, тут йде мова не лише про загрозу подружній єдності, але й тісному зв'язку між батьками і дітьми. Сурогатне материнство шкодить сім'ї, а тому цей різновид планування народження дитини піддають гострій критиці, хоч воно, здавалося

б, вирішує проблему безплідності жінок, у яких відсутня матка або які неспроможні самотійно виносити плід.

Штучне гетерологічне запліднення суперечить єдності подружжя, гідності подругів, властивому покликанню батьків і праву дитини бути зачаткою і приведеною на світ у подружжі і з подружжя. Щобільше, воно є образою спільного покликання подругів бути батьком і матір'ю: воно об'єктивно позбавляє подружню плідність єдності та цілісності. Спричинює і проявляє розрив між генетичним батьківством і відповідальністю за виховання дитини.

Перед тим як перейти до моральної оцінки штучного гомологічного екстракорпорального запліднення, слід нагадати дві основні етичні вимоги, пов'язані з людським дітонародженням. Перша вимога: життя ембріона треба захищати і оберігати, друга: зачаття повинно бути результатом особового стосунку законних подругів. Свідоме знищення ембріонів, як і штучне переривання вагітності, є морально недопустимим. На противагу цьому посилаються на те, що і у природному заплідненні, внаслідок різних аномалій, відбувається велика кількість спонтанних абортів і до, і після імплантації. Зокрема, вони твердять: якщо сама природа виконує селекцію (відбракування) і з числа різних ембріонів імплантуються і розвиваються тільки ті, які мають найбільшу життєздатність, то і в лабораторних умовах також допустимо застосовувати ряд спроб з метою досягнення кращого результату. В цьому випадку лікар лише «копіює» те, що відбувається в самій природі. Однак неважко зауважити протиріччя і лукавство даного твердження. Ми звертаємося до природи, щоб виправдати знищення ембріонів. Але слід чітко бачити різницю між природною смертю і спричиненою смертю. Якби дане твердження було правильним, то його можна було б застосувати і до інших випадків. Адже хоч у дорожньо-транспортних аваріях гине велика кількість людей, чи можна перестати вважати злочином умисне вбивство в автокатастрофі? Інший приклад: багато старих людей помирає природною смертю, але хіба не буде вважатися морально винуватим той, хто стане навмисно спричиняти їх смерть?

Існує ще одна обставина етичного характеру, а саме: Подружній статевий акт єднає подругів (фізично, емоційно, тобто поєднує як осіб) і водночас відкриває можливість народження дитини. Тому, коли акт зачаття дитини не має тілесного виявлення, він виявляється позбавленим міжособистісного спілкування, яке у всій повноті можна виразити лише за посередництвом тіла (біологічний фактор цього акту відтворюється технологічно перенесенням гамет). Невід'ємною рисою подружньої любові є її цілісність і повнота дарування двох особистостей. Заміна тілесного і поєднання певною технологією призводить до применшення значення подружнього акту, його приниження до рівня суто технічної дії.

Екстракорпоральне запліднення певною мірою є заплідненням поза шлюбом: подружжю належить генетична спадковість ембріона, бажання батьківства і виношування плоду в лоні матері, але той (або ті), хто здійснює визначальну дію запліднення, є сторонньою для подружньої пари осо-

бою. Різні техніки штучного запліднення не прийнятні з погляду моралі, оскільки відділяють дітородження від істинно людського контексту подружнього акту, а надто це стосується техніки, що донині нараховує високий відсоток невдач: іде мова тут не так про самий момент запліднення, як про наступну фазу розвитку ембріона, нараженого на ризик скорої смерті.

Тут слід додати, що у цій ділянці ми зустрічаємося з однією із найбільших суперечностей сучасної культури: з одного боку, завдяки аборті і контрацепції відбувається поширення ментальності, спрямованої проти життя, а з іншого – відстоюється право будь-якою ціною і будь-яким способом мати дитину за допомогою різних технологій. У зв'язку з цим виникає велика підозра в тому, що як в одному, так і в іншому випадку на дитину дивляться швидше як на «доповнення», чи об'єкт у відношенні до подругів, але не як на суб'єкт – людську особу, яка має власну цінність і яку слід бажати і приймати заради неї самої.

Тим, хто вважає, що сурогатне материнство – це дуже зручно і технологічно, варто задати собі питання: а чи готова я стати сурогатною матір'ю? Думаю, що більшість віддасть перевагу НЕ бачити себе в цій ролі.

За словами протоієрея Димитрія Смирнова: «По суті, мова йде про технології, що дозволяє багатим експлуатувати бідних. Важко уявити, що в сурогатні матері піде дочка процвітаючого бізнесмена. Ні, це доля молодих, хороших, але, можливо, не дуже розвинених інтелектуально дівчат з села, з якихось робочих передмість і так далі. Але якщо у нас соціальна держава – такої практики не повинно бути».

Прихильники сурогатного материнства намагаються виправдати свої дії вимушена ситуація, так як за статистикою близько 15% подружніх пар безплідні. При цьому замовчується одна обставина: а скільки з жінок, нездатних до зачаття, перед цим вбивало своїх дітей в утробі шляхом медичного аборті або застосування абортивних контрацептивів (спіралей, гормональних таблеток)? Не смію огульно засуджувати всіх безплідних жінок, але для деяких не є безпліддя наслідком скоєного? При цьому я не хочу все зводити до гріха і Божого покарання, досить навіть того, що офіційна медицина говорить про потенційну небезпеку абортів.

Література:

1. Базанов П.А. Сурогатне материнство – примха або вихід із глухого кута? / П.А. Базанов // Жіноче здоров'я. – 2006. – № 1. – С. 7-12.
2. Шапов І.А. Від деонтології до біомедичної етики / І.А. Шапов // Медична сестра. – 2006. – № 1. – С. 2-5.

УДК 215

РЕЛІГІЯ ЯК ВАЖІЛЬ ВПЛИВУ НА СУСПІЛЬСТВО

Кужалева В.В.

Наук. керівник – Н.В. Щербакова, ст. викладач кафедри соціально-гуманітарних наук

Таврійський державний агротехнологічний університет

Актуальність обраної теми дослідження полягає в тому, що в минулі часи релігійний і управлінський апарати в державі часто були тісно пов'язані. Тобто водночас зі світською владою в країні діяла і релігійна. Релігійні формування та культу, навіть після того, як перестали утворювати єдине ціле з владними органами (що, скоріше, стосується часів стародавньої історії, коли правитель, крім наділення себе світськими владними повноваженнями в силу походження, знань, фізичного розвитку і т. п., іменувався посланцем вищих сил), мали беззаперечно велике значення в житті суспільства, диктували свої норми поведінки, в разі розбіжності яких зі світськими нерідко виникали конфлікти, що переростали в збройне протистояння і часто призводили до значних трансформаційних змін у соціальному, політичному житті однієї або навіть декількох держав.

Також актуальність обраної теми пояснюється й тим, що релігія як така була для стародавньої людини способом осягнути, пояснити навколишній світ, недоступні розумінню явища, стала способом пізнання навколишнього світу, зародила основні морально-етичні постулати, як, наприклад, поняття про добро і зло, життя та смерть. Нехай безліч сучасних наукових уявлень про світ і розходиться з релігійними, але деякі явища і в наш час залишаються невивченими й пояснення свої знаходять тільки в релігійних вченнях.

Питання ролі релігії, її впливу на суспільство досліджували Томас Лукман, Пітер Бергер, Євген Аринин, Віталій Докаш, Анна Марія Басаурі Зюзіна і т.д.

Релігія (від лат. *religio* – святиня, побожність, предмет культу) – внутрішня переконаність в існуванні надприродної вищої сили – Бога (або богів), який є предметом поклоніння. У тлумаченні богословів релігія – це все те, що пов'язує людину з божественністю (Святе Письмо, культ тощо).

Релігія, як і будь-яка сфера життя людини має свої ознаки. До ознак релігії належать:

- культ – сформовані релігійні дії, що безпосередньо пов'язані з конкретною релігією та мають священне значення;
- прагнення узгоджувати життя з вимогами вищих сил, вищої істоти, а також підлаштовувати життєві рішення під божественні парадигми;
- віра в надприродне – виражається в специфічному ставленні до об'єктів або явищ навколишнього світу.

Велика кількість релігієзнавців схильні вважати, що зародження релігії відбулося дуже давно, але остання мала примітивну форму. До первісних форм релігії можна зарахувати: магію, фетишизм, тотемізм, анімізм

Ранні форми релігії збереглися до нашого часу в племенах, які не були достатньою мірою піддані змінам сучасної цивілізації, але не варто заперечувати, що розвинені сучасні релігії містять елементи цих вірувань [1, с. 14]. Наприклад, відомо, що неорелігія вуду є сумішшю християнських вірувань і язичницьких релігій африканських племен, представники яких за часів зародження зазначеної релігії зазнали соціального гноблення. У первісному вигляді залишки перших релігій зберегли деякі племена американських індіанців, ескімосів, малих народів Сибіру. Серед нас також розповсюджена велика кількість прикмет, пов'язаних із релігійними віруваннями наших пращурів. Ці традиції залишилися в сучасних прикметах (чорний кіт перебіг дорого, розбите дзеркало – до нещастя, обмести когось віником – ця особа не одружиться або не вийде заміж і т. п.), у сучасних святкових обрядах (таких як весілля, колядування на Різдво, посівання на Новий Рік за старим календарним стилем, і т. д.). Загалом тема наявності традицій первинних релігій у сучасному суспільстві досить цікава, актуальна та потребує окремого дослідження.

В історії культури особливе значення мало виникнення трьох світових релігій: буддизму, християнства та ісламу. Ці релігії внесли суттєві зміни в культуру, вступивши в складну взаємодію з різними її елементами й сторонами [3, с. 45]. Як приклад можна розглянути еволюцію найближчої нам релігії – християнства. У Середні Віки християнська церква мала незаперечний авторитет у державних і міждержавних справах. Саме вона ініціювала Хрестові походи, створила Священну Інквізицію, що самою лише назвою наводила страх на людей того часу. Без схвалення Папи, нижчих за рангом служителів християнської церкви того часу не приймали практично жодного важливого в політичному, економічному чи соціальному плані рішення, чим служителі культури, як правило, не гребували скористатися далеко не для загального блага. У наш час у житті більшості людей християнська релігія має титульний характер, віра обмежується поодинокими походами в церкву, можливо – нерегулярними пожертвами. До того ж, порівняно з часами Інквізиції, християнська релігія стала куди менш «нав'язливою».

Свого значення в культурі релігія набуває, виконуючи такі функції:

– по-перше, релігія певним чином сприяла підтримці стабільності в суспільстві, а також розвитку культурної традиції. Найчастіше в умовах політичних криз і роздробленості саме релігія ставала гарантом правопорядку і основою соціальної інтеграції;

– по-друге, релігія дає моральні орієнтири для повсякденної поведінки людей. Формулюючи моральні норми й цінності («не убий», «не кради» і т. д.), релігія зводить їх на рівень священних заповідей, від дотримання яких залежить порятунок вірян;

– по-третє, релігія дарує розраду вірним, організовує їх життя шляхом зняття їх домагань на реальні земні блага, відсуваючи їх на майбутнє, у загробне існування або взагалі заперечуючи їхню соціальну значимість [4].

Наслідком процесів, що протікають в сучасній релігійній свідомості, стає поява великої кількості сект, які вже не претендують на наслідування певних релігійних традицій і єдино правильні виклади вчень Христа, Будди або Мухаммеда, але свідомо відхрещуються від усіх офіційних релігій, встановлюючи нові моральні орієнтири та проголошуючи нові цінності. Однак проблема полягає не в тому, що на зміну традиційних цінностей приходять інші, а в тому, що велика кількість таких релігійних формувань має деструктивний характер, орієнтуючись не на повернення релігійності в секуляризований світ, а на обман людей і використання їх довіри в своїх комерційних інтересах [2, с. 57].

Як впливає з наведених вище досліджень, роль і значення релігії в суспільстві докорінно змінювалися з часом. Якщо релігія зародилася як спосіб пізнання світу, пояснення тих чи тих явищ, інструмент для становлення суспільних норм поведінки, то в подальшому її роль переросла в інструмент управління, покарання незгодних, інакодумців. У наш час технічного і наукового прогресу релігійні аспекти не займають у житті більшості людей центральної, основної позиції. Роль релігії в пізнанні світу замінила наука, роль релігійних норм у регулюванні суспільних відносин перебрали на себе норми права, управлінські функції, раніше притаманні релігійним утворенням, перебрали на себе державні органи влади, частина цих функцій у ході еволюційного розвитку суспільства атрофувалася (як, наприклад, благословення на шлюб, нове починання тощо), каральні функції, властиві релігії також перебрали на себе державні органи. Чим же стала релігія для сучасного суспільства? Найбільш очевидна відповідь на це питання – «опіумом» для одних, засобом заробітку – для інших. Як цинічно це не звучало б, але варто звернути увагу на відвідувачів сучасних релігійних організацій – вони умовно поділяються на дві групи: одні шукають в релігії розради, прощення, заспокоєння, інші ж – наживи. Кого з них більше – сказати складно. Не можна говорити про те, що релігія – рудимент, що вона не важлива в житті суспільства або для сучасної людини в цілому, просто в наш час товарно-ринкових відносин її роль зводиться переважно до виконання двох означених функцій.

Література:

1. Гуревич П.С. Религиоведение. – 3-е изд., перераб. і доп. – М., 2014.
2. Аринин Є.І. Релігієзнавство в ХХІ столітті: «релігія» як слово і термін. – Володимир : ВлГУ, 2014.
3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://humanitar.ru/page/bilet_number1.

УДК 340.121

**ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ КАТО-
ЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ****Мельник В. М.***Наук. керівник – Ф. М. Кирилюк, д-р філософ. наук, професор,
професор кафедри політології**Київський національний університет імені Тараса Шевченка*

Вивчення ролі католицької церкви у становленні будь-якої держави вимагає особливого підходу. Коли ми говоримо про інші релігійні та релігійно-філософські системи, то вбачаємо в них насамперед фактор духовного впливу, що протягом історичного процесу забезпечував відповідний рівень духовної свідомості. Коли ж ми звертаємо наші погляди на взаємодію римо-католицької церкви з локальними інститутами державної влади, то тут нам відкривається багатоаспектне і многогранне явище, що спрощено можна охарактеризувати як нашарування раціонального на ірраціональне – формалізованого на природне. Виходячи з цього твердження, дозволимо собі визначити католицьку церкву як інституцію, що базується на поєднанні духовного та юридичного. Норма Божественного Закону для католицької церкви слугує джерелом права позитивного. Недарма релігієзнавці вважають католицьку церкву однією з найбільш інституціоналізованих та формалізованих (юридично) організацій у світі.

Юридизація духовної інституції абсолютно не означає її відхід від Бога. Навпаки, сприйняття закону земного як місцевого відображення Закону Божественного надає церкві поле для діяльності як у дипломатичному, так і в евангелізаційному контекстах. Крім того, саме намагання осмислити різновекторні політико-юридичні практики різних частин світу сприяє налагодженню екуменічного діалогу, значення якого стало наростати після рішень Другого Ватиканського Собору (1962–1965).

Відомий релігієзнавець, викладач Київської духовної семінарії, автор книги «Релігієзнавство» В. М. Чернишов підкреслює: «Організація Католицької Церкви відрізняється суворою централізацією. Якщо Вселенський Константинопольський Патріарх у Православ'ї в родині інших Патріархів є першим серед рівних, то у католицькому світі Папа Римський – юридично закріплений голова цієї Церкви, і саме він визначає доктрини у справах віри, моралі, структурної організації. Його влада вища від Соборного Розуму Церкви. Коли Папа говорить з кафедри, Його слово – це істина в останній інстанції, вже не предмет обговорення та полеміки, а керівництво до дії» [4, с. 218]. Ми ж підкреслимо, що остаточне визнання за Папою Римським виключного права на визначення доктрини у справах віри, моралі і адміністративного управління Церквою відбулось у 1870 році рішенням I Ватиканського Собору

та підтверджено «Зводом канонічного права» (1917) за часів Папи Бенедикта XV. В. М. Чернишов цитує останній документ: «Римський Першосвященник, наступник у приматі блаженного Петра, не тільки має першість честі, але і вищу та повну владу юрисдикції над усією Церквою, як у питаннях, що стосуються віри та моралі, так і в тих питаннях, що стосуються дисципліни та управління Церкви, розгалуженої по всьому світу» [4, с. 220].

Церква – це вся сукупність вірних, які керуються вірою в Ісуса Христа, визнанням і дотриманням Закону Божого, вірою в Сім Церковних Таїнств та священницький провід. Церква складається з Божественної й людської сторін. Згадуваний В. М. Чернишов пише з цього приводу: «Церква у цьому сенсі є одночасно і рівнозначно Божественною і людською спільнотою в двох планах буття» [4, с. 185]. Саме централізація та юридизація, на наш погляд, відрізняє церкву від релігійно-філософської течії. Церква та релігійний світогляд – далеко не тотожні речі. Релігійний світогляд може розвиватись і детермінувати людину поза церквою. Однак, він позбавляє людину сакрального відчуття вселенської єдності. По суті, релігійний світогляд, що зазвичай втілюється в релігійно-філософських напрямках, або в етнічних релігіях, позбавляє індивіда антропологічної надсоціальної цілісності. Церква, своєю чергою, виступає інструментом творення надсоціальної ідентичності та виконує дисциплінувальні, нормотворчі в сфері моралі та закону функції. Церква трансформується в соціальній психології в авторитетну інституцію. Від моменту, коли церква починає найбільше впливати на свідомість, думки, вчинки людей (відносно держави – громадян) – слід казати про потребу держави в церкві задля спільного вироблення позитивної юриспруденції. Особливо підкреслимо, що, на наш погляд, постійна взаємодія церкви та держави є явищем потрібним і позитивним, зважаючи хоча б на соціально-психологічні та історико-психологічні дослідження останнього часу. Людська свідомість за своєю природою є свідомістю апріорі залежною. І нехай краще вона буде залежною від найвищого Божественного Закону, аніж від світсько-державного принципу «що не заборонено – те дозволено».

Історична роль католицької церкви може бути визнана неоднозначною з позицій світського сприйняття історичного процесу. Однак її роль у моралізації цілих спільнот, евангелізації народів, тлумаченні та розв'язанні питань закону надзвичайно висока. Католицька церква показала шлях народам Західної та Центральної Європи [3]. Шлях, на який вони стали і йдучи яким побудували власні держави. Католицька церква протягом двох тисячоліть виконувала почесну роль державотворця й законодавця Європи. Поза впливом католицької церкви не існувало б ні Священної Римської імперії, ні рецепції римського права, ні концепції університетів [1].

Католицька церква поширювала, за визначенням І. М. Смірнова, «римсько-германське право» й контролювала державотворчі процеси як через виключне право на тлумачення Божественного Закону, так і через розгалужений інструментарій дипломатичної служби [2]. Католицька церква стала пер-

шою наднаціональною організацією Європи з найширшими наддержавними повноваженнями, функціями контролю та винесення судових рішень. Виступаючи центральним арбітром у системі міжнародних відносин середньовічної Європи, католицька церква дала поштовх для формування норм міжнародного права в тому вигляді, в якому його бачимо зараз [1].

Давньоримський філософ Цицерон перекладав поняття *religio* як «зібрання» [4, с. 14]. Своєю чергою, римський оратор Лактанцій указував на походження терміну «релігія» від латинського дієслова «*religare*» («пов'язувати», «об'єднувати»). Лактанцій писав, що «релігія – це союз благочестя людини з Богом». Це визначення як робочу основу перейняв і В. М. Чернишов. Сприйняття релігії насамперед як благочестя людського в союзі з Божественним дає змогу вченим-гуманітаріям внутрішньо (тобто теоретико-методологічно або, кажучи простіше, «для себе») розмежувати релігію як двоєдину в своїй основі цілісність: 1) союз з Богом; 2) інститут. Це означає, що, розглядаючи історичну роль, дипломатичний вплив, юридичне значення кожної конкретної релігії на кожну конкретну країну, ми не повинні говорити про позитивну чи негативну вартість союзу з Богом для її історії. Ця вартість визначається змістом і характером індивідуальної віри. Нас цікавить саме інституційна основа церкви та її антропологічний вимір. Отож, коли говоримо про глобальну чи локальну політику такої релігійної інституції, як католицька церква (або ж як Константинопольський Патріархат), то не забуваймо про визначення В. М. Чернишова, наведене вище: «Церква є одночасно і рівнозначно Божественною і людською спільнотою в двох планах буття» [4, с. 185]. Виходячи з цього твердження, можна досліджувати церковну історію та церковне право у трьох філософських вимірах: 1) Божественному; 2) інституційному; 3) антропологічному.

Література:

1. Мельник В. М. Еволюція міжнародно-правового статусу Ватикану: історія, сьогодення, українські акценти. / В. М. Мельник. – Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2017. – 192 с.
2. Смирнов И. Н. Очерк истории Хорватского государства до подчинения его Угорской короне. / И. Н. Смирнов. – М.: Книжный дом «Либроком», 2016. – 136 с.
3. Стахів М. Христова Церква в Україні: 988-1596. Нарис історії Української Католицької Церкви. / М. Стахів. — Львів: Видавниче підприємство “Стрім”, 1993. – 586 с.
4. Чернышев В. М. Религиоведение. / В. М. Чернышев. – М.: Общество Любителей Православной Литературы, Издательство имени святителя Льва, Папы Римского, 2010. – 336 с.

УДК 261.7, 94(477)

ЦЕРКОВНЕ ЖИТТЯ УКРАЇНИ В ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТОЛІТТЯ

Нестерук Т.П., Данилевич А.О.

*Наук. керівник – Н. Гірна, канд. істор. наук, доц. кафедри українознавства
Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького*

Перемога більшовиків у громадянській війні і встановлення радянської влади в Україні створили нову ситуацію. Більшовики у перших своїх декретах і деклараціях проголосили відміну усіх обмежень реалізації свободи совісті («Декларація прав народів Росії», «До всіх трудящих мусульман Росії і Сходу» (листопад 1917 року), «Про відділення церкви від держави і школи від церкви» (січень 1918 року). У конституції УРСР 1919 року ст. 24 визнавала свободу совісті і право релігійної та антирелігійної пропаганди.

Перебудова православної церкви в нових для неї умовах тільки почалася, коли більшовицький переворот у жовтні 1917 р. поставив церкву у ще більш екстремальні умови – співіснування з антирелігійною за своєю суттю радянською державою.

Традиційною в радянській історіографії була точка зору, що в країні повністю реалізовано свобода совісті, тоді як у капіталістичних країнах, у найкращому разі, забезпечено урізану свободу віросповідання.

Виходячи з суті свободи совісті, зрозумілою є потреба забезпечення однакових прав як вірним, так і атеїстам. За радянських часів цю обставину якраз ігнорували як у теорії, так і на практиці. Вже з перших місяців після жовтневого перевороту 1917 року більшовики, хоча і прийняли декрет про відокремлення церкви від держави і школи від церкви, грубо порушили законні права десятків мільйонів власних громадян.

Упевнені в перемозі соціалістичного суспільства, в якому немає місця релігії, протягом 1917–1918 рр. більшовики фактично розпочали з нею війну.

VIII з'їзд РКП(б), що відбувся в березні 1919 р., започаткував планомірний наступ на релігію та церкву У програму партії з'їзд включив тезу про потребу боротьби з релігією, яку на практиці тлумачили як основу для перегляду зафіксованої в конституції свободи совісті. Незабаром при ЦК більшовицької партії утворено антирелігійну комісію, яка планувала й організувала боротьбу з релігією та вірними на всій території СРСР. Аналогічні комісії утворювали й на місцях. До складу комісії, як правило, входили люди, які не розуміли специфіки релігії.

Як не парадоксально, але кампанія за самостійну українську православно церкву досягла апогею за радянської влади. Вважаючи найнебезпечнішим релігійним супротивником Російську православну церкву на чолі з новообраним патріархом Тихоном, радянська влада не перешкождала виникненню релігійних груп, що підживляли вплив церкви. Тим і пояснюється їхня тодішня терпимість до українізації церкви.

Ця тенденція наштовхнулася, проте, на значний опір. Його, насамперед, чинили патріарх Тихон і майже всі православні ієрархи України. Погрожуючи відлученням від церкви, вони неодноразово блокували спроби Всеукраїнської Церковної Ради поширити свій вплив. Таке відверто вороже ставлення утримувало багатьох священників і мирян від переходу на бік автокефалістів.

Попри ці перешкоди, 21 жовтня 1921 р. під час собору, на який зібралось 500 делегатів (у тому числі 64 священники), Рада зробила рішучий крок. Нехтуючи канонами та ігноруючи погрози ієрархів, вона обрала одного зі своїх членів, священника Василя Липківського, митрополитом, який тут же висвятив архієпископа й чотирьох єпископів. Вони, своєю чергою, рукопоклали кількасот священників та дяків. Далі Рада підтвердила попередню ухвалу – створити Українську автокефальну православну церкву (УАПЦ).

На початку 1920-х рр. власті підтримали «прогресивну» групу під назвою «Активістська Христова церква» – фракцію, що відкололася від патріаршої церкви. Коли цій групі не вдалося здобути популярність в Україні, влада стали опікати новостворену Соборно-єпископальну церкву, що з'явилася в 1925 р. під керівництвом Теофіла Бульдівського. Виступаючи за церковну незалежність України, якої, на її думку, слід було добиватися канонічними шляхами, ця церква, проте, відкрито займала проурядову позицію.

Незважаючи на всі тактичні заходи, уряд не зміг знищити чи підкорити УАПЦ.

У березні 1922 року з'явилася стаття В. Леніна «Про значення війсьничого матеріалізму», у якій він піддав гострій критиці державні органи за бездіяльність в антирелігійній роботі.

1922 року з'явився ще один документ ЦК РКП(б) про необхідність і доцільність прямого втручання державних органів у релігійні питання.

Війна з церквою 20-30-х рр вели в трьох основних напрямках: знищення матеріальної бази церкви, розкольницька діяльність серед духовенства та вірних, постійні переслідування та репресії.

У перші роки існування радянської влади найбільш злочинною виявилася кампанія з вилучення церковних коштовностей у 1922 р., проведена під гаслами допомоги голодуючим Поволжя. Вилучення цінностей було формою боротьби проти могутньої на той час РПЦ, інших релігійних об'єднань. Лист Леніна членам політбюро ЦК РКП(б) від 19 березня 1922 р., розісланий під грифом «Цілкою таємно», спрямовував на тотальне вилучення церковних коштовностей. Це мало на меті, по-перше, остаточно принизити церковну структуру, а по-друге, саме за рахунок церкви поліпшити економічне становище держави.

Проте кампанія не виправдала себе ні економічно, ні морально-психологічно. Голодне населення одержало лише незначну кількість із вилученого в церкви. Негативним її результатом стала втрата багатьох безцінних пам'яток, що потягло за собою втрату більш значну – дегуманізацію суспільства.

1929 р. комуністи започаткували нову хвилю знищення матеріальної бази церкви – масове закриття храмів, монастирів та молитовних будинків. Дзвони знімали, церкви руйнували або перетворювали на школи, культосвітні установи, віддавали під господарські потреби.

Нова хвиля репресій проти духовенства пов'язана з вилученням церковних коштовностей у 1922 р., коли став очевидним провал намірів більшовицьких лідерів збагатитися за рахунок вірян. Зазнавши невдачі в сумнівній конфронтації з церквою, її ініціатори зробили все можливе, щоб зняти з себе відповідальність і покласти її на «хитре духовенство», яке зуміло обдурити владу та сховати церковне золото. Кампанія з переслідування церковників фактично розпочалася після листа Л. Троцького Н. Красикову від 25 квітня 1922 р.

Сьогодні до кінця не з'ясована кількість духовенства, вірних, притягнутих у 20-ті рр. роки до кримінальної відповідальності. У різних джерелах наводять дані від 700 до 8 000 осіб. Судові процеси стали логічним продовженням богоборчої за своїм спрямуванням політики більшовицької партії. Переважна більшість вірних була звинувачена безпідставно лише за те, що вони спробували протистояти нарузі над власними святинями, знуцанню над вірою. Такий курс стосовно духовенства продовжували і в наступні роки.

Література:

1. Бондарчук П. Релігійність населення України в 40–80-х роках ХХ ст.: соціокультурні впливи, особливості, тенденції змін. – К.: Ін-т історії України НАНУ, 2009. – 382 с.
2. Мицик Ю., Бажан О., Власов В. Історія України. – К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська Академія», 2010. – 595 с.
3. Розстріляне Відродження. Шедеври української репресованої прози. – Донецьк : ТОВ ВКФ «БАО», 2008. – 416 с.
4. Слободянюк П. Українська церква. Історія руїни і відродження. – Хмельницький, 2000. – С. 161.

УДК 316.222

ФЕНОМЕН СЕКУЛЯРНОЇ МАГІЇ: АКТУАЛІЗАЦІЯ ПРОБЛЕМИ

Смірнова О.О.

викладач кафедри іноземних мов

Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського

За останнє десятиліття, якщо брати до уваги сучасний культурний простір у його глобальному й локальному вимірах, усе більшого поширення набуває явище, яке прийнято називати «магічним ренесансом», перші ознаки якого проявилися в 60–70-х рр. ХХ ст.

У межах «магічного ренесансу», поряд з тенденціями до неoarхаїзації, відбувається нарощування темпів інформаційно-технологічного прогресу та похідний від нього трансформаційний ефект. Відомою є думка М. Вебера, який свого часу вказував на те, що головною рисою епохи модерну, яка уможливила звільнення людини з пут магічного світогляду та численних забобонів, була впевненість у принциповій пізнаваності світу. Що стосується епохи постмодерну, то перед нами знову постає доба «нової непрозорості», як тільки ми ведемо мову про ставлення звичайних людей до технічних артефактів, тобто про незбагненність секретів сучасної техніки для непрофесіоналів. Технологізація життя на сучасному етапі для непосвяченої в ці процеси людини тождна його «зачаровуванню», тобто магічності. Технологічні досягнення, не підкріплені міцними знаннями, масова свідомість сприймає як магічні дива, сама ж технологія уподібнюється езотеричному феномену.

Нестримна хода технологічного прогресу живить магічний світогляд, тоді як сучасний світ для звичайної людини цифрової епохи постає часом настільки «непрозорим», що це нагадує ситуацію з людиною традиційного часу з однією лише різницею – місце надприродної реальності займає віртуальна. Тому на сучасному етапі, крім традиційної, виникла так звана «секулярна магія», яка тісно пов'язана з сучасними інноваціями, а ще представлена в сучасних психотехніках і політтехнологіях, будучи тісно зав'язаною на Інтернеті та TV. З огляду на це серед образів сучасних магів можна зустріти не лише бабусю-цілительку або екстрасенса, який коригує біополе хворого, а ще й політтехнолога, що організовує передвиборне шоу, чи IT-фахівця, який конструює нові віртуальні реальності, щоб використовувати їх у соціальних комунікаціях.

Стосовно світського формату (сам термін «світська магія» ввів С. Дюрінг у роботі «Сучасні чари: культурна сила світської магії» [3]), то він з'являється в соціальному та культурно-історичному плані значно пізніше за традиційно-нормативний, але, як і останній, теж є породженням самої дійсності та, до речі, синтетичних й інституційних форм традиційно-нормативної магії, приміром, діяльністю Орденом Золотої Зорі та Теософського товариства, враховуючи їх «інтелектуальну відкритість». Але ключовим для цієї форми є, по-перше, взаємовідносини технологічної раціональності та масової культури, а, по-друге, принципово інше розуміння змісту трансцендентного, яке ототожнюється з десакаралізованою сферою віртуального та цифрового простору і не лише з нею.

Ця «магія», стверджує С. Дюрінг, особливо гідна нашої уваги, оскільки вона вказує на феномен «залишкової ірраціональності» (*residual irrationality*) в сучасних суспільствах, в іншому разі, намагається раціоналізувати кожен сферу людської діяльності. Завдяки своїй «легкості» та «тривіальності» вона слугує класичним прикладом неправильного напрямку, вивертом, за яким досвід і емоції, які «масово перевершують» раціональні аргументи, отримали притулок [3, р. 27]. Невипадково за останні кілька століть такі прикмети, як чарівність, захоплення, престижність і гламур-

ність, що називаються дескрипторами магічних видів, доповнюються чи замінюються на рівні буденного мовлення такими усталеними філософсько-естетичними поняттями, як піднесене й прекрасне. «Світська магія», робить висновки С. Дюрінг, стала «основною складовою сучасної культури», оскільки вона була «внутрішньо доступною для систематичної та комплексної мутації» в інші форми культурного виробництва [3, р. 45].

Автор поділяє свою роботу на три частини: по-перше, прагнучи відійти від «теорії компенсації», він вважає, що «розважально-магічна аудиторія шукає досвіду, який не є простими сурогатами надприродності» [3, р. 64]; по-друге, пропонує хронологічний огляд сценічної магії від Реставрації до Першої світової війни, зосереджуючись на житті та кар'єрі найвидатніших європейських і американських авторитетів у цій справі (І. Фоукса, Н. Ледру, Дж. Пінетті, Л. Деблера, Дж. Г. Андерсона, Ж.-Е. Роберта-Гудіна та Г. Гудіні); по-третє, розгортає серію тематичних досліджень «Від магії до кіно», «Магія та література», «Магічні місця», які стосуються широкого спектру витворів мистецтва, літератури та виробництва. Аналізує канонічні тексти та твори письменників, що пов'язані зі світською магією. Розглядає автомати Музею Кокса (1772–1775); заклинання, панорами, воскові фігури та монологи Лондонського ліцею (бл. 1780–1816); оптичні ілюзії та мультимедійні літературні адаптації Лондонської політехніки (1838–1880); феєричні спецефекти в «Будинку Містерій» Дж. Н. Маскелі в Піккаділлі (1873–1904); розбирає діяльність І. Бішопа та захоплюється Дж. Мелісом, режисером таких ранніх фільмів, як «Подорож на Місяць» (1902) та «Неможлива подорож» (1904) тощо.

Сучасна дослідниця О. Белоусова ніби продовжує цей перелік на сучасний лад: «Дійсно, магії не меншає, а стає все більше. Реклама, маркетинг, створення “віртуальної” реальності сприяє цьому. Сучасна магія використовує термінологію й методи, які вироблені в раціональній культурі. Щобільше, секулярна магія – це магія, яка не висуває вимог до надприродного світу. Швидше вона претендує на науковість, технологічність і розважальність. Секулярна магія приймає все нові форми: разом з магічними шоу або технологічними спектаклями в дусі Девіда Копперфільда виникає холистична магія Інтернету, а також магічні технології НЛП й гедоністична магія, реклама під гаслом: “Це працює, як магія!” і споживчі ритуали, що містять магічний аспект» [1, с. 3].

Специфіка секулярних магічних практик полягає у втраті первинного містичного та езотеричного ефекту, який був притаманний лише обраним, на місце яких у ХХІ ст. під впливом процесу технологізації приходять колективні суб'єкти та продукти творчості, які «вихолошують» і підмінюють трансцендентну сферу. Якщо традиційні магічні практики вимагали індивідуальних зусиль, які використовуються у зверненні до сакральних змістів, то з втратою цих змістів у вирі інформатизації та досягнень сучасного науково-технічного процесу люди перетворюються на пасивних споживачів, що обертається для них відповідними наслідками.

Очевидним сьогодні є розуміння того, що традиційна релігія не в змозі добре виконати частину соціальних функцій, які вона осиловала раніше. Магія в умовах глибокої духовної кризи та глобальної нестабільності взяла на себе цю відповідальність, виконуючи, як вважає Ю. Єрмоліна [2, с. 19], по-перше, «втішну» функцію (більше зростає прагнення людей знайти власні соціокультурні ніші в трансцендентному та містичному); по-друге, функцію пояснення та регуляції, яка втілюється на рівні бажання отримати все й зараз, недовіри до інших і до нового, заміни реальних сюжетів на міфологічні, на рівні фаталізму, довіри лише кровно-родинним зв'язкам і т. п.; по-третє, ідеологічну функцію, що втілюється у все більшій схильності до демонізму (це дає будь-якому ідеологові-«магу» додатковий шанс для маніпуляцій, про що ми вже вище зазначали), та ентропійному та антиентропійному потенціалі, оскільки магія може працювати як на збільшення життєздатності соціуму, так і на руйнування та відтворення хаосу (сучасний сатанізм).

Звичайно, сучасна магія, особливо її секулярні прояви, є дуже суперечливою формою культури: з одного боку, не висуваючи особливих вимог до надчуттєвого світу, вона створює власну зону комфорту (зачаровує магією кіно та реклами, проявляється на рівні споживчих потреб і сучасних психотехнік), підказуючи людині численні варіанти самовизначення у світі, у якому панує «тиранія» моменту; з іншого боку, дійсно, ухил у бік деморалізації та релятивізації людського буття присутній і досить часто може завершитися підміною реального переживання останнього на симулякр або сурогат. Утім, це не означає, що сучасна секулярна магія цілком детермінована логікою комерціалізованої масової культури, постає джерелом духовної вульгаризації, свідомо культивує та просуваючи деструктивні знання. Це можна приписати «гедоністичній» магії чи споживацьким культурам, утім, та сама «магія кіно» та «магія дизайну» не завжди несе в собі деструктив.

Як бачимо, світська, або секулярна, магія сьогодні постає цікавим і, головне, актуальним об'єктом філософсько-культурологічних студій, і не в останню чергу завдяки своєму контрверсійному потенціалу. З одного боку, вона інтегрована в процеси комерціалізації та нарощування антиентропійного потенціалу, проте, з іншого – виконує прадавню культурну місію, яка полягає в заповненні прогалів культурної еволюції, особливо в умовах нестабільності та невизначеності, є уособленням соціокультурного стержня, навколо якого ведуть пошуки сенсу життя в сучасному світі та витоків власної ідентичності, часом є альтернативним, для багатьох навіть основним, механізмом адаптації в сучасному мінливому світі.

Література:

1. Белоусова Е.В. Магия как форма жизни и способ «приручения» мира в культуре: автореф. дисс. ... канд. культурологии: 24.00.01 / Елена Валентиновна Белоусова; Гуманитар. ун-т. – Екатеринбург, 2011. – 20 с.

2. Ермолина Ю.В. Магия как культурно-религиозный феномен: автореф. дисс. ... канд. филос. наук: 09.00.13 / Ю.В. Ермолина; Орлов. гос. ун-т. – Орел, 2009. – 22 с.

3. During S. *Modern Enchantments: The Cultural Power of Secular Magic* / S. During. – Cambridge, MA: Harvard University Press, 2002. – x + 336 pp.

УДК 993.28.282

ОРДЕН ТАМПЛІЕРІВ ТА ПЕЧАТКА СТАРОВИННОГО ОРДЕНУ «БІДНИХ ВОЇНІВ ХРИСТА І ХРАМУ СОЛОМОНА»

Хом'як А.І.

Наук. керівник – В.В. Нікітчин, викладач

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

З 1119 до 1312 року в Європі існував славетний орден лицарів тамплієрів. Його засновано після першого Хрестового походу, який відбувся 1096 року, для гарантування безпеки великої кількості паломників з Європи, що йшли до Єрусалима після його завоювання. З історичних фактів нам відомо, що приблизно у 1118 році французький дворянин Гуго де Пейн зібрав вісьмох своїх родичів-лицарів та створив орден, який надалі одержав назву «Орден бідних воїнів Христа і храму Соломона».

Перебуваючи на службі, цей могутній та відомий орден виконував свою основну функцію – захищав палігримів-процан, які мандрували до святих місць. Надалі члени ордену неодноразово брали участь у Хрестових походах, метою яких була боротьба проти «невірних» – мусульман, язичників, православних держав та різноманітних еретичних рухів. Метою перших Хрестових походів було визволення Палестини та передусім Єрусалима (з Гробом Господнім) від турків-сельджуків.

Згодом ця велика серія Хрестових походів була спрямована на навернення в християнство язичників Прибалтики, придушення еретичних та атеїстичних течій у Європі, таких як катари чи гусити, та для вирішення політичних завдань пап.

Учасники Хрестових походів нашивали на одягу хрести – символ вірності Хрестові Господньому. Тоді вважали, що люди, які беруть участь у Хрестових походах, отримають прощення всіх гріхів. Знаючи про це, до них долучалися не тільки лицарі, а й прості люди і навіть діти.

Орден тамплієрів за короткий час став потужною, добре структурованою та, завдяки суворій дисципліні, відмінною навченою військовою справою організацією.

На печатці ордену «Бідних воїнів Христа і храму Соломона» було зображено двох вершників на одному коні. Вважають, що під час заснування цьо-

го ордену його члени були настільки бідними, що в них був один кінь на двох, і це було закарбовано на їхній печаті. Є й інша версія: коли майбутні лицарі в юному віці опановували військову справу, то їх навчали протистояти ворогові, використовуючи удвох одного коня. Це давало велику перевагу над ворогом, а також вершник був захищений своїм побратимом позаду, що символізувало довіру та братські стосунки між ними. За цією версією, використовуючи цю тактику, лицарі могли просувати в зону військових дій більшу кількість військових, проводити більш вдалі операції на бойовищі.

Символ «Ордену бідних воїнів Христа і храму Соломона»

Є й версія, що тамплієри та були надмірно жорстокими щодо невірних, вправно знали військову справу та на той час вдало використовували свої навички. Враховуючи це, мусульмани відгукувалися про символ цієї печатки так, начебто на коні зображено воїна, позаду якого сидить сам диявол.

Зіставивши всі ці факти та зважаючи на те, що «Бідні воїни Христа і храму Соломона» вели боротьбу проти мусульман та різних релігійних течій і мали своїм гаслом «Не нам, Господи, не нам, а імені Твоєму дай славу» (латинською *Non nobis Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam*), можемо зрозуміти, що навіть під ім'ям Господа вони знищували людей, хоч і тих, яких уважали невірними.

Беручи до уваги слова, які написані в Святій Книзі, що «Бог є любов, і хто перебуває в любові, той перебуває в Бога і Бог у ньому» (Йоанна 4:16), а також десять заповідей, зауважимо, що ненависть до зла отруює віру й духовність людини. Незважаючи на могутність ордену, додамо, що диявол обіцяє золото і владу, а розраховується битими черепками. То ж, очевидно, було несправедливо під іменем Господа чинити вбивства завойовувати мусульман та невірних.

Література:

1. Вага Ф. Тамплиеры история и легенды. – М. : Изд-во Ниола-Пресс, 2007.
2. Ньюман Ш. Подлинная история тамплиеров. – М. : Книжный клуб 36.6, 2008.
3. Климов Г. Князь мира сего. Имя мое легион. – М. : Пересвет, 2004.

**ФЕНОМЕНИ МОВИ: КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ
ТА ФІЛОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ**

УДК 070.41:81'38

ОСОБЛИВОСТІ ІНДИВІДУАЛЬНОГО СТИЛЮ І. ЛОСЕВА

Багмет О.І.

*Наук. керівник – Н.І. Голубінка, ст. викладач кафедри української мови
Національний університет «Львівська політехніка»*

Публіцистика – це особлива сфера журналістської діяльності, яка потребує високого рівня оволодіння мистецтвом слова, яскравого таланту, великого життєвого досвіду, безкомпромісності та незламної принциповості. До її написання спонукають гостре відчуття несправедливості, коли маніпулюють громадською думкою, коли нехтують важливими питаннями функціонування інформаційного простору, політики, націєтворення та особистості.

Ігор Лосєв – публіцист, колумніст, кандидат філософських наук, доцент кафедри культурології Києво-Могилянської академії, політолог, член Національної спілки журналістів України, почесний член севастопольського товариства «Просвіта» ім. Тараса Шевченка. Перший лауреат премії імені Джеймса Мейса, лауреат премії імені Якова Гальчевського, має відзнаку Міністерства оборони України «Знак пошани». Народився в м. Севастополь. Вивчав філософію, етику та естетику в Київському університеті ім. Т. Шевченка. Викладав філософію, теорію та історію культури.

Аналітичні статті Ігоря Лосєва читають по всій Україні та за кордоном, і не лише в мережі Інтернет. Якісні тексти Ігоря Васильовича друкують на шпальтах таких видань, як «День», «Український тиждень», «Дзеркало тижня», «Свобода» та багато інших. Публіциста регулярно запрошують до ефіру Національного радіо України, «Радіо Свобода», «Бі-бі-сі», телеканалів «УТ-1», «1+1» як експерта-політолога [7].

Один з найбільших доробків публіциста можна знайти в архівах журналу «Український тиждень». Автор відгукується на найбільш актуальні проблеми та події, аргументуючи власну думку, намагається залучити до співпраці читача. Невеликі за обсягом матеріали вражають глибиною сформульованої проблеми, чіткістю аргументації, переконливістю висновків. Цьому сприяють художні засоби, які використовує у своїх текстах публіцист.

- епітети: «незабутній Ілліч» [1, с. 41], «обіцянки високої якості», «тонкими логічними пересмикуваннями», «мінливі й випадкові чинники» [3, с. 21], «тиша кабінетів» [4, с. 26], «мінорний стиль» [5, с. 30], «залізна дисципліна» [5, с. 31], «карикатурний псевдо-реферendum» [6, с. 12];

- метафори: «політика твориться в «ящику» [1, с. 41], «тектонічні зміни, що відбуваються у нашому суспільстві» [2, с. 48], «Юлія Тимошенко спокушала виборців примарою «професійної армії», «мистецтво спекулятивних загравань із масами», «Європейська демократія співпрацює з популізмом з часів стародавніх Афін, що були колискою всіх наступних політичних форм...», «причарувати електорат» [3, с. 20], «арсенал шантажу, підкупу, різноманітних спокус», «політична спадковість» [3, с. 21];
- метонімії: «до фінансового «серця» яких завжди можна знайти стежку» [1, с. 42];
- персоніфікації: «інтереси кидають виклик цінностям» [4, с. 26];
- гіперболи/літоти: «ті, хто понад 20 років розкрадав країну, грабував державний бюджет..., мають почуватися дуже незатишно» [4, с. 27];
- синоніми: «фундаментальні, тектонічні зміни» [6, с. 12].

Емоційна близькість публіциста й аудиторії досягається великою кількістю роз'яснень у дужках, риторичних запитань та трикрапок. Таким способом автор намагається максимально спонукати читача до співпраці, збурити його емоції, залучити до негайного обговорення порушеної проблеми: «...треба добре пам'ятати дорогу на Перекоп. Знадобиться...» [5, с. 31], «Політик-популіст – це такий собі жрець економічного, соціального, політичного (а часто-густо й усіх разом) «Ельдорадо»...» [3, с. 21], «Це все дуже нагадує і Мінськ-1, і Мінськ-2...» [4, с. 27], «протягом століть у Ренконкісті (відвоювання іспанських земель у маврів та арабів)» [2, с. 48], «Ну хто ж у це повірить? ...Що краще?» [6, с. 12].

Невичерпним джерелом посилення емоційно-експресивного забарвлення тексту є використання фразеологізмів літературного та фольклорного походження, поєднання іншомовної лексики з загальноживаною: «вміли готувати, та не вміли подавати» [5, с. 30], «ренесанс політично-візуальних мистецтв» [1, с. 41], «прихильність демосу (народу)», «...демос виступав у ролі охлоса», «вожді-демагоги» [3, с. 21].

Важливу роль у публіцистичних статтях відіграє заголовок. У точних, відшліфованих, емоційно наснажених заголовках автор використовує іншомовну лексику («Зачистка теледемократії», «Емансипація від «друзів»...»), фразеологізми («Чи має влада план «Б»?»), варваризми («Шляхом Петра і Єкатеріни?»).

Цікавими є авторські алюзії – художньо-стилістичний прийом, натяк, відсилання до певного літературного твору, сюжету чи образу, а також історичних подій: «Робін Гуд, Кармалюк, Залізник та інші?», «Європа і РФ: убозтво філософії», «Блеф-шантаж у стилі КГБ», «Найбільша малоросійська ілюзія», «Кордони цивілізацій», «Єдина гарантія – власна сила», «Стрибок тигра: від Харкова до Бахчисарая», «Зручний формат», «Утрачений імідж», «Стратегічний тил», «Кримські переселенці та шлях додому». Цей

прийом публіцист використовує з розрахунку на ерудицію читача, покликаною розгадати закодований зміст, заінтригувати його.

Індивідуальному стилю Ігоря Лосєва притаманне висловлення думки в концентрованому вигляді. Найчастіше вживаними тропами є метафори та епітети. Художня лексика щільно переплітається з фаховими лексемами. Культурологічний і філософський бекграунд Ігоря Лосєва відчутний між рядків. Автор оперує складними образами, маловідомими термінами, пояснюючи їх. Тексти містять і екскурси в минуле. Така публіцистика формує високий рівень мовленнєвої культури через вдале поєднання інформативності тексту з емоціями, через вживання цілого спектру художніх засобів мови. Вона захоплює та виховує читача.

Література:

1. Лосєв І. Зачистка теледемократії / Ігор Лосєв // Український тиждень (Київ). – 2010. – Ч. 17. – С. 41.
2. Лосєв І. Робін Гуд, Кармалюк, Залізник та інші? / Ігор Лосєв // Український тиждень (Київ). – 2012. – Ч. 26. – С. 48.
3. Лосєв І. Хліба й видовищ назавжди? / Ігор Лосєв / Український тиждень (Київ). – 2016. – Ч. 3. – С. 20.
4. Лосєв І. Чи має влада план «Б»? / Ігор Лосєв / Український тиждень (Київ). – 2016. – Ч. 1–2. – С. 26.
5. Лосєв І. Стрибок тигра: від Харкова до Бахчисарая / Ігор Лосєв / Український тиждень (Київ). – 2015. – Ч. 26. – С. 30.
6. Лосєв І. Єдина гарантія – власна сила / Ігор Лосєв. // Український тиждень. – 2014. – № 15. – С. 12.
7. Лосєв Ігор Васильович [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://uk.wikipedia.org/wiki/Лосєв_Ігор_Васильович.

УДК 008(075.8)

ТЕОРІЇ КОЛЬОРИСТИКИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА МОВУ

Балинська Д. І.

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника»

*Наук. керівник – М.С. Гдакович, доц. кафедри іноземних мов
та культури фахового мовлення*

Львівського державного університету внутрішніх справ

Людство ще з античних часів цікавилось кольором. І не дивно, адже кольори супроводжували людей протягом усього життя, їм надавали великого, навіть символічного значення. Без них не обходились у язичницьких обрядах та магічних ритуалах. Кольори завжди були пов'язані з побутом, звичаями та культурою. Адже колір (або барва) – це суб'єктивна характеристика сприйняття світлової хвилі, яка базується на здатності людського зору розрізнити електромагнітне випромінювання в межах видимого діапа-

зону; причому сприйняття кольору залежить, як свідчать науковці, зокрема, від психофізіологічного стану людини [1, с. 441].

Тож феномен кольору люди намагалися пояснити здавна, зокрема їхні намагання стосувалися досягнення впливу цього явища на мозок і психіку людини. Теорії кольору починаються з досліджень Платона та Аристотеля, а також інших античних філософів-ідеалістів, які вивчали питання гармонії світобудови, що сприймалася не тільки через числа та фігури, а здебільшого візуально, через відчуття, через емоційне сприйняття. Демокріт, до прикладу, відстоював існування чотирьох простих кольорів: білого, чорного, червоного та символу наповнення й пустоти, так званого *chlōron*. Тогочасні мислителі вважали, що решта кольорів виникло в результаті поєднання цих простих кольорів [2, с. 17].

Іншими словами, саме в античні часи зародилася перша психофізіологічна система кольорів. Від грецької «хрома» (що означало «колір») походить поняття хроматизм, у яке античні мислителі вкладали такі поняття:

- 1) колір як психічне, безпредметне, ідеальне;
- 2) фарба як фізичне, предметне, матеріальне;
- 3) вплив кольору на тіло людини як фізіологічне;
- 4) емоції як їхнє інформаційно-енергетичне співвідношення.

Схожі тенденції в розумінні гармонії спостерігаємо також у філософії Стародавніх Індії та Китаю, зокрема серед ідеалістів (Веданта, Конфуціанство) і матеріалістів (Лаоцзи, Ян Чжу, Ван Чун).

Кольором цікавилися не тільки філософи, а й письменники, психологи, митці та дослідники всіх подальших епох.

В епоху середньовіччя (XII–XV ст.) інтерпретація колірної семантики відбувається за суворими релігійними канонами й догматами християнства та ісламу. **Епоха Відродження** (XV–XVII ст.) характеризується значною втраченою символічного значення кольору та створенням «практично живописних» систем кольорів. Мальовничі гами в той час стали значно світлішими за середньовічні, вони були співмасштабніші з почуттями звичайної мирської людини. Першу чітку систему кольорів створив італієць **Л. да Вінчі, який** виділяв шість простих кольорів: білий, жовтий, зелений, синій, червоний і чорний, а також два можливі аспекти кольорів: художній і фізичний.

Епоха Просвітництва (XVII–XVIII ст.) додала найбільше досліджень у сфері кольоровивчення. Англієць І. Ньютон (1643–1727) розробив природничо-наукове (фізичне) вивчення кольорів за довжиною хвиль у праці «Нова теорія світла і кольорів» (1672). Він запропонував теорію «кольоромузичних паралелей»: сім кольорів спектру відповідали семи нотам музичної октави. Виникли дві галузі науки про колір: фізіологічна оптика і вчення про психологічний вплив кольору.

Російський учений **М. Ломоносов** (1711–1765) відомий як автор роботи «Слово про природу світла. Нова теорія про кольори» (1756). Суть

його наукової теорії полягає в тому, що в органі зору людини є всього три кольоросприймальних апарати, які дають збудження трьох кольорів – червоного, синього, жовтого. Від змішування цих збуджень і виникають відчуття всіх інших кольорів та відтінків, рівне їхнє змішування дає відчуття білого, відсутність збуджень дає відчуття чорного.

Ще один британець Т. Юнг (1773–1829) здійснив зворотні експерименти з кольірними променями. Він довів, що кольори спектру можна звести до трьох основних: зеленого, червоного та синього. Ці три промені були сфокусовані в одній точці і з'єдналися в один білий промінь; іншими словами, Юнг відтворив світло.

Німецький поет та учений **Й.В. Гете (1749–1832)** запропонував класифікувати кольори за фізіологічним принципом, тобто всі кольори розподілити на дві групи: теплі (первинні, позитивні) та холодні (другорядні, негативні). Він відзначив також властивість деяких фарб впливати на душу людини. Гете вперше спробував охарактеризувати чуттєво-емоційний вплив не лише окремих кольорів, а й їхніх сполучень. У дослідників кольору згодом це отримало назву «психофізіологічної теорії колірної гармонії Гете». У праці «Вчення про колір» (1810 р.) автор уперше акцентував увагу на вивченні впливу кольору на організм людини, розрізняючи фізіологічний, психологічний, естетичний та чуттєво-моральний аспекти такого впливу. Літератор у своїх працях описував символіку барв у різних культурах світу, намагався віднайти своєрідний зв'язок між кольорами та людською психікою. Теорія Гете базувалася на колірних асоціаціях, а тому давала поштовхи на подальші розвідки для філософів і психологів XIX–XX століть [3, с. 240–245].

Німецький художник Ф.О. Рунге (1777–1810) вперше запропонував власну систему знаходження кольорів на поверхні глобуса в якості координованої системи. На лінії екватора розміщували насичені кольори, на південному полюсі – чорний колір, на північному – білий, між ними – всі малонасичені кольори.

XIX століття було особливо багатим на дослідження кольористики; серед основних дослідників: німець Й.Ф.В. фон Бецольд (вивчав прикладні аспекти кольору); німець Г. фон Гельмгольц (фізіологічне представлення трьох основних кольорів для оптичного змішування); німець К.Е.К. фон Герінг (чотирикільрна теорія зорового кольоросприйняття); шотландець Дж.К. Максвелл (електромагнітна теорія світла); німець Ф.В. Оствальд (система геометричних або математичних відношень кольорів). Наука про колір стала точнішою, посилювався її зв'язок з іншими науками, але водночас вона розпалася на низку галузей, з'явився суб'єктивізм у питаннях про колір, значна кількість альтернативних колористичних теорій.

XX століття дало світові ще низку теорій кольору, серед яких найбільш визнані: диференціація колірних систем залежно від практичного за-

стосування (Й. Іттен, А. Манселл, Ч. Хард, Г. Цойгнер, В. Шугаєв); дослідження механізмів зору людини (Т. Вайзел, С. Рабкін, І. Рок, Б. Теплов і Д. Х'юбел) та зв'язків кольорів із психікою (М. Бехтерев, М. Люшер); створення теорій колориту (М. Волков, О. Зайцев, Л. Миронова, В. Кандінський). До прикладу, М. Люшер (1923–2017), створивши колірний тест, винайшов спосіб визначати тип особистості людини, її психічний та емоційний стан і характер [4].

Колір став об'єктом вивчення низки дисциплін, галузей наук і технологій: психофізики, психофізіології, психології сприйняття, оптики, анатомії ока, колориметрії, світлотехніки, теорії фотографії, поліграфії, хімії барвників тощо. Наведений перелік демонструє практичну значущість проблематики, пов'язаної з кольором, що зростає з появою нових засобів його відтворення й нових способів використання. Колір є психологічним, емоційним, культурним аспектом, за його допомогою в мистецтві передають емоційний стан людини, її риси характеру, різні соціальні явища, а також менталітет, соціальні та культурні аспекти життя народу.

З моменту виникнення колірний символізм здебільшого був пов'язаний із міфологією, магією та релігією. Колір розглядали як атрибут магічних, сакральних, божественних сил, а в певних випадках і як саме божество. Саме розподіл магії на «білу» і «чорну» свідчить про найважливішу роль кольору в магічних ритуалах.

Протягом історії людства зміст колірних символів зазнав чималих змін – змінювалося їх трактування і ставлення до них. Ідеться про ту частину змісту колірного символу, яка передає його зовнішні, наочні асоціації. Останні залежать від культурних традицій і досвіду. Колір викликає певні специфічні зміни в психічному світі людини, інтерпретація яких породжує те, що прийнято називати колірними асоціаціями і символами, емоційними враженнями від кольору. Колірна символіка – лише верхівка айсберга всіх тих взаємозв'язків і відносин, що відбуваються між кольором і людською психікою. Згідно з теорією символів, «колір – це даність, що існує лише один раз як результат взаємодії речей і наших органів відчуття, тому тут немає копій, умовних знаків чи символів, а є взаємодія реальностей – речей і людей, а всі наявні точки зору – моменти такої взаємодії» [5, с. 501].

Тож з огляду на предмет нашого дослідження найбільш повним визначенням поняття «колір» можна вважати таке формулювання: **колір – це відчуття, яке виникає у свідомості людини під час дії на її органи зору електромагнітного випромінювання видимого діапазону спектру.** Тобто випромінювання певного спектрального складу – це лише **стимул** для наших очей, а колір – це вже **відчуття**, яке виникає в нашій свідомості внаслідок дії такого стимулу. Тому потрібно чітко розрізняти поняття кольорового стимулу та безпосередньо кольору.

Для передавання цих відчуттів людина використовує вербальні знаки, слова, що виражають саме явище та водночас демонструють предметний склад мислення і свідомості, а також глибокий зв'язок між першою та другою сигналь-

ними системами (якщо говорити мовою психологів) [див. 6]. Адже лексеми, будучи фундаментальним знаряддям опису реальної дійсності, не тільки позначають світ, а й водночас артикулюють часовий символ певної індивідуальності (творця) і дають змогу відносно панувати над часом [7, с. 488].

Дослідження лексем кольору у мовознавстві розпочато в ХІХ ст. Зокрема, у другій половині ХІХ ст. – на початку ХХ ст. проводили дослідження кольорем на матеріалі різних мов світу, а саме – російської, естонської, китайської та ін. [7]. Вивчали національно-специфічні особливості лексичних груп кольороназв у різних мовах, виникнення та використання, класифікації, їхня роль та функції.

Кольоронайменування є цікавим матеріалом для лінгвістичного дослідження, оскільки кольори можна використовувати не лише у прямому значенні для опису навколишнього середовища, побутових реалій тощо, а й у переносному, для вираження прихованих інтенцій автора та множинних символічних смислів.

Література:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і гол. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2004. – 1440 с.
2. Tokarski R. Semantyka barw we współczesnej polszczyźnie / R. Tokarski. – Lublin, 1995. – 212 s.
3. Лихтенштадт В. О. Гёте: Борьба за реалистическое мировоззрение. Учение о цветах / В. О. Лихтенштадт. – Санкт-Петербург, 1920. – 500 с.
4. Собчик Л.Н. Метод цветовых выборов. Модифицированный цветовой тест Люшера: методическое руководство / Л.Н. Собчик. – М. : Речь, 1990. – 88 с.
5. Булатов М.О. Філософський словник. – К. : Стилос, 2009. – 575 с.
6. Психология цвета. Пер. с англ. – М.: Рефл-бук ; К. : Ваклер, 1996. – 352 с.
7. Рюс Ж. Кілька мовних напрямів і проблем // Поступ сучасних ідей. – К. : Основи, 1998. – 669 с.

УДК 327.39

**МОВНА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ДІЛОВОДСТВІ****Богущ Н.І.***Наук. керівник – М.С. Гдакович, канд. філол. наук, доцент
Львівський державний університет внутрішніх справ*

На сучасному етапі розвитку української держави нагальною проблемою у сфері правового регулювання національних відносин в Україні є недостатня урегульованість мовного питання. Немає чіткого законодавчого визначення державної мови, не встановлені сфери її застосування, її функції, коло суб'єктів, для яких використання державної мови є обов'язковим. У національному законодавстві не врегульовані, а в науці не розроблені питання співвідношення та правового режиму державної мови, офіційної мови, мови національної меншини, мови більшості населення даної місцевості тощо. Українську мову визначено мовою ведення діловодства й документації, а також взаємин державних і громадських органів, підприємств, організацій і установ в Україні. Однак передбачено можливість застосування й інших мов. У ст. 11 Закону про мови в УРСР (який прийнятий ще 1989 р.) вказано, що у випадках, передбачених ч. 2 ст. 3, мовою роботи, діловодства, документації, поряд з українською, може бути й національна мова більшості населення тієї чи іншої місцевості, а у випадках, передбачених ч. 3 цієї статті, – мова, прийнятна для населення даної місцевості. Невід'ємним правом громадян проголошено вільний вибір мови навчання у ст. 25 зазначеного Закону.

Свого часу цей закон неоднозначно сприйняв як широкий загал, так і фахівці – юристи й мовознавці. Дехто з них вбачав у новому законі закріплення гарантій до вільного використання мов в Україні, інші вважали, що з його прийняттям будуть запроваджені суттєві обмеження у вільному використанні російської та інших мов, ще дехто наголошував на його половинчастості та недоконаності. Суттєвим недоліком цього Закону вважали те, що, поряд із державною, російська мова проголошувалася мовою міжнаціонального спілкування, іноді офіційною, що надало підстави прихильникам двомовності тлумачити останню як другу державну. Закон цим зводив нанівець проблему відповідальності за втілення державної мови в життя, оскільки значна частина посадовців і тих, хто причетний до мовного питання, є громадянами України, але не українцями за етнічним походженням. Вивчення української мови та користування нею не стало, а за таких умов і не стане, потребою й переконанням значної частини громадян неукраїнського походження.

5 червня 2012 р. Верховна Рада України прийняла Закон «Про засади державної мовної політики» № 5029-VI (в народі слушно названий «закон Ка-Ка»). Автори нині чинного Закону «Про засади державної мовної політики» – депутати фракції Партії регіонів В. Колесніченко та С. Ківалов – переконували

українську громадськість у тому, що документ не становить загрози українській мові як державній. Водночас закон передбачає, що місцеві органи державної влади використовуватимуть регіональні мови у своїй роботі, якщо на певній території проживає мінімум 10 % носіїв певної мови. Противники ж закону вважали, що на практиці це означає запровадження російської мови як другої державної, тільки без внесення змін до Конституції, оскільки саме російськомовне населення – передусім на сході та півдні України – легко набирає необхідні 10 % для того, щоб мати російську як другу офіційну мову. Цей Закон містить дуже багато недоліків, оскільки пропонує вживати російську мову як державну в Україні. Над цим законом проведено експертизу, яку розглядали у Відділі етнополітології Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. Кураса НАН України. Експерти виявили, що на практиці приховано прагнення ввести обов'язкове вивчення російської мови в регіонах, де не функціонують регіональні мови. Вони звернули увагу на відсутність у проекті закону вимог до теле- й радіокомпаній щодо щоденної квоти на мовлення державною мовою. Скандальним було й прийняття цього закону: відбувалися численні мітинги в Києві та у Львові в червні 2012 р., навіть голодування студентів та активістів, які звертались з промовою до парламентарів, що кожен народний депутат України, який проголосує за витіснення української мови з усіх сфер суспільного життя, буде занесений до «книги національної ганьби» й позбавлений політичного майбутнього. Проте закон було ухвалено. Чимало філологів, політологів заявляло, що, ухваливши такий закон, саме парламент буде відповідальним за початок розколу країни – що врешті-решт і сталося: про це свідчить теперішня ситуація з окупованими українськими територіями.

Зараз цей закон досі чинний, однак у січні 2017 р. в Верховній Раді України був зареєстрований проект № 5670 «Закону про державну мову», яким пропонувано розширити й закріпити використання української мови як державної у ЗМІ, виробництві та розповсюдженні фільмів і серіалів, а також у сфері реклами та книговидаванні. Цей проект визначає правовий захист мовних прав і свобод людини та громадянина, там, зокрема, вказано, що кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої мовні права та свободи від порушень і протиправних посягань.

Прийняття нового мовного закону вже давно на часі і ін. необхідний, зокрема, для врегулювання сфери ділових паперів.

Сьогодні українську мову вживають у багатьох сферах діловодства і в діяльності правоохоронних органів, зокрема:

1. Діловодство та документація:

а) мовою діловодства центральних та місцевих органів влади є українська;

б) мовою інформації та обчислювального забезпечення в органах влади, поряд з українською, може бути англійська, а в разі потреби – російська та інші мови [4].

2. Мовою документів, що посвідчують особу або містять відомості про неї, є українська.

3. Мовою державних актів є українська.

4. Мовою збройних сил є українська.

5. Мовою правової допомоги в судах, правоохоронних органах тощо є українська. Особам, які не володіють українською в достатньому для відстоювання своїх прав обсязі, надається можливість скористатися послугами перекладача і в суді, і в правоохоронних органах [3].

6. Мова документів про вибори та референдуми:

а) виборчі бюлетені та бюлетені референдумів друкують українською мовою;

б) агітаційні матеріали кандидатів на виборах виконують українською, а також, за бажанням кандидата, мовою, поширеною в регіоні, де розповсюджують ці матеріали.

7. Мова засобів масової інформації. Мова центральних та місцевих засобів масової інформації повинна бути переважно українською. Держава створює умови для забезпечення права усіх громадян України отримувати інформацію рідними мовами.

Питання врегулювання мовної проблеми, що сьогоднішній досить гостро постає в Україні, знаходить своє відображення в мовній політиці держави. Під державною мовною політикою слід розуміти комплекс дій і заходів, які проводить держава з метою досягнення певних цілей у сфері мовних відносин. Можна лише зауважити що в роки незалежності в Україні було закладено основи законодавства про мови. Та, попри видиму толерантність, воно містить багато суперечностей. Необхідно більш чітко визначити обов'язки посадових осіб, усунути сперечності як між різними частинами Закону України «Про засади державної мовної політики», так і між різними нормативними актами, а також усунути прогалини в регулюванні мовних відносин.

Література:

1. Про засади державної мовної політики: Закон України від 03.07.2012 р. № 5029-VI // Офіц. вісн. України. – 2012. – № 61. – Ст. 2471.

2. Ткаченко Є. В. Конституційно-правове регулювання мовних відносин: моногр. / Є. В. Ткаченко. – Х. : ФІНН, 2010. – С. 73, 77–78.

3. Ткаченко Є. В. Мова як об'єкт правового регулювання / За заг. ред. М. І. Панова. – Х. : Нац. юрид. акад. України, 2006. – С. 54–57.

4. Ткаченко Є. В. Конституційно-правовий режим державної мови / Львів. держ. ун-т внутр. справ. – Л., 2007. – С. 180–182.

УДК 378.035.09

ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ СВІДОМОСТІ ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ МАЙБУТНЬОГО ІНЖЕНЕРА

Бокотько О.А.

*Наук. керівник – О.М. Вознюк, канд. пед. наук, доцент
Львівська філія Дніпропетровського національного університету
залізничного транспорту імені акад. В. Лазаряна*

Мова є духовним стрижнем будь-якої нації. Видатний український мовознавець Олександр Потебня казав: «Слово – то не просто мовний засіб, а засада мовної свідомості нації, в якій закладено наочне та абстрактне бачення буття». Майбутнім фахівцям мова потрібна не як сукупність правил, а як картина світобачення, засіб культурного співжиття в суспільстві, самоформування й самовираження особистості кожного.

Поняття «мовна свідомість» науковці чітко відмежовують від поняття «мовна картина світу» і трактують його як «форму свідомості, що обіймає знання, почуття, оцінки й настанови щодо мови та мовної дійсності» [4, с. 13]. Іншими словами, мовна свідомість є небайдужим ставленням до рідної мови. Зрозуміло, що мовна свідомість пов'язана з низкою супутніх явищ: знання й культура мови, мовний смак, мовна соціалізація, тобто опанування мовних норм, мовленнєва вправність, мовна особистість тощо. Мовна свідомість тісно взаємодіє з вищепереліченими явищами й сама певною мірою зумовлює їх існування, впливає на рівень їх розвитку, керує й спрямовує їх. Отже, знання норм – це мовна грамотність, а дотримання їх або нехтування ними – це вже сфера мовної свідомості кожного носія мови. В Україні активно діють протиукраїнські сили, які начебто дбають про мови національних меншин, але ж не варто забувати, що в преамбулі до згаданої Хартії зазначено: «Захист і розвиток регіональних мов та мов меншин не повинен проводитися на шкоду офіційним мовам» [5, с. 20].

Однією з проблем під час навчання студентів вищих навчальних технічних закладів освіти є створення мотивації до досконалого вивчення рідної мови. Студентство повинно усвідомити особливу роль української мови в житті людини, розуміти, що саме мовна майстерність є шляхом до професійного становлення та зростання, запорукою всебічної реалізації творчих здібностей особистості. Практика показує, що студентам потрібно знати, розуміти й використовувати професійну лексику в їх майбутній теоретичній та практичній діяльності. Засвоєння національної культури без знання української мови неможливе, тому духовно-культурний розвиток сучасної української нації зобов'язує державу дбати про розвиток української мови. Мовленнєва культура є важливим чинником успішної професійної діяльності, надає особі впевненості в собі, у своїй здатності переко-

нувати людей. Культура мовлення оцінюється щодо точності, ясності, виразності, стилістичної вправності, майстерності мовця, використання лексичних, граматичних синонімів, добору варіантів висловлювання.

«Культура мовлення – це сукупність і система комунікативних якостей мовлення; володіння літературними нормами на всіх мовних рівнях, в усній та письмовій формі мовлення, вміння користуватися мовностилістичними засобами і прийомами з урахуванням умов і цілей комунікації» [2, с. 48]; «це упорядкована сукупність нормативних мовленнєвих засобів, вироблених практикою людського спілкування, які оптимально виражають зміст мовлення, задовольняють умови і мету спілкування» [3, с. 34].

Коли ми говоримо про комунікацію, нас перш за все цікавить те, як інформація передається. «Поняття комунікація може вживатись у значенні: 1) соціальна комунікація, спілкування між людьми та іншими соціальними суб'єктами; 2) зв'язок за допомогою технічних засобів; 3) певна система, за допомогою якої забезпечується сполучення між віддаленими об'єктами, наприклад: підземні комунікації, транспортні комунікації, каналізаційні комунікації тощо» [1, с. 68].

Ми визначаємо культуру професійного спілкування майбутніх фахівців залізничної галузі як складну інтегративну якість особистості, що синтезує комунікативні, інтерактивні особливості спілкування фахівця, детермінується професійними ціннісними орієнтаціями й визначає ефективність професійної взаємодії. У структурі культури професійного спілкування майбутніх фахівців залізничної галузі можна виділити такі компоненти: 1) індивідуально-особистісний; 2) мотиваційно-вольовий; 3) соціально-психологічний; 4) мовний.

Отже, якщо професіонал має високий рівень культури професійного спілкування, він здатен розвивати позитивні емоції, налаштовувати позитивне ставлення співрозмовника до себе й до своєї діяльності; налаштовувати доступні зв'язки; організувати взаємини на взаємовигідних умовах. Адже сьогодні доведено, що чим досконаліше особа володіє мовою, тим виразніше постає перед людьми як особистість.

Література:

1. Бачевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник / Ф.С. Бачевич. – К. : Видавничий центр «Академія», 2004. – 344 с.
2. Дика Н. Поняття культури мовлення // Дивослово. – 2002. – № 2. – С. 47–52
3. Русанівський В. М. Культура української мови / В. М. Русанівський. – К. : Либідь, 1990. – 306 с.
4. Селігей П. О. Мовна свідомість : структура, типологія, виховання / П. О. Селігей; К. : НАН України. Інститут мовознавства ім. О.О. Потебні. – 2012., 118 с.
5. Тарасов Є.Ф. Актуальні проблеми аналізу мовної свідомості / Є.Ф. Тарасов // Мовна свідомість і образ світу. – М., 2000. – С. 19–24.

УДК 811.161.2'373.7

ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ ЯК РЕПРЕЗЕНТАНТИ КУЛЬТУРИ В ІНШОМОВНІЙ АУДИТОРІЇ

Василькевич Х.-М. К.

*Наук. керівник – Г.В. Тимошик, канд. філол. наук, доцент кафедри
українського прикладного мовознавства
Львівський національний університет імені Івана Франка*

Знання мови є неможливим без знання позамовної дійсності. Саме тому в лінгводидактичному аспекті важливе значення має вивчення фразеології, адже вона є багатовіковою скарбницею історії народу, його культури – звичаїв, поглядів та вірувань. Звернення до фразеології допомагає іноземному студентові подолати бар'єр сфери «зіткнення» культур – безеквівалентної та конотативної лексики, ідіом, фонових знань. Знання та активне використання фразеологічних одиниць свідчить про те, що мовець таки увійшов в етнокультурну спільноту, адже для того, щоб їх виокремити, розшифрувати і прокоментувати, потрібно оперувати достатньою кількістю фактичного та теоретичного матеріалу про національну специфіку [2, с. 177]. Загалом культурно марковані одиниці мови студенти-іноземці засвоюють у процесі вивчення української мови як іноземної чи не найважче [1, с. 206]. Однак знайомство з фразеологічним фондом української мови є одним зі складних мовних питань не лише тому, що вимагає знань інтра- та екстралінгвального характеру [5, с. 128], а й тому, що введення фразеологічного матеріалу в навчальний процес поки що не систематизовано. Незважаючи на те, що цю проблему розглядали у наукових працях Г. Кузь, І. Кушнір, Г. Наконечна, Н. Хібеба, Н. Ядловська, усе ще не укладено фразеологічних мінімумів відповідно до рівня вивчення української мови як іноземної. А. Мадея, Н. Ядловська та Ю. Сагата вважають, що запорукою ефективності засвоєння пропонованого на заняттях фразеологічного матеріалу є його впорядкованість та зв'язок із темою лексико-комунікативної частини заняття [4, с. 160]. З огляду на те, що фраземи криють у собі передусім семантичну, внутрішньоформну вартість, для того, щоб знівелювати хаотичну появу фразем на занятті з української мови як іноземної, фразеологічний мінімум потрібно укладати за тематичним принципом.

Для дослідження взято фразеосемантичне макрополе «Розумова діяльність людини», що – як вищий рівень раціонального пізнання – хоча й було раніше описане в значній кількості праць про когнітивну діяльність людини (О. Кубрякова, В. Маслова, У. Найссер, М. Нестерова, Н. Хомський), але не охоплено повністю. Один із таких неокреслених аспектів – це відображення пізнання в мові.

Фраземи згаданої теми є підрядними та сурядними словосполученнями. Стрижневе слово в цих стійких сполуках із метафоричним значенням виражене іменником (41 ФО) та дієсловом (134 ФО). Найяскравішими засобами

втілення розумової діяльності є *пам'ять, думка, путья, пантелик, кебета, глузд, ум, розум, мізки, лоб, голова, черепок, макітра, органи чуття (слух, нюх, зір) та механізми, що крутяться*. Опозиційною до них є лексема *туман* та дієслова, похідні від неї, що окреслюють регресивну розумову діяльність. Дієслова у формуванні семантичного ядра фразем є не менш важливими, ніж іменники, позаяк передають уявлення про спосіб роботи головного відділу центральної нервової системи. Зокрема, активну діяльність мозку змальовують за допомогою дієслів руху предмета – коливання, обертання, переміщенням (*вертити; ворухити / ворухнути; закрутитися; заходити; крутити; покрутити*); дієслів на позначення руху людини (*забрести, прийти / приходити*); дієслів, що позначають приготування їжі (*варити, краяти, смажити*); дієслів, що позначають тривалі незворотні чи руйнівні процеси (*ламати, пухнути, розривати, сушити*).

Ідеографічна структура фразеосемантичного макрополя «Розумова діяльність людини» охоплює п'ять мікрополів. Зіставлення ФО висхідної та нисхідної розумової діяльності людини дає змогу зробити висновок, що в перших двох фразеосемантичних мікрополях – «Характеристиці особи з огляду на її розумові здібності» (61 ФО) та «Зміні стану розумових здібностей» (37 ФО) – переважають стійкі словосполучення на позначення регресивної розумової діяльності. Однак уже в третьому мікрополі, а саме у «Впливі людини на чиюсь розумову діяльність» (22 ФО), кількість фразем із позитивним та негативним значенням однакова. У четвертому – «Мнемічні процеси» (23 ФО) – семантична група «Забування інформації» складає лише 18%, решта – «Запам'ятовування» та «Відтворення» – 52% та 30% відповідно позитивні. Два останні фразеосемантичні мікрополя «Упорядкування інформації» (46 ФО) та «Усвідомлення» (16 ФО) позначають виключно висхідну розумову діяльність. Показово, що фразеологічний фонд українського народу зберігає образи про знання переважно з позитивним значенням, що свідчить не лише про доброзичливе ставлення людей одне до одного, а й, очевидно, про їхній інтелектуальний розвиток.

Для введення фразем означеної теми – «Розумова діяльність людини» – у навчання української мови як іноземної в мінімальному обсязі, необхідному для формування лексичної компетенції, з 300 аналізованих одиниць [6] за допомогою соціолінгвістичних досліджень із урахуванням частотності вживання та художньої вартості виокремлено 26 ФО, що й становлять фразеологічний мінімум до теми «Розумова діяльність людини»: *бачити наскрізь; брати / взяти (собі) в голову; братися / взятися за книжку (розум); в курсі; крутиться на думці; викинути / викидати з голови; (і) гадки не мати; голова [іде] / [пішла] обертом; голова варить; голова є / на плечах; голова пухне; гризти граніт науки; думка не виходить з голови; думка не покидає; думка спала; дурна голова; забивати / забити голову; збитися з пантелику; зводити / звести з розуму; зв'язувати (збирати) / зв'язати (зібрати) до купи (в одне ціле) [думки (слова)]; здоровий глузд; карбуватися в пам'яті; морочити [собі] голову; порожньо в голові (у лобі); світла (ясна) голова; укласти в голову.*

Фразеологія – це широкий простір для досліджень у царині лінгвокраїнознавства. Образні словосполучення, що не змінюють форми й глибоко сховали своє значення навіть від носіїв мови, безсумнівно, є яскравими зразками для вивчення національного світогляду. О. Майборода зазначає, що фразеологічні одиниці з погляду мовної картини світу науково ще не вивчено [3, с. 9]. Саме тому культурні надбання, закладені в образах фразеологічного фонду української мови, потребують ґрунтовних студій у різних галузях мовознавства, що допоможе створити корисні матеріали не лише для іноземців, але й для українців.

Література:

1. Біловус Г. Фразеологічні інтертексти Т. Шевченка у процесі вивчення української мови як іноземної (на матеріалі повістей Т. Шевченка / Теорія і практика викладання української мови як іноземної: Зб. наук. праць. – Л., 2012. – Вип. 7. – С. 206–212.
2. Кузь Г. Фразеологія у формуванні мовної компетенції студентів у процесі викладання української мови як іноземної / Теорія і практика викладання української мови як іноземної: Зб. наук. праць. – Л., 2009. – Вип. 4. – 288 с.
3. Майборода О. А. Українська фразеологія як джерело народознавства: автореф. дис. ... канд. філол. наук / О. А. Майборода. – Х. : Харківський державний педагогічний університет ім. Г.С. Сковороди, 2002. – 21 с.
4. Сагата Ю. Анімалістична фразеологія у вивченні мови як іноземної / Теорія і практика викладання української мови як іноземної: Зб. наук. праць. – Л., 2009. – Вип. 4. – С. 157–171.
5. Сотова Т. Фразеологізми української мови на позначення заможності / незможності зі словом-компонентом хліб / Теорія і практика викладання української мови як іноземної: Зб. наук. праць. – Л., 2011. – Вип. 6. – С. 128–134.
6. Фразеологічний словник української мови / Уклад. В. М. Білоноженко. – К. : Наук. думка, 1993. – 1007 с.

УДК 37.035

МОВНА СВІДОМІСТЬ: ГУМАНІТАРНА РЕФЛЕКСІЯ

*Веденьсва Е.О.**Наук. керівник – Н.А. Яровицька, канд. філос. наук,
доцент кафедри філософії**Харківський національний університет будівництва та архітектури**«Саме мові належить одночасно
і встановлювати межі, і перетинати їх».**Ж. Дельоз*

Сучасний стан соціокультурної реальності обумовлений викликами поліваріативної спрямованості. Усі сфери гуманітарного знання просякнуті новітніми ризиками, тому воно потребує аналізу та рефлексійного відношення до розв'язування тих чи тих питань.

Однією з важливих царин знань виступає феномен мови, певна лінгвістична реальність. Як зазначав український філософ Сергій Кримський: «...особливим по відношенню до пізнання видом освоєння світу являється мовна свідомість. Виступаючи першою моделюючою системою, першим засобом репрезентації реальності в духовному світі, мовна свідомість одночасно виступає як форма кодування предметів людської психіки з її раціональними реакціями на світ» [2, с. 84].

Моделювання в мовній свідомості об'єднуються із внутрішнім семантичним значенням образів та знаків, що виступає передумовою формування процесу символізації, виразів, відображення, та мають зв'язки на рівні комунікації та імперативів дій.

Ще в античну добу філософ Сократ промовив відомий вислів, який розкриває тріаду дія-мова-людина: «Заговори, щоб я тебе побачив», тобто завдяки мові, вербальному актові, актуалізується наявне буття, яке по-особливому «проявляє» суб'єкта. Формується лінгвістичний простір, який функціонує за певними законами розвитку.

У середині ХХ ст. сформувався Віденський гурток, у рамках якого представлено такі ідеї, а саме: зведення філософії до логічного аналізу мови науки, принцип верифікації, трактування логіки та математики як формальних перетворень у мові науки. Епістемологічний характер мови у цьому контексті сформулював «завдання для філософії, яке вбачається в логічному аналізі наукових висловлювань» [2, с. 265].

З плином століть мова розвивалася і зараз має змогу передавати будь-яку інформацію про минуле, майбутнє або навіть фантастичне. Крім того, мова виконує низку функцій: комунікативну, номінативну (називає об'єкти дійсності), когнітивну (пізнавальну), експресивну (призначення мови бути одним із засобів вираження почуттів і емоцій) та ін. Кожна мова має дві форми про-

яву – усну та письмову. За соціальним призначенням мова поділяється на правильну літературну, соціальні діалекти, а також арго (окремою є мова жестів глухих людей). Терміном «соціальні діалекти» позначають варіанти мови, які притаманні певним групам людей, пов'язаних спільною професією (моряки, медики) або хобі (мова рибалок або мисливців). Соціальні діалекти мають також територіальні відмінності – у селі і в місті говорять трохи по-різному. Система різноманітних мовних стилів пристосована для взаєморозуміння між різними культурними і соціальними верствами суспільства. Поява різних спеціальних слів збагачує культурологічний і лінгвістичний аспекти мови.

У різних культурних традиціях мова буде діалог між учасниками. Це особливо яскраво проявляється в компаративному аналізі західної та східної ментальності. Метафоричність, багатство інтерпретаційних можливостей та парадоксальність виступають характерними рисами розвитку східних мов (китайської, японської, арабської та ін.). Відокремленість, релігійний компонент, природна специфіка обумовили існування мов східного регіону; японські ієрогліфи потрібно вивчати протягом всього життя – вони можуть уособлювати слово, речення або іменник, займенник тощо.

Афористичний стиль обрамляє буття Сходу: «Той, хто нічого не знає – той розмовляє» (Лао Цзи), «Той, хто багато знає – той мовчить, а хто говорить – той нічого не знає» (Лао-Цзи) [3, с. 52–54].

У давньокитайській традиції – даосизмі – мовний чинник співвіднесений з дією, знанням, мудрістю, феноменом тиші, тобто формується низка бінарних опозицій: присутність/відсутність, дія/бездіяльність або шлях «у-вей», наповненість/порожнеча. Ці бінарні опозиції розкривають ідею Ж. Дерріди про те, що мова не може обійтися без просторових метафор.

Мову проголосив «домівкою буття» видатний німецький філософ М. Гайдегерр, який вважав, що потрібно «прислухатися» до мови, надавати їй змогу звучати, тобто кожна людина має постійно відкривати мову для себе, стикатися з нею, «мацати її на дотик». У цьому контексті формуються онтологічний та екзистенційний модули мовної свідомості. Важлива характеристика буття (час) – темпоральність – у середовищі мовних конструктів детермінує появу нових рис, «іншого обличчя» мови, наприклад: мова віртуальної реальності, соціальних мереж тощо.

В умовах гуманітарних катастроф, воєн, прояву терористичних загроз мовна свідомість ініціює створення мови як травми. Поняття «біль» людина засвоює з мовою (Л. Вітгенштейн). Народ спотворює світ буття деформаціями, перебуваючи в ньому індивід оточений лещатами насилля, екзистенційного вакууму (В. Франкл), постійного відтворення статусу ворога для всього, що травмує свідомість людини. Суб'єкт потрапляє і в тенега (пастки) мовного гатунку: (свій/чужий, ворог/друг, ми/вони), формується стан психологічного комфорту й людина не має бажання вислизнути з-під цієї реальності-симуляції; тому можливий стан, за якого «кордони моєї мови виступають межами мов світу» (Л. Вітгенштейн).

Отже, мовна свідомість наочно демонструє дуалістичний характер існування меж, які впорядковують, структурують соціокультурні прояви людського світу та тенденції до демонтажу цієї мовної обмеженості. У результаті актуалізується вибір екзистенційної спрямованості людини, який розкривається завдяки мові, і саме у мові, наприклад, у вигляді «мови-травми». Саме тому мовний дискурс є предметом подальших досліджень фахівців-науковців. Лінгвістична реальність детермінує народження та формування мовної свідомості, важливими складовими якої виступають натхнення, спокуса й травма. Мова – джерело світоглядних позицій людини, завдяки чому суб'єкт долучається до комунікативних відносин, до кодування культурних норм, до традиції, «крокує» назустріч світові або блукає в сутінках чи світанках особистого внутрішнього буття («поговорити з собою» – один з принципів філософії кініків, релігійних парадигм тощо). Отже, феномен мови уособлює синкретичне поєднання раціонального та емоціонального (надчуттєвого) модусів, тактильної (невербальної) та вербальної експлікації, створює джерело архетипів духовних практик людства.

Література:

1. Кремень В.Г. Філософія: Мислителі, ідеї, концепції: / Кремень В.Г.; В.В. Ільїн. – К.:Книга, 2005. – 528 с.
2. Крымский С. Экспликация философских смыслов. / Крымский С. М. : Идея-Пресс, 2006. – 240 с.
3. Таранов П.С. 150 мудрецов и философов. / Таранов П.С. – Симферополь ; Запорожье: «Нарус-М», 2000 – 848 с.
4. Франкл В. Человек в поисках смысла / В. Франкл (пер. с англ. и нем.). – М. : Прогресс, 1990. – 360 с.

УДК 808.3

ОНЛАЙН-ІНФОРМУВАННЯ ЯК НОВІТНІЙ СПОСІБ МОВЛЕННЄВОЇ КОМУНІКАЦІЇ ЛІКАРЯ

Верес Ю. Я.

*Наук. керівник – Т. А. Єщенко, кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри українознавства*

Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького

Стрімкий розвиток цифрових технологій привів до змін форми й перебігу процесу професійної комунікації між лікарем і пацієнтом. Традиційно усталений формат так званого «живого» діалогу почасти витісняє опосередкований контакт із використанням ІТ. Феномен фахового медичного мовлення ХХІ ст. полягає в синкретичному поєднанні засобів обміну інформацією. Вказана проблема є вкрай значущою і потребує ретельного

вивчення. Огляд наукової літератури надає підстав стверджувати: у колі уваги сучасних мовознавців постають теоретичні проблеми мережевого мовлення (див. праці С. Абрамовича, М. Чікарькової [1], О. Семенюка., В. Паращук [7], С. Чемеркіна [9]), проте немає розвідок, у яких була б висвітлена специфіка такого спілкування в медичній сфері.

Мета доповіді – описати переваги і недоліки віртуального консультування як способу фахової комунікації медичного працівника і пацієнта в галузі охорони здоров'я.

У своїх міркуваннях спираємося на визначення поняття «інтернет-комунікація», яке запропонував С. Чемеркін: «Інтернет-комунікація – спілкування за допомогою глобальної комп'ютерної мережі Інтернет, що постає у двох аспектах: 1) здійснення обміну інформацією між різними суб'єктами комунікації за допомогою голосу, відео, текстових повідомлень, документів, файлів та ін. (наприклад, системи інтернет-магазинів, інтернет-аптек, інтернет-банкінгу тощо); 2) спілкування між комунікантами-людьми» [8, с. 365]. В «Основах законодавства України про охорону здоров'я» немає поняття, яке б позначало процес використання інформаційних технологій для безпосереднього надання медичної допомоги, а лише у статті 78 ідеться про те, що лікар повинен надавати консультативну допомогу пацієнтам та працівникам охорони здоров'я. Тому доречно, на наш погляд, використовувати термін «*медичне онлайн-інформування*». Важливим є дотримання анонімності та нерозголошення медичних даних, отриманих у процесі проведення онлайн-інформування. У статті 21 Закону України «Про інформацію» від 02.10.1992 № 2567-ХІІ вказано, що конфіденційною є інформація про фізичну особу, а також інформація, доступ до якої обмежено фізичною або юридичною особою, крім суб'єктів владних повноважень [2]. Тому, незважаючи на всі особливості онлайн-інформування, конфіденційність є першочерговою.

Які ж переваги та недоліки можна виокремити в цьому мовленнєво-мовному процесі?

До переваг онлайн-інформування, безумовно, належать:

- доступність – отримати допомогу пацієнт може будь-де, де є глобальна мережа;
- ціна – часто воно є безкоштовним;
- швидкість – пацієнт отримує відповіді на свої питання за дуже короткий термін;
- мобільність – пацієнт не повинен здійснювати ніяких додаткових дій для отримання допомоги.
- Недоліками онлайн-інформування, на наш погляд, є:
- низька якість обслуговування;
- недостовірність результатів;

- лікар не може взяти на себе цілковиту відповідальність за здоров'я пацієнта.

Онлайн-інформування здійснюють за допомогою різних технічних засобів та ресурсів.

Найпопулярнішим різновидом онлайн-інформування є відкриття тематичного підрозділу на власному веб-ресурсі. Особливо це характерно для приватних клінік. Часто консультанти, які відповідають на питання пацієнтів, скеровують хворого на консультацію наживо.

Наступним видом є окремий веб-ресурс, який спеціалізується винятково на онлайн-інформуванні. Таких сайтів насправді небагато. Переважно вони спеціалізуються на психологічних консультаціях (див. [3]).

Окремою класифікаційною групою медичного консультування є спеціальні медичні додатки. З-поміж них виокремимо додатки для онлайн-моніторингу та онлайн-інформування. Поширеним додатком для онлайн-моніторингу є: 1) *Mu Heart* – за допомогою спеціального браслета визначає тиск та пульс у людини; 2) *Medscape* – ресурс для лікарів та фахівців у галузі охорони здоров'я. Після платної реєстрації вся інформація стає доступною безкоштовно. Препарати обираються за станами, процедурами, скаргами хворого. Він також показує сумісну дію одночасно до 30 препаратів. Це найкращий додаток і для людей з хронічними хворобами, і для лікарів-практиків; 3) *Triage* – програма, у якій пацієнти можуть позначити власні симптоми й отримати консультацію лікаря в режимі конференції або ж отримати скерування до спеціаліста наживо.

Не всі лікарі (залежно від спеціалізації) можуть консультувати хворих у мережі. До найпопулярніших фахівців, до яких звертаються по допомогу засобами ІТ, належать:

1. *Психолог*. Сайти, які спеціалізуються на психологічних консультаціях, мають вигляд своєрідного чату, де кожен зареєстрований користувач може поставити власне запитання. При реєстрації не обов'язковим є справжнє ім'я, може бути нікнейм. Завжди обов'язково вказувати вік та стать.

2. *Генетик*. Сайти, які спеціалізуються на генетичних консультаціях, можуть мати вигляд або чату, або ж на головній сторінці може бути подана основна інформація та контакти, а питання адресанти ставлять приватно.

3. *Дієтолог та гастроентеролог*. Сайти, які спеціалізуються на таких консультаціях, досить своєрідні. Власне консультації відбуваються в приватному листуванні, але, з дозволу пацієнта, результати лікування можуть бути подані у вигляді світлин на веб-ресурсі.

Оскільки у процесі медичного онлайн-інформування дані, які отримує лікар-консультант, складно перевірити, варто передбачити обмеження відповідальності закладу охорони здоров'я та лікаря згідно з чинним законодавством.

Онлайн-інформування – закономірний витвір технічного поступу й зміни парадигми фахової комунікації. Це доволі ефективна та доступна форма спілкування лікаря та пацієнта, яка повинна, на наше глибоке переконання, розвиватися в Україні. Проте варто пам'ятати: жодна консультація в режимі онлайн не замінить консультації лікаря наживо і не буде вважатися повноцінним лікарським прийомом.

Література:

1. Абрамович С., Чікарькова М. Мовленнєва комунікація : підручник / С. Абрамович, М. Чікарькова. – К. : Вид. дім Дмитра Бурого, 2013. – 460 с.
2. Закон України «Про інформацію» / Верховна Рада України. Закон від 02.10. 1992 р. №2657-ХІІ. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>.
3. Консультації психолога онлайн [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://upsihologa.com.ua/ask>.
4. Консультавання пацієнтів онлайн [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.medsprava.com.ua/article/535-konsultuvannya-patsntv-onlayn>.
5. Мобільні додатки, які допоможуть попіклуватися про серце [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://medcenter-lviv.blogspot.com/2015/09/blog-post_26.html.
6. Основи законодавства України про охорону здоров'я / Верховна Рада України. Закон від 19.11.1992 р. №280-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>.
7. Семенюк О. А., Паращук В. Ю. Основи теорії мовної комунікації : навч. пос. / О. А. Семенюк, В. Ю. Паращук. – К. : ВЦ «Академія», 2010. – 240 с. (Серія «Альма-матер»).
8. Спілкування онлайн між лікарем і пацієнтом [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://megogo.net/ua/view/2351201-spilkuvannya-onlayn-mizh-likarem-ta-pacientom.html>.
9. Чемеркін С. Г. Мова інтернет-комунікації [текст] / С. Г. Чемеркін // Українська мова : Енциклопедія. Вид. 3-тє. – К.: Українська енциклопедія ім. М. Бажана, 2007. – С. 365–366.
10. iLand [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://iland.ua/news/budte-zdorov-a-medichn-dodatki-vam-u-comdopomozhut#.WesoDVu0PIU>.

УДК 811.161.2'373.21

ОЙКОНИМИ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ НА *-ІВКА* З ТВІРНИМИ ОСНОВАМИ ВІДАНТРОПОНІМНОГО ПОХОДЖЕННЯ

Висоцька М. А.

*Наук. керівник – З.О. Купчинська, д-р філол. наук, доц.,
завідувач кафедри української мови імені професора Івана Ковалика
Львівський національний університет імені Івана Франка*

Географічні назви – це вагомий пласт лексики будь-якої мови. Українська ойконімія надзвичайно багата та різноманітна. Для своїх студій ми обрали ойконіми Львівської області на *-івка* з твірними основами відантропонічного походження. Нас зацікавив цей тип назв, бо вони є численними, відносно новими за походженням та малодослідженими. У Львівській області налічується 163 ойконіми на *-івка*. Л. Гумецька зазначає, що назви на *-івка* на найдавнішому етапі розвитку повинні були мати передумовою тип місцевих назв на *-ов*, *-ова*, *-ово*. Потім суфікс *-івка* почали сприймати як топонімічний формант, внаслідок чого стало можливим утворення ойконімів за допомогою суфікса *-івка* безпосередньо від назв осіб [1, с. 44–45]. М. Кордуба стверджує, що найдавніші фіксації цієї моделі вперше засвідчено в документах XIV ст. Пізніше виникнення ойконімів на *-івка* є результатом «колонізаційної діяльності володарів та великих землевласників» [5, с. 15]. В усьому реєстрі твірних основ виділили дві великі групи: відантропонічного та відапелятивного походження.

В ойконімах з твірною основою відантропонічного походження виділено дві групи за походженням твірної основи:

1. Неслов'янські особові назви. Уже з кінця IX ст. разом з християнством на Руську землю прийшли нові для українців християнські імена грецького, латинського й старосврейського походження. «Довгі роки їх постійного вживання зробили свою справу – вони стали звичними, своїми» [6, с. 6]. Окрім візантійських імен, існували й інші, запозичені з західноєвропейських мов, поширені завдяки торговим відносинам, впливові художньої літератури або географічній близькості з іншими країнами. Виділяємо:

1) твірні основи, запозичені з грецької мови. Їх налічується 32 одиниці. Наприклад, *Іванівка*, *Тарасівка*, *Дмитрівка*, *Йосипівка*, *Климівка*, *Палижівка* та ін.

Андрійка [Ль., Краснянський, 886], [Ль., Радехівський, 1954] < від антропоніма *Андрій* < запозичено з грецької, що означає «мужній, сміливий» [3, 1, с. 41].

2) твірні основи, запозичені з латинської мови: *Викторівка*, *Романівка* (9 одиниць).

Мар'янівка [Ль., Городецький, 1027] < від антропоніма *Мар'ян* < запозичено з латинської мови як форму жіночого роду до *Marianus* [3, III, с. 405].

3) твірні основи, запозичені з давньоєврейської: *Адамівка, Марівка, Якимівка*.

Адамівка [Лв., Лопатинський, 1012] < від антропоніма *Адам* < через посередництво старослов'янської та грецької мов запозичено з гебрійської, що означає «людина» [3, 1, с. 48].

4) твірні основи, запозичені з інших мов. Наприклад, *Артурівка*.

Артурівка [Лв., Бібрський, 114] < від антропоніма *Артур* < запозичено з кельтського *Artur (Arthur)* [7, с. 41].

У першій групі найбільше ойконімів із грецькими (32 одиниці), латинськими (9 одиниць) та давньоєврейськими (3 одиниці) твірними основами. Поодинокими є приклади ойконімів, які походять з інших мов.

II. Слов'янські особові назви. Їх налічується 64 одиниці. В основах більшості ойконімів на *-івка* – слов'янські автохтонні відапелятивні імена, прізвиська чи прізвища. «Автохтонне» ім'я за дефініцією М. Худаша – «особове власне іменування, яке має джерельну основу в лексичних фондах рідної мови і присвоюється новонародженим дітям у традиційній народно-побутовій обстановці» [9, с. 112–113]. Із приходом християнства слов'янські автохтонні імена почали витіснятися запозиченими та набули факультативного статусу, оскільки не могли використовуватися при хрещенні. Тому багато дослідників називає їх іменами-прізвиськами. М. Демчук стверджує: «Вживаючись паралельно з церковно-християнським іменем, слов'янські автохтонні імена-прізвиська поступово набували тенденції передаватися у спадок і ставати, таким чином, сімейно-родовими прізвиськами» [2, с. 21]. Незважаючи на колосальний вплив церкви, правдиві імена в Україні збереглися й до наших часів, що можна пояснити міцним традиційним підґрунтям. Слов'янські імена пройшли складний шлях (від особового імені до особового ім'я-прізвиська, від особового ім'я-прізвиська до сімейно-родового прізвиська, а від того вже до прізвища) й залишили помітний слід у структурі українських ойконімів.

Ойконіми цієї групи поділяємо на дві підгрупи:

1) Відапелятивні твірні основи. «Вони представлені іменуваннями, які черпалися з найрізноманітніших шарів апелятивної лексики» [2, с. 141]. Таких назв ми засвідчили 59. Наприклад, *Бондарівка, Гонтівка, Горбанівка, Коханівка, Писарівка, Соколівка*.

Соколівка [1946, Лв., Олеський., 1513], [1946, Лв., Заболотцевський, 1837], [Лв. Щирецький, 2208], [1946, Лв., Щирецький, 2208] < від антропоніма *Сокіл* із додаванням суфікса *-івка* [10, с. 527].

2) твірні основи, які походять від імен-комполітів. Імена-комполіти первісно були реченнями-побажаннями, які згодом задля зручності скоротилися до одного слова, яке й увібрало в себе все первісне семантичне наповнення. «Тут діяв загальний закон максимальної економії формальних ознак слова: найкоротшою формою вираження складної думки-побажання є композит» [4, с. 57]. Таких є 6 одиниць (напр., *Богданівка, Добрилівка*).

Богданівка [1946, Льв. Винниківський, 463], [1946, Льв. Пустомитівський, 2138] < від антропоніма *Богдан* < **Bogodanъ* – утворене з основи іменника **богъ* і дієприкметника **danъ* [3, 1, с. 220].

Отже, з загального пласту назв населених пунктів Львівської області ойконіми на *-івка* займають невелику його частину (лише 7,08 %). Ойконіми на *-івка* із відантропонімними твірними основами, яких є 116 одиниць, становлять 71,16 %. Твірні основи назв населених пунктів Львівщини однаково мають як слов'янські (65 одиниць), так і неслов'янські (51 одиниця) корені. Серед ойконімів із твірними основами, що походять із неслов'янських мов, найчисленнішими є назви із грецькими коренями (33 одиниці), латинськими (8 одиниць), давньоєврейськими (3 одиниці), що є наслідком впливу релігії, довготривалого панування латинської мови як мови європейської науки та освіти. Серед ойконімів із слов'янськими відантропонімними твірними основами переважають ті, що походять від апелятивів, тоді як назв, що походять від імен-комполітів, надзвичайно мало, оскільки вони як особові назви почали занепадати ще в часи Київської Русі. Більшість ойконімів походить від чоловічих антропонімів, є лише 6 назв, в основі яких жіночі імена, всі вони – неслов'янського походження.

Література:

1. Гумецька Л. Нарис словотворчої української актової мови XIV–XV ст. / Л.Л. Гумецька. – К.: Вид-во Академії наук Української РСР, 1958. – 297 с.
2. Демчук М. Слов'янські автохтонні особові власні імена в побуті українців XIV–XVII ст. / М. О. Демчук. – К.: Наук. думка, 1988. – 171 с.
3. Етимологічний словник української мови. – К.: Наук. думка, 1982–1989. – Т. I–VI.
4. Железняк І. Антропоніми з усіченим другим компонентом композити в сербохорватській мові / І. М. Железняк // Мовознавство – 1971. – № 1. – С. 57–68.
5. Кордуба М.. Що кажуть нам назви осель? / М. М. Кордуба. – Л., 1938. – 22 с.
6. Масенко Л. Українські імена і прізвища / Л. Т. Масенко. – К.: Т-во «Знання» УРСР, 1990. – 47 с.
7. Скрипник Л.. Власні імена людей: Словник-довідник / Л. Г. Скрипник, Н. П. Дзятківська; За ред. В. М. Русанівського. – К.: Наук. думка, 2005. – 334 с.
8. Українська РСР. Адміністративно-територіальний поділ на 1 вересня 1946 року. – К., 1947. – 1062 с.
9. Худаш М. До питання класифікації прізвищевих назв XIV–XVII ст. / М. Л. Худаш // З історії української лексикології. – К., 1980. – С. 96–160.
10. Чучка П. Прізвища закарпатських українців : Історико-етимологічний словник / П. П. Чучка. – Л. : Світ, 2005. – 702 с.

УДК 323:81.246

ПРО СУЧАСНУ МОВНУ СИТУАЦІЮ В УКРАЇНІ

Войціх Ю.І.

*Наук. керівник – Л.М. Борійчук, асистент кафедри української мови
Львівський національний університет імені Івана Франка*

В Україні, як і в кожній сучасній державі, існує кілька мовних просторів. Найістотнішими серед них є приватний і публічний. Що стосується приватного простору, то людина може в ньому спілкуватися різними мовами, хоча довірливе, щире спілкування відбувається рідною мовою.

Фігурує окрема проблема, яка стосується нашого давнього колоніального пригнічення, за якого чужинська влада особливо нетерпимо ставилася до української мови. Під впливом цього мільйони людей змушені були відмовлятися від спілкування українською, аби уникнути пригноблення та репресій. Через це сформувалася особлива мовна ситуація, характерною ознакою якої є спілкування суржиком.

Що стосується публічної, офіційної сфери, то вона в усіх державах світу регулюється Конституцією. Згідно з Конституцією України офіційною мовою спілкування в Україні є українська. Питання про так званий вибір мови комунікації є суто етичним, яке, на жаль, піддається політичним маніпуляціям.

Це питання сьогодні стоїть так: хто змушує нас зрікатися мови батьків, мови роду? Чи повинна людина, батьки якої під примусом колоніальних обставин зреклися української, вибирати мову гнобителів свого роду? Отже, цей вибір стосується підтримки чи осуду колонізаторів.

Огляд історії становлення української мови демонструє численні акти заборон. Аналіз ідей Юрія Шевельова у статті «Українська мова в першій половині двадцятого століття (1900-1941): Стан та статус» [2] та праці Лариси Масенко «Українська мова у ХХ сторіччі: історія лінгвоциду: Документи і матеріали» [1] дають змогу всебічно оцінити мовну політику в радянській Україні та назвати її мовним імперіалізмом.

Основна мета діяльності радянських політиків і науковців – це запечення існування української мови та культури й формування загальнонаціонального комплексу меншовартості. Нищівними прийомами затирання відмінностей між українською та російською мовами були вилучення власне українського шару лексики та зміна словотвірних норм, позаяк ці засоби спрямовані на перешкодження самовідновленню мови. Активне використання методів лінгвоциду в Радянському Союзі зумовило помітні наслідки спотворення всіх рівнів сучасної української мови.

Стан мови на певному етапі розвитку характеризують її основні сфери побутування: освітня, інформаційна, культурна та соціальна. Найбільшого впливу заборон у радянській Україні зазнали освітні та інформаційні осередки. Що цікаво: саме на ці галузі спрямована успішна мовна політика збереження та популяризації державних мов у різних країнах світу, зокрема, у країнах Балтії, Польщі, Чехії, Ізраїлі та Ірландії.

Мовна політика вищеперелічених країн сприяла повноцінному відродженню національних мов у рамках діяльності спеціальних державних органів. Для стабілізації мовної ситуації Литовська Республіка створила Державну комісію з мовних питань. Комісія відкрила курси литовської мови для нацменшин та стежить за процесом появи неологізмів. Ухвалений у 1995 році «Закон про мову» врегулював мовну ситуацію в інформаційній сфері: 95% кінопоказів відбуваються державною мовою, а пряму мову на телебаченні перекладають або використовують субтитри. У рамках діяльності комісії створено мовну інспекцію, яка стежить за дотриманням закону «Про мову». Згідно з кодексом адміністративних правопорушень, передбачене покарання за незнання державної мови та помилки в її живанні.

Аналізом стану польської мови, питаннями орфографії та пунктуації, культурою мови, а також творенням антропонімів займається Рада польської мови.

Результативне впровадження чехізації через освіту, а також актуальність проблеми мовної екології підтверджує досвід Чеської Республіки.

Ізраїль показав важливість освіти у збереженні та поширенні національної мови. Ідеї Бен-Егуди демонструють цілеспрямовану мовну політику популяризації іврити в освітніх осередках.

Важкий шлях до збереження національної мови проходить Ірландська Республіка, адже офіційна двомовність стоїть на шляху розвитку ірландської мови. Проте з кожним роком число ірландськомовного населення зростає завдяки філіям Гельської ліги, Інституту розвитку ірландської мови, Північно-Південному мовному комітетові та багатьом культурним асоціаціям, що провадять громадську підтримку ірландської мови.

Винесення мовних питань на загальнодержавний рівень сприяє захисту та стрімкому розвитку мови. Успіх цих країн побудований на прагненні до незалежності, перш за все мовної.

Чи можлива в Україні двомовність? Характеризуючи двомовність як суспільний феномен, варто зазначити, що вона передбачає рівноправність обох мов у державі. До прикладу, у Швейцарії офіційно затверджені чотири мови: німецька, французька, італійська та ретороманська. Кожна з них має документально затверджену територію побутування на основі автономії кантональних урядів. Натомість українську двомовність іменують хворобою, суржигом і загрозою для національної мови.

Сучасну мовну ситуацію в Україні можна схарактеризувати як перехідний етап на шляху до радикальної політики одномовності. З одного боку, спостерігаємо продовження радянської стратегії змішування української мови з російською, яку Юрій Шевчук окреслив поняттям «мовної шизофренії» [7]. З іншого – прийняття нових законів, у яких зазначені обмеження щодо вживання недержавної мови в освітньому та інформаційному осередках. Варто відзначити роботу громадських активістів, які створюють курси української мови для охочих удосконалювати свої розмовні навички, а також тих, хто відстоює права державної мови через судові рішення, зокрема маркування імпортованих товарів.

«Чия мова – того й влада», – каже римське прислів'я. Чи в часи давніх імперій, чи в глобалізованому світі ХХІ століття – мовне питання є вагомою рушійною силою та фундаментом національної ідентичності.

Література:

1. Українська мова у ХХ сторіччі: історія лінгвоциду: Док. і матеріали / Упоряд.: Л.Масенко та ін. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська акад.», 2005. – 399 с.

2. Шевельов Ю. Вибрані праці: У 2 кн. Кн. I. Мовознавство / Упоряд. Л. Масенко. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. – 583 с.

3. Валентин Бут. Непростий шлях повернення додому [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://language-policy.info/2017/02/neprostryj-shlyah-povernennya-dodomu/>.

4. Закон Литовської республіки «Про державну мову» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://language-policy.info/movne-zakonodavstvo/zakonodavstvo-pro-movy-lytovskoji-respubliky/zakon-lytovskoji-respubliky-pro-derzhavnu-movu/>.

5. Закон Польської республіки «Про національні та етнічні меншини та про регіональну мову» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://language-policy.info/movne-zakonodavstvo/polska-respublika/zakon-polskoi-respubliky-pro-natsionalni-ta-etnichni-menshyny-ta-pro-rehionalnu-movu/>.

6. Голобродська М. Чехи: рідну мову після тривалої окупації можна повернути до активного вжитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://language-policy.info/tag/chehiya/>.

7. Юрій Шевчук. Мовна шизофренія [Електронний ресурс] / Шевчук Юрій // Брустури: Дискурсус. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: http://chtyvo.org.ua/authors/Shevchuk_Yurii/Movna_shyzofreniia/.

УДК 808.3

ЛІНГВОЕТИКА ТА КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ ЛІКАРЯ

*Гавриш А. А.**Наук. керівник – Т.А. Єщенко, доцент, завідувач кафедри українознавства Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького*

Успіх лікування залежить від уміння спілкуватися з пацієнтом, що водночас є і наукою, і мистецтвом. Саме тому однією з актуальних проблем сучасної медицини є взаємини між лікарем і пацієнтом, оскільки складність у комунікації між ними безпосередньо впливає на якість наданої медичної допомоги загалом. Мовна культура завжди була надійним фундаментом освіченості, інтелігентності, вона є важливим складником особистості лікаря. Потреба людини в спілкуванні – одна з життєво необхідних, головних потреб кожного з нас, особливо в період хвороби. «Кожен знає, яку магічну оздоровчу дію може набути одне втішне слово з боку лікаря і, навпаки, як іноді вбивчо діє на хворого суворий, холодний вирок лікаря, який не знає або не бажає знати сили свого переконання», – зауважував В. М. Бехтерев [5, с. 37]. Мова підтримує в людині стан психологічної впевненості, рівноваги, дає відчуття життєвої перспективи, духовної опори. Від мистецтва спілкування медичного працівника залежать результати лікування. Точне, правильне, багате мовлення лікаря, врахування психологічних особливостей пацієнта, контроль власної мовленнєвої поведінки, емоцій – необхідні передумови професійної майстерності.

Мовленнєвий етикет (лінгвоетика) нині становить те підґрунтя, на якому тільки й можливе професійне формування лікаря. Важливим аспектом, який стосується культури мовлення, є дотримання мовленнєвого етикету, що «полягає в умінні уважно, з цікавістю слухати співрозмовників, нікого не перебиваючи, тактовно включатися в розмову, докладно й зрозуміло висловлюватися, говорити толерантно, з повагою, використовуючи гречні слова» [2, с. 24]. Навряд чи потрібно доводити, яку повагу й довіру відчують пацієнти до лікаря, який володіє методом словесного переконання. Для ефективного вербального спілкування потрібно говорити доступною мовою, не зловживати незрозумілою для пацієнта термінологією, правильно обирати час для спілкування, стежити за інтонацією голосу, давати тільки точні рекомендації, не використовувати натяків та підтекстів, не обіцяти неможливого, повторити сказане, якщо пацієнт вас не зрозумів [3, с. 103–104].

Повідомляючи діагноз, лікареві бажано говорити просто та зрозуміло й пам'ятати, що деякі терміни мають у просторіччі гнітючий відтінок, і тому є небажаними. Ось наприклад, якщо пацієнт з тривогою запитує: «Невже у мене *астма?*», – зрозуміло, що цей термін означає для нього невиліковну хворобу. Досвідчений лікар відповість: «Ні. У Вас *бронхіт з астматичним компонентом*». Різниця між цими захворюваннями не така вже й велика, лікуван-

ня майже однакове, проте цю відповідь хворий сприйме набагато легше. Краще сказати *серцевий напад*, аніж *тромбоз вінцевих артерій*; *новоутворення* краще, ніж *рак*; *підвищений тиск* краще, ніж *гіпертонія*. Ці слова не тільки м'якші, але й зрозуміліші. Щодо цього відомий англійський хірург Келнан писав: «Будь-якою ціною, шановні колеги, уникайте діагнозів, що нагнітають страх». Так, хворий, звичайно, може вимогливо заявити, що він хоче знати всю правду, але пом'якшити правду милосердям – ось гідна практика [4, с. 664].

Минають віки, одні методи забуті, інші втратили своє значення, а слово й досі залишається в арсеналі найефективніших лікувальних засобів. «Слова, як і ліки, – підкреслював письменник і лікар П. Бейлін, – мають пряму токсичну чи побічну дію. На окремі слова виробляється несприйняття – вони можуть викликати «алергію», шок. А передозуєш, хай навіть за змістом своїм лікувальні слова, може розвинутися так звана «лікарська хвороба». Балакуча людина може викликати у своїх слухачів головний біль і втому» [1, с. 256]. У вустах невмілого лікаря слово може викликати ятрогенію, що в перекладі з грецької мови означає «хвороба, викликана лікарем». Це є актуальною проблемою лінгвоетики. Причини таких захворювань різноманітні: необережні зауваження лікаря, обізнаність пацієнта про результати лабораторних досліджень тощо. Скажімо, чоловік 55 років у післяопераційному періоді переніс гострий психічний розлад унаслідок випадково почуті оцінки зробленої операції: *«марна праця»*. Негативно діють на психіку хворого вислови: *«У вас поганий аналіз крові»*, *«У вас погана сеча»*, *«У вас помітні зміни на електрокардіограмі»*, *«У вас великі зміни на рентгенограмі»* тощо. Не варто висловлювати думки щодо попереднього діагнозу. Такі, наприклад, відкрито травматичні вислови, як: *«Вам необхідно терміново лягати в лікарню»*, *«Стан ваш дуже серйозний»*, *«Схоже на пухлину»*, *«Захворювання Ваше майже невиліковне»*, *«Хворіти вам доведеться ще дуже довго»* і под. Усі зусилля лікаря допомогти пацієнтові може звести нанівець нечемне, фамільярне привітання, грубість, неухважність, нетактовність, виявлені під час опитування (анамнезу). Виявом такої безтактної поведінки є образливі репліки: *не говоріть нісенітниці; безглуздя; маячня; верзіння; достатньо, пожили, бабуся, і досить; лікар помиляється один раз, але щодня; не хвилюйтеся, розтин покаже; спокійний, як пульс небіжчика; невже ви так боїтеся смерті?; все ясно, як у морзі; тяжко в лікуванні, легко в труні*. Травмують прислів'я-прогнози: *двом смертям не бувати, а однієї не оминати; на коні, що лікувався, далеко не від'їдеш* тощо. Медичному персоналові ніколи не варто висловлюватися жаргонно-згрубілими словосполученнями: *наш хворий, не наш хворий, цікавий хворий, нецікавий хворий* або *швидка допомога привезла одні шлунок*. Наприклад, медична сестра перед ін'єкцією, оглядаючи руку хворого, скрикує: - *У Вас немає вен!* – *А де ж вони?* – зі страхом питає хворий; чи консультант на обході: *«Тут селезінки немає»*. Такі вислови посилюють відчуття страху, схвильованості пацієнта.

Мовленнєвий етикет є складником лінгвоетики лікаря. Сила словесного переконання подеколи не може зрівнятися з дією навіть найефективніших медикаментів. Однак користуватися словом потрібно обережно. Лікар завжди повинен пам'ятати настанови видатного хірурга Стародавньої Індії Суперута, який говорив: «Ідучи до пацієнта, заспокой свої думки і почуття, будь добрим і людяним, не шукай у своїй роботі користі... Нехай гуманність стане твоєю релігією».

Отже, слово в мовленні лікаря відіграє виключно важливу роль. Недаремно Гіппократ говорив: «Є три типи лікарів. Один з них лікує травами, другий ножем, третій словом». То звернімося до того, хто лікує словом, адже лікуючи тіло, він лікує і душу».

Література:

1. Бейлін, П. Ю. Поговори зі мною, лікарю [повісті, есе] / П. Ю. Бейлін; передм. Л. Новиченка. – К. : Дніпро, 1982. – 564 с.
2. Біляєв О.М. Про культуру мовлення вчителів-словесників, учителів загалом і не лише словесників / О.М. Біляєв // Урок української. – 2000. – № 1. – С. 23–27.
3. Касевич Н. М. Медсестринська етика і деонтологія : підручник / Н.М. Касевич. – К. : Медицина, 2009. – 200 с.
4. Соціальна медицина та організація охорони здоров'я / [за заг. ред. Ю.В. Вороненка, В.Ф. Москаленка]. – Тернопіль : Укрмедкнига, 2000. – 680 с.
5. Шутак Л. Б. Українська мова професійного спрямування / Шутак Л. Б., Навчук Г.В., Ткач А. В.; за ред. Г. В. Навчук. – Чернівці : Вид-во Буковинського держ. медичного ун-ту, 2008. – 444 с.

УДК 811.161

ВЗАЄМОДІЯ УКРАЇНСЬКИХ І РУМУНСЬКИХ ГОВІРОК (НА МАТЕРІАЛІ МОВЛЕННЯ СЕЛА СИНІВЦІ ГЛИБОЦЬКОГО РАЙОНУ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Гайна Є.В.

*Наук. керівник – Х.Я. Макович, канд. філол. наук,
ст. викладач кафедри українознавства*

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Синівці – село в Глибоцькому районі Чернівецької області, якому випала доля протягом усієї своєї історії перебувати на межі, на кордоні. У центрі села протікає маленька річка під назвою Молниця, що впадає в румунський Сірет та розділяє Синівці на дві частини – Верхні Синівці та Нижні Синівці. Загальна кількість населення становить 1431 мешканців, з них у Верхніх Синівцях живе 447, а в Нижніх Синівцях – 984 особи.

Є різні припущення щодо походження назви села. За однією з версій, вона походить від слів «сіно», «сінокіс», які були в достатку на території Буковини, за іншою – від румунського слова «saniuta» («саночки»). Назва, у всякому разі, відповідає навколишньому середовищу. Природа щедро обдарувала наше село широкими полями, родючими ґрунтами, лісами та вкритими зеленню високими пагорбами.

Історія села Синівці починається в середині XV століття. Перша документована згадка про існування Синівців датована 1492 р., коли молдавський воєвода Штефан Чел Марє (Стефан Великий) подарував цій місцевості дерев'яну церкву разом зі священником на честь перемоги в одній із війн з турками. В архівах маленької церкви села Верхні Синівці зазначено, що перші жителі села з'явилися тут у 1412–1426 рр. Це були знедолені люди, втікачі з південного передгір'я Карпат. До появи перших мешканців на цьому місці були ліси.

За даними краєзнавців, першозасновниками села були: Грінчук, Тудосій, Унгуряну, Дамаскін, Кречун, Сташеску, Каленюк, Лучак, Паулюк та інші – бачимо серед них і українські, і румунські прізвища.

Село збільшилося після війни з Туреччиною в 1877–1878 рр., у якій брала участь і Румунія. У 1878 р. на території села почали відкривати перші школи. Заможні люди бажали навчати своїх дітей грамоти, тоді сільський чоловік на прізвище Тудосій виділив одну кімнату у своїй хаті, де почали навчатися семеро дітей з сімей Пую, Тудосій, Грінчук, Унгуряну, Лєрка та ін. Уроки проводив сільський священник.

Територія с. Верхні Синівці до 1918 р. перебувала під владою Австро-Угорщини, а територія с. Нижні Синівці належала до Румунії. Після знищення кордону, який проходив по річці Молниця, заставу було розформовано, а її будівлю зруйновано. Згодом усе село входило до складу Королівства Румунії. А 1940 р. Синівці, як і всю Північну Буковину, приєднано до Радянського Союзу. У цей період розпочалася депортація мешканців села в Сибір та Фінляндію.

1941 р. село знову перейшло до Румунії, у складі якої перебувало до 1944 р., коли радянські війська встановили державний кордон, що залишається незмінним до наших днів і розділяє Синівці від Нижніх Синівців, які перебувають на території Румунії. З 1991 р. село Синівці входить до складу незалежної України. Цікаво, що в Нижніх Синівцях у Румунії живуть українці, а в Синівцях в Україні – румуни.

На території села проживає 80% румунів і лише 20% українців, тому Синівці – переважно румунськомовне село. Відповідно, у селі паралельно існують румунська та українська говірки, що перебувають у постійній взаємодії та зазнають численних взаємних впливів. Розглянемо детальніше цю взаємодію на матеріалі лексики обох говірок.

До української говірки с. Синівці, як і до багатьох інших прикордонних говірок української мови, увійшли численні румунізми – запозичення румунського походження. Передусім ці слова стосуються сфери гос-

подарства, побуту, це, наприклад: *капестра* (вуздечка), *каруца* (фіра), *качула* (шапка), *лаїстий* (сірий, сивий), *пануша* (лялька), *тайстра* (сумка), *брацар* (браслет), *букат* (шматочок), також назви місцевості: *магура* (гора, горб), *плай* (поляна), назви рослин: *афина* (ягода), *бриндуша* (підсніжник), *бульбока* (кульбаба), *замос* (диня) та ін. З румунської мови українська говірка запозичила частку *май*, за допомогою якої утворюється форма вищого ступеня порівняння прикметників і прислівників (*май низький* (нижчий), *май ліпше* (краще)).

У румунській говірці трапляються різноманітні лексичні запозичення українського походження: *boroană* (борона), *a bili* (біліти), *borș* (борщ), *cațaveică* (кацавейка), *chisleag* (кисляк), *cușmă* (кучма), *gălușcă* (галушка), *hrișcă* (гречка), *hulub* (голуб), *huludeț* (колодязь), *lan* (лан), *povidlă* (повидло), *prichici* (припічок), *rală* (рало), *stodoala* (стодола) та багато інших. Трапляються також запозичені в румунську мову з української імена та прізвиська, як *Andreico*, *Antin*, *Bohdan*, *Bilaș*, *Buhai*, *Costea*, *Cupcici*, *Dolhici*, *Duma*, *Ivașco*, *Ivanciuc*, *Malanca*, *Moroz*, *Vorona* та ін.

Назви і українського, і румунського походження вживають для страв та напоїв. Найвідомішою стравою села є *мамалига* – це круто зварена каша з кукурудзяного борошна. Румунські слова *дзер*, *вурда*, *бринза* вживають для найменування видів сиру. *Плачиндою* називають пиріжок з сирною начинкою. У дитинстві мама готувала мені *урси* – кульки з мамалиги, начинені тертою овечою бринзою. Жодне свято не обходиться без шашлика з баранини (*gratar*). У селі бараняче м'ясо вважають лікувальним, тому вівці тут є в кожній сім'ї. Дуже популярний також *миш* (шашлик зі свинини або яловичини), приготований на вугіллі. Серед говіркових назв напоїв українське походження має слово *паленка* (фруктова горілка, міцністю не більше ніж сорок градусів), а румунське – слово *цуйка* (різновид паленки міцністю 55–60 градусів).

Отже, у мовленні мешканців села Синівці яскраво відбилася взаємодія української й румунської мов у їхніх діалектних варіантах. І ці взаємні впливи мають тривалу традицію – від самого заснування села в XV ст. Зауважимо, що і українці, і румуни, які проживають у Синівцях – працелюбні та щирі люди, які однаково пишаються своїм селом, його мовою, обрядами та звичаями, природою та культурою.

Література:

1. Словник буковинських говірок / за заг. ред. Н. В. Гуйванюк. – Чернівці : Рута, 2005. – 688 с.
2. Українська мова : Енциклопедія / редкол.: В.М. Русанівський, О.О. Тараненко та ін. – 2-е вид. випр. і доп. – К. : Укр. енциклопедія, 2004. – 824 с.

УДК 008:37.016:81 – 028.31

КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ ЯК НЕВІД'ЄМНИЙ АТРИБУТ ОСВІЧЕНОЇ ЛЮДИНИ

Гузандрова В.А.

*Наук. керівник – О.Г. Литвин, канд. філол. наук, доцент,
доцент кафедри української мови
Національний університет «Львівська політехніка»*

*«Заговори, щоб я тебе побачив»
Сократ*

Перше, що спадає на думку, коли ми уявляємо освічену людину, – це її культура мовлення. Що ж це таке? Якщо звернутись до наукової літератури, то можна знайти різноманіття визначень. Культура мовлення – це дотримання сталих мовних норм усної і писемної літературної мови, а також свідоме, невимушене, цілеспрямоване, майстерне вживання мовно-виражальних засобів залежно від мети й обставин спілкування [1]. Багате мовлення є не лише засобом передавання інформації, а й засобом виявлення поваги до співрозмовника. Мова є носієм здобутків культури кожної нації, а кожен з нас є часткою свого народу, тому, підвищуючи власну мовну культуру, ми підвищуємо й загальну культуру. Кожна людина повинна дбати про чистоту та грамотність свого мовлення.

В Україні питання культури мови й нині є актуальним, адже й надалі масового поширення набуває явище неграмотності, основними причинами якої є:

- байдуже ставлення до мови, яке бере початок ще з дитинства;
- незнання історії свого народу, його культури;
- заміщення слів іншомовними відповідниками;
- вплив «західних» тенденцій, які спонукають до використання сленгових слів і ненормативної лексики.

До основних комунікативних ознак культури мовлення належать правильність, точність, логічність, змістовність, доречність, багатство, чистота [2].

Правильність – дотримання мовленнєвих норм і правил, які виробив народ, відшліфували майстри слова та науковці, аби досягти загальноновизнаних стандартів у написанні й вимові, аби полегшити спілкування між людьми. Адже правильність мовлення передбачає довготривалу практику навчання, роботу зі словниками, навчальною літературою і вироблення «чуття мови».

«Чуття мови» означає наявність природних, вроджених здібностей до мови, вміння відчувати правильність чи неправильність слова, вислову, граматичної форми [2]. Слід додати, що нормативність вживання мовленнєвих засобів є запорукою вдалих ділових стосунків між людьми.

Точність мовлення пов'язана з двома важливими аспектами: точністю в відображенні дійсності й точністю вираження думки словом [3, с. 444]. Адресат ні в якому разі не повинен бути дезінформований, адже це призведе до зниження довіри до оратора. Точність мовлення, чіткі формулювання, доцільний добір слів дають змогу встановити двосторонній зв'язок між публікою і оратором. Складність побудови речень й недоступні для розуміння терміни – не показник точності промови. Адже, як говорить народна мудрість: «Говори не так, щоб тебе зрозуміли, а говори так, щоб тебе не могли не зрозуміти».

Логічність – це наявність цілеспрямованості в спілкуванні, чіткість у структурованому, логічному викладі думок, уміння утримувати головну тезу протягом виступу. Слід уникати поширених помилок у побудові промови, а саме алогізмів:

- поєднання логічно несумісних слів (*страшно гарний*);
- тавтології (*моя автобіографія*);
- браку основних компонентів промови (вступу, основної частини, висновку);
- вживання ненормативних граматичних форм (*буду робив*).

Змістовність передбачає докладне вивчення досліджуваної теми, осмислення її й доступне інтерпретування для адресата.

Доречність – урахування всіх особливостей ситуації для сприятливого виголошення промови (добір лексики, аналіз рівня освіченості аудиторії, її складу, кількості тощо).

Багатство – можливість вживання різних мовленнєвих засобів для вираження думок. Оратор може вдосконалитися шляхом щоденного читання, збагачення словникового запасу, слухання промов на різні теми й самостійного виголошення промов.

Чистота мовлення – нормативне використання слів, правильного наголосу; уникання тавтології, ненормативних граматичних форм, жаргонізмів, суржику, мовних штампів тощо. Звісно, ніхто не вимагає від нас використовувати лише літературну мову для викладу власних думок, але не потрібно це сприймати як дозвіл на використання ненормативних мовних конструкцій. Адже тавтологія, жаргонізми, лайливі слова, слова-паразити можуть розцінюватись як хвороба, яка потребує негайного лікування.

Кожна людина має прагнути до самовдосконалення й робити все можливе, аби покращити культуру свого мовлення. Отож, аби цього досягти, потрібно:

- бути об'єктивним критиком, тверезо оцінювати власні помилки й працювати, щоб їх позбутися;
- постійно збагачувати словниковий запас;
- заучувати напам'ять художні твори;
- слухати успішних ораторів, намагатися виробити свій стиль виголошення промови;

- стежити за чистотою мови;
- знайти публіку (для початку це може бути родина), перед якою систематично виголошувати промови;
- опанувати технічні аспекти (правильне дихання, інтонація, голос тощо).

Важливо, аби людина систематично працювала, аби досягти помітних результатів у збагаченні своєї мови. Адже саме мова дає змогу іншим зробити висновки щодо нашої освіченості, ерудованості, інтелектуального розвитку.

Література:

1. Культура мовлення [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://uk.wikipedia.org/wiki/Культура_мовлення.
2. Культура мови і культура мовлення. Комунікативні ознаки культури мовлення [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pidruchniki.com/1040101747600/dokumentoznavstvo/kultura_movi_kulturu_movlennya_komunikativni_oznaki_kulturi_movlennya.
3. Риторика : підручник / Зоряна Куньч, Галина Городилівська, Ірина Шмілік. – Львів : Вид-во «Львівської політехніки», 2016. – 496 с.

УДК 808.3

ВПЛИВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ НА ПОЛЬСЬКУ І ПОЛЬСЬКОЇ НА УКРАЇНСЬКУ В ГАЛИЧИНІ ХІХ–ХХ СТ.

Заторська О.

*Наук. керівник – Г. Стечак, канд. пед. наук,
ст. викладач кафедри українознавства*

Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького

Польща й Україна – це сусідні країни, які протягом століть були об'єднані політично та культурно, тому як для української, так і для польської мови закономірним є факт наявності запозичених слів. Галичина – це виняткова територія, яка є перехрестям звичаїв багатьох народів. Історія цього геополітичного регіону була дуже складною, про що свідчить власне мова, яка витворилася й набула великого розвитку в ХІХ і ХХ ст.

Українсько-польські мовні контакти, їх історія та наслідки належать до важливих питань сучасної славістики. Питання польського впливу на українську та українського впливу на польську мову неодноразово ставало предметом мовознавчих розвідок українських і польських дослідників, у яких описано причини, характер та значення цього впливу для розвитку української літературної мови на різних етапах її становлення. Також актуальність цієї роботи зумовлена тим, що сьогодні спостерігаємо активізацію вживання запозичених із польської мови лексем в українському мововжитку.

Метою дослідження є усвідомити та проаналізувати велику роль мови у нашому повсякденному житті, зокрема узагальнити науковий доробок, присвячений польським запозиченням в українській мові та українським запозиченням у польській мові.

Дослідження опрацьоване на основі наукового видання Зофі Куртзової «*Polszczyzna Lwowa i Kresów Południowo-Wschodnich do 1939 roku*» та роману Анджея Кусьневіча «*Strefy (Strefy)*», а також «*Автентичної Львівської Абетки-Гвара*» Гриця Едре, які висвітлюють елементи польських діалектів, що виростили на основі української мови і навпаки.

Аналіз мовознавчого доробку з питань польського впливу на українську мову дає підстави стверджувати, що польсько-українське мовне контактування характеризується різною інтенсивністю взаємодії в окремі історичні періоди розвитку української мови. Висока інтенсивність польсько-українського мовного контактування наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. розкривається в дослідженнях, присвячених аналізу тогочасних правописних і перекладних словників, а також творів художньої літератури. Специфіка цього періоду полягає в тому, що польський вплив особливо помітний був у західноукраїнському мововжитку.

Отже, виконані дослідження щодо польського впливу на українську мову та українського впливу на польську мову загалом дають змогу скласти уявлення про його розміри та значення в процесі формування лексики. На мовному матеріалі цього історичного періоду розкрито механізми входження полонізмів в український та українізмів у польський мововжиток, описано адаптаційні зміни, яких зазнали запозичення.

Література:

1. Kusniewicz A. *Strefy*. – Warszawa : Państwowy Instytut Wydawniczy, 1971.
2. Kurtzowa Z. *Polszczyzna Lwowa i Kresów Południowo-Wschodnich do 1939. Roku*. – Warszawa : Państwowy Instytut Wydawniczy, 1975.
3. Зілинський І. Взаємовідносини між українською і польською мовами. – Записки НТШ. – Л., 1937.
4. Едре Г. *Автентична Львівська Абетка- Гвара*. – Л. : Видавництва Старого Лева, 2015.

УДК 80

МОВЛЕННЄВИЙ ЕТИКЕТ В УКРАЇНСЬКОМУ ВІЙСЬКУ: ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ

Джосан О.С.

Наук. керівник – О.М. Шелюх, канд. філол. наук

Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного

Українська військова лексика має давню традицію становлення. Утім, історичні умови не завжди сприяли повноцінному розвитку національної військової термінології. Періоди її розквіту можна пов'язати з історією національно-визвольних змагань.

Проблему створення української військової термінології в незалежній Україні вивчали лише сміливі. Таких, на жаль, виявилось небагато, зокрема: А. Бурячок, М. Демський, Б. Якимович [1]. Їхні дослідження є фундаментом для подальшого розвитку науки в цій сфері. Особливої актуальності порушена проблема набуває, коли говоримо про формування і становлення майбутнього офіцера сучасної української армії, який повинен послуговуватися власне українською військово-професійною термінологією, а не кальками чи суржи́ком, що не сприяє національно-патріотичному вихованню. З рідною мовою іти в бій краще, ніж мовою ворога намагатися керувати діями підлеглих.

Пригадаємо, що військова термінологія є складником національної терміносистеми, має свої особливості формування та функціонування, зумовлені специфікою військової підмови та військової справи загалом. Склад сучасної військової термінології динамічний. Важливими є точність, однозначність, а також відповідність термінології сучасному станові науково-технічного розвитку галузі, можливість адекватно позначати нові явища позамовної дійсності. Військова термінологія повинна бути органічною складовою національної мови. Науковці виокремлюють кілька етапів розвитку української військової термінології, зокрема: два періоди Київської Русі; період козацтва (XVII–XIX ст., II пол. XIX – поч. XX ст., також два етапи); доба українізації, радянізації й період державної незалежності [2].

Якщо зосередити увагу на сучасному стані розвитку військової термінології, то можна виокремити дві тенденції. З одного боку, військова термінологія спирається на принцип «реальної мови», що була сформована в Радянському Союзі, зафіксована офіційними документами та навчальною літературою. Тому відчутним є її вплив на чинні статuti Збройних сил України та інші джерела, уживані в українській армії. Іншою тенденцією є спроби відновлення автентичної військової термінології. Наразі її вживають молодіжні військово-патріотичні організації («Пласт», МНК), Самооборона Майдану, окремі добровольчі батальйони.

Особливо привертають увагу військові команди та звертання, що є особливим видом військового мовленнєвого етикету, і реалізуються у формі стійких фразеологізмів. Високими є вимоги до однозначності команд та їх звукової будови. Процеси впорядкування команд як системи термінів фразеологічного характеру почалося наприкінці XIX ст. в Галичині у річищі загального розвитку наукової та військової термінології.

Важливою подією у справі кодифікації команд стало видання «Правильника піхотинців» (Львів, 1914 р.) [4]. Він був першим статутом, що зафіксував команди як систему. Визначені в ньому форми команд перейшли у пізніші видання й загалом сформували національну традицію. «Правильник» було перевидано 1918 р. в УНР, система команд у ньому майже не зазнала змін. Такі самі команди використовували в ОУН та УПА. Абсолютна більшість команд утворені від загальноживаних дієслів. Досить виразною є тенденція до використання наказових форм другої особи однини: «*Встань!*», «*Зійдись!*», «*Клякни!*», «*Набий!*», «*Накрий!*», «*Огонь здерж!*», «*Обернись!*», «*Присягай!*», «*Простуй!*», «*Розступись!*», «*Спочинь!*», «*Ставай в ряд!*», «*Стріль!*». Деякі команди виражені морфологічними формами іменників («*Збірка!*», «*Позір!*», «*Розхід!*», «*Розстрільна!*»), прислівників («*Вперед!*», «*Долів!*», «*Свобідно!*», «*Гусаком!*», «*Кроком!*», «*Бігцем!*»). Іще низка команд має складнішу структуру і вказує на напрям руху («*В право (в ліво) - глянь!*», «*В право (в ліво) - в бік!*», «*В право (в ліво) - скіс!*», «*В право (в ліво) - чолом!*»), темп («*Малий крок!*», «*Повний крок!*», «*Зміни крок!*», «*Ріжний крок!*», «*Рівний крок!*»). Окремі команди присвячені вправам із крісом («*До стопи кріс!*», «*На плече кріс!*», «*В діл кріс!*», «*До стрілу кріс!*»), багнетом («*Багнет на кріс!*», «*Багнет пріч!*», «*На пробій багнет!*»).

Система команд, зафіксована в чинних статутах ЗСУ, ближча до радянської традиції, аніж до національної. Над вивченням і поверненням до вжитку автентичних команд працювали А. Бурячок, М. Демський та Б. Якимович. Вони оприлюднили проекти статутів для ЗСУ та видали «*Російсько-український словник для військовиків*», друга частина якого повністю присвячена командам. Використані там терміни подібні до живаних у «Правильниках» і значно відрізняються від офіційно затверджених у сучасних статутах. Запропонована система команд є значним проривом у справі впорядкування військової термінології, повернення її до національної основи, очищення від наслідків політики «злиття мов». Утім, вона також потребує доповнення, перегляду, вдосконалення [1].

Загалом певні здобутки у вивченні системи військових команд українська наука вже має. Але роботу над цією темою варто продовжувати, спираючись на попередні досягнення. Офіційно затвердженою формою звертання в українській армії є форма «*товаришу*». Натомість форма «*пане*», спершу також ухвалена, тепер не є нормативною. Обидві форми звертання (і «*товаришу*», і «*пане*») властиві українській національній тра-

диції. Їх ужиток зафіксовано і в фольклорі, і в письмових джерелах, зокрема періоду козаччини. Обидва слова мають кілька відтінків значень, що трансформувалися протягом історичного розвитку. Слово «товариш» позначало близьку людину – друга, побратима, соратника. В Радянському Союзі «товаришами» почали називати всіх, підкреслюючи тотальну належність кожного до колективу, партійного середовища. Так неформальне звертання «товаришу» стало офіційним. Саме ж значення цього слова було знівельовано, адже воно вже не вказувало на особливу прихильність, повагу до людини, яку так називали. Форма «товариш» була єдиною вживаною в радянській армії. Слово «пане» віддавна функціонувало як більш офіційна форма шанобливого звертання. До того ж, саме така форма звертання розповсюджена в інших слов'янських мовах (польській, чеській, словацькій та ін.), широко вживана в дипломатичній сфері. Її вживали і козаки (інколи – у комбінованій формі на зразок *«товаришу-пане»*, *«пане-брате»*), і січові стрільці. За радянських часів ця форма була таврована як застаріла, властива дореволюційному буржуазному ладові. Відповідно, звертання «пане» було повністю вилучене з офіційної сфери, в тому числі і з військової. На нашу думку, тепер, в умовах незалежної держави, є всі підстави переглянути офіційні норми, позбутися орієнтуючись на сучасні вимоги і на національні традиції [3].

Отже, військова термінологія – це недостатньо вивчена галузь української мови. Але нам, як військовим, потрібно досліджувати її, щоб повернути те, що наші діди та прадіди здобували й утверджували потом і кров'ю.

Література:

1. Бурячок А., Демський М., Якимович Б. Російсько-український словник для військовиків. / А. Бурячок, М. Демський, Б. Якимович. – К., 1995. – 384 с.
2. Караванський С. Пошук українського слова, або боротьба за національне «Я» / С. Караванський. – К. : Видавничий центр "Академія", 2001. – 233 с.
3. Поліщук Н. Пан, товариш, добродій / Н. Поліщук // Культура слова. – К. : Наук. думка, 1996. – Вип. 46–47. – С. 132–138.
4. Правильник піхотинців. Часть I. – К. : Накладом Вид-ва Січових стрільців, 1918. – 219 с.
5. Туровська Л. В. Екстралінгвальна обумовленість лінгвістичних процесів у термінології (на прикладі військової терміносистеми) / Туровська Л. В. // Гуманітарний вісник : Всеукраїнський зб. наук. пр. Серія : Іноземна філологія. – Черкаси, 2007. – С. 495–501.

УДК 007.659.4

**ВЗАЄМОДІЯ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ З
ЗАСОБАМИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ****Занько М.Я.***Наук. керівник – М.С. Гдакович, канд. філол. наук, доцент
Львівський державний університет внутрішніх справ*

Процес побудови відносин органів внутрішніх справ України зі ЗМІ має динамічний характер і залежить від середовища, умов для успішного перебігу процесу та факторів, що заважають процесу взаємодії відбуватися. Вирішення проблеми лежить у вдосконаленні форм, напрямів і методів взаємодії органів внутрішніх справ із засобами масової інформації.

Важливість роботи над удосконаленням форм взаємодії із засобами масової інформації, звичайно, можна поставити під сумнів, оскільки відпрацьовані механізми вже сформували стереотип у свідомості громадськості щодо іміджу ОВС України [1, с. 104]. Однак, досліджуючи питання вдосконалення форм, напрямів і методів взаємодії ОВС України з громадськістю, ми маємо на меті виявити певні засади правового та організаційного характеру, що допоможуть працівникам ОВС України налагодити взаємодію з населенням у формі діалогу та створять умови для паритетних відносин із ЗМІ. Питання спілкування ОВС із громадськістю та ЗМІ розглядали такі вітчизняні вчені, як: О. М. Бандурка, С. Г. Братель, М. В. Джафарова, О. В. Джафарова, І. Д. Казанчук, Р. А. Калюжний, В. А. Комаров, Я. Ю. Кондратьєв, Ю. Ф. Кравченко, В. І. Олефір, І. Л. Олійник, В. М. Плішкін, О. В. Поколодна, Ю. І. Римаренко, а також російські вчені: А. В. Кочеткові, В. Г. Королько, Б. Р. Наумкін, В.Т. Томін, В. Д. Резвих, А.А. Рябиков, Є. Н. Пашенцев, Г. Г. Почепцов, В. П. Сальников та ін.

Досліджуючи питання сутності форм взаємодії органів внутрішніх справ зі ЗМІ в науковій літературі, ми вважаємо слушною думку В. М. Плішкіна, який пропонує декілька класифікацій форм взаємодії в органах внутрішніх справ.

Спираючись на них, можна вважати, що взаємодія органів внутрішніх справ зі ЗМІ є:

- за характером підстав для неї – ініціативною, а не регламентованою;
- за характером умов взаємодії (за станом середовища функціонування) – звичайною;
- за кількістю суб'єктів – двосуб'єктною;
- за ступенем однорідності функцій суб'єктів – взаємодією суб'єктів, що виконують різні функції.

Враховуючи зазначене, формами взаємодії органів внутрішніх справ зі ЗМІ можна вважати такі організаційно-правові засади побудови процесу відносин із засобами масової інформації, що їх використовують суб'єкти цієї взаємодії для ефективного використання можливостей один одного в

досягненні спільної мети. І. Ф. Амелъчаков у розгляді форм взаємодії зауважує, що треба враховувати рівень суб'єктів (їхнє становище у правоохоронній системі); тривалість взаємодії; спосіб організації взаємодії між суб'єктами; правові засади взаємодії [2].

Л. Єрмакова вважає, що за такої форми взаємодії, як інтерв'ю з працівником поліції (особистий контакт), не треба цілком орієнтуватися тільки на достоїнства (безпосередність, оперативність, своєчасність тощо). Слід звернути увагу на те, що інформація, яку надають працівники конкретного підрозділу ОВС у формі інтерв'ю, містить певну частку суб'єктивізму, особистого погляду на ситуацію певного працівника поліції [3, с. 29]. О. В. Джафарова вирізняє формальну та неформальну форми взаємодії [4, с. 69].

Узагальнюючи думки вчених щодо визначення форм взаємодії органів внутрішніх справ із засобами масової інформації, ми пропонуємо провести принциповий поділ форм взаємодії органів внутрішніх справ із ЗМІ на такі: соціальне партнерство та соціальний альянс. Зазначмо, що такому розподілові форм взаємодії передувало власне ознайомлення автора з досвідом роботи практичних підрозділів ОВС із засобами масової інформації. Отже, ми визначаємо взаємодію органів внутрішніх справ із засобами масової інформації у формі соціального партнерства як взаємокорисну діяльність двох суб'єктів, за якої на основі сумісних дій проявляється змога подолання соціальних проблем (безпритульності, наркоманії, корупції, злочинності, забруднення навколишнього середовища).

Аналіз форм взаємодії органів внутрішніх справ зі ЗМІ дає змогу вирізнити такі напрями взаємодії, які в юридичній науковій літературі іноді збігаються з формами взаємодії:

1. Взаємобмін інформацією, що становить спільний інтерес.
2. Вивчення та аналіз оперативного стану.
3. Обмін позитивним досвідом.
4. Проведення спільних семінарів і конференцій.
5. Участь у правовій пропаганді.
6. Взаємодія у проведенні цільових заходів (рейдів, патрулювання тощо).
7. Взаємодія в підвищенні рівня професійної підготовки.
8. Розроблення та погодження планів взаємодії.
9. Технічна взаємодія.
10. Розроблення пропозицій з питань зміцнення правопорядку та вдосконалення законодавства.

Незалежні ЗМІ як один із головних елементів демократичного суспільства за останні роки дійшли висновку, що слід дотримуватися певних правил роботи з правоохоронними органами. Мотивацією є той факт, що ЗМІ певним чином стали повертатися обличчям до ОВС, розуміти їхню проблему браку кадрового потенціалу в побудові професійного діалогу з громадськістю.

Між поліцією та ЗМІ завжди виникають певні суперечності, це, зокрема, стосується випадків розслідування деяких злочинів, інформацію про

які доцільніше не розголошувати. У ході розслідування злочинів та профілактичної діяльності, яку здійснюють ОВС, відбувається велике навантаження на працівників даного відомства, і тому втручання в їх роботу з метою висвітлення інформації щодо конкретного злочину в ЗМІ досить часто призводить до поширення серед населення неправдивої інформації, і, як наслідок, погіршення іміджу поліції серед населення.

Досягнення чіткої та злагодженої взаємодії між ОВС та ЗМІ ускладнене тим, що більшість приватних журналістів зацікавлені не лише в вихованні правослужняної поведінки населення, але й певним чином сприяє підриву довіри населення до поліції внаслідок висвітлення в репортажах значної кількості інформації про службові злочини працівників відомства, зокрема такі, як хабарництво, службова невідповідність тощо. І як наслідок розвивається недовіра суспільства до поліції та погіршуються стосунки між працівниками ОВС та громадянами у сфері допомоги в наданні інформації, що потрібна для розкриття злочинів та розшуку осіб, які їх вчинили.

Отже, співпраця органів внутрішніх справ та засобів масової інформації перш за все полягає в застосуванні різних методів та форм впливу засобів масової інформації на свідомість громадян, метою якого є спроба зменшення рівня злочинності серед населення, зменшення кількості службових злочинів серед працівників ОВС та сприяння налагодженню партнерських відносин між поліцією та населенням.

Література:

1. Порфімович О.Л. Імідж органів внутрішніх справ України (Організація управління): [монографія] / О. Л. Порфімович. – Біла Церква : ТОВ «Червона Рута-Турс», 2004. – 288 с.
2. Амельчаков И.Ф. Взаимодействие милиции и общественности / И. Ю. Амельчаков // Вестник Московского университета МВД России.– 2007.– № 1.– С. 62.
3. Ермакова Л. Органы внутренних дел и средства массовой информации: взаимодействие при профилактике преступлений, посягающих на собственность граждан / Л. Ермакова // Профессионал. – 2005. – № 2 (64).
4. Бандурка О. М. Міліція і населення: Теорія і досвід партнерства: [монографія] / О. М. Бандурка, О. В. Джафарова. – Х. : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2004. – 199 с.
5. Старостин С.А. Реализация функции социального партнерства в отношениях между населением и милицией / С. А. Старостин // Науковий вісник Дніпропетровського держ. ун-ту внутр. справ. – 2006. – № 3.– С. 117–125.
6. Дербичева С. А. Проблеми позиціонування та сприйняття поліції / міліції у сучасному суспільстві / С.А. Дербичева, П. Н.Астапенко // Закон та право.– 2002.– № 2.– С. 64–68.
7. Слюсаренко І. Ю. Паблік релейшнз у системі комунікації та управління: [навч. посібн.] / І. Ю. Слісаренко – К. : МАУП, 2001.– 104 с.

УДК 378.147

ФАХОВА КОМУНІКАЦІЯ ПРАВООХОРОНЦЯ

Катрук Я.І.

*Наук. керівник – В. І. Козловський, канд. філол. наук,
старший викладач кафедри
іноземних мов та культури фахового мовлення
Львівський державний університет внутрішніх справ*

Комунікативні зв'язки для правоохоронця є невід'ємною складовою його професійної діяльності, а також життєвою потребою. Адже людина не може існувати поза спілкуванням. У філософській думці активно утверджується переконання, що комунікація – універсальне надбання людства й універсальна реальність суспільного існування. На сучасному етапі активно розвиваються комунікативна лінгвістика, етика, політика, теорія і практика господарства. Комунікація – це третій вияв лінгвальної дійсності поряд з мовою (стабільною системою лексики, граматики) та мовленням (їх практичним застосуванням).

Ключові процесуальні дії, що пов'язані з розкриттям злочинів, проводять у складному комунікативному середовищі, оскільки оперативник, слідчий чи працівник превентивної поліції не лише отримують інформацію, а й намагаються вплинути на своїх співбесідників. Наприклад, слідчий під час допиту здійснює своєрідний вплив на учасників кримінального процесу. Л. І. Мороз виділяє три основні комунікативні завдання персоналу правоохоронних органів: отримання достовірної інформації в процесі спілкування з особами, що перебувають у стані стресу (потерпілі, свідки), свідомо чи несвідомо її перекручують чи приховують (свідки, підозрювані); адекватне передання інформації громадянам, співробітникам; управління поведінкою інших учасників взаємодії за допомогою різних методів психологічного впливу [1, с. 51]. Інколи правоохоронець змушений свідомо змінювати звичну манеру спілкування, порушувати усталені мовні норми та правила мовленнєвого етикету. О. Є. Туринська вказує на те, що, спілкуючись із кримінальним елементом, оперативні працівники нерідко міняють стиль та манеру мови, переходять на сленг – так звану «феню», за допомогою якої легше встановлювати контакт.

Невід'ємною складовою комунікативної компетенції правоохоронця є дотримання правил етикету. Виділяють головні моральні принципи, яких повинен дотримуватися правоохоронець: в основі контакту повинні лежати інтереси справи, а не власні амбіції чи особисті інтереси; повага до співбесідника, що виявляється у ввічливості, делікатності, тактовності, чемності, турботливості; коректність, тобто стриманість у словах та манерах тощо [2, с. 192]. Звичайно, щоб поліцейський володів переліченими навичками, потрібна серйозна підготовка особового складу в цьому напрямі. Адже під час роботи з різнорідними суспільними елементами нерідко відбувається професійна деформація правоохоронця, особливо на рівні мовлення.

Дослідивши рівень культури професійного мовлення правоохоронців та основні форми професійної деформації особистості правоохоронця на мовленнєвому рівні, науковці (А. О. Скорофатова) проаналізували помилки, які трапляються в процесі мовленнєвої діяльності; дослідили інтенсивність уживання вульгарної ненормативної та нецензурної лексики курсантами, студентами-юристами та співробітниками правоохоронних органів; з'ясували причини привабливості ненормативного та нецензурного спілкування в правоохоронній сфері.

Одним із найважливіших аспектів розроблення загальної проблематики культури української мови в нашій державі є аналіз помилок, які трапляються в процесі мовленнєвої діяльності.

У численних інтерв'ю правоохоронці постійно припускаються різноманітних помилок, а саме:

– *орфоепічних*, які пов'язані з порушенням норм вимови (*проблема* замість *проблема*, *срок* замість *строк*; *випадок* замість *випадок*, *середина* замість *середина*);

– *словотвірних*, які пов'язані з порушенням словотвірних норм (наприклад, *непланована нарада* замість *незапланована нарада*);

– *стилістичних*, які пов'язані з використанням мовних засобів, недоречних в офіційно-діловому стилі (розмовно-побутової лексики, жаргонізмів, вульгаризмів, нецензурної лексики тощо).

Сьогодні імідж правоохоронця, правника набув багатьох негативних рис, які стосуються низького професіоналізму, слабкої фізичної підготовки, недостатнього рівня загальної освіченості й надзвичайно незадовільної мовної культури. Примітивний, недоладний поліцейський – улюблений персонаж багатьох телевізійних шоу й гумористичних телесеріалів. Його мова – суцільний суржик, судження – примітивні та недолугі.

Спостерігаючи за лексикою сучасного курсантського середовища, ми виявили певні тенденції, які негативно впливають на подальший розвиток мовлення правоохоронця. Це, зокрема, стосується частого вживання жаргонізмів з різною стилістичною маркованістю:

– жартівливою: *вкусняшка*, *вкусняха* ('харчові продукти високої якості');

– іронічною: *прикид* 'одяг', *мажор* 'курсант факультету економіки', *фара* 'двійка', *п'ятка* 'п'ять'.

– фамільярною: *нет* 'інтернет', *ноут* 'ноутбук', *комп* 'комп'ютер', *учебка* 'навчальний корпус', *увал* 'звільнення', *фак* 'факультет', *мочити* 'жартувати', *шиза* 'затьмарення'

– знижено-грубуватою: *гнобити* 'принижувати', *знати* 'казати дурниці', *фішка* 'новина', *шухер* 'надзвичайна ситуація', *чіпок* 'кафетерій', *фанера* 'грудна клітка';

– зневажливою: *криса* 'злодій', *ботан* 'відмінник', *фраєр* 'пацан', *валера* 'дурень', *дрищ* 'слабак', *стукач* 'донощик начальнику', *табло* 'обличчя';

– вульгарною: *лох* ‘обманута людина’, *базар* ‘розмова’, *злизати* ‘зникнути’, *каюк/кришка* ‘неблагополучне закінчення’, *бабло* ‘гроші’, *подогнати* ‘доставити’, *понти* ‘ставити себе вище за інших’, *заложити* ‘зрадити’, *музон* ‘музика’, *забити на щось* ‘кинути щось робити’, *злапати* ‘спіймати на гарячому’ тощо.

Для спеціаліста нового покоління надзвичайно важливою ознакою професіоналізму є вільне володіння мовою. Потрібно, щоб він умів не лише висловлюватися на професійному рівні, оперуючи при цьому юридичною термінологією, а й досконало володів загальнозживаною лексикою. Тому виховання особистості лише на основі професійної підготовки, без приділення уваги її комплексному розвитку, виявляє вузьке й обмежене розуміння формування сучасного фахівця.

Література:

1. Мороз Л. І. Розвиток комунікативних умінь у працівників міліції / Л. І. Мороз // Практична психологія та соціальна робота. – 2004. – № 12. – С. 51–54.
2. Туринська О. Є. Комунікативна компетентність правоохоронців як умова їх ефективної професійної діяльності / О. Є. Туринська // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2012. – № 1. – С. 185–195.
3. Скорофатова А. О. Культура мовлення як показник рівня професійної деформації правоохоронця / А. О. Скорофатова // Мовознавство. – 2009. – Вип. 18. – С. 36–43.

УДК 811.161.2=161.1'373.22:630]-115

МОВНИЙ ОБРАЗ ПРИРОДИ: КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Кузнецова Ю. С.

(Російська Федерація)

*Наук. керівник – Н. І. Станкевич, канд. філол. наук,
доцент кафедри українського прикладного мовознавства
Львівський національний університет імені Івана Франка*

Природа є тією семантичною універсалиєю, яка є в кожній етномові, проте засоби, які її описують, відображають специфічну національно-мовну картину світу, а переосмислений у художніх творах мовний образ об'єкта природи відтворює індивідуально-авторське сприйняття та інтерпретацію просторових параметрів поетичної моделі світу. Зазвичай мовний образ, стверджують науковці, містить універсальні для всього людства семантичні характеристики, проте водночас має і специфічні для цієї етномови контекстуальні смисли (В. Кононенко, Т. Скорбач, О. Єлісеєва,

О. Черевченко, В. Жайворонок, Н. Данилюк), тобто становить „вербалізований ментальний образ” [1, с. 79].

Для порівняльного дослідження обираємо природний об'єкт *ліс* в українській та *лес* у російській мові й культурі, а на основі одного з найвиразніших смислових актуалізаторів – атрибутиву – виявимо національно-культурні конотації, які творять його мовний образ. Атрибутивні словосполучення становлять найбільш поширений тип словосполучень, які описують природу, „саме їхня семантична різноманітність і потенційна образність дають змогу відчутти природу як багатовимірну просторову реальність, розкішну, мальовничу, органічно пов'язану з людиною” [9, с. 380].

Джерелами стануть асоціативні словники [4; 5], словники синонімів [6; 8], епітетів [3; 7], асоціативних означень іменників [2] обох мов та вибірково фольклорні тексти і художні твори українських і російських письменників.

Сприймаючи слово *ліс* /*лес* як домінують, розвинемо його в синонімічні ряди. Укр: *ліс* (*лісок, лісочок*) буває невеликим – *гай*, залежно від рослинності сосновим – *бір, сосняк, соснина*, дубовим – *дубняк, дубина*, осиковим – *осичник*, листяним – *діврова*, залежно від густоти дерев – *перелісок, пуца, хащі, нетрі*, залежно від місця розташування: в яру – *байрак*, в низині – *луг*, залежно від віку – *праліс*. Рос. *лес* (*лесочек, лесишко*) збільшує цю палітру. Окрім *роща, бор, дубрава, сосняк, дубняк, перелесок, пуца, чаща*, є ціла низка лексем з різноманітними семантичними відтінками: *редколесье, криволесье, красолесье, чернолесье; осинник, вязник, грабняк, березняк, липняк, пихтарник, ельник, кедрач; рамень, марь, согра, урема, тайга*. Деякі назви походять з мови інших народів, які проживають у місцях, де переважають ліси.

Атрибутиви, які поширюють ці назви, закономірно відповідають семантиці лексеми: *тінистий гай, ріденький перелісок, старий дубняк, польська діврова, суворі пуці, старезний похмурий праліс; березовая роща, холмистый перелесок, тамбовский бор, непроходимая / нетронутая / дремучая / сибирская тайга* тощо.

Головно зосередимось на атрибутивах, що означають слово *ліс/лес*. До уваги візьмемо лише дві семемі *лісу* – із значенням частини простору і живого організму. Атрибутиви створюють однаково бентежні образи, особливо в художній мові. Найчисленнішою лексико-семантичною групою є атрибутиви, що означають якість. Серед них колірні атрибутиви, атрибутиви зі значенням розміру, віку, структури, що передають звукові враження, відображають суб'єктивне сприйняття людиною. Відносні прикметники, що означають ліс, найчастіше характеризують його рослинність, стосуються часу, місця розташування, належності.

Який він, український *ліс*? Звичайно, *зелений*. У народній символіці це колір життя, надії, весняного оновлення. На противагу йому є *темний ліс*, у жодному контексті це означення не має позитивної оцінності. (Можливо, тому існує фразеологізм *темний ліс*, що означає те, чого не можна

збагнути). *Соснові ліси – високі, смерекові – чорні, із синім диханням, дубові – предковічні, густі, праліси – темно-сині, пуці – дрімучі, глухі, ліс у горах – синій, як простір, як океан, зближений велетенськими хвилями* (О. Кобил.), *непрохідний, недоступний, могутній, дикий, сповнений таємниць – таємничий*. Залежно від пори року ліс – *сірий, білосніжний, жовтий, коричневий*. Залежно від емоційного стану людини він є *рідним чи чужим і страшним* для неї. Ліс – *наче дивна істота в тисячу ніг* (В. Шевч.), *пишний безмежний велетень, легкий і сивий привид*. Як жива істота він може бути *мовчазним, спокійним, похмурим, задумливим, самотнім, мертвим*.

Особливе місце у мовній картині світу українців займає *гай*. На відміну від *темного, густого лісу, гай – світлий, ясний, тихий, густесенький, затишний, кучерявий, дзвінкоголосий, солов'їний, свіжий*. Гай – місце душевного відпочинку, *світлий рай*, „позитивно емоційне тло повсякденного життя”. Цікаво, що атрибутивне словосполучення *Зелений Гай* є топонімом в Україні понад 60 разів (По одній такій самій назві мають села в Білорусі, Росії й Казахстані).

Ліси – це природне багатство будь-якої країни. В Україні вони становлять 15,9 % території. Передусім це Українські Карпати й Полісся. У Росії ліси становлять 45 % території країни, і це насамперед сибірська тайга, яка простягається на 7 тис. км.

Який же він, *руський лес*? (До речі, саме це словосполучення також є частотним). Зелений з усіма відтінками – *светло-зелений, ярко-зелений, изумрудный*. Серед багатой палітри кольорів: *белый, черный, желтый, лиловый, лилово-сизый, рыжий, седой, жемчужный, серебряный* – варто виділити ті, які, ми вважаємо, є своєрідними культурами – *золотой и багряный* (Лес точно терем расписной, лиловый, золотой, багряный (И. Бунин); Отговорила роща золотая березовым веселым языком (С. Есенин)).

Найчастотнішими атрибутами, за "Ассоциативным словарем русского языка", до слова *лес* є: *густой, зеленый, дремучий, темный, хвойный, березовый, сосновый, осенний, зимний*; до слова *роща*: *березовая, золотая, зеленая, дубовая, красивая, соловьиная* до слова *тайга*: *непроходимая, дремучая, зеленая, густая, сибирская, непролазная, нетронутая*. Як бачимо, означення цілком відповідають семантиці ключового слова та є його природними конкретизаторами. В російському фольклорі повторюються словосполучення: *густой лес, темный лес, дремучий лес, березовая роща*. Багато означень засвідчують неозорість лісів: *бесконечный, бескрайний, неисхоженный, необозримый, необъятный, нескончаемый*, їхню могутність: *мощный, девственный, дикий, крупный, могучий, непролазный, непроглядный, непроходимый, нетронутый, нехоженный, первобытный, перевозданный, плотный, сплошной, глухой, величавый*; їхній поважний вік: *старый, вековечный, вековой, древний, тысячелетний*. Слово *лес* серед об'єктів природи, вважають дослідники, має одну з найчисленніших груп атрибутів. У художніх творах ліс не лише пейзажне тло (*чахлий, мохнатий, кудрявий, пишний, опустевший, увядший*), його описують такою

ознакою, яка співзвучна з настроєм людини: *лес – солнечный, веселый, звонкий, звенящий, отрадный, радостный, тихий, красивый, чудесный* і *лес – безмолвный, безрадостный, больной, нищий, грозный, замороженный, зловещий, неприветливый, мрачный, угрюмый, траурный, сонный, печальный, сумрачный* (зазвичай сумних означень, як і негативних емоцій людини, більше). Дослідники епітетів слова *лес* у художніх текстах (П. Ухов, А. Зеленецький, К. Горбачевич та ін.) систематизують їх навколо значень: колір, світло, запах, звук, рух, відчуття людини. Символічно ліс може бути божеством, другом чи ворогом. Це залежить від ідейно-емоційного поля твору. І, звичайно, ліс – це переплетення „природного і людського”: *Молчит и млеет лес над высокой, Зеленый, темный лес молчит; Шепчет нахмуренный лес над водой; В зеркало залива сонный лес глядит* та ін.).

Словесно-художній образ лісу в обох мовах поліфонічний. Це водночас океан життя і об'єкт замилювання. Чарівність природи „притягує” до себе велику кількість атрибутівів, які актуалізують ключове слово, відображають його просторово-часові параметри, передають чуттєво-емоційне сприйняття, виявляють специфічну систему національно-культурних асоціацій, зумовлену і географічним середовищем, і ментальністю.

Література:

1. Бавус Т. Мовні образи лісу та гір у повісті Івана Франка «Захар Беркут» / Тетяна Бавус // Українське літературознавство. – 2015. – Вип. 79. – С. 79–84.
2. Бутенко Н. П. Словник асоціативних означень іменників / Н. П. Бутенко. – К. : Вища шк., 1989. – 328 с.
3. Горбачевич К. С. Словарь эпитетов русского литературного языка / К. С. Горбачевич, Е. П. Хабло. – Л. : Наука, 1979. – 567 с.
4. Мартінек С. Український асоціативний словник : у 2 т. / Світлана Мартінек. – Л. : ПАІС, 2008.
5. Русский ассоциативный словарь [Електронный ресурс]. – Режим доступа : www.tezaurus.ru/dict/dict.php.
6. Словарь синонимов русского языка [Електронный ресурс]. – Режим доступа : sinjnim.org.
7. Словник епітетів української мови / С. П. Биби́к, С. Я. Єрмоленко, Л. О. Пустовіт. – К. : Довіра, 1998. – 431 с.
8. Словник синонімів української мови : у 2 т. / А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк, С. І. Головащук та ін. – К. : Наук. думка, 1999–2000.
9. Станкевич Н. Національна специфіка художньо-образної моделі української природи (на матеріалі атрибутивних словосполучень) / Ніна Станкевич // Вісник Львів. ун-ту. Сер. філол. – 2004. – Вип. 4. – Львів, 2004. – С. 379–389.

УДК: 070:81'373.7-92

ФРАЗЕОЛОГІЗМИ ЯК ЗАСІБ АКТИВІЗАЦІЇ УВАГИ ЧИТАЧА (НА МАТЕРІАЛАХ ЧАСОПISУ «УКРАЇНСЬКИЙ ТИЖДЕНЬ»)

Костик Д.О.

*Наук. керівник – Н. І. Голубінка, ст. викладач кафедри української мови
Національний університет «Львівська політехніка»*

Фразеологізм – це семантично пов'язане сполучення слів, яке відтворюється у вигляді усталеної, неподільної, цілісної конструкції. Поява фразеологізмів спричинена здебільшого спостереженнями наших предків за подіями навколо: історичні та суспільні процеси, побут, соціальні норми, природа, тощо. Фразеологізми формувались із таких джерел, як Біблія, прислів'я та приказки, побутове життя, виловлювання поетів, письменників та інших відомих людей, античність. До фразеологічного фонду української мови входять також іншомовні запозичення.

Традиційно фразеологізми поділяють на фразеологічні зрощення, фразеологічні єдності, фразеологічні сполучення та фразеологічні вислови [2, с. 109]. У цій статті ми розглянемо використання всіх видів фразеологізмів у публіцистиці на прикладі журналу «Український тиждень».

«Український тиждень» (далі УТ) – щотижневий українськомовний часопис, заснований 2007 р. в Києві. Видання орієнтоване на аудиторію 21–55 років, мешканців переважно великих міст.

Одним з яскравих прикладів вживання фразеологізмів у публіцистиці можна вважати матеріали Юрія Винничука. Зокрема, у матеріалі «Тінь сумніву торкнулась мене» автор пише: «А назвати цих «учорашніх» уже кишка була заслабка?» [4].

Фразеологічне зрощення «кишка була заслабка» (або його варіації «кишка тонка», «кишка коротка») потрапило до української мови з російського фразеологічного фонду. Значення цього вислову можна сформулювати як «не вистачає сміливості, сил, здібностей, рішучості».

Леонід Ушкалов також часто у своїх матеріалах звертається до такого стилістичного засобу, як фразеологізм. У статті ««Пізнай себе». Українська ідея Григорія Сковороди» автор пише: «Зрештою, навіть те, що наріжним каменем своєї філософії Сковорода зробив ідею самопізнання, можна вважати проявом його «українськості» [3].

Фразеологічне зрощення «наріжний камінь» має біблійне походження. У Біблії наріжним каменем називають скелю на Храмовій горі – саме з неї розпочалося заснування світу. Тобто фразеологізм «наріжний камінь» означає початок чогось нового, його основу та найважливішу ідею. У цьому реченні фразеологічне зрощення «наріжний камінь» акцентує увагу читача на тому, що вся філософія видатного Григорія Сковороди базувалася на самопізнанні.

Іноді тексти на досить серйозні теми рясніють фразеологізмами: «Очевидно, що більшість громадян, будучи людьми тверезими й знаючи Петра Олексійовича, який звик тримати руку на пульсі всього, не перший день, одразу поставилися до цих припушень зверхньо» [5].

Фразеологічна єдність «тримати руку на пульсі» трактується відповідно до значення компонентів і означає «бути в курсі подій».

Фразеологічні вислови «тіньовий дохід», «скандал улігся» та «брудні гроші», що використані в матеріалі «Одвічні цінності» Маргарити Ормоцадзе, вже давно стали звичними для вживання саме в такому вигляді [6]. Ці словосполучення не потребують пояснень, адже читач знайомий з їх сферою використання та значенням.

Отже, використання фразеологізмів у публіцистичних матеріалах відіграє вагомий роль у сприйнятті тексту. Фразеологізми здатні не тільки загострювати увагу читача на конкретних моментах тексту, а й створювати окремі, самостійні образи. Завдяки всім стилістичним засобам загалом та фразеологізмам зокрема публіцистичний стиль стає більш органічним, легшим для сприйняття, стилістично оздобленим і найголовніше – цікавим для читача. «Сухі» тексти, позбавлені будь-яких художніх засобів, аудиторія сприймає досить важко, а фразеологія, навпаки, робить текст «легшим», прикрашає художнє мовлення, увиразнює зміст повідомлення, індивідуалізує мову героїв, створює певний історичний, національний та соціальний колорит.

Література:

1. Білоножко В.М. та ін. Фразеологічний словник української мови : у 2 т.
2. Пономарів О.Д. Стилїстика сучасної української мови – Тернопіль : Навчальна книга «Богдан», 2000. – 392 с.
3. Ушаков Л. «Пізнай себе». Українська ідея Григорія Сковороди» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://tyzhden.ua/History/67626>.
4. Винничук Ю. «Тінь сумніву торкнулась мене» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://tyzhden.ua/Columns/50/67612>.
5. Малко Р. «Миші в танець. Чи контролює президент ситуацію в країні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://tyzhden.ua/Society/200855>.
6. Ормоцадзе М. «Одвічні цінності» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://tyzhden.ua/Society/88103>.

УДК 811.161.2'373.21

ОЙКОНИМИ НА -И ВІДАПЕЛЯТИВНОГО ПОХОДЖЕННЯ

Лесюк І.В.

*Наук. керівник – З.О. Купчинська, д-р філол. наук, доцент,
завідувач кафедри української мови імені професора Івана Ковалика
Львівський національний університет імені Івана Франка*

Ономастика – розділ мовознавства, що вивчає власні назви, їх будову, системну організацію, функціонування, розвиток і походження [2, с. 437].

Власна назва (онім) – слово, словосполучення або речення, яке слугує для виділення названого об'єкта з низки подібних, індивідуалізуючи та ідентифікуючи цей об'єкт [3, с. 473].

Топоніміка – розділ ономастики, що вивчає географічні назви, їх походження, смислове значення, розвиток, сучасний стан, написання та вимову, а також природні та соціальні умови минулого, за яких ці назви виникли [2, с. 1463]. Топоніміка включає такі поняття: 1) гідроніми; 2) фоніми; 3) ойконіми; 4) спелеоніми; 5) ороніми; 6) хороніми [4, с. 53].

Ойконіми – вид топонімів, що використовуються для іменування населених пунктів (міста, селища, села, хутори).

Ойконіми України є невичерпним джерелом дослідження історії та культури нашого народу. Вивчаючи ойконіми, ми пізнаємо умови життя українців у різні періоди нашої історії, прослідковуємо розвиток мови та процес заселення території. Дослідники, які вивчають назви населених пунктів, тісно співпрацюють з такими науками, як етимологія, історія, етнографія та географія, що допомагає здійснити дослідження більш повно й розвивати не лише мовознавство, а інші царини науки.

Важливим є вивчення семантики твірних основ ойконімів, адже вони відображають специфіку розвитку та функціонування української мови в різні періоди нашої історії.

Ойконіми здавна привертають увагу багатьох дослідників. Цей вид топонімів можна вивчати регіонально або в межах давніх слов'янських теренів. Такі науковці, як Ю.А. Абдула, Д.Г. Бучко, Н.М. Герета, І.С. Гонца, О.В. Іваненко, О.Ю. Карпенко, В.В. Котович, А.В. Лисенко, В.В. Лобода, Я.О. Пура, Л.Н. Радьо, М.М. Торчинський, М.Л. Худаш, І.Б. Царалунга, Є.М. Черняхівська та ін., присвятили свої праці вивченню ойконімів.

Предметом нашого дослідження є ойконіми на -и відапелятивного походження, які традиційно називають відродинними. Д.Г. Бучко зазначає, що «відродинні ойконіми давні назви, але значно новіші, ніж відпатронімні назви населених пунктів. Етимонами цих ойконімів були назви окремих родин або тільки сімей: Бортники, Бучачки, Годи, Жабокруки, Жураки, Кривотули, Кривоброди, Мельники, Пилипи, Рудники, Тучапи, Угорники» [1, с. 85]. Однак слід наголосити на тому, що досліджені географічні назви на -и могли формуватися безпосередньо від апелятива (*Лани* < ап. *лани*) і від антропоніма, який утворився від апелятива (*Мельники* < антропонім *Мельники* < ап. *мельники*). У нашій розвідці розглядаємо ті ойконіми, які утворилися безпосередньо від загальних назв.

Ойконіми на *-и* відапелятивного походження Львівської, Івано-Франківської та Тернопільської областей класифікуємо так:

- назви, мотивовані гідромережею місцевості:

Потоки, х. (Ль., Лопатинський, 1946, УкрАТП, 335) – від ап. < “потоки”.

- назви, які пов’язані з тваринним світом:

Круки, х. (Ль., Кам’янсько-Бузький, 1946, УкрАТП, 332) – від ап. < “круки”.

- назви, які пов’язані з рослинним світом:

Верби, х. (Тр., Заложцівський, 1946, УкрАТП, 563) – від ап. < “верби”.

- назви, пов’язані з родом діяльності людей:

Бортники, с. (І.-Фр., Отинянський, 1946, УкрАТП, 512; Льв., Пониківський, 1946, УкрАТП, 344) – від ап. < “бортник” – людина, що займається лісовим бджільництвом (СУМ, I, 221). У цьому конкретному разі можемо кваліфікувати зазначену назву і як відантропонімну (Бортники < антропонім Бортники < ап. бортники).

- назви, пов’язані зі спорудами, будівлями:

Млини, х. (Ль., Великомоствський, 1946, УкрАТП, 326; Льв., Львівський, 1946, УкрАТП, 336) – від ап. < “млини”.

- назви, які вказують на характер місцевості та особливості рельєфу:

Горби, х. (Ль., Бобркський, 1946, УкрАТП, 324; Льв., Магерівський, 1946, УкрАТП, 338) – від ап. < “горби”.

- назви, що містять вказівку на спосіб поселення:

Хутори, х. (Тр., Зборівський, 1946, УкрАТП, 565) – від ап. < “хутори”.

- назви, які походять від предметів побуту:

Кожушки, х. (Льв., Магерівський, 1946, УкрАТП, 337) – від ап. < “кожухи”. Цілком можливо, що ця назва утворилася опосередковано, від антропоніма *Кожушок*.

Отримані результати констатують, що найчастіше люди підбирали назви за об’єктами, які перебували на заселеній території. Наприклад, такі ойконіми, як Мости, Млини, свідчать про те, що десь неподалік був міст чи млин. Також часто звертали увагу на рельєфні особливості території; наявність ставків, рік, озер чи ланів, полів, нив. Найбільш поширеними є такі назви: Лани, Мельники, Луги, Горби, Гори.

Література:

1. Бучко Г. Є., Бучко Д. Г. Покутсько-гуцульські ойконіміїні паралелі / Г. Є. Бучко, Д. Г. Бучко // [Наукові записки НаУКМА. Філологічні науки](#). – 2012. – Т. 137. – С. 82–87.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Укл. і гол. ред. В.Т. Бусел. – К., Ірпінь: ВТФ «Перун», 2001. – 1440 с.
3. Лингвистический энциклопедический словарь / под ред. В. Н. Ярцевой. – М.: Советская энциклопедия, 1990. – С. 473–474.
4. Уривалкін О. М. Историчне краєзнавство : Навч. посібник / О.М. Уривалкін. – К. : КНТ, 2006. – 296 с.

УДК 177.1:008:316.7

ВВІЧЛИВІСТЬ ЯК ОБОВ'ЯЗКОВИЙ ЕЛЕМЕНТ КУЛЬТУРИ СПІЛКУВАННЯ

Лісник О. Р.

*Наук. керівник – О.Г. Литвин, канд. філол. наук,
доцент кафедри української мови*

Національний університет «Львівська політехніка»

«Ввічливість – це сума маленьких жертв, яку ми приносимо людям, що нас оточують, з якими ми вступаємо у ті чи інші стосунки» – саме так говорив про ввічливість у свій час Емерсон. Не менше красномовним і влучним є висловлювання Сервантеса: «Ніщо не коштує так дешево і не цінується так дорого, як **ввічливість**». Правильність цих слів безсумнівна, і протягом всього життя ви будете щоразу переконуватися у цьому.

У різні історичні періоди панували різні уявлення про ввічливість. З давніх-давен особливо цінували ввічливість в Україні. Ще князь Володимир Мономах у «Поученні дітям» радив: «при старших годиться мовчати, премудрих слухати», «бесіду вести без лукавства, а що найбільше розумом вбирати», «не лютувати словом, не ганьбити нікого в розмові» та «брехні остерігатись» [3].

Б. Т. Ліхачов вказував, що спілкування є найважливішим середовищем духовного, суспільного та особистісного проявів людини, досягненням взаєморозуміння між людьми. Соціально-психологічна сутність спілкування полягає в тому, що воно є живим безперервним процесом спілкування людей, який забезпечує всю різноманітність життєдіяльності, відносин, самопрояву та самоствердження за допомогою мови чи сленгу, а також міміки, поз, рухів тіла, жестів, символів, звукових сигналів, умовних знаків. Потреба у спілкуванні супроводжує людину від народження [2, с. 219].

Для того, щоб з'ясувати, що означає поняття «культура спілкування», звернемося до загального поняття «культура», визначення якого зазнало значної еволюції. Латинське слово «cultura» мало багато значень – від оброблення землі до виховання, освіти, розвитку. У широкому розумінні це поняття означає сукупність проявів людської діяльності, досягнень і творчості народів. Звернемо увагу на те, що в українському педагогічному словнику С. Гончаренка «культура» тлумачиться як сукупність практичних, матеріальних і духовних надбань суспільства, що втілюються в результатах продуктивної діяльності [1, с. 178].

Культура спілкування насамперед проявляється у ввічливості. Незважаючи на підвищену увагу до поняття ввічливості, донині немає загальновизнаного визначення цієї категорії, як і єдиного погляду на неї. Серед наявних концепцій можна виділити декілька основних. Коротко зупинимося на кожному з них:

М. М. Човганюк у своїй статті «Основні концепції теорії ввічливості» зазначив, що, на думку П. Грайса, співрозмовники зацікавлені в ефективності передавання інформації і саме Р. Лакофф однією з перших спробувала застосувати постулати П. Грайса на практиці. Вона сформулювала два основних правила, котрі назвала правилами прагматичної компетенції: висловлюйтеся чітко (бе

clear) та будьте ввічливими (be polite). У Друге правило Р. Лакофф вклучає наступні три правила: не нав'язуй свої думки (don't impose); давай співрозмовнику можливість вибору (give options); будь доброзичливим (make the listener feel good, be friendly). У цілому всі ці правила націлені на досягнення однієї мети – створення сприятливих умов для комунікантів, хоча й діють вони по-різному.

Нагомість Б. Фрейзер і У. Ноулен виходять з того, що, вступаючи в розмову, кожен учасник комунікації має певний набір уявлень про права й обов'язки – як свої, так і партнера. Ці права й обов'язки переглядаються під час спілкування, а також широко змінюються залежно від контексту. Але в кожному конкретному разі учасники комунікації усвідомлюють, що вони повинні поводитися відповідно до цього договору і, як правило, так і поведуться [4].

Також ввічливість у спілкуванні відіграє важливу роль у юридичній практиці. Ввічливість надає розмові солідності та компетентності. Тон і манера розмови мають майже таке саме значення, як і її зміст. Під час розмови з клієнтом, підсудним потрібно звертатися на «ви», уникати занадто різкого тону в судженнях, тому що така манера говорити ображає гордість співрозмовника. Не варто в розмові вживати іноземні слова, адже вони можуть бути незрозумілими колезі. Справжній юрист ніколи не буде захищати свої переконання образливим тоном або підвищенням голосу, тому що це не ввічливо. Звичайно, що в житті і в юридичній практиці виникають ситуації, коли потрібно бути суворим, але навіть у таких випадках помірний тон мови й доброзичливе ставлення до супротивника обов'язкові для юриста-професіонала.

Юрист-практик повинен уміти слухати співрозмовника. Уміння юриста (слідчого, адвоката та ін) уважно вислухати вільну розповідь дає змогу отримати більш повну й достовірну інформацію під час допиту обвинуваченого. Під час бесіди юрист повинен обернутися обличчям до людини, з якою говорить, і постійно підтримувати візуальний контакт, саме це викликатиме довіру у співрозмовника.

Важливо, щоб погляд юриста свідчив про його зацікавленість проблемами людини, котра прийшла до нього за правовою допомогою. Тому неприпустимо, коли погляд спрямований «крізь» очі співрозмовника. Такий погляд зазвичай розцінюють як неухважність або як неповагу.

Отже, культуру людини від некультурної відрізняє ввічливість. Людина не може бути ввічливою, якщо вона не живе за духовними та моральними принципами. Ввічливість виявляється у гарних манерах, знанні етикету й є обов'язковим елементом культури спілкування.

Література

1. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. – К. : Либідь, 1997. – 367 с.
2. Ліхачев Б. Т. Педагогика. Курс Лекцій : уч. пос. для студ. пед. учебн. завед. и слушат. ИПК и ФПК. – М.: Прометей, 1992. – 528 с.
3. Повість минулих літ : Літопис. – К., 1989. – С. 177.
4. Човганюк М. М. Основні концепції теорії ввічливості [Електронний ресурс]. – Режим доступу : file:///F:/Chovhanuyuck.pdf.

УДК: 808: 395.6

ЗВЕРТАННЯ ЯК ОДИН З КЛЮЧОВИХ АСПЕКТІВ ДИПЛОМАТИЧНОГО КРАСНОМОВСТВА

Лукаsevич А. В.

Наук. керівник – **О.Г. Литвин**, канд. філол. наук, доцент кафедри української мови Національний університет «Львівська політехніка»

Дипломатичне красномовство – це особливий жанр риторики, що використовується у сфері дипломатичної діяльності, специфічний вид ділового ораторського мистецтва, який містить науку, мистецтво і практику переконливого й ефективного мовлення в різних видах професійної діяльності дипломата. Дипломатичне красномовство є досить багатоаспектним і багатоманітним, бо дипломатична діяльність містить увесь спектр методів, засобів і прийомів, кожен з яких є унікальним і потребує дотримання особливих норм, правил і зразків у мовленні.

У сучасному світі вміння дипломатів досягати своєї мети є найнеобхіднішою умовою забезпечення миру, стабільності та безпеки у всьому світі. Будучи важливою складовою досягнення мирних взаємин між державами, дипломатія керується таким кредо: «Дипломат може не думати так, як говорить, але мусить думати, що говорить» [3].

Однією з найважливіших мовних формул, що функціонують у дипломатичних текстах, є звертання. Звертання – граматично незалежний та інтонаційно відокремлений компонент речення чи більш складного синтаксичного цілого, що позначає особу або предмет, до якого безпосередньо звернена мова того, хто говорить або пише. Як правило, категоріальним засобом вираження звертання в українській мові є кличний відмінок іменника або будь-яка рівнозначна йому словоформа у поєднанні з особливою кличною інтонацією. Варто зазначити, що в українському мовленні радянського часу кличний відмінок витіснявся називним, на зразок російської мови, але нині кличний відмінок «поновлено в правах» [2, с. 119].

Українська літературна мова має історичну тяглість вживання звертань саме в офіційно-діловому стилі. У часи Київської Русі поширеними були звертання *княже, князю, дружино, людіє*. Наприклад: «В літо 986. Прийшли з Волги болгари магометанської віри, кажучи: Ти, князю, мудрий і розумом тямущий, а закону не знаєш...; Братіє і дружино!»»

За часів Запорозької Січі побутували звертання, подібні до звертань у родині: *батьку (гетьмане, отамане), діти мої, братове, браття, братці, братія, братики*, що зумовлено «гуртовими порядками», які передбачали рівність усіх козаків між собою, а взаємини молодих і старших мали родинний характер. Наприклад: «Здоров будь, батьку отамане, здорові братики!».

У часи УНР в офіційному вжитку переважали звертання *пане, пані, панове*, рідше – *добродію, добродії* (з прикметниковими означеннями —

високодостоїнній, високоповажній, вельмишановній). Наприклад: «Вельмишановний пане посол! Міністерство має за честь звернути рівночасно Вашу, вельмишановний пане посол, увагу про недопустимість повідомлення про такі справи телеграфом». У звертаннях до керівників держави використовували такі назви: *Гетьман, Головний Отаман, Диктатор*.

Революція 1917 р. внесла докорінні зміни в мовний етикет і найперше в формулу звертання. З мови поступово витіснили звертання *пане і пані, добродію і добродійко*, так що сфера їх застосування надзвичайно зменшилася. Натомість активно стали використовувати звертання *товариш і громадянин, громадянка*, але правила їх уживання досить сильно відрізнялися від правил дореволюційних звертань.

Певний період існувало протиставлення двох класів – «панів» і «товаришів», тобто людей, які вживають відповідні звертання. Далі, в радянські часи, звертання *пан і пані* в офіційній мові вживали лише стосовно іноземців з капіталістичних країн.

Сьогодні в українську ділову мову як офіційні повернено звертання *пане і пані*, які найчастіше вживають разом з прізвищем, професією або посадою в кличному відмінку.

Звертання буває поширене і непоширене, до його складу може входити прикладка або ціле підрядне речення, що підпорядковується основному компонентові звертання. Як граматично незалежний компонент речення, звертання має вільну позицію у ньому, може стояти на початку, в середині і в кінці. Якщо звертання вживається як окреме висловлювання, що виражає емоційно забарвлені спонукання до якоїсь дії або почуття радості, докору, осуду тощо, то воно становить еквівалент речення або особливий тип речення – вокативне. Звертання належить до найдавніших риторичних фігур.

Важливу роль звертання відіграють у дипломатичному листуванні. Підручники з дипломатичного протоколу радять, готуючи той чи той дипломатичний документ, ретельно продумувати формулу звертання. Найпоширенішою формулою є «*Шановний пане + посада, звання або прізвище у кличному відмінку*». Наприклад: *Шановний пане Міністре, Шановний пане Посол, Шановний пане Петренку...* Показовим є те, що за звертанням, яким починається нота або лист, можна визначити тональність документа. Наприклад, якщо нота починається словами: *Пане Міністре, Пане Посол* (без слова *шановний*), то це свідчить про стриманий або навіть напружений характер листа.

Актуальними для дипломатичних текстів є перераховані вище прикметники, які характеризують ставлення до адресата як до людини поважної і шанованої: *Його Високоповажності Надзвичайному і Повноважному Послу Федеративної Республіки Німеччини в Україні...; Вельмишановний Едгергардте Гейкен!...*

Як показує практика, у дипломатичному листуванні між представниками східнослов'янських країн, країн СНД часто вживають таку форму звертання, як ім'я та по батькові, також, як правило, з прикметником *ша-*

новий або вельмишановний: *Надзвичайному та Повноважному Послу України в Польщі Дмитрові Васильовичу Павличку!* [1].

Отже, можна зробити висновок, що звертання – це важлива складова дипломатичного етикету. Сьогодні українська дипломатія лише розвивається, тому питання правильного дотримання дипломатичного протоколу, у тому числі і вживання звертань, є актуальним питанням. Називаючи людей або звертаючись до них за титулами, званнями, словами-індексами (показують соціально-мовленнєвий статус), треба бути дипломатові добре обізнаним у цій галузі й надзвичайно уважним, щоб не переплутати, не применшити гідності чи не перестаратись у титулуванні, адже в діловому етикеті різних країн є свої традиції.

Література:

1. Дипломатичне красномовство [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/11151212/ritorika/diplomatichne_krasnomovstvo.
2. Радевич-Винницький Я. Етикет і культура спілкування / Я. Радевич-Винницький. – Львів : Сполом, 2001. – 223 с.
3. Риторика: підручник / Зоряна Куньч, Галина Городиловська, Ірина Шмілик. – Л. : Вид-во Львівської політехніки, 2016. – 496 с.

УДК 811.521

СВІТ ЯПОНСЬКОЇ МОВИ

Масаюкі Кога
(Японія)

Наук. керівник – О.В. Антонів,

*ст. викладач кафедри українського прикладного мовознавства
Львівський національний університет імені Івана Франка*

Кожна мова має свою специфіку. Для іноземного студента складно в українській мові вивчити наголос і 7 відмінків. Таких мовних особливостей немає в японській. Як громадянин Японії, який народився й виріс у тій країні, особисто не відчуваю жодних труднощів з опануванням мови, але легко уявити собі, що багатьом іноземцям вивчати систему письма японської мови надзвичайно тяжко.

Скільки літер в українській мові? Українська абетка має всього 34 букви. Оскільки японська та українська мови дуже відрізняються, то їх складно порівнювати. Кількість основних букв японської мови 46.

Група цих букв називається абетка “Хірагана” (див. табл. 1) і звичай її починають вивчати в першому класі.

Як було зазначено вище, ці букви основні, тому можна писати всі японські тексти тільки цією абеткою. Але ми використовуємо ще два інші види абеток: абетку «Катакана» (див. табл. 2) та абетку «Кандзі» (див. табл. 3).

Таблиця 1. Абетка «Хірагана»

ひ ろ が な									
わ	ら	や	ま	は	な	た	さ	か	あ
り			み	ひ	に	ち	し	き	い
を	る	ゆ	む	ふ	ぬ	つ	す	く	う
	れ		め	へ	ね	て	せ	け	え
ん	ろ	よ	も	ほ	の	と	そ	こ	お

Абетка «Катакана» має теж усього 46 літер. Це означає, що кожній букві абетки «Катакана» відповідає еквівалент з абетки «Хірагана». Алфавіт «Катакана» найчастіше вживають, щоб писати запозичені слова.

Ще один вид азбуки «Кандзі» (ієрогліфи). Один із найбільших словників ієрогліфів має приблизно 50 тисяч одиниць. Звісно не всі ці ієрогліфи потрібні, тож японський уряд визначає 2 136 ієрогліфів, які зазвичай використовують. Офіційні публікації прийнято писати в межах цих 2 136 ієрогліфів, їх вивчаємо від першого до шостого класу.

Таблиця 2. Абетка «Катакана»

か た か な									
ワ	ラ	ヤ	マ	ハ	ナ	タ	サ	カ	ア
	リ		ミ	ヒ	ニ	チ	シ	キ	イ
ヲ	ル	ユ	ム	フ	ヌ	ツ	ス	ク	ウ
	レ		メ	ヘ	ネ	テ	セ	ケ	エ
ン	ロ	ヨ	モ	ホ	ノ	ト	ソ	コ	オ

Таблиця 3. 2 136 ієрогліфів, які зазвичай використовують у японській мові

Table with 136 columns of Japanese kanji characters, including variations and their corresponding readings in small text.

Практично всі японські тексти можна писати тільки абеткою “Хірагана”, в якій усього 46 літер. А чому японці використовують ієрогліфи? Чи варто витрачати час на вивчення 2 136 букв?

Відповідь: «Так». З допомогою ієрогліфів можемо сприймати інформацію значно швидше. Тож можна сказати, що японська мова без ієрогліфів – це українська мова без проміжків.

УДК 811.161

ОСОБЛИВОСТІ ГОВІРКИ СЕЛА КРАСНОСТАВЦІ
ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ В КОНТЕКСТІ
ПОДІЛЬСЬКОГО ДІАЛЕКТУ

Медуна Д.Ю.

Наук. керівник – Л.О. Вербицька, канд. філол. наук,
доцент кафедри українознавства

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Село Красноставці розташоване в Чермеровецькому районі Хмельницької області. Історія села, на жаль, не збереглася. Проте від мешканців ми можемо дізнатися про походження назви населеного пункту. Своє найменування воно отримало за велику кількість «красних», тобто гарних ставів. Населення становить 1100 осіб. Село лежить у межах національного природного парку «Подільські Товтри».

Подільський говір — говір української мови, що належить до групи волинсько-подільських говорів південно-західного наріччя. Подільський говір неоднорідний, сформований під сильним впливом говорів південно-західного наріччя.

Подільський говір поширений на території історичного Поділля, а саме:

- Хмельницька область.
- Вінницька область.
- Черкаська область.
- Кіровоградська область.
- Миколаївська область.
- Одеська область.

Подільський діалект характеризується у фонетиці такими рисами: повне або часткове нерозрізнення ненаголошених голосних е, и та о (*силó, шерóкий, туб'і, дуп'ік*); твердість р перед голосними (*бурáк, радóк, расні́й, зорá, говору*); твердість (у південноподільських говірках) кінцевого ц (*хлопе^нц, м'іс'ац*); наявність вставних л', н' після губних приголосних (*рипл'áх, здорóул'а, жáбл'ачий, корóул'ачий, мн'áсо, мн'áта*); перехід В у М у сполучці ВН (*р'імний, дамнó*); наявність приставних приголосних В та Г перед голосними (*гóс'ін', вóс'ін', горáти, ворáти, вор'іх, вóстрий, гóстрий*); стягнення подвоєних приголосних (*нас'ін'а, кор'ін'а, жит'á*); твердість приголосно-го т у дієсловах 3-ї ос. одн. і мн. теп. ч. і 2-ї ос. мн. нак. сп. (*рóбит, нóсит, рóбл'ат, нóс'ат, роб'іт, нос'іт*); відсутність переходу зубних приголосних у шиплячі в дієслівних формах (*ход'у, нóс'у, кру́т'у, вóд'у*) та ін.

У морфології: відмінювання іменників м'якої та мішаної груп за зразком твердої групи (*кон'óв'і, товáришов'і, кон'óm, товáришом, зе'мл'о́йу, долóн'о́йу, грóшо́йу, пól'ом*); наявність (у південноподільських говірках) флексій -и у формі род. в. одн. іменників III відміни (*со́ли, смéрти*) та -ох у формі місц. в. іменників сіни, груди (*у с'ін'ох, у грóд'ох*); відсутність розрізнення твердих і м'яких основ прикметників (*сі́ний, да́вний*); творення форм вищого ступеня прикметників за допомогою суф. -ішч (*добр'ішчий, син'ішчий, че'вон'ішчий*); творення майб. ч. дієслів недок. виду аналіт. і синтет. способами (*робі́тиму, бóду робі́ти і бóду робі́у*); поширення (у західноподіл. говірках) дієслівної складеної форми мин. ч. типу робі́лис-мо, робі́лис-те; препозитивне вживання (у західноподіл. говірках) частки ся (*де с'а ти д'іла*). Заміна сполучника "щоб" на "жеби" і "жиби".

У лексичі: Подільський говір також має багато спільного з сусідніми говорами. У його межах закінчуються ізоглоси ряду лексем, поширених у більшості говорів пд.-зх. наріччя: *най* 'хай, нехай', *коз'ут* 'півень', *т'ічкі* (*т'ічóк*) 'пасіка', *р'ішча* 'хмиз', *комаp'і* 'мурашки', *а-са* 'вигук, яким відганяють свиней', *а-р'іа* 'вигук, яким відганяють овець', та ін. [1].

Будь-які діалекти та говірки здаються важкими людям, які їх не знають, тому, щоб полегшити туристам перебування в моєму селі, я склала невеликий розмовник для людей, які схочуть завітати в моє село. Отже, історія одного дня перебування в селі Красноставці:

► Бабка сказала скокнути ми на під, взяти відро і нашпортати бараболі. (Бабуся сказала мені залізти на горище, взяти відро та накопати картоплі.)

► Коли я пішла на город, аби назбирати бараболі, я увиділа велику мальону. (Коли я пішла на город, щоб назбирати картоплі, я побачила велику дино.)

► Проходивші люди сказали ми: «Бог на поміч», а я їм ответила: «Сказали боги, жиби ви помогли». (Люди, що проходили, сказали мені: «Дай Боже щастя!», а я їм відповіла: «Сказали боги, щоб ви допомогли».)

► І тут бабка крикнули: «Ей, городська, ти туво хочеш без роскале бараболю шпортати???» (Раптом бабуся крикнула: «Гей, дівчино з міста, як ти зібралась без лопати копати картоплю???»)

► Коли я пішла до стайні за ним, дзідзьо сказав, що наш роскаль поломався. І я си скокнула на лісапед і погнала до коперації. (Коли я пішла до хліва по неї, дідо сказав, що наша лопата зламана. Тому я сіла на велосипед і поїхала до магазину.)

► Там я ся поздоровала з продавщиком Гантошкою і вмісто роскала накупила си пацьорки і балабушки. (Там я привіталась з продавцем Антоном і замість лопати придбала намистинки і пиріжки.)

► Коли я приїхала, я увиділа, що забула заперти фіртку, і всі єндики і ципята напудились і поутікали. Я єндиків здибала возлі варгонії, а ципят возлі локації. Я впорала фіртку і загнала всіх на двор. (Коли я приїхала, я побачила, що забула закрити браму, і всі індики та курчата злякались і втекли. Я індиків знайшла біля жоржин, а курчат поблизу акації. Відкривши браму, я загнала всіх на подвір'я.)

► Я пішла оддохнуть і випити кварту чаю. На тому мої сільські роботи скінчилися. (Я вирішила відпочити і випити горнятко чаю. На цьому моя сільська праця завершилась.)

Як бачимо з розмовника, говірка села Красноставці цілком збігається з особливостями подільського діалекту. Досить часто трапляється додавання часток «си»/ «ся» до будь-яких форм дієслова у препозиції, заміна сполучника «щоб» на "жеби" і "жиби". Букви «ї, я» найчастіше замінюються на літеру «є» у багатьох іменниках. У вимові селян звуки е, и, о завжди ненаголошені, що ускладнює розуміння мови туристами та загалом не місцевими. Надзвичайно поширене застосування дієслівної складеної форми минулого часу. Наявність приставних приголосних В та Г перед голосними.

Тож, порівнюючи говірку мого села з Подільським діалектом, можна цілком стверджувати, що мовлення краснотавчан відображає особливості Подільського діалекту загалом.

Література:

1. Подільський говір: Бібліографічний покажчик / Уклад. І.В. Гороф'янюк, Н.Д. Коваленко, Т.М. Тищенко. – Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2013. – 141 с.

УДК 821.161.2:78

**МОВА УКРАЇНСЬКОГО РЕПУ:
УСПИХИ, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ****Мацько Ю.В.**

*Наук. керівник – Н.І. Голубінка, ст. викладач кафедри української мови
Національний університет «Львівська Політехніка»*

Український реп – це реп, який виконують українською мовою. Український реп – явище вже не нове і доволі відоме загалом, але й досі є андеграундним. Репери добре володіють мовою, вони ж бо сучасні воїни слова. Вони вірять у силу слова і вважають, що мова репу дієвіша й дохідливіша, ніж мова літератури: «Репер на заміну всяким життєвим чи-такам» (Глава 94); «Сіро, тут так сіро на планеті Земля, та я й досі дивлюся на зорі, і музика – то мій тунель в небеса» (Microman, Воха); «Ми тут наумитим тобі сонця в підвалі, ми з тих останні справжніх, як сльози на вокзалі» (Юра Брук); «Хохли на мікрофонах, від нас воняє салом. Я далі вірю в хіп-хап, бо в мене немає свалу» (Глава 94).

Існує думка, що всі, хто займається хіп-хопом в Україні, можуть називатися українськими виконавцями. Насправді найголовнішим критерієм українського репу є мова. Зараз триває своєрідна війна за відстоювання українськомовного репу, це викликано тим, що вплив наших російських сусідів надто великий і прийнято вважати, що на фоні «кацапського» репу український неконкурентноздатний. Але насправді в українськомовного репу є дуже великі переваги. Реп має вплив на молодь, тому всі ідеї, думки та впливають на молодого, ще не сформованного слухача, і зокрема на його вибір. Часто виконавці в треках звертаються до слухача: «Моє покоління, давайте забудемо все, почнемо з початку. Скинем паролі, поставим хештеги і будемо жити в достатку» (VSEPRO); «Життя одне: свобода або грати авеню, хотілось би, щоб ти його, друже, не тратив на фігню»; «З нас ти можеш брати приклад, юний падаван, ніколи я не падав духом, завжди падав на диван» (Глава 94); «І там, де сонце на небі, там воля, там я, ми тут тобі правду несемо, від себе до тебе, як тече вода» (Юра Брук); «Живи без меж та без кордонів в цьому світі і зрозумій, що щастя твоє в твоїй силі» (Ціна Ритму); «Не бійся тих, хто страшно кричить, ти будеш там, де бути захочеш, хай лиш в тобі ця іскра горить» (Вова зі Львова).

Протест, різкість, сила і міць у словах – репери у текстах вдаються до філософських роздумів та наголошують на проблемах сучасного суспільства: «Людам нема різниці вже, де ти, люди живуть в Інтернеті. Вони не вірять в добро, але вірять в еті, вірять в НЛО і те, що пишуть в газеті» (Юра Брук); «Люди дешевші за їх одяг і в тому типіві, люди дешевші за смартфони і в тому мій подив» (Аппекс); «В п'ятницю трохи водяри, в неділю до церкви, фу-

туристична осінь, люди у ній, як консерви» (Глава 94); «Так багато тих, хто заплутався у власних масках, замість впевненості у перемозі, бояться поразки» (Вова зі Львова); «Та їх турбує вай-фай затишних кав'ярень, тапочки, телевізор і взяти ще б лікарняний», «Питаємо у Бога, та не знаємо, чи є він» (Глава 94).

В українському хіп-хопі актуальними темами є Україна, народ і влада. Годі щось говорити, краще послухати: «І ніхто не винуватий тут, звісно, тільки по лісах знаходять мертвих журналістів» (Емі Грант); «Скажи мені, де твоя половина? Правда за вікном, чи по новинах? Скажи, чому країна повинна вірити у те, що вони подали нам?» (Глава 94); «Далека воля без лелек» (Гура); «Краще своїм вдома, чим бурлаком в чужім краї», «Наші люди валять тонами, літаками, вагонами. Я бачив тих людей, вони забули хто вони», «Україна на колінах, не переживай, піднімем, але вже без тебе, тебе чекає робоча зміна», «Ти тільки себе послухай, тікаєш до чужого дому, бо в своєму розруха», «Там затягує трясина, вона настільки сильна, що забирає матір від дочки, а батька від сина» (Емі Грант); «Ви мене кумарите, а мені би ще б патрон, знову мені суне цукерку Порошенко Петро», «Люди дають не в дупу, люди дають в мозги, закінчили палітехі – продають носки», «В цій країні стільки абсурду, що Кафка став блідим» (Кашляючий Ед); «В країні, де листочки всім закривають очі» (Юра Брук); «Хоч в лютому так мало було всім тепла, вчора в Сибіру десь калина червоним розквітла» (Фріл); «Усі обіцяні слова, ті самі лиця на екран, зупиніть це або світ зупиниться сам», «Нам обіцяв один, нам обіцяли інші, тут люди, які керуються законом більшості», «Когось чекає фініш, комусь втікати з країни, люди не бачать виходу, поламані мрії. Усе, що можна було продати, вже давно продано, набивають кишені пузаті слуги народу» (ALCO Brothers); «Свято ходимо кожен раз на вибори з надією на завтра, що ми хоч якось виживем. Поки в свою вигоду живуть партійні лідери, їм наплювати Конституція чи Біблія, ліквідують всіх, хто в цій грі є не потрібний» (Differ); «Ніби проти системи та радіти поки рано, я в системі глибше, ніж титанік на дні океану» (Гоня).

Також репери пишуть прекрасну лірику, яка приносить їм набагато більше популярності, ніж соціальні тексти. «Малюю два сердечка на вікні, лише для неї. Нас розділяють сотні кілометрів – паралелі. Білі лілеї чи ромашки, скажи, що краще? Самому важче жити, вдвох набагато краще»; «Давай на захід сонця, візьмемося за руки – відірвемося від землі. Ти тільки крила дай, а я відкрию двері в рай, там, де зорі з неба парами падають, давай туди, де немає бід і горя – у твої мрії, лазурний берег моря» (ALCO Brothers); «Якщо би це були мої останні слова, остання година, я би просто сказав: людині потрібна людина, просто вижити в середині іншої людини. Щоби потім не рахувати свої хвилини, вижити, щоб потім самому не рахувати свої хвилини» (Юра Брук); «Тримай руку, надівай крила та злітай, тебе я вип'ю до дна, ти мій

власний кайф» (Аскет); «Я Володимир Великий, ти чула про мене? Принцесо Галицько-Волинська, давай за мене. Даваймо зміцнимо князівства ці, аби нами пишалися наші праотці» (Вова зі Львова).

Раніше проблемою українського репу була надто велика кількість калькованих з російської мови лексем, але зараз картина значно краща. Виконавці краще працюють над текстами, тому слухати українськомовний реп стало набагато приємніше. Якщо українська хіп-хоп культура розвиватиметься, то в майбутньому є всі шанси вийти на рівень впізнаваності не тільки в андеграундних колах. Але український реп так і може залишитись не почутим, тому що немає реальної підтримки, його вважають несерйозним і, за усталеним стереотипом, реп – це музика школярів. Насправді реп – музика людей, які вміють думати і аналізувати. Репери називають речі своїми іменами і доступно доносять ідеї до – поки що – своїх людей.

Література:

1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
<https://soundcloud.com/5enation/microman-ft-vokha-mryav>.
2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
https://soundcloud.com/appeks_lzr_dmg.
3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
<https://soundcloud.com/asquette>.
4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
https://soundcloud.com/emigrant_official_grant_ft_dran_hto_voni.
5. [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
<https://soundcloud.com/glava94>.
6. [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
<https://soundcloud.com/mc-tasya>.
7. [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
<https://soundcloud.com/price-of-da-rhythm>.
8. [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
https://soundcloud.com/vse_pro/x-1.
9. [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
<https://soundcloud.com/yurabrook>.
10. [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
<https://www.youtube.com/channel/UCChC0-DWHSWUMbK-P1HzEs3Q/videos>.
11. [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
<https://www.youtube.com/user/VovaZiLvovaTV/videos>.

УДК 378:37.032

МІЖМОВНА ОМОНІМІЯ В УКРАЇНСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ

Ненека Ю.С.

*Наук. керівник – Х.Я. Макович, канд. філол. наук, старший викладач
кафедри українознавства*

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Омоніми – це слова, слова які однаково звучать, але мають різне значення. Явище омонімії – це наслідок випадкового збігу звучання, при тому у значенні ці слова не мають нічого спільного.

Джерелами омонімії можуть стати:

- випадковий збіг неспоріднених слів: *деркач* (птах) і *деркач* (віник);
- розпад семантики багатозначного слова: *переказати* (переповісти) й *переказати* (кошти);
- словотворчі процеси: *винний* (від *вина*) і *винний* (від *вино*);
- збіг українського та іншомовного слова: *клуб* (дим) та *клуб* (з англ. *club* – «товариство, приміщення»).

Омоніми здатні викликати неабиякі труднощі у практиці слововживання. Тому основна вимога до текстів, які можуть містити омоніми – чіткість, виразність, повнота інформації та точність контексту.

Існує також явище міжмовної омонімії, коли слова двох чи більшої кількості мов збігаються за формою (звучанням). Це явище є продуктом взаємодії близькоспоріднених чи навіть неспоріднених мов.

Міжмовна омонімія здатна викликати сплутування однакових за звучанням слів, які позначають різні поняття у різних мовах. Саме це дало змогу називати міжмовні омоніми «фальшивими друзями перекладача», «підводними рифами у мовленні», «ключами, що відмикають зовсім різну дійсність». Адже мати справу з ними можуть перекладачі чи просто люди, які використовують у спілкуванні більш ніж одну мову. Однаковість (чи приблизна однаковість) звучання створює проблему в міжкультурній комунікації і є причиною двозначних ситуацій, проблемою для перекладачів.

Як це не дивно, проте такі «несправжні друзі» трапляються й на межі мов, які належать до різних мовних груп. Наприклад, на межі української (що належить до слов'янської групи мов) та англійської, німецької мов (які належать до германської групи). Хоча при цьому їхня мовна сім'я спільна – індоевропейська. Наприклад, слово *clay* в англійській мові означає «глина», тоді як українською *клей* – це липка речовина, призначена для з'єднання чогось; *baba* в перекладі з іспанської мови – «слиз, слина», а в українській *баба* – це батькова чи материна мати; японською *kawa* – це ріка, а в українській мові це напій.

Міжмовні омоніми є досить поширеним явищем і викликають труднощі під час вивчення іноземної мови. Під впливом лексичної інтерферен-

ції студенти можуть плутати значення слів на рівні не тільки перекладу, але й під час комунікації (спілкування), тому викладачам потрібно заздалегідь укласти списки «фальшивих друзів перекладача», готувати допоміжні навчальні матеріали, а також пропонувати студентам вправи для розвитку навичок перекладу, правильного розуміння та вживання тих міжмовних омонімів, які найчастіше зустрічаються.

Конкретними прикладами англійсько-української омонімії, з якими найчастіше можуть зіткнутися українські студенти, котрі вивчають англійську мову, є такі слова:

- *academic* – означає «викладач у виші», а не «академік»;
- *artist* – означає «художник», а не артист;
- *ammunition* – означає «боеприпаси», а не «амуніція»;
- *Caucasian race* – не «кавказька раса», а «свропейська, європеоїдна раса»;

- *data* – означає «дані», а не «дата»;
- *insult* – «образа, удар», а не «інсульт»;
- *lunatic* – не «лунатик», а «божевільний»;
- *novel* – не «новела», а «роман»;
- *moral* – не «мораль», а «бойовий дух»;
- *prince* – не лише «принц», але й «князь»;
- *scholar* – не «школяр» (*student, pupil*), а «вчений»;
- *stool* – не «стіл» (*table*), а «табурет»;
- *sympathy* – не «симпатія» (*affection*), а «співчуття»;
- *troops* – не «труп» (*cadavers, corpses*), а «війська»;
- *tunic* – не лише «туніка», а й «мундир»;
- *velvet* – не «вельвет» (*velveteen, corduroy*), а «оксамит»;
- *wagon* – не «вагон» (*railcar, coach, carriage*), а «віз, екіпаж».

Як бачимо, деякі з перелічених омонімів мають у значенні дещо спільне, однак відрізняються відтінками семантики (наприклад, англійське слово *artist* усе ж позначає особу, пов'язану з мистецтвом, *prince* є титулом, а *velvet* – назвою тканини). Однак переклад усе одно має бути правильним, а комунікація вимагає точного слововживання. Тому ці міжмовні омоніми потрібно запам'ятати, щоб не робити помилок.

Останнім часом дослідження міжмовної омонімії знову набуло актуальності. Активізація економічних, культурних, наукових та освітніх зв'язків між державами, розширення сфер міжкультурної та міжособистісної комунікації відображається й на мовному рівні, призводить до виникнення нових взаємовідносин між мовними системами, зокрема, й до міжмовної омонімії. Міжмовні омоніми часто стають серйозною перешкодою у ситуації міжкультурної комунікації. Мабуть, кожен може пригадати випадок із власного досвіду, коли подібні до рідної мови слова в розмові з іноземцем вносили неясність чи ставали причиною непорозуміння.

Міжмовна омонімія створює чимало труднощів і спричиняє багато помилок у мовленні. Причому такі помилки мають стійкий характер, важко

піддаються корекції, залишаються навіть на просунутому етапі вивчення іноземної мови, а їх усунення вимагає тривалої праці, частих повторень, спеціально підібраних вправ.

Література:

1. Кочерган М. Словник російсько-українських міжмовних омонімів («фальшиві друзі перекладачів»). – К., 1997.
2. Микитюк О. Сучасна українська мова: самобутність, система, норма: навч. посібник. – Л. : Видавництво Львівської політехніки, 2010. – 440 с.
3. Міжмовні омоніми: приклади з різних мов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://l-ponomar.com/mizhmovni-omonimy-prykłady-z-riznyh-mov/>.
4. Хибні друзі перекладача [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A4%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D1%88%D0%B8%D0%B2%D1%96_%D0%B4%D1%80%D1%83%D0%B7%D1%96_%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D0%B0%D1%87%D0%B0.

УДК 070:811.161.2'271.1

ТИПОВІ МОВНОСТИЛИСТИЧНІ ПОМИЛКИ В ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРОГРАМАХ УКРАЇНСЬКИХ ЗМІ (НА МАТЕРІАЛІ ТЕЛЕКАНАЛІВ «1+1» («ТСН») ТА «СТБ» («ВІКНА-НОВИНИ»))

Оліховська А.А.

*Наук. керівник – Н.І. Голубінка, ст. викладач кафедри української мови
Національний університет «Львівська політехніка»*

Засоби масової інформації – одна з наймолодших сфер нашої культури, де утверджується українська мова. Якщо національна мова віддзеркалює обличчя народу, то мова ЗМІ відбиває обличчя Держави. Політичні партії, громадські організації, соціальні групи, виражаючи себе у слові, що потрапляє у світ через різноманітні канали, сукупно творять відповідний образ Держави. У сучасних складних умовах функціонування української мови дуже важливо через ЗМІ створювати цілісний звуковий образ України [3, с. 136]. Помилково вважати, що журналістам не обов'язково стежити за чистотою мовлення, оскільки це мусять пильнувати редактори. Про культуру мови повинні дбати всі. Мета журналіста – впливати на численну аудиторію та формувати громадську думку, корегувати світогляд, поведінку.

Сучасні українські ЗМІ мають бути взірцем для грамотного мовлення. Але, на превеликий жаль, у мові ЗМІ трапляються помилки. До прикладу, часто порушують лексичні, морфологічні й синтаксичні норми української літературної мови. Кажуть, наприклад: «Отруєння невідомою хімічною речови-

ною – з таким діагнозом було госпіталізовано троє школярів на Харківщині» (Вікна-Новини). *Госпіталізувати* – це покласти в госпіталь (для військових), а *інгіталізувати* – взяти на лікування до лікарні [2, с. 58].

Об'єктом нашого дослідження стали українські телепередачі «ТСН» («1+1») та «Вікна-Новини» («СТБ»).

«ТСН», або «Телевізійна служба новин», – щоденна програма новин телеканалу «1+1», що виходить у прямому ефірі. Форму викладу позиціонує як максимально легку й доступну, а мову – як «живу» українську [4].

Програма «Вікна-Новини» від початку виходу в ефір стала візитною картою каналу «СТБ» й символом українських новин нового гатунку, створених за зразками аналогічних програм провідних світових телекомпаній. З 2010 року зорієнтовані на інтелігентну, інтелектуальну аудиторію глядачів, котра цінує об'єктивний погляд журналістів та оригінальні сюжети [5].

Перегляд цих передач дає підставу стверджувати, що попри загалом достатньо високу якість мовного матеріалу в українських інформаційних програмах не все відповідає нормам.

Ми виділили та класифікували найтипівіші порушення мовної норми в досліджених телепрограмах:

- Вживання слів, у яких ненаголошений «о» наближається до «а» («акання»). Наприклад, *повідомити, акремої, кали, деакупація, дадому, мажаритарна система, ректар університета* (тут ще й неправильна відмінкова форма) («1+1»);

- Неправильне наголошування слів, до прикладу, *завершиллася* (замість завершилася), *цьОго* (замість цього), *нОвим* (замість новим), *мінімальною шкодОю* (має бути шкодою), *визнАння* (замість визнання), *піцЕрію* (потрібно піцерію), *величИна* (замість величина), *новИна* (замість новина), *термомЕтр* (замість термометр), *катАлог* (замість каталог), *чорнОзем* (замість чорнозем) («1+1»);

- Оглушення дзвінких приголосних та м'яка вимова шиплячих: *сніх* (замість сніг), *досяхти* (замість досягти), *шьось ище, сучясна* тощо.

- Неправильне чергування у/в. Наприклад, *сміттєзвалище в квартирі, в всьому будинку, в вихідні бригада поїхала* («СТБ»).

- Неправильні словотвірні та відмінкові форми. Наприклад, *кримських татарів, хлопчика збив поліцейський автомобіль* (замість поліцейський від поліція; за аналогією до біблійний від Біблія), *за допомогою апарату* (замість апарата), *долучилася до цього процеса* (треба казати процесу), *на найраніших термінів* (правильно на ранніх термінах), *говорили години три* (потрібно казати говорили години зо три), *зв'язалися з підрядником телефоном (по телефону); І саме головне третє: віддайте перевагу здоровому способу життя* (замість По-третє і найважливіше: надайте перевагу здоровому способу життя) («1+1»).

Також звернемо увагу на надмірне вживання лексики чужомовного походження, яку можна замінити питомими українськими словами. В українській мові, за підрахунками лінгвістів, чужомовні слова становлять

приблизно 10 відсотків [2, с. 160]. *Імпічмент Трампа* (можна сказати *усунення від влади, відставка*), *альтернатива «Вконтакте» соцмережа Ukrainians* (замість *Вконтакте тепер є Ukrainians*) («СТБ»). Часом трапляються й пасивні дієприкметники теперішнього часу, майже повністю відсутні в сучасній українській мові. Наприклад, *постраждали родини* (хоча можна сказати *родини, що постраждали*), *помер колишній командуючий флотом* (повинно бути *командувач флоту*) («1+1»).

Варто зауважити, що у «Вікнах-Новини» порівняно з «ТСН» рідше трапляються помилки цих типів. Там частіше почали використовувати наказові форми (*долучаймося до акції*) та кличний відмінок, притаманний лише українській мові. Загалом порівняно з минулими роками чистота мови ЗМІ покращилась. Але шкода, що окремі помилки все ж подекуди трапляються, тоді як телебачення покликане не тільки інформувати суспільство, а й бути взірцем нормативної літературної мови. Один із ефективних способів їх уникнути – вдумлива робота над словниками, які допомагають позбутися невластивих українській мові висловів, активізувати її природні ресурси [1, с. 19].

Отже, сучасні інформаційні програми мають з більшою ретельністю стежити за нормативністю української мови. Адже літературна мова всюди різниться від розмовної та потребує дбайливого догляду. Варто лише звертати увагу на типові помилки та проаналізувати їх, щоб досягти якісного оформлення контенту.

Культура мови – проблема не лише ЗМІ, вона актуальна і для всієї національної спільноти. А засоби масової інформації виступають взірцем не тільки у формуванні громадської думки, світобачення, а й правильності мовлення, зокрема вимови, словникового запасу глядачів. Українським інформаційним програмам варто звернути увагу на лексичні, морфологічні й синтаксичні помилки, бо вони трапляються з певною періодичністю. Тележурналісти порушують найпростіші правила вимови звуків, звукосполучень, граматичні та лексичні норми, неправильно наголошують слова. Кожному журналістові потрібно докласти зусиль, попрацювати над власним мовленнєвим апаратом, щоб покладатися не лише на редакторів, бо на прямих ефірах та включеннях журналіст виступає як самостійна одиниця медійного апарату.

Література:

1. Мацюк З. О. Українська мова професійного спілкування : Навч. посібник для фак. журналістики / А. П. Коваль, Г. Я. Солганик, О. Ф. Пінчук та ін. – К. : Вища шк., 1983. – 151 с.
2. Пономарів О.Д. Українське слово для всіх і кожного / Олександр Пономарів. – К. : Либідь, 2013. – 360 с.
3. Сербенська О.А., Волощак М.Й. Актуальне інтерв'ю з мовознавцем: 140 запитань і відповідей. – К. : Вид. центр «Просвіта», 2001. – 204с.
4. Вільна енциклопедія «Вікіпедія» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://uk.m.wikipedia.org/wiki/ТСН>.
5. Офіційна сторінка у соціальній мережі Facebook [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.facebook.com/pg/viknaSTB/about/?ref=page_internal.

УДК 659.1:81`271.1

ПОРУШЕННЯ МОВНИХ НОРМ У РЕКЛАМІ

*Опря Л.Д.**Наук. керівник – Н.І. Голубінка, ст. викладач кафедри української мови
Національний університет «Львівська політехніка»*

Реклама стала невід'ємним атрибутом нашого життя. Вона всюди: по телевізору, на рекламних щитах, у під'їздах, на радіо. Усі звертають увагу на якісну, зроблену зі смаком, з гумором рекламу. Але, на превеликий жаль, водночас звертають увагу і на ті порушення мовної норми, які іноді спотворюють рекламний текст. Нікого вже не дивує ненормативний характер реклами. Створюючи рекламу, виробник має на меті здійснити конкретний вплив на підсвідомість людини – потенційного споживача, і цим змусити його здійснити покупку. Дуже важливим етапом такого процесу є створення відповідного текстового повідомлення або звернення до цільової аудиторії. Мова рекламного звернення має бути лаконічною, але водночас змістовною та емоційною. Крім того, текст рекламного звернення повинен мати цілеспрямований характер. Нині зовсім не існує такого поняття, як етика рекламних звернень. Редакції газет завбачливо обумовлюють свою позицію: «Редакція відповідальності за зміст рекламних звернень не несе». Якісна й недостовірна реклама, багаторазово підсилена на телевізійних екранах, не раз призводила до небажаних наслідків – втрачали віру потенційні покупці, а разом з нею втрачалася і довіра до каналу поширення рекламних повідомлень.

Проаналізувавши рекламні тексти на українських каналах, у газетах та оголошеннях, на білбордах, можна виділити такі типи порушень мовних норм:

1. Орфографічний рівень (загальноприйняті правила написання слів) [3, с. 67]:

– «Швидко! Під **будь яку** заставу» (реклама на білборді);

– «**Аксесуари** для мобільних телефонів...» (реклама на білборді).

2. Лексичний рівень (лексичні норми обґрунтовують вживання слів у властивому для них значенні, а також не допускають вживання діалектної, жаргонної та іншої ненормативної лексики) [4, с. 27]:

– «Що з тобою? Ти **не у формі**...» (реклама батончика «Snickers» на каналі «Інтер»);

– «Техніка, **бувша у користуванні**» (текст на білборді);

– «Червоний, як думаєш, Діду Морозу сподобається наші подарунки? – **Без поняття**» (новорічна реклама «M & M's» на телеканалі ICTV);

– «Капсули «Віснол» утворюють **захисну** плівку, яка **захищає**...» (реклама пігулок «Віснол» на 1+1);

– «...Тепер ваші **зморшки розкатані**» (реклама засобу для догляду за шкірою «Garnier» на каналі «Інтер»);

– «**Проводовий інтернет**» (реклама інтернету від «Київстар» на каналі «Інтер»);

– «Ми знаємо стовідсотково **вірне** рішення» (реклама курсів з математики в газеті «Всесвіт»);

– «Не хочеш **прикладати великих зусиль**? В нас є дещо для тебе» (реклама магазину побутової техніки в газеті «Рідне Прибужжя»);

– «В наявності: свіжинина, котлети, ковбаса, фарш **куринний**...» (реклама магазину «М'ясна лавка» в газеті «Всесвіт». Зрештою, сама назва магазину містить лексичну помилку: *лавка* – це місце для сидіння);

3. Морфологічний рівень (норми охоплюють правила утворення та поєднання граматичних форм слова) [2, с. 75]:

– «Найкращі **канцелярські приладдя**» (реклама на «1+1»);

– «Якобз! Розкриває аромат кожного **зерна!**» (реклама кави «Jacobs» на «1+1»);

– «Широкий вибір **тюлей**, великий асортимент фурнітури та аксесуарів» (Львів «Zik»);

– «Засіб від **нежиті**...» (реклама «Флюколд Н» на телеканалі «Інтер»);

– «В нас **купити хліб** буде дешевше» (реклама магазину «Свіжий хліб» у газеті «Миколаївський вісник»);

– «На будівництві потрібні штукатурки, **столярі**, слюсарі» (газета «Експрес»);

– «І **саме головне** третє: віддайте перевагу здоровому способу життя» (Доктор Оліховський, 1+1);

4. Словотвірний рівень (правильне вживання морфем і утворення нових слів за наявними в мові словотвірними моделями) [1, с. 42]:

– «Запрошуємо на роботу: **охоронників, пістолетчиків**» (газета «Експрес»);

5. Синтаксичний рівень (норми охоплюють правила побудови словосполучень і речень, тобто правильне поєднання слів за змістом у відповідних граматичних формах. Такі порушення найчастіше трапляються в непрямій рекламі на радіо, оскільки в прямому ефірі журналіст не завжди читає готовий текст, а намагається імпровізувати) [3, с. 228]:

– здобута ним медаль («Рівне.fm»);

– робота **по** контракту («Авторадіо», Львів);

– менеджер **по** збуту товарів(радіо «Максимум», Львів);

– за довідками звертатись **по** телефону(«Країна.fm», Миколаїв).

Отже, до мови рекламних текстів слід ставитись особливо уважно. Адже через їх повторюваність у засобах масової інформації реклама безпосередньо впливає на читача чи слухача та іноді стає своєрідним мовним

орієнтиром. Грамотний, оригінально скомпонований текст рекламного оголошення не тільки вплине на підсвідомість потенційного покупця, спонукаючи його купити товар, а й на високому рівні репрезентуватиме чи ТВ-канал, чи друкований ЗМІ, де він уміщений.

Література

1. Авраменко О. М. Українська мова та література: Довідник. Завдання в тестовій формі: I ч./ О. М. Авраменко, М. Б. Блажко. – 5-те вид., змінене й доповнене. – К. : Грамота, 2015. – 560 с.
2. Зубков М.Г. Сучасна українська ділова мова. – 3-тє вид., доповнене. – Х. : Торсінг, 2003. – 448 с.
3. Козачук Г. О. Українська мова: Практикум: Навч. посіб. – 2-ге вид., переробл. і допов. – К. : Вища шк., 2008. – 414 с.
4. Шевчук С. В. Українська мова за професійним спрямуванням / Шевчук С.В., Клименко І.В. – 2-ге вид., змінене й доповнене. – К. : Алерта, 2011 – 696 с.

УДК 35: 1

МОРАЛЬНО-ЕТИЧНІ ЦІННОСТІ У СПІЛКУВАННІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Павлік М.В.

Наук. керівник – О.М. Шелюх, канд. філол. наук

Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного

Ми живемо в громадянському суспільстві й, відповідно, залежимо від нього, тож події, що зараз відбуваються на Сході держави, примушують нас переглянути свою систему цінностей, зокрема моральних. Під впливом війни кожна особистість особливо гостро відчуває потребу врахування моральних передумов, що впливають на ділові й не лише ділові стосунки між людьми. Ця проблема надзвичайно актуально звучить у контексті діяльності сучасних Збройних сил України, які, на нашу думку, не лише дбають про безпеку своїх громадян, а й повинні бути, без перебільшення, своєрідним бойовим, патріотичним і морально-етичним авторитетом, символом нації, держави.

Про культуру ділового спілкування, про особливості спілкування як основи життєдіяльності людей та їх взаємодії, про психологічну природу спілкування в українській науці сказано чимало (Т.К. Чмут, Г.Л. Чайка, Т.Б. Гриценко, Т.Д. Іщенко, Т.Ф. Мельничук [1; 4]). Праці про спілкування у військовому середовищі лише частково, принагідно порушують проблему гуманістично спрямованого ділового спілкування військовослужбовців, говорячи в основному про тактовність, скромність, увічливість і ситуативність.

Ніхто не заперечуватиме, що відповідальність за формування загальнолюдського духу та світогляду військовослужбовця лежить на плечах саме керівної ланки – офіцерів, зокрема й офіцерів-виховників, які нині є обличчям української армії. Тому наше завдання полягає в тому, щоб показати, якими морально-етичними й комунікативними рисами повинен володіти демократичний керівник, зокрема керівник у збройних формуваннях, для забезпечення гуманізації та демократизації в військах.

На роботі військовослужбовець проводить більшу частину свого життя, а відтак, йому приємніше працювати там, де панує взаємоповага й усі дотримуються етичних норм і правил поведінки. Основною етичною вимогою, якої слід дотримуватись у службових стосунках, є збереження гідності людини незалежно від того, яке місце вона посідає в ієрархії.

Одна з японських газет свого часу провела інтерв'ю з президентами великих компаній щодо рис, якими повинен володіти керівник. Серед них виокремили такі: широта поглядів, глобальний підхід до проблем, перспективне передбачення та гнучкість, ініціативність та рішучість, особливо в умовах ризику, завзятість у роботі та безперервне навчання. Серед особистісних рис виокремилися: вміння чітко формулювати цілі та установки, готовність вислуховування думки інших, неупередженість, безкорисливість, лояльність, справедливе ставлення до підлеглих, особиста привабливість, здатність згуртувати людей і створювати їм сприятливу атмосферу. Отже, бачимо, що більшість рис особистості керівника передбачає дотримання правил службового етикету. Очевидно, такі універсальні характеристики доречні й для спілкування в українському діловому світі. Але тут жодним словом не згадано про не менш важливі за етикет моральні риси, зокрема, правдивість, чесність, добродійність, порядність, совість, любов тощо.

Як стверджує більшість представників гуманістичної етики та психології, людина народжується доброю. Усе, що є доброго в людині, а особливо коли вона носить погони, слугує збереженню і розвиткові життя, слугує саморозвиткові, використанню творчих можливостей, а зло призводить до руйнації і конфлікту, що є бар'єром успішного гуманістично спрямованого спілкування.

Наш вплив на самого себе назвемо совістю. Це важливий чинник, який повинен бути закладений у комунікативних рисах кожного, а офіцера-виховника, командира – зокрема, адже саме совість протестує проти утиску, приниження себе чи іншого (саме совість не повинна допускати до так званої «дідівщини», про яку ще нерідко згадують у військах), проти загрози маніпуляції та обмеження самостійності. Німецький психолог Е. Фром вважає, що, крім особистої совісті, є й авторитарна совість [3]. І, на його думку, кожна людина має ці два види совісті.

В основі морально-етичних передумов ділового спілкування лежать не лише добро й совість, а й любов і повага, урахування людської гідності, шани до кожного індивіда, тобто визнання його особистих чеснот (про це

особливо важливо пам'ятати, коли йдеться про людей, які добровільно пішли захищати свою країну – вони, як ніхто, заслуговують на любов, повагу і шану не лише від пересічних співгромадян, а найперше – від керівництва держави). Фахівець з виховної роботи у Збройних силах у своїй діяльності теж повинен керуватись цими принципами під час спілкування з особовим складом. Це сприятиме встановленню контакту, взаємодії, відкритості, продуктивного діалогу, такого необхідного у стресових бойових ситуаціях.

Любов до інших, на наш погляд, починається з любові до себе, яка передбачає піклування про себе, відповідальність, самоповагу, доброзичливість, совісність. Така людина спокійна, доброзичлива, упевнена в собі, з нею легко співпрацювати і спілкуватися. Саме такий керівник, командир викликає повагу, а не страх. Тільки любов до людей підкаже, як поведетися у складних ситуаціях, коли і як розпочати спілкування, як вступити в контакт (високий рівень комунікативної майстерності потрібен тим воїнам, що виконують роль посередника між державою і мирним населенням зони бойових дій) і як із нього вийти, які аргументи навести, яке рішення прийняти. Коли любиш людей і свій народ, то, без сумніву, докладеш усіх зусиль, щоб їх зрозуміти, не зачепити їх честі, гідності, не примусити їх страждати; допоможеш їм зберегти та поповнити свою самоцінність. Адже, як сказав Апостол Павло: «Любов – довготерпелива, любов – лагідна, вона не задрить, любов не чваниться, не надимається, не бешкетує, не шукає свого, не поривається до гніву, не задумує зла; не тішиться, коли хтось чинить кривду, радіє правдою; все зносить, в усе вірить, усього надіється, все перетерпить» (Перше послання апостола Павла до Коринтян 13:4–14:5).

Отже, морально-етичні цінності спілкування військовослужбовців повинні формуватися не лише на дотриманні норм і правил етикету й поведінки, зумовлених нормативними службовими документами, а й загальнолюдськими установками добра, відповідальності, поваги, шани, совісті і любові.

Література:

1. Етика ділового спілкування / за ред. Т.Б. Гриценко, Т.Д. Іщенко, Т.Ф. Мельничук. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 344 с.
2. Етика на кожен день [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bbc.co.uk/podcasts/series/ethics>
3. Фром Е. Психологія і етика / Е.Фром. – М., 1998.
4. Чмут Т.К., Чайка Г.Л. Етика ділового спілкування: Навч. посібн / Т.К. Чмут, Г.Л. Чайка. – 6-ге вид., випр. і доп. – К. : Знання, 2007. – 230 с.

УДК 811.161.2'373,46

МОВА – ЗАСІБ ВСТАНОВЛЕННЯ ДОБРИХ СТОСУНКІВ МІЖ ЛЮДЬМИ

Плечінь М.Р.

*Наук. керівник – Н.О. Степанець, канд. філол. наук, викладач
Львівський коледж готельно-туристичного та ресторанного сервісу*

Як відомо, одним із засобів спілкування є мова. Проте для налагодження доброго спілкування недостатньо добре знати рідну мову, і зокрема її граматику та словник. Необхідно оволодіти знаннями мови настільки, щоб у спілкуванні завжди дотримуватися тактовності, вміти цікаво говорити, впливаючи на слухачів, переконуючи їх, у разі потреби вміти вести розмову зі знайомими і з незнайомими людьми, з молодими й старшими, з рівними собі й високопоставленими особами, з людьми, які симпатизують нам, і з тими, хто проти нас, – словом, вміти своєю мовою завоювати прихильність і довіру людей [1, с. 58–93]. Щодня практично кожному доводиться протягом певного часу спілкуватися і з членами сім'ї, і з товаришами та приятелями, на підприємстві чи в установі і т. ін. Завдяки постійному щоденному спілкуванню ми пристосовуємося до найближчого оточення, зміцнюємо суспільні зв'язки. За допомогою мови люди впливають одне на одного, на суспільні групи, до яких вони належать. З іншого боку, ці групи впливають на кожного свого члена. Отже, життя людини – це її постійне спілкування з оточенням і взаємним впливом один на одного.

Спілкування – це процес, спрямований на задоволення однієї з первісних і найважливіших суспільних потреб – потреби людини в іншій людині. Це не просто міжособистісний, а й соціальний процес.

Кожен, хто відчуває самотність або вважає, що люди його не люблять, що він не користується такою популярністю, як інші, повинен глибоко усвідомлювати: людські стосунки – це обмін цінностями. Навіть у стосунках двох людей важливо, щоб такий «обмін» існував. Однак не йдеться про матеріальну вигоду. З людьми нас пов'язує різне: один приваблює тим, що вміє цікаво говорити, інший – володіє важливою інформацією, третій – має приємну зовнішність і може передати «заряд» оптимізму; нарешті, нас приваблює тактовна поведінка та готовність дати доречну пораду.

Проте є люди, які байдуже ставляться до інших, не переймаються тим, що хвилює інших. До речі, саме такі особи часто дивуються, чому їх перестають поважати і припиняють з ними стосунки. Не може викликати поваги той, хто говорить тільки про себе, не слухаючи іншого.

Людина – суспільна істота, вона живе в суспільстві, а якщо опиняється поза ним, то це може спричинити негативні психічні наслідки. Канадські психологи провели експеримент, метою якого було встановити, як впливає цілко-

вите припинення сприйняття подразників, що надходять з навколишнього середовища. Добровольці – студенти вищих навчальних закладів, які брали участь в експерименті, повинні були лежати на зручному ліжку в маленькій звукоізольованій кімнаті. На очах вони мали окуляри, які розсіювали світло й не давали змоги бачити форми предметів, на руках рукавички, що закривали руки від ліктів до кінчиків пальців, а у вухах – гумові подушечки. Вже через кілька годин вони не могли зосередитись. Нудьга зростала без упину. Вони почали просити, щоб їм дали розв'язувати якісь завдання. А коли одержали такі завдання, то вже не могли зібратися з силами, щоб ними займатися. Такі експерименти дають змогу переконатися, який вплив може мати на людину ізоляція [2, с. 15–18].

Мова – один з найважливіших засобів, що є в розпорядженні людини. Завдяки мові людство йшло шляхом прогресу. Мова – найміцніша зброя, якщо нею правильно володіти: вона може зближувати людей, забезпечувати обмін думками, сприяти мирному розв'язанню суперечностей і т. ін. Проте, з іншого боку, сказане слово може бути причиною незгод, сварок, засобом інтриг та прокльонів. Мовою можна заподіяти й багато зла. Словом можна вбити.

На практиці спостерігаємо: деякі люди дуже любляють уживати в розмові іноземні слова, інші – надають перевагу рідній мові. Звичайно, коли йдеться про виробничі чи наукові справи, немає сенсу вишукувати слова й вирази рідної мови замість поширених, усталених і зрозумілих іноземних термінів.

Володіти мовою – означає знати та поважати її, а це спонукає прагнути до високого рівня культури мовлення.

Мова – невичерпна духовна скарбниця, запас різноманітних засобів для вираження думки, спілкування, реалізації естетичних потреб та естетичних норм. Цими засобами людина повинна оволодівати впродовж усього життя.

Література:

1. Потєбня О. Мова. Національність. Денаціональність. – Нью-Йорк, 1997. – 115 с.
2. Єрмоленко С.Я. Аспекти дослідження літературної мови // Мова і культура нації. – Л., 1990. – С. 25.

УДК 140.8.130.1

О ФЕНОМЕНЕ ОБЩЕНИЯ

Расулев Ё.Э.

*Науч. руководитель – К.Ж. Туленова, д-р филос. наук, профессор
Ташкентский педиатрический медицинский институт
(Узбекистан)*

Одной из важнейших сторон жизнедеятельности человека является общение. Во многом формирование мировоззрения человека определяется тем, с кем он общается. Наилучшим вариантом общения является непосредственное общение в виде живой устной речи, беседы, которая гораздо полнее, шире, глубже, чем, например, общение опосредованное. Общение не сводится к передаче сообщений или обмену сообщениями, что очень часто имеет место в обыденном понимании. Общение есть по своей сути выработка новой информации для общающихся сторон.

Содержание общения не сводится только к эмоциональной стороне – любви, симпатии, эмпатии, влечению человека к человеку, оно еще связано с интеллектуальными, рациональными аспектами. Иными словами, с феноменом миропонимания. Проблема миропонимания во многом определяется вопросом общения. Именно в этом ключе в первую очередь можно говорить об общении учителя и ученика: цель первого приобщить ученика к своим ценностям, а цель второго – приобщиться к ценностям учителя.

Человек часто общается опосредованно, учит стихи А. Навои или А. Арипова, У. Хайяма или Э. Вохидова, читает и перечитывает Г. Гуляма или У. Хошимова, где тоже присутствует желание узнать больше о духовной жизни своего народа. Феномен общения посредством художественной литературы многие специалисты рассматривают как важную составляющую в формировании личности, как воспроизводство самого человека во всем богатстве его способностей, потребностей и ценностей. Непосредственное общение – важный стимулятор формирования личности, специалиста. Общение через художественную литературу есть важная составляющая формирования человеком своего круга общения. Конечно, к определяющим формам общения относятся межличностные отношения. Конечно, личный контакт обладает большей силой эмоционального воздействия, внушения, заражает «механизмом» подражания, но нельзя отрицать роль косвенного общения, особенно через художественную литературу.

Для личности специалиста необходимы такие известные качества, как трудолюбие, высокий уровень общего и специального образования, наблюдательность, способность к обобщениям, смелость, решительность и, конечно же, способность к общению. Любая профессиональная деятельность не исчерпывается лишь служебными обязанностями, а содержит огромную по объему

текущую исполнительскую и организаторскую работу, а это требует сочетания как личного интереса, так и интересов группы, коллектива. Облик человека формируется и меняется не только под воздействием системы образования, но и изменений, происходящих в самом обществе. Разные профессии образуют специфические профессиональные типы мышления: экономическое, техническое, политическое или художественное мышление. На основе того, что мышление тесно связано с профессиональной деятельностью человека, логично считать, что существуют и особые варианты общения между людьми. Например, человек незнакомый с национальной культурой, к которому принадлежит какое-либо произведение искусства, вообще не воспринимает его как художественное произведение.

Многими специалистами отмечается, что человек не в состоянии всю сущность своей деятельности вербализовать, т. е. выразить через язык. Часто общение требует межличностного контакта, причем этот контакт должен быть материально-практическим и должен основываться на всемерном учете личностных свойств, установок, способностей, воли человека, который находится в процессе общения.

Итак, например, традиции могут быть как вербализованными, существующими в виде текстов, так и невербализованными, существующими в форме неявного знания. Последние передаются от человека к человеку или от поколения к поколению на уровне непосредственной демонстрации образцов деятельности или, как иногда говорят, на уровне социальных эстафет. Что бы ни делало старшее поколение, ставя эксперимент или излагая свои взгляды, читая книгу или участвуя в споре, оно, часто само того не желая, демонстрирует образцы, которые, как невидимый вирус, «заражают» молодое поколение.

Рассматривая неявное знание и соответствующие неявные традиции, мы попадаем в сложный и малоисследованный мир, где живет наш язык и научная терминология, где передаются от поколения к поколению логические формы мышления и его базовые категориальные структуры, где удерживаются так называемый здравый смысл и мудрость поколений. Очевидно, что родной язык мы усваиваем не по словарям и не по грамматикам. В такой же степени можно быть вполне логичным в своих рассуждениях, никогда не открывая учебник логики. Точно так же можно стать представителем конкретной нации, не обращая внимания на такую важную вещь, как гражданство.

Здоровый климат в обществе определяется в первую очередь через наличие общения посредством полноценной национальной культуры, которая является гарантом процветания нации. Кроме этого, общение есть форма реализации подлинного единства и гармонии индивидуального и коллективного мнения в обществе. Общение, а через это обмен мнений, является наиболее предпочтительной формой реализации личностью своих потенций и мотивов, фактором развития самой личности.

УДК 811.161.2'373.7

ФРАЗЕОЛОГІЗМИ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ З КОМПОНЕНТАМИ-ТЕОНІМАМИ В ЛІНГВОДИДАКТИЧНОМУ АСПЕКТІ

Сновидович Н.Б.

*Наук. керівник – Г. В. Тимошик, канд. філол. наук,
доцент кафедри українського прикладного мовознавства
Львівський національний університет імені Івана Франка*

Останніми десятиліттями інтенсивно розвивається фразеологія як одна з провідних галузей науки про мову. Людина, вивчаючи мову, засвоює словесні формули мовленнєвої діяльності, мовленнєвий етикет, вчиться репродукувати власні переживання, відчуття, дії, долучається до національної ментальності.

Фразеологія яскраво виявляє самотніть мови, її специфічний колорит, лад народного мислення. Коріння фразеології сягає живого мовлення, тому фразеологічні засоби мови є її національним обличчям, національним рухом мови.

Серцевину фразеологічного складу утворюють ідіоми – стійкі сполучення, що виражають єдине поняття, як правило, образно мотивовані. Вони втратили свою внутрішню форму і на іншу мову, як правило, дослівно не перекладаються [4, с. 15].

Кожна розвинена мова, як відомо, має у своєму складі значну кількість стійких словосполук, що їх носії мови вживають завжди у звичному, усталеному оформленні. Саме вони найвиразніше передають дух і красу мови, яку витворив народ упродовж віків для потреб спілкування в усній та писемній формах. Оскільки мова, як і кожне суспільне явище, безперервно розвивається, разом із нею в постійному русі перебуває і її фразеологічний фонд. Фразеологія національної мови збагачується та вдосконалюється, убираючи безцінні скарби з приказок і прислів'їв, афоризмів і анекдотів, каламбурів, крилатих висловів, народнопоетичних включень, мовних штампів – з усього, що впродовж багатьох сторіч плекає в пам'яті народ [3, с. 96].

Залучення фразеологічного матеріалу до вивчення іноземної мови з метою формування комунікативної компетенції вимагає усвідомлення механізмів збереження й трансляції культурних кодів фразеологічними одиницями, а також навичок виявляти, розшифровувати, коментувати культурну інформацію, закладену в різного типу фраземах [2, с. 172].

Народне слово, народна мова виступають головним елементом національної культури кожного народу, що яскраво відбиває етнокультурні, народно-психологічні й міфологічні уявлення, переживання, світосприйняття. За допомогою слова, мови носії формують свій образ реального чи уявного світу.

У мовних одиницях народного світосприйняття яскраво відображається сакральність нашого мовлення, що має не лише матеріальне вираження, але й відображає духовні глибини, навіяні уявним потойбічним світом. Узагалі науковці сакралізацію (від лат. *sacer* – священний, святий, присвячений божеству) трактують як надання предметам, явищам, діям, людській свідомості надприродного значення, внаслідок чого вони виводяться за межі «природних зв'язків», потрапляють у позицію виняткової ваги, цінності і на цій підставі вимагають благоговійного ставлення до себе [1, с. 15]. У «Словнику-довіднику з релігієзнавства» (укладач В. Шевченко) сакралізація визначена як «поширення впливу релігії на сферу свідомості, духовну культуру особи, групи, суспільства» [5, с. 312].

Як відомо, поняття *Бога* в науковій парадигмі об'єктивується в міфологічному, філософському, психологічному, релігійному та інших аспектах, що є джерелом лінгвокультурної інформації.

У результаті проведеного дослідження, виокремлено 12 лексико-семантичних груп із найменуванням божественних сутностей.

З-поміж фразеологізмів, виявлених у фразеологічному словнику української мови, помітну групу становлять ті, у яких божі якості у фраземах можуть реалізуватися через людські, як-от у стійкій словосполучі: *Бог зна*. Адже вважали, що інформацію, яка є дуже важливою може знати лише *Бог*. Ця група є найбільш об'ємною й має назву «Антропоморфне відчитання теонімена *Бог*».

Наступна група «Фразеологізми-побажання, фразеологізми-застереження та фразеологізми-благання (моління), що містять у своїй структурі теонім *Бог*»: *мати Бога в серці*. Такі конструкції у спілкуванні виконують роль «стримування»: якщо з людиною *Бог*, якщо вона його боїться, боїться гріха, якщо ради нього вона готова зупинитися на порозі чогось недоброго, то біди вдасться цими закликками запобігти. У межах групи виокремлено фразеологізми, що відображають «прихильне ставлення божества до людини». Поширеними є фразеологізми зі значенням: «той, що допомагає»: *хай (нехай) Бог (Господь) помагає*.

Ще однією важливою є лексико-семантична група «Означення функції протекції божественних сутностей у системі української фразеології». У мовленні українців, фразеологізми вказаної групи є досить поширеними: *не дай Боже (Бог, Господи, Мати Божя)*. Досить об'ємною є група «Фразеологізми, що відображають адорацію та апеляцію людини до божества»: *дякувати Богу*, «Фразеологізми на позначення когнітивних здібностей, котрі дарує людині божество»: *Бог розум посилає*; «Фразеологізми з компонентом *Бог / Господь*, що використовують у прокльонах»: *Бог (Господь) би тебе (його, її) скарав*; «Фразеологізми з компонентом *Бог* на позначення емоційних реєстрів у настрої»: *в Бога*. У межах цієї групи виділено фразеологізми на позначення «страждання»: *не бачити світу (світа) [білого (Божого)]*; «Фразеологізми, що позначають танатомічні функції божества». У деяких фразеологізмах

об'єктивується опозиція *Бог – смерть: Бог (Господь) прийняв [душу] до себе*. Група «Фразеологізми з компонентом-теонімом, що позначають комфортне життя людини» не є об'ємною, проте такі фразеологізми є досить поширеними у мовленні українців. До них належать: *як (мов, ніби) у Бога за дверима (пазухою)*. «Фразеологізми, що відображають характеристики божества та сприйняття людиною». Саме сприйняття Бога як одвічної істини і справедливості відображено в таких стійких словосполучах: *Бог тобі (її) суддя*. «Фразеологізми, що відображають теургічні функції божества»: до поширених належать і фраземи *світ Божий, день Божий*, що засвідчують походження всього живого, від Бога.

На периферії опрацьованих фразеологізмів з компонентом-теонімом перебувають конструкції, що містять похідні відтеонімі найменування. Вони стосуються безпосередньо людини, тому виділено ще одну групу «Фразеологізми біблійного походження, що позначають представників людського роду»: *раб божий, раба божя*.

Отож, знання фразеологічних скарбів української мови, розуміння їх, правильне вживання є безсумнівним показником емоційного мовлення. Робота з фразеологізмами допомагає розширити фразеологічний запас, довести важливість правил поведінки людей у суспільстві, ознайомити з нормами етикету в спілкуванні,

Література:

1. Вільчинська Т. Концептуалізація сакрального в українській поетичній мові XVII–XVIII ст. : монографія / Т. П. Вільчинська. – Тернопіль : Джура, 2008. – 424 с.
2. Кузь Г. Фразеологія у формуванні мовної компетенції студентів у процесі викладання української мови як іноземної / Галина Кузь // Теорія і практика викладання української мови як іноземної : зб. наук. праць. – Л., 2009. – Вип. 4. – С. 172–179.
3. Пономарів О. Д. Сучасна українська мова / О. Д. Пономарів. – К. : Вища школа, 1991. – 432 с.
4. Ужченко В. Д. Фразеологія сучасної української мови / Ужченко В. Д., Ужченко Д. В. – Альма-матер, 2005. – 452 с.
5. Шевченко В. Словник-довідник з релігієзнавства / В. М. Шевченко. – К. : Наук. думка, 2004. – 559 с.

УДК 811.161.2'373,46

ДІЛОВА МІЖОСОБИСТІСНА КОМУНІКАЦІЯ

Степанець Н.О.*канд. філол. наук, викладач української мови та літератури,
Львівський професійний коледж
готельно-туристичного та ресторанного сервісу*

Культура поведінки, культура мовлення і мови, культура спілкування в житті найчастіше постають у єдності. Проте людина, ввічливо та доброзичливо звертаючись до інших, може вживати слова, порушуючи граматичні правила. Іноді її дії начебто відповідають нормам поведінки, прийнятим у цьому суспільстві, однак успішно спілкуватися вона не може, тому що не розуміється у психології, психічному стані людей, особливостях їх темпераменту, характеру тощо. Тому вона й не може знайти такі способи і засоби спілкування, які б найбільше відповідали ситуації. Культуру спілкування найчастіше плутають з культурою мовлення. Дослідження генезису спілкування показали, що воно передусім мовленню, тобто з наукового погляду це, безсумнівно, різні феномени [4, с. 34–78].

Культура мовлення – це здатність використовувати оптимальні для конкретної ситуації мовні засоби. Система ритуалів і відповідних словесних формул, яка вживається з метою встановлення контакту та підтримки доброзичливої тональності спілкування, становить мовленнєвий етикет. Водночас етикет – це сукупність правил поведінки, що регулюють зовнішній вияв людських взаємин, поведінку в громадських місцях, манери та стиль одягу. У словниках його ототожнено з культурою поведінки. Слово «етикет» (як порядок і форма ввічливості при дворах монархів) увійшло до лексики за часів правління французького короля Людовика XIV [6, с. 156–198].

Читаючи деяку психологічну літературу, можна сформулювати думку, що ділова міжособистісна комунікація завжди відбувається спокійно і без проблем. Однак, далеко не завжди відразу ж вдається знайти повне взаєморозуміння з партнером, доводиться відстоювати свою і вислухувати його точку зору. Буває, що «з'ясування» відносин відбувається досить болісно, принаймні для однієї зі сторін. Головне – не допустити переростання нормальної суперечки по ділових питаннях у міжособистісну конфронтацію [7, с. 56–78].

Багато керівників замислювалися, наприклад, над тим, чому не всі підлегли дозволяють собі сперечатися, відстоювати свою точку зору? На словах майже всі керівники висловлюють бажання, щоб їх підлегли в процесі ділової міжособистісної комунікації виявляли велику активність та ініціативу, але далеко не всі дійсно хочуть цього. Можна виділити деякі причини, унаслідок яких підлегли вкрай неохоче вступають у суперечку з керівниками:

Почуття власної безпеки. Підлегли «бояться за власну шию». Вони нерідко в ході спостережень за розвитком подій доходять до висновку, що люди, які завжди погоджуються з керівником, як правило, швидше просуваються нагору по службових сходах, ніж ті, хто висловлює власну, нехай навіть дуже розумну й

ділову думку. Вони також добре розуміють, що їх майбутнє в основному залежить від їхнього безпосереднього керівника, і тому їм немає сенсу не погодитися з ним.

Статус розходжень. Розходження в зайнятому керівником і підлеглим становищі часто перешкоджає встановленню успішних ділових і міжособистісних відносин, особливо якщо такий керівник постійно підкреслює свою «верхню» позицію й не допускає жодного міжособистісного зближення з підлеглим.

Минулий досвід. Маючи «багатий» минулий досвід спроб ведення суперечок з керівниками, підлегли починають відчувати марність хоч якоїсь боротьби за власну думку й упевненість у тім, що будь-яка незгода з керівництвом може призвести лише до появи антагонізму та втраті часу з боку підлеглого.

Манера керівника приймати рішення. Якщо серед підлеглих сформувалася думка, що хто б і що б керівнику не говорив, він все одно залишиться при своїй думці, навряд чи хтось ризикне сперечатися з таким керівником.

Репутація керівника. Рідко, але все-таки буває, коли керівник має репутацію людини злопам'ятної, мстивої, людини, яка ніколи нічого не забуває й не прощає. У такій ситуації дуже сумнівно, щоб хтось із підлеглих ризикнув посперечатися з таким керівником.

Оскільки мистецтво ведення суперечки набуває для кожного з нас усе важливішого значення, є всі підстави для того, щоб зрозуміти його сутність, порівняти його з такими близькими поняттями, як «диспут», «дискусія» і «полеміка».

Слово «диспут» походить від латинського *disputo* – міркую. У ситуаціях, йдеться про диспут, мають на увазі колективне обговорення моральних, політичних, літературних, наукових, професійних і інших проблем, на які немає однозначної, загальноприйнятої відповіді. У процесі диспуту його учасники висловлюють різні судження, погляди й оцінки тих чи інших подій чи проблем [3, с. 16–18].

Слово «дискусія» походить від латинського *discussio* – розгляд, дослідження. Під дискусією, звичайно, розуміють публічне обговорення яких-небудь проблем, суперечливих питань. Дискусією часто розглядають як метод, що активізує процес навчання, вивчення складної теми, проблеми, що вклинюється в контекст, наприклад, семінарського заняття.

Слово «полеміка» походить від грецького *polemikos*, що означає «ворожий», «войовничий». Неважно зрозуміти, що для полеміки також характерна процедура суперечки, але суперечки, що призводить до конфронтації й боротьби принципово протилежних думок і підходів у рішенні визначених проблем.

Однак і в диспуті, і в дискусії, і в полеміці, хоча і з різним ступенем активності і конфронтації, виникає й розгортається суперечка учасників. Суперечка виступає ніби характеристикою процесу обговорення чи проблеми питання двома протилежними сторонами. Практика показує, що дискусією можна вести з різною гостротою. Це можуть бути диспут, дебати, полеміка, суперечка. У всякому разі для ведення дискусії, як мінімум, необхідно мати дві різні точки зору, два різних підходи до рішення відповідного питання чи проблеми. Хоча реально їх, як правило, буває значно більше.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ануфрієва Н. Дещо про культуру спілкування // Міліція України. – 2001. – № 6. – 18–19.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Укл. і голов. ред. Т. Бусел. – К. : Ірпінь: ВТФ «Перун», 2001. – 1440 с.
3. Вівіан Н. Потреба часу: міліція і народ – надійні партнери // Іменем Закону. – 2003. – 17 січня (№3).
4. Гладиліна Г.І. Сеніна В.К. Питання мовленнєвої культури та стилістики. – К. : Факт. 1997. – 160 с.
5. Чмут Т.К., Чайка Г.Л. Етика ділового спілкування: Навч. посібник. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Вікар, 2002. – 223 с.

УДК 81`37

**ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНЕ ПОЛЕ КОЛЬОРУ В УКРАЇНСЬКІЙ
МОВІ ЯК СПОСІБ РЕАЛІЗАЦІЇ ВЕРБАЛЬНОГО АСПЕКТУ
ФЕНОМЕНА МОВИ**

Сухарєва І.А.

Наук. керівник – В.М. Чернак

Пряшівський університет у Пряшеві

(Словацька Республіка)

Мова – динамічна та структурована система, що перебуває в тісній взаємодії з іншими науками: літературою, філософією, психологією тощо. На межі їх перетину постійно виникають культурні феномени, які виражаються певними лінгвістичними формами та моделями. На сучасному етапі розвитку вчені розробили ґрунтовну теорію значення слів, їх взаємозв'язку з дійсністю. Цим питанням присвячені праці О. Потебні, В. Виноградова, Ю. Караулова, Л. Лисиченко, Й. Стерніна, В. Телії, Д. Шмельова та ін. Оскільки колір – категорія абстрактна, доцільним є аналіз кольороназв як способу реалізації вербального аспекту феномена мови.

Дослідження колоративів наявне в різних лінгвістичних галузях: етимології та історії кольоронайменувань (Бахіліна Н., Алімпієва Р., Горобець В., Чікало М.), словотворі (Клименко Н., Дзівак О., Фридрак В.); лінгвостатистиці (Москович В.), психолінгвістиці (Фрумкіна Р., Василевич О., Залевська А.), однак тема є відкритою, а тому актуальною.

Метою роботи є дослідження особливостей лексико-семантичного поля кольору української мови як вербального аспекту феномена мови.

Лексико-семантичні поля різних мов неоднорідні, оскільки їх склад і структура зумовлені багатьма чинниками: ментальністю, специфікою формування лексичної системи, особливостями сприйняття тощо, наприклад, турецьке *hök* містить значення трьох українських кольороназв – блакитного, синього, зеленого. Тому, досліджуючи лексико-семантичне поле кольору, варто враховувати риси, що притаманні саме українській мові.

Складність вивчення семантики кольору полягає, насамперед, у його багатогранності та неоднозначності, оскільки це – явище абстрактного характеру, що залежить від індивідуального бачення кожної людини. У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» подано таке визначення: «Колір – світловий тон чого-небудь, забарвлення» [1, с. 55]. У структурі лексико-семантичного поля, ядром якого є колір, лексеми розглядають з погляду лінгвістики, однак не варто забувати про психологічне сприйняття, яке відбувається на основі асоціацій, оскільки це має безпосередній вплив на формування змістового боку. Як зазначав Л. Виготський: «Скрізь – у фонетиці, у морфології, у лексиці й у семантиці, навіть у ритміці, метриці й музиці – за граматичними або формальними категоріями, ховаються психологічні» [2]. Тому потрібно досліджувати семантику кольору комплексно, зважаючи на різні аспекти функціонування: значення, формально-граматичні показники, структурованість, психологічну вмотивованість використання, ментальність певного народу, особливості мовної системи, походження, суб'єктивність сприйняття. Тому можемо послуговуватися дефініцією професора П. Яньшина: «Колір, як сукупність відтінків, являє собою стійку семантичну структуру, співвідносну з емоційно-особистісними особливостями людини» [3].

«Колір указує на певні риси архаїчної концептуалізації» [4, с. 43], тому його досліджують у соціолінгвістиці, психолінгвістиці, лінгвокультурології, функціональній стилістиці, компаративістиці, що тісно пов'язано з вивченням структури і розвитку лексико-семантичного поля кольору.

«Кольоропозначення як окрема група словника мови – відкрита система, яка характеризується історичною стійкістю, відзначається різноманітністю словотвірної структури лексем, має містку семантичну структуру, зумовлену, з одного боку, багатством хроматичної гама об'єктивної дійсності, з іншого – соціокультурною сутністю кольору, що втілюється в його експресивній, асоціативній та символічній значущості» [5, с. 14].

Лексико-семантичне поле кольору має свою структуру, що репрезентована центром, який об'єднує найяскравіші, найчастотніші семи, які, своєю чергою, формують лексико-семантичні групи та необмежену периферію, до складу якої належать неосновні барви. «Таке членування дозволяє системно охарактеризувати семантичну будову й синтагматичні можливості назв ахроматичних (чорний, білий, сірий) і назв хроматичних кольорів (червоний, жовтий, оранжевий, зелений, синій, голубий, фіолетовий, коричневий)» [5, с. 19]. Іноді виділяють дифузну зону, яка «утворюється назвами змішаних кольорів, що можуть належати і до іншої лексико-семантичної групи» [6, с. 15].

«Одностайної думки щодо розподілу кольорового спектру не існує. Немає визначеності й у системах кольоропозначень сучасних європейських мов. У східнослов'янському мовознавстві традиційно визначають одинадцять термінів-кольоропозначень: білий, чорний, червоний, синій, жовтий, коричневий, сірий, зелений, фіолетовий, рожевий і помаранчевий, які закріпилися як основні складові колірної номенклатури української мови» [7, с. 190].

У сучасній українській мові лексико-семантичне поле кольору, зазвичай, репрезентоване шістьма повноцінними лексико-семантичними групами: червоного, жовтого, зеленого, синього, чорного і білого кольорів, що містять розгалужену систему відтінків.

В українській мові наявна спектрально багата дифузна зона лексико-семантичного поля кольору, що утворюється назвами змішаних кольорів, які можуть входити до складу й іншої лексико-семантичної групи, наприклад, пурпуровий, рудий, сизіти, золото.

Додаткового значення набуває колір як засіб вираження особистісних вражень митця та формування концепції певного літературного образу, що притаманне українській літературі, тому поле зазнає різного роду модифікацій.

Отже, лексико-семантичне поле кольору в українській мові – це цілісна система, яка містить усі ланки структури, репрезентовані великою кількістю компонентів, що характеризуються певною автономією (можуть розглядатися як окремі елементи з власними особливостями), семантичною завершеністю та обопільними зв'язками. Також це – особлива вербальна форма реалізації психолого-асоціативних та власне лінгвістичних показників мовної системи, що є культурологічним феноменом.

Література:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К. : Ірпінь ВТФ «Перун», 2007. – 1428 с.
2. Виготський Л. С. Психологія розвитку людини [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://medbib.in.ua/myisl-slovo-42736.html>.
3. Іншаков А. Є. Теоретичні засади дослідження колірної лексики в мовознавстві / А. Є. Іншаков // Філологічні студії. – 2013. – Вип. 9. – С. 188–194.
4. Камберова Р. Семантика лексем зі значенням кольору в українських поетів-символістів / Р. Камберова // Вісник Львів. УН-ТУ Серія філол. – 2009. – Вип. 48. – С. 300–305.
5. Ковальова Т. В. Лексико-семантичні поля колоративів в українській поезії початку ХХ століття: дис. ... канд. філол. наук: 10. 02. 01 / ХДПУ ім. Г.С.Сковороди. – Х., 1999. – 196 с.
6. Семашко Т. Семантична структура лексичних одиниць на позначення кольору в українській мові/ Т. Семашко // Мовознавство. – 2009. – № 17. – С. 14–21.
7. Яворська, Г.М. Мовні концепти кольору (до проблеми категоризації) / Г.М. Яворська // Мовознавство. – 1999. – С. 42–50.
8. Яншин П. В. Введение в психосемантику цвета. Учебное пособие. – С. : Изд-во СамГПУ, 2001. – 189 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://colormind.narod.ru/YanshinMonograph/YnshinMngrphIndex.htm>.

УДК 621.396=...’06(477)

АНАЛІЗ МОВНОЇ СИТУАЦІЇ НА СУЧАСНИХ РАДІОСТАНЦІЯХ УКРАЇНИ

Трохимчук В.В.

*Наук. керівник – О.В. Дерпак, канд. філол. наук,
доцент кафедри українознавства
Львівський національний аграрний університет*

Відомий український режисер Ю.Ілленко свого часу слушно зауважив: «Україна – єдина незалежна держава у світі, в якій немає власного національного інформаційного простору. Саме ця ознака й визначає певне етнографічне угруповання в статусі колонії» [2]. У більшості країн світу обсяги присутності в ефірі іноземного телерадіопродукту обмежують чи суворо квотують. В Україні донедавна такої практики, на жаль, не було.

Актуальність обраної теми полягає в тому, що радіо як один із найважливіших фундаментаторів комунікації в сучасному інформаційному суспільстві має впливати на позитивний імідж української мови та української пісні, а тому ми ставили за мету проаналізувати вплив змін у законодавстві України з питань мовної політики на сучасне національне радіомовлення.

Як відомо, 8 листопада 2016 набув чинності закон «Про внесення змін до Закону України "Про телебачення і радіомовлення" (щодо частки пісень державною мовою в музичних радіопрограмах і радіопередачах)», який запровадив на радіо квоти на пісні українською мовою та ведення програм українською мовою: радіостанції зобов'язані транслювати в часових проміжках з 7:00 до 14:00 та з 15:00 до 22:00 щонайменше 25% пісень українською мовою та вести протягом доби щонайменше 50% програм українською мовою. Квота вводиться поступово: протягом першого року – 25%, другого – 30%, третього – 35%; – для радіостанцій, в яких ліцензією передбачено, що вони більше ніж 60% продукту мовлять мовами ЄС, встановлена пільгова квота на пісні українською мовою – 25%. Квота на мову ведення ефіру також вводиться поступово: протягом першого року – 50%, другого – 55%, третього – 60% [1].

Підготовка цього закону викликала запеклі суперечки в українсько-му політикумі та медійній спільноті. Зокрема, проти квот висловлювалися представники «Опозиційного блоку» в парламенті. А телевізійний та радіоведучий Матвій Ганапольський навіть погрожував виїхати з України, якщо його примусять спілкуватися українською в ефірі.

До прийняття закону «Про внесення змін до Закону України "Про телебачення і радіомовлення" (щодо частки пісень державною мовою в музичних радіопрограмах і радіопередачах)» становище української пісні в національному радіопросторі було вкрай невтішним. За даними моніторин-

гу руху «Простір свободи», частка пісень українською мовою в національному радіоефірі 2013 р. складала всього 2,2%, у 2014 р. – 4,9%, а в жовтня 2016 р. – 10%. При цьому пісні російською мовою становили 37,4%, іншими мовами – 52,6% [6].

Перші підсумки моніторингу виконання закону про квоти на пісні українською мовою на радіо були значно кращими. Моніторинг, здійснений з 7 до 14 години 8 листопада 2017 р. – саме цього дня набув чинності закон про квоти для українських пісень – показав, що лише одна з досліджених станцій («Хіт FM») трохи не дотягнула до 25%. Решта дотрималися вимог [5].

Водночас за перші півроку впровадження закону про квоти на радіо Нацрада з питань телебачення і радіомовлення оштрафувала радіостанції, які не дотримуються квот на українську мову та українську музику в ефірі, майже на 600 тисяч гривень. Серед порушників – харківське радіо «Весті», одеське «Глас», київські «Kiss FM» і «Радіо Шансон», мариупольське «104,4 FM», радіостанція «Ірта» (Сіверськодоноцьк), олександрійське ТОВ «ТРК Маяк» та «Європа Плюс Дніпро». Найбільше порушників у центральних, східних та південних регіонах, за винятком Миколаївщини, Запоріжжя й Херсонщини [3].

Але в середньому частка української мови на радіо зросла і навіть перевищує ту норму, яка діє з осені минулого року, – 25% упродовж першого року дії закону. Про це свідчить моніторинг громадських організацій. Одна з них, «Простір свободи», підтвердила, що загалом українські радіостанції дотримувалися квот на українську музику з першого дня їх набуття чинності. Щобільше – з'явилася низка радіостанцій, які ведуть мовлення лише українською (наприклад, «Країна FM»).

У Нацраді з питань телебачення та радіомовлення розраховують, що збільшення мовних квот із 8 листопада 2017 року приведе до зростання середнього показника ротації українськомовних пісень до 37% в ефірі загальнонаціональних радіостанцій. Про це повідомив член Нацради С. Костинський: «Квота на пісні українською мовою з 8 листопада автоматично збільшиться до 30%. Відповідно, можна очікувати, що середній показник ротації україномовних пісень в ефірі загальнонаціональних радіостанцій зросте до 35-37%. Наразі ж ці радіостанції перевищують квоту в середньому на 7% щодо обсягу україномовних пісень і на 30% – щодо ведення передач державною мовою» [4].

Хочемо також зауважити, що збільшення квот на українськомовні пісні, зокрема на радіо, стимулювало появу такого продукту в українському інформаційному просторі. У радіопросторі з'явилося багато нових українськомовних співаків (наприклад, Ivan Navi, Соня Кей, «Пацики з Франика», «911», ONUKA та ін.), більше чути якісних українських пісень уже знамих виконавців (наприклад, Арсена Мірзояна, груп «ТНМК», «Тартак»). Навіть ті українські співаки, які створювали переважно російсько-

мовний чи англійськомовний продукт, почали подавати в ротачію україномовні пісні (наприклад, Альоша, Тіна Кароль, Олег Винник, «The Hard Kiss» та інші).

Підсумовуючи сказане, зазначимо, що чинне українське законодавство позитивно впливає на національний інформаційний простір. Важливо, щоб на українському радіо звучало більше музики дежавною мовою, оскільки це має вплив на формування національної свідомості громадян, нівелювання думки про меншовартість українського культурного продукту і, зрештою, сприяє популяризації та створенню якісних українських пісень.

Література:

1. Закон про україномовні квоти на радіо набув чинності // Українські новини [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://ukranews.com/ua/news/458909-zakon-pro-ukrainomovni-kvoty-na-radio-nabuv-chynnosti>.

2. Матяш В. Аналіз впливу програм радіо та телебачення на формування особистості у підлітковий та юнацький періоди життя / Віталій Матяш [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://archive.ndiuviv.org.ua/fulltext.html?id=499>.

3. Мовні квоти на радіо. Результати впровадження у I півріччі 2017 року // Укрінформ: Мультимедійна платформа іномовлення України. – 2017. – 19 вересня [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/2307186-movni-kvoti-na-radio-rezultati-vprovadzenna-u-persomu-pivricci-2017-roku.html>.

4. Нацрада: радіостанції перевищують мовні квоти на пісні в середньому на 7% // Портал Мовної політики [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://language-policy.info/tag/radio/>.

5. Півроку мовних квот на радіо: українська пісня піднімає голову? // Радіо «Свобода» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.radiosvoboda.org/a/28469868.html>.

6. *Шамайда Т.* Становище української мови: російська домінує в медіа та сфері послуг, українська – в освіті й кінопрокаті (результати моніторингу) / Тарас Шамайда // Портал мовної політики [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://language-policy.info/2016/11/stanovysche-ukrajinskoji-movy-rosijska-dominuje-v-media-ta-sferi-posluh-ukrajinska-v-osviti-j-kinoprokati-rezultaty-monitorynhu/>.

УДК: 82 – 92:070

ТРОПИ ЯК ЗАСІБ АКТИВІЗАЦІЇ УВАГИ ЧИТАЧА В ПУБЛІЦИСТИЧНОМУ СТИЛІ НА МАТЕРІАЛІ ГАЗЕТИ «ЕКСПРЕС»

Федотченко О.А.

*Наук. керівник – Н.І. Голубінка, ст. викладач кафедри української мови
Національний університет «Львівська політехніка»*

Засоби масової інформації – важлива складова громадського життя, яка активно реагує на суспільні процеси й точно відтворює їх, суттєво впливаючи на людську свідомість. Здатність захоплювати найширші кола людей дає ЗМІ змогу визначати духовні цінності, формувати людський світогляд. Ось чому вони – необхідний елемент державної політики. Державний статус української мови зафіксовано в Конституції та шести законах про діяльність ЗМІ. Проте в інформаційному просторі досі немає потужної системи узгоджених конструктивних ідеологем, здатних консолідувати суспільство для подолання теперішньої мовної кризи. Зокрема, мова масової інформації – це складна, систематизована, цілеспрямована система, що охоплює такі ланки життя, як телебачення, радіомовлення, друковані видання, інтернет-видання, кіно та ін.

Тема дослідження художніх засобів мови на сторінках Львівської газети «Експрес» актуальна тому, що використання тропів є дієвим засобом активізації уваги читача, потужним джерелом творення емоційно-експресивного забарвлення (позитивного чи негативного).

Грецьке слово *tropos* означало «зворот, вислів, зразок, форма, краса», а стосовно людей – «звичай, характер, темперамент, здібність». Як відзначав Квінтиліан, троп є корисною зміною власного значення на інше, досконаліше у слові або виразі. Тропи використовують в усіх сферах мовлення, але розподіл їх між функціональними стилями нерівномірний. Офіційно-діловий стиль тропів здебільшого не вживає, за винятком окремих його жанрів (таких, як святкові накази й розпорядження, дипломатичні документи, звіти про засідання парламенту, про конгреси, мітинги та ін.) [2, с. 6].

У науковому стилі тропейна образність, як правило, стерта. Тропи представлені тут здебільшого як компоненти термінологічної системи: *квітколоже, квітконіжка, маточка, чашечка; зірки, петрів батіг, заячі вушка, калачики лісові тощо* [2, с. 9].

Тропи в публіцистичному стилі виконують важливу функцію – підсилюють емоційно-експресивне забарвлення, допомагають створити нові яскраві образи [2, с. 12].

Аналіз публіцистичного матеріалу, опублікованого на шпальтах газети «Експрес», засвідчив намагання журналістів активно використовувати тропи:

- **Метафора** – вживання слів і словосполучень в непрямому значенні на основі подібності, що міститься в їх семантиці, може бути розгор-

нуте в порівняння [1, с. 456]: **Трусонуло** – й земля обвалилася; **Чума доповзла до кордону**; Конкурс до Верховного Суду – **просто фальшивка**; Не думаю що ФІФА нас «зливатиме»; **Слова збираються у журавлиний ключ**; Ми з тобою (газ. «Експрес» – *О.Ф.*) – **тверді горішки**: на одній барикаді були, є, і будемо; **Погоду приніс гребінь** від Азорського антициклону; **хвиля свободи**; Далі – ще більше резонансних розслідувань, ще більше **вершин та перемог**; **Летить у танці** красива жінка, що прийняла виклик далі; **Крізь кордони, віки і навічно**; **Росія збожеволіла**; **Чи існують у житті сфери**, де правдива людина завжди почуватиметься некомфортно? А не збреше – то й не виживе; Якщо **океан включиться** в цей процес, його неможливо буде зупинити; Якщо хочеш, щоб **життя тобі усмінулось**, спочатку сам йому усміхніся; **Золота п'ятка** Ярмоленка.

- **Епітет** – художнє означення, за допомогою якого автор підкреслює певну властивість чи рису зображуваного об'єкта [1, с. 245]: **кришталеве сопрано**; **політичні маніпуляції**; **Феєрична розтрата** бюджетних коштів; Дуже люблю цю роботу, **сині очі озерця** аж сяють; Країна захистила свій **футбольний ринок**.

- **Іронія** – прихована насмішка [1, с. 58]: **Нападників у нас не стало. Вимерли...**; Кущі конопель «фермер» захищав зі зброєю в руках; У зятя не витримали нерви, він **намагався застрелити колишню тещу**.

- **Метонімія** – вказівка на окреме явище, за яким передбачаються інші, заміна назви одного предмета назвою іншого на основі тісного зв'язку між ними [1, с. 457]: Якщо людина стільки часу **грає в Україні** і має бажання захищати кольори нашої збірної, то чому б не піти їй назустріч; Шева відчинив двері **бразильцеві**; Ми добре знаємо, що формат федерації чи конфедерації активно нав'язує **Україні Кремль**; Це, власне, ключове завдання **Росії**; Бо саме через зовнішнє нав'язування Україні федеративного чи конфедеративного устрою **Москва** прагне звинуватити **українську державність**; Вона втретє **захотіла булаву**; **Українцям** радять взяти за приклад **Хорватію**, якій ми без шансів програли два матчі; Як **Хорватії** вдалося створити **золотий фонд талантів**; Держава не віддала бізнесменам **жодної сотки землі**; **Водіїв карають гривнею**; **Борислав** розділився на дві частини; **Збірна отримала суперників**.

- **Риторичні фігури** – у вузькому значенні – фігури мовлення, побудовані на словесних зворотах, що мають умовно-діалогічний характер: риторичні звертання, запитання, заперечення, оклик [1, с. 597]: Дякую тобі, друже-читачу, за серце гаряче, і чисту душу; Дякую за те, що ти є; Низький уклін вам, люди.

- **Порівняння** – троп, який полягає в поясненні одного предмета через інший, подібний до нього, за допомогою компаративної зв'язки, тобто єднальних сполучників: *як, мов, немов, наче, буцім, ніби* та ін. [1, с. 561]: **Наче мале дитя**, спинався на ноги; Слова забриніли, **як сталь**; Слова полинули чисто, **як вільний птах** у небо; За мить на дивані, **як у казці**.

• **Фразеологізми** – це словосполучення (речення), яке за значенням дорівнює одному слову [2, с. 109]: Зазвичай **бабине літо** триває один-два тижні, як правило, у другій половині вересня; Побачимо, чи **крига зрушить з місця**; **Корінь зла**; **Твердий горішок**; **Де-юре** ми не є спадкоємцями ні Української Народної Республіки, ні Української Держави, ні ЗУНР, хоча це наша історія; **Смітити грошима** – абсурд; **Криза середнього віку**; Улітку прем'єр-міністр казав, що «мінімалка» не покриває й половини так званого **споживчого кошика**; **Без даху над головою**.

Отже, журналісти газети «Експрес» з метою активізації уваги читача використовують у своїх матеріалах метафори, метонімії, епітети, порівняння, риторичні фігури, фразеологізми. Це сприяє підсиленню емоційного забарвлення публікацій, допомагає залучити читача до співпраці та співпереживання, і зрештою, робить текст цікавішим та яскравішим.

Література:

1. Літературознавчий довідник. – К. : Видавничий центр «Академія», 1997. – 752 с.
2. Пономарів О.Д. Стилїстика сучасної української мови : Підручник. – К. : Либідь, 1992. – 248 с.
3. Офіційний сайт видання «Експрес». – Режим доступу: <http://express.ua/>.

УДК 372.881.111.1

ЛЕКСИЧНЕ НАПОВНЕННЯ ТЕМИ «НАЗВИ ПРОФЕСІЙ» У КУРСІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Чабан А. М.

Наук. керівник – Л. В. Антонів, ст. викладач кафедри українського прикладного мовознавства

Львівський національний університет імені Івана Франка

Робота над лексикою в сучасних умовах здійснюють на двох основних рівнях: на рівні продукування і на рівні розуміння. Ці два рівні практично ніколи не бувають однаковими. Кількість слів, які ми можемо розуміти, завжди більша за ту кількість, яку ми фактично вживаємо в усній мові і навіть у мові писемній. У процесі оволодіння іноземною мовою різниця між умінням у сфері розуміння і мовлення поступово зростає [1; 2].

Основною метою навчання лексики є створення передумов для формування мовної діяльності, оскільки вона є однією з її найважливіших компонентів. Брак достатньої кількості лексичних одиниць у словниковому запасі студентів ускладнює процес оволодіння іноземною мовою як засобом спілкування [3, с. 107–108].

Лексичний мінімум – лексичні одиниці, які мають засвоїти студенти за певний проміжок навчального року. Кількісний і якісний склад лексичного мінімуму залежить від цілей навчання, етапу навчання і кількості навчального часу, виділеного для вивчення мови. У сучасній методиці лексичні мінімуми орієнтовані на рівень володіння мовою і водночас слугують одним з критеріїв їх виділення. Для початкового рівня володіння українською мовою як іноземною лексичний мінімум складає близько 800 одиниць, базового – 1300, першого сертифікаційного – 2300 [2, с. 19–20].

Лексичний мінімум з 3000 слів дає змогу розуміти до 95% будь-якого тексту, а володіння 500 слів вважають достатнім для побудови елементарного висловлювання з 6–7 фраз і участі в діалозі з 5–6 реплік. Для спілкування рідною мовою потрібно 2000 слів, а для аудіювання і письма – 3000–4000 слів [4, с. 27, 134].

Питання відбору слів для активного й пасивного вокабулярів є досить актуальним, оскільки вміння оперувати лексикою іноземної мови на належному рівні багато в чому визначає рівень іншомовної компетенції взагалі. Відбір лексичних мінімумів, визначення кількості лексичних одиниць (ЛО) та їх належність до активного або пасивного мінімуму проводять укладачі навчальних програм та автори підручників [5, с. 20–21].

Досліджуючи лексичне наповнення теми «Назви професій», ми заповнюємо ще одну прогалину в наукових дослідженнях мовознавців-дидактів.

Проаналізувавши лексичне наповнення теми «Назви професій» на матеріалі словників-розмовників та тематичних словників, можемо констатувати, що ядро тематичної групи налічує 31 одиницю: *адвокат, актор, архітектор, бізнесмен, будівельник, бухгалтер, ветеринар (ветеринарний лікар), викладач, військовий (військовослужбовець), водій, вчитель, економіст*.

Відбираючи лексичний матеріал, ми керувалися принципом частотності вживання лексем у джерельній базі роботи. До ядра ввійшли лексеми, частотність уживання яких 12–25. Найбільш частотно вживані такі лексеми: *адвокат, актор, архітектор, бізнесмен, будівельник, бухгалтер, ветеринар (ветеринарний лікар)*. Серед родових найменувань переважають іменники чоловічого роду на позначення професій. Ядро формується на основі тематичного поділу: «людина-природа»; «людина-техніка»; «людина-людина»; «людина-знакові системи»; «людина-художній образ». Загалом картотека налічує 291 одиницю.

У межах тематичної групи є такі семантичні зв'язки: гіпонімічні *професія: адвокат, бухгалтер, лікар*; синонімічні: *водій / шофер; вожак / провідник; військовий / військовослужбовець; перекладач / тлумач*; багатозначність: *актор*.

За походженням лексика на позначення назв професій – неоднорідна. Зафіксовано запозичення з латинської (*адвокат*) болгарської (*моряк*), німецької (*механік, студент*), польської (будівельник, бухгалтер), російської (*кухар*), французької (*журналіст, інженер*), старослов'янської (*вчитель*) мов. Серед питомих виділяємо: *викладач, військовий, службовець, робітник*. У джерельній базі переважають лексеми чоловічого роду (*матрос, машиніст, начальник, пілот, поет*) та ін.

Зауважено також родові кореляції: (*актор / акторка, аптекар / аптекарка, бізнесмен / бізнесвумен, бухгалтер / бухгалтерка, викладач / викладачка, двірник / двірничка, журналіст / журналістка, кравець / кравчиня*).

Опановуючи цю лексику в аудиторії, студенти-іноземці мають навчитися легко та швидко оперувати лексемами в процесі спілкування іноземною мовою, адже це необхідна передумова використання мови як засобу спілкування.

Процес опанування лексики іноземної мови потрібно починати від лексичного мінімуму, якісний і кількісний склад якого залежить від рівня знань студента.

Засвоєння іншомовної лексики – процес поетапний і довготривалий, він складається зі семантизації лексичних одиниць і їх автоматизації. Семантизацію розглядають як процес розкриття значення іншомовних слів та їхнє запам'ятовування, автоматизацію – як процес використання слів у мовленні з метою оволодіння ними. Є два основні види семантизації – неперекладний і перекладний способи. Вибір способу залежить від особливостей самого слова, характерних рис групи студентів, а також від лінгвістичної і професійної компетентності викладача.

Навчання мови можливе лише на основі розвитку образного мислення студентів, їхньої уваги, пам'яті, умінь бачити факти, порівнювати їх, систематизувати, узагальнювати, конкретизувати й абстрагувати на основі дійсності. Цьому сприятиме система словникових вправ, у якій розрізняємо лексичні, лексико-граматичні, лексико-орфографічні та лексико-стилістичні. На початковому етапі переважають усні неперекладні умовно-комунікативні вправи, які виконують з використанням хороших форм роботи, лексичних ігор, зображального та предметного унаочнення.

Уважаємо, що дослідження лексичного наповнення теми «Назви професій» на матеріалі підручників з української мови як іноземної в майбутньому сприятиме ширшому розкриттю теми та слугуватиме матеріалом для спецкурсу з методики викладання лексики української мови як іноземної.

Література:

1. Бондар Л. В. Методична типологія лексики / Л. В. Бондар, І. С. Полук [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://novyn.kpi.ua/2008-3/08_poluk.pdf.
2. Деркач Г. Особливості відбору лексичного мінімуму для активного і пасивного словника студентів факультетів фізичного виховання. Проблеми підготовки сучасного вчителя / Г. Деркач [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://library.udpu.org.ua/library_files/probl_sych_vchutela/2014/10_2/3.pdf.
3. Ніколаєва С. Ю. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах : Підручник. – Видання 2-ге / С. Ю. Ніколаєва – К. : Ленвіт, 2002. – 328 с.
4. Попчук М. А. Метакогнітивний підхід у навчанні лексичного матеріалу. / М. А. Попчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://seanewdim.com/uploads/3/2/1/3/3213611/popchuk_m.a._metacognitive_approach_of_learning_lexical_material.pdf.
5. Щукин А.Н. Лингводидактический энциклопедический словарь: более 2000 единиц/ А.Н. Щукин. – М. : Астрель, 2007. – 746 с.

УДК 811

ГОВІР СЕЛА КОЛОНИЦЯ НА СХОДІ СЛОВАЧЧИНИ

Чернак В.М.

*Наук. керівник – М. Чіжмарова, професор
Пряшівський університет у Пряшеві
(Словацька Республіка)*

Схід Словаччини – це територія, для якої характерне співіснування великої кількості говорів, які динамічно переливаються один з одного від села до села. У цьому регіоні перетинається менталітет та культура різних національностей. Однією з найбільших етнічних груп є українська. Проте говори цієї групи, зважаючи на географічне розміщення та вплив соціальних та політичних процесів, які безпосередньо формували розмовну мову населення території, зазнавали та продовжують зазнавати впливів говорів інших мов. Значною мірою на них впливає словацька мова. Кількість навчальних закладів з українською мовою навчання різко зменшилася за останній період. Іншим визначальним чинником є й національне самоусвідомлення місцевого населення. Поглиблюється відокремлення русинської мови (кодифікованої у 1995 році) від літературної української. Зазначимо, що вживання літературної мови й на території України – процес неоднорідний. Однак потрібно усвідомлювати, що літературна мова слугує народові для взаємного порозуміння, вона постає об'єднуючою ланкою між різними говорами. Потрібно відштовхуватися від протилежного – досліджувати багатогранність діалектів, за допомогою яких можна виявити культурне багатство українського народу. Таке спрямування може зміцнити позицію і самої української мови, підняти її престиж у світовому суспільстві.

Село Колонія розташоване в районі Сніна, що межує з Закарпатською областю України. Для цієї території характерне вживання в розмовній мові лексем, які є й у західнокарпатських та східнославацьких говорах. Оскільки ці землі близькі територіально, а історичні обставини та міграція населення безпосередньо підтримували взаємне проникнення лінгвістичних конструкцій (на фонетичному, морфологічному, передусім лексичному та певною мірою синтаксичному рівні), питання дослідження діалектів цього регіону на сьогодні постає виразно актуальним.

У ХХ ст. говори Східної Словаччини детально досліджували Іван Панькевич (фонетичні та морфологічні особливості наріч), Василь Латта та Йосип Дзендзелівський (картографічне впорядкування лексичного фонду цього регіону, укладання лінгвістичних атласів), Зузана Ганудель (найменування страв та напоїв), Марія Чіжмарова (ботанічна лексика), Любомира Мілла (зоологічна лексика) та інші.

Сьогодні, аналізуючи мовлення автохтонних українців, які проживають близько до українського кордону, можна виділити кілька особливостей вживання лексем, притаманних українському лексичному фонду. Однак, говір цього населеного пункту зазнав і значного впливу словацької літературної мови та її діалектів: протягом польових досліджень виявлено вживання значної кількості словакізмів (далі наведено приклади в спрощеній фонетичній транскрипції).

а) У досліджуваному говорі наявне використання специфічних **іменників**, які трапляються й на Закарпатті: «**збдин**» (наголос на перший склад у род. відмінку мн.), «**йїда**», «**мйасо**», «**квбчка**» (різновид грибів), «**н'ан'ко**» (батько), «**пац'а**» (спорідненість з говіркою околиць річок Уж, Тур'я та Люта на Закарпатті [1, № 405]), «**пше"ниц'а**», «**фасол'а**» (квасоля) тощо. Зі словацького лексичного фонду походять лексеми «**зab'йїчка**», «**загранич'е**», «**зár°оботки**»/ «**заробки**», «**лудий**» (род. відм. множини), «**мануїлна робота**», «**пниз'ї**» (у значенні «гроші», з пом'якшеною фонемою «н»), «**сур°од'єнци**», «**татарка**», «**цукєта**» тощо.

б) **Займенники** в цій говірці представлені вживанням лексем «**вун**», «**вна**», «**ц'їлб**» (у значенні «все»), «**вшитко**» вживають поряд з лексемою «**шитко**» («все»).

в) Також, спостерігаємо вживання таких форм **дієслів**: «**сум'**» (від «бути» в теперішньому часі), «**нийє**» («немає»), «**знáву**» («знаю», перша особа однини, як це наводить Панькевич у низці подібних дієслів [3, с. 510]), «**знáйє**» та «**жййє**» (друга особа однини), «**йа йем**», «корбóву **с'ме** мáли», «йак **би с'а далб**», «**тов'істи**», «**попозєрай**» (дієслово наказового способу відповідає лексемі, що широко вживається в околицях річок Уж, Люта, Тур'я, Латориця, Веча аж до Боржави, де вже зустрічається поперемінне використання лексеми «**здріти**» [1, № 431]), «**надўнав кбсу**» (у значенні «нагострив»), «**вид'їти**», «**ййшлис'ме**», «**мўс'ївим**», «**шїарнатис'а**»; лексеми «**припрáвити**» та «**штудовáти**» притаманні словацьким говіркам.

г) Для колоницької говірки характерні **прикметники** «**де"ре"вїáний**», «**иншакїй**», «**чєрствїй**» (у значенні «свіжий»), «**фáйний**», «**шўмний**» і т. д.

г) Трапляються **прислівники** «**типир'**», «**дáколи**», «**тўл'ко**», «**л'їпше**» чи «**пунб**».

д) Примітне використання **числівників** «**двáдц'ат' пйáт'**», «**пўвгбдини**», «**ш'їст'сто**», «**с'їмсто**». Саме ця частина мови найбільш близька до західнокарпатських наріч.

е) **Сполучник** у говорі села Колониця представлений такими сполучниками підрядності: «**кáде**» («куди»), «**лєбо**» («тому що»), що свідчить про вплив словацької мови, та «**шо**» («що»). Останній широко вживають і в українських діалектах.

е) У говорі спостерігаємо вживання **частки** «**лем**» (що характерна й для закарпатської частини України).

ж) Характерні такі **топоніми**: *Барселона* (слов. «Барцелона»), *Ге-
"рмін'їя*, *Голандско*, *Л'іверпул*, *Н'імиц'ко*, *Словинс'ко*, *Чехи*,
Швайчарско, *Карпати*. Тобто характерна тенденція до вживання топоні-
мів словацького типу (з закінченням на «-ско», «-цько» в Н. в.) або вжи-
вання кількох лексем водночас («*Ге"рмін'їя*» та «*Н'імиц'ко*»).

З наведених прикладів можна зробити висновок, що молоде покоління в досліджуваному регіоні в розмовному стилі мовлення використовує переважно діалект, проте спостерігаємо одночасне використання лексем цього гово-
ру та словацьких відповідників (наприклад, «*їафина*» («чорниця») та слова-
цький варіант «*čučorédka*», *Vacciniummyrtillus* L. [2. с. 166]). Згідно з пояснен-
нями респондентів, таке явище подвійного вживання лексем, що позначають
однакову семему, спричинене тим, що для дітей зрозуміліші ті поняття, які
вони пізнають в освітніх закладах. Оскільки українськомовних шкіл на Сході
Словащини менше, ніж у минулому, батьки вживають декілька лексем для
уникання непорозуміння комунікативних інтенцій.

Література:

1. Лінгвістичний атлас українських народних говорів Закарпатсь-
кої області України (Лексика). Частина 3 / Дзєндзелівський Йосип; Науко-
ве товариство ім. Т. Шевченка у Львові; Ужгородський державний універ-
ситет; Інститут КарпатикиУжгород. – Ужгород : Закарпаття, 1993. – 464 с.
2. Čížmárová Mária. Nominačné modely v botanickom názvosloví. –
Prešov: Acta Facultatis Philosophicae Universitas Prešovensis, 2008. – 191 с.
3. Панькевич Іван. Українські говори Підкарпатської Русі і сумеж-
них областей. Частина I. Звучня і морфологія. – Прага : Orbis, 1938. – 549 с.

УДК: 82-92 Заб 08

ЕКСПРЕСИВНО-ВИРАЖАЛЬНА ЛЕКСИКА В ПУБЛІЦИСТИЦІ ОКСАНИ ЗАБУЖКО

Ямборська І. О.

*Наук. керівник – Н. І. Голубінка, ст. викладач кафедри української мови
Національний університет «Львівська політехніка»*

Оксана Стефанівна Забужко – сучасна українська письменниця, поете-
са, есеїстка, громадська діячка, фаховий філософ і культуролог. Її перший ро-
ман – «Польові дослідження з українського сексу» – поклав початок літературі
незалежної України, ставши першим бестселером. Твори письменниці пере-
кладено понад двадцятьма мовами. 1992 р. О. Забужко викладала українську
культуру в Університеті штату Пенсильванія як запрошена письменниця. У
1994 р. отримала стипендію Фонду Фулбрайта й викладала українську літера-
туру й культуру у Гарвардському та Пітсбурзькому університетах.

У творчості Оксани Забужко важливою складовою є публіцистика. Проаналізувавши матеріали її творів, можна зазначити, що есеї сповнені емоційністю та оцінками авторки. Прикладом експресивно-виражальних засобів є нетипово надмірне використання розділових знаків:

– для виявлення сумніву або критичного ставлення до наведеного матеріалу використано знак питання в дужках усередині речення («...колишньому (?) злочинцеві, замолоду двічі судимому за пограбування...») [3, с. 152];

– для вияву ставлення (обурення, здивування, іронії тощо) автора до наведеного ним матеріалу стоїть знак оклику в дужках усередині речення («То були люди переважно середнього віку, професіонали (!), які зналися на тому, про що питають...») [3, с. 153];

– у лапки взято слова, що їх авторка не вважає за свої або що наведені з відтінком презирливого чи іронічного ставлення до чужого вислову («Адже наразі між народом і новою владою сильного "зворотного зв'язку" ще нема: ні реальних політичних партій, ні "четвертої влади" (незалежної преси, яка вміла б не лише спускати інформацію "згори вниз", а й подавати "знизу нагору"...») [3, с. 180].

Особливого забарвлення стилю Оксани Забужко надають такі лексичні засоби:

– фразеологізми (народу в кінотеатр набилося, що яблуку ніде впасти);
– авторські неологізми (м'ясніша дійсність, рішення, жанрова всестравність, кучмагейт);

– просторіччя (шарашка, стукач, совкова, совдепщина, тіпа);
– жаргонізми (відмотав строк, гоніш, приבלатньонний);
– терміни, зіставні з загальноновживаною лексикою («Про її глобальне убування (паралель «глобальному потеплінню»), «...і як мені забрало хвилин із десять, щоб вийти з цього "розрідженого" стану»);

– іншомовна лексика (месідж, *raison d'être*, курікулум віте).

Публіцистика Забужко є цікавою й колоритною. Авторка не просто послідовно подає зібрані факти та роздуми. Вона використовує досить велику кількість тропів, що емоційно збагачує її мову, додає точності та виразності думкам, серед них:

– метонімія («Де можна слухати Вагнера без істерики, там ще не є так зле!», «...Кремль міг просто розрахуватися тими полотнами...», «...покоління зберегло вірність своєму Поетові!»);

– метафора («І тут-то й відкривалися двері для найбільшої підлоти», «... відновлення перерваного кровообігу культурних символів...», «... дракон радянського тоталітаризму, – у міжчасі добряче змалілий, бо від його тіла відвалювався шматок за шматком»);

– порівняння («...невсміхнену бабусю у вишиваному фартусі, що сиділа перед своєю хатою незрушно, як самураї...», «історія покотилась від мене далі, як м'яч від ноги футболіста»);

- персоніфікація («... "українська радянська проза" ... заговорила людським голосом»);
- епітети (розстріляні списки, високочолий талант, понівечена традиція, непритомна країна);
- перифраз («... наявність на вищих державних постах "професорів" через два "ф"»);
- оксиморон (добра міна, пощастило вдатися незграбним);
- іронія («"Тичинка" ж – хворів (виразні симптоми манії переслідування)», «... домагався слави "дорослого", "серйозного" письменника – з тим самим результатом, із яким Вінні-Пух міг би прагнути бачити свою Дорожню Пісеньку включеною до Нортонівських антологій поезії»);
- протиставлення («Тільки ритм... Тільки колір... Тільки музика ... Тільки пленуми... тільки з'їзди... тільки оренди...»);
- гіпербола («Три смерті Павла Тичини», «Ні разу за ті шістдесят чотири роки не засміялася»);
- анаграма («Микола Вінграновський – поет, за визначенням, "нетрибунний", ба навіть... "антирибунний"», «Бог із ним, із символізмом, неоромантизмом й усіма іншими "ізмами"»).

Читацька аудиторія Оксани Забужко є широкою та різноманітною. Це не пов'язано з масовокультурним спрямуванням її творів. Письменниця вміє орієнтуватися на різного читача. Це може бути людина, яка знається на політиці, історії та літературі. Або ж її читачем може стати дитина, яка взяла у руки книжку «Аліса в країні Чудес» і зацікавилася заголовком передмови «Прочитай мене». Додаючи в дужках розповіді про власний життєвий досвід та використовуючи просторіччя, Оксана Забужко ніби говорить: «Я одна з вас. Мене хвилює те, що і тебе. Я твій друг».

Література:

1. Забужко О.С., Let my people go [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ukrbooks.com/ua/Let_my_people_go/.
2. Забужко О.С., 3 мапи книг і людей [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rulit.me/books/z-mapi-knig-i-ludej-zbirka-eseistiki-read-371391-1.html>.
3. Український правопис. – К. : Наук. думка, 2015. – 288 с.

УДК 811.161

ФЕМІНІТИВИ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ ЯК ВИЯВ ГЕНДЕРНОЇ ЧУТЛИВОСТІ

Якманицька Х. З.

*Наук. керівник – Г. Г. Хлипавка, викладач кафедри українознавства
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*

Останнім часом у ЗМІ часто можна зустріти фемінітиви у текстах інтерв'ю, новин, статей. Є кілька причин, і вони стосуються процесу розвитку мови. По-перше, посилилися соціальні рухи в країні, у тому числі й за права жінок. Виник запит, є потреба часу – називати жінок у суспільних процесах. А оскільки мова – це інструмент нашого спілкування, який передає і уявлення про світ, то звісно ж, українська мова надає засоби, щоб це робити – немає нічого дивного. Ми власне спостерігаємо живе творення мови: нам випало не лише вчити по книжках, як вона розвивалася, а фактично жити у вирі цих змін і творити ці зміни.

Ще однією причиною активного вживання фемінітивів називають те, що вони значною мірою є маркерами, інструментами, які дозволяють – свідомо чи несвідомо – дистанціюватися від російськомовного тоталітарного дискурсу. Російській мові як системі набагато меншою мірою властиві фемінітиви. Не секрет, що ми жили у патріархатному суспільстві, де тоталітарність та ієрархічність були щоденною реальністю; не секрет і те, що тривалий час українська мова «підрихтовувалась» під російську. А от зараз, у часи суспільно-історичної турбулентності, люди відчули потребу у певному дистанціюванні і від одного, і від другого – і спрацьовує серед інших ось такий інструмент.

Не варто відкидати і суто прагматичну мету вживання фемінітивів: вони дають можливість розкрити думку більш точно, при чому як у позитивному, так і в негативному ключі. У позитивному сенсі – це «назвати речі своїми іменами», тобто зазначити, що жінка відіграє певну роль або обіймає певну посаду, або ж продемонструвати, що для українського суспільства жінка важлива й активна в усіх сферах. У певному контексті фемінітиви можуть додавати й негативно-оцінного відтінку висловлюванню.

Фемінітиви властиві українській мові як системі, їх уживання закономірне. Це не данина моді, як часто вважають. Насправді, вони мають давню традицію, широко вживаються в усному мовленні, а в архівних текстах до 30-х років минулого століття можна часто натрапити на них навіть в офіційних звітах. Сьогодні, на жаль, іноді й самі жінки не хочуть, щоб про них говорили з використанням фемінітивів. Буває така суб'єктивна реакція: коли жінку називають іменником чоловічого роду (наприклад, директор) – це ніби її «підіймає» до рівня чоловіка, а називання фемініти-

вом (директорка) – наче залишає на тому ж, нижчому, рівні. Навіть попри те, що академічний тлумачний словник української мови фіксує обидва слова. Це підсвідома реакція на тисячолітній патріархат, в якому все жіноче вважається другорядним, менш вартісним, гіршим, а все чоловіче, навпаки, кращим і престижним.

Використання фемінітивів в жодному разі не ображає та не принижує жінку, а навпаки – демонструє, що вона є повноцінно суб'єктна в процесах. Що вона, зрештою, варта того, аби мати для себе в мові окрему назву, а не «заодно матися на увазі» у значенні маскулінитивів, більшість із яких утворені тоді, коли вона не мала права ні на що. До речі, коли пропонуєш отак «заодно мати на увазі» чоловіків, говорячи про них у різноставевій групі «учительки, директорки, архітекторки...», – вони «чомусь» не погоджуються.

Ключовим тут ще буде бажання людини – чи хочете вжити фемінітив, але не знаєте, як правильно, чи хочете свідомо додати якогось принизливого для жінки забарвлення до контексту свого вислову. Оскільки жінки, на відміну від чоловіків, тривалий час були «замкнені в хатньому просторі», не мали виходу до суспільних активностей, то у мові утворилося багато назв людей (передусім за родом діяльності, професією, ієрархічним становищем) – іменників чоловічого роду, тобто маскулінитивів. Зараз ситуація змінюється, тому стають потрібні й мовні засоби, щоб називати жінок за різним родом діяльності; люди експериментують, і нормально, що не всі ці експерименти одразу бувають вдалим.

Українська мова надзвичайно ресурсна і гнучка, тому дозволяє легко долати складні ситуації. Наприклад, замість суфікса -ичк-, який часто не є нейтральним, додає фамільярного чи й зневажливого значення (фізичка, біологічка), чи якщо важко одразу знайти вдалу милозвучну форму, можна висловитись в інший спосіб: «фахівчиня/спеціалістка з біоенергетики», замість «біоенергетичка». Іноді допомагають іншомовні слова: «амбасадорка», скажімо, замість «посолка» від «посол». Чим більше вправлятимось – тим більше буде вдалих варіантів.

У лінгвістиці є певні кроки, щоб глибше дослідити цей процес, чіткіше прописати тенденції сучасного жіночого назовництва. А правила, підручники – це вже наступний крок, бо до підручників потрапляють речі, які перевірені часом. Хоча той же час, буває, показує нам, що від деяких правил пора вже й відмовитись, бо вони надто андроцентричні та суперечать сучасній картині світу. Наприклад, сьогодні ми маємо і стилістичне застереження, і фіксованість у морфології, що майже всі назви професій, посад – то іменники чоловічого роду, які можуть застосовуватися і якщо йдеться про чоловіка, і якщо про жінку.

Тут важливо згадати про особливості процесу словотворення. Найбільша кількість фемінітивів утворені від іменників чоловічого роду. От є у

світі якась реалія, процес – і спочатку від цієї назви утворився, як правило, іменник чоловічого роду, а вже потім від нього за допомогою «жіночих» суфіксів – відповідний іменник жіночого роду (учити – учит-ель – учитель-к-а). І через частотність саме такого ланцюжка іноді буває важко утворити милозвучні фемінітиви. Там, де словотворення відбулося паралельно – «дослід-ник» і «дослід-ниц-я» – усе всіх влаштовує.

Загалом в українській мові є понад 13 суфіксів, які можуть утворювати іменники – назви осіб жіночої статі. Серед них найпродуктивнішими є суфікси -к- (учителька, директорка, лідерка, винищувачка), -иц- (урядовиця, авантюриця, очільниця), -ин- (філологиня, філософиня, своякиня), -ес- (агентеса, адвокатеса, критикеса), меншою мірою -ис- (актриса, редактриса). До речі, деякі суфікси можуть утворювати варіанти фемінітивів з однаковим лексичним значенням: мовознавиця і мовознавчиня, чемпіонка і чемпіонеса, водійка і водійчиня.

Є суфікси -ш-, -их-, які, утворюючи фемінітиви, вносять до лексичного значення слова додатковий компонент. Тож «генеральша» – це не жінка на генеральській посаді, а дружина генерала, директорша – дружина директора. А слова «повариха», «ткачиха» (дружина ткача) часто набувають і зневажливого відтінку (порівняйте з нейтральними «кухарка», «ткаля»). Тому ці суфікси я б не радила використовувати, якщо ви утворюєте фемінітив.

Щодо логіки, за якою обирається суфікс, то передусім спрацьовує не значення слова. Більше впливає корінь – з якої мови він прийшов, на який звук закінчується, чи діють правила щодо чергування приголосних у процесі додавання суфіксів. Хоча вже можна говорити й про семантичну тенденцію – використання суфікса -ин- для творення назв жінок за діяльністю в науковій сфері: філологиня, історикиня, фізикиня. Хоча от «етнографиня» – не дуже сприймають через оте «графиня» на кінці.

Мова – це живий організм. Люди творять, вживають, пробують, і ті слова, які в суспільстві найбільше використовуються, ті й приживаються. Тільки час покаже, що буде спорадичним, а що залишиться.

Література:

1. Малахова О. Гендерночутлива мова vs дискурсивні влади: актуальні питання гендерної лінгвістики в Україні // Я. — 2015. — № 37. — С. 35-37.
2. Нелюба А. «Гендерна лінгвістика» і малопродуктивні словотворчі засоби // Лінгвістика: Зб. наук. праць. — Луганськ, 2011. — № 1. — С. 135-141.
3. Малахова О. Гендерночутлива мова vs дискурсивні влади: актуальні питання гендерної лінгвістики в Україні // Я. — 2015. — № 37. — С. 35-37.

**СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ
КУЛЬТУРОТВОРЕННЯ**

УДК 159.98

**КУЛЬТУРА И БЕСКУЛЬТУРЬЕ:
ФЕНОМЕНОЛОГИЯ ПРЕДАТЕЛЬСТВА**

Арпентьева М.Р.

*Калужский государственный университет им. К.Э. Циолковского
(Российская федерация)*

Культура и бескультурие – два состояния, в одном из которых человек развивается и находит себя, в другом – теряет себя и дезадаптируется. Важнейший момент перехода от одного состояния к другому – предательство: предательство нравственного, человеческого, предательство социального, предательство родового и семейного, предательство самого себя. Предательство – один из важнейших в жизни каждого человека, который можно отнести к разряду транскультуральных и индигенных, изначально присутствующих (облигатных как «непреренно присущих» или «резидентных»), феноменов человеческой жизни. Предательством обычно называют нарушение верности кому-либо или неисполнение долга перед кем-то (измена, бросание / отказ о детей, апостасия как религиозное отступничество и т.д.). Предатели уничтожают доверие людей друг к другу, рушат общество, вредя тем самым и самим себе. Как только общество перестает формировать духовно цельного человека, то есть предлагать ему гармоничную систему духовно-нравственных ценностей как только общество теряет заинтересованность в людях, имеющих достоинство и честь, душу, тогда и появляется почва, на которой растет предательство: у людей начинают путаться ориентиры, они перестают понимать, где правда, где ложь, где вера, где сатанизм, у слабодушных людей растет склонность к тому, чтобы отдаться низменным инстинктам. Происходит тотальное разрушение личности, которое во времена аномии часто принимают за достижение, например, достижение демократии и т.п. [1; 3; 5; 7]. Для некоторых людей предательские поступки, являются нормой, важно быть к этому готовым. Неготовность к предательству, излишняя наивность, опасна тем, что провоцирует предательство: важно доверять людям и хотя бы примерно понимать насколько тот или иной человек склонен к предательству. Предатели делают окружающим «прививку» от иллюзий и рожденной ими слабости. Вместе с тем, они показывают, что предать намного легче порой, чем остаться верным: проще всего отказаться от всех своих обязательств перед человеком или людьми, отказаться от всего духовного и любви в целом, отбросить человечность и ответственность, поддаться влиянию инстинктов и, главное, желаний [2; 4; 6]. Люди неоднократно убеждались в том, что предательство вредит обществу, тем не менее, люди продолжают друг друга предавать, не заду-

мываясь о последствиях, а последствия всегда наступают. Одна из причин – «детский» эгоизм, при котором человек в своих решениях исходит исключительно из сиюминутной и нередко, сомнительной, выгоды. Однако, эгоисты предают и без особой необходимости, а лишь из-за каприза или безмерных желаний. Доверие эгоистам, живущим ради своих удовольствий, сродни самоубийству. Люди со «здоровым эгоизмом», понимают, как их личные интересы переплетаются с интересами других людей, они знают, что думая только о себе, они оттолкнут от себя других людей, на которых могли бы рассчитывать в случае необходимости, поэтому нацелены на взаимовыгодные отношения. Вторая – слабость, духовная и нравственная нищета, стремление с помощью предательства просто и легко решить свои проблемы и/или осуществить свои желания за счет других людей. Слабые люди часто ленивы и трусливы, привыкли искать простые решения сложных задач, и не желая напрягаться, они обычно предают, потому что «не могли поступить иначе». Они многого боятся, поэтому страх вынуждает их предавать даже тех людей, в предательстве которых они совершенно не заинтересованы. Страх порождает панику, хаос, из-за которого люди скатываются к животному состоянию. Третья – неосознанность человек не понимает, что, почему и зачем он делает, в том числе не понимает предательский характер поступка. Если человек не учитывает причины и последствия своих действий для себя и других людей, ориентируются на инстинкты, которые являются их «внутренним голосом», служа основанием для принятия тех или иных решений в своей жизни. Ожидать что он не с того не с сего прозреет и ему можно будет начать доверять – значит «наступать на одни и те же грабли».

В целом, с предательством человек сталкивается в той мере, в какой он склонен «излишне доверять» окружающим людям. Предательство – преднамеренное причинение вреда (материального, морального или физического) доверившемуся человеку или группе людей. Как событие жизни человека предательство связано с несколькими аспектами:

1) делением мира на «своих» и «чужих»: данное деление является одним из базовых уже постольку, поскольку существует личностная и социальная идентификация человека с теми или иными характеристиками пространства и времени индивидуальной и групповой, жизни, а также неразвитостью «идентификации», рассоединенность со своей внутренней, сущностной жизнью – Богом;

2) «чрезмерным доверием» к «своим», предполагающим непонимание людей как иллюзию полного согласия / сходства «своих» и отличия «своих» от «чужих» (проявлениями этого являются ингрупповой фаворитизм и конформизм как ориентация на внешнее согласие /сходство), в том числе непонимание самого себя - неумение соотносить внешние изменения в самом себе с сущностными опорами своей жизни и жизни других людей;

3) утрату дистанции по отношению к людям, переоценку значимости отношений с людьми в семье и на работе и/или с внешним миром в целом в ущерб отношениям с внутренним миром, Богом, позволяющим видеть, как единство, общность, так и различия, обособленность каждой человеческой жизни.

Образы древних предательств раскрывают еще несколько аспектов предательства:

– зависть, которая разделяет людей, переживающих себя отличными от других на основе внимания к внешним аспектам жизни и отношений в ущерб внутренним, предполагающая разочарование человека в человеке и жизни в целом, десакрализацию (отказ в понимании жизни как «сакральной» ценности, утрата благоговения перед жизнью и девальвация ценности значимых людей в своей жизни), а также необходимость поиска и реализации собственной – божественной сущности и ориентации на то, то лежит вне времени и пространства, Бога, жизнь в целом,

– переживание себя более или менее «ценными», автономными (свободными) и значимыми, чем другие: переживание несходства как переживание неравенства и неприятие неполноценности или превосходства, инволюции или развития, начиная от комплекса неполноценности (осознания и переживания своего несовершенства и деградации) и заканчивая «комплексом Ионы» (как бегства от развития, предназначения и/или совершенствования) [2; 4]. Образы древних предательств раскрывают многие важные аспекты предательства: зависть, которая разделяет людей, переживающих себя отличными от других на основе внимания к внешним аспектам жизни и отношений в ущерб внутренним, предполагающая разочарование человека в человеке и жизни в целом, десакрализацию (отказ в понимании жизни как «сакральной» ценности, утрата благоговения перед жизнью и девальвация ценности значимых людей в своей жизни), а также необходимость поиска и реализации собственной - божественной сущности и ориентации на то, то лежит вне времени и пространства, Бога, жизнь в целом, переживание себя более или менее «ценными», автономными (свободными) и значимыми, чем другие: переживание несходства как переживание неравенства и неприятие неполноценности или превосходства, инволюции или развития, начиная от комплекса неполноценности (осознания и переживания своего несовершенства и деградации) и заканчивая «комплексом Ионы» (как бегства от развития, предназначения и/или совершенствования).

Литература:

1. Алигьери Д. Божественная комедия М.: Дрофа, 2008. – 622 с.
2. Библия. – М.: Изд-во МГУ «Высшая школа», 2002. – 736 с.
3. Власов М. Предательство // Сайт М. Власова. 2011. - URL: <http://psichel.ru/predatelstvo/> (
4. Донцов А.И. Человек завидующий: Homo invidens? – М. Эксмо, 2014. – 512 с.
5. Литвак М.Е. Из Ада в Рай: избранные лекции по психотерапии : учебное пособие. – Ростов-на-Дону : Феникс, 2010. – 477 с
6. Созонова А. Предательство // II месяц психологических эссе - Экзистенциально-гуманистическая психология. – 2007. – 27 февраля. URL: <http://hpsy.ru/public/x2864.htm>.
7. Холлис Дж. Душевные омуты: Возвращение к жизни после тяжелых потрясений. М.: «Когито-Центр», 2006. – 192 с.

УДК 371

СТАТУС ЖІНКИ В ДАВНЬОМУ ЄГИПТІ
ЯК ГЕНДЕРНИЙ ФЕНОМЕН*Бутко О.О.**Наук. керівник – О.В. Рябініна, д-р філос. наук, професор
Національний університет цивільного захисту України*

Необмежена влада жінок-фараонів, як і численні преференції, якими користувалися в Древньому Єгипті заможні жінки, є фактами правової реальності, культурно-історичні й гендерні засади яких потребують пояснення. *Актуальність* роботи визначена змістовністю культурно-антропологічних основ давньоєгипетського "фемінізму" в контексті сучасної гендерної проблематики.

Мета дослідження полягає в розкритті унікального для древніх цивілізацій державно-правового статусу жінок у Давньому Єгипті як феномену розвитку гендерних стосунків.

Одне з можливих влади жінок-фараонів та авторитету заможних жінок полягає в визнанні цих фактів за наслідки матріархату, на кшталт звіроголових богів Єгипту, успадкованих від тотемізму. Адже матріархальному укладові ранніх соціумів властиві передавання майна по жіночій лінії, право жінок на дітей або їх домінування щодо добування їжі [6]. Це пояснення для Єгипту може бути прийняте лише як *одна з передумов* статусу наділеної владними правами жінки, оскільки матріархат є формою соціальності, етапною для культур і з іншими гендерними нормами.

Друга *передумова* владної могутності жінки в Єгипті полягає в визначальній ролі відносин абсолютного панування і підпорядкування. Необмежена влада цариць Єгипту є в цьому контексті виявом імперсональності *влади як принципу*, дія якого накладається на особисту історію, характер, політичну ініціативу. Діяльність жінки як суб'єкта мала статус *олюдненої божественної волі*; хоча зазвичай намісницькі права ставали полем міжусобної борні. Імперсональність жіночої влади є також виявом місії жінки як носія родових рис, династії, що відображено в мистецтві Давнього Єгипту. Жіночі статуї, з їхнім струнким силуетом, увінчаним об'ємною зачіскою, нагадували посудини. Тут буде доречною метафора «посудини роду», що передає особливу місію жінки. Важливість цієї місії, як видається, ще підсилювалася вимогою дотримуватись соціальних норм і обов'язків, котра стосувалася жінок нарівні з чоловіками [1]. Характерно також, що цариця Хатшепсут, яку підносили як втілення ідеалу жіночності, поставала на поважних зібраннях у чоловічому одязі [7]. Збереглися як «чоловічі», так і «жіночі» зображення цариці. Хатшепсут, маючи живого спадкоємця чоловічої статі, захопила трон, оголосила себе фараоном, прийняла ім'я Мааткара, і жерці коронували її як чоловіка. Її правління стало золотим віком для Єгипту. Розвивалося сільське господарство: цариця задарма роздавала селянам землю й давала позики на купівлю рабів; відновлювала занедбані міста, організувала експедицію в країну Пунт (нинішня Сомалі). Хатшепсут проявила себе й як воєначальниця – провела кілька успішних

військових компаній, один похід (до Нубії) очолила сама. На відміну від інших цариць, Хатшепсут розробила механізм спадкування влади, і після її смерті титул благополучно прийняв Тутмос III. Її історія нагадує відому притчу. Цар зажадав, щоб йому привели найкращого коня в світі. Цар милувався скакуном і раптом побачив, що це кобила! Він повелів було стратити того, хто привів її, та радник зм'якшив його серце словами: «Ваша величносте, цей кінь за своєю суттю найкращий. А все інше неважливо».

Жінок-фараонів в історії Стародавнього Єгипту було відносно небагато. Приклади їх безроздільної влади – це періоди владарювання Нітокрис, Нефрусек, Хатшепсут.

Нітокрис тримала країну в залізній вузді: Єгипет не знав ні заколотів, ні переворотів [5]. За одною з версій, вона отримала владу після того, як змовники вбили її брата-фараона. Задля помсти цариця, заманивши вбивць у підземні покої свого палацу, веліла замкнути їх під час бенкету й через потайний канал пустити в покої води Нілу [3]. Нефрусек правила недовго, але стала і фараоном, і Верховною жрицею, і верховною головнокомандувачкою; провела низку реформ і переможний похід до Нубії [5]. Після смерті Нефрусек картуші, рельєфи і статуї з її іменем і статтю не були знищені, як то сталося з Хатшепсут [3].

Але й імперсональність влади, спроектована на особистість її суб'єкта, також лише частково пояснює специфіку гендерних норм Єгипту, оскільки значний правовий статус мали й пересічні, хоча здебільшого заможні, жінки.

Поки чоловіки обробляли поля, єгиптянки займалися домашнім господарством та керували покоївками. З огляду на розподіл праці, давні суспільства мали професійне (а не тільки родинне й станове) кодування соціального досвіду. Та саме в Єгипті жінки могли заміщати чоловіка або сина в крамниці, керувати польовими роботами; навчали дітей та виготовляли парфуми. Жінки були жрицями в храмах, навчалися мистецтва співу, музики й танцю [8]. Про вищий, ніж у більшості інших давніх цивілізацій, статус жінок у Єгипті свідчать їх освіченість і творчість, зокрема вірші, що дійшли до наших днів [5]. Прикладом такої поезії, де жінка постає і як об'єкт зізнань, і водночас вона зворушлива смілива закохана, яка домагається свого, є такий вірш:

Не відступлюся від милого, хоч бийте!
Хоч протримаєте цілий день в болоті!
Хоч пальмовими різками женіть у пустелю
Чи стусанами – до гирла Нілу.
На умовляння ваші не піддамся [4].

Цей вірш показує світовідчуття й загальний статус досвідченої жінки.

Читати й писати вміли не тільки царівни, але й заможні домогосподарки, про що свідчать зроблені жінками побутові записи. Жінки й чоловіки в Давньому Єгипті були рівні перед законом і нарівні брали участь в економічному житті країни [5]. Цей факт не вкладається в стереотипні погляди на специфіку східної деспотії, за якими жінка не могла бути для чоловіка *alter Ego*, як це мислиться в західній традиції (починаючи з феномену андрогінів у дав-

нюгрецькій культурі), а була підпорядкована чоловікові вже на рівні сакральних уявлень.

Своєрідними були й механізми отримання влади в Єгипті. Фараон призначав найвищого посадовця – візира – й підлеглих йому вельмож. Ця система діяла і на регіональному, і на окружному рівнях. Але вельможами стати було непросто, оскільки чимало високих постів успадковувалося [1]. Задля статусу правителя ному (області в Давньому Єгипті), або навіть фараона, необов'язково було бути сином правителя. Достатньо було побратися з донькою номарха або фараона, як і чинили юнаки з аристократичних сімей. Справа в тому, що титул і майно правителя рівною, а іноді й більшою мірою, отримували *дочки, а не сини*. Родовід у давніх єгиптян вели по материнській лінії, адже вважали, що походження дитини достовірно довідне лише з боку матері, бо вона народила цю дитину. Щодо батька можливі лише припущення з тим чи тим ступенем вірогідності [2].

Древній Єгипет характеризувався безпрецедентною стабільністю свого державного устрою. Мабуть, ця риса корелює з глибинними інтуїціями потойбічного життя й вічності, з твердістю порід, із яких єгиптяни будували усипальниці й висікали барельєфи, – з особливостями, які відзначав у «Заході Європи» О. Шпенглер. Тож припускаємо, що статус жінки у Єгипті – це матріархальний феномен, який було культивували і який вийшов за межі звичаєвого права, але успадкував логіку безумовної опори людського роду, свідка його таїн і носія величній таїни народження. *Адже суб'єкти політичної волі – жінки – були в усі часи і в інших країнах, але лише в Давньому Єгипті гендерна рівність була легітимною.*

Поєднання матріархальної пам'яті культури та ієрархії, сила якої діяла, незважаючи на статево-рольовий чинник, дала жінкам повноту необмеженої влади. Цей висновок щодо цивілізації Єгипту, звісно, залишається гіпотетичним, адже вона збирає безліч своїх таїн.

Література:

1. Альдред С. Египтяне – великие строители пирамид / Пер. с англ. М.К. Якушиной. – М.: ЗАО «Центрополиграф», 2004. – 130 с.
2. Эрман А. Жизнь в Древнем Египте / Пер. с англ. И.А. Петровской. – М.: ЗАО Центрполиграф, 2008. – С. 45–60.
3. История Древнего Востока. Зарождение древнейших классовых обществ и первые очаги рабовладельческой цивилизации. Часть 2. Передняя Азия. Египет / Под ред. Г.М. Бонгард-Левина. – М.: «Наука», 1988. – С. 400–423.
4. Кларк Р., Священные традиции Древнего Египта. – М.: Изд-во Фаир-Пресс, 2002. – 448 с.
5. Монтэ П. Египет Рамсесов: повседневная жизнь египтян во времена великих фараонов. – М.: Наука, 1989. – С. 105–110.
6. Рак И.В. Египетская мифология. – М.: Изд-во Терра, 2004. – С. 120–124.
7. Hunt, Norman Bancroft. Living in Ancient Egypt. – New York : Thalamus Publishing, 2009. – P. 25–40.

УДК: 159.923.2

ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ РОЗВИТКУ КОНФОРМНОСТІ ОСОБИСТОСТІ ЮНАЦЬКОГО ВІКУ

Геролінська В.О.

*Наук. керівник – О.А. Кривопишина, д-р психол. наук, професор,
професор кафедри практичної психології та педагогіки
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*

Сьогодні конформізм є досить поширеним явищем у нашому суспільстві. Він щодня трапляється в малих та великих групах, у соціальних інститутах, у групах за інтересами та впливає на особистісні життєві позиції і зміну та поступливість щодо власних уподобань та поведінки особистості.

У дослідження конформної поведінки вагомий внесок зробили американські психологи й соціологи (Музафер Шериф, Соломон Аш, Мортон Дойч, Гарольд Джерард,) російський учений В. Чудновський, французький дослідник С. Московічі та ін.

Конформізм є соціально-психологічною позицією особистості, що виявляється у схильності уникати самостійних рішень та в пасивній орієнтації на прийняття певних стандартів поведінки, оцінок тощо. Конформізм треба відрізнити від позицій індивідуалізму, коли йдеться про відкриту демонстрацію власних переконань, норм поведінки без урахування групових норм, а також від негативізму, тобто протиставлення своєї позиції груповим нормам за одночасної нездатності сформулювати власні погляди [2].

Конформність проявляється там, де наявний конфлікт між думкою особистості й позицією групи. Ознаками її є зміна поглядів і поведінки індивіда відповідно до точки зору більшості. Через конформізм як феномен групового тиску часто відбувається вплив групової більшості на індивіда.

За своєю сутністю конформність може бути зовнішньою (індивід тільки зовні демонструє підкорення думці групи, продовжуючи внутрішньо чинити їй опір) і внутрішньою (справжнє перетворення індивідуальних установок первинної позиції індивіда на користь групи, засвоєння думки більшості). Різновидом залежності особистості від групи є негативізм — опір груповому тискові, демонстрація поведінки або думок, які суперечать позиції групи. Нерідко поняття «негативізм» вживають у тому самому значенні, що й поняття «нонконформізм». Іноді їх зміст розмежовують, характеризуючи негативізм як демонстрацію поведінки або думки, що суперечить поглядам більшості, незалежно від того, чи має рацію ця більшість, а нонконформізм – як демонстрацію думки чи поведінки, що спирається на власний досвід, незалежно від думки чи поведінки групової більшості [1].

З початку 50-х рр. ХХ ст. американський дослідник Соломон Аш звернув увагу на проблеми групового тиску, використавши метод «підставної групи». Активізація досліджень і дискусій про природу конформізму як соціального явища, що відбулася в наступні десятиліття, збагатила соціальну психологію багатьма конкретними висновками. Зокрема, встановлено, що високий ступінь конформності є наслідком недостатньо розвинутого інтелекту та низького рівня самосвідомості. Саме тоді зроблено висновок: людина може бути конформістом або нонконформістом. Тобто є два варіанти ставлення особистості до групової думки: або незгода, відчуження, або повне прийняття її. Стверджували також, що ступінь конформності залежить від ситуації, складу та структури групи [3].

Подальші дослідження конкретизували чинники, що зумовлюють конформну поведінку, впливають на неї та визначають рівень конформності. Це наявність конфлікту (реального чи уявного) між індивідом та групою; тиск (вплив) групи через оцінки, образливі жарти тощо; однакостайність більшості; згуртованість групи; особливості ситуації; особливості взаємозв'язку індивіда та групи; особливості відповіді на тиск групи; гендерні й вікові особливості; індивідуальні особливості; соціокультурні особливості; значущість ситуації для індивіда та ін. [1].

Кожна особистість за своєю суттю є активною, особливо якщо це стосується її власних уподобань та зацікавлень. Але що стосується вимог, які висувають навколишні люди, ситуація складається інакше, індивід займає як активну, так і пасивну позицію. Під натиском та впливом безлічі чинників, таких як думки інших людей; традиції, встановлені в певній групі; авторитетна людина чи лідер певної соціальної групи, особистість може керувати своєю активністю та спрямовувати її в потрібне русло щодо певних вимог суспільства, людей, тобто пристосовувати свої інтереси до інтересів інших, ставати гнучкою у своїх зацікавленнях, бути покірною, піддаватися впливу або грати пасивну соціальну роль. Такий вид прояву позиції індивіда, для якого властива нездатність до критичного мислення, і є вираженням конформності особистості.

З метою дослідження розвитку конформності особистості юнацького віку ми провели діагностику 30 респондентів, 15 дівчат (50%) та 15 хлопців (50%) юнацького віку, що навчаються на III курсі Нововолинської філії Тернопільського національного економічного університету, за методами: «Діагностика міжособистісних стосунків» Лірі, «Визначення рівня своєї самооцінки» Г.М. Казанцевої, «Ціннісний опитувальник» Шварца.

За результатами емпіричного аналізу рівня розвитку конформності особистості юнацького віку виявлено таке: у 11% респондентів переважає авторитарний тип стосунків, у 11% здатні підкорятися думці авторитетної людини, у 14% – егоїстичний тип стосунків; у 13% – агресивний; у 13% респондентів – підозрілий; 13% є альтруїстичними особистостями, у 10%

– залежний тип стосунків, тобто такі люди сприймають лише думку лідера й залежать від неї, не оскаржуючи її; 15% респондентів засвідчили, що надають перевагу доброзичливим стосункам у колективі. У 34% респондентів низька самооцінка, у 61% вона коливається в середніх показниках та лише у 5% – висока. Люди, які мають показники самооцінки на низькому або ж середньому рівні, будуть виявляти конформну поведінку через страх перед тим, що їх позиція може не сприйняти колектив, або ж через відповідальність, яка може настати за прийняте рішення; 9% респондентів проявляють конформну поведінку, 9% – відстоюють традиції та прагнуть до влади; у 12% – переважає доброта; 10% відзначають важливість безпеки; 10% – універсалізму, 10% респондентів виявляє самостійність у прийнятті рішень, для 10% важлива стимуляція, для 10% – гедонізм, 11% прагнуть іти до досягнення успіху самостійно.

Здійснивши емпіричний аналіз психологічних особливостей розвитку конформності особистості юнацького віку, доведено, що до конформної поведінки, схильні особистості, які надають перевагу доброзичливим стосункам у колективі й не схильні спричиняти конфліктні ситуації, мають середню або ж низьку самооцінку, що впливає на вияв та відстоювання своїх думок, у них переважає така особиста цінність, як доброта та універсалізм. Встановлено, що причинами конформної поведінки особистості є наполеглива та вперта поведінка, метою якої є прагнення «переробити» іншу особистість та вказати, що її позиція є неправильною; тенденція членів групи уникнути осуду, покарання, відсторонення від інших. Виявлено чинники які впливають на конформну поведінку особистості юнацького віку, а саме: ціннісні мотиви та самооцінка.

Література:

1. Андреева Г.М. Социальная психология. – М., 1996. – 54 с.
2. Ильин Е.П. Психология общения и межличностных отношений. – СПб. : Питер, 2009. – 219 с.
3. Журавлева А.Л. Социальная психология. – М., 2008. – 359 с.

УДК 130.2

**СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ
КУЛЬТОРОТВОРЕННЯ У ЛЬВІВСЬКОМУ АКАДЕМІЧНОМУ
ТЕАТРИ ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ***Гордієнко В.О., Пригода О.С., Шалак А.І.**Наук. керівник – З. В. Дибовська, асистент кафедри театрознавства та акторської майстерності**Львівський національний університет імені Івана Франка*

В умовах сьогодення термін «культура» все частіше звучить на теренах України. Кожен трактує цю тематику по-своєму, більшість з тих, хто розуміє важливість культури у житті народу, зацікавлені нею та роблять усе, аби молодь ХХІ ст. частіше зверталася до її витоків. Важке політичне становище у державі призвело до нарікань, що українська влада дуже мало уваги присвячує культурі, головним аргументом для цього є нікчемний відсоток державного бюджету, який виділений на сферу культури [1].

В наші дні культура відіграє значне місце в житті країни та виконує багато функцій: виховну (дидактичну), орієнтаційну, просвітницьку, національно-патріотичну, духовну. Саме тому сфера культури виступає для людини системою орієнтирів, які допомагають їй взаємодіяти у суспільстві.

У сучасному світі культура набула неоднозначного характеру, адже досі не існує чітких рамок мистецтва. Те, що прийнятно для одних, не прийнятно для інших, проте можна сказати одне й найголовніше – мистецтво було, є і буде ключем для розширення власного світосприйняття.

У статті ми хочемо звернути увагу саме на театральне мистецтво як одне з найвпливовіших та найпопулярніших видів мистецтва в Україні та в цілому світі. Воно стало першоосною таких сфер, як кіно та телебачення. Унікальністю театру є живе слово, відображення дійсності, розмова про те, що нас турбує. На жаль, зараз в Україні все більше культурних закладів перебудовує свою репертуарну політику на розважально-комерційний лад. Як би прикро це не звучало, але все рідше й рідше користуються попитом вистави, які несуть виховну, а не розважальну функцію. На нашу думку, люди просто помилково вважають, що театральна сцена перетвориться в те, чого вони не розуміють. Ми вже згадували вище, що театр – це живе мистецтво, у якому все відбувається тут і зараз, але для забезпечення стабільного функціонування театральної споруди та колективу, який у ній працює, потрібні відповідні умови праці.

Розглянемо соціально-психологічні чинники, які впливають на роботу колективу Львівського академічного театру імені Лесі Українки. У ролі цих чинників впровадження колективної організації праці можуть виступати деякі особистісні характеристики представників колективу. Звичайно, першочергово це стосується художнього керівника театру, він є не тільки організатором діяльності театру, а й ідейним наставником, саме від нього залежить згурто-

ваність колективу, орієнтація та характер праці, розвиток колективістських трудових відносин і самоорганізованості. За останні десять років у зазначеному театрі цю посаду обіймали багато різних людей, а тепер, після останнього конкурсу, цю посаду зайняла Ольга Пужаковська. Як говорить відома приказка: «Скільки людей – стільки думок», – відповідно, кожен режисер мав власне бачення напрямку діяльності театру і власні методи роботи з акторами, які не завжди позитивно впливали на артистів. Нам не слід забувати, що театральна трупа – це живі люди, які прагнуть до себе відповідного ставлення, аби їхня праця охоронялась та не виходила за рамки робочого часу. Найрезонанснішим випадком досі залишається мета роботи одного з керівників, яка була спрямована лише на досягнення максимального прибутку. Про це свідчив репертуар театру. Актори були змушені грати те, що їм далеко не до вподоби, при цьому не маючи жодного права голосу. Методи його роботи з артистами були схожі на тоталітарний режим, у якому ти повинен тільки підкорятись. Проте згідно ст. 6 ЗУ «Про охорону праці»: «...Працівник має відмовитись від дорученої роботи, якщо створилася виробнича ситуація, небезпечна для його життя чи здоров'я або для людей, які його оточують...» [2]. Жорсткі та грубі словлювання у бік акторів стали повсякденною нормою. Глядач, який приходив у театр, щоб просто посміятись із недолугого дійства, яке відбувалося на сцені, навіть не міг уявити, яких морально-психологічних зусиль це коштувало людям на сцені. Пріоритетом між мистецтвом та гріши стали останні. Максимальна економія на всьому: закуповували легкозаймісті матеріали для костюмів, дешеві матеріали для декорацій, які не були стійкими. Кімнати для репетицій віддали під оренду, що викликало негативний резонанс у суспільстві, а також у театральному колективі. І всі ці чинники призвели до звільнення за власним бажанням провідних акторів театру, які не бажали працювати в таких умовах. Це призвело до постійної зміни акторського складу вистав і затягувало процес роботи над новими постановками, які могли ввійти в репертуар театру набагато швидше.

Щодо сучасного стану справ у театрі, то тут також все не однозначно. «Чотириповерхова будівля на вулиці Городоцькій, де знаходиться театр давно вже потребує реконструкції. Капітальних ремонтів тут не проводили з радянських часів. Зокрема, тут практично відсутнє водовідведення, є проблеми з опаленням і велика потреба у внутрішніх роботах», – повідомив Микола Павлів (директор театру 2016 року) під час дискусії «Держустанови в пам'ятках архітектури: проблеми, виклики, перспективи» [3]. З цього моменту капітальних ремонтів так і не відбулося. Це все, звісно, впливає на якість роботи акторів театру, адже немає бажання грати виставу у приміщенні, яке перебуває практично в аварійному стані. Наприклад, у зимовий період акторам доводиться грати при дуже низьких температурних режимах. Сцена та глядацька зала не опалюються, що є некомфортним для артистів і глядачів, ще є такі вистави, де задіяна вода і літній варіант костюмів, що подвоює небезпеку захворювань і суперечить безпечним

умовам праці. Згадано п. 5 ст. 88 КЗпП України: «Здоров'я та безпечні умови праці (додержання правил і норм техніки безпеки необхідне освітлення опалення, вентиляція, усунення шкідливих наслідків шуму, випромінювань, вібрації, та інших факторів, які негативно впливають на здоров'я робітників, і т.ін.) [4, с. 45]. Відповідно, відсоток відвідування театру є низьким. Для трупи театру завдання залишається незмінним, актори повинні віддаватися на повну незалежно від кількості осіб у залі: чи для двох, чи трьохсот людей вистава повинна бути зіграна однаково. Зрозуміло, що артисти повинні отримувати віддачу від залу, адже за її відсутності зникає натхнення творити та працювати на розвиток мистецтва. Здавалося, перешкоджають високому мистецтву банальні, буденні проблеми, які за бажання керівництва театру, а також держави можна легко усунути. Постає питання: «Як можна творити, працювати, навіть жити там?», адже багато акторів живе в театрі, віддаючи себе на вівтар мистецтва.

Отже, у театрі є дуже хороші вистави, це ми говоримо як люди, які дотичні до акторського ремесла. Незважаючи на всі труднощі, артисти не втрачають ентузіазму рухатись за течією сучасного мистецтва і продовжують працювати та вдосконалюватись. На щастя, з'явилася незначна кількість постійних глядачів, які хочуть підвищити власний рівень розвитку. Нещодавно проведено конкурс на посаду художнього керівника театру і її зайняла Ольга Пужаковська, яка вже мала досвід роботи в цьому закладі культури й обізнана у всіх проблемах театру. Відповідно, змінився головний режисер та завідувач трупи. Ці призначення повинні привести до позитивних змін для працівників театру, зокрема акторів. Є ще стільки ідей, стільки свіжих проєктів, кожен з яких може стати проривом у сучасному театральному мистецтві, оскільки фундаментом для кожної держави є культура та культурні надбання, які дають можливість для будівництва розвинутого суспільства.

Література:

1. «Українська правда». 2015. – 23 березня.
2. ЗУ «Про охорону праці» // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 49. – Ст. 668.
3. Твоє місто [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://tvoemisto.tv/news/ivivskyy_teatr_mozhe_ne_perezymuvaty_82570.html.
4. Кодекс Законів про Працю України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/322-08>.

УДК 821.161

ПОНЯТТЯ ДУХОВНОСТІ КРИЗЬ ПРИЗМУ УКРАЇНСЬКОЇ МЕНТАЛЬНОСТІ

Гуменна М.В.

*Наук. керівник – М.Л. Яремко, канд. філол. наук,
доц. кафедри фольклористики*

Львівський національний університет імені Івана Франка

«Одне тіло й один дух. Один Господь, одна віра, одне хрещення,
один Бог і Отець усіх, Який над усіма, і через усіх, і в усіх нас»

Еф. 4, 5–6.

Для того щоб трактувати значення віри в свідомості українця, потрібно передусім вивести першопочатки релігії як такої, з'ясувавши її джерело та основні догми. Під час опрацюванні теми, ми зіштовхнулися з багатьма неточностями: вияв релігійної культури, її основа й місце язичництва в сьогоденні.

Перші відомості про світогляд слов'ян сягають ще VI ст., коли люди поклонялися предметам, духам, тваринам. Наукові ідентифікації цих понять – фетишизм і анімізм. Перше з названих понять – це віра у предмети неживої природи, яким властива чудодійна сила. Анімізм – хронологічно дещо пізніше уявлення, згідно з яким усе, що оточує нас, є одухотвореним. Така традиція зберігалася досить довго. Прямим свідченням цього факту є дотепер наявна віра в чудодійну силу слова, за якою словом можна вилікувати, а можна і вбити; а також використання сакральних предметів у ритуалах, що приурочені до обрядових дійств.

На синхронії інтелектуального прогресу людина почала «витворювати» для себе інший взірєць поклоніння, а фетишизм та анімізм перестали бути першочерговими і їх замінили божества. У слов'янській міфології такими ідолами були: Стрибог, Перун, Дажбог, Купайло, Марена та ін. Але й ця поганська релігія не проіснувала довго, адже їй на зміну прийшло християнство, де домінантою виступала віра в єдиного Бога Отця. Це змінило свідомість людей кардинально, але якою ціною...

Якщо простежити народний календар українців, що є основою та першопочатком аграрних робіт, то побачимо, що його наскрізь пронизують язичницько-християнські мотиви. Свого часу М. Грушевський в «Історії української літератури» писав: «Скомбінування старих магічно-натуралістичних елементів і нового християнського синкретизму подає нам те, що зараз і маємо, тобто змішування поганського світогляду з християнським». Окрім того, народний календар називав скелетом, риштуванням, «до якого чіплялися різні акти релігійно-поетичного і громадянського життя» [1, с. 32–45]. Тому, беручи до уваги, основні цінності наших предків, що заховані у звичаях і традиціях, ми зможемо висвітлити загальний образ нашого «Я» під назвою Українець.

«Населення певної расової модифікації, яке тривалий час живе в однакових природно-географічних та історичних умовах, витворює спільноту, що характеризується єдністю мови й типом тих психічних і світоглядних власти-

востей, комплекс яких нині називають національним характером народу, або його ментальність» [2, с. 15]. А це, своєю чергою, становить культуру, звичаї, а головню й духовність самого народу. Особливістю українців серед інших слов'янських народів є їхня національна консолідація, багатство духовної культури та специфічне ставлення до неї. За словами М. Максимовича, властивостями українців є поєднання трьох способів життя – найзницького, пастушого й землеробського. А український степ – не лише географічне середовище-локація, а «воєнна енергія», арена боротьби [3, с. 10–11.]. Попри постійну боротьбу та гніт українці завжди мали у серці Бога, до якого тягнулися душою, бажаючи духовної гармонії та чистоти. Щоб упевнитися в цьому, наведемо низку прикладів: шанованих свят, які супроводжуються звичаями, в українського народу значно більше, ніж у держав-сусідів. Навіть дрібні свята, такі як Явдохи (4 березня), Мокії (24 травня), Іллі (2 серпня), а подекуди на Бойківщині й певні дні після Зелених Свят чи Юрія. Тоді заборонялося виходити в поле, робити важку роботу тощо, натомість найважливіший у святкуванні – похід до церкви. Аграрна обрядовість становила найважливіший аспект українського життя, адже від майбутнього врожаю залежав наступний рік. Тому кожен вихід у поле супроводжували молитвою, а «коли били дзвони на вечірню, то всі кидали свої мотики, серпи і йшли Бозі молитися» [4].

Ще одним твердженням багатства духовної культури є пісенні жанри фольклору: колядки, шедрівки, веснянки та інші родинно-обрядові пісні. Попри заангажованість текстів мотивами й сюжетами, у них вміщено символіку, трактування якої в кожного народу своє. Мова поетичних текстів теж дещо відмінна, бо збагачена постійними епітетами: «сонечко ясне», «карі очі», «чорні брови», «руса коса до пояса»; суфіксами пестливості: «побонько, воріженьки, кониченько» і т.д. навіть у звертаннях присутня своєрідна модифікація, як у весільній ладканці – звернення до Бога: «Благослови, Богойку...», чи в деяких молитвах «Ісусику, Матінку» і т. д. Щобільше – обрядові пісні християнізовані. З текстів колядок можемо детально простежити народження Христа, а зі шедрівок – його хрещення. Проте для більшості колядок джерелом сюжетів слугували апокрифічні розповіді. Наприклад, автентична колядка про те, як Марія втікала з маленьким Ісусом: «...З Єрусалиму аж до Єгипту з дитям втікали...», або як Пречиста просилася на ночівлю у трьох господарів: «Прийшла до багача, прийшла до багача, на ніч ся просила...» і т. д. Окрім колядок, існують й інші жанри обрядовості, і не лише пісенної. У замовляльній традиції, під час обрядів лікування чи зсилання, люди поряд з допоміжними астральними світилами ставили й святих. Виганяючи з тіла поганські вроки, людина зверталась і до Господа чи іншого святого (Петра, Іллі тощо) з проханням допомоги.

Простеживши традиції народу, бачимо, що найважливіше місце для українця займала віра, а саме поняття духовності супроводжує нас і до сьогодні. Тому для того, щоб вивести корені менталітету нації, зрозуміти його значення й особливості, потрібно торкнутися всіх шарів саме духовної свідомості. Адже духовність для нас, навіть крізь призму літ, залишається найважливішим і неоціненним феноменом.

Література:

1. Грушевський М. С. Історія української літератури : у 5 т. / М. С. Грушевський. – К. ; Львів, 1923. – Т. 1. – 386 с.
2. Денисюк І.О. Національне у фольклорі / Іван Денисюк // Денисюк І. Літературознавчі та фольклористичні праці: у 3 т., 4 кн. – Львів, 2005. – Т. 3. – 404 с.
3. Українські пісні, видані М. Максимовичем / Фотокопія з видання 1827 р. – К. : Вид-во АН УРСР, 1962. – 270 с.
4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : EK_12SP_2015buha_seans8 (шифр сеансу).

УДК 159.922.

ЖИТТЄВІ КРИЗИ ЯК РУШІЙНА СИЛА ЖИТТЄТВОРЧОСТІ

Данилик М. Я.

Наук. керівник – О.А. Кривошишина, д-р психол. наук, професор, професор кафедри практичної психології та педагогіки Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Життєтворчість – особлива й найвища форма прояву творчої природи людини. Важливим компонентом життєтворчості особистості є перебудова себе, створення себе, яка полягає у самовдосконаленні [6].

Кризи особистості у психології розглядають давно, однак вони ще не стали предметом глибоких і тривалих досліджень. У психологічній науці представлено різні підходи та погляди на розуміння сутності кризових явищ та їхню типологізацію.

Усі кризи особистості, які трапляються на її життєвому шляху, можна поділити на: кризи психічного розвитку; вікові кризи; кризи невротичного характеру; професійні кризи; критично-сміслові кризи; життєві кризи.

За силою впливу на психіку можна умовно виокремити три ступені кризи: *поверхову, поглиблену та глибинну* [2].

Поверхнева криза виявляється у зростанні неспокою, тривоги, роздратування, нестриманості, незадоволеності собою, своїми діями, планами, взаєминами з навколишніми.

Поглиблена криза виявляється у відчутті безсилля перед тим, що відбувається. Все падає з рук, втрачається можливість контролювати події. Людина втомлюється, стає сумною, песимістично сприймає світ, у неї порушуються сон, апетит [3].

Глибинна криза супроводжується почуттям безнадійності, розчарування в собі та інших. Людина гостро переживає власну неповноцінність, нікчемність, непотрібність, впадає у стан відчаю, який змінюється апатією чи почуттям ворожості [1]. Симптоми кризового стану:

1) зниження адаптованості поведінки; 2) падіння рівня самосприйняття; 3) примітивізація саморегуляції [5].

Критичні події – це поворотні моменти індивідуального життя людини, що супроводжуються значними емоційними переживаннями. Усі професійно зумовлені критичні події можна розділити на три групи:

- нормативні, зумовлені логікою професійного становлення та життя людини (закінчення школи, вступ до професійних навчальних закладів, створення родини, працевлаштування тощо);

- ненормативні, для яких характерні випадкові або несприятливі обставини (невдача під час вступу до професійної школи, вимушене звільнення з роботи, розпад родини та ін.);

- екстраординарні (наднормативні), які відбуваються внаслідок вияву сильних емоційно-вольових зусиль особистості (самостійне припинення навчання, інноваційна ініціатива, зміна професії, добровільне взяття на себе відповідальності тощо) [6].

На формування життєтворчості впливають усі життєві ситуації людини. Соціальні умови також мають безпосередній вплив на особливості вікової кризи. М. Мід вважає, що економічно розвинуте суспільство створює цілу низку умов, які провокують вікові кризи, ускладнюють соціалізацію. Це і швидкий темп соціальних змін, і суперечності між родиною та суспільством, і відсутність необхідної системи ініціатив [4].

Отже, будь-яка життєва криза, позитивна чи негативна критична подія виступає руйнівною силою формування життєтворчості особистоті.

Література:

1. Богоявленская Д. Б. Пути к творчеству : метод. пособ. / Д. Б. Богоявленская. – М. : Знание, 1981. – 96 с.
2. Богоявленская Д. Б. Психология творческих способностей: Учебное пособие для студ. Высш. Учеб. заведений. – М. : ИЦ "Академия", 2002. – 320с.
3. Гергель Є. Л. Креативність як проблема творчості // Вісник Харківського університету. – Х., 1999. – № 460. – С. 29–33.
4. Дубинин Н П. Генетика, поведение, ответственность. – М. : Полит. лит-ра, 1989. – 304 с.
5. Мухина В. С. Возрастная психология: феноменология развития, детство, отрочество. – М. : Изд. центр "Академия". – 456 с.
6. Психология: словарь [под ред. А. В. Петровского и М. Г. Ярошевского]. – М. : ИПЛ, 1990. – 452 с.

УДК 001.8

МОРАЛЬНЫЕ ЦЕННОСТИ КАК ФАКТОР САМОРЕАЛИЗАЦИИ ЛИЧНОСТИ В СОВРЕМЕННОМ ОБЩЕСТВЕ

Демидкова Е.А.

*Науч. руководитель – Д.И. Наумов, кандидат социол. наук, доцент,
доцент кафедры экономической социологии
Белорусский государственный экономический университет*

Проблема саморазвития личности относится к числу наиболее сложных тем, которые никогда не утрачивают свою актуальность в искусстве и науке. Процессы личностного саморазвития позволяют индивиду осуществлять свободный выбор способов социального существования и индивидуализировать жизненный путь, ориентируясь на общественно значимые ценности.

Мораль в общественной жизни является одним из фундаментальных путей и способов адаптации индивидов к жизни в обществе, соединения принципов свободы личности и социальной ответственности. Классическая трактовка сущности морали состоит в том, что люди осознают необходимость своего поведения, соответствующего определенному поведенческому типу, опираясь на личные убеждения, социальные нормы и общественное мнение.

Как и почему люди заботятся друг о друге? Этот вопрос издавна озадачивает философов и ученых, которые рассматривают его в аспекте выявления источника моральных ценностей в культуре. В данном случае интересную точку зрения на эту проблему высказывают исследователи, работающие в области нейробиологии.

Патриция Смит Чёрчленд – известный современный североамериканский философ, которая занимается исследованиями в области философии сознания и этики. Работы Черчленд носят междисциплинарный характер, соединяя подходы философии и нейронауки к рассмотрению и анализу морально-нравственной проблематики.

В своих работах Чёрчленд исследует нейробиологические основы сознания, этики, свободы воли, «Я», процессов принятия решений и обучения, религиозной жизни.

Свои основные идеи Чёрчленд изложила в своей первой книге «Neurophilosophy: Toward a Unified Science of the Mind-Brain», которая впервые была издана в 1986 году [1]. В этой работе она обосновала и отстаивала значимость нейробиологии при решении проблемы выявления взаимосвязей в системе «сознание – тело», приводя доводы в пользу коэволюции психологии, нейробиологии и философии сознания. На момент публикации книги подобные взгляды не были популярны в среде профессиональных философов, так как основывались на специализированной эмпирической базе. В книге преобладали три основные темы: критический анализ дуалистических аргументов о субъективности; критический анализ антиредукционистских аргументов мно-

жественной реализации; разработка концепции межтеоретической редукции, альтернативной положениям логического эмпиризма.

Работу «Braintrust: What Neuroscience Tells Us about Morality» (2011) Чёрчленд посвятила этике, рассматривая происхождение данного феномена с точки зрения эволюционной биологии и нейронауки [2].

В этой работе Чёрчленд утверждает, что наши моральные ценности имеют корни в поведении, общем для всех млекопитающих, сконцентрированном в заботе о потомстве. Эволюционировавшая структура и нейрохимия мозга склоняет людей не только к самосохранению, но и к заботе о благосостоянии потомков, товарищей, родственников. Расставание и изоляция приносят человеку боль, а в компании близких людей человек получает эмоциональный комфорт и моральное удовольствие. Отвечая на чувства социальной боли и удовольствия, мозг настраивается на принципиальную схему локальных традиций. Таким образом, на физиологическом уровне моделируется совесть, распределяется забота, прививаются моральные интуиции. Ключевую роль в этом процессе играет нейрого르몬 окситоцин, позволяющий людям развивать доверие друг к другу, необходимое для развития сплоченных уз, социальных институтов и морали [2].

Можно утверждать, что человек является таковым в той мере, в какой у него присутствует нравственное начало. Однако возникает вопрос о том, а можно ли научить индивида моральным ценностям и нормам. В современном обществе учителей морали нет, так как она не является специализированной формой деятельности. Однако этим успешно занимается как церковь, так и различные квазирелигиозные структуры. Очевидно, что современное общество нуждается в моральном воспитании, ибо резко снизились нравственные требования к социальному поведению людей. Конечно, в процессе социализации человека можно научить моральным ценностям и нормам, ведь он не может не жить осмысленной жизнью. Однако внешнее программирование сознания невозможно, никто не может придать смысл жизни человеку, кроме него самого. Поэтому, задавая направленность своей жизни, индивид учитывает интеллектуальный и практический опыт окружающих его людей, а также и моральный опыт человечества. Именно поэтому на самом человеке лежит моральная ответственность за то, что он выбрал.

В морали отражены нормативные отношения человека к человеку, отношения человека к обществу и требования общества к человеку, правила поведения людей, которые определяют их обязанности друг к другу и к обществу.

Основываясь на теоретических подходах Чёрчленд к анализу состояния морали в современном обществе, можно сделать ряд принципиальных выводов:

- достижение личной свободы, которой так гордиться современное общество, переходит во вседозволенность, физиологически подкрепляемую;

- происходит ослабление семейных, клановых, общинных и других коллективных связей, что ведет к снижению взаимовыручки, росту эгоизма, подрыву семейных устоев;
- жизнь большинства людей современного общества подчинена достижению таких ценностей, как материальное благополучие, достаток, карьерный рост, богатство, при одновременном снижении значения ценностей здоровья, образования, любви, дружбы, духовного развития;
- происходит культурное обеднение человечества за счет отказа от традиционного историко-культурного наследия и исторически сформированных нравственных регулятивов поведения;
- растёт уровень агрессии и насилия в обществе, не блокируемый общественной моралью и нравственностью.

Таким образом, основными задачами развития современной этики, как науки, должно стать решение перечисленных выше проблем. Возможность их решения определяется тем, что нравственное сознание пронизывает все сферы деятельности человека, а нравственные принципы и представления имеют как биопсихологические корни, так и культурную основу. Это позволяет модифицировать требования к нравственному поведению человека, исходя из результатов развития современной философии, этики и нейробиологии.

Литература:

1. Churchland P.S. Neurophilosophy: Toward a Unified Science of the Mind-Brain. – Boston: The MIT Press, 1989. – 542 p.
2. Churchland P.S. Braintrust: What Neuroscience Tells Us about Morality. – Princeton University Press, 2011. – 288 p.

УДК 177:008:316.7

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ КУЛЬТУРИ СПІЛКУВАННЯ

Журавель М. П.

*Наук. керівник – О. Г. Литвин, канд. філол. наук,
доцент кафедри української мови
Національний університет «Львівська політехніка»*

Людина є продуктом соціалізації та стає особистістю завдяки спілкуванню. Потреба у спілкуванні виникає з перших днів життя, а на третьому році дитина має виразно виражене бажання спілкуватися з іншими. У перші сім років у дітей чітко проявляється потреба в доброзичливій увазі, у повазі до них з боку дорослих та у взаєморозумінні й співчутті. Ця потреба, як правило, залишається в людини найважливішою на все життя, тому особливу увагу треба звернути на виховання в сім'ї, адже дитина починає сприймати інформацію та поведінку змалку, запам'ятовує її. Якщо батьки часто сваряться, ображають одне одного, кричать, і це відбувається при дитині, то можна сказати, що вона

виросте й думатиме, що це нормально, так і треба спілкуватися з іншими людьми. Батьки повинні навчити дитину говорити з повагою як з однолітками, так і зі старшими; казати «будь ласка», коли щось просиш, «добрий день» – коли зустрічаєш знайому людину, «дякую» – коли інша людина допомогла тобі, та безліч інших слів та словосполучень, які можуть просто підняти людині настрої [4]. Основне виховання дає сім'я, а школа має його закріпити.

Ще однією проблемою культури спілкування є те, що деякі люди не можуть висловити свою думку, правильно її подати. Вирішити цю проблему можна підвищенням інтелектуального рівня. Ще змалку і в школі треба давати дитині можливість висловлювати свою думку, а також зацікавлювати її до читання книг, адже це розширить кругозір і збагатить словниковий запас. Також можна запровадити уроки риторики, які допоможуть дитині оволодіти майстерністю красномовства і правилами спілкування.

Для налагодження оптимальних взаємин між людьми, особливо в трудовій діяльності та побуті, велике значення має культура спілкування. Часто в повсякденному житті ми пов'язуємо ті чи ті вчинки, звички людей з їхнім характером, а оскільки характер особистості формується в процесі її діяльності, спілкуванні з іншими людьми, то багато тут залежить від рівня культури спілкування.

Культура людського спілкування – це частка загальної моральної культури особистості. Відсутність культури спілкування – свідчення бездуховності людини. Ще Езоп довів, що наше слово – це найкраще, що є в розпорядженні людини, і найгірше, чим вона володіє [1]. Культура спілкування передбачає наявність таких рис характеру, як терплячість, доброзичливість, повага до людей, тактовність і чемність. Ці риси характеру виховуються в людині з дитинства. Моральні риси людини, рівень її культури оцінюються вчинками стосовно інших людей. Про культуру спілкування можна судити на основі вміння володіти власними емоціями. У спілкуванні людина завдяки емоціям регулює свою поведінку та співвідносить її з поведінкою інших людей. Здатність пристосувати власну поведінку до конкретних умов, наявність почуття міри у взаєминах, тактовність – запорука нормальних стосунків [2]. Для культури спілкування велике значення мають вихованість людини, її делікатність, такт, уміння враховувати почуття й настрої інших, привітність і доброзичливість.

Людина, яка володіє справжньою культурою спілкування, виявляє її в будь-якій сфері свого життя: на роботі, на відпочинку, у сімейному колі та громадських місцях. Вміння людей передавати свої думки та почуття іншим людям, вміння не лише говорити, а й слухати, виявляти розуміння та доброзичливість, співчуття і увагу складають культуру повсякденного спілкування.

У культурі спілкування прийнято виділяти два взаємопов'язані аспекти: зовнішній, ритуальний, «етикетний», і внутрішній, соціально-психологічний аспект спілкування. «Зовнішня культура» полягає у виконанні загальноприйнятих правил етикету, які зобов'язують дотримуватися певних норм під час спілкування. Характер цих стосунків утворює вже другий, глибший прошарок культури спілкування, – її соціально-психологічний аспект («внутрішня культура») [3].

Культура спілкування кожної людини ґрунтується на дотриманні певних чітких правил, які виробило людство протягом століть. Вони визначають форми спілкування, регламентовані суспільством, і мають назву «етикет». Він містить як технічні аспекти спілкування, тобто правила, що стосуються лише зовнішнього боку поведінки, так і принципи, невиконання яких тягне за собою осуд і навіть покарання. Багато правил етикету стали невід'ємними елементами культури спілкування [2].

«Рівень дотримання мовного етикету, культури спілкування часом впливає на поведінку співрозмовників більшою мірою, ніж предметний зміст мовлення. Етикетність спілкування полягає не тільки у нормативному застосуванні формул мовного етикету у стандартних ситуаціях, а й охоплює комунікативну поведінку людини загалом. Адже і за межами етикетних ситуацій вербальне (і невербальне) мовлення може мати прикмети, які засвідчують ввічливість, тактовність, доброзичливість мовця у ставленні до комунікативного партнера, а може, навпаки, створювати про мовця враження як про людину невиховану, нетактовну, грубу. З іншого боку, формальне дотримання правил мовного етикету не завжди викликає довіру й повагу до мовця» [5, с. 6].

Сьогодні проблема культури спілкування має велике значення, оскільки стрімко розвиваються відносини з багатьма країнами світу. Мовлення кожного громадянина буде нашу державу, творить її імідж, але й може легко руйнувати створене, роз'єднувати людей. Мовлення людини є візитною карткою, що відображає культурний рівень суспільства, володіння нормами та правилами спілкування.

Задля покращення цієї ситуації сім'я, навчальні заклади та установи культури повинні, формуючи особистість, розвивати в ній моральні риси, які є основою культури спілкування: ввічливість, людяність, уважність, чуйність, уміння бачити етичний бік своїх і чужих дій і вчинків, витримка, володіння собою, здатність стримувати негативні емоції, уміння слухати іншу людину, здатність передбачати можливі наслідки власних слів, дій, вчинків.

Література:

1. Гриценко Т. В. Етика ділового спілкування : навч. посібник / за ред. Т. Б. Гриценко, Т. Д. Іщенко, Т. Ф. Мельничук. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 344 с.
2. Вітенко І. С. Основи психології / Вітенко І. С., Вітенко Т. І. ; 2-е вид., перероб. і допов. – Вінниця : НОВА КНИГА, 2008. – 256 с.
3. Культура спілкування [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://readbookz.com/book/208/7855.html>.
4. Етика спілкування [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.etica.in.ua/etika-spilkuvannya>.
5. Радевич-Винницький Я. Етикет і культура спілкування / Я. Радевич-Винницький. – Л. : СПЛОМ. – 2001. – 223 с.

УДК 005.951:005.52: 316.4.051.6

«ТЕОРІЯ ПОКОЛІНЬ»: ОСОБЛИВОСТІ СВИТОГЛЯДУ Y- ТА Z-ПОКОЛІННЯ

Дем'янчук С.О.

Наук. керівник – С.Б. Цюра, канд. пед. наук, доц.,
доц. кафедри гуманітарних та соціально-економічних дисциплін
Львівський медичний інститут

«Теорія поколінь» (теорія генерацій) – це наукова концепція, що пояснює особливості поведінки людей, які народилися та виростили під впливом близьких соціальних та історичних чинників. Їх цінності та стратегії життєдіяльності мають низку типових ознак, які можна виявити й на підставі цього прогнозувати поведінку, будувати стратегії управління та маркетингу. Метою нашої роботи було узагальнити основні характеристики теорії поколінь та виявити шляхом емпіричного дослідження, модель поведінки якого покоління домінує в сучасних українських студентів та старшокласників.

Основні тези теорії поколінь аргументовано виклали у кінці ХХ ст. Ніл Хоув (англ. *Neil Howe*) та Вільям Штраус (англ. *William Strauss*) [5]. Учені зробили висновок, що покоління – це люди, які народились у проміжку приблизно 10–20 років та мають такі спільні ознаки: модель поведінки; систему та ієрархію цінностей, створену до 12–14 років, якою керуються все життя; середовище соціалізації – політичні, економічні, соціальні й технологічні умови; стратегію виховання, якою оперували їх батьки. Дослідники виявили, що в соціальному середовищі розвиваються чотири базові типи поколінь, які послідовно змінюють одне одного: «пророки/ідеалісти», «кочівники/активісти», «герої/примиренці» та «художники/приспосованці». До типів поколінь, виділених на північноамериканській вибірці, вони зарахували покоління: *G1 /Ti, що вижили* (народженні в 1900–1923 рр.); *мовчазне покоління/Тихі* (1923–1943 рр.); *Бібі-бумери /Переможці/Пророки* (1943–1963 рр.) покоління *X/Невідоме покоління/Кочівники/Самостійні* (народжені в 1963–1983 рр.); покоління *Y /Next* або *Міленіуми* – схожі на G1 (1983–2000/2003 рр.); покоління *Z – схожі на Тихих* (починаючи з 2000/2003 рр. – ...) [3; 1, с. 253].

Подальші дослідження вчених різних країн довели, що чинник покоління та його типових ознак наявний у кожній країні [3]. Але точні характеристики покоління треба виводити, виходячи з умов реальної країни, оскільки саме її середовище формує кожне наступне покоління. При цьому варто враховувати, що в глобалізованому інформаційному просторі діють і загальні закономірності. Результати дослідження особливостей поведінки покоління лягають в основу стратегій управління і маркетингових технологій. 2010 р. рекламне агентство Saatchi & Saatchi з метою вияву тенденцій збуту продукції вивчало специфіку купівельних стратегій покоління Y у більш як 30 країнах світу. Дослідники звернули увагу на те, що покоління Y розвивалося під впли-

вом: глобалізації та ІТ-технологій, інтернету та мобільного зв'язку. На це покоління у пострадянських країнах вплинув також розпад соціалістичних режимів, реформи, вільний ринок.

За результатами дослідження виявлено, що важливим та цінним для покоління Y є: віра в те, що немає нічого неможливого; горизонтальний розвиток; різноманітність емоційного досвіду; робота чи інші заняття мають бути цікавими; розуміти, що успіх справи залежить від них; не втрачати часу; націленість на результат та винагороду «тут і тепер»; їм важко думати на далеку перспективу; оптимізм – вони мислять позитивно та вміють мріяти, прагнуть змінити світ на краще; бути героєм власного життя; контактність, комунікативність, рівність та наївність; віра в сім'ю [4]. Орієнтовані на кар'єру, вони прагнуть зберегти рівновагу між особистим і професійним життям [2]. Тому часто керівники, що «належать до «X-покоління» описують «Y-покоління» як таке, що не здатне до навчання і не вміє працювати [1, с. 256]. Щодо покоління Z, узагальнено, що воно розвивається в інформаційному та технологізованому середовищі. За прогнозами, вони будуть схожі на Мовчазне покоління (народжених у 1923–1943 рр.). Вони ростуть ідеалістами, заглибленими у віртуальний світ; одразу дорослими – це їм дає самоосвіта в мережі; не дуже самостійними в реальному, але самостійними у віртуальному світі; творчими: їхня заглибленість у власний світ приведе до розвитку у творчості, а це додатково ускладнить соціалізацію. Припускають, що їм будуть властиві дотримання правил, повага до статусу, відданість ідеології, жертвність та терпіння.

Для з'ясування того, яка модель поведінки, цінності якого покоління домінують у сучасних українських студентів та старшокласників, ми провели емпіричне дослідження. Першим його етапом було укладення анкети, в основу якої покладено питання, відповіді на які допоможуть розмежувати пріоритети моделей поведінки поколінь X, Y і Z. Другий етап – опитування з використанням технології Інтернет-анкетування, що було здійснено з використанням сервісу Google Docs, а саме Google Form, проходило на Інтернет-сторінці «Історія України в схемах і мемах» з 31 тисячею підписників. В опитуванні взяло участь 437 респондентів, два основних вікових діапазони опитаних – 76,4% від 15 до 18 років, 16% – 19–23; 5,3% – до 14; 2,3% – 24–30.

Аналіз отриманих результатів у формі діаграм показав таке:

1. На питання «Як ви вважаєте, чи потрібне сучасній людині постійне стабільне місце праці?» 71,9% опитаних відповіли, що так, а 28,1% обрали відповідь – ні.

2. На питання «Чому б ви надали перевагу за рівноцінних обставин?» відповідь «а) офіційному постійному працевлаштуванню» обрали 57,3% опитаних; а «б) робота в режимі фріланс» – 42,7% – вагома кількість опитаних, якщо врахувати, що десять років тому термін «фріланс» в Україні ще не використовували.

3. У питанні «Чи є для вас суттєвим мати постійне місце проживання в майбутньому?» відповідь «мати власне житло і проживати там усе життя» вибрали неочікувано багато респондентів – 57,3%, «житло для тимчасового перебування» – 27,5%, і «не залежу від нерухомості» – 15,1% . Сумування двох останніх показників дає нам 42,6% і порівнявши цю цифру з попереднім показником «робота в режимі фріланс» – 42,7%, ми отримали дані про кількість молодих людей, які орієнтовані на відкритий ринок, довільну зміну місця праці й проживання та готовність бути самому собі працедавцем, що стверджує: цінності та моделі поведінки покоління X у молоді Україні наявні, але рівноцінними з ними є й нові цінності поколінь Y та Z.

Для підтвердження отриманих даних зі сфери працевлаштування, проживання, проаналізуємо дані сфери цінностей дозвілля та особистих пріоритетів. На питання «Як часто ви подорожуєте?» ми отримали 53% «кілька разів на рік» і 9,2% «приблизно раз на місяць». Питання «Чи плануєте ви дітей?» – 54,8 % обрали відповідь «плануватиму після особистої реалізації». На питання «Як ви вважаєте, що є кращим для досягнення успіху?» відповідь «Розвивати свої творчі здібності, знайти, обдарування» обрали 37,4% опитаних. Ці відповіді на питання анкети також ілюструють, вагомість цінностей Y та Z.

Отже, відповіді, отримані в процесі емпіричного дослідження, дають підстави ствердити, що у цінностях і моделях поведінки сучасних студентів та старшокласників є всі ознаки моделей поведінки поколінь Y та Z, що підтверджує – українське суспільство розвивається у контексті розвитку відкритого технологізованого простору.

Література

1. Бражников П.П. Теория поколений и кадровая политика // П. П. Бражников / Эффективное управление. Сборник материалов 2-й научно-практической конференции, посвященной памяти заслуженного профессора Московского университета М. И. Панова (27 октября 2015 года, г. Москва, Россия) – М.: Полиграф сервис, 2016. – 328 с.
2. Hromádková T. Po workoholicích z 90. X nastupují do práce mladí příslušníci generace Y. Jáci jsou? 26.04.2013 / iHNed.cz. Перевод ИноСМИ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://inosmi.ru/world/20130611/209925956.html#ixzz3mVvJHC5s>
3. Hole D., Zhong L., Schwartz J. Talking about Whose Generation? 01.01.2010 / Deloitte University Press. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dupress.com/articles/talking-about-whose-generation-ages-and-attitudes-among-the-global-workforce/>
4. Hoover E. «The Millennial Muddle: How stereotyping students became a thriving industry and a bundle of contradictions». The Chronicle of Higher Education (The Chronicle of Higher Education, Inc.) Retrieved 11 January 2011.
5. The Multigenerational Workplace [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://books.google.com.ua/books?isbn=145221882X>.

УДК 159.923:378.4

ПСИХОЛОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ МОЖЛИВОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

Корінь А.В.

*Наук. керівник – О.В. Стельмах, канд. психол. наук, ст. викладач
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*

Процес формування здібностей майбутніх психологів до творчої діяльності здійснюється за спеціальною програмою розвитку креативності особистості студентів, за допомогою якої вони набувають готовності безпосередньо виявляти творчу пошукову активність, реалізувати внутрішню спонтанність, сенситивність, інтуїтивність, креативний потенціал. Систематична взаємодія індивідуальних рис кожного студента як носія потенціальної креативності зі змістом пошуково-пізнавальної діяльності освітнього спрямування – це ситуаційний вияв найвищого ступеня творчих здібностей особистості майбутнього психолога.

Проблема організації освітньої діяльності студентів досить актуальна, оскільки провідною метою сучасної системи вищої освіти є формування висококваліфікованого, конкурентоздатного фахівця, спроможного з максимальною користю для суспільства реалізовувати власний творчий потенціал, ефективно та гуманно розв'язувати різнопланові життєві проблеми, які стають усе більш складними та непередбачуваними. Саме тому професійний розвиток практичного психолога є невід'ємним від становлення його професійної свідомості [3].

Аналізуючи концепцію Н.Ф. Шевченко, трикомпонентна структура свідомості практичного психолога змістовно відображає специфіку його професії:

- 1) значеннями, які виражаються психологічними поняттями й категоріями;
- 2) смислами, які мають своє втілення в інтересах, мотивах і цілях діяльності;
- 3) чуттєвістю, яка характеризується особливістю сприйняття реальності, що виникає в просторі професійної взаємодії «клієнт – психолог» [6].

Згідно з цією концепцією, вища школа покликана створити розвивальний часопростір для формування життєвої перспективи особистості, щоб професійний розвиток на всіх етапах її навчального шляху був оптимально напруженим і продуктивним. Цього вимагає національна доктрина розвитку освіти в Україні, що ставить перед системою освіти, у тому числі перед психологічною службою університету, стратегічну мету – створити умови для креативного розвитку й повної самореалізації кожної особистості. Вирішення цієї стратегічної мети вимагає від практичного психоло-

га чіткого уявлення про власну індивідуальність як цілісність, її суб'єктну самоорганізацію, соціально-психологічні механізми зовнішнього та внутрішнього функціонування, особистісного становлення й розвитку [2].

Особливо важливим конструктом особистості майбутнього психолога є внутрішня мотивація, що містить чинники, котрі ініціюють та регулюють її освітню діяльність та існують у самій діяльності. Виходячи з цього, майбутній фахівець покликаний першочергово досягти найвищого рівня розвитку мистецтва жити – особливого вміння й високої майстерності в продуктивній і конструктивній побудові свого життя, що базується на глибокому знанні повсякдення, розвиненій самосвідомості й володінні системою засобів, методів, технологій програмування, творення й утвердження життєспинності як індивідуально-особистісного проекту самовдосконалення [5].

У процесі підготовки особистості до майбутньої діяльності на перший план виступає професійна орієнтація, яку доречно визначити як науково-практичну систему підготовки особи до свідомого професійного самовизначення. Професійний розвиток майбутніх психологів взаємозалежний із їхнім особистісним актуалізованим потенціалом, в основі якого перебуває екзистенція саморозвитку, яка ситуаційно детермінує здатність особистості перетворювати власну життєдіяльність і приводить до вищої форми життєдіяльності особистості – творчої самореалізації.

Розглядаючи професійний розвиток як безперервний процес самопроєктування особистості, у ньому можна виділити три основні стадії психологічної перебудови особистості: самовизначення, самовираження й самореалізацію.

Отже, самовизначення, самовираження та самореалізація особистості майбутнього психолога здебільшого залежить від креативної реалізації системи вихідних принципів життєдіяльності вищої освіти та надання їй творчого, гуманістичного й випереджального характеру, де панують: пріоритетність творчості, гуманістичність і демократичність навчання, переважання фундаментальних та методологічних знань, діалогічність, проблемність, варіативність та індивідуалізація навчання, активізація самостійної роботи студентів, прагматичність цілей освітньої діяльності, застосування новітніх інформаційних технологій і технічних засобів навчання, культурологічний і валеологічний принципи, розвиток психологічної культури учасників навчального процесу [4].

У просторі освітнього процесу в кожного студента виробляється адекватна мотивація до майбутньої професії, що є одним із базових чинників його ефективного професійного та особистісного самовизначення. Саме ця проблема постійно перебуває в центрі уваги сучасної психологічної служби та управлінської вертикалі університету, тому що з розвитком суспільного життєустрою безперервно змінюються потреби молоді, її мотиви, цілі, інтереси, цінності.

Одним із показників готовності до професійної діяльності є професійна мобільність, яка залежить від підготовленості особистості не до одного виду діяльності, а до різних способів продуктивної участі в системі суспільного виробництва.

М.І. Дяченко досліджує професійну мобільність як змogu і водночас здатність успішно переключатися на іншу діяльність чи змінювати вид праці. Основною умовою професійної мобільності є володіння системою узагальнених прийомів та вміння (тобто набір компетенцій) ефективно їх застосовувати при виконанні певних завдань у різних сферах і порівняно легко переходити від однієї діяльності до іншої [1].

Отже, готовність практичних психологів до професійної діяльності розглядаємо як стійке, багатоаспектне, цілісне утворення випускника ВНЗ, котре виявляється як інтегральна властивість – риса його особистості, охоплює як низку складників (грунтовні теоретичні знання, спеціальні вміння, позитивне ставлення до обраної професії, фахова компетентність, креативність тощо), так і взаємозв'язок обов'язкових компонентів: когнітивного, мотиваційного, ціннісно-орієнтаційного, операційного, емоційно-вольового, рефлексивного, що у сукупності дають змogu успішно здійснювати психологічну діяльність. Також важливий сегмент професійної підготовки майбутніх психологів становить їхня спроможність до творчої надситуаційної діяльності, що передбачає використання комплексу психокультурних методів, процедур і засобів, спрямованих на самоактуалізацію, розвиток професійної креативності та збагачення самореалізаційного потенціалу.

Література:

1. Дьяченко М. И. Психологические проблемы готовности к деятельности / М.И. Дьяченко, Л. А. Кандыбович. – Минск, 1976. – 176 с.
2. Кісарчук З. Г. Проблема професійної підготовки психологів-консультантів та психотерапевтів // Психологічній службі системи освіти України 10 років: здобутки, проблеми і перспективи. – К. : Ніка-Центр, 2002. – С. 176–177.
3. Марков Б. В. Философская антропология: очерки и теории / Б. В. Марков. – СПб., 1997. – 384 с.
4. Марков С. Основні принципи творчої випереджальної вищої освіти / С. Марков // Науковий вісник Чернівецького університету. Педагогіка та психологія. – Чернівці : Рута, 2003. – Вип. 185. – С. 44–53.
5. Чебикін О. Я. Імідж психолога та можливості його формування / О. Я. Чебикін, С.В. Астрейко // Наука і освіта. – 2010. – № 8. – С. 44–48.
6. Шевченко Н. Ф. Особливості професійної свідомості психолога у просторі психологічного консультування / Н. Ф. Шевченко // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 12 : Психологічні науки. – 2013. – Вип. 41. – С. 10–17.

УДК 316.7

КОРПОРАТИВНА КУЛЬТУРА ОРГАНІЗАЦІЇ

Кочерга Є.В.

*Наук. керівник – Ю.А. Скиба, д-р пед. наук., доцент,
головний науковий співробітник відділу інтеграції вищої освіти і науки
Інституту вищої освіти Національної академії педагогічних наук України
Навчально-методичний центр цивільного захисту
та безпеки життєдіяльності Дніпропетровської області*

XXI ст. істотно відрізняється від попередніх століть, зокрема, і процесами інформатизації та глобалізації всіх сфер життєдіяльності. Відповідно змінюються стосунки між індивідами в суспільстві. Людина, як соціальна істота, не може повноцінно існувати без суспільства. Здійснюючи трудову діяльність, більшість людей значну частину часу проводить у трудовому колективі, стосунки в якому впливають на кожного індивіда. Цей вплив може бути як позитивним, так і негативним. Негативні взаємовідносини в колективі погано впливають на здоров'я та на продуктивність праці його членів. Отже, актуальною є проблема корпоративної культури. І, оскільки XXI ст. науковці називають століттям психології та наукового інтелекту [4, с. 252], для формування корпоративної культури обов'язково треба використовувати досягнення психології та інших суспільних наук.

Поняття «корпоративна культура» перебуває на стику декількох галузей знань, таких як менеджмент, організаційна поведінка, соціологія, психологія, культурологія. Культура організації, компанії, фірми не є синонімом поняття «клімат». Вона сама припускає клімат, цінності, стиль поведінки, взаємовідносини в певній організації [5, с. 3]. Культура пов'язана з глибинним рівнем організації, укорінюючись в її цінностях, переконаннях і передбаченнях, які поділяють її члени, а організаційний клімат варто описувати сприйняттям. Тобто організаційний (психологічний) клімат – це те, як люди сприймають (бачать і відчувають) культуру, що існує в організації [1, с. 206].

Корпоративна культура охоплює більшу частину явищ духовного життя членів колективу, а саме: головні цінності, укорінені ритуали, міфи колективу, традиційні свята тощо. Корпоративну культуру можна схарактеризувати як комплекс поведінкових норм, артефактів, цінностей, уявлень і понять, котрі організація створює, навчаючись поборювати перешкоди внутрішнього й зовнішнього характеру на шляху до успіху і процвітання, а також це соціально створені реалії, котрі представляють нам набуті методи вирішення проблем. Це визначення підкреслює, що в основі корпоративної культури лежить процес набуття знань у результаті соціальної взаємодії в умовах зміненої реальності [2, с. 8].

Т. Соломанідіна процес створення корпоративної культури починає з основоположної ролі керівників організації [3, с. 17]. Будь-якому керівникові варто почати з себе. Адже давно відомо, що люди найкраще засвоюють нові

зразки поведінки через наслідування. Керівник повинен бути яскравим прикладом для службовців, показувати приклад такого ставлення до справи, такої поведінки, які треба закріпити й розвинути у своїх підлеглих.

Спілкування керівника з підлеглими – найважливіша частина корпоративної культури, недооцінювати вплив якої на продуктивність роботи компанії й успішність проектів украй необачно. Можна запропонувати п'ять основних стилів спілкування керівника з підлеглими:

– «Я вважаю, що...». Навіть якщо ви головний, це не означає, що ви розумніші та кмітливіші за інших в кожній окремо взятій ситуації. Тому намагайтеся не виступати з позиції сили й авторитету, а просто поділитися думками. Наводьте аргументи, вибудовуйте логічну позицію, пояснюйте свої рішення. Так, на все це потрібен додатковий час, проте він буде витрачений з користю: пояснюючи іншим свої думки, рішення і вчинки, ви відкриваєте їх не тільки для обговорення та критики, але й для раціональних пропозицій щодо поліпшення.

– «Я помилявся». Жоден блискучий план повністю не застрахований від провалу. Якщо ви усвідомили, що прийняли помилкове рішення, і особливо якщо в результаті цього постраждали не тільки ваші, але й спільні інтереси, не соромтеся це визнати. Ви не втратите поваги своїх працівників – скоріше, навпаки.

– «Спасибі за відмінну роботу». Похвала – один з найкращих способів мотивувати працівника на подальші трудові звершення, але, на жаль, багато керівників недооцінює її важливість. Хвалити можна й за минулі досягнення, особливо якщо вони досі приносять користь компанії.

– «Не могли б ви мені допомогти?». Звертаючись так до підлеглих, ви зовсім не демонструєте безпорадність або некомпетентність. Таке прохання свідчить про повагу, здатність довіряти, відкритість та готовність вчитися, а це дуже важливі риси для справжнього лідера.

– «Ми повинні постаратися». Завдання керівника – не тільки віддавати розпорядження, але й бути по залученим у робочий процес. Ваш ентузіазм, ваша зацікавленість у результаті і, найголовніше, ваша особиста участь у роботі, хай і не на всіх стадіях, – ще одне важливе джерело мотивації для співробітників [5, с. 39–40].

Отже, питання про корпоративну культуру займає особливе місце серед проблем становлення трудового колективу. Дослідники визначають виняткову роль керівника організації у процесі формування корпоративної культури. Високий рівень корпоративної культури характеризується сприятливим психологічним кліматом у трудовому колективі, що, своєю чергою, сприяє підвищенню продуктивності праці. Також позитивний психологічний клімат у трудовому колективі добре впливає на особистість кожного члена колективу, зокрема, і на здоров'я. Саме тому питання про культуру трудового колективу необхідно вивчати глибше та запроваджувати досягнення психології й інших наук у практику.

Література:

1. Армстронг М. Стратегическое управление человеческими ресурсами / М. Армстронг ; [пер. с англ.]. – Москва : ИНФРА-М, 2002. – VIII, 328 с.
2. Дмитренко М. Й. Корпоративна культура і культура трудового колективу: до методології розрізнення / М. Й. Дмитренко // Грані. – 2014. – № 10. – С. 6–13.
3. Соломанидина Т. О. Организационная культура как социально-экономическое пространство управления человеческими ресурсами : дис. ... д-ра экон. наук / Соломанидина Татьяна Оттовна. – М., 2003. – 356 с.
4. Філь О. А. Психологічна культура конкуренції фахівців / О. А. Філь // Вісник післядипломної освіти. – 2015. – Вип. 14. – С. 250–259.
5. Юрченко В. В. Корпоративна культура організації. Навчально-методичний посібник [Електронний ресурс] / В. В. Юрченко, Ю. В. Мельник, Н. В. Богданова. – К., 2014 – 44 с. – Режим доступу: <http://www.centre-kiev.kiev.ua/bib/files/nmm/5.pdf>.

УДК 117:808.5

ЕТИКО-ЕСТЕТИЧНА КУЛЬТУРА СТИЛЮ СУЧАСНОГО ОРАТОРА

Красько С. А.

*Наук. керівник – О. Г. Литвин, канд. філол. наук,
доцент кафедри української мови*

Національний університет «Львівська політехніка»

Питання етико-естетичної культури стилю сучасного оратора є досить актуальним, адже, виступаючи публічно, промовець перебуває в центрі уваги аудиторії, яка сприймає та оцінює його за індивідуальними особистісними характеристиками і за місцем та роллю в суспільстві. Саме тому успіх промови оратора залежить не лише від його мовлення, але й від його зовнішності, манери поведінки. Усе це має велике значення для промовця і підвищує його рейтинг. У зв'язку з цим до образу оратора, його особистості висувують суворі вимоги.

Загалом етико-естетична культура сучасної людини – це рівень її естетичного виховання, розвитку, обізнаності; вона охоплює інтелект, чуттєвість, почуття прекрасного, демонструє рівень засвоєння естетичних цінностей, ступінь оволодіння естетичною культурою, що проявляється в можливості пізнавати та створювати красу. Ця культура проявляється у спілкуванні, поведінці, одязі, у ставленні до мистецтва, літератури тощо. Передусім це дотримання моральних норм та правил поведінки людини у стосунках з іншими людьми [2].

Важливу роль у публічному мовленні відіграє імідж особи. З усієї величезної кількості матеріалу щодо створення іміджу люди беруть те, що використовувати найлегше: усміхатися вусім і скрізь, демонструвати щирість і увагу, стежити за взуттям і зачіскою, одягом. Наше оточення на по-

див швидко розгадає усі наші «хитрощі». Можна вдавати щирість скільки завгодно, але фальш рано чи пізно буде виявлена. Отже, імідж – це завжди єдність внутрішнього й зовнішнього єства особистості.

У свідомості інших людей враєння про конкретну особу формується з перших моментів контакту, надійність першої візуальної оцінки становить 80 %. Аби справити добре враєння на партнера, деякі закордонні фахівці рекомендують користуватись правилом «12»:

«Перші 12 кроків назустріч партнеру повинні бути впевнені, рішучі;
Перші 12 слів – приємні;
Перші 12 дюймів зверху та перші 12 дюймів знизу – бездоганні» [1].

У своєму професійному житті людина повинна вдягатися відповідно до дрес-коду, який є майже в кожній установі, встановлений керівництвом і необхідний до дотримання кожному працівникові. Звичайно, що кожна людина хоче одягатися так, як їй це подобається, комфортно та зручно. Кожен хоче виражати свою індивідуальність, неповторність та особливість через одяг, але працівник в установі повинен дотримуватися певних правил та норм, бо дрес-код є певним етико-естетичним відображенням стилю людини.

Деяким людям достатньо одного погляду, одного слова, щоб зрозуміти, чи вихованою є людина. Манери поведінки, жести, міміка, постава, мовлення, сленг, «оболонка» людини (одяг) – усе це є зовнішньою культурою, тобто тим, що ми можемо побачити візуально [2].

Хороші манери включають, крім вищезазначеного, і те, як ми виглядаємо та поводимося, хоча не всі чітко усвідомлюють це. Відповідний, адекватний зовнішній вигляд демонструє вашу повагу до себе, до інших і до конкретної ситуації та подій.

Для того, щоб створити необхідний образ мовця і завдяки цьому посилити свій вплив на інших, необхідно:

- стежити за правильною поставою (це створює образ упевненої в собі людини);
- зберігати спокійний темп рухів (не завжди довіряють тому, хто завжди спішить або дуже повільно рухається);
- уникати невігідних позицій, дотримуватися потрібної дистанції під час спілкування;
- використовувати міцний і короткий потиск руки при зустрічі як засіб встановлення контакту;
- дивитися в очі співрозмовникові;
- частіше усміхатися [3, с. 275].

Важливе місце у виступі оратора відіграють його внутрішні риси. Аристотель називав три речі, які викликають довіру до оратора: розум, чесність і прихильність. Особлива увага звертається на впевненість оратора у собі.

Впевненість можна виробляти так:

- опанувати та вдосконалити професійну майстерність;
- поводитися адекватно в різних ситуаціях спілкування;
- підтримувати та зміцнювати здоров'я та працездатність;

- створювати сприятливий зовнішній вигляд, відповідний імідж [4, с. 313].

Варто виділити також правила приязної поведінки, зокрема:

- ставтеся доброзичливо до всіх людей довкола Вас;
- не чекайте, доки Ви сподобається людям – уявіть собі, що Ви вже їм сподобались;
- виявляйте ініціативу в приязному ставленні: вітайтеся й усміхайтеся перші;
- намагайтеся вести розмову довірливим тоном;
- підкреслюйте свою згоду зі співрозмовником [4, с. 313].

І нарешті прихильне ставлення до мовця проявляється через його вміння слухати. Виділяють такі умови:

Умова 1: Ніяких додаткових думок.

Умова 2: Доки ви слухаєте, не можна обдумувати наступне запитання, а тим більше не можна готувати контраргументи.

Умова 3: Потрібно сконцентруватися тільки на тій темі, про яку йдеться.

Умова 4: Будьте фізично уважні. Поверніться обличчям до того, хто говорить.

Умова 5: Дотримуйтеся з ним візуального контакту.

Умова 6: Сидіть або стійте на такій відстані від співрозмовника, яка забезпечує зручне спілкування для обох.

Умова 7: Спостерігайте за невербальними сигналами того, хто говорить.

Умова 8: Намагайтеся висловити розуміння.

Умова 9: Відповідайте на прохання відповідними діями. Пам'ятайте: часто мета співрозмовника – отримати щось реально відчутне, наприклад, інформацію, зміну думки тощо. У цьому разі адекватна дія – найкраща відповідь [4, с. 315].

Отже, під час спілкування людина набуває свого власного неповторного стилю, який є для неї найкомфортнішим і максимально зрозумілим для інших. Стиль спілкування характеризується морально-етичною культурою – культурою мовлення, поведінки, почуттів, етикету. Знання та дотримання цих правил і норм необхідні для етико-естетичної культури стилю сучасної людини в побуті та професійному житті.

Література:

1. Етика державного службовця: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sinp.com.ua/work/136939/Etika-derzhavnogo-sluzhbovcya>.
2. Етико-естетична культура стилю сучасної людини: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://estetica.etica.in.ua/etiko-estetichna-kultura-stilyu-suchasnovi-lyudini/>.
3. Мацюк З. С. Українська мова професійного спілкування : навчальний посібник / З. С. Мацюк. – К. : Каравела, 2011. – 352 с.
4. Сербенська О. А. Культура усного мовлення: Практикум : навч. посібник / О. А. Сербенська. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 216 с.

УДК:159.9

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ ПЕРШОГО КУРСУ ДО НАВЧАННЯ В УНІВЕРСИТЕТІ

Кувік Я.М.

*Наук. керівник – О.А. Кривошишина, д-р психол. наук, професор
професор кафедри практичної психології та педагогіки
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*

Останніми роками проблема адаптації студентів до нового колективу стала предметом спеціальних досліджень. Вступаючи до вищого навчального закладу, абітурієнти зіштовхуються з низкою проблем, які пов'язані з недостатньою психологічною готовністю до навчання в університеті, з руйнуванням роками вироблених звичок, установок, навичок, цінностей вихованців середньої школи і виробничих колективів, втрати роками закріплених взаємин з колективом та формуванням нових навичок, а також з невмінням здійснювати психологічну регуляцію власної діяльності та поведінки. Студенти потрапляють у нові та незвичні для них умови, що спричиняє злам динамічного стереотипу та емоційних переживань, які з ним пов'язані.

Термін «адаптація» використовують у різних галузях наукового знання, проте науковці ще не виробили єдиної думки про його зміст. Одні дослідники говорять про адаптацію як процес, результат «приспособлення», а інші – як про «взаємодію» людини з людиною чи групою осіб або як «взаємодію» людини та самого середовища. Адаптація передбачає складні, багаторівневі взаємини у сфері «людина – людина» [3].

Сама адаптація передбачає передусім активність суб'єкта діяльності, яка вимагає обмірковування власних дій і вчинків з метою пошуку щодо пристосування альтернативних рішень до конкретних умов життєдіяльності.

Здатність кожної молодої людини досягнути сукупність соціальних ролей припадає на студентський вік – активний етап формування соціальної зрілості, коли розвиваються такі риси особистості, як рішучість, цілеспрямованість, наполегливість, самостійність, ініціативність, уміння володіти собою.

У юності зростає інтерес до моральних проблем, таких як сенс буття, життєві цілі, спосіб життя, любов, вірність тощо. Саме у 17–19 років відбуваються пошуки власного духовного простору, загострюється потреба смислового самовизначення, взаємодія з «іншим», «новим» що може породжувати конфлікти, протистояння, викликати неадекватні реакції та оцінки [1].

Складовими соціально-психологічної адаптації є: пристосування індивіда до групи, всього студентського колективу; прийняття нормативно-правових вимог перебування у ВНЗ; осмислене прийняття норм моралі та культури; адаптація до умов проживання в гуртожитку; стан психологічного задоволення (незадоволення), комфорту (дискомфорту), відчуття внут-

рішньої та зовнішньої гармонії (дисгармонії) від успішності (неуспішності) професійної, соціальної та біологічної адаптацій; уміння здійснювати психологічну саморегуляцію поведінки й діяльності [2].

І.Д. Бех, В.Г. Гамов виділяють внутрішні та зовнішні чинники, які впливають на психологічну адаптацію студентів. Причому В.Г.Гамов характеризує зовнішні чинники як ті, що пов'язані з новими обставинами й нормами життя (проживання в гуртожитку, графік навчання, система вимог та нові форми підготовки), та ті, що пов'язані з новими стосунками, входженням у нову малу групу [1]. У розумінні внутрішніх чинників до цього науковця приєднується Т.М. Титаренко й подає їх як вікові особливості студентів, що виражаються в пошуку сенсу життя, страхові самотності й прагненні особистісного щастя, створення сім'ї та професійного самовизначення, можливості реалізації своїх здібностей [4].

Н.Є. Герасимова визначає такі чинники психологічної адаптації:

- характерологічні особливості і якості особистості;
- вміння здійснювати психологічну саморегуляцію поведінки й діяльності;
- наявність служби психологічної підтримки [4].

Процес адаптації першокурсників створює труднощі, а саме: недостатню психологічну підготовку юнаків до самостійного життя, тобто невміння чи не бажання самостійно приймати рішення або брати на себе відповідальність за них, що підсилюється браком щоденного контролю з боку батьків; пошук універсального режиму між працею та відпочинком, налагоджування процесу самообслуговування в побуті, особливо коли відбувається відхід від батьків і переїзд до гуртожитку; невизначеність мотивації вибору професії; нові умови діяльності студента у ВНЗ. Такі труднощі є різними за походженням, вони неминучі, є суб'єктивними та пов'язані зі слабкою підготовкою, вадами виховання в родині та школі.

Отже, чинниками психологічної адаптації студентів пешого курсу до умов навчання є: індивідуально-особистісні особливості розвитку психічних процесів; адаптивна здатність індивіда; характерологічні особливості й риси особистості; вміння проводити психологічний самоконтроль поведінки й діяльності; психологічна підтримка студента з боку батьків і родичів; готовність до вирішення нетипових ситуацій. Адаптація студентів в умовах університету є складним та динамічним процесом. Для цілеспрямованої та вдалої роботи щодо адаптації студентів у перший рік їхнього навчання необхідно звернути увагу на те, щоб під час навчального процесу викладачі використовували різноманітні методи навчання й виховання, прищеплювали практичні навички та любов до майбутньої професії; удосконалювалася система заохочень та самоврядування під час навчання, підтримка як морального, так і психологічного стану студентів.

Література:

1. Войтович Н. Відмінності шкільного та студентського колективів як аспект проблеми адаптації першокурсників до умов ВЗО // Психологічна адаптація студентів першого курсу до умов навчання у ВЗО: 36. наук. ст. – Луцьк : Держ. ун-т ім. Лесі Українки, 1999. – С. 57–65.
2. Гришанов Л.К., Цуркан В.Д. Социологические проблемы адаптации студентов младших курсов // Психолого-педагогические аспекты адаптации студентов к учебному процессу в вузе : Сб. науч. трудов. – Кишинев: изд-во Кишин. госуд. ун-та, 1990 – С. 3–17.
3. Концепція виховання дітей та молоді у національній системі освіти // Інформ. зб. Міносвіти України. – 1996. – № 13. – С. 2–15.
4. Налчяджан А.А. Психологическая адаптация. Механизмы и стратегии. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Эксмо, 2010. – С. 22–27.

УДК: 159.923.38

ДУХОВНІСТЬ ТА НАТХНЕННЯ ЯК КОМПОНЕНТИ ТВОРЧОСТІ ОСОБИСТОСТІ СПОРТСМЕНА

Курило А.Ю.

*Наук. керівник – О.А. Кривопишина, д-р психол. наук, професор,
професор кафедри практичної психології та педагогіки
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*

Діяльність людини тільки тоді стає творчістю, коли сприяє розвитку людської особистості, людської культури, а найголовніше – духовності особистості. Умовою успіху в творчості є систематична, наполеглива й напружена праця. За цієї умови виникають ті миті творчого піднесення, які називаються спортивним натхненням.

У дослідження творчості зробили вагомий внесок такі вчені, як В. Моляко, О. Кривопишина, С. Симоненко, Я. Пономарьов, Д. Боярин, Н. Маценко, Д. Богоявленська, В. Роменець, Д. Лук, А. Коваленко та ін.

Духовність – це сукупність системно інтегрованих особливостей когнітивно-інтелектуальної, почуттєво-емоційної та вольової сфер, яка забезпечує здатність людини до психічно-особистісного вдосконалення та самовдосконалення. Інакше кажучи, духовність, з одного боку, є системно інтегрованою складовою психіки, з іншого – синергетичним чинником взаємодії різних психічних сфер людини. Духовність як психологічний феномен є творчою здатністю людини до психічної самореалізації та самовдосконалення й має складну структуру [3; 4]. Для аналізу складових духовності спортсмена ми використали системний підхід, який передбачає розгляд об'єкта дослідження (в нашому разі – духовності) як системи, тобто певної відокремленої множини елементів, що взаємодіють (А. Авер'янов, В. Афана-

сьєв, В. Садовський) [4]. З позицій системного підходу духовність можна зарахувати до динамічних відкритих систем. Динамічність духовності проявляється у здатності її структурних компонентів до певних змін, а отже, до метаморфоз самої духовності, рівнів її розвитку. Відкритість духовності як системи полягає в її можливості взаємодіяти на різних рівнях з біологічним та соціокультурним довкіллям [3; 4; 5].

Поняття «система» найтісніше пов'язане з поняттям «структура», що означає побудову системи, тобто певну кількість елементів та характер їх взаємозв'язку. Структурні елементи системи теж є складними системами. Для найповнішого дослідження сутності та особливостей розвитку духовності як системи вчені теоретично дослідили її структурні компоненти як підсистеми [4]:

Потребово-ціннісний компонент включає духовні потреби та духовно-ціннісні орієнтації. Під духовними потребами розуміємо прагнення спортсменів до засвоєння загальнолюдських та індивідуальних цінностей та створення їх у процесі духовних видів діяльності. Наявність цінностей є виявом небайдужості особистості спортсмена в ставленні до навколишнього, яка виникає зі значущості різних сторін, аспектів навколишнього світу для життя. Особистість починає узгоджувати й будувати свої взаємини з іншими, спрямовувати зусилля на самовдосконалення відповідно до своїх ціннісних орієнтацій, власних переконань і поглядів, що є виявом її духовних потреб у самореалізації й саморозвитку [4; 5].

Духовно-ціннісні орієнтації розглядаємо як відносно стійку систему спрямованості інтересів, потреб особистості спортсмена, націлену на процес інтеріоризації духовних цінностей. Водночас це позитивна психічна установка на духовний тип поведінки [4].

Вчинково-поведінковий компонент, до якого зараховуємо духовний тип поведінки, духовний саморозвиток та духовний учинок.

Духовний тип поведінки виявляється у ствердженні людиною у своїй життєдіяльності гуманістичних та естетичних загальнолюдських ідеалів, тобто цінностей, які виступають метою життєтворчості.

Когнітивно-інтелектуальний компонент визначений такими особливостями інтелектуальної сфери, як спостережливість, допитливість, глибина, самостійність, критичність мислення.

Вольовий компонент духовності виявляється в таких рисах особистості: цілеспрямованість, наполегливість, самовладання, саморегуляція, а також відрізняється специфікою мотивів вольових дій, які ґрунтуються на духовних потребах, інтересах.

Почуттєво-емоційний компонент духовності передбачає розвиненість емоційної сфери, а також духовних станів.

Гуманістичний компонент духовності виявляється в ставленні людини до будь-якої форми життя як найвищої цінності; повазі до внутрішнього світу інших, поєднаній зі здатністю до співчуття, та ре-

алізується через утілення у взаєминах з людьми найвищих духовних цінностей: добра, краси, любові.

Естетичний компонент духовності відображає специфічне чуттєво-емоційне та інтелектуально-когнітивне ставлення людини до навколишньої дійсності, відбиває прагнення до краси, гармонії, досконалості й виявляється в потребі та здатності сприймати естетичні об'єкти, а також переживати почуття естетичного задоволення [1; 4].

Систематична, наполеглива й напружена праця є умовою успіху у творчості особистості спортсмена. За цієї умови виникають ті миті творчого піднесення, які називають спортивним натхненням і за яких особливо успішно з'являються нові способи розв'язання завдань, нові продуктивні ідеї, виникають центральні образи тощо.

Натхнення – особливий стан людини, типова для творчості риса, її складова, для якого характерна, з одного боку, висока продуктивність, з іншого боку – величезне піднесення й напруга сил людини [2; 6].

Отже, духовність можна зарахувати до динамічних відкритих систем, динамічність яких проявляється у здатності структурних компонентів до певних змін, а отже, й до метаморфоз самої духовності. Спортивне натхнення як один з компонентів творчості, характеризується напруженням усіх сил спортсмена. Воно виникає під час роботи як певний її наслідок, а не перед нею. Звідси випливає, що для успішного досягнення мети треба систематично й регулярно працювати, а не чекати натхнення. Натхнення виникає після наполегливої роботи, тому, за словами П. Чайковського: «Натхнення – це така гостя, яка не любить навідувати лінивих» [7].

Література:

1. Богоявленская Д.Б. Интеллектуальная активность как проблема творчества. – Ростов, 1983. – 173 с.
2. Горбунов Г.Д. Практична психологія та її основні напрямки в сучасному спорті. – Л. : Нева, 1977. – С. 33.
3. Лук А. Н. Психология творчества. – М. : Наука, 1978. – 127 с.
4. Маценко Ж.М. Духовність: феномен психології та об'єкт виховання. – К., Освіта України. 2010. – 100 с.
5. Роменець В. А. Психология творчества. – К.: Либідь, 2001. – 288 с.
6. Спортивна психологія в працях вітчизняних спеціалістів. – СПб. : Пітер, 2002. – С. 18.
7. 3 листа до Надії Філаретівни фон Мекк 24 червня 1878 р.

УДК: 159.937.53-056.29

ОНТОГЕНЕТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЧАСОВОЇ ПЕРСПЕКТИВИ В СУЧАСНОМУ КУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ**Меленчук Н.Р.**

*Наук. керівник – О.Є. Клименко, канд. психол. наук,
ст. викладач кафедри практичної психології та педагогіки
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*

У сучасній психологічній науці постає потреба вивчення часової перспективи та сприйняття часу особистістю, оскільки дані поняття взаємозумовлюють одне одного. Є різноманітні підходи до визначення понять «часова перспектива» та «сприйняття часу», та незважаючи на це, вони ще досі недостатньо вивчені. Постановка проблеми формування часової перспективи особистості полягає не тільки в теоретичному інтересі, але й у зв'язку з очевидною залежністю формування та трансформації моделі власного майбутнього людини від мікро- й макросоціальних умов конкретного історичного часу, в якому живе суб'єкт.

Дослідження закономірностей функціонування людини в часі, засновані на історичному і біографічному підходах, розпочали в 20-30-хх рр. ХХ ст. західні психологи [1, с. 29]. Перші спроби огляду психологічного часу особистості в масштабі її життя, вивчення зв'язку життєвого шляху особистості й вікової періодизації, співвіднесення зовнішніх і внутрішніх подій життя належать П. Жане, Л Севу., П. Фрессу, Ш. Бюлеру.

На основі аналізу психологічної літератури можна зазначити, що психологічний час – це відображення в психіці людини часових відношень між подіями в її життєвому шляху [7, с. 55]; форма переживання часу, що характерна для особистості, яка представляє певну культуру і породжена нею [9, с. 67]; особистий час психічних процесів [3, с. 28]; одна з координат життєвого світу особистості, час життєвого світу особистості [10, с. 95]; переживання, спогади, очікування, передчуття, мрії, надії [8, с. 181] тощо. Результатом актуалізації у свідомості людини феномену психологічного часу є поява першого часового новоутворення – «почуття дорослості», відчуття психологічного часу як особистісного надбання.

К. Левін встановив взаємозв'язок між минулим, сьогоденням і майбутнім, він підкреслював, що коли людина сприймає, переживає своє справжнє становище, то воно неминуче пов'язане з її очікуваннями, бажаннями, уявленнями про майбутнє й минуле. Таке включення майбутнього і минулого життя в контекст цього К. Левін назвав тимчасовою перспективою. Він уперше поставив питання про існування одиниць психологічного часу різної спрямованості, що послужило стимулом для подальшого дослідження «часової перспективи особистості» [4].

Як показали дослідження та спостереження, на точність сприйняття часу впливають не тільки особистісні й ситуативні особливості, але й вікові. Дослідження показали, що з певними стадіями онтогенетичного розвитку пов'язані

здібності до певних форм оцінки часу. Недооцінення маленьких і переоцінення великих проміжків часу виявилася в середньому в дітей та підлітків більше, ніж у дорослих. Якщо у дорослих переоцінка хвилинних проміжків становила близько 33%, то в дітей у віці від 7 до 19 років вона може досягати 75%. Вже до 6–7 років діти можуть досить точно відмірювати короткі тимчасові інтервали, але переоцінюють їх словесно в кілька десятків разів. Повною мірою здатність до адекватної оцінки часу формується у дітей до 15–16 років [2].

Для дитини з усіх вимірів часу найважливішим є теперішнє, «зараз». Дитина слабо відчуває плин часу. Дитяча перспектива в минуле невелика, а всі значущі переживання дитини пов'язані з її обмеженим особистим досвідом. Майбутнє також уявляється їй тільки в узагальненому вигляді.

У підлітка ситуація змінюється. Перш за все, з віком помітно прискорюється суб'єктивна швидкість плину часу. Розвиток часових уявлень тісно пов'язаний як з розумовим розвитком, так і зі зміною життєвої перспективи дитини. Сприйняття часу в підлітка ще обмежене безпосереднім минулим і сьогоднішнім, а майбутнє йому здається майже буквально продовженням теперішнього. У юності часовий горизонт розширюється як углиб, охоплюючи віддалене минуле та майбутнє, включаючи вже не тільки особисті, але й соціальні перспективи [5].

Зміна часової перспективи пов'язана з переорієнтацією юнацької свідомості з зовнішнього контролю на самоконтроль і зростанням потреби в досягненні конкретних результатів. Розширення часової перспективи – зближення особистого історичного часу. У дитини ці дві категорії майже не пов'язані одна з одною. Історичний час вона сприймає як щось безособове, об'єктивне. Дитина може знати хронологічну послідовність подій та тривалість епох, але вони можуть видаватися їй однаково далекими. Тимчасова перспектива дуже важлива для розуміння вікової динаміки рефлексивного «Я». Роздуми про себе й напрямок свого життя виникають мимоволі, за випадковим приводом. Розпливчастість уявлень про час позначається й у самосвідомості, в якій пристрасна жадоба нового досвіду може змішуватися зі страхом перед життям [6].

Отже, поняття «часова перспектива» в узагальненому сенсі розуміють як уявлення особистості про майбутнє, сьогоднішнє та минуле, які існують у її свідомості в цей момент. Сприйняття часу залежить від вікових особливостей, стресових ситуацій та життєвих труднощів, які переживає особистість.

Література:

1. Васильковская С.В., Соколюк О.Б. К проблеме генезиса психологического времени // Психология личности и время: Тезы докладов и выступлений на Всесоюзной научно-теоретической конференции. – Ч. 1. – Черновцы : ЧГУ, 1991. – С. 78-80.
2. Вудроу Г. Сприйняття часу // Експериментальна психологія / За ред. Г. Стівенса. – М., 1966. – 217 с.
3. Головаха Е.И. Психологическое время личности / Е. И. Головаха, А. А. Кроник. – К. : Наук. думка, 1984. – 209 с.

4. Гранін Д.А. Річка часів / Д. А. Гранін. – М.: Правда, 1985. – 316 с.
5. Лой А.М., Шинкарук О.В. Час як категорія соціально-історичного буття // Питання філ. – 1979. – № 12. – С. 14–22.
6. Луцковская С. Д. Ставлення до часу в досвіді дошкільнят // Зап. психол. – 2000. – № 4. – С. 32–38.
7. Мандрикова Е.Ю. Особенности психологического времени безработных // Вопросы психологии. – 2006. – № 6. – С. 54–63.
8. Панок В. Основи практичної психології / В. Панок, Т. Титаренко, Н. Чепелева та ін.: Підручник. – Вид.2ге, стереотип. – К.: Либідь, 2006. – 536 с.
9. Портнова Г.В., Балашова Е.Ю., Вартанов А.В. Феномен «когнитивного захватывания» при оценивании временных ин тервалов // Психологический журнал. – 2006. – Т. 27. – № 1. – С. 67–80.
10. Стецьків І.А. Проблема часу в теорії життєвого шляху // Проблема загальної та педагогічної психології. – К., 2001. – Т.3.– Ч.7. – С. 207–213.

УДК 331.452

ЗАЛЕЖНІСТЬ ВИРОБНИЧОГО ТРАВМАТИЗМУ ВІД ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНИХ ЧИННИКІВ ТРУДОВОГО ПРОЦЕСУ

Небелюк В.І.

*Наук. керівник – О.Б. Горностаї, канд. техн. наук, доцент,
доцент кафедри промислової безпеки та охорони праці
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*

Трудова діяльність – джерело розвитку суспільства, створення матеріальних, духовних та культурних цінностей, це умова існування кожної людини. Проте статистичні дослідження показують, що протягом багатьох років виробничий травматизм займає третє місце за рівнем смертельних випадків. За даними Держпраці України, рівень виробничого травматизму становив у 2014 р. – 6318 осіб, з них 548 смертельних випадків, 2015 р. – 4260 осіб травмовано, з них смертельно – 375, 2016 р. – 4428 (смертельно 400 осіб). Уже за шість місяців 2017 року Держпраці зафіксувало 2137 випадків виробничого травматизму, з них 161 смертельний [1]. Основними причинами травматизму є організаційні, технічні і психофізіологічні. Останніми роками велика кількість нещасних випадків стається також через психофізіологічні причини. Це є наслідком низки причин, а саме: праці людей у стесових ситуаціях, неврегульованого режиму праці та відпочинку, конфліктів у колективі тощо. Дослідження проводять і підтверджують як вітчизняні, так і європейські дослідники.

Однією з причин травматизму є неврегульований режим праці та відпочинку. Ще на початку ХХ ст. вчений-фізіолог І.М. Сеченов звернув увагу, що оптимальне співвідношення тривалості періодів «робота: відпочинок» закладене природою стосовно циклів «систола (скорочення): діастола (розслаблення)» серцевого м'яза як один до двох – співвідношення, за якого серце зберігає пра-

цездатність протягом усього людського життя. Такому стану речей схематично відповідає 8-годинний робочий день у 24-годинному добовому циклі. Сучасні фізіологічні дослідження в умовах реального виробництва показують, що через вісім годин напруженої роботи в людини знижується частота пульсу, рівень неспання, але може прискорюватися реакція в разі порушення здатності диференціювати сигнали, в одних рееструється активізація функцій розумової діяльності, в інших – їх ослаблення [2].

Масштабні дослідження в 15 країнах Європейського Союзу, що охопили близько 20 тисяч працівників, виявили прямий зв'язок між кількістю відпрацьованих за тиждень годин і кількістю скарг на самопочуття, особливо – психосоматичні розлади (біль у ділянці серця, шлунка, порушення сну, відчуття стресу та загальної втоми) й опорно-рухового апарату (біль у спині, м'язах, плечах, руках і ногах). Найбільш різко вираженим цей зв'язок стає з частотою психосоматичних розладів після перетину межі 39–40 годин роботи на тиждень.

Тривала понаднормова робота може призвести до розвитку перевтоми, психічного виснаження. З часом може сформуватися хронічна втома (під час якої місяцями людина не почуватися відпочилою навіть після тривалого сну) і, в гіршому разі – «кароши» (вперше описане в Японії в кінці 70-х років ХХ ст. як смерть від крововиливу в мозок після тривалого систематичного перепрацювання) [2].

Стрес – це ще один з негативних чинників, що часто призводять до травматичних виробничих ситуацій. За даними Європейського агентства з безпеки праці та охорони здоров'я на робочому місці, до 40 млн працівників у країнах ЄС страждають від захворювань, що пов'язані зі стресом. На наслідки стресів припадає 25% робочих днів, пропущених через хворобу, а витрати тільки з оплати лікарняних у зв'язку з цим становлять 20 млн євро на рік. Загалом економічні втрати від стресу оцінюють у 150 млн євро [2].

Міжнародне бюро праці визначило низку рекомендаційних правил, яких необхідно дотримуватимся керівникам для запобігання стресові працівників на робочому місці. Серед них: залучення працівників до ухвалення рішень щодо організації їхньої праці, свобода дій працівників; можливість працівникам набувати нових умінь і навичок; заохочувати працівників брати участь у поліпшенні умов праці; організація регулярних зустрічей для обговорення виробничих проблем та їх рішень; дружній мікроклімат у колективі та підтримання тісних стосунків між керівниками та працівниками; організація соціальних заходів у робочий час або після нього.

Література:

1. Статистика травматизму на виробництві [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dsp.gov.ua/category/diyalnist/travmatyzm-na-vyrobnytstvi/>.
2. Правильне співвідношення «робота : відпочинок» – запорука збереження здоров'я [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.zid.com.ua/ukr_creativework/pravyline-spivvidnoshennya-robota--vidpochynok--zaporuka-zberezhennya-zdorovyua.

УДК 177

К ВОПРОСУ О НОРМАХ МОРАЛИ*Мирхайдарова Г.И.*

*Науч. руководитель – О.Б. Воробьева, канд. филос. наук, доцент,
доцент кафедры философии и истории науки
Самарский государственный университет путей сообщения
(Российская Федерация)*

Возникновение морали в культуре человечества связано с необходимостью регулировать поведение людей. Идеалы морали возникли из представлений людей о благе, правильности, добре, честности, совестливости. Если человек соответствует этим критериям, то его поведение можно считать моральным, а если нет, то аморальным. То есть моральным поведением можно считать то поведение, которое отвечает всеобщим интересам и является полезным для общества в целом. Мораль меняется в ногу со временем, и общество принимает новые правила поведения.

Человеку, существующему в обществе, необходимо создавать принятые обществом шаблоны поведения для взаимодействия с другими людьми. Моральные нормы могут кодироваться в традициях и обычаях, так как они усваивают нравы, традиционные формы поведения. Такие шаблоны поведения людей регулируют их действия и называются культурными нормами. Обычаи передаются из поколения в поколение и хранятся на протяжении многих веков. Эти культурные нормы воплощены в идеологии, этических учениях, религиозных концепциях. Однако, наряду с этим, у всех слоев и групп населения планеты имеются свои представления о нормах морали.

Для того, чтобы понять сущность морали, необходимо определить, на что она опирается, что заставляет человека быть моральным.

Мораль базируется на общественном мнении. Одобрение и осуждение обществом поведения отдельных личностей заставляет соблюдать моральные нормы. Если человек придерживается норм морали, то его называют человеком воспитанным, сохраняющим свое доброе имя, а если нет, то общество его осуждает и пытается пристыдить.

Другой основой морального поведения является совесть. Человек сам решает: соблюдать общественные нормы или следовать личным устоям. И от сделанного отдельным индивидом выбора зависит отношение к нему других людей, его социальное положение. Человек, придерживающийся норм морали, отличается от аморального не только тем, что его поведение легко подчинить общепринятым нормам. Личность не может быть без морали, каждый человек должен оценивать свое поведение. Мораль становится целью, она помогает развиваться в духовном направлении, помогает личности самоутвердиться. Некоторые люди достаточно негативно высказываются о морали. Но отвергая одни нравственные ценности, индивид принимает другие и следует им, не осознавая этого. Если человек выходит за рамки допустимого обществом поведения, это ведет к разрыву

социальной средой связей с данным лицом, его отвергают. Однако, нарушая нормы морали, человек не всегда позволяет нарушать их другим людям, особенно когда дело касается его самого и близких ему людей. Такому человеку приходится признавать необходимость нравственности.

В сознании каждого человека возникает потребность в других людях. Духовная связь людей невольно включает в себе их неоспоримое доверие, доброту, желание помогать друг другу. Взаимосвязь людей, возникающая из-за процесса социализации, является объективной основой морали – ведущего духовного регулятора жизни общества. Для существования в обществе человеку необходимо контактировать с другими людьми, находить к ним подход. Однако, для осуществления общих целей и поддержания общих интересов людям необходимо мыслить в одном направлении, у них должно быть одинаковое представление о правильности их действий. Если такой взаимосвязи между людьми нет, то и добиться поставленных целей вместе у них не получится.

Таким образом, моралью – нормами поведения – являются навыки согласования интересов людей друг с другом и с интересами общества в целом через правила. Мораль является системой норм, правил, оценок, она регулирует поведение людей в обществе для достижения как личных, так и общественных целей. В морали заложены стереотипы, шаблоны, алгоритм поведения человека, которые общество признает на данный момент как аксиому. Существование морали можно интерпретировать как признание обществом просто факта, что жизнь и интересы отдельного человека гарантированы только в том случае, если обеспечено прочное единство общества в целом.

Моральные нормы воспитывают в людях с раннего детства. Они становятся, можно сказать, привычкой. Дети по реакции своих родителей понимают, что можно делать, а за что их будут ругать. Окружающие формируют нормы культуры путем осуждения или одобрения. Поэтому огромную роль в передаче духовного опыта от поколения к поколению играет система образования. Человек, входящий в социальную жизнь, усваивает нормы поведения, восприятие жизни, отношение к окружающей среде так, как диктует ему эти правила данное общество.

Путем проб и ошибок, имея влияние со стороны других групп, общество подбирает оптимальные нормы поведения, повторяет, закрепляет их и принимает для удовлетворения потребностей и достижения целей. Если опыт оказывается успешным, то такой вариант поведения становится обычаем или культурой.

Литература:

1. Боголюбов Л.Н. Человек и общество. – 7-е изд. – М. : Просвещение, 2001. – 414 с.
2. Гусейнов А. А. Философия, мораль, политика. – М. : Академкнига, 2002.
3. Дробницкий О.Г. Моральная философия: Избранные труды. – М.: Гардарики, 2002. – С. 272–299.

УДК 378.316

ФОРМУВАННЯ ОБРАЗУ ЛІДЕРА В СУЧАСНОМУ СОЦІО-КУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ*Поліщак А., Гавришкевич В.**Наук. керівник – О.В. Повстин, канд. екон. наук, доцент,
завідувач кафедри права та менеджменту у сфері цивільного захисту
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*

Складні політичні, економічні та соціальні умови життя сучасного суспільства створюють перед нами якісно нові життєві орієнтири та бар'єри для конкурентоспроможного функціонування, мобільності й опанування обраних професійних ролей на сучасному ринку праці, де успішність професійної діяльності фахівця залежить не лише від його підготовки, а й від соціальної активності, відповідальності та особистого розвитку, які передбачають сформованість лідерських рис особистості.

Лідерство – це здатність завдяки особистим рисам здійснювати вплив на поведінку окремих осіб і груп з метою зосередження їхніх зусиль на досягненні загальних цілей. Проте зміст поняття «лідерство» характеризується багатогранністю та універсальністю. Воно давно виступає предметом наукових досліджень, але все ще не є до кінця вивченим явищем, а тому проблема залишається актуальною.

До першого покоління теорій лідерства належить теорія «великої людини», яка виникла в середині XIX ст. й домінувала до початку XX ст. Родоначальником цієї теорії вважають шотландського історика Томаса Карлайла, який у 1841 р. написав, що «історія світу – це біографія великих людей». В основі теорії лежало припущення про те, що лідери – це виняткові люди з вродженими лідерськими рисами: харизмою, інтелектом, мудрістю та певними фізичними даними. Оскільки як тогочасні лідери були вихідцями з аристократії, то це привело до висновків, що лідерство нерозривно пов'язане з соціальним походженням [1].

Ми погоджуємося з думкою, що бути лідером означає бути попереду: займати найвищу посаду, досягати високих спортивних або творчих результатів, перемагати у виборчих процесах, впливати на громадську думку, ініціювати зміни в суспільних процесах. Але з часом поняття лідерства змінюється. Ми живемо в новому світі і пропонуємо ознаки «нового лідерства».

Є думка, що лідерство – це щось, що ми робимо щодо інших людей, ми ж вважаємо, що лідерство – це те, що ми робимо разом із людьми, які нас оточують у вирішенні тих чи тих завдань, це взаємодія з командою [2].

Бути лідером – означає керувати та вміти залишатися собою. Люди хочуть іти за особистістю, а не за виконавцем ролі, посадовою особою, бюрократом.

Аналіз багатьох літературних джерел, інформаційних матеріалів, відеоматеріалів дає нам змогу сформувати портрет сучасного лідера. Окрім зазначених рис, можемо стверджувати, що лідерство це: готовність ризикувати, навички міжособистісного спілкування, висока працездатність та наявність результату, завзятість, уміння ставити цілі, професійні знання, віра в себе, бажання досягти успіху, вміння знайомитися, спілкуватися з потрібними людьми, робота над тим, що приносить задоволення, доброзичливість, уміння довіряти інтуїції, уміння виконувати обіцянки, ініціативність та відповідальність, здатність мотивувати й надихати інших.

Отже, сучасний лідер завжди бачить кінцеву мету, тому він завжди знає, куди йти. Для нього характерне чітке усвідомлення того, як виглядає успіх і якими шляхами його можна досягти. Щобільше, людина з задатками лідера здатна дотримуватися визначених цілей навіть у несприятливих та екстремальних умовах і при цьому продовжує діяти цілеспрямовано, зберігаючи непохитну віру в успіх і мотивуючи цією пристрасною своєю оточення.

Література:

1. Пономаренко О. В. Проблема лідерства в ретроспективі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://intellect-invest.org.ua/pedagog_editions_e-magazine_pedagogical_science_vypuski_n1_2010_st_16/.

2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://studway.com.ua/chomu-lyudi-povinni-iti-za-vami-doslid/>.

УДК 316.7

КУЛЬТУРА ЯК ФАКТОР СОЦІАЛЬНИХ І ОСОБИСТІСНИХ ЗМІН

Радійчук О.О.

Наук. керівник – М.І. Сорокатиї, канд. фіз.-мат. наук, професор,

О.В. Білаш, канд. екон. наук, старший викладач

Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного

Соціальна зміна – зміна системи соціальних відносин, у вужчому сенсі – це зміна соціальної структури. Людина, як високоорганізована біологічна істота, володіє величезними адаптаційними резервами, що, своєю чергою, зумовлює здатність соціальної реальності зазнавати структурних змін [1, с. 307]. При цьому важливо розуміти, що соціальні зміни не зумовлені біологічною організацією людини: вона лише задає потенційну можливість таких змін, але не є їх поясненням. Одним із чинників таких соціальних змін є культура.

Історія людського суспільства може бути представлена як історія воєн і руйнувань, боротьби за владу, історія про те, як одні люди експлуатували інших і як при цьому розвивалася культура, змінювався соціум і система соціальних відносин. З появою знарядь праці з примітивних спільнот стали формуватися племена мисливців і збирачів, далі процес поділу праці поглиб-

лювався, що згодом привело до появи товарообміну, приватної власності, далі – перших міст-держав, монархічних форм правління. Першопричиною згаданих соціальних змін були культурні зрушення в соціальному розвитку: поява писемності, освіти, науки, ремісничих технологій та ін. У XVII–XVIII ст. у розвинених індустріальних суспільствах основними суспільними цінностями стають промислове виробництво й технології. Урбанізація та підвищена мобільність пом'якшували соціальне розшарування й зближували життєві стандарти різних верств суспільства. За кілька століть сформувалися багатонаціональні держави, імперії, які знову розпалися й перетворилися в мононаціональні, а в кінці XX ст. міграція змішує їх населення знову. Приблизно так можна показати вплив культури на розвиток цивілізації.

Зазначимо, що на нижчих етапах цивілізаційного розвитку домінує матеріальне, визначаючи культуру і спосіб життя суспільства в цілому, а в більш високорозвинених суспільствах домінує духовна культура.

У кін. XX – поч. XXI ст. постіндустріальне (інформаційне, технотронне) суспільство тільки починає розвиватися. Це високо урбанізоване суспільство, в якому основна частина національного доходу витрачається на виробництво засобів інформації і на людину, а не на кошти для фізичного існування, що дає змогу говорити про панівний вплив культури на соціальне життя.

Аналіз культури як чинника соціальних змін вказує на такі моменти, пов'язані з роллю культури в функціонуванні та розвитку суспільства: з одного боку, культура гостро реагує на зміни, що відбуваються в соціумі, з іншого, сама впливає на суспільство, визначаючи хід багатьох процесів (соціалізації, інституціалізації, утворення груп, соціальної мобільності).

Глибший аналіз впливу культури на соціальне життя індивідів і спільнот дає змогу стверджувати, що вплив культури на соціум відбувається декількома основними шляхами:

1. Через соціалізацію та формування окремої особистості. Дитина, з'явившись на світ, є безпорадною та цілком залежить від людей, що її оточують. Відповідно, дитина з перших хвилин життя опиняється під впливом наявних обставин, предметів, поглядів, прийнятих методів виховання дітей і т. д. Вона застає соціум з його правилами, нормами, приписами, що з'явилися задовго до її народження. Щоб увійти в цей світ і зайняти в ньому певне місце, маленькій людині потрібно навчитися багато чого, в тім числі головного – жити серед собі подібних. Встановлені зразки культури групи обмежують індивідуальне, що є в людині від народження – природні схильності, потяги. Так культура діє через людей, які її визнають і які пристосовуються до її зразків, приписів, цінностей, моделей. При цьому важливо розуміти, що виховання може моделювати вроджені біологічні властивості, але не усуває їх [3, с. 140]. Новонароджене жива істота стане особистістю тільки в результаті соціалізації: спілкуючись із собі подібними, засвоюючи досвід попередніх поколінь, норми і зразки поведінки, систему цінностей, що, своєю чергою, і становить культуру суспільства.

2. Через створення і впровадження цінностей. У механізмі впливу культури на суспільне життя особливо важливо розуміти, що культура формує системи ціннісних орієнтирів і їх критерії. Біологічні потреби, властиві людям, визначають їх поведінку. Потреби викликають в індивіда бажання їх задовольнити. Однак способи задоволення потреб і сама можливість задоволення будь-яких потреб залежать від системи цінностей, яка панує в суспільстві. При цьому система цінностей розвивається в рамках культури, чинячи серйозний вплив на хід суспільного життя.

3. Через зразки діяльності і зразки поведінки. Як індивід вирішує свої проблеми, не конфліктуючи з іншими індивідами, як поводить в тій чи тій ситуації, визначають зразки (своєрідні схеми) поведінки, сформовані в рамках окремої культури (визнані «нормальними» в певному суспільстві).

4. Через створення моделей інститутів і соціальних систем. Модель, на відміну від зразка, – бажана схема, пов'язана з цінностями, які слід успадкувати і повторити. Так з'являються стилі (моделі) в мистецтві, архітектурі, що впливає на організацію й функціонування інститутів і соціальних систем. Культура, з'явившись і розвиваючись одночасно з людським суспільством, є «необхідним атрибутом» будь-якого соціуму [2, с. 65].

Отже, культура, з'явившись і розвиваючись одночасно з людським суспільством, є необхідним атрибутом будь-якого соціуму. Історичний аналіз етапів розвитку людської цивілізації показує, що культура з плином часу набуває в сучасному суспільстві самодостатньої значимості. Культура – це продукт діяльності людини, який існує поза людським суспільством. Але при цьому культура складається з об'єктивованих продуктів діяльності, тобто продуктів, закріплених, доступних досвіді всієї спільності або, принаймні, певних груп, що існують уже незалежно від своїх творців. Соціалізація, формування системи цінностей, зразків і моделей – це найважливіші, але далеко не єдині, способи, за допомогою яких культура впливає на хід суспільного життя.

Література:

1. Гидденс Э. Устроение общества / Э. Гидденс. – М. : Академический Проект, 2003. – 528 с.

2. Манхейм К. Избранное: Социология культуры / Академия исследований культуры. – М.; СПб.: Университетская книга, 2003. – 96 с.

3. Щепанський Я. Елементарні поняття соціології / Я. Щепанський. – М. : Прогресс, 1969. – 240 с.

УДК 159.923

РОЛЬ ЭМОЦИОНАЛЬНОГО ИНТЕЛЛЕКТА В РАЗВИТИИ ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ ЛИЧНОСТИ

Рыняк Е.М.

*Науч. руководитель – Д.И. Наумов, канд. социол. наук, доцент,
доцент кафедры экономической социологии
Белорусский государственный экономический университет*

Категория «психологическая культура» характеризует сложный феномен, который можно рассматривать в нескольких ракурсах. В широком значении психологическая культура выступает как качественная характеристика функционирования психологического сообщества ученых и психологов-практиков, представленная совокупностью явлений творчества и профессиональных достижений. В узком смысле – как качество внутренней психической жизни человека, который выступает как субъект, личность и индивидуальность. Л.С. Колмогорова считает, что психологическая культура является составной частью базовой культуры личности, как системной характеристики человека. Она даёт возможность осуществлять жизненное самоопределение, саморазвитие и самореализацию, помогает успешной социальной адаптации и отражает удовлетворенность жизнью в целом [1]. Высокий уровень развития психологической культуры формирует у личности картину мира в понимании себя и окружающих людей через склонности к самопознанию, самоанализу, конструктивному общению, способность к регуляции своих эмоций, мыслей и действий. Эти компоненты напрямую связаны с понятием эмоционального интеллекта.

Эмоциональный интеллект, рассматриваемый как предмет психологического исследования, представляет собой относительно малоизученный феномен. В научный оборот термин «эмоциональный интеллект» впервые был введен в 1985 г. У. Пэйном. В зарубежной психологии исследованием эмоционального интеллекта занимались такие ученые, как Д. Карузо (теория эмоционально-интеллектуальных способностей), Д. Гоулман (теория эмоциональной компетентности), Р. Бар-Он (некогнитивная теория эмоционального интеллекта), Дж. Мэйер, П. Сэловей, Г. Орме, Д. Слайтер, Х. Вейсингери др. В отечественной психологии данной проблематикой занимаются такие исследователи, как Э.Л. Носенко, Н.В. Коврига, О.И. Власова, Г.В. Юсупова, М.А. Манойлова, Т.П. Березовская, И.Н. Андреева и др.

В психологии существует несколько подходов к трактовке данного понятия. К примеру, Дж. Мейер и П. Сэловей в рамках собственной концепции определили эмоциональный интеллект как способность глубокого постижения, оценки и выражения эмоций, способность управления эмоциями. Р. Бар-Он определяет эмоциональный интеллект как совокупность когнитивных способностей, знаний и компетентностей, которые создают возможности для эффективной жизнедеятельности человека.

Особый интерес представляет подход Д. Гоулмана, который определяет эмоциональный интеллект как способность к пониманию своих и чужих эмоций и управлению ими [2]. В 1995 г. Д. Гоулман разработал и теоретически обосновал модель эмоционального интеллекта. Структура эмоционального интеллекта Д. Гоулмана иерархична и включает следующие компоненты:

- идентификация и называние эмоциональных состояний, понимание взаимосвязей между эмоциями, мышлением и действием;
- управление эмоциональными состояниями – контроль эмоций и замена нежелательных эмоциональных состояний адекватными;
- способность входить в эмоциональные состояния, способствующие достижению успеха;
- способность читать эмоции других людей, быть чувствительным к ним и управлять эмоциями других;
- способность вступать в удовлетворяющие межличностные отношения с другими людьми и поддерживать их [2].

Позднее ученый модернизировал структуру эмоционального интеллекта и включил в нее только четыре компонента: самосознание, самоконтроль, социальное понимание и управление взаимоотношениями.

Согласно результатам эмпирических исследований, у испытуемых с низким уровнем эмоционального интеллекта также на низком уровне находится уровень осознанной саморегуляции эмоциональных переживаний. Они не умеют усиливать собственные позитивные эмоции и использовать их как основу для самомобилизации к развитию позитивного отношения к жизни. С повышением уровня эмоционального интеллекта возрастает уровень способности избавляться от негативных эмоциональных состояний и контролировать их возникновение.

Таким образом, все компоненты и характеристики, входящие в структуру эмоционального интеллекта, при достаточном уровне развития, позволят личности лучше понимать себя и других людей, что будет способствовать успеху в самопознании, саморазвитии, в межличностных отношениях и профессиональной деятельности.

На предмет возможности развития эмоционального интеллекта в психологии существует два противоположных мнения. Ряд ученых (Дж. Мейер и др.) придерживаются позиции, что повысить уровень эмоционального интеллекта невозможно, так как это относительно устойчивая способность, но возможно увеличить эмоциональную компетентность путем обучения. Представители другой точки зрения (Д. Гоулман и др.) считают, что эмоциональный интеллект можно развивать. В качестве аргумента выступает факт, что нервные пути мозга продолжают развиваться до середины жизни человека.

Для повышения эмоциональной компетентности личности существуют принципы, на которые необходимо опираться в повседневной жизни

ни. Соответственно, человеку следует учиться: расширять зону комфорта, не бояться попадать в новые условия, в которых могут возникнуть новые эмоции (знакомиться с новыми людьми, посещать незнакомые места, путешествовать); осознавать и анализировать новые эмоции сразу после их возникновения; быть активным слушателем; понимать и определять, какие эмоции испытывают другие люди (для этого читать книги по данной проблематике, использовать свой прошлый опыт взаимодействия с окружающими). В рамках образовательного процесса необходимо использование таких методов обучения, влияющих на развитие эмоциональной компетентности личности, как игра, арт-терапия, психогимнастика, дискуссионные методы, моделирование. В целом, это позволит развивать эмоциональный интеллект и, тем самым, обеспечить обогащение и развитие психологической культуры личности.

Литература:

1. Колмогорова Л.С. Становление психологической культуры школьника / Л.С. Колмогорова // Вопросы психологии. – 1999. – № 1. – С. 83–92.

2. Люсин Д.В. Способность к пониманию эмоций: Психометрический и когнитивный аспекты / Д.В. Люсин // Социальное познание в эпоху быстрых политических и экономических перемен; под ред. Г.А. Емельянова. – М., 2000. – С. 23–25.

УДК 330.837

ПОБІЧНІ ЕФЕКТИ КУЛЬТУРНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Сасько Д.-Х. А.

Наук. керівник – В.М. Черняк

Пряшівський університет у Пряшеві

(Словацька республіка)

«Якщо б ти навіть хотів цього, ти не можеш відокремити своє життя від людства. Ти живеш у ньому, ним і для нього. Ми всі створені для взаємодії, немов ноги, руки, очі». Ці слова належать римському імператору Маркові Аврелію та є актуальними досі. Світ ХХІ століття занурився в складний і вже неконтрольований процес, який став фоновим фактом нашої реальності. Цей процес – глобалізація.

Вільний онлайн-словник, що належить «Macmillan Publishers», надає таке визначення глобалізації: «поняття про те, що в результаті вдосконалення технологій та засобів комунікації у світі розвивається єдина економіка та культура». Власне під терміном «глобалізація» розуміють надання чому-небудь загального характеру, який стосується всієї земної кулі [3]. Глобалізація є процесом утворення світової економіки та культури із безлічі національних економік та культур. Складовою цього процесу є явище культурної інтеграції.

Інтеграція (від лат. *integrum* – ціле, лат. *integratio* – відновлення) – об'єднання чого-небудь у єдине ціле. [4, с. 35]. Інтеграція культури є процесом поглиблення культурної взаємодії між державами, історичними областями та національними групами.

Культурна інтеграція допомагає краще зрозуміти ментальність інших народів, запобігти виникненню конфліктів, поділитися знаннями і вміннями свого народу та зробити їх загальнолюдським надбанням. Зміцнення міжнародних зв'язків, розвиток комунікації та нові способи обміну інформації вивели процес зближення національних культур і цінностей на новий рівень. Значною мірою швидке поширення досягнень у різних галузях науки, нових форм політичної та соціальної діяльності та їх засвоєння іншими людьми забезпечують цілісність сучасного світу.

В ідеалі культурна інтеграція не передбачає уніфікації культурних норм, традицій та особливостей світосприйняття. Тобто будь-яка народність бере із світової культурної системи те, що відповідає її менталітету. З такого погляду культурна інтеграція є однозначно позитивним явищем. Проте має свої побічні ефекти.

Перераховуючи переваги інтеграції, ми думаємо про взаємодію окремих культур. Зараз доречніше говорити про взаємовплив, унаслідок якого культури певною мірою стають залежними одна від одної. Проста істина: чим міцніший зв'язок, тим важче його розірвати. Коли якийсь складник однієї культури адаптується в іншій, потім його звідти майже неможливо вивести. Принаймні, штучно.

Одним із можливих побічних ефектів культурної інтеграції є культурний шок – початкова реакція масової свідомості на зустріч з іншою культурною реальністю. Він виникає у разі принципового неприйняття різних культурних зразків або конфліктів між власним набором цінностей та культурними нормами нового середовища. Ступінь шокової реакції залежить від місця становлення цінностей у системі власної культури та її адаптаційними можливостями. Як приклад, можна навести становище української культури в часи СРСР (тотальне впровадження російської мови, нав'язування соціалістичних цінностей і т. д.).

Сьогодні українцям культурний шок не загрожує. Проте є явище інше, менш помітне, проте не менш шкідливе – культурна асиміляція. Йдеться про свідому або неусвідомлену відмову від культурної ідентичності. Як культурна інтеграція може спричинити асиміляцію?

Ще з античної епохи територія сучасної України була тереном активних міжетнічних контактів. Зіткнення народностей природно виливалися у асиміляцію різних етнічних спільнот. За часів Київської Русі слов'яни зазнали впливу сусідів, які приносили до держави свою культуру (варяги зі скандинавських країн, греки – з Візантійської імперії). До того ж, до давньоруського населення поступово вливалася частина кочових племен переважно тюркського походження (печеніги, половці та ін.).

Згодом на українське культуротворення впливали культури держав, до яких входили наші етнічні землі. Це прослідковуємо і в польсько-литовський період, і в добу імперій (Австрійська, Російська). У XIX – на поч. XX століття царат проводив цілеспрямовану політику мовно-культурної асиміляції. Як наслідок в українців сформувався комплекс меншовартості, якого народ, на жаль, повністю не позбувся досі. До того ж, у народу виробився «іmunітет» до нових чужорідних культурних елементів і механізм їх адаптації у своїй культурі.

Зараз про насильні асиміляційні процеси не йдеться, натомість прийшли процеси нав'язані. Небезпечність їхняв тому, що вони неусвідомлені. На мовному рівні прикладом є суржик – елемент чужої мови, який штучно увійшов у нашу лексику.

Асиміляція відбувається у всіх галузях, вона відчутна у літературі, музиці, образотворчому мистецтві, моді. Українська спільнота поступово засвоює соціокультурні риси, норми та цінності інших спільнот. Найпомітнішим є засвоєння соціально-психологічних мотивацій та моделей поведінки інших (напр. американська мрія).

Якщо наша культура рівноцінно впливає на інші, то можемо говорити про інтеграцію. Проте чи поширюється наша культура такою ж мірою, якою приймає в себе чужі елементи? Останні кілька років модниці всього світу одягають українські вишиванки. Проте вони не стають такими популярними за кордоном, як, скажімо, джинси у нас. Ми вбираємо набагато більше, ніж здатні віддати. Ми більше піддаємось впливу, ніж впливаємо.

Захоплення чужою культурою та швидке прийняття її норм витісняє з життя власні народні традиції (інколи навіть суперечить їм). В майбутньому це загрожує втратою національної самобутності. Так історично склалося, що українці звикли до нав'язування чужої культури і усвідомлено намагалися чинити опір, оберігали свою культуру. Зараз якщо хтось хоче щось нав'язати чужій нації, культурна інтеграція стає чудовим інструментом.

Як би ми не оцінювали переваги та недоліки процесів глобалізації, зрозуміло одне: інтеграція (або процеси, які під неї маскуються) стирає культурні кодони. Постає питання, як опиратися і чи можливо це взагалі? Чи можливо використовувати переваги інтеграції, знижуючи її шкідливі ефекти? Знову повертаємося до слів Марка Аврелія: «...ти не можеш відокремити своє життя від людства. Ти живеш у ньому, ним і для нього».

Література:

1. Интеграция. Стратегия выживания человечества / Михаил Глизерин [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kabbalah.info/rus/content/view/frame/102901?rus/content/view/full/102901&main>.
2. Словник іншомовних соціокультурних термінів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://slovopedia.org.ua>.
3. Словник укр. мови в 11 томах. – К. : Наук. думка, 1970–1980. – Т. 4.
4. Філософія інтеграції: Монографія / За заг. ред. В.Д.Бондаренка та Ф.Г.Вашука. – Ужгород: ЗакДУ, 2011. – 544 с. – Вип. 18.

УДК 159.9.072.433

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЧИННИКІВ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ ЗДІБНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ РЯТУВАЛЬНИКІВ

Серякова О. Є.

*Наук. керівник – В.І. Слободяник, канд. психол. наук, доцент
заступник начальника інституту психології та соціального захисту
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*

Метою нашого дослідження є вияв і теоретичне вивчення різних аспектів формування лідерських якостей майбутніх рятувальників та обґрунтування потреби їх реалізації в процесі виховання та професійної діяльності.

Сьогоднішній стан довкілля та динаміка розвитку суспільства і промислово-виробничих технологій зумовлює, на думку вчених, появу нових природних та соціальних небезпек. Це, своєю чергою, створює передумови для розвитку наявних та впровадження нових вимог до особистих рис та професійної компетентності, що їх ставлять сьогодні перед висококваліфікованими спеціалістами в галузі безпеки життєдіяльності. Професійна придатність рятувальників визначають як сукупність їх теоретичних знань і практичної підготовки, а також як здатність до прояву особистісних рис та лідерських здібностей [1, с. 21–34].

Як писав Дуайт Ейзенхауер: «Лідерство – це мистецтво спонукати інших робити те, що ти хочеш, так, щоб вони думали, ніби самі хочуть робити це» [2, с. 63]. Майбутньому рятувальникові з метою розвитку власного лідерського потенціалу потрібно розширювати передусім свої лідерські здібності. Оскільки лідер, на думку психологів, – це особа, що здатна ставити перед собою певну, чітко окреслену мету і залучати інших до її досягнення, то ця людина повинна володіти певними рисами, серед яких найвагомішими є:

- бути компетентною у власній професійній діяльності;
- вміти співпрацювати з членами команди, виявляти до них підтримку і турботу, залишаючись надійною в будь-якій ситуації;
- вміти перспективно й масштабно мислити, володіти творчим підходом до вирішення проблем, при цьому залишаючись незалежною у власних оцінках;
- бути амбіційною, рішучою й відважною [3, с. 39–53].

Окрім цього, справжньому лідерові повинні бути притаманні певні риси характеру. Серед них варто зазначити такі:

1) Чесність. Цю рису вважають найважливішою для лідера чи керівника. Річард Хеккерт у своїх працях писав: «Якщо ви завжди говорили правду, вам не потрібно запам'ятовувати всі свої слова». Отже, чесність в усьому, навіть у дрібницях, є найкращим способом завоювання довіри серед особового складу, а також серед осіб, постраждалих унаслідок надзвичайних ситуацій;

2) Сприйнятливість та вміння слухати. Ці риси допомагають збільшити продуктивність стосунків із колегами, підвищити якість ухвалення рішень та рівень інформованості;

3) Стриманість і невимушеність, а також уміння увійти в становище іншого. Такі риси дають змогу лідеру формувати довкола себе неформальне середовище, а обізнаність у поглядах, думках і переживаннях інших посилюють його вміння переконувати;

4) Уміння мотивувати та самому бути мотивованим результатами своєї праці, відчуттям важливості власної місії рятувальника;

5) Ініціативність як здатність до логічного мислення, тверезої оцінки та аналізу ситуації і вибору найбільш оптимального комплексу дій і заходів, що їх необхідно вжити в певній надзвичайній ситуації [4, с. 102–244].

Отже, лідерські риси рятувальників можуть відігравати вирішальну роль у надзвичайних ситуаціях, оскільки спрямовані на прийняття нестандартних рішень і організацію власної роботи й роботи особового максимально дієво та ефективно.

Література:

1. Гоулман Д. «Эмоциональное лидерство: Искусство управления людьми на основе эмоционального интеллекта». – М. : Альпина, 2005. – 301 с.
2. Амброс С. «Эйзенхауэр. Солдат и президент». — М. : Книга, 1993.
3. Кипнис М. «Тренинг лидерства». – М. : Ось-89, 2004. – 144 с.
4. Кови С. Семь навыков лидера. – Минск : Вегапринт, 1996. – 448 с.
5. Костюк Г.С. Вікова психологія / За ред. Г.С. Костюка. – К., 1976.

УДК 336.71:659.1

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ У ФОРМУВАННІ ПОЗИТИВНОГО ОБРАЗУ БАНКУ В РЕКЛАМНИХ ТЕКСТАХ

Столяр Р. В.

*Наук. керівник – А.М. Куза, канд. філол. наук,
завідувач кафедри українознавства
Львівський національний аграрний університет*

Банківська реклама виконує дві основні функції – інформаційну й економічну. Найважливішим елементом банківських маркетингових стратегій є формування відносин «банк – клієнт», коли особливого значення набуває створення позитивного образу організації у свідомості споживачів.

Банк може бути забезпечений фінансовими ресурсами та вирізнятися високою якістю послуг, але якщо про це знає лише відносно невелика кількість потенційних клієнтів, то й доходи будуть невисокими. Якщо ж позитивна інформація про банк буде якнайширше розповсюджена засобами реклами, то це дасть змогу організації надавати свої послуги більшій аудиторії, що в результаті приведе до підвищення прибутків банку та зміцнення його позицій на ринку послуг. Отже, сформований позитивний образ допомагає досягненню основної мети функціонування банків – отримання прибутку.

Метою нашого дослідження є аналіз мовних засобів сучасних рекламних текстів, які забезпечують створення позитивного образу фінансової установи.

Більшість сучасних українських банків постійно підкреслює важливість своїх клієнтів і відображають це в рекламних слоганах, наприклад: «*Ми вас слухаємо*» (Кредобанк) [1]; «*Ми цінуємо кожного клієнта*» (Кредитний сервіс №1) [11]. Фінансові установи акцентують увагу на якості та швидкості надання банківських послуг, наприклад: «*Ефективно. Швидко. Безпечно.*» (Райффайзен Банк Аваль) [5].

Як засвідчило дослідження, найпоширенішим засобом, що формує позитивний образ банку, є використання в рекламних гаслах певних ключових понять, які апелюють до загальнолюдських, національних і економічних цінностей.

Серед них, на нашу думку, доцільно виділити такі:

– патріотизм: «*Для тих, хто любить Україну*» (ПриватБанк) [3]; «*Єдина країна – єдиний банк*» (Фінанси та кредит) [9]; «*Мій банк. Моя країна*» (Ощадбанк) [2];

– євроінтеграція: «*Польський досвід. Український успіх. Європейське майбутнє*» (Кредобанк) [1];

– надійність: «*Наші клієнти цінують безпеку. Надійність вищої проби*» (Platinum Bank) [7];

– стабільність: «*Життя мінливе, ми з вами незмінні!*» (UniCreditBank) [4];

– перспективність: «*Створюємо майбутнє разом з вами!*» (UniCredit Bank) [4];

– любов: «*Чи можу переказати свою любов? ТАК!*» (Правекс-банк) [8];

– свобода: «*Подумай про свободу. Платіжні картки MASTERCARD.*» (UniCredit Bank) [4];

– спокій: Зовнішня реклама ПУМБу містить зображення банківських сейфів, які порівнюють із номерами готелю, на дверях яких висить табличка «*Не турбувати*». Ця алегорія має на меті передати почуття спокою [6];

– майбутнє: «*Майбутнє у твоїх руках*»; «*Альфа-банк – банк нових можливостей*» (Альфа-банк) [10].

Окрім того, для створення образу стабільної, надійної та перспективної фінансової інституції рекламно-інформаційним способом проводять соціальні та благодійні акції, а також використовують нестандартні засоби донесення необхідної інформації.

Упродовж останніх років частина банків змінила свої логотипи, фірмові знаки та кольори, використовуючи національно-патріотичну символіку. Наприклад, Ощадбанк випустив картки з українською вишиванкою, достиглі колоски

пшениці на тлі голубого неба з'явилися в дизайні карток Райффайзен Банку Аваль. ПриватБанк змінив дизайн платіжних карток, додавши кольорів українського прапора. Перший заступник голови Правління ПриватБанку висловив сподівання, що патріотичний дизайн банківських карт сподобається мільйонам клієнтів, які люблять Україну, і оформлення такої картки стане своєрідним флешмобом на підтримку незалежності та територіальної цілісності нашої країни [12].

Отже, як засвідчило дослідження рекламних текстів, образ сучасного українського банку створюють такі основні поняття, як надійність, стабільність та перспективність. Варто відзначити, що останніми роками в рекламні тексти ввійшла тема української символіки, патріотизму та євроінтеграції.

Література:

1. Офіційний сайт Кредобанку : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kredit-bank.com.ua/banki-ukraini-za-alfavitom/kredobank-oficijnij-sajt-adresa-telefoni.html>.
2. Офіційний сайт Ощадбанку : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ubanks.com.ua/adr/oschadnybank.html>.
3. Офіційний сайт ПриватБанку : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ubanks.com.ua/adr/privatbank/>.
4. Офіційний сайт UniCreditBank : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://ru.ukrsotsbank.com/>.
5. Офіційний сайт Райффайзен Банк Аваль: [Електронний ресурс]. – Режим доступу <https://www.aval.ua/ua/>.
6. : Офіційний сайт Першого Українського Міжнародного Банку: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.pumb.ua/>.
7. Офіційний сайт Platinum Bank [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ua.platinumbank.com.ua/>.
8. Офіційний сайт Правекс-банк [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.pravex.com.ua/>.
9. Офіційний сайт банку «Фінанси та кредит» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.fcbank.com.ua/>.
10. Офіційний сайт Альфа-банк [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://alfabank.ua/>.
11. Офіційний сайт Кредитний сервіс №1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.creditervis.1.com.ua/>.
12. ПриватБанк випустив нові безкоштовні карти "Слава Україні!" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.bukinfo.com.ua/show/news?lid=50478>.

УДК 1.171

ИСТОРИКО-ФИЛОСОФСКИЙ АНАЛИЗ ПОНИМАНИЯ ПРИРОДЫ СВОБОДЫ

Сулова П.В.

*Науч. руководитель – О.Б. Воробьева, канд. филос. наук, доцент,
доцент кафедры философии и истории науки
Самарский государственный университет путей сообщения
(Российская Федерация)*

Возможность выбрать один из множества вариантов является показателем свободы. Свободен лишь тот, кто принимает решения в согласии со своим внутренним голосом. Однако, иногда обстоятельства делают невозможным свободный выбор. Так, наше тело несвободно к перемещению, общество не одобряет некоторые поступки, физические возможности ограничены, но тем не менее, в глубинах сознания мы вольны мыслить, строить планы, мечтать. Внешняя свобода всегда ограничена. Внутренняя – нет. Никто не вправе вмешиваться в ход человеческих мыслей, рушить воображаемый мир.

В истории философии отмечены многие суждения о проблеме природы свободы. Демокрит считал, что все в мире происходит по необходимости, а раз так, то нет места и свободе. Но уже в античной классике деятельность раба рассматривалась как бездумное выполнение приказов, а поступки свободных людей как реализация своих целей. Творчество было престижно, в то время как физическая работа несвободных имела негативный окрас: «презренный труд», «удел раба» называет ее Аристотель [1, с.905]. Философ высказывал мысль о свободе выбора между добром и злом, о свободе воли, а не о свободе действий как таковых. Нужно уметь обуздывать свои желания и страсти, чтобы ни быть их рабом. Однако, даже во времена первобытности и рабовладельческого строя, господа не могли у всего народа подавить внутреннюю свободу.

По мере развития феодализма крестьяне получают большую свободу в действиях по сравнению с рабами. Они уже имеют право заводить семью, работать часть времени на себя. В это время философия свободы обращена к Богу. Согласно Фоме Аквинскому, существует две свободы: ценностно-ориентированная и безразличная к ценностям. Теолог соотносит свободу с ценностной ориентацией, ведь безразличная к ценностям, она позволяла бы людям убивать, грабить, лгать. Фома Аквинский считал, что человек более тяготеет к добру, ведь грехи по своей сути однообразны и быстро надоедают, а обретение свободы связано с отказом от них, ведь именно тогда открывается бесконечное множество возможностей.

В индустриальном обществе рабочий имеет формальную свободу от капиталистов, то есть самостоятельно выбирать место проживания, работу.

Философские взгляды Г. Гегеля направлены на необходимость постижения законов природы, вследствие овладения которыми наступит осознание свободы. И. Кант считал, что невозможно обрести свободу в этом мире, она возможна лишь в сверхчувственной области. Знаменитое высказывание Канта, о том, что «свобода размахивать руками заканчивается у кончика носа другого человека», иллюстрирует факт невозможности полной свободы действий, так как это нарушает ту же свободу другого. Ф. Ницше признавал возможность познания свободы только в мечтах.

Рассмотрение свободы с точки зрения марксизма показывает, что одно лишь осознание свободы в мыслях без возможности практического осуществления – это только иллюзия свободы.

Нежелание знать необходимость, по мнению Н. Бердяева, и является той самой свободой: «Свобода – есть мощь творить из ничего, мощь духа творить не из природного мира, а из себя. Свобода в положительном своем выражении и есть творчество» [2, с. 370]. Таким образом, можно сказать, что философ признает свободу духа.

В современном мире человек как никогда прежде свободен от внешних условий. Нет господ, которые удерживали по своему желанию и заставляли выполнять приказы, если человеку не нравится работа, он может сменить ее, если хочет чему-либо научиться, не обязательно иметь на обучение много денег, – с развитием информационных технологий различные уроки находятся в сети интернет. Но вместе с тем все меньше людей могут сказать, что они свободны. Семья, работа, общество – все это давит и заставляет жить по определенному сценарию, отклонение от которого не одобряется. Каждый день огромные потоки информации атакуют человеческий разум, заставляя желать большего и большего, делая человека рабом собственных желаний. В погоне за ложными идеалами не хватает времени не то что на осмысление своей жизни, а даже на оценку ценностей: действительно ли важно то, на чем мы так зациклены?

Если человек разберется, прежде всего, в самом себе, то тогда он станет свободным, каждое приятное решение будет сделано независимо и самостоятельно. Но свобода – это еще и ответственность перед собой и перед окружающими людьми. Груз ответственности непременно ложится на плечи свободного человека. Иначе нельзя. Наверное, потому что многие люди не хотят отвечать за свои поступки, бегут от свободы, им проще подчиниться чужому решению и в случае неудачи пожать плечами – не я так решил. Отрицание абсолютной свободы и признание относительной можно признать верным, ведь не всегда все происходит по воле индивида, но он всегда свободен в плане выбора целей, методов достижения их, выборе альтернатив.

Никто насильно не может заставить быть человека свободным, он сам выбирает свой путь. Обретение материальных ценностей, накопление богатства не прибавляют свободы, лишь обуздав свои непомерные желания, постигнув природу и приняв ответственность, человек может стать свободным.

Література:

1. Всемирная энциклопедия: Философия / Главн. научн. ред. и сост. А.А. Грицанов. – М. : АСТ, Мн.: Харвест, 2001. – 1312 с.
2. Бердяев Н.А. Философия свободы. Смысл творчества. – М., 1989. – С. 370.
3. Воробьева О.Б. Проблема происхождения морали. Античная философия // Наука и культура России. – 2011. – С. 68–70.

УДК 101.1

СВІТОГЛЯД ЯК ДУХОВНА ОСНОВА МОТИВІВ ЛЮДСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Щербіна А.О.

*Наук. керівник – Н.М. Веніг, канд. пед. наук, доцент,
завідувач кафедри гуманітарної підготовки*

ПЗ «Морський інститут післядипломної освіти» (м. Херсон)

Сучасний світ і його глобалізаційні зміни, непростий шляхом становлення державності призвели до складних економічних та психологічних станів громадян українського суспільства. Тим більше, що техногенний тип культури (інформаційні технології, жорсткі вимоги до конкурентоспроможності людини) трансформує світогляд особистості, змінюються та руйнуються національні культурні традиції, головні життєві орієнтири, втрачається зв'язок між духовними цінностями та практичним життям.

У зв'язку з цими соціальними змінами освітня політика повинна орієнтуватися не лише тільки на збагачення учня, студента певною сумою знань та практичних навичок, але й на всебічну адаптацію до життя в інформаційному та глобалізованому просторі, де необхідно мати толерантні та гуманістичні світоглядні позиції. Як зазначав В. Кремінь, людина ХХІ сторіччя повинна дослухатись до таких світоглядних принципів, як «єдність у розмаїтті» та «доповнення замість протиставлення». Кожна особистість є складовою сучасного для неї суспільства, і саме рівень культури та розвитку кожного громадянина країни зумовлює можливість втілити в реальне життя принципи, що стали переконаннями та породжують відповідні вчинки, впливають на вибір поведінки як результат внутрішньої свідомості особистості. Світогляд – це цілісна система уявлень і знань про об'єктивний світ, природу, суспільство й місце людини в ньому, про ставлення людини до світу та самої себе, що знаходить вираження в системі цінностей, ідеалів і принципів діяльності особистості, групи, суспільства (Б. Бім-Бад, В. Астахова, І. Куликовська, А. Сидоренко, В. Черноволенко та ін.). Таке тлумачення поширено також у більшості

педагогічних словників [3; 8]. На нашу думку, характерними особливостями світогляду як соціально-культурного феномена є:

- розуміння світогляду як витвору індивідуальної та суспільної свідомості, через який особистість усвідомлює свою соціальну сутність і оцінює та реалізує свою духовно-практичну діяльність;

- історичний характер. Світогляд особистості, соціальних груп, людських співтовариств змінюється залежно від змін умов та способу життя, накопичення знань і навичок, характеру соціальних зв'язків між людьми, він активно охоплює значні й малопомітні, явні та приховані процеси суспільних змін. Завдяки його історичному характерові світогляд можна розглядати в суспільно-історичному масштабі, маючи на увазі загальні риси інтелектуального, емоційного, духовного настрою тієї чи іншої епохи. Умовою формування світогляду є залучення до процесу соціально-культурного буття. Світогляд формується тільки через спілкування з усіма досягненнями світу культури в процесі індивідуального розвитку в його взаємозв'язку з усіма формами суспільного буття й суспільної свідомості. Світогляд є вищим рівнем духовного життя особи та суспільства. За змістом і рівнем світогляду можна судити про зміст і рівень усього духовного життя особи та суспільства. Сама культура особи й суспільства входить коренями в світогляд, культивується на його основі. Культура людини й суспільства немовби ілюструє, розкриває зміст світогляду. Світогляд – духовна основа мотивів людської діяльності. Він є тим механізмом, за допомогою якого людина ідентифікує себе з самою собою, зі своїм народом, з людством.

Основна функція світогляду полягає в забезпеченні відповідності самосвідомості суб'єкта його життєвому світові. Істотним є те, що незалежно від форми й мови, світогляд повинен бути органічним виразом самосвідомості суб'єкта, він має поєднувати й узгоджувати внутрішній світ індивіда, його “Я”, з зовнішнім світом, урівноважувати суб'єктивні інтереси й об'єктивні обставини, свободу й необхідність, особисте й суспільне.

Отже, поняття «світогляд» не слід розуміти буквально, лише як систему поглядів на світ, а як складний соціально-культурний феномен, як активне самовизначення людини, яка шукає шляхи від ідеї до дії. Дійсна суть світогляду не в предметі та формі його вираження, а в забезпеченні цілісного духовного й практичного самовизначення індивіда в тому реальному світі, який є сферою його життя. Тільки за такої умови світогляд стає історично виправданим та культурно зумовленим, тобто оптимальним способом, механізмом гармонізації світу в певну історичну епоху.

Аналізуючи структуру світогляду, зазвичай виокремлюють такі складові:

- пізнавальний (гносеологічний) компонент. Він є універсальною картиною світу, носієм інтегрованих, цілісних знань про світ – наукових, професійних, освітніх, повсякденних та ін. Включає натуралістичний ас-

пект (знання та уявлення про природу, космос, універсум, природну сутність людини) та гуманітарний (усвідомлення своєї соціальної сутності). Пізнавальне ставлення людини до світу характеризується спрямованістю на відбиття та пізнання дійсності;

– ціннісно-нормативний (аксіологічний) компонент. Полягає в забезпеченні вміння керуватися в процесі життєдіяльності певними суспільно обумовленими регуляторами, до яких належать цінності (предметні, матеріальні та суб'єктивні, духовні), ідеали, норми, переконання, вірування тощо. Через цей компонент, через осмислення цінностей людського життя (моральних, естетичних, культурних, соціально-політичних тощо) усі світоглядні знання про світ і людину в ньому проникають у сферу практичної діяльності. Кожне людське діяння, вчинок стає осмисленим лише в співвіднесеності з цінностями;

Умовою формування світогляду є залучення до процесу соціально-культурного буття. Світогляд формується тільки через спілкування з усіма досягненнями світу культури в процесі індивідуального розвитку в його взаємозв'язку з усіма формами суспільного буття й суспільної свідомості. Світогляд – вищий рівень духовного життя особи та суспільства. За змістом і рівнем світогляду можна судити про зміст і рівень усього духовного життя особи й суспільства. Сама культура особи й суспільства входить коренями в світогляд, культивується на його основі. Культура людини й суспільства немовби ілюструє, розкриває зміст світогляду. Світогляд – духовна основа мотивів людської діяльності.

Література:

1. Андрейченко Г. В. *Філософія : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений* / Г. В. Андрейченко, В. Д. Грачева. – М. : Изд-во «Сфера», 2001. – 486 с.
2. *Вступ до філософії: Історико-філософська пропедевтика : підруч. для вищ. закл. освіти* / Г. І. Волинка, В. І. Гусев ; за ред. Г. І. Волинка. – К. : Вища школа, 1999. – 623 с.
3. ОгородникЗ. В., Федів Ю. О. *Глоссарий современного образования*. – Х. : «ОКО», 1998. – 272 с.

УДК 008:81

МОВА ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ

*Янів М.Ю.**Наук. керівник – О.Г. Литвин, канд. філол. наук,
доцент кафедри української мови**Національний університет «Львівська політехніка»*

Ліна Костенко стверджувала: «Нації вмирають не від інфаркту. Спочатку їм відбирає мову» Що, окрім своєї мови, втрачає така людина?

У гуманітарних дискусіях і політичних «преннях» про мову заиклилися тільки на єдиній її функції – **комунікативній** (мова як засіб спілкування). Мовляв, говори «как удобнєс», лише б тебе розуміли. Якби це було так просто, то, напевне, за десятки тисяч років еволюції людство давно вже перейшло б на якусь «общепонятну», «удобну» мову. Наприклад, есперанто чи, ідеально, – мову Морзе (не треба навіть голосові зв'язки напружувати).

Тож чому кожній успішній нації й кожній нормальній людині зокрема дано так свято берегти свою мову, – на рівні свідомості й підсвідомості, на рівні особистої та колективної моралі, на рівні звичаєвого та державного права, на інстинктивно-рефлекторному рівні тощо? Відповідь на ці запитання є складовою, а, можливо, й основою відповіді на інше, напевно, найуніверсальніше: про доцільність існування людини і людства, про їхнє призначення. Геніально коротко і точно на нього відповів Микола Реріх: «*Людина та людство існують у світі для того, щоб співпрацювати з еволюцією*» [1].

Роль мови в національному житті ґрунтовно висвітлив І. Огієнко, тому звернемось до його цінних думок: «Рідна мова – це найважливіша основа, що на ній зростає духовно й культурно кожний народ. Рідна мова – то найголовніший наріжний камінь існування народу як окремої нації. Без окремої мови, нема самостійного народу. Рідна мова – то сила культури, а культура – сила народу. Найголовніший і найміцніший цемент, що об'єднує етнографічний народ і перетворює його в свідому націю – то соборна літературна мова. Народ, що не розуміє сили й значення рідної мови і не працює для збільшення культури її, не скоро стане свідомою нацією. Мова – то серце народу. Гине мова – гине й народ» [3].

Втрата рідної мови для окремого індивіда означає, що з його культури випав той пласт, який корінням сягає в глибину століть. Водночас з його свідомості випали символи світосприйняття, що склалися упродовж довгої історії нації і стали її прикметними рисами. Людина, вихована в іншомовному середовищі, не може стати носієм і творцем культури свого народу. Забуваючи рідну мову, вона втрачає духовний зв'язок не тільки з родом, але й з усім своїм народом. Така людина стає безбатченком, духовним емігрантом навіть на рідній землі, перекотиполем, для якого рідний край там, де більший шмат ковбаси. Разом з мовою вона втрачає національну самосвідомість та національну гордість, стає байдужою до власної державності.

Якщо мова, якою розмовляє і творить людина, відповідає її етногенетичній, етнопсихологічній, етнокспресивній сутності, тобто, простіше кажучи, якщо це мова її народу, то така людина (і такий народ!) є повноцінною творчою та культурогенеративною одиницею. А якщо ні? «Кожна особа є національна, – дуже жорстко висловився з цього приводу М. Джілас, – інакше вона неповноцінна. Кожен національний рух є національним, інакше він наслідуваний». Отже, та частина будь-якого народу, якій не все одно і не «какая разніца», є і буде культуротворчою базою суспільства.

Найкращі вчені, композитори, письменники та інші творчі особистості – це, як правило, люди, сформовані в органічному для них рідномовному середовищі. Тому ми, українці, будемо завжди цікаві (і потрібні!) людству (та й самі собі) саме як українці, а не «недороссіяне», як люблять нас називати деякі російські шовіністи.

Втрачаючи мову свого народу, людина значною мірою втрачає для себе і свій народ, а її народ втрачає таку людину. І не тільки з точки зору ідентифікації. Втрата ріднонаціональної мови – суть денационалізації, тобто – розідентифікації особи [1].

Денационалізована людина втрачає зовсім або послаблює одну з базових рушійних сил розвитку особистості – національну свідомість і гідність, а також пов'язаний з ними патріотизм. Втрачаючи національну гідність, така людина позбавляє основи гідності особисту, дестабілізуючи її, роблячи більш вразливою до негативу. Тому в денационалізованій людині часто, з одного боку, немає моральних дороговказів, а з іншого – моральних табу.

У світі є велика кількість народів. Кожен з цих народів створює особливу культуру, мову, символи, норми, мораль, способи спілкування та діяльності, володіє художньо-чуттєвим відтворенням світу тощо. Однак найвагомішим фактором творення людського в людині постає мова. Вона є основою загальнолюдського в розмаїтті культур і водночас завжди належить певному народу. У ній відображаються процеси формування культури, її соціальні різновиди й міжнародні зв'язки. Тому мовний матеріал є незамінним джерелом для вивчення культурного розвитку, у якому «культура – це перш за все повідомлення: моделі висловів, побудованих за законами певної мови та лексичного матеріалу, набори висловів, семантично і прагматично пов'язаних між собою (тести різного роду), та реальність, до якої вони апелюють. Зв'язки знакової системи з реальністю складають прагматичний аспект культури й будуються за певними канонами і нормами, засвоєваними традиційними носіями цієї культури» [5, с. 47].

Мова – явище космічне. Але вона – явище ще й генетичне. Генофонди кожного народу формувалися одночасно з особливостями його питомої ментальності, темпераменту, вищої нервової діяльності. І – мови.

Втрата ріднонаціональної мови, денационалізація (русифікація, американизація чи інше) є передумовою й механізмом деградації людини та народу. Денационалізація суперечить самій природі людини й закономірностям її розвитку.

Людина і нація тільки тоді можуть бути повністю функціональні, якщо їх базова функціональна сфера – мова – виконує усі належні їй функції. В іншому разі людина й нація створюють собі штучні перепони до прогресу і ніколи не реалізують себе повністю.

Література:

1. Гонський В.Л. Мова як чинник формування людини і нації [Електронний ресурс] // Українська правда. – 2007. – Режим доступу : <http://www.prawda.com.ua/articles/2007/05/7/3236105/>.
2. Кононенко П. Феномен української мови. Генеза, проблеми, перспективи. Історична місія / П. Кононенко, Т. Кононенко. – К. : Наша культура і наука, 1999.
3. Огієнко І. Українська культура. Коротка історія культурного життя українського народу / Іван Огієнко. – К. : Абрис, 1991.
4. Петькун С. М. Мова як складова людської культури в умовах світової глобалізації / С. М. Петькун // Наука. Релігія. Суспільство. – 2012. – № 1. – С. 97–101.
5. Семигівська Т.Г. Вплив глобалізації на мову як аспект культури суспільства / Т. Г. Семигівська // Вісник СумДУ. Серія Філологія. – 2007. – № 1. – Т. 2. – С. 45–49.

ЕТИЧНЕ Й ЕСТЕТИЧНЕ В КУЛЬТУРІ

УДК 791.43

ТОЙ, ЩО БІЖИТЬ ПО ЛЕЗУ: 2049 – ФІЛЬМ-ЗАСТЕРЕЖЕННЯ

Бельмега І. І.

*Наук. керівник – Г.Г. Хлипавка, викладач кафедри українознавства
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*

Склався стереотип, що наукова фантастика – це розважальний жанр, але його часто намагаються зруйнувати, перетворюючи фільми в серйозні твори з прихованим філософським змістом.

Наукова фантастика — жанр кінематографії, де події відбуваються у світі, що відрізняється від сучасного або історичної реальності принаймні в одному значимому відношенні. Відмінність може бути технологічною, фізичною, історичною, соціологічною, але не магичною. Жанр з'явився в перші роки існування кінематографа.

«Той, хто біжить по лезу 2049» (англ. BladeRunner 2049) — американський науково-фантастичний трилер, режисера ДеніВільнева та сценаристів Гемптона Фанчера і Майкла Гріна, який є сиквелом фільму Рідлі Скотта «Той, хто біжить по лезу» (1982). Прем'єра стрічки в Україні відбулася 5 жовтня 2017 року.

В 2049 році біоінженерні люди, яких називають реплікантами були інтегровані в суспільство в якості слуг і рабів. Офіцер Ка - реплікант Nexus-9 (Раян Гослінг), працює як «Той, хто біжить по лезу» для ДПЛА, вистежуючи реплікантів-одинаків. Він живе зі своєю віртуальною голографічною подругою Джої, продуктом штучного інтелекту корпорації Wallace.

Розслідування щодо бунту реплікантів приводить Ка на ферму, де він вбиває Саппера Мортонна — репліканта Nexus-8 (Дейв Батіста) і знаходить закопаний ящик. Судмедекспертиза показує, що в ящику знаходяться залишки жінки-репліканта Nexus-7, яка померла в результаті ускладнень, викликаних екстремним кесаревим розтином.

Лейтенант Джоші віддає Ка наказ знищити всі дані про дитину, а також саму дитину, оскільки побоюється, що знання, про здатність реплікантів народжувати (раніше це вважалося неможливим) може призвести до справжньої війни.

При пошуку записів про народження за 2021 рік він виявляє аномалію: двійнята хлопчик і дівчинка народилися в той день з ідентичною ДНК (при тому, що у різностатевих людей за визначенням не може бути ідентичної ДНК), і тільки хлопчик числиться живим. Судячи з записів, дівчинка

загинула, а хлопчика віддали до притулку. Ка вивчає дані, пов'язані з репліканткою, яка народила дитину. Її звали Рейчел, яка свого часу потрапила в поле зору поліції, а її справу вів поліцейський Рік Декард. Ка паралельно шукає дитину та її батька, який закохався в Рейчел. Розшукуючи дитину, Ка спілкується з талановитим дизайнером ілюзій Аною Стеллін, яка впроваджує в свідомість реплікантів помилкові спогади, наявність яких робить реплікантів стабільними. Стеллін аналізує спогади Ка, і говорить, що вони справжні. Ка приходить до висновку, що він і є та сама дитина. Але дитину шукає і глава корпорації з виробництва реплікантів Ніандер Воллес. Для нього це робить його помічниця, реплікантка Лав. Вона викрадає кістки Рейчел і встановлює стеження за Ка, який відправляється до притулку, де провів своє дитинство. Там він знаходить дерев'яну конячку з написаною на ній датою свого народження — 6 жовтня 2021 року.

Ка проводить експертизу матеріалу, з якого виготовлена іграшка. З'ясовується, що конячку виготовили десь в районі Лас-Вегаса, який свого часу зазнав бомбардування. Ка приїжджає до зараженого міста і в будівлі покинутого казино виявляє постарілого Декарда, який безслідно зник 30 років тому. Колишній «Той, хто біжить по лезу» спочатку не хоче розмовляти з поліцейським, намагається його вбити, але потім вони п'ють віскі і говорять про минуле. Декард каже, що він виправив запис про народження, щоб замести сліди і був змушений залишити вагітну Рейчел з рухом за свободу реплікантів, щоб захистити її. Будівлю казино атакує загін, очолюваний Лав. Вона б'є Ка і викрадає Декарда, після чого до Лас-Вегаса прилітає загін підпільників-реплікантів і вивозить Ка з міста. Їх очільниця повідомляє Ка, що дитина Рейчел насправді дівчинка. І Ка здогадується, що дитина Декарда — Анаш Стеллін, оскільки його спогади це її спогади і вона єдина здатна створити пам'ять і імплантувати її в нього. Воллес намагається витягнути з Декарда інформацію про дитину Рейчел, але той мовчить. Подальші допити Воллес доручає вести Лав, яка летить разом з полоненим на свою базу. По дорозі їх перехоплює Ка. На березі океану відбувається вирішальна сутичка між Лав і Ка, в якій поліцейський виходить переможцем. В кінці фільму Ка відвозить Декарда до його доньки — Ани Стеллін.

Перший «Той, хто біжить по лезу», поряд із першим же «Чужим», «Зоряними війнами» Лукаса і «Космічною одиссеєю 2001 року» Кубрика, сформував жанр наукової фантастики в сучасному, звичному глядачеві вигляді. Причому в набагато більшому ступені, ніж, наприклад, «Зоряні війни».

Залишившись у минулому, ці фільми стали еталоном, наріжними каменями, від яких потроху відколювали шматочки майбутні покоління кінематографістів. Дуже рідко хтось підбирався до них навіть на відстань витягнутої руки. Дені Вільньов своїм минулим фільмом «Прибуття» підбирався якраз на таку відстань.

А «Той, хто біжить по лезу: 2049» підійшов практично впритул. Рідкісний, унікальний випадок в сучасному кінематографі. Важлива ре-

марка – фільм Вільньова не став в один ряд з картиною Скотта. Режисер вчинив розумніше: він зробив її логічне, естетичне продовження.

Проблематика тут по суті та сама, і закладена вона булаще в імені героя Харрісона Форда – Ріка Декарда. Згідно з його знаменитим однофамільцем, фільм Вільньова розмірковує на тему дуалізму душі й тіла. Чи є якісь критерії, яким потрібно відповідати, щоб вважатися істотою, що володіє душею? Де проходить ця межа? Що за нею? І як далеко людство готове піти, щоб її приховати?

Вільньов грає з глядачем, обманює його очікування, але відповідь дає чітку і, наскільки це можливо, гуманну.

Література:

1. Гуревич Г.И. Беседы о научной фантастике.— М.: Просвещение, 1991.— 158 с.
2. Літературна енциклопедія. — К., 1990.

УДК 7.011

ПРЕДСТАВЛЕНИЯ ОБ ИМПРЕССИОНИЗМЕ: КЛОД МОНЕ

Богатырева О.В.

*Науч. руководитель – О.Б. Воробьева, канд. филос. наук, доцент,
доцент кафедры философии и истории науки
Самарский государственный университет путей сообщения
(Российская Федерация)*

Представления о том, что такое искусство, были актуальными и в то же время изменчивыми за всю историю развития человечества, и остаются до сих пор. В наше время считается, что предмет искусства воспитывает духовную основу человека и рождает в нем понимание эстетики, формируя собственное мнение и мировоззрение. Также предмет творчества автора должен отражать индивидуальность автора, его собственные мысли.

Много раз менялись и представления о том, что такое эстетика. Всякий раз, когда слышишь это понятие, на ум приходят различные красивые и изящные вещи, предметы быта, архитектура, созданные культурой определенного народа или его множества. «Но когда говорится об эстетике того или иного художника или направления, то имеется в виду характерные особенности их стиля» [3, с. 151].

Импрессионизм – это художественное направление, происходящее, наряду с другими направлениями искусства, из Франции (вторая половина XIX века). Художники-импрессионисты стали покидать свои мастерские и работать на открытом воздухе, «изображая окружающую действительность и стараясь запечатлеть красоту мгновения, выразить на холсте свое восприятие света и цвета» [3, с. 165].

Представители импрессионизма: Э. Мане, К. Писсаро, К. Моне, Э. Дега, А. Сислей и П. Ренуар. Эти художники уже на начальном этапе их карьеры были не удовлетворены академической художественной школой, «делавшей упор на исторические мифологические сюжеты с литературным и библиографическим подтекстом» [4, с. 16].

В качестве примера этого стиля рассмотрим французского художника-импрессиониста Клода Моне. «Моне – это всего лишь глаз, но, бог мой, зато какой!» – писал о нем Поль Сезанн [5, с. 76].

Клод Оскар Моне запомнился в мировой истории как революционер в искусстве. «Он первым развил новые технические приемы письма, первым использовал новую теорию цветовой гаммы и стал изображать объект несколько раз при различном освещении и погодных условиях» [2, с. 10].

Первая значительная работа Клода Моне – «Завтрак на траве», написанная им после одноименного полотна Эдуарда Мане. Далее он пишет свои лучшие произведения как: «Поле маков у Аржантея», «Бульвар Капуцинок», «Сирень на солнце», «Впечатление. Восход солнца». В 1874 году эти картины были показаны на выставке при «Анонимном обществе живописцев, художников и граверов», организатором и руководителем которого являлся сам художник. После этой выставки, названной по имени картины Клода «Впечатление. Восход солнца», художники получили прозвище «импрессионисты» (от франц. *impression* – впечатление). Надо отметить, в то время такое обращение считалось оскорбительным. Его придумали журналисты чтобы, прежде всего, снизить художников, работающих «не как все». Но со временем термин «импрессионизм» перерос в название нового направления в искусстве.

Искусство – это очень важный феномен в культуре. Оно отражает сущность и быт людей, их грезы, мечтания, позывы или крики о помощи. Каждое произведение несет в себе массу смыслов, которые до конца понимает лишь сам создатель. Мы можем лишь гадать, что он хотел нам преподнести. Нельзя до конца понять произведение искусства, ничего не зная о создавшем его художнике.

Клод Моне пытался предоставить нам красоту мгновения яркими красками. В одном цвете можно найти несколько совершенно разных по тону оттенков. В этом и состоит импрессионизм. Нужно лишь это увидеть и показать другим. Его работы, как и других импрессионистов, не затрагивают темы войны, голода, политические распри, он просто писал то, что видел перед собой, пытаюсь уловить те прекрасные моменты, которые мы очень часто упускаем из жизни. Для импрессионизма не так важно, что изображено на рисунке, но важно как изображено. «Каждый обсуждает мое искусство и делает вид, что понимает, как если бы это было необходимо, когда нужно просто любить» – писал Клод Моне [1, с. 89].

Композиция импрессионистов становится более абстрактной после применения мазков контрастных цветов, но и это несет в себе смысл. Считаю, что в этом есть привлекающие и скрытые черты, заставляющие зрителя рассматривать картины снова и снова. Импрессионисты внесли в мировую культуру совершенно новое представление о живописи. Это и называется прогресс-

сом культуры человечества. Художник должен уметь мыслить, чтобы перенести на холст частицу реальности или же свои фантазии, придать изображению красоту и заключенный в ней философский смысл. Импрессионисты пишут более обобщенно, не вдаваясь в детали, тем самым позволяя зрителю самому додумать идею сюжета. Их «философия письма» заключается в моменте, прекрасном мгновении. Далеко не все понимают этот стиль, но для меня он является самым воодушевляющим и запоминающимся.

Литература:

1. Богемская К. Г. К. Моне. – М. : Искусство, 1984. – 143 с.
2. Георгиевская Е. Б. К. Моне : Альбом. – 2-е изд. – М., 1974. – 131 с.
3. История искусства / пер. с испан. Н. Ю.Морозова, А.В. Машенская. – М. : Омега, 2007.
4. Ревальд Дж. История импрессионизма. Ч. 1. – М. : Искусство, 1994. – 106 с.
5. Тайландье И. Клод Моне : Альбом. – М. : Искусство, 1995.

УДК 711.4

СИСТЕМА ВІДКРИТИХ ОЗЕЛЕНЕНИХ ТЕРИТОРІЙ МІСТА ДРОГОБИЧ

Бойко Х.І.

*Наук. керівник – В.В. Дідик, старший викладач кафедри містобудування
Національний університет «Львівська політехніка»*

Дрогобич є містом середнього розміру, розташований у Дрогобицькому районі Львівської області. Місто засноване в 1089 р., перша письмова згадка датована 1238 р., а Магдебурзьке право Дрогобич отримав 1422 р. [1].

З XV ст. місто розвивалось передовсім як ярмарковий та солеварний центр. На його території діяли численні нафтопереробні підприємства, засновані в 1863 р., тому в середині XIX ст. Дрогобич перетворився на найбільший у Європі нафтовий центр, що сприяло швидкому розвитку міста. Сьогодні все ще функціонує Дрогобицький солеварний завод, споруджений 1250 р., який вважають найстарішим у Європі [2].

Топографічна підоснова історичних етапів формування міста представлена на виявлених картах 1663 р. – план міського центру, 1925 р. – план Дрогобича, який показує місто з основними об'єктами та вулицями, 1934 р. – польська карта Дрогобича, навколишніх сіл та Борислава, схематичний план міста, що відображає забудову, головні транспортні шляхи, об'єкти гідрографії та інші елементи ландшафту, такі як кладовища. На основі дослідження функціонально-планувальної структури міста за цими картами можна зробити висновок, що розвиток Дрогобича в основному був зумовлений підприємницькою діяльністю.

За аналізом чинного генплану міста Дрогобича, ухваленого Містобудівним кадастром Львівської області, Департаментом архітектури та розвитку містобудування ЛОДА (див. рис. 1) видно, що наявна система озеленених територій міста є розосередженою й не об'єднаною континуально. Можна припустити, що система сформувалася в основному на початку ХХ ст. й парки, що існують сьогодні, у своїй планувальній структурі містять стильові ознаки періоду ХІХ–ХХ ст. У місті нині є п'ять парків, три принастирські сади, сквери та сади приватного сектору.

Рис. 1. Генплан міста Дрогобич

1. Парк ім. Степана Бандери ($S=5600 \text{ м}^2$).
2. Парк Культури та відпочинку ім. генерала Васильєва ($S=9600 \text{ м}^2$).
3. Парк Новонароджених ($S=180 \text{ тис. м}^2$).
4. Парк ім. Богдана Хмельницького ($S=728 \text{ тис. м}^2$).
5. Парк Героїв Небесної сотні ($S=800 \text{ м}^2$).
6. Відпочинковий комплекс «Залісся» ($S=90 \text{ тис. м}^2$), на території якого розташоване
7. Дрогобицьке озеро.
8. Сквер при костелі святого Варфоломія ($S=5 \text{ тис. м}^2$).
9. Сад навколо церкви святого Юра ($S=2100 \text{ м}^2$).
10. Сад при церкві Чесного Хреста ($S=1600 \text{ м}^2$).
11. Сад при Дрогобицькій гімназії.
12. Сад при Дрогобицькому педагогічному університеті ім. І. Франка.
13. Сади при загальноосвітніх школах №14, 16.

14. Річка Тисмениця з прилеглими струмками (р. Ченча та р. Серет).
15. Озеро ім. Богдана Хмельницького.
16. Кладовище поблизу парку ім. Б. Хмельницького.
17. Кладовище при церкві Різдва Пресвятої Богородиці.
18. Кладовище в північній околиці Дрогобича, поблизу Старого Села.
19. Технічне озеленення підприємств, яке використовують як захисну смугу санітарної зони на території солеварного заводу ($S=32,6$ тис. m^2).
20. Технічне озеленення нафтопереробного заводу ($S=592$ тис m^2).

Площа міста Дрогобич складає 41 км^2 з населенням близько 77 тис. жителів та наявною площею лісонасаджень 600 м^2 . Проте, на нашу думку, ця система озеленення потребує охорони та розвитку, оскільки несе антропогенне, біологічне та функціональне навантаження. Частина об'єктів не використовують належним чином, а саме парк ім. Б. Хмельницького, який зараз виглядає як занедбана територія зелених насаджень без наявної структури парку чи пішохідних доріжок. Ще одним невирішеним питанням є доля парку Новонароджених, оскільки останнім часом високопосадовці намагаються збудувати його тимчасовими будівлями для торгівлі, на що громада не погоджується й намагається всіма силами перешкодити. Не можна залишити без уваги і річку Тисменицю, яка зараз занедбана й забруднена. До неї підведено каналізації, туди скидають сміття. Тому потрібно вжити певних заходів для очищення води й належного використання цього водного ресурсу.

Проте у місті є і позитивні моменти. Парк культури та відпочинку ім. генерала Васильєва, який функціонував до 2007 р., а згодом був занедбаний і закинутий, відреставрували, і сьогодні він знову відкритий для жителів міста.

Дрогобич – туристичне місто зі своєю історією та планувальною структурою, яке потребує вдосконалення системи відкритих озелених територій та її подальшого архітектурно-планувального розвитку. Резервом для розвитку відкритих зелених територій міста є долина ріки Тисмениця з притоками, а саме річка Ченча та річка Серет. Ландшафтно-рекреаційна організація долини цих річок дасть змогу об'єднати систему озелених просторів міста. Окрім того, ріка Тисмениця є природною віссю, яка акцентує міський планувальний каркас.

Література:

1. Історія міста Дрогобич [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org/wiki/>.
2. Дрогобич. Розвиток міста [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://loda.zuap.org/city_district/.
3. Генплан міста Дрогобича. Містобудівний кадастр [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lvivcenter.org/uk/umdl/>.

УДК 378.14

**ОБМІН УЧНЯМИ ЯК ОБМІН КУЛЬТУРАМИ:
ПІЗНАННЯ НОВОГО****Боярська А.Г.***Наук. керівник – Л.О. Вербицька, канд. філол. наук,
доцент кафедри українознавства**А.І. Харчук, доцент кафедри права та менеджменту
у сфері цивільного захисту**Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*

Сьогодні надзвичайної популярності набули програми обміну учнями, студентами, вченими різних країн. Завдяки міжкультурній взаємодії, взаємосприйняттю і взаємовпливам відбувається діалог культур. Основою такого діалогу культур є вміння їх порівняти, а результатом є усвідомлення цінності рідної культури для вивчення чужої [1, с. 112]. Такі програми не лише дають можливість колосального саморозвитку, а й навчають критично мислити й аналізувати світ навколо. Я хочу поділитися власним досвідом участі в такому обміні учнями, який, зрештою, став для мене обміном культурами.

Кожного року в мою школу приїжджали іноземці з Німеччини та Польщі. Обмін учнями триває вже близько семи років, але кожний рік сповнений іншими враженнями. Найбільше сил вкладає в усе це фрау Гурська, вчителька з німецької мови, яка хоче показати учням інший світ за кордоном. Отож обмін відбувається таким чином: ми беремо одного іноземця до себе в сім'ю на тиждень. А потім їдемо в їхню країну на такий же час. Поїздку за кордон ми не оплачуємо, а оплачуємо лише квиток; усе інше фінансують німці, так само ми оплачуємо всі екскурсії німців, коли вони перебувають в Україні. І обов'язковим є привезти у сім'ю за кордоном подарунок, який символізує твою країну. Хоч поїздка на невеликий період, лише тиждень, але ми отримуємо чимало вражень, багато знань, життєвий досвід та хороший урок.

Отож, я відвідала Німеччину двічі. Такий обмін учнями був моїм першим досвідом перебування за кордоном. Будучи в Німеччині, я покращила свій рівень володіння німецькою мовою. Кожного дня протягом тижня ми ходили в гімназію імені Коперника в Нідеркасслі (німецьке місто, що знаходиться на березі ріки Рейн), сиділи на уроках та слухали все німецькою мовою. Школа в Німеччині відрізняється від української. Наприклад, хімія у них триває 2 уроки. Один – це теорія, а другий – практика, де учні виконують різні досліди. І для цього у них є спеціальні лабораторії. Я мала можливість робити з учнями цікавий хімічний дослід, адже в них є для того всі прилади. В українських школах практична хімія – досить рідкісне явище. Також я побувала на уроці біології, де учні дивилися цікаві відео й дискутували, за що їм ставили оцінки. А не викликали їх до дошки і не питали параграфи, що дуже нудно й не цікаво.

Теж мені сподобалось, що коли ти не виконуєш домашнє завдання, тобі не ставлять двійку, а відправляють на уроці в спеціальну кімнату, де ти робиш ці завдання. Але, порівнюючи нашу освіту з їхньою, у них, як на мене, слабше навчання. Адже те, що ми вчили у 7 класі, вони вчать у 9.

До речі, «на початку 90-х рр. ХХ ст. Кельнський інститут педагогіки запропонував створювати окремі класи для дівчат із вивчення природничих дисциплін, що відповідає реальним запитам практики. Міністр освіти Північної Рейн-Вестфалії підписала наказ про роздільне навчання на заняттях з фізики та інформатики. В такий спосіб у школах землі запроваджувалося частково роздільне навчання. Воно полягає в тому, що юнаки і дівчата на більшості занять навчаються разом і лише на деяких уроках, зокрема фізкультури, фізики, інформатики, певний учнівський колектив ділиться за статтю. Про позитивні результати такого поділу на заняттях математики, фізики, інформатики та хімії інформують» деякі вчителі [2, 443].

Крім уроків, нас водили на екскурсії, ми їздили в інші великі міста та дізнавалися про культуру Німеччини все більше й більше. Нас повели у будинок колишнього Гестапо у Кельні. У часи Другої Світової війни ця будівля була захоплена, і з неї зробили так звану в'язницю для «терористів», які були проти Гітлера. Таких незгідних із режимом жорстоко катували в підвалі. Там були й українці, адже коли ми ходили по тих підвалах, на стінах бачили повідомлення українською та російською мовами, у яких люди писали, що вони не винні, що завтра їх ведуть у кімнату, звідки живими не виходять та інше. Багатьох людей вбивали або доводили до смерті побоями. Хоч усі документи, де описувалась кількість закатованих та чим саме катували людей і як над ними знущались, загадково згоріли. Але відомо, що тисячі людей там загинули. Ця екскурсія дала більше розуміння жахів Другої світової війни і того, що пережили зокрема й українці. Також я дізналась про походження світового автобренду «Volkswagen». Гітлер наказав створити машину, яка буде доступна кожній людині і кожен зможе її купити. Так і сталося. «Volk» перекладається як народ, а «Wagen» як машина. Звідти пішла назва «машина для народу», тобто «Volkswagen».

Ще одним музеєм, який ми відвідали, був «Haus der Geschichte» («Будинок історії») у Бонні. До речі, основою національної свідомості німців є історична пам'ять, що, зрештою, зближує їх з розумінням поняття національної свідомості українським народом [3]. Це музей, присвячений німецькій історії з 1945 року до теперішнього часу. Більше 7000 експонатів та 150 медіастанцій ілюструють сучасну німецьку історію. У музеї особливий акцент робиться на жваву презентацію історичних подій з використанням історичних фільмів і звукових документів. Виставки постійно змінюються на різні за тематикою. Ми дізнались, які новинки були вже в Німеччині у 20 ст., яких не було в Україні. Так, наприклад, музичний апарат там з'явився набагато раніше, ніж у нас. Також різні ігрові апарати. На той момент їхня країна технічно прогресувала вперед, на відміну від України, і в них з'являлось все більше інновацій.

Отож відвідавши музеї, я чимало дізналася і змогла порівняти життя обох країн (Німеччини й України).

Обмін учнями включав у себе день сім'ї, де ти відпочиваєш з усіма членами родини та їдеш, куди вони запланують. Це був захопливий час, адже я побувала у музеї-селі, де ми бачили старі хати давніх часів. І скажу, що в них будинки дуже одноманітні, на відміну від наших сільських хат. Та й зараз у них приватні будинки подібні один на одного, а в нас - різні. Мабуть, архітектурно Україна різноманітніша і багатша.

Більше про культуру Німеччини я дізналася в школі, коли ми робили різні проекти. Наприклад, порівнювали звичаї, традиції, національні страви України, Польщі та Німеччини. Також розказували про відомих письменників, художників та співаків наших країн. Німецька кухня вирізняється великою різноманітністю страв зі свинини, телятини, яловичини, птиці, дичини, риби. Популярні різноманітні овочі, особливо капуста, картопля, переважно у відвареному вигляді. Але найчастіше вони їдять всілякі бутерброди. На відміну від наших традиційних 12 страв, на Різдво німці готують гусака або індичку, карася чи млинці та пиріг. Також я дізналась про німецький національний костюм. Він один із найцікавіших у світі й один із найпопулярніших. Адже у нього незвичайний фасон. Але наша вишиванка не зрівняється ні з чим. Також Німеччина славиться своїми яскравими карнавалами, де люди переодягаються в різні образи.

Але найглибший діалог культур відбувається через можливість проживання у німецькій сім'ї. Адже, гуляючи вулицями, ти бачиш лише картинку, а живучи в родині, ти бачиш усі плюси та мінуси. У перший день я зрозуміла, що в німців усе за розкладом. Лягають спати рано, приблизно 9 година вечора. І стають рано – 6 чи пів на 7. Тоді як українці не живуть за таким графіком. На сніданок, обід чи вечерю зазвичай німці їдять бутерброди з сиром, ковбасою та маслом або солодкі бутерброди з джемом. Супи в сім'ї не готують, а страв, таких як налисники, котлети, печена курка чи підливка в них майже не існує. Зрідка щось готують. Усі продукти є готові в супермаркеті, і ніхто вдома не старається готувати. А в Україні щодня готуємо страви для сім'ї, а влітку - закрутки на зиму. Коли приходять гості, український стіл накритий різними стравами, а там такої гостинності немає.

У Німеччині дитину з народження вчать самостійності. Ніхто з тобою не сидітиме й не вчитиме уроки до пізньої години, як у нас. Ти повинен сам справлятися зі своїми труднощами. Там тебе не лишать дідусеві чи бабусі на піклування. Німці дуже економні та не витратять зайвих грошей, не обдумавши. Шукатимуть безкоштовне паркування, тому що за 50 центів вони відмовляються ставити машину. Так вчать і своїх дітей. Українці ж швидше можуть потратити гроші на ще одну ляльку для дитини, хоча вона вже має схожу.

Ще я помітила, що любов до подорожей – в крові в німців. Якщо припустити, що буде підведений підсумок за кількістю закордонних туристів у світі, то німцям, напевно, належатиме перше місце. Вони вважають за краще

відвідувати всілякі екзотичні країни, ніж сидіти вдома. Але німці водночас це можуть собі дозволити, на відміну від українців. У нас економічний рівень значно нижчий, і поїхати за кордон досить дорого, не кажучи про купівлю автомобіля. Там же кожна сім'я має одне або два авто. І для них це нормально.

А до школи діти їздять лише на велосипедах. У них це дуже популярний транспорт, і всі вулиці мають спеціальні велодоріжки. А в нас часто на вулицях цих доріжок немає, хоча останнім часом в Україні таки з'явилося чимало велодоріжок.

Також в Німеччині не люблять усього, що порушує звичний перебіг життя. Українці значно гостинніші. Тут є чого повчитися німцям. Незапланований візит в гості в Німеччині вважається неприпустимим. Натомість законслухняність німців така, що в маленькому місті, де по вулицях проходить одна-дві машини за 10 хвилин, вам не дозволять перейти вулицю на червоне світло. Тут українцям є чого повчитися.

Отже, ОБМІН УЧНЯМИ – це передусім життєвий обмін. Ти занурюєшся в інше, чуже для тебе середовище, яке відрізняється від того, до чого ти звик. Ти потрапляєш в інший для тебе світ, де немає рідних чи друзів, де немає рідної мови. Народ, традиції, звичаї – усе інше. Адже культура за кордоном відрізняється від нашої.

ОБМІН УЧНЯМИ – це враження на все життя. Усі поїздки, екскурсії, відвідування уроків у школі за кордоном – усе це змінює твій світогляд і залишає незабутні враження.

ОБМІН УЧНЯМИ – це невід'ємний досвід. Ти потрапляєш у сім'ю, де живеш за їхніми правилами та звичаями. Починаєш усвідомлювати, що означає життя за кордоном. Бачиш усі плюси та мінуси держави з середини. Уже можеш порівняти життя тут і там. Починаєш розуміти культурну різницю країн.

ОБМІН УЧНЯМИ – це нові знайомства та нові друзі. Ти їдеш за кордон, знайомишся з новою сім'єю. У школі ви робите різні проекти з іноземцями та пізніше їх представляєте. Таким чином ви знайомитесь із учнями за кордоном і дізнаєтесь про їх культуру із проектів.

ОБМІН УЧНЯМИ – це покращення знань іноземної мови. Ти живеш у сім'ї, де тільки мова їхнього народу. Вивчаєш багато нових слів, їхній акцент і сленг міста, у якому ти проживаєш. Роблячи проекти, ти вчишся говорити на публіку іноземною мовою, хоч це буває страшно.

ОБМІН УЧНЯМИ – це самостійність. Ти далеко від сім'ї. Хоч ти не один, але стаєш самостійнішим і можеш сам вирішувати чимало проблем. Стаєш більше впевнений у собі. Розвиваєш самого себе.

ОБМІН УЧНЯМИ – це, зрештою, переборення страхів. Ти залишаєшся сам і повинен переборювати самого себе й свої страхи. Адже пасти задніх там не вдасться. Чогось не знаєш, питайся. Ніколи не стій на місці. Боїшся говорити? Будеш говорити! Тут без цього неможливо.

Отож обмін учнями дав мені великий досвід на все життя. Я рекомендую кожному спробувати хоча б раз поїхати по обміну. Ви отримаєте незабутні враження на все життя.

Література:

1. Застровський А. А. Поняття міжкультурної комунікації та порівняльна характеристика німецької і української культур / А. А. Застровський, Л. А. Пасик // Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки. Серія : Філологічні науки. – 2010. № 11. – С. 112–123.

2. Ковальчук Л. О. Гендерне виховання у навчальних закладах Німеччини / Л.О. Ковальчук // Молодий вчений. – 2016. – №12 (39). – С. 440–444.

3. Строяновська О. В. Вплив ментальної свідомості українських та німецьких вчителів на особливості їх викладання в школі: [Електронний ресурс] / О. В. Строяновська, М. Г. Кузнецова. – Режим: <http://www.academia.edu/11522773/>.

УДК 7.011

ХОРОВОД: ВИДЫ, ОБЫЧАИ, СИМВОЛЫ РУССКОГО НАРОДА

Ворожцова А.А.

*Науч. руководитель – О.Б. Воробьева, канд. филос. наук, доцент,
доцент кафедры философии и истории науки*

*Самарский государственный университет путей сообщения
(Российская Федерация)*

Народный танец – это сущность и эмоции народа. Танец сближает народ духовно и физически, отражает его дух, характер, эмоции, культуру. В танце мы можем увидеть обряды разного народа и его разных поколений. Каждый танец совершается с улыбкой, страстью, силой. Один из ярких народных танцев объединяющих людей – хоровод. Именно он как никакой другой танец отражает национальный характер народа и демонстрирует его сплоченность.

Хоровод исторически – это античный обрядовый круговой танец с элементами драматического действия. Как правило, его исполнение принадлежит девушкам, а впоследствии с ними танцевали хоровод и мужчины. Круглый год по праздничным дням и по печальным поводам исполняли хоровод, согревающий душу.

Пляски, музыка, игры, чувства, эмоции, сила духа все это объединялось в танце. В процессе танца люди заводили знакомства, влюблялись, проявляли чувства.

Хоровод русской души, русского народа – это не просто танец, это душа наших предков, то, через что мы можем почувствовать их мир. В нем сказались широта и единство славянской души.

В русской культуре существует два основных вида хоровода как танца. В орнаментных хороводах особое внимание уделялось орнаменту: почувствовать ритм танца через рисунок. Выражался этот танец свободой души и фантазии русского народа.

Игровой хоровод, как маленький спектакль, сценка, показывал себя через песню – в ней имеются действующие лица, игровой сюжет.

По своему построению хороводы бывают круговыми, когда пение, музыка и танец идёт по кругу. Круг всегда означал у русских (и не только) магическое, волшебное явление, вера во что-то глубокое (не случайно значение круга – это солнце) Круг – единство, вечность, гармония, плавное течение, целостность. Круглыми пекли блины на масленицу, в виде круга – обручальное кольцо – символ преданности и бесконечной любви. Земной шар тоже символизируется кругом, объединяющим народы разных религий и наций в единый мир.

Не менее значимыми были линейные хороводы: исполнители шли навстречу друг другу линиями, обозначающими сближение, притяжение. Линейный хоровод – это четкость линий, когда танцующий уверен в своем партнере напротив, уверен в каждом шаге его и своем шаге, и в том, что вы в одно время соприкасаетесь руками.

Также водили улиточные хороводы, образующиеся из круга, когда ведущий вёл за собой всю линию. Улиточный хоровод – это вера в своего партнера и доверенность ему, сплочение людей в танце.

Таким образом, хоровод объединяет людей, сохраняя неповторимость каждого участника танца. Он помогает людям чувствовать друг друга, совершать движения едино и слажено. В современном мире массово хоровод водят только в детском саду. А какой смысл несут танцы в современном мире? Пустоту души. Не только хоровод, но и многие другие танцы разных народов, стран несут очень важную миссию в раскрытии сущностного смысла народного характера и народной культуры в целом.

Литература:

1. Лопухов А.В., Ширяев А.В, Бочаров А.И. Основы характерного танца. – М. : Лань, Планета музыки, 2010, – 343 с.
2. Матвеев В.Ф. Русский народный танец: теория и методика преподавания: учебное пособие / В. Ф. Матвеев. – 2-е изд., стер. – СПб. : Лань: Планета музыки, 2013. – 252 с.
3. Худеков С.Н. Всеобщая история танца. – М. : Эксмо, 2010. – 628 с.

УДК 711.455

РЕКРЕАЦІЯ ТЕРНОПОЛЯ

Гнопко Я. Б.*Наук. керівник – І.Л. Щербаков, старший викладач
Національний університет «Львівська політехніка»*

Сьогодні рекреаційні зони міста Тернополя зазнають позитивних змін, оскільки вони покращуються, осучаснюються та стають комфортнішими для відпочинку населення. З усіх боків місто оточують зелені насадження. У Тернополі налічується 186,28 га зелених насаджень загального користування. Сучасна територія Тернополя в адміністративних межах складає 4283,0 га.

Парками, скверами та бульварами представлено зелені насадження загального користування. Основними з них є парк ім. Т. Шевченка – 22,0 га, парк Топільче – 66,0 га, парк Національного Відродження – 49,19 га.

Важливим у планувальній структурі Тернополя є Тернопільський став. Став і територія біля нього – це досить велика рекреаційна зона, розташована в центральній частині міста. У центральному районі знаходяться два парки – парк ім. Т. Шевченка та парк Топільче. Ці парки роблять центральну частину цікавішою та естетичнішою для організації відпочинку та розваг населення.

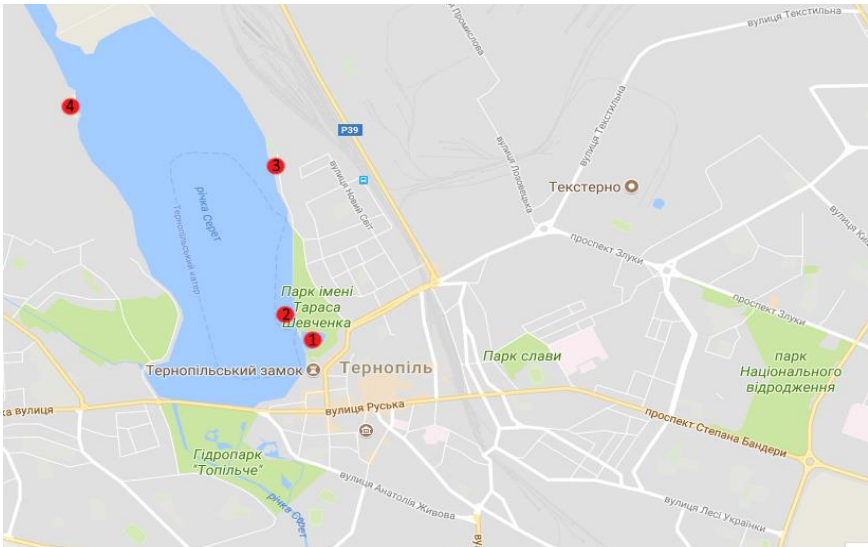

Рис. 1. Схема основних рекреаційних зон навколо Тернопільського ставу

На схемі (див. рис. 1) можна побачити чотири основні парки Тернополя. Два з них – парк ім. Т. Шевченка та парк Топільче – розташовані в центральній частині міста, а два інші – парк Слави та парк Національного Відродження лежать у східній частині міста.

Детальніше розглянемо позитивні та негативні аспекти основних рекреаційних зон навколо Тернопільського ставу, які розташовані в парку ім. Т. Шевченка.

1. Острів «Чайка».

Перевагами острова є цікаве розташування, озеленення, доріжки для прогулянок та велика кількість місць для відпочинку.

Негативний аспект є те, що підпірна стінка біля острівця виявилася аварійною, вона була зроблена без належної основи та водовідведення, але нещодавно розпочались ремонтні роботи з її укріплення.

2. Острів закоханих

Примітне розташування острова на самому ставі, його округла форма, красива альтанка в центрі острівця, наявність достатньої кількості лавок, озеленення та розкриття краєвидів на місто.

Недоліком цієї зони є небезпека через відсутність огороження.

3. Пляж «Циганка»

Це осучаснена рекреаційна зона, що задовільняє потреби населення різного віку. На пляжі відремонтовано проїжджу частину, зроблено велодоріжки, пішохідний фонтан, амфітеатр на пляжі, екстрим-парк.

4. Дальній пляж

Перевагою пляжу є можливість забезпечити літній відпочинок для населення Тернополя.

Недоліком є те, що до пляжу досить важко добиратися через нерозвинену транспортну інфраструктуру, але найближчим часом заплановано реконструкцію пляжу.

Отже, місто Тернопіль має значний рекреаційний потенціал, який, незважаючи на поки що досить численні недоліки, виявляє тенденцію до покращення.

Література:

1. Пояснювальна записка до генерального плану Тернополя. – Т. І. – К., 2008. – С. 100–105.

2. У Тернополі на острові «Чайка» укріплюють підпірну стіну [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://ternograd.te.ua>.

3. Оновлену відпочинкову зону «Циганка» - відкрито // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://te.20minut.ua/Podii/onovlenu-vidpochinkovu-zonu-tsiganka---vidkrito-10538195.html>.

УДК 37(09) 378

ТАНЕЦЬ ЯК ЗАСІБ СПІЛКУВАННЯ ЛЮДЕЙ

Гром'як Н.В.

*Наук. керівник – Х.Я.Макович, канд. філол. наук,
ст. викладач кафедри українознавства
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*

Танець – поема, в ній кожен рух – слово

Танець, танок – вид мистецтва, де художні образи створюються засобами пластичних рухів людського тіла. У танці відображається емоційно-образний зміст музичних творів.

Танець – мистецтво, що існує в часі й просторі. Воно живе в момент виконання. Без виконання його можна уявити тільки на підставі свідчень та описів.

Танець безмовний. У ньому не звучить слово. Але виразність пластики людського тіла, музичних ритмів і мелодій виявляється могутньою силою, тому мова танцю інтернаціональна і зрозуміла всім.

Танець існував та існує в культурних традиціях всього людства й людських спільнот. За довгу історію людства танець змінювався, відображаючи культурний розвиток. Є дуже багато видів і форм танцю.

Танець здебільшого виконують під музику або спів, і розвиток різних видів і напрямів танцю відбувався водночас із розвитком відповідних музичних жанрів та музичних стилів. Для танцювальної музики здебільшого характерний чіткий ритм. Іноді, як у випадку степу чи фламенко, танцюрист або танцюристи самі створюють для себе музичний супровід, відбиваючи ритм підборами або використовуючи додаткові засоби на зразок кастаньєт чи маракасів.

За кількістю учасників танці поділяються на сольні танці, парні танці та групові танці. За призначенням танці поділяються на соціальні, обрядові, сценічні, тощо.

Історія мистецтва танцю сягає сивої давнини. На зорі свого існування людство відкрило засоби вираження думок, емоцій, вчинків через рух.

Спочатку людство вкладало в танці свої уявлення і вірування – танець був обрядом. У танку людина просила у невідомих богів щасливого полювання, доброго врожаю, спасіння від хвороб. Обрядові танці й донині трапляються в деяких племенах Австралії, Африки, американських індіанців, а також у танцях народів Півночі – коряків, остяків, чукчів. В обрядових танцях і сьогодні продовжують віддлюновати риси стародавніх ритуалів предків, які через танцювальні заклинання ловили рибу, нерпу, полювали на диких тварин. Минув час, людство все енергійніше відкривало таємниці світобудови, і танці втратили своє первинне магічне значення.

Зі змінами в суспільстві змінювалося й танцювальне мистецтво. Танці первинних людей замінили сценічні танці стародавніх греків і римлян, середньовічні хороводи, бранлі. Згодом з'явилися перші балети. З'явилися вальс, мазурка, полька і багато інших танців, які танцювали наші прабабусі та прадідусі.

Кожне століття мало свої популярні танці. Наприклад, у XVIII ст. найпопулярнішим і наймоднішим танцем був менует. Через століття вся Європа стала танцювати вальс, після цього – румбу і чарльстон, фокстрот і танго. З'являються нові, більш ритмічні танці, такі як твіст, рок-н-ролл, джайв, зникають і забуваються старі.

Класичний танець є основою мистецтва балету, започаткованого наприкінці XVI ст., і вимагає спеціальної підготовки. Естрадний танець має власну специфіку та підпорядкований завданням підтримки виступу певного естрадного співака.

Народний танець – яскраве вираження менталітету та творчості кожного народу, віддзеркалення традицій, хореографічної мови, пластичної виразності у співвідношенні з музикою.

Протягом багатомісячної історії народу танець збагачувався і видозмінювався. У ньому знаходили своє відображення героїзм боротьби, радість праці, ігри, пов'язані з різними порами року, ліричні мотиви.

Розглянемо детальніше, яку інформацію може нести в собі хореографічне мистецтво і які повідомлення передавати, на прикладі видів українського народного танцю.

Танці, що існують в Україні, можна поділити на три основні види:

- Танці хороводного плану (веснянки, купальські хороводи та інші). Хороводи належать до найдавніших танців. Переважно їх супроводжує пісня, у якій передусім розкривається зміст танцю. Однак зміст і настрої пісні відбиті також у хореографічному рисунку, танцювальному ритмі кроків та в жестах. Виконання хороводів найчастіше пов'язане з обрядовими діями – у них передано зустріч весни (хороводи весняного циклу, веснянки, наприклад, «Кривий танець»), відзначення літа (хороводи купальського циклу, мішані танці хлопців і дівчат), обжинкові, косарські. Це найдавніші танки. Є також соціально-побутові хороводи, зокрема весільні.

- Сюжетні танці, для яких характерне відтворення явищ природи, народного побуту, праці, народної героїки тощо. Цей жанр танцювального мистецтва виник пізніше, ніж хороводи. У сюжетних танцях відображені конкретні явища навколишнього життя та природи. Суть і зміст такого танцю найчастіше виявлена в його назві («Шевчик», «А ми просо сіяли» та ін.). Часто в загальній композиції танцю, у послідовності танцювальних фігур можна простежити розвиток сюжетної лінії. За тематикою виділяють кілька груп сюжетних танців: а) танці, де виявлені трудові процеси («Коваль», «Косар», «Лісоруби»); б) народна героїка («Опришки», «Аркан»); в)

народний побут («Горлиця», «Волинянка»); г) явища природи («Гонивітер», «Зіронька»); г) птахи і тварини («Гусак», «Бичок»).

Сюжетні танці завжди несуть певне повідомлення для глядачів та учасників. Наприклад, у бойових танках представлено майстерність воїнів, їхню енергію та лють, сміливість і мужність. Трудові танці передають типові для народної праці процеси.

• Побутові танці (гопак, козачок, метелиця, кадрили, гуцулка, коломийка, полька та ін.). Особливістю танців цього виду є емоційність, колективний, часто бурхливий темперамент виконання. Ці танці супроводжуються побутовими мелодіями, у яких відтворено емоційний стан виконавців. У побутових танцях рідко трапляється текст (за винятком окремих вигуків або співомовок, як коломийки) – усі емоції тут здебільшого передаються рухами виконавців та настроєм музичного супроводу.

Отже, у танці, зокрема народному, представлено те, чим жив той чи той народ протягом століть свого буття – від найдавнішого часу та до сьогодні. Кожен танець особливий, бо в ньому виявлене, по-перше, повідомлення, яке він несе своєму глядачеві, а по-друге, проявляється особистість його виконавця, танцівника.

Література:

1. Коротков А. Все про танець (довідник школяра) / А. Коротков, А. Тараканова. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2005. – 90 с.
2. Танець [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A2%D0%B0%D0%BD%D0%B5%D1%86%D1%8C#.D0.94.D0.B6.D0.B5.D1.80.D0.B5.D0.BB.D0.B0>.
3. Філософія танцю [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://sites.google.com/site/taneczczitta/filosofia-tancu>.

УДК 177

ЖЕНЩИНЫ В БЛАГОТВОРИТЕЛЬНОСТИ

Долгова Н.С.

*Науч. руководитель – О.Б. Воробьева, канд. филос. наук, доцент,
доцент кафедры философии и истории науки
Самарский государственный университет путей сообщения
(Российская Федерация)*

В женщине издревле жили такие чувства, как сострадание, сопереживание, гуманность и жалость. Несмотря на то, что главными меценатами и благотворителями являются мужчины, женщины не уступают им и также становятся членами благотворительных организаций и волонтерских движений. Они являются их представителями, учредителями, спонсорами, сотрудниками.

Ярким и самым известным примером женщины в благотворительности стала мать Тереза. В те времена она жила в Калькутте (Индия). Некогда мать Тереза задремала, и ей послышался голос: «Иди и живи среди бедных, а Я буду с тобой». Тогда она еще была монахиней, но спустя два года попросила у Ватикана разрешение работать за пределами монастыря. Поселилась в нищих районах, прошла медицинские курсы, помогала женщинам с их детьми, купала, обрабатывала раны, кормила, затем начала обучать их. Через год появились первые ее последовательницы – девушки из обеспеченных семей, которые надели старые сари и стали помогать людям. В 1950 году матерью Терезой был создан Орден сестер милосердия. Количество бедных все время росло. Появлялось всё больше приютов для нищих людей.

В 1963 году появилось новое ответвление Ордена: сформировалось братство милосердия. Началось с того, что мужчины помогали монахиням переносить тяжелые вещи или больных в палатки, они тоже хотели посвятить свою жизнь помощи нуждающимся. Со дня основания Ордена люди делились на волонтеров и сотрудников. Сотрудники, в свою очередь, делились на активных и пассивных, т. е. «страдающих». Вклад одного сотрудника очень мал, но их было тысячи по всему миру. Они помогали людям, чем могли: предоставляли жилье, покупали еду, подавали милостыню и много других важных вещей. «Страдающими» были те люди, которые не могли помогать физически, так как были ограничены сами, но самое главное: они молились и страдали за других людей. Мать Тереза писала: «Видите, это плод вашего терпения, это стоит вашего труда. Молитесь горячей, страдайте ради Христа. Помогите нам сделать так, чтобы Он был сильнее любим» [1, с. 278]. 17 октября 1979 года мать Тереза стала лауреатом Нобелевской премии мира. Она всегда считала свою работу «каплей в море».

Одри Хепберн примкнула к благотворительным фондам после окончания карьеры. В 1987 году Хепберн вступила в ЮНИСЕФ (Международный чрезвычайный детский фонд ООН), а в 1988 стала международным послом доброй воли. Она активно притягивала интерес к проблемам, связанных с жизнью детей в странах Африки, Южной Америки и Азии. Хепберн вспоминала: «Я видела, как крошечные горные общины, трущобы и

стихийные поселения каким-то чудом впервые получили системы водоснабжения, и этим чудом был ЮНИСЕФ. Я видела, как дети строили сами себе школы из кирпича и цемента, предоставленных ЮНИСЕФ» [3, с. 433]. С мужем она посетила множество бедных государств. В 1992 году президент США наградил ее медалью свободы, а Академия кинематографических искусств и наук удостоила Хепберн Гуманитарной премии имени Джина Хершолта за ее помощь человечеству посмертно.

Первая, кто восстановила благотворительность в СССР, была Раиса Горбачева. Первым ее делом было открытие отделения для лечения детских лейкозов. Муж Раисы Михаил Горбачев также внес вклад в благотворительность. Он разделил свою Нобелевскую премию на несколько больниц. Свой первый взнос Раиса сделала, получив гонорар за автобиографическую книгу «Я надеюсь...». Она была председателем ассоциации «Гематологи мира – детям», лично контролировала несколько детских московских больниц, помогала бедным семьям и детям. За пределами СССР Горбачевой восхищались, присуждали ей звания «Женщина года», награждали премиями.

Анджелина Джоли в первый раз столкнулась с нищетой и болезнями третьего мира, когда снималась в фильме. Она была ошеломлена состоянием людей, живших там. После приезда она пожертвовала около миллиона долларов. Комиссия ООН объявила ее послом доброй воли. Именно с тех пор знаменитая актриса жертвовала собой ради несчастных людей, она жила с ними в таких же условиях, помогала детям, женщинам. Даже во время своей беременности она не покинула страну, а продолжила протягивать руку помощи нуждающимся. Премьер-министр Камбоджи удостоил Анджелину званием почетного гражданина, и в ее честь назвали храм. По сегодняшний день Анджелина Джоли занимается благотворительностью.

Помогать другим – основная задача женщины. Занимаясь благотворительностью, женщина чувствует полезность, востребованность и ценность нуждающимся людям, так она получает необходимую энергию, чувство важности и нужности. Женщина предлагает милосердие, сочувствие и помощь, а мужчина предлагает решение проблемных жизненных ситуаций. Важными являются оба элемента, но сочувствие чаще всего считают женской чертой, она на него более способна. Творить Добро – это искусство, которому женщины учатся много лет, изучая деятельность других благотворительниц. Не нужно забывать, что каждое доброе дело воздастся по заслугам. Посвятить свою жизнь благотворительной деятельности – это глубоко личный выбор и мотив.

Литература:

1. Будь моим светом: Дневники и переписка матери Терезы Калькутской. – М. : Книжный Клуб, 2010. – 416 с.
2. Кононова Т.Б. Очерки истории благотворительности. Учебное пособие. – М. : Издательско-торговая корпорация «Дашков и К0», 2005. – 340 с.
3. Кузьмин К.В., Сутырин Б.А. История социальной работы за рубежом и в России / с древности до начала 20го века. – М. : Академический Проект, 2002. – 408 с.

УДК 711.00; 711.581

ЖИТЛОВІ КОМПЛЕКСИ НА ПОСТІНДУСТРІАЛЬНИХ ТА ВІЙСЬКОВИХ ТЕРИТОРІЯХ У МІСТІ ЛЬВОВІ

Жиган Г.І., Прядко С.Р., Федюшин Т.Т.

Наук. керівники: І.В. Русанова, канд. архітектури, доцент кафедри містобудування

*І.В. Склярова, старший викладач кафедри містобудування
Національний університет «Львівська політехніка»*

Зазвичай постіндустріальні території є резервними. Як показує досвід, їх найчастіше використовують для житла. У випадку Львова вони знаходяться в серединній зоні міста та розташовані окремо одна від одної. Досліджені житлові утворення відрізняються архітектурно-планувальним вирішенням, благоустроєм, інфраструктурою та величиною. Розглянемо головні з них.

І. Житловий комплекс «Семицвіт». Розташований за адресою: вул. Шевченка, 60; площа території: 7 га.

Комплекс оточений вулицями Шевченка, Золотою, Пстрака та Скляною. Будівництво житлового утворення почалося в 2014 році. Особливістю ЖК є черговість освоєння території та рельєф. Перепад рельєфу – 17 м [1]. Житлове утворення «Семицвіт» змінило горизонт міста. У контексті оточення витримані візуальні зв'язки.

З боку вулиці Шевченка розташовані громадські будівлі з ціллію гасіння шуму та вібрацій для забезпечення комфортного проживання. Безпека житлового комплексу гарантована замкненою прибудинковою територією, наявністю контрольно доступу. Комплекс включає гостьовий (у вигляді екологічних парковок) та багаторівневий паркінг, є місця для зберігання велосипедів. Створено зручне середовище для маломобільних груп населення. Біля будинків створено окрему «зелену зону», що інтегрує природу в житлове утворення. «Семицвіт» забезпечений центром розвитку дитини, торговим центром та рекреаційними зонами. Поблизу є школа, відділення пошти та Краківський ринок. Об'єкт розташований неподалік від історичного центру міста.

ІІ. Житловий комплекс «Парус». Розташований за адресою: вул. Липинського, 28; площа території: 0,63 га

Комплекс оточений вулицями Липинського, Тучапського, Городницькою та Замарстинівською. Житловий комплекс «Парус» – це архітектура, що стає орієнтиром у просторі міста. У «Парусі» втілені технології вентиляованого фасаду з незаймистої композитної панелі, секційна котельня зі смарт-управлінням та бездротовий інтернет у місцях загального користування [2]. Внутрішній простір сформований із дво- та трисекційних тринадцятиповерхових будинків. Переважна поверховість будинку, плавні лінії та комбінація кольорів створюють вдалий архітектурний образ, що доповнює сучасну архітектуру Львова. Поруч із новобудовою є дитячий майданчик. Проте в небезпечній близькості до нього стоїть газорозподільна станція житлового комплексу.

Помітно, що під час розроблення проекту було зроблено акцент на бізнес-спрямування житла, а не на комфорт його мешканців.

На перших двох поверхах розташований торгово-офісний центр та низка додаткових приміщень, що мають громадські функції. Зручність цього житлового утворення полягає в паркінгу, транспортному сполученні та цілодобовому відеонагляді. Мінусом є відсутність велопарковок, школи та дитсадка.

III. Житловий комплекс «Хмельницький парк». Розташований за адресою: вул. Богдана Хмельницького, 230а.

Комплекс оточений вулицями Б. Хмельницького та Поліською. Будівництво житлового утворення почалося в 2015 році. «Хмельницький парк» складається з замкненої житлової групи висотою одинадцять поверхів та окремого будинку такої самої поверховості. Не сформований візуальний зв'язок із житловим утворенням – вхід на територію візуально не зчитується. Не враховані відступи від меж ділянок садибної забудови та прилеглих територій до багатоповерхової забудови.

На території будинку розміщені гостьовий та підземний паркінги. Проте гостьовий паркінг влаштований у небезпечній близькості до дитячого майданчика, що є невдалим та небезпечним планувальним рішенням. Середовище некомфортне для маломобільних груп населення: важкий доступ до території, а входи в будинки хоча і забезпечені пандусами, проте не відповідають нормативним показникам. Немає озеленення – лише невеликі клумби перед будинком. Поблизу ЖК «Хмельницький парк» розташовані торгові центри: «Арс», «Епіцентр», «Рукавичка», «Вам», Збойщанський ринок, та інші об'єкти інфраструктури: відділення «Нової пошти» № 8, «Кредобанк», загальноосвітня школа №99. На території ЖК не передбачено дитсадка та школи. Немає умов для велосипедного руху – відсутні велопарковки та велодоріжки. Загалом цей комплекс можна вважати найбільш архітектурно та містобудівельно невдалим з усіх досліджених.

IV. Житловий комплекс «Велика Британія» за адресою вул. Шевченка, 17. Площа його території: 7 га.

Комплекс розташовано поблизу «рогатки» вулиць Шевченка–Городоцька, поруч із вул. Ярослава Мудрого. Він формує гармонійну структуру забудови, є прикладом хорошого об'ємно-просторового вирішення, органічно вписаного в навколишнє середовище. Вдало пасує до історичної Львівської забудови. Для формування забудови застосовано принцип окремих груп, які складаються з напівзамкненої та лінійної забудови. Вдало підібрана спокійна гама кольорів формує візуально комфортний простір. Перші поверхи умовно розривають комплекс по горизонталі, створюючи ілюзію низької поверховості, що вписується в середовище міста. Комплекс розташований поруч з історичним центром Львова, має зручний заїзд, велодоріжки та велопарковки, наземний паркінг. Підземного паркінгу немає, що є недоліком. Споруджені пандуси не відповідають будівельним нормам: не мають поручнів, або не витримують нормованого ухилу 5%. Поруч із комплексом (7 хв пішки) розташо-

ваний дитсадок, але його вже переповнено, тому можна вважати його недоступним, це буде недоліком для молодих сімей із дітьми. Перевагою є розташування «британської школи» [3]. Крім цього, в пішохідній доступності до комплексу розташовано школу та гімназію.

Сучасна архітектура житлових комплексів в Україні все більше орієнтується на європейські стандарти, хоча не завжди вони вдало втілені в життя. Кожен із досліджених житлових комплексів має свої особливості, але спільним у них є: запровадження нових технологій, тяжіння до автономності житлового утворення та використання європейського досвіду проектування. Відрізняються композиційне та архітектурно-просторове вирішення, рівень комфорту та безпеки, інфраструктура та цільова аудиторія. Найкращим зразком є житлове утворення «Семицвіт», оскільки в ньому враховані потреби людей різних вікових категорій, тоді як «Хмельницький парк» явно створений лише заради збагачення. Перші спроби зробити архітектуру гуманною після норм СРСР є втішними, але загалом архітекторам потрібно перейняти досвід у західних колег та ставити за мету комфорт, а не ціну квадратного метра.

Література:

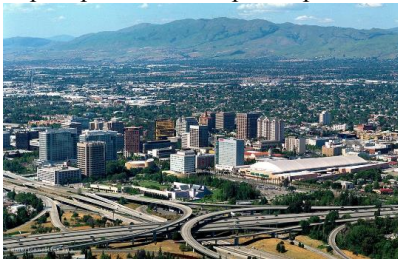
1. ЖК Семицвіт, Львів – Квартири в новобудовах – ЛУН.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://novostroyki.lun.ua/>.
2. ParusDevelopment [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://parus.lviv.ua/>.
3. ЖК "Велика Британія" 5 черга – RIEL [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://riel.ua/>.

УДК 711

ТЕХНОПАРКИ В СТРУКТУРІ МІСТА**Залужна О.М.***Наук. керівники: Т.М. Мазур, канд. архітектури,
доц. кафедри містобудування,**І.Я. Черняк, канд. архітектури, доц. кафедри містобудування
Національний університет «Львівська Політехніка»*

Технопарк – це територіально відокремлений комплекс, заснований на базі провідного університету, що включає наукові установи, промислові підприємства, інформаційні, сервісні та виставкові комплекси, комфортні житлово-побутові умови [1]. У ХХІ ст. у світі під час переходу до постіндустріального міста сформувалася мережа технопарків і технополісів. Найвідомішими з них є: Кремнієва долина (США), Цукуба (Японія), Сінгчжу (Тайвань), Софія Антинополіс (Франція).

Місто Сан-Хосе (рис. 1) є столицею Кремнієвої долини (рис. 2). Саме тут розташоване найбільше в світі скупчення всесвітньо відомих університетів, інвестиційних інститутів і провідних високотехнологічних компаній. А почалося все в середині ХІХ ст., коли на цій території побудували перші дослідні лабораторії з суднобудування – як військового, так і комерційного. Згодом територія стала центром аерокосмічної промисловості.

*Рис. 1. м. Сан-Хосе**Рис. 2. Кремнієва долина*

Знамените місто-супутник Токіо Цукуба (рис.3) – це один з перших створених на базі наявного міста технополісів, розташований на відстані 40 км від столиці Японії. Структура цього технопарку має строгу організацію. У Цукубі сьогодні функціонують: центр управління польотами Японії (з нього разом з американцями з Х'юстона проводили керівництво польотом до МКС першої японської «космовантажівки»); інститути сільського господарства та промислових технологій;

Рис. 3. Цукуба з висоти пташиного польоту

«Сінчжун» (рис. 4) – це промисловий парк, розташований за 70 км від міста Тайбей, на західному узбережжі острова Тайвань. Він почав роботу в 1980 році і всього за кілька років перетворився в ідеальний технополіс майбутнього. На території парку розташовані три університети, два з яких приватні. Спеціалізація університетів – підготовка фахівців у сфері високих технологій.

Рис. 4. Сінчжун з висоти пташиного польоту

Унікальний технопарк Софія Антинополіс (рис. 5) розміщений на південь від Ніцци й на північ від Антіба в районі з прекрасним кліматом. Він створений в 1970 році. Спочатку Софія Антинополіс задумали як втілення наступності традиції стародавніх греків: по-грецьки «Софія» – це «мудрість», а «Антинополіс» – назва міста Антиб. Але, як виявилось, у слова «Софія» зовсім інші корені, пов'язані з іменем Софії Тумаркин-Глікман – дружини сенатора з Франції П'єра Лафіту, який і заснував технополіс. Кілька десятків офісів на території парку і навколишніх територій займають високотехнологічні компанії.

Рис. 5. Софія Антинополіс з висоти пташиного польоту

На території України в час незалежності також активно формуються технопарки й технополіси, найвідомішими з яких є: Інститут електрозварювання ім. Є.О. Патона (м. Київ), Інститут монокристалів (м. Харків), «Напівпровідникові технології і матеріали, оптоелектроніка та сенсорна техніка» (м. Київ), «Вуглемаш» (м. Донецьк), Інститут технічної теплофізики (м. Київ), «Укрінфотех» (м. Київ), «Київська політехніка» (м. Київ), «Інтелектуальні інформаційні технології» (м. Київ), «Яворів» (Львівська область), «Агротехнопарк» (м. Київ), «Текстиль» (м. Херсон).

Сьогодні не існує єдиної структури функціонально-планувальної організації технопарків, щоразу це творче й індивідуальне рішення. В умовах становлення державності України пошук нових рішень, притаманих для постіндустріального періоду, є надзвичайно важливим у контексті включення в європейську економіку.

Література

1. Панченко Т. Ф. Містобудування. Довідник проектувальника. – К. : Укрархбудінформ, 2001. – 192 с.
2. Кремнієва долина [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9AD1%80%D0%B5%D0%BC%D0%BD%D1%96%D1%94%D0%B2%D0%B0_%D0%B4%D0%BE%D0%BB%D0%B8%D0%BD%D0%B0
3. Кремнієва долина: особливості виникнення, секрети успіху та відомі українці [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eizvestia.com/uk/tehnologii-ukr/full/2305-kremniyeva-dolina-osoblivosti-viniknennya-sekreti-uspixu-ta-vidomi-ukrainci>.
4. Плани зонування [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://city-adm.lviv.ua/lmr/plany-zonuvannia>.
5. Білінська Ю.О. Державне регулювання розвитку інноваційної інфраструктури технопарків [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/4_SND_2009/Economics/40419.doc.htm.
6. Технологічний парк «Напівпровідникові технології і матеріали, оптоелектроніка та сенсорна техніка», ТОВ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.ua-region.com.ua/30436405>
7. Технологічний парк «Вуглемаш», ЗАТ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.ua-region.com.ua/31582480>.
8. Технологічні парки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mon.gov.ua/activity/innovacijna-diyalnist-ta-transfer-tehnologij/iii.-texnologichni-parki/texnologichni-parki-ukrayini.html>.
9. Технопарки. Російський и зарубешный опыт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://bit.samag.ru/archive/article/1520>.

УДК 793.37.035.6

СУЧАСНИЙ ТАНЕЦЬ ЯК МОЖЛИВІСТЬ ВИРАЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ.

Корнєєва А.В.

*Наук. керівник – Л.О. Вербицька, канд. філол. наук,
доцент кафедри українознавства*

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Танець – це вид мистецтва, де художні образи створюються засобами пластичних рухів людського тіла. У танці відображається емоційно-образний зміст музичних творів. Він існував та існує в культурних традиціях усього людства й людських спільнот. За довгу історію людства танець змінювався, відображаючи культурний розвиток. Він споконвіку допомагав спілкуванню людей: весело проводити час з друзями, а молоді - знайомитися та зустрічатися: на сільських майданах, на балах, на вечірках, на дансингах, дискотеках та в нічних клубах.

Існує дуже багато видів і форм танцю. Я займаюсь цим видом мистецтва з раннього дитинства, а саме сучасним танцем.

Сучасний танець – це самостійна форма мистецтва, де по-новому з'єдналися рухи, музика, світ і фарби, де тіло справді отримало шанс на самовираження. Сучасний танець переконує людей у тому, що мистецтво є продовженням життя і розумінням себе, що танцювати може кожен, якщо здолає у собі лінь і власний страх перед незнайомим.

На жаль, у нашій країні словосполучення "сучасний танець" може означати все, що завгодно. Ця лінія танцю з'явилася у нас не так давно і проходить досить непростий шлях розвитку. Мені здається, що багато проблем його розвитку пов'язані не тільки із зовнішніми причинами (відсутність фінансування, освітньої системи, інфраструктури), але й із внутрішніми: недостатньо ясним розумінням танцю саме як сучасного мистецтва, яке вимагає адекватної системи художнього світосприйняття та мислення. Проте в Україні все активніше відбувається піднесення сучасного танцю, він живе і стрімко розвивається. Є різноманітні школи, трупи, театри сучасного танцю, які відрізняються своєрідним стилем хореографії. Адже сучасна хореографія - це передусім авторська хореографія.

Я вже сьомий рік поспіль танцюю у театрі танцю «Відлуння». Наш колектив неодноразово займав перші місця та брав гран-прі на різноманітних конкурсах, у яких у складі журі були такі відомі хореографи, як Раду Поклітару, Влад Яма тощо; про нас писали в газетах, показували репортажі по телебаченню. Також ми були на гастролях у таких країнах, як Польща, Чехія, Німеччина, Італія, Болгарія, Хорватія та інші. Усі наші танці в сучасному стилі (наприклад, модерн, джаз-модерн, контемпорарі, хіп-хоп), але особливими їх робить те, що ми намагаємося поєднати такі, здавалось би, іноземні види танцю з українською культурою. Д.Адаменко стверджує: «Відображаючи життєвий досвід народу, творчо узагальнюючи і осмислюючи його, танець є яскравим виразом худож-

ньо-історичної пам'яті нації, важливим чинником соціальної екології і в цій якості може сприяти культурному «виживанню» людини» [1, 3]. Більшість хореографічних композицій театру танцю «Відлуння» під українські пісні, та й костюми передають так чи інакше українську атмосферу. У нас є декілька танців, які виражають нашу національну свідомість. Національна свідомість – це усвідомлення себе часткою українського народу, носієм національних цінностей, що склалися в процесі тривалого історичного розвитку українців як нації, своєї близькості й спорідненості зі своїми співвітчизниками. Національна свідомість складається протягом століть у процесі історичного становлення нації, яка виборює свою політичну й культурну незалежність. Наприклад, танець під назвою «Біля тополі», який ми танцюємо під пісню з такою ж назвою гурту Еней. У цьому танці старша група зображає матерів, чий сини загинули на війні, а молодша – група ангелів, які втішають цих жінок. Також у нас є цілий балет під назвою «Свіча», який триває 23 хв. У ньому розповідається про трагічні події 1932–1933 років – голодомор. Цей балет ніколи не залишає глядачів байдужими, і в кінці танцювальної вистави глядачі зазвичай плачуть, аплодуючи. У таких постановках особливе місце, на думку В. Дорошенка, «посідає лексика танцю, в цьому разі — українська народна» [2]. Таких хореографічних композицій у нашому репертуарі є декілька, і ми якнайчастіше намагаємося їх танцювати, щоб поширити серед молоді ідею національної самобутності. Як і інші види мистецтва, хореографія відображає соціальні процеси, взаємини людей. Специфіка її полягає в тому, що почуття, переживання людини танець передає в пластичній образно-художній формі.

Кожна людина в житті танцює, навіть якщо не займається цим професійно. Існує поняття так званого «соціального танцю». На погляд Г. Чапкіса, «соціальні танці – це танці, що танцює народ (соціум) в побуті, на площах, скверах, вулицях, у святкові дні. Це танці, що танцюють на весіллях, іменинах, корпоративних вечірках, будинках відпочинку і в санаторіях, коли хочеться веселитися і проявити себе, свої можливості, вміння, навички» [3, 14]. Кожен може виявляти своє національне Я через такі соціальні танці.

Отже, національна самосвідомість є однією з важливих складових самоідентифікації кожної особистості. Сьогодні, коли періодично виникають загрози втрати незалежності української державності (латентні чи відкрито-агресивні), ця проблема є однією з найактуальніших. Існує низка засобів впливу на формування національної та етнічної самосвідомості громадян України, серед яких чільне місце посідає танець, який активно впливає на формування національно свідомого громадянина України.

Література:

1. Адаменко Д. В. Роль народно-специфічного танцю в процесі фахової підготовки майбутнього вчителя хореографії / Д. В. Адаменко // Сучасні стратегії розвитку хореографічної освіти: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (Умань, 23–24 травня 2014 р.) / ред. кол. : О. В. Дудник, Л.М. Андрощук. – Умань : ФОП Жовтий О. О., 2014. – С. 3–7.

2. Дорошенко В.Ф. Народно-сценічний танець як національне надбання хореографічної культури України / В.Ф. Дорошенко // *Культура України*. – Вип. 43. – 2013. – С. 11–19.

3. Чапкіс Г. Танець – це життя / Г. Чапкіс // *Танці для всіх : Національний тарцювальний портал [Електронний ресурс]*. – Режим доступу: <http://www.tanci.org/Maustry-i-metry.html>.

УДК 821.161

ПРОБЛЕМА ФОЛЬКЛОРИЗМУ: ІСТОРІОГРАФІЧНІ ВИМІРИ

Кос О.О.

*Наук. керівник – Л.М. Яремко, доцент кафедри фольклористики
ім. акад. Філарета Колесси*

Львівський національний університет імені Івана Франка

Проблема взаємозв'язків фольклору й літератури та феномену фольклоризму як однієї з форм їх взаємодії належить до пріоритетних в українській фольклористиці, оскільки розвиток національних культур у різні історичні епохи головно визначений особливостями фольклорно-літературних взаємостосунків, виявляючи при цьому певні закономірності, характерні для відповідного культурного середовища. Найбільш актуально розглядати згадану проблему в контексті української літератури, серед визначальних чинників формування якої був і фольклор. Одним з найпродуктивніших і найбагатших на форми та способи зв'язків усної й писемної словесності був період кінця XIX – початку XX ст., на який припадає оновлення української літератури та водночас посилений розвитку фольклористики, яка значною мірою активізувала процес всезагального зацікавлення уснопоетичною творчістю.

Вивчення саме цього етапу в історії взаємодії фольклору й літератури є шляхом до пізнання міфологічного струменя в українському письменстві.

Дослідження феномену фольклоризму має тривалу традицію в українській фольклористиці й бере початок від наукових студій першої половини XIX ст., а саме досліджень М. Максимовича, П. Куліша, О. Бодяньського та М. Костомарова. Концептуальне розуміння загальних принципів специфіки фольклору й літератури в контексті їх історичного поступу виражене в дискурсі І. Франка та М. Грушевського.

Фольклоризм в українській літературі початку XX ст. здобув теоретичне осмислення в розвідках С. Єфремова, П. Филиповича, М. Зерова, у яких акцентовано на значенні фольклору в формуванні індивідуального стилю письменника.

Генетично взаємодія між фольклором та літературою існує в макро- та мікромасштабі. У макромасштабі вона реалізується у зміні видів словесності в історичному розвитку словесної творчості, історичній поетиці, типології усної

та писемної традиції. Натомість макрорівень взаємодії уснопоетичної творчості та літератури передбачає взаємодію окремих текстів і жанрів, «запозичення» з фольклору в літературу й навпаки. Можна також говорити і про проміжні рівні, як-от фольклорний генезис окремих літературних жанрів [4].

М. Грушевський вважав, що між писаною та неписаною словесністю завжди є певний тісний і нерозривний зв'язок. Отож, можемо теж стверджувати, що своєрідний діалог двох художніх систем в історії розвитку словесності є перманентним, та не завжди рівномірним.

І. Франко вказував на постійність взаємозв'язку уснопоетичної творчості та красного письменства, розкриваючи положення про «паралельність і близькість цих двох течій». Учений, зокрема, зазначав, що характерною рисою української традиції є співіснування двох форм словесності – усної й писемної. Взаємодія фольклору й писемності з погляду еволюції словесної творчості є закономірним і неперервним процесом, що свідчить про її синхронний та діахронний розвиток, який означає існування зовнішніх (співвідношення між системами) та внутрішніх (взаємовідношення форм у межах системи) зв'язків [2].

Також одним із важливих аспектів взаємовідносин фольклору та літератури є взаємодія писемної творчості з міфологією, яка відбувається за посередництва усної словесності, адже міфологічні образи, мотиви, сюжети, архаїчні уявлення найповніше відображені саме в фольклорних творах різних жанрів. Міф проникає у структуру літературного твору через фольклор, створюючи при цьому глибокий смисловий підтекст художньої реальності. Отож, можна з упевненістю заявити про важливість міфологічного в фольклорі як своєрідного первня.

Явище фольклоризму народжувалося в процесі довготривалого синтезу фольклору й літератури. Зокрема, результатом такої взаємодії стає трансформований у літературному контексті елемент (сюжет, мотив, образ, стилістична фігура тощо) уснопоетичної традиції, що продовжує функціонувати в умовах нової художньої реальності, зберігаючи чіткість відповідності фольклорному першоджерелу.

Звернення письменників до сфери народної матеріально-побутової культур із метою створення відповідного національного колориту в художньому творі становить явище, яке відоме під поняттям етнографізму літератури [6].

У теорії фольклоризму визначають різноманітні рівні фольклорно-літературної взаємодії. До прикладу, Д. Медріш виділив три основні: 1) рівень події (взаємодія сюжетів); 2) рівень стилю (взаємодія засобів вираження); 3) словесна інкрустація (безпосередні словесні вкраплення) [5]. Професор І. Денисюк вважає продуктивними дві моделі фольклоризму на рівні жанру: 1) трансформацію народного сюжету в літературне оповідання та 2) імітацію фольклорної прози [3].

Відповідно ж до організації художнього тексту виділяємо переважно формально-змістові рівні фольклоризму:

- 1) жанрово-композиційний;
- 2) фабульно-сюжетний;
- 3) рівень мотиву;
- 4) образно-персонажний;
- 5) архетипно-знаковий (символічний);
- 6) мовностилістичний.

Складність явища фольклоризму полягає в багатоаспектності підходу до його вивчення. Перелічимо головні аспекти: функціональний, який включає у себе стилетворчий та жанротворчий рівні; ступінь трансформації фольклорного матеріалу, а також спрямованість трансформації фольклорних елементів [1].

Література:

1. Вертій О. Народні джерела творчості Івана Франка / О. Вертій. – Тернопіль : Підручники і посібники, 1998. – С. 155.
2. Далгат У. Б. Литература и фольклор: теоретические аспекты / У. Б. Далгат. – М. : Наука, 1981. – С. 11.
3. Денисюк І.О. Розвиток української малої прози ХІХ – поч. ХХ ст.. / І.О. Денисюк. – Л. : Академічний експрес, 1999. – С. 50.
4. Коцюбинська М. Х. Специфіка балади українських романтиків // Мої обрії : в 2-х т. / М. Х. Коцюбинська. – К. : Дух і література, 2004. – Т. І. – С. 13–21.
5. Медриш Д. Литература и фольклорная традиция: вопросы поэтики / Д. Медриш. – Саратов : Изд-во Саратовского ун-та, 1980. – С. 15.
6. Яценко М. Етнографізм / М. Яценко // Лексикон загального та порівняльного літературознавства. – Чернівці : Золоті литаври, 2001. – С. 190–191.

УДК 378

ЕТИЧНЕ Й ЕСТЕТИЧНЕ В КУЛЬТУРІ (НА ПРИКЛАДІ ФОЛЬКЛОРУ)

Кузик С.Б.

*Наук. керівник – Л.М. Яремко,
доцент кафедри фольклористики ім. Ф. Колесси
Львівський національний університет ім. І. Франка*

Перед розглядом категорій етичного й естетичного насамперед потрібно з'ясувати їхню суть. Етика (лат. *ethica*, від грец. *ἠθος* – звичай) – філософська дисципліна, яка вивчає мораль, суспільні норми поведінки, звичаї. Термін також часто вживають як визначення норм поведінки, сукупності моральних правил певної суспільної чи професійної групи [3]. Естетика (грец. *αισθητικός* – чуттєво-пізнавальний, від *aisthēta* – відчутні речі та *aisthanesthai* – пізнавати) – філософська галузь, що вивчає природу (функції, загальні закони і закономірності) естетичної свідомості (діяльності людини і суспільства, буття), наука про прекрасне.

Дитячий фольклор – це ті зразки усної творчості народу, що призначені для дітей. Тексти, створені старшими поколіннями для молодших (приміром, колискові та забавлянки), є частиною дитячого фольклору [4]. Дітей приваблює фантастика казок, напруженість їх сюжету, афористичність прислів'я, метафоричність загадки, таємничість легенди, абсурдність небилиці, яка утверджує в них розуміння реального стану речей, ігровий характер скоромовки [2].

Складовими частинами народної творчості для дітей є:

- твори, які перейшли з загального фольклорного доробку (деякі обрядові пісні, казки, загадки, прислів'я);
- поезія, яку створили дорослі спеціально для дитячого вжитку (колискові пісні, пестушки, утішки, прислів'я приказки, легенди, казки, скоромовки, небилиці);
- численні фольклорні зразки, складені самими дітьми (ігрові пісні, лічилки, дражнили, скоромовки).

Пісні – це один з найпоширеніших жанрів дитячого фольклору. Дитина зустрічається з піснюю вже в перші дні свого життя, набагато раніше, ніж сама навчиться говорити та співати. Це впливає на розвиток мови, музичних і поетичних здібностей дітей. Під звуки колискової складаються перші уявлення дитини про світ, перші відчуття радості й задоволення від життя. Основна мета колискових, або, як їх ще називають, материнських пісень, – заспокоїти дитину, зробити її сон міцним і здоровим. У деяких місцях в Україні існував звичай спочатку класти в колыску кота, а потім на його місце дитину. Момент, де ласкавий кіт своїм муркотінням навіює на дитину сон, трапляється в багатьох піснях: “А-а, котино!”, “Ой кіт-воркіт”, “Пішов коток на торжок”, “Ходить кіт”, “Коте сірий” та багато інших.

У колискових піснях відбиті мрії і сподівання матері на краще життя дитини, побажання їй здоров'я і щастя. Може, тому, що мати так гаряче прагне звершення своїх надій, у колискових піснях часто звучить віра в магічну силу слова, віра, що піснею можна накликати спокійний сон, відгонити лихо ("Ходить сон по долині") і що дитина виросте здоровою й щасливою. У дитячому фольклорі поширені ігрові пісні, в основі яких лежать найпростіші рухи дітей, що відповідають не тільки змісту, а й ритму пісеньки. Вони сприяють вихованню сміливості, кмітливості, колективізму, розвивають мову і музичний слух дітей.

Прислів'я і приказки – один із засобів виховання етичного й естетичного. Ще в глибоку давнину прислів'я та приказки відігравали важливу виховну роль. У них закумульована мудрість народу, його багатовіковий досвід, думи і сподівання. Причиною виникнення цього жанру було прагнення людей до організації трудового досвіду в словесних формах, які найлегше та найміцніше закріплювалися в пам'яті, – у формах двовіршів, прислів'їв, приказок, трудових лозунгів давнини. Так і виникли прислів'я та приказки – установлені афористичні вислови, в основі яких лежить узагальнення, важлива думка або повчання. Цікаво, що більшість з них не втратила зі століттями своєї виховної цінності. Це трапилось тому, що маленькі перлини народної творчості закріпили тільки найважливіше з досвіду минулих поколінь, те, що має стати нормою життя людини і її поведінки, засудили найбільш характерні вади громадського й особистого побуту. Прислів'я та приказки можуть бути ефективним засобом виховання, якщо уміло ними користуватися. У маленьких за розміром творах дуже багато виховного матеріалу. Вони вчать любити рідний край, прославляти героїзм і стійкість у боротьбі за свою землю. Прислів'я та приказки сприяють моральному вихованню, бо підносять такі риси, як чесність, правдивість, відданість дружбі. Особливе педагогічне значення мають ті твори, що прищеплюють любов до праці, до науки. Усі ці прислів'я та приказки можуть бути своєрідним резюме бесід на етичні теми [2].

Естетика у побуті. Розписування хат. Розписування стін хат, а часом і господарських будівель було дуже популярне на українських землях в давнину, а місцями збереглося й донині. Стіни в українській хаті майже завжди білили, як і піч, тому в хаті було багато вільних площ для прикрашування вішаними образами або ж мальованими різнобарвними орнаментами. Господині чи інші члени родини – жінки розмальовували стіни орнаментами різних кольорів. Найчастіше це були фантастичні дерева з птахами, півниками, щигликами тощо. Зовні розмальовували обрамування вікон та віконниці (задля кольорового узгодження житла з зеленню дерев та квітів довкола хати). Традиція розписування формувалася протягом тисячоліть і була тісно пов'язана з магічними віруваннями та діями. Символіка цих орнаментів сьогодні вже призабута, особливо ж їхнє апотропеїчне значення (охоронні засоби). Самі ж мотиви "дерева життя" ("райського дерева", дерева-"гильця") не мають в собі нічого натуралістичного чи реалістичного, але як у цілому, так

і в деталях є чистим витвором фантазії з певними абстрактними оздобами, вигаданими птахами тощо. Отже, це "дерево життя" є не природним, але надприродним, святим, таким, що має магічну силу приносити щастя, відвертати нечисть, усяку зловорожу силу. Це – своєрідний образ вигаданого дерева, що стоїть десь у Бога в раю, якого ніхто не бачив, але яке повинно бути надзвичайно гарним і чудодійним. Тому й кожне зображення цього дерева має бути найбільш фантастичним, а через те й найбільш магічно дієвим. Таку саму активну апотропеїчну силу мали й інші мальовані символи: хрести (прості та свастиковидні), зірки, розетки, очі тощо. Розписували хати пірцем, пензлями, рогозою, віхтями. Квіти й листки найчастіше малювали пальцем. Для прикрашання стін, вікон, полиць, печей, коминів часто використовують також витинанки [1]. Українські народні паперові витинанки з'явилися у ХІХ столітті. Їх вживають для доповнення внутрішніх оздоб житла, зокрема розмальованих стін і печей. Цей вид декоративного мистецтва є чи не наймолодшим (бо пов'язаний з вживанням кольорового паперу, що був доступний широкому загалові щойно з кінця ХVІІІ століття), але поширеним майже по всіх українських землях. З другої половини ХХ століття мистецтво витинанки стало популярним і в містах. Поруч з жінками і дівчатами, що традиційно займались витинанням, зараз ним все частіше займаються діти і майстри-чоловіки.

Література:

1. Берченко Е. Настінне малювання українських хат та господарських будівель при них. – Х. ; К., 1930.
2. Кіліченко Л. М., Лещенко П. Я., Проценко І. М. Українська дитяча література. – К. : Вища школа, 1979.
3. Тофтул М. Г. Сучасний словник з етики. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – 416 с.
4. Український фольклор: Хрестоматія / Упоряд. : О.Ю.Бріцина, Г.В.Довженко, Н.С. Шумада – К. : Освіта, 1997.

УДК 331

РОЛЬ ЕТИКИ ТА ЕСТЕТИКИ В КУЛЬТУРІ ПРАЦІ

Лелик Х. В.

*Наук. керівник – В.М. Марич, викладач кафедри ПБ та ОП
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*

Культуру розуміють передусім як зміст і процес життєдіяльності людей, результат їх активної і цілеспрямованої, хоч і не завжди доцільної та вдалої, продуктивної соціальної активності. Культура виступає однією з провідних ознак планетарної цивілізації, відрізняє життя людей від життя інших живих істот на землі.

Вона є основоположним, історично тривалим показником творчості людей, співвіднесення рівня та якості розвитку співтовариств і окремих народів, критерієм оцінки історичного шляху й перспективності великих соціальних суб'єктів, кожної окремої особи. Культура – це «друга природа» [1].

Культуру створили люди, тому вона вказує на принципово інші закони й чинники функціонування суспільства на відміну від природної (першої) природи. Важливо підкреслити, що друга природа як культура включає не тільки матеріально-фізичні, але й духовні (ідеальні) елементи. Це також відрізняє культуру від природної природи. У культурі виявляються духовно-суб'єктивні здібності і властивості людей [1; 3].

Етична й естетична культури характеризують переважно духовне життя суспільства й особистості, їх духовний світ – свідомість, світогляд і соціально-духовні ознаки. Етичні і естетичні почуття, етичне і естетичне розуміння – елементи духовної культури людей. Вони спрямовані на відтворення свідомості, на задоволення етичних і естетичних потреб людей. Але моральність виявляється на практиці і в інших сферах життя – в економіці, політиці, соціальному житті, праві та ін. Вона є явищем не тільки духовного, але й матеріального життя, має явно виражену специфіку.

Етична культура суспільства – це сукупність норм, принципів і закономірностей, що відображають, виражають і регулюють життєдіяльність людей з позицій добра, рівності і справедливості, честі і достоїнства та інших цінностей моралі [2].

Етична культура представлена суб'єктами суспільства і їх відносинами. Вона включає: а) ознаки й елементи культури етичної свідомості суб'єктів суспільства; б) культуру поведінки та спілкування; в) культуру етичних вчинків і діяльності. Етична культура співвіднесена з іншими видами матеріального й духовного життя суспільства, але передусім протиставлена антиподам моральності: злу, нерівності, несправедливості, відсутності достоїнства й совісті та іншим явищам [1].

Щодо естетичної культури – це стан свідомості та спрямованість світогляду, усього духовного світу людей, що відображає художню культуру суспільства за допомогою категорій прекрасного, піднесеного, трагічного, комічного та ін.

Відбиваючись у свідомості людей, художня культура формує естетичну свідомість і її культурні форми. Термін «естетика» ввів у науку німецький філософ А. Баумгартен у XVIII ст. у незавершеному контексті «Естетика». Він позначив довершене почуттєве пізнання, вершина якого – краса. Для Баумгартена було важливим встановити ознаки істинного чуттєвого пізнання, що прославляє людину і сам процес пізнання. Але дуже скоро термін стали застосовувати в значенні «теорія прекрасного». І сьогодні естетика – це теорія мистецтва. Її зміст складають теоретичні концепції, що пояснюють види мистецтва, їх місце і роль в духовному житті суспільства, у задоволенні естетичних потреб людей, методи і способи відтворення мистецтва.

Але термін «естетика» застосовують також для позначення форми знання, в якій відбивається художня культура і її головний елемент – мистецтво. Естетика як теорія мистецтва й естетична свідомість відображають навколишній світ людини і саму людину з використанням категорій «художнє», «художній образ», «прекрасне», «піднесене», «трагічне», «комічне», «серйозне», «ігрове» та ін. [3].

Мистецтво як форма духовної культури – закономірний спосіб існування людини й людства. Воно регулює життєдіяльність людей за своїми законами: краси, досконалості, піднесеності духовних орієнтацій людини; закону трагічного і комічного в функціонуванні суспільства тощо. Мистецтво, як і мораль, формують ціннісне сприйняття й розуміння буття [2].

Отож, на перший план у творчій діяльності світової спільноти вийшло завдання відтворення культурної особистості, головними цінностями якої повинні бути творчість і вихованість, гуманізм, відповідальність, позитивна загальнолюдська світоглядна орієнтація. Тобто все те, що складає зміст культури особистості. Важливо вивчати позитивний історичний досвід свого народу, планетарної цивілізації, не допускати повторення трагічних подій минулого.

Отже, етична і естетична культура – це найважливіші традиційні для людини й суспільства елементи культури. Вони взаємопов'язані і доповнюють один одного. Етична й художня культура – явища практичного функціонування не тільки духовної, але й матеріальної культури суспільства. Мистецтво виступає важливим засобом принесення в духовну культуру художніх образів, прекрасного і піднесеного. Воно формує та відтворює духовну культуру за законами краси.

Література

1. Боров С.В. Эстетика. – У., 2000.
2. Мамонтов С.П. Основы культурологии. – М., 1994.
3. Каверин Б.И. Культурология: Учебная помощь. – М., 2001.

УДК 711.164.168

ФОРМУВАННЯ ПІШОХІДНОЇ ЗОНИ В ЦЕНТРІ МІСТА МУКАЧЕВО НА ЗЛАМІ ХХ–ХХІ СТ.

Магоч Ю.Ю.

*Наук. керівник – Б.С. Посацький, професор, канд. архітектури
Національний університет «Львівська політехніка»*

У другій половині ХХ ст. Мукачево стало містом районного значення, що зумовило розвиток його загальноміського громадського центру, виходячи з потреб обслуговування як самого міста, так і Мукачівського району. Упродовж ХХ ст. в місті проводили реконструктивні заходи, які в центрі головно охоплювали благоустрій та озеленення території, а також встановлення монументальної скульптури, пам'ятників Тарасові Шевченку, Кирилові й Мефодію, Олександрові Духновичу.

Місто зберегло на той час характерний для малих міст Закарпаття просторовий масштаб і архітектурний образ, основна частина міста розташована в долині Латориці, на деякій віддалі на вершині пагорба стоїть замок Паланок. Традиційно в центрі міста переважав пішохідний рух на ринковій площі та прилеглих вулицях.

Упродовж 1960–1970 рр. у центрі міста посилювався транспортний рух у зв'язку з тим, що Мукачево є важливим вузлом у системі шляхів і сполучень Закарпаття. З іншого боку в центрі історичного міста треба було сформувати територію пішохідного руху.

Цілеспрямоване формування пішохідної зони в центрі міста почалося згідно з генеральним планом 1989 р. і до її складу входили історична Ринкова площа (нині площа Миру) та прилеглі до неї вулиці Пушкіна та Духновича. З часом межі пішохідної зони розширилися й до її складу увійшли вулиця Я. Мудрого, що значно розширило територію пішохідного руху.

Пішохідні вулиці традиційно були забудовані двоповерховими будинками, в перших поверхах яких розташовували заклади торгівлі та громадського обслуговування.

Складовою загальної пішохідної зони є територія Мукачівського державного університету, розташованого в новому районі Росвигово, сполученого мостом через Латорицю з історичним центром. Наступною складовою пішохідної зони є парк Перемоги на набережній Латориці, який має велику популярність серед мешканців міста.

Отже, унаслідок реконструктивних заходів на зламі ХХ–ХХІ ст. в Мукачевому сформовано розвинуту пішохідну зону, яка охоплює значну частину території центру міста. Пішохідна зона активно пов'язує з ландшафтом, виводить на набережню з річкою Латорицею та продовжує розвиток на території наявних парків.

Література:

1. Бараній А. Мукачево очима наших бабусь та дідусів. – Мукачево : Благодійний фонд ім. Вітеза Шандора Пака, 2007. – 188 с.
2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://only-maps.ru/sovremennye-karty/zakarpatskaya-oblast-gorod-mukachevo.htm> ;
3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://bupa.aberdin45.ru/karta-g-chernigov-po-ulicam-zankoveckogo> ;
4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mukachevo.in/gallery/mukachevo/369-mukachevo-16.html>.
5. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [https://uk.wikipedia.org/wiki/Костел_святого_Мартина_\(Мукачево\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Костел_святого_Мартина_(Мукачево)).

УДК 711

ЕВОЛЮЦІЯ ІДЕЙ ОЗЕЛЕНЕННЯ МІСТОБУДІВНИХ ПРОСТОРІВ**Марченко А.В.**

*Наук. керівники: Т.М. Мазур, канд. архітектури,
доцент кафедри містобудування,*

**І.Я. Черняк, канд. архітектури, доцент кафедри містобудування
Національний університет «Львівська Політехніка»**

З розвитком міста та його промисловості стає все більш важливою проблема охорони навколишнього середовища, створення оптимальних умов для життя і діяльності людини. У цьому контексті тема озеленення у місті стає як ніколи актуальною. Хоча, слід зауважити, що зелені в місті протягом його розвитку завжди надавали особливого значення.

Одним з найдавніших прикладів озеленення міста є висячі сади Вавилона, створені для цариці Семіраміди, щоб додати краси, комфортного мікроклімату й озеленення в пустелі (Рис. 1). Схожим прикладом є острів Белла (о. Лаго Маджоре на півночі Італії). Палац на острові нагадує сади Семіраміди не тільки за формою, а й за ідеєю (Рис. 2). Їхнє будівництво почав Карл III Боромео у 1632 році для дружини Ізабелли д'Адд.

Рис. 1. Візуалізація садів Семіраміди

Рис. 2. Палац на о.Белла

У подальшому історія розвитку міст засвідчує зростання ролі фрагментального озеленення історичних осередків (палацових комплексів, сакральних споруд тощо).

У ХХ ст. популярною стала концепція міста-саду. Це місто, яке призначене для здорового життя та праці, в якому забудова оточена сільським ландшафтом. У 1898 році Ебенезер Говард опублікував ідеї соціальних та містобудівних трансформацій з метою уникнення деградації промислових міст того часу, які були перенаселені, брудні й погано вентилявані. Він запропонував схему групування населених пунктів у вигляді округу з шести міст-садів, які оточували місцевий культурний і громадський центр (Рис. 3). Ідея мала успіх, і за її концепцією були побудовані такі міста поблизу Лондона, як Лечворт (Рис. 4), Кроулі, Вельвен, Стівенейдж, Харлоу, Хемель Хемпстед та ін. Також ідею Говарда застосували і в інших країнах, наприклад, місто Капуля у Фінляндії, район Ореховка в Чехії, місто Денентефу в Японії й багато інших.

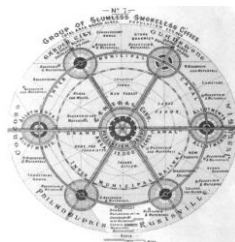
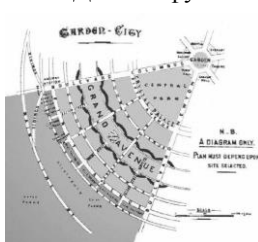

Рис. 3. Схеми міста-саду Говарда

Рис. 4. Перше місто-сад Лечворт

Багато сучасних міст дуже щільно забудовані, і щоб організувати в них більше озеленення архітектори, використовують вертикальне планування будівель-садів, тобто щось схоже до садів Вавилону. Наприклад, міжнародний зал «Acros Fukuoka», збудований 1994 р. в м. Фукуока в Японії (архітектори Еміліо Амбасц і Ніхон Секкеї), продовжує та збільшує наявний парк серією терасованих садів, які піднімаються на повну висоту будівлі (Рис. 5). Дім-кактус будують зараз у Роттердамі (Нідерланди) архітектори Бен Хейген і Джаспер Джагерс. Це 19-поверхова будівля, яка складається з пластин-пелюсток, кожна з яких закінчується озелененим балконом або лоджією, тобто мешканці зможуть займатися садівництвом, не виходячи з дому (Рис. 6). У Тайбеї бельгійський екологічний архітектор Вінсент Каллебаут збудував звивистий 20-поверховий озеленений будинок, який має назву «Agora Garden». Будівля зелена у всіх значеннях цього слова: крім балконів-садів, передбачені системи життєзабезпечення з сонячними батареями, використання дощової води та переробка відходів (Рис. 7). Також цей архітектор оприлюднив у 2015 р. нове бачення «садів Семіраміди» в концептуальній ідеї розвитку Парижа до 2050 р. на основі формування багаторівневого озеленення міста через розташування в його структурі висотних енергоефективних будинків-веж (гірські,

антисмогові, фотосинтезні, мостові вежі, також вежі «Фармскраппери», «Мангрові дерева», «Бджолині соти», «Бамбукові гнізда»).

Рис. 5. «Acros Fukuoka» Рис. 6. Дім-кактус Рис. 7. «Agora Garden»

Наведені приклади показують важливість озеленення міського простору на кожному з історичних етапів його розвитку – від палацових комплексів до просторових урбаністичних структур. У кожен період свого існування людина потребувала та потребує безпосереднього зв'язку з природою. Якщо в містах цей зв'язок втрачається, існування й діяльність людини зазнають певної втрати, яка компенсується рукотворними ландшафтами та активним озелененням. У суспільстві потрібне розуміння єдності урбаністичного та ландшафтно-екологічного розвитку міських територій, досягнення їх сталості.

Література

1. Все о чудесах света. Атлас-справочник. – СПб, «Кристалл», 2007. – С. 12–13.
2. Гутнов А. Мир архитектуры: Лицо города. – М. : «Молодая гвардия», 1990. – С. 85–95.
3. Адміністративний міжнародний зал Acros Fukuoka [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.greenroofs.com/projects/pview.php?id=476>.
4. Дім-кактус в Роттердамі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://archidea.com.ua/rarity/unusual/dom-kaktus-v-rotterdam-852.html>.
5. Острів Белла [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://masterok.livejournal.com/911643.html>.
6. Офіційний сайт Вінсента Каллебаута [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vincent.callebaut.org/>.

УДК : 53.082.5

ВИДАТНІ ЖІНКИ-ХІМІКИ

Олійник В.О.

*Наук. керівник – О.М. Щербина, канд. фарм. наук, доцент,
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*

Місце та роль жінки в суспільстві – одне з одвічних питань. Історично склалося так, що жінки мають значно менше можливостей, ніж чоловіки, для вияву своїх здібностей. Боротьба за емансипацію – рівні права з чоловіками – відображена, зокрема, й у літературі: згадаймо хоча б твори Сімони де Бовуар чи української письменниці Ольги Кобилянської. У різних галузях знань жінки боролися за своє право займатися улюбленою справою, так було й у хімічній науці.

Першою жінкою-хіміком історики вважають Елізабет Фулхем. У XVIII столітті вона провела систематичні дослідження з осадження золота, срібла, а також інших металів на шовкових тканинах. Результати своєї роботи Е. Фулхем опублікувала в книзі «Розмірковування про горіння», надрукованої у США.

Упродовж більш ніж п'ятдесяти років в Європі та Америці був популярний підручник «Бесіди про хімію», авторство якого приписувати відомим хімікам. І тільки у 13 лондонському виданні підручника, більше ніж через 30 років після появи цієї книги у пресі, на титульному аркуші, з'явилося ім'я – Джейн Марсе (1769–1858). Авторці було вже 68 років, а «Бесіди про хімію» була її першою, але не останньою книгою. За своє довге життя, Джейн написала ще 31 книгу.

Першою російською жінкою-хіміком, що опублікувала свої дослідження (аналіз сульфокислот), була Ганна Волкова. У 1876 р. на всевітній промисловій виставці в Лондоні експонувалися продукти, синтезовані Г.Волковою.

Видатним хіміком була Ю. В. Лермонтова (1846–1919), далека родичка поета Михайла Лермонтова. Викладач з України С.В. Панпушко (1856–1891) – автор першого в Росії «Збірника завдань з хімії з поясненням їхнього розв'язання» й відомої й нині наукової роботи «Аналіз пороху» давав їй приватні уроки. Ю.В. Лермонтова працювала в лабораторії знаменитого Р. Бунзена і виконала змістовне дослідження з хімії платинових металів.

Ю. Лермонтова належить до тих учених-хіміків, які закладали основи сучасної хімії розгалужених парафінів, важливих органічних сполук сучасної нафтохімії.

Органічній хімії присвятила своє життя і Є.О. Фоміна-Жуковська (1860–1894). Вчений ступінь доктора вона одержала в Швейцарії. В Росії працювала у видатних хіміків В. Марковникова, і М. Зелінського, досліджуючи тіофен.

Яскравою постаттю в науці є Ліза Майтнер (1878–1968). У 1906 році вона першою з жінок Берлінського університету отримала ступінь доктора в галузі фізики. Після відкриття нейтронів (1932 р.) виникло питання про дослідження трансуранових елементів. Почалося змагання за пріоритет між Е. Резерфордом з Англії, подружжям Жоліо-Кюрі з Франції, Енріко Фермі з Італії і Л. Майтнер разом з Отто Ганом з Берліна. Весь цей час всі вони сподівалися, що за ці дослідження отримають Нобелівську премію, але жоден з них не передбачав, що ці дослідження закінчатся створенням ядерної зброї. Л. Майтнер вдалося розщепити атомне ядро на частини, вона вважала, що процес ядерного поділу може породити ланцюгову реакцію і ця заява викликала сенсацію в науковому середовищі. На честь Лізи 109 елемент таблиці Менделєєва був названий Мейтнерій. Науковий фонд і Міждержавна асоціація післядипломної освіти Австрії заснували дослідницькі стипендії імені Лізи Майтнер, що присуджуються за наукові дослідження в галузі атомної фізики та хімії.

Коли ми замислюємося про найвищі досягнення людини в науці, то, передусім, маємо на увазі лауреатів Нобелівської премії – в 1903 році її лауреатом стає жінка, Марія Склодовська-Кюрі (1867–1934), яка народилася у Варшаві. Разом зі своїм чоловіком, який на той час здійснив важливі дослідження з фізики кристалів і залежності магнітних властивостей речовин від температури, вона ж досліджувала намагніченість сталі. У 1897 р. М. Склодовська-Кюрі розпочала дослідження випромінювання, відкритого А.Беккерелем. Унаслідок спільної копіткої праці подружжя в 1898 році відкриває Полоній та Радій. У 1903 за дослідження явища радіоактивності подружжя Кюрі отримало Нобелівську премію з фізики, а в 1911 році Марії Склодовській-Кюрі за одержання металічного радію присуджена Нобелівська премія з хімії.

Старша донька Марі Кюрі – Ірен Жоліо-Кюрі (1897–1956) стала гідною спадкоємицею і послідовницею своїх батьків. Перші її дослідження були пов'язані з вивченням радіоактивного Полонію – елемента, відкритого її батьками понад 20 років тому. У 1925 р. за ці дослідження Ірен Кюрі був присуджений докторський ступінь.

Послідовницею М. Склодовської-Кюрі стала також її учениця, Маргарита Перей (1909–1975) з 1958 – директор відділу ядерної хімії Центру ядерних досліджень в Страсбурзі.

У перших рядах хіміків – Дороті Ходжкін (1910–1994, Великобританія). За визначення при допомозі рентгенівських променів структур біологічно активних речовин у 1964 р. Д. Ходжкін отримала Нобелівську премію з хімії, а через п'ять років Дороті Ходжкін встановила структуру інсуліну. Удостоєна численних нагород, Ходжкін була другою англійкою, нагородженою орденом «За заслуги», Королівською золотою медаллю і золотою медаллю імені М.Ломоносова.

Видатним екстралохіміком була й Оксана Іванівна Бодак (1942–2005), професор Львівського національного університету ім.І.Франка. За участю нашої землячки підготовлено і опубліковано 20 навчально-методичних посібників і підручник “Основи загальної хімії”. “Дослідження потрійних систем церій-(нікель, кобальт, залізо)-силіцій і їх аналогів”, вона вперше дослідила взаємодію компонентів у 50 потрійних системах, побудувала ізотермічні перерізи, встановила утворення і визначила кристалічну структуру 144 сполук, з яких сім належать до нових структурних типів. За плідну й самовіддану працю, за трудові досягнення вона внесена до книги «Жінки України».

Четвертою жінкою-хіміком, удостоєною Нобелівської премії за 2009 рік, якій присуджено почесну винагороду з 1964 року є Ада Йонат. У 1968 році за рентгеноструктурні дослідження вона одержала докторський ступінь в Інституті Вейцмана в Реховоті. Зараз Ада Йонат очолює Центр біомолекулярної структури ім. Елен і Мілтона Кіммельман при Інституті Вейцмана в Реховоті.

Автором більш ніж у 300 статей, 2 монографій, 80 патентів Росії і України, авторських свідоцтв є Цебренько М.В. Її наукові інтереси - розробка теоретичних основ і нових технологій в отриманні надтонких синтетичних волокон і фільтр-матеріалів. Американський інститут біографічних досліджень присудив їй в 2000 році звання "Жінка 2000 року", в 2002–2005 роках - звання "Провідний інтелектуал світу" (одна з 500 чоловіків і жінок на земній кулі), у 2006 р. – «Велика жінка XXI століття».

Як не дивно, але труднощі тільки загартовують характер багатьох жінок. Одна з них – Маргарет Тетчер, екс-прем'єр міністр Великої Британії, яка закінчила хімічний факультет престижного Самервілл-коледжу Оксфордського університету і була здібним інженером-хіміком. Серед подібних до неї – Її королівська величність принцеса Таїланду Чалабхорн Махідол, молодша донька таїландського короля Бхумібола Адулядея і королеви Сірікат, що очолює дослідницький інститут в Бангкоку та є професором хімії в університеті Махідол. У колі її наукових інтересів принцеси – хімія природних сполук. Нині цей напрям досліджень належить до розділу біоорганічної хімії.

Важко повірити, що тільки 27% від загального числа наукових працівників у світі – це жінки. Цікаво, що найбільше жінок, що займаються наукою, живе в Південній Америці – 47%, в Африці – 29%, в Азії – 15%. У Європі 32% жінок зайняті наукою в державних установах, 18% – у приватних фірмах. За даними ЮНЕСКО, серед нобелівських лауреатів тільки 2,4% складають жінки. Для того, щоб зацікавити жінок, які займаються наукою, ЮНЕСКО в 1998 році заснувала щорічні премії п'ятьом лауреатам за програмою «Жінки в науці». Недаремно на Всесвітньому саміті уряди всіх країн визнали, що «прогрес в інтересах жінок – це прогрес в інтересах усіх».

Література:

1. Гольданский В.И., Черненко М.Б. Мария Склодовская-Кюри (к 100-летию со дня рождения) // Химия и жизнь. – 1967. – № 12. – С. 27
2. Мусабеков Ю.С. Юлия Всеволодовна Лермонтова, 1846–1919. – М.: Наука, 1967
3. Волков В. А., Вонский Е. В., Кузнецова Г. И. Выдающиеся химики мира: Биографический справочник. – М., 1991.

УДК 811**ГЕНДЕРНИЙ СТЕРЕОТИП:
БЛАКИТНИЙ ТА РОЖЕВИЙ КОЛЬОРИ**

Панасюк М. В.

*Наук. керівник – Н.О. Олексієнко, викл. кафедри українознавства
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*

Сьогодні проблема гендерного стереотипу є досить актуальною та глобальною. Особливо вона проявляється в колірному кодуванні, а саме в присвоєнні хлопцям блакитного кольору, а дівчатам – рожевого. Задумавшись над цією проблемою, виникає питання: чому ж саме так ці кольори ділять між чоловіками і жінками. Насамперед варто звернутися до значень цих кольорів та їх значеннєвої еволюції.

Опираючись на наукові дослідження швейцарського психолога професора Макса Люшера блакитний – це символ вразливості, прихильності, вірності. Цей колір означає свободу, безтурботність, схильність до змін. Люди, які надають перевагу цьому кольору, люблять успіх і, як правило, легко його досягають. В українській культурі блакитний (синій) символізує людську праведність, довір'я та безконечність [5]. Рожевий колір ми можемо отримати в результаті поєднання червоного і білого. Він символізує добро, працелюбність, чутливість, любов, красу, здоров'я, радість та ін. (там само). Враховуючи значення цих кольорів, ми бачимо риси притаманні як жінкам, так і чоловікам. Відповідь на питання, чому виник цей колірний стереотип, ми спробували з'ясувати в історичних джерелах, оскільки, як нам відомо, ще до XVIII ст. хлопчик у рожевому вбранні був звичайним явищем, як і дівчина в блакитному.

Зі створенням українського козацтва рожевий колір, який вважають різновидом червоного, був одним із основних. Про це свідчить навіть прапор козацтва, у якому є малиновий колір, про який йдеться в одній із січових пісень:

Гей, там на горі Січ іде,
Гей, малиновий стяг несе,
Гей, малиновий, наше славне товариство,

Гей, маширує, раз, два, три [4].

У геральдиці цей колір означає шляхетність й рицарство, перемогу та відвагу.

Також козакам шили одяг з тканини рожевого кольору. А от жінки в цей час надавали перевагу блакитному кольорові, адже він, за їхнім баченням, символізує материнство, красу і ніжність.

Автори сайту «UAMодна» стверджують, що 1914 р. американська газета «The Sunday Sentinel» порекомендувала матерям «купувати товари рожевого кольору хлопчикам, а блакитного – дівчаткам, якщо ви хочете дотримуватися звичаю» [2]. Це є ще одним підтвердженням того, що колір рожевий асоціювався з мужністю і силою.

Сьогодні ж ситуація зовсім інша: у магазинах неважко помітити відділ для дівчаток, адже все там переважно рожевого кольору. Ми спробували з'ясувати, чи мають немовлята з народження потяг до певних кольорів.

По-перше, ми знайшли тільки одне обґрунтування такого колірною кодування. Вчені стверджують, що надавання переваги рожевим відтінкам у жінок склалося в ході еволюції, оскільки вони займалися збиранням фруктів і ягід, то варіації на тему цього кольору асоціюються в них з кольором стиглих фруктів. [3].

Для чоловіків же вподобання яких-небудь кольорів еволюційно не було настільки важливим – як мисливцям їм набагато важливіше було знайти здобич й принести до печери. А надавання переваги синім відтінкам асоціативно пов'язане з блакитним небом – обіцянкою гарної погоди й можливістю вирушити на полювання.

По-друге, причиною сучасного кодування дівчинки рожевим кольором, а хлопчика – блакитним вважаємо необґрунтоване стереотипне батьківське навіювання і як наслідок звичка дитини до кольору.

У США більшість експериментів виявили, що немовлятам і малюкам обох статей подобаються первинні кольори, такі як червоний, зелений, синій. [1]. Рожевий не має такої ж популярності. Проте майбутня мама, яка виношує дівчинку, вже наготувала конвертик з рожевою стрічкою і такого ж кольору бантики й іграшки. Психологи стверджують, що дитина до восьми років не мислить самостійно, а з допомогою батьків. На цьому етапі дитині просто обирають речі певного стереотипного кольору (рожевого чи блакитного). І малюк, від народження перебуваючи в оточенні цих кольорів, зникає до них.

По-третє, реклама та телевізійні програми, а саме мультфільми, поширюють стереотипне колірне кодування. У Сполучених Штатах, Південній Кореї, Польщі, Україні та інших країнах більшість маленьких дівчат люблять рожевий одяг, аксесуари та іграшки. Це явище поширене серед дітей різних етнічних груп, незалежно від їхнього культурного походження.

Безсумнівно, це вплив поширеної комерційної реклами, спрямованої на маленьких дівчаток та їхніх батьків, – тієї ж всесвітньо відомої Барбі та Hello Kitty, які стали сучасним трендом. Дівчаток підсвідомо спонукають носити рожевий колір, щоб виглядати більш жіночно. Значний вплив також мають казки та мультфільми, де головними персонажами є принцеси, в образі яких переважають рожеві відтінки.

Відомо, що зміна колірних кодувань на «рожеве – для дівчаток, блакитне – для хлопчиків» відбулася після Другої світової війни. Саме тоді, коли сучасне суспільство ввійшло у XX століття – час політкоректності, – з'явилась ідея гендерної рівності та, як наслідок, протилежного погляду на кольори, пов'язані з кожною статтю. Сьогодні ж, завдяки впливу реклами на вподобання споживачів, цей колірний звичай став світовим стандартом. Побуває думка, що у 60-х роках XX століття одна дослідниця аналізувала дані про чоловіків і жінок та для зручності обрала для позначення саме ці два кольори – блакитний і рожевий. І з того часу це чомусь стало нормою. Але чи варто дитині навіювати колір? Ми вважаємо, що колірне кодування є застарілим стереотипом, який унеможливило розуміння того, які кольори насправді є запрограмованими природою.

Література:

1. Гаммонд К. Рожевий – для дівчат, блакитний – для хлопчиків. Гендерний міф? [Електронний ресурс] / К. Гаммонд. – Режим доступу: http://www.bbc.com/ukrainian/vert_fut/2015/12/151229_vert_fut_the_pink_vs_blue_gender_myth_vp.
2. Чжон Мі Юн. Хлопчикам – рожеве, дівчаткам – блакитне. Погляд фотографа [Електронний ресурс] / Мі Юн Чжон. – Режим доступу : <http://www.uamodna.com/articles/hlopchykam-rozheve-divchatkam-blakytne-poglyad-fotografa/>
3. Чому жінки обожають рожевий колір [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.domohazyajki.com/archives/3182>.
4. Січовий співаник / Упорядник Кирило Трильовський. – Відень: Друкарня «Адрія», 1921. – 96 с.
5. Традиційна українська колористика [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://folkukraine.com/news/project/tradicijna-ukrainska-koloristika-660/>.

УДК 791.43

ВОЛИНЬСЬКА ТРАГЕДІЯ В СУЧАСНОМУ КІНЕМАТОГРАФІ

Сеничак М. С.

*Наук. керівник Г. Г. Хлипавка, викладач кафедри українознавства,
А. І. Харчук, доцент кафедри права та менеджменту
у сфері цивільного захисту
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*

Минулого року вийшов у світ неоднозначний та навіть в певній мірі скандальний фільм «Волинь». Бачення польськими кінематографами історії україно-польських відносин середини ХХ століття, на тлі яких розгортається сюжетна лінія стрічки, були гостро сприйняті в Україні, адже вони доволі односторонньо описують проблему етнічного питання часів Другої світової війни. Разом з тим, величезний масив критики, адресований цьому фільму базувався на типово радянському принципі – «Пастернака не читав, але засуджую», що є не дивним, оскільки показ «Волині» в Україні був обмежений.

Такої відвертої зневаги до українців, приписування їм середньовічної жорстокості ще не доводилося бачити. І нам пропонують прийняти це за істинну, посипати голову попелом і каятись, каятис Сусідня країна, яку ми роками із вдячністю називали адвокатом України в європейському світі, раптом в особі свого кінематографа стала для українців немилосердним прокурором. Автори «Волині» назвали свій фільм історичним, але таким він є лише з огляду на те, що Волинська трагедія (у польській інтерпретації — «волинська різанина») справді була влітку 1943 року. Причому, злочинні дії були з обох боків. Про це говорять історики та очевидці, що пережили Волинську трагедію. Палали поселення не лише польських колоністів, а й українські села, гинули не тільки тисячі поляків, а й тисячі українців. І жорстокість Армії Крайової, «хлопських батальйонів» та інших польських військових формувань ніскільки не поступалася жорстокості «бандерівців-сокирників». Але про це у фільмі ні найменшої згадки. За польською версією Волинської трагедії, усе зло йшло тільки від бандерівців. Це вони ні з того ні з сього вчинили кривавий геноцид проти невинних поляків. І це вже, до речі, визнано на державному рівні польським сеймом.

Починається фільм показом весілля українського хлопця з польською дівчиною. Звучать українські пісні, домінує українська мова. Камера буквально милується цією ідилією: усі всіх люблять, переважають, переженюються. А що десь по закутках за чаркою українці щось говорять про знущання поляків, про вільну Україну, то це так, між іншим, тому й не сприймається серйозно: чого не скажеш напідпитку? У цій ідилії теж більше надуманого, ніж правдивого. Адже не так усе було добре між поляками та українцями у міжвоєнний період, як показано у фільмі. Бо хіба не було Берези Картузької, в якій поляки «перевиховували» українців на «правильних» громадян Речі По-

сполитою? Через ту єзуїтську тюрму пройшов, до речі, і Степан Бандера. Хіба не було пацифікації, під час якої жандарми уже нагайками та арештами вибивали з українців національний дух? Хіба не було заборони на професії для українців, уникнути якої можна було лише прийнявши католицизм та ополячитись? Хіба не насаджувались польські колоністи на українські землі тоді, коли тої землі і українцям не вистачало? Хіба не переслідувала і жорстко не нормувала польська влада діяльність українських патріотичних організацій? Хіба не перетворювали українські школи у відвертий розсадник колонізації? І що, за цих умов справді могла бути така іділія у стосунках між поляками та українцями, яка показана у «Волині»?

На рівні сіл відкритої ворожнечі між українцями та поляками, може, й не було. Але напруженість і недовіра усе ж існували. Адже окупаційна влада, закручуючи пружину насилля та ополячення корінних мешканців Волині та Східної Галичини, закономірно наклікала на себе спротив, бо намагалась упокорити ці українські території та перетворити їх на частину Речі Посполитої. І міжетнічні шлюби також були. Проте не тільки радість закоханим приносили вони, а й смуток. Бо спонукали одного з молодят до віровідступництва. Якщо поляк брав за дружину українку, вона мала зректись православ'я і стати католичкою (таке було й у моїй родині), лише тоді церква давала їм шлюб. Якщо ж українець одружувався з полькою, їй на тій же Волині треба було перейти у чоловікову віру. (Хоча у фільмі за такої ситуації молодят вінчали у костьолі.) Нерідко батьки зрікалися дітей за таке віровідступництво.

Тож усе оте взаємне замилування у фільмі надумане, бо не відповідає правді історії та не дає відповіді, що ж спровокувало Волинську трагедію, якщо все було так мирно, гарно і безхмарно між поляками та українцями. А перехід до різанини падає на голови глядачів важким громом. Натуралістичні епізоди звірств бандерівців шокують: вони не просто вбивають поляків, а відрізають їм голови, відрубують руки, розпорюють животи, прив'язують їх до коней і розганяють тварин у різні боки, а ті розривають людину. Жакливі епізод, коли маленького поляка обв'язують сніпком соломи і підпалюють: дитина кричить від болю, а її кривдники регочуть. Після виходу «Волині» на польські екрани тамтешні історики зазначали: такого факту спалення дитини не зафіксовано в жодному із тисяч спогадів очевидців Волинської трагедії, але у фільмі він з'явився, бо треба ж було довести жорстокість і цинізм українських націоналістів до апогею: вони, мовляв, були лютішими за звірів. У фільмі є і епізод, коли головна героїня Зося, втікаючи із сином від розправи, лежить знесилена у лісі, а дитина грається неподалік. Раптом із хащів виходить вовк і не чіпає дитини, а біжить геть. Мораль зрозуміла: «різуні-бандерівці» страшніші за вовків. Не зафіксувала історія і посвяти сокир, вил та кос в українській церкві (чи то православної, чи греко-католицькій) — і про це теж писала польська преса. Але в «історичному» фільмі цей неісторичний епізод чомусь з'явився.

Найгірше, що творці “Волині” не залишають трагічні події минулого в минулому, а проводять паралель із сьогоденням. Бандерівці у них ходять під синьо-жовтими прапорами, вигукують гасла, які звучать й у наші дні: «Слава Україні! — Героям слава!», «Слава нації! — Смерть ворогам!» Прозорий натяк: нинішні українці такі ж, як і ті, що були в лихих воєнних роки. От і думаю: цей фільм уже залюбки демонструють у Росії: ось, мовляв, дивіться, хто нині при владі в Україні і яких бандитів там тепер ушановують. Який “наглядний матеріал” отримав наш споконвічний ворог, щоб і далі оббрівувати сусідній народ, який наважився врешті скинути ординське ярмо. Думаю, «Волинь» покажуть і в інших країнах, які не знають історії українсько-польських стосунків, трагічних їх сторінок. Яке враження складеться у них про наш народ, його справжню сутність і прагнення? Не інакше, як про варварів ХХ століття. І спробуй після того відбілитися, довести, що ми нормальні люди, не різуні і не бандити.

«Волинь» в Україні за погодженням із польською стороною вирішили поки що не показувати, щоб не збурювати емоції українців, не викликати якихось небажаних дій у відповідь. Але нинішня польська влада, на мій погляд, загралася у своєму прагненні перевиховати українців, нав’язати їм своє бачення історії і своє сприйняття минулих складних подій. Не мудро це, не логічно, антиісторично. Не Україна панувала над Польщею (як і над Росією), а навпаки. Не Україна зазіхала на польські землі (як і на російські), а Польща та Росія розчленовували Україну та гнобили її. Не Україна асимілювала поляків та росіян, а обидві метрополії свого часу полонізували та зросійщували український етнос, намагалися стерти його з лиця землі. А коли нарешті український народ скинув чужинське панування, захотів жити у своєму домі за своєю правдою, який гвалт зчинили колишні імперії! Хай уже Росія — їй ніхто не дивується. Але європейська Польща таки дивує. І фільм «Волинь» — то лише один із прикрих фактів. А вже після нього були заяви спочатку голови правлячої партії «Право і справедливість» Ярослава Качинського, а потім і нинішнього міністра закордонних справ Польщі Вітольда Вашиковського, що вони не впускають Україну до Європейського Союзу з Бандерою та УПА.

Думаю, на той час, коли Україна постукає у двері Євросоюзу, багато чого зміниться і в світі, і у Польщі. І не факт, що при владі залишатиметься «ПіС» і що саме він відчинятиме (чи не відчинятиме) нам європейські двері. Але поки що він послідовно веде свою антиукраїнську політику. Скажімо, надіється ще судити українців за “геноцид” поляків. Як повідомив після показу фільму історик Сергій Ткачов, у сусідній країні уже багато років збирають не просто спогади тих, хто пережив Волинську трагедію, а оформляють їх як покази свідків. Вони зможуть бути пред’явлені в суді без строку давності. А ще в сусідній країні у 2018-му, до сторіччя незалежності Польщі, мають намір поміняти паспорти. І на їх сторінках, як у наших малий герб, планують зобразити львівський «цвинтар орлят» та Гостру Брам у Вільносі. Те, що обидві пам’ятки розташовані не в Польщі, а на території інших суверенних держав,

схоже, правлячу партію сусідньої держави не бентежить. А тим часом МЗС України уже вручив ноту протесту польському послу через намір його країни надрукувати на своїх паспортах зображення українського Львова. Такою ж реакцією ще раніше за нас відповіла Литва.

А тим часом фільм «Волинь» закінчується дуже промовисто: знесилена Зосю із сином вивозять у Польщу. Підвода повільно переїжджає довгий міст через Буг і вичухується на ґрунтову дорогу уже польської землі. Довкола тиха природа, височінь неба: Зося вдома і їй уже нічого не загрожує. Отож напрошується висновок: не треба зазіхати на чужі землі й нав'язувати їм свої порядки, бо так і до біди недалеко. З історії треба робити правильні висновки, а не повторювати в сьогочасні старі помилки і робити нові. До добра це не доводить.

Література:

1. Адамський Л. Gamechanger. Декілька міркувань після перегляду фільму «Волинь» // *Historians.in.ua* — 28.09.2016.
2. Бальцер А. «Волинь» Смажовського — втрачений шанс опрацюванню порозумітися з українцями // *Historians.in.ua* — 08.10.2016.
3. Опока Ю. Воскресіння. Рецензія-есеї на фільм Войцеха Смажовського «Волинь» // *zaxid.net*, 10 жовтня 2016.

УДК 793.323

КОРЕЙСЬКА КУЛЬТУРА В УКРАЇНСЬКОМУ ВИМІРІ

Сівакова Є.О.

*Наук. керівник – Л.О. Вербицька, канд. філол. наук,
доцент кафедри українознавства*

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

안녕하세요 – саме так звучить корейською мовою «Добрий день»!

Ніколи ще двері Південної Кореї не були так широко відкриті для світу, як тепер.

Південна Корея – одна з найдивовижніших країн Азії, яка має досить складну історію формування держави. Її досить часто називають країною вранішньої свіжості. Це держава, що продовжує розвиватися, модернізуватися. Корейці – це працьовитий, добродушний народ. Вони дуже гостинні, надзвичайно охайні та ввічливі. Корейці подібні до українців, тільки ще впертіші й наполегливіші в роботі та отриманні плати.

Південна Корея – країна з багатою культурною спадщиною, і вона має великий потенціал подальшого розвитку усіх галузей людської діяльності. Це дивовижний народ, який зумів зберегти безліч унікальних традицій, незважаючи на натиск інших держав. Історичні шляхи Кореї та України в цьому

подібні. Скажімо, І.Семенюк зокрема зазначає: «Півстоліття колоніального панування Японської імперії на Корейському півострові, незважаючи на насильство і політику придушення всього національного з метою етнічної асиміляції корейців, японці не змогли знищити корейську традицію, її життєва сила гідно пройшла через суворе випробування історією і продемонструвала велику зрілість корейського народу» [2, с. 115].

У вересні 1937 році 172,000 етнічних корейців були виселені із прикордонних районів Далекého Сходу в Середню Азію. Але деяка частина корейців була поселена в Україні, на Сході та в Криму.

Взаємне зближення незалежної України й Республіки Корея були динамічним і навіть стрімким. У 1991 році Республіка Корея визнала незалежність України, 10 лютого 1992 році між двома державами було встановлено дипломатичні відносини. Починаючи з 1995 року почали проводити захід "Кореяда" – це фестиваль від корейської громади України, де виступають колективи й виконавці, що працюють в жанрах як традиційної, так і сучасної корейської культури. Цей фестиваль проводять щороку в Києві, Харкові, Одесі та Дніпропетровську.

Корейська культура надзвичайно швидко поширилась у світі під час так званої "корейської хвилі". Ця «хвиля» виникла завдяки популярності корейських серіалів та к-рор музики в кінці 90-х років.

К-рор – так називають корейську поп-музику. Виконавці збирають багатотисячну аудиторію на концертах. К-рор музика поширилась в Україні після проведення концерту "Україна як Корея" в Києві у 2016 році. Почали створювати фан-клуби, зустрічі, об'єднання шанувальників к-рор музики.

Також виникли організації, які активно підтримують стан корейської культури в Україні. Існує к-рор школа танців, проводять танцювальні конкурси. Кількість шанувальників корейської культури зросла до 100 000 осіб. В. Чуба зазначає: «Корейці, які мешкають на території України, старанно відроджують власну культуру, репрезентуючи її надбання на різноманітних фестивалях народного мистецтва, найвідомішим з яких є Всеукраїнський фестиваль «Кореяда». Такі заходи сприяють зміцненню діалогу української і корейської культури, а також вікових культурних надбань української поліетнічної спільноти» [3, с. 55].

Співробітництво в культурно-гуманітарній сфері між Україною та Республікою Корея активно розвивається. У результаті домовлено про початок роботи над укладанням Договору про когеа production між Міністерством культури України та відповідним державним органом Корейської Республіки, трансляцію на українських телеканалах серіалів, фільмів і програм корейського виробництва. Було відкрито співпрацю між Київським національним університетом імені Т.Шевченка та Корейським національним університетом "Хангуг" і університетом Ханянг.

Тобто в галузі освіти для українських та корейських студентів є багато можливостей навчатися за кордоном. В Україні відкрито Дніпропетровську та Харківську школи корейської мови. Там може навчатись будь-яка дитина, незалежно від національності.

Україна має економічні договори з Південною Кореєю. Такі відносини є надзвичайно важливими. Стрімкий стрибок економіки відбувся в Кореї за досить короткий час. Південна Корея після війни з Північною Кореєю була на економічному дні, країна була вкрай зруйнована, але завдяки духовній реформації значного економічного розвитку ця держава досягла за 70 років. Усього за декілька десятиліть Південній Кореї вдалось стати країною, економіка якої входить у десятку найбільш розвинених держав. Такі корейські економічні зрушення можуть стати прикладом для стрімкішого розвитку української економіки. Цю духовну реформацію називають "корейським чудом". Адже реформація змінила економіку, мораль та цінності народу. Економічний розвиток стоїть на основі духовного рівня.

Чималого розвитку в Україні набув такий корейський вид спорту, як тхеквондо (태권도). Становлення цього виду спорту збагачує культурний, естетичний, філософський, духовний аспекти пізнання світу. З'явилися спортсмени, які займали призові місця на Чемпіонатах Європи, брали участь в Олімпійській іграх.

До речі, 17 березня 2017 року у місті Києві відбулася урочиста церемонія відкриття Корейського освітнього центру, який має стати провідним мостом між Сходом і Заходом. У світі їх лише 18. Відкриття цього закладу має надзвичайно важливе значення не лише для етнічних корейців, а також і для українців, які хочуть вивчати корейську мову. Адже останнім часом популярність корейської мови в усьому світі і, зокрема, в Україні різко зростає [1].

Україна може обмінюватись досвідом з корейським народом, і це значно зміцнить обидві держави.

Отже, очевидними є взаємовпливи в парадигмі «Україна – Корея». Співпраця обох країн у культурній сфері набула значного розвитку особливо в останні роки і є продуктивною для розширення та збагачення світоглядних горизонтів українців і корейців.

Література:

1. Відкриття Корейського освітнього центру: [Електронний ресурс] // Корейський культурний центр в Україні. – Режим доступу: http://koreancenter.org.ua/?category_name=catnews.
2. Семенюк І.В. Особливості історичної традиції південнокорейського суспільства / І.В. Семенюк // Гуманітарний вісник ЗДДА. – 2013. – № 54. – С. 106–115.
3. Чуба В. Особливості хореографічної культури корейців / В. Чуба // Аркадія. – № 3 (40). – 2014. – С. 52–55.

УДК 130.122

ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИЙ РОЗВИТОК ХРАМУ ПЕТРА Й ПАВЛА У ЛЬВОВІ

Стадник З. В.

*Наук. керівник – Л. М. Андрушко, канд. мистецтвознавства, доцент,
доцент кафедри філософії та політології
Львівський державний університет внутрішніх справ*

Львів справедливо можна називати містом храмів. Цінність їхня не в кількості, а в давності та унікальності. Серед усіх особливо вирізняється гарнізонний храм апостолів Петра й Павла, більш відомий історично як костел єзуїтів, котрий розташований на вулиці Театральній у Львові. Десятиліття тому багато львів'ян і не здогадувалося, що ця не схожа на інші львівські храми споруда теж є сакральною. Та й сам храм ще до 2011 року використовували як книгосховище Національної бібліотеки імені Василя Стефаника [1; 3; 5]. Та відволічемося від сучасної історії храму і заглибимось у минуле.

До Львова єзуїтів запросив львівський єпископ Ян Соліковський у 1584 році. Перший дерев'яний костел для них був збудований коштом міщани Софії Ганзльової в 1590 році на ділянці при західному пряслі міських оборонних мурів, де була влаштована Єзуїтська фіртка, недалеко від костелу Чесного Хреста монастиря францисканців. Зібравши досить великі кошти, єзуїти почали думати про будівництво мурованого костелу. 1603 року король Зигмунд III надав їм велику ділянку в середміській юдейській дільниці поруч з синагогою «Золотоа Роза» [6, с. 65–84].

Архітектура храму співзвучна з особливостями римського костелу Іль Джезу (1570) архітекторів Джакомо Бароцці та Віньйоли Джакомо делля Порти, який став зразком для будівництва костелів єзуїтського ордену. Будівельна фабрика львівських єзуїтів відразу залучила різних майстрів, зокрема і для розроблення інтер'єру. Вже у 1612–1613 рр. працювали: різьбар Іван Моленда, маляр Матвій Климкович і органний майстер Матвій Крайчинський. Але не обійшлося без проблем, що виникли через правові колізії щодо власності на частину ґрунту, яку вимагав львівський швець Микола Адамович. Від 1615 до 1618 року будівництво призупинене. Відновленим будівництвом у 1618–1621 роках керував архітектор єзуїтського ордену чернець Джакомо Бріано (1588–1649) з Модени (Італія) [7, с. 65–84].

Після того, як у 1773 році папа римський Климент XIV ліквідував орден єзуїтів, храм перетворили на гарнізонний військового командування Австрійської армії. Тоді ліквідована каплиця Дідушицьких. У 1830 році розібрали костельну вежу – після трагічної катастрофи під час падіння Ратуші 1828 року. У 1814 році папа Пій VII відновив орден єзуїтів і 1820 єзуїти повернулися до Львова [7, с. 67]. У 1836–1848 рр. отці єзуїти розвинули жваву пасторську діяльність. Зокрема, вони виконували обов'язки

в'язничних капеланів, організовували молитовні братства, надавали духовну опіку монашим згромадженням.

1905 року львівський римо-католицький архієпископ Йосиф Більчевський коронував ікону Матері Божої Замилування, поміщену в каплиці в південній наві. З цієї нагоди її відгородили кутими ґратами за проектом Львівської політехніки, роботами керував різьбар Антоні Попель. Тоді ж Петро Війтович виготовив новий антиподіум для вітваря коронованої ікони. У 1906 році вистелили нову підлогу з мармурових плит двох відтінків, привезених з Угорщини. Через три роки під керівництвом професора Д. Кричковського й архітектора А. Теодоровича проведено реновацію каплиці Св. Бенедикта. Храм постраждав під час польсько-української війни в листопаді 1918 року, зокрема було пробите склепіння в наві перед вітварем та дах. У 1920-х рр. провели ремонтні роботи та влаштували нову підлогу. Чергових пошкоджень храм зазнав під час Другої світової війни у 1944 році. Тоді бомба пробила дах і склепіння над самим вітварем. 4 червня 1946 року монахи-езуїти виїхали зі Львова, забравши з собою деякі найцінніші речі з храму, зокрема коровану ікону Пресвятої Богородиці. Після воєнних знищень храм вкрили тимчасовим дахом. 1959 року провели реставраційні роботи з відновлення даху, якими керував архітектор І. Старосольський [4, с. 2–4]. Якийсь час костел використовували як склад, а від 1970-х років передали Львівській науковій бібліотеці ім. В. Стефаника НАН України під книгосховище обмінного фонду.

Храм є першою пам'яткою барокової архітектури у Львові та однією з найбільших культових будівель міста: його довжина – 41 м, ширина – 22,5 м, висота – 26 м. [3, с. 3]. 8 липня 2010 року Львівська міська рада прийняла рішення № 3698 передати храм у власність Курії Львівської архієпархії Української Греко-Католицької Церкви. З огляду на те, що в певний період історії храм виконував функцію гарнізонного храму, сьогодні храмом опікуються капелани Центру військового капеланства Курії Львівської архієпархії. 2012 року в рамках проекту «Разом, щоб врятувати красу минулого» працівники факультету збереження та реставрації творів мистецтва Краківської академії мистецтв доктор Павел Болінські і доктор Анна Форчек організували міжнародний міждисциплінарний колектив у складі представників кількох інституцій та незалежних спеціалістів. У ході реалізації проекту провели семінари з реставрації та інвентаризацію храму. Також храм проводить збір коштів на реставрацію скульптури Розп'яття Ісуса Христа з вітварем роботи Йоганеса Пфістера 1616 р. [2, с. 472–477]. Орган, розташований у храмі, є історичною пам'яткою кінця XVII ст. і зараз не діє.

Отже, костел єзуїтів є унікальною пам'яткою архітектури та мистецтва, що вражає львів'ян та гостей міста історією та художніми особливостями. Сьогодні у храмі часто проводять духовні вечори, концерти сакральної музики та співу.

Література:

1. Вуйцик В. Державний історико-архітектурний заповідник у Львові. — 2-ге вид. / В. Вуйцик — Л. : Каменяр, 1991. — С. 35.
2. Козицький А. Костел єзуїтів (Костел святих апостолів Петра і Павла) / А. Козицький // Енциклопедія Львова. — Л. : Літопис, 2010. — Т. 3. — С. 472–477.
3. Костел єзуїтів – храм, який мовчав 65 років [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://prolviv.com/blog/2017/07/12/kostel-iezuitiv-khram-iakui-movchav-65-rokiv>.
4. Храм Святих Верховних Апостолів Петра і Павла (Єзуїтський костел). Історія храму. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://petrapavla.org.ua/church/istoriya-h>
5. Шубарт П. Бароко та його розвиток в архітектурі міст Східної Галичини. / П.Шубарт – О., 2012. – С. 52–62.
6. Betlej A.. Nagrobek Jabłonowskich w kościele Jezuitów we Lwowie // Folia Historiae Artium. – 2007. – SN 11. – S. 65–84.
7. Orłowicz. Ilustrowany przewodnik po Lwowie ze 102 ilustracjami i planem miasta. – Lwów ; Warszawa, 1925. – S. 65–84.

УДК 656

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ АСФАЛЬТНОГО ПОКРИТТЯ: МИНУЛЕ Й СУЧАСНІСТЬ

Федотова Л.О.

*Наук. керівник – Ю.В. Ідак, канд. архітектури,
доцент кафедри містобудування
Національний університет «Львівська політехніка»*

Для людей ХХІ ст. асфальт – така сама буденність, як і машини, для яких він слугує ідеальним дорожнім покриттям, але так було не завжди. Ще недавно, у ХІХ ст., міські вулиці були вимощені бруківкою, але бурхливий розвиток автомобільної промисловості та винахід двигуна внутрішнього згорання викликали вдосконалення технологій дорожнього покриття. Знадобилося ефективне та просте виробництво доріг.

Асфальт – це вид мощення, до складу якого входять бітум та мінеральні матеріали: гравій і пісок, щебінь і гравій, пісок і мінеральні порошки [1, с. 1].

Асфальт був відомий і в давнину. У Вавилоні його називали «смола», а стародавні римляни знали його як «бітум». Але тоді асфальт використовували як матеріал для ізоляції від води в кораблебудуванні та будівництві резервуарів для рідини. У Єгипті асфальт використовували під час муміфікації, а деякі лікарі в давнину приписували йому лікувальні властивості.

У природі асфальт трапляється як у рідкому, так і в твердому вигляді. Під час нагрівання асфальт стає м'яким і пластичним, потім знову твердне, охолоджуючись [2, с. 1].

Існує два види асфальту. Натуральний утворюється з нафти в результаті природних хімічних процесів. Його можна зустріти на невеликій глибині в вигляді пластових покладів. Штучний асфальт отримують промисловим шляхом у результаті перегону сирої нафти на спеціалізованих заводах [1, с. 1].

Натуральний асфальт почав з'являтися в таких країнах, як США, Франція та Швейцарія в другій половині XIX століття. У Європі асфальт вперше застосували для будівництва Королівського моста в Парижі у тридцятих роках минулого століття, а також мосту через річку Рону в Ліоні. У Росії початок ери асфальту припав на 1839 рік, коли в Петербурзі прокладено перші тротуари.

У сучасному виробництві застосовують штучний асфальт. Його виготовляють із суміші бітуму з додаванням подрібнених мінеральних матеріалів, що забезпечує його міцність, здатність витримувати великий тиск, перепади температур і при цьому не руйнуватися.

Асфальтування дорожніх полотен, невеликих площ, садових доріжок та інших приватних земельних володінь сьогодні можна виконати не сірим асфальтом, а його новими кольоровими різновидами. Кольоровий асфальт – це штучний композитний дорожно-будівельний матеріал, який є сумішшю мінерального заповнювача (щебінь / гравій, пісок, мінеральний порошок) органічного в'язкого (темного, освітленого або прозорого) й зафарбовувального пігменту [4, с. 1].

Рис.1. Данія, Копенгаген

Сучасний асфальт часто використовують в організації покриття громадських просторів європейських міст. Запорукою його естетичного та креативного вигляду є використання кольору. Завдяки цьому великі відкриті території набувають неординарності, організують простір та створюють атмосферу (див. рис. 1).

Ринкові дорожнього будівництва пророкують революцію. Традиційний асфальт поступово замінить сяючий, який удень накопичуватиме ультрафіолет, а вночі віддаватиме його [5, с. 1] Що темніший час доби, то більш інтенсивним буде світіння покриття, тому в деяких випадках навіть вуличні ліхтарі не знадобляться. Сяючу розробку створили у Великобританії

нії й випробували на деяких пішохідних доріжках парку Христа в Кембріджі, одного з найбільших у центральній частині міста. Унікальному асфальтові достатньо двох годин «підзаряджання», щоб потім світитись упродовж 8–10 годин. До того ж можна буде якщо не відмовитися від вулично-го освітлення, то значно скоротити кількість ліхтарів.

Також новими розробками є асфальт, який поглинає воду, та асфальт, захищений від утворення льоду на ньому [6, с. 1]. Ще набуває популярності розвиток «розумних» доріг, які почали втілювати в життя в Нідерландах вже в середині 2013 року [3, с. 1].

Усе це приведе до справжньої революції в дорожньому будівництві, оскільки кардинально зміняться вимоги і правила його проведення. І відбудеться це не в окремій країні, а в усьому світі.

Література:

1. Как появился асфальт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.letopis.info/themes/roads/kak_pojavilsja_asfalt.html.

2. Асфальт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D1%81%D1%84%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D1%82>.

3. Эволюция асфальта [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nanonewsnet.ru/articles/2012/evolyutsiya-asfalta>.

4. Кольоровий асфальт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://in4stroy.com.ua/9300-koloroviji-asfalt.html>.

5. Сяючий асфальт підкорить планету [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://tuexpert.com.ua/ua/news/svetyashiysya-asfalt>.

6. Створено асфальт, який поглинає воду і знижує ризик утворення повеней [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ecotown.com.ua/news/Stvoreno-asfalt-yakyy-pohlynaye-vodu-i-znyzhuye-ryzyk-utvorennya-poveney>.

УДК 711. 72.03

**НОВІ АРХІТЕКТУРНІ ФОРМИ В ЦЕНТРАЛЬНІЙ ЧАСТИНІ
ЛЬВОВА (1940–1970-ті рр.)****Ткаченко Р.О.***Наук. керівник – Б.С. Посацький, професор, канд. архітектури
Національний університет «Львівська політехніка»*

У Львові збереглося унікальне історичне архітектурне середовище, сформоване впродовж понад семи століть міста. Процес розвитку постійно супроводжується тими чи тими змінами в архітектурі залежно від панівних напрямів конкретної епохи. Після закінчення другої світової війни в 1945 р. Львів став обласним центром і найбільшим містом західноукраїнського регіону. У місті не було значних руйнувань, тому виникла потреба в відбудові чи реконструкції тільки окремих будівель у центрі міста і проведення тільки окремих містобудівних змін.

Включення нової архітектури у сформоване середовище впродовж 1945–1955 рр. відбувалося в руслі тогочасного напряму розвитку архітектури, а саме творчого освоєння класичної архітектурної спадщини. На практиці це означало стосунок осьових регулярних (симетричних) планувальних композицій та класичних архітектурних форм, запозичених з епох грецької та римської античності, італійського відродження, а також російського класицизму XIX ст.

Серед містобудівних заходів виділимо розширення і впорядкування фрагменту парної сторони проспекту Свободи (від будинку Національного музею до костелу єзуїтів). Розширено і впорядковано пішохідну частину проспекту та сформовано новий фронт кварталу шляхом зведення будинку Будівельного технікуму (нині економічний факультет НЛУ ім. Івана Франка) та палацу школярів.

У Львові характерним є відбудований житловий будинок на проспекті Свободи, 1/3. У споруді добудовано четвертий поверх, застосовано похилий дах і збережено історичне членування фасаду. Під час спорудження будинків-вставок архітектори враховували наявний просторовий масштаб і характер прилеглих будівель. Саме таким ознакам відповідає шестиповерховий будинок на вул. Гнатюка, 3. Характерний для історичної забудови прийом виділяти кути будівель архітектурною пластикою та виразними вінцевими елементами застосований у будинках на вул. Городоцькій (№50, 85) та вул. Коновальця (№ 50). Найбільшим новим будинком, спорудженим із застосуванням прийомів і форм класичної архітектури, є головний корпус Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій, будівництво якого завершено 1961 р.

З інженерних споруд відзначимо зведену на плато Високого Замку телевізійну вежу. Збудована біля її підніжжя телестудія вийшла в ефір у 1957 р.

Творчий напрям радянської архітектури радикально змінився після партійно-урядових рішень «Про усунення надмірностей в проектуванні і будівництві» 1955 р. Застосування класичних архітектурних форм було засуджене, як і обраний напрям на індустріалізацію та типізацію будівництва. Можливості будівельної технології (на той час невисокі) стали диктувати форми архітектури, що означало загальне спрощення форм на основі прямих ліній і прямих кутів. При цьому згадали про постулати т. зв. «сучасної архітектури» 1920–1930-х рр., які пропагували використання опорних залізобетонних конструкцій та великих площин вікон.

У згаданий період почалося розширення загальноміського центру Львова вздовж проспекту Чорновола. Побудовано готель «Львів», на протилежному боці вулиці збудовано кінотеатр «Мир» (нині розважальний центр «Я – Малевич») та 11-поверховий будинок обчислювального центру, який відіграє роль висотної домінанти.

Серед будинків, що зайняли вільні місця в середовищі сформованої забудови зламу ХІХ–ХХ ст. відзначимо салон «Чародійка» на вул. Івана Франка та будинок побутового обслуговування на вул. Пекарській.

Отже, процес включення нової архітектури в історичне архітектурне середовище Львова впродовж 1940 – 1970-рр. можна поділити на два етапи. Перше післявоєнне десятиліття (1945–1955) було характерне застосуванням класичних архітектурних форм. Це сприяло органічному входженню нових творів у наявне середовище завдяки спільності базових форм. Наступне двадцятиліття (1956–1976) має дещо умовні часові межі й тут основним напрямом було спрощення та типізація архітектурних форм, які контрастували зі сформованим середовищем. При цьому важливим просторовим чинником став загальний масштаб новобудов і їх композиційні та конструктивні ознаки.

Література:

1. Архітектура Львова. Час і стилі ХІІІ–ХХІ ст./ Черкес Б.С., Бевз М.В., Рудницький А.М. – Л. : Центр Європи, 2008. - 720 с.
2. Львів. Архітектурно-історичний нарис / Трегубова Т.О., Мих Р.М. – К. : Будівельник, 1989. – 272 с.
3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.lvivcenter.org/uk/lia/objects/?ci_objectid=369.
4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://photo-lviv.in.ua/top-7-mists-nostalhiji-u-lvovi/>.

УДК 711.164.168

**ГРОМАДСЬКИЙ ЦЕНТР МІСТА ХУСТ: ФУНКЦІЯ ТА ПРОСТІР У
ПРОЦЕСІ РЕКОНСТРУКЦІЇ****Химишинець Г.В.***Наук. керівник – Б.С. Пosaцький, професор, канд. архітектури
Національний університет «Львівська політехніка»*

Місто Хуст належить до історичних міст України та розташоване на рівнині правого берега ріки Тиси. Перша згадка про місто датована 1090 роком.

У другій половині ХХ ст. Хуст став районним центром, що обумовило розвиток його загальноміського громадського центру, з огляду на потреби обслуговування як самого міста, так і Хустського району. Упродовж 1945–1980 рр. у місті проводили реконструктивні заходи, які головно охоплювали благоустрій та озеленення території, а також встановлення монументальної скульптури. Місто зберегло характерний на той час для малих міст Закарпаття просторовий масштаб і архітектурний образ, заснований на домінуванні замкової гори (з руїнами замку) та веж культових споруд на тлі переважно малоповерхової або середньої висоти забудови. З іншого боку, адміністративні функції районного значення розміщувалися в різних, часто непристосованих приміщеннях, що створювало значні незручності.

Ситуація змінилася після спорудження 1980 р. нової будівлі районної ради, для чого здійснено значні заходи з містобудівної реконструкції. На місці знесеної забудови кількох старих кварталів ХІХ ст. сформовано велику площу з новою адміністративною будівлею в центрі. Простір площі було вимощено декоративною плиткою й озеленено хвойними й листяними породами дерев. Перед головним входом до адміністративної будівлі 2012 р. встановлено монументальний пам'ятник Тарасові Шевченку.

Хуст. Будівля районної державної адміністрації. На передньому плані – пам'ятник Тарасові Шевченку, 2017 р. (фото автора)

Зазнала змін також забудова по периметру площі й на прилеглих вулицях Карпатської Січі і Льва Толстого тепер розташовані торгові центри «Тиса», «Епіцентр», «Волжанка», «Хуст»; готель «Хуст», готел «Panoramic», готельно-ресторанний комплекс «PRINCE»; кафе-бар «Селена», кафе-бар «Public Bar», кав'ярня «Меделін»; аптека «Хустфарм», «Оптика»; Центральна районна бібліотека, Районний будинок культури, кінотеатр «Тиса». При цьому деяких змін зазнала архітектура фасадів будівель, додано елементи ре-клами, доповнено дизайн вітрин на перших поверхах.

Отже, на зламі ХХ–ХХІ ст. в Хусті сформовано новий громадський центр шляхом створення нової площі та спорудження нової будівлі районних організацій. Унаслідок реконструктивних заходів змінено просторовий масштаб загальноміського центру: створено новий відкритий простір і нову просторову доміную. Водночас втрачено значний фрагмент історично-просторового середовища ХІХ – початку ХХ ст.

Література:

1. Кобаль Й. В. Хуст // Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В.А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. – К. : Наук. думка, 2013. – Т. 10 : Т–Я. – 441 с.

2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mapio.net/pic/p-29574585/>.

3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://kehilalinks.jewishgen.org/Khust/>.

4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.travelua.com.ua/zakarpatya/xustskij/xust>.

5. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.khustnews.in.ua/novini/khustschina/11665-star-fotografyi.html>.

УДК 261.6

ЯВИЩЕ ДИГЛОСІЇ В УКРАЇНСЬКІЙ ТРАДИЦІЇ

Шимків Я. В.

*Наук. керівник – Л.М. Яремко, доцент кафедри фольклористики
ім. Філарета Колесси*

Львівський національний університет імені Івана Франка

Язичництво зберігається та виявляється як елемент, що є в побутовій релігійності українця на рівні обрядової звичаєвості, на буденному рівні його релігійної свідомості. Світогляд, який сформувався після прийняття християнства, виступає новим етапом у житті українця. Християнство поступово впроваджувалось на українських землях, існуючи паралельно з язичницькими традиціями, про що свідчить український календарно-обрядовий фольклор. Явище двовір'я – питання дискусійне й до кінця ще невідомо, які обряди істинно хри-

стіянські, а які мають поганське відлуння. Виходячи з того, що церква намагалася викоринити давні вірування та прищепити своє, християнське, утворилось накладання обох культур – поклоніння божествам і служіння Богові.

Українське язичництво можна розглядати з того погляду, що релігію наших предків вважають етнічною, або автохтонною. Християнство не заперечило того способу мислення та життя, до якого звикли українці, але внесло певні зміни у світогляд.

Історію релігійного життя нашого народу історики ділять на чотири періоди: передхристиянський, християнський, державного атеїзму, сучасний [3]. Кожен із них має свої особливості. Передхристиянський період характеризується пануванням язичницьких вірувань. З прийняттям християнства у Київській Русі ці вірування не зникли без сліду. Тривалий час вони зберігалися, а згодом були прийняті церквою як такі, що їх не можна було викоринити. Початок історії християнства в Україні супроводжувався боротьбою проти поганства – руйнуванням ідолів і капищ, вирубуванням священних гаїв, знищенням волхвів. Попри такі дії сліди давніх родових культів не зникли й дотепер. Світогляд українського народу поєднував власний досвід із запозиченим, при цьому набуваючи нових рис й особливостей. Так виникло так зване двовір'я українського народу. Сам термін «двовір'я» зазнав критики, оскільки, незважаючи на тривало- і широковживаність, залишалось багато питань стосовно філологічних аспектів його появи та початкового змісту (чи коректно його використовувати, щоби передати світоглядний та релігійний дуалізм давньоруської культури).

Опираючись на дослідження В. Шухевича, І. Франка, М. Грушевського та Ф. Колесси, фольклорист Ксенофонт Сосенко зазначає, що в Україні в основу церковного календаря ліг календар староукраїнський, що «був більш-менш там самим, як християнський... хоча провідні ідеї одного і другого є інші – і предмет культу в одному і другого є інший». Отже, можна говорити про те, що християнський календар накладався на староукраїнський «з більш подібними й спеціальними взаємовідношеннями і взаємними уступками старинного й нового культу».

Як зазначає Олеся Шутак, якщо є календар, то є й релігія. Календар – це певна схема, яка базується на чергуванні буднів і свят. Свята завжди складалися з певних дій, ритуалів, які супроводжувалися певними сакральними діями (словами, піснями, танцями). Ритуал лежить в основі релігії чи мистецтва, такої думки дотримуються Дж. Харрісон та Е.Кук.

Після охрещення Русі народні маси мали давній анімістичний світогляд, зберігали давні вірування й магичні обряди. Як відомо, церква не змогла викоринити язичницькі догми, тому, щоби спростити процес прищеплювання християнства, вона використала давні обрядові традиції, даючи їм новий християнський зміст. І тому маємо давні передхристиянські обряди, пов'язані з поминанням небіжчиків; із сакральними обходами поля; давні празники коляди, весняного новоріччя, русалій, купала. Ці обряди зливаються з християнськими святами Різдва, Великодня, Трійці, Івана Хрестителя. Давні уявлення громовика Перуна переходять на св. Іллю [2].

Напевно, проблема розподілу – що належить до язичництва, а що до християнства – ще довго не матиме остаточного розв'язання.

Весільні звичаї, обряди та пісні, які народ створював упродовж багатовікової історії, – це важливий складник народної культури. У них відбито найкращі риси світогляду, моралі, поетичних уявлень народу, його артистичні нахили. Велике пізнавальне значення має вивчення українського традиційного класичного весілля як своєрідного документа, що відображає суспільні й родинні відносини на тому чи тому етапі історії розвитку народу. Розмаїте за емоційною наснагою, багате з поетичного й музичного погляду, виразне за драматичною дією, українське весілля живе й сьогодні. Саме слово «весілля» народна свідомість сприймає як означення радості, веселощів. Природна музикальність, нахил до поетичного відтворення навколишньої дійсності на весіллях виливаються в надзвичайно бурхливу стихію людських почуттів. У цьому потоці нестримної радості бринить і сум за минулим дівочтвом, і гірко-та нездійснених мрій, і страх перед невідомим майбутнім у чужій сім'ї.

Обряд хрещення – один із найпоширеніших серед релігійно-церковних обрядів і найстійкіший у сучасному побуті. Церква оголосила його «священним таїнством». За однією з гіпотез, хрещення, як і низка інших церковних обрядів, запозичено з первісних релігій. Християнська церква тільки вклала в нього інший соціально-релігійний зміст – нібито людина від народження грішна, а хрещення очищує її від гріха.

Магічним світоглядом примітивної людини перейняті обряди, пов'язані зі смертю. Справа родичів – зробити все можливе, щоби вирвати нещасливця з-під владі злих сил і повернути його до життя. Таку мету мають посиденьки біля мерця, стереження його тіла поки розклад не покаже, що душа не може чи не хоче повертатися [1]. Поховальні звичаї та обряди виникли не на основі релігійних догматів, а в процесі поховальної практики на підставі загальнолюдських почуттів, безпосереднього прояву емоцій, жодними абстрактними ідеями не обумовлених, з гігієнічних міркувань.

Література

1. Грушевський М. Історія української літератури. Том 1 / М. Грушевський. – К., «Либідь», 1993. – С. 146.
2. Колесса Ф. Спроба періодизації української народної поезії / Ф. Колесса // Електронний ресурс. – С. 697.
3. Колодний А. М. Релігійна духовність українців: вияви, постаті, стан. / А.М. Колодний, Л. О. Филипович. – Л. : Логос, 1996. – 183 с.
4. Сосенко К. Культурно-історична постать староукраїнських свят Різдва і Щедрого вечора / К. Сосенко. – К., 1994. – С.29.
5. Шутак О. Віденська культурно-історична школа на українському ґрунті (Ксенофонт Сосенко) / О. Шутак // Вісник Львів. Ун-ту. – 2003. – Вип. 31. – С.50.

УДК 711.164

СТАРЕ І НОВЕ В АРХІТЕКТУРНОМУ ОБРАЗІ МІСТА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО (1940–1970-І РР.)*Штанкова К. С.**Наук. керівник – Б. С. Посацький, канд. архітектури
Національний університет «Львівська політехніка»*

Місто Хмельницький належить до історичних міст України, розташоване в місці впадіння річки Пłosкої до Південного Бугу. Перша згадка про місто датована 1431 р. під назвою Пłosкирівці, з 1795 до 1954 – Проскурів.

На плані Хмельницького 1800 р. чітко видно дві вулиці – поштової шляхи на Кам'янець (зараз – вулиця Кам'янецька) та на Летичів (зараз – вулиця Проскурівська). Наявна сьогодні мережа вулиць центру міста збереглася з першої пол. ХІХ ст., а забудова – з кін. ХІХ та першої пол. ХХ ст.

Після закінчення Другої світової війни в 1945 році настав новий етап у розвитку міста Хмельницького (таку назву місто отримало у 1954 р.), яке стало обласним центром. Відповідно до цього, у 1951 р. в місті розпочалося формування нового громадського центру й спорудження великого адміністративного будинку обласного значення. Новий будинок став головним об'єктом у просторі великої прямокутної площі, сформованої на місці колишнього пустиря. Архітектура адміністративного будинку характеризується багатством і різноманітністю класичних форм, які тоді були обов'язковими для застосування в радянській архітектурі. У композиції будинку домінує центрально розташована чотирикутна вежа, увінчана шпилем.

По периметру площі тоді ж збудовано декілька житлових і громадських будинків середньої поверховості, які в сукупності з адміністративним корпусом сформували єдиний ансамбль нового центру Хмельницького.

Водночас відбувалися значні реконструктивні заходи в середовищі кварталів старої амортизованої малоповерхової забудови на перехресті вулиць Проскурівської і Соборної, а також на вулиці Подільській.

На перехресті вулиць збудовано чотириповерховий кутовий будинок універмагу, його фасад декоровано класичними колонами та пілястрами, завершення будинку підкреслено винесеним карнизом з атиком. Будинок став просторовим акцентом перехрестя вулиць, перед його фасадами було влаштовано сквери.

Високою вежею в оточенні середньої поверховості виділяється будинок пожежного депо на вулиці Подільській. Вежа домінує у просторі кількох кварталів і на початку 1960-х рр. вона була найвищою спорудою у центрі міста. Композиція вежі ярусна, з чітким поділом згідно тектонічності форм: нижні яруси – масивні форми, верхні яруси – класичні лоджії, архітектура яких запозичена з будівель епохи Відродження.

Після радикальної зміни напряму радянської архітектури після 1955 р. суттєво змінився й архітектурний образ Хмельницького. На зміну багатим класичним формам прийшли спрощені форми громадських і житлових будинків.

Характерними прикладами можуть слугувати будинки готелю «Жовтневий» на перетині вулиць Проскурівської та Володимирської та розташовані поряд будинки центрального універмагу і дев'ятиповерховий житловий будинок. Ці будинки споруджені згідно з типовими проектами і відзначаються простою геометрією композиції фасадів. Новим стало застосування навісних осклених фасадів, що можна бачити в будинку центрального універмагу.

Нова архітектура в місті Хмельницькому впродовж 1940–1970-х рр. формувалася з використанням старої вуличної мережі XIX ст. Водночас характерним є формування ансамблю нового громадського центру в 1950-х рр. у класичних архітектурних формах. Нові об'єкти 1960-1970-х рр. відзначилися контрастними формами та стали домінантами у сформованому архітектурному середовищі міста XX ст.

Література

1. Єсюнін С. Прогулянка Проскуровом. Історичні нариси. – Хмельницький, 2008. – 160 с.

2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://proskurov.info/about/information/history/8302-2011-10-11-15-10-13>.

3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lotussoft.biz/ru/viewcard/1266/142/1/>.

4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.retroua.com/year/1967/>.

УДК 711.164.168

АРХІТЕКТУРНО-МІСТОБУДІВНА СПАДЩИНА КАМ'ЯНЦЯ-ПОДІЛЬСЬКОГО ЯК ТУРИСТИЧНИЙ РЕСУРС МІСТА

Юрейко Р.Ю.

*Наук. керівники: Т.М. Мазур, канд. архітектури,
доцент кафедри містобудування,*

*І.Я. Черняк, канд. архітектури, доцент кафедри містобудування
Національний університет «Львівська Політехніка»*

Кам'янець-Подільський є одним з найдавніших міст на заході нашої держави й належить до Асоціації міст України. У його структурі збереглися численні історико-архітектурні пам'ятки, найголовнішою з яких є Національний історико-архітектурний заповідник, Замок XIV–XVI ст., Історичний музей-заповідник та ін. За часи незалежності в місті проведено

значні реконструктивні роботи, що значно поліпшили архітектурно-просторове і композиційне вирішення міста. Сьогодні Кам'янець-Подільський є важливим освітнім, культурним і туристичним центром.

*Старий Замок Смотрицький каньйон
(фото авторки)*

Кам'янець-Подільський розташований на півдні Хмельницької області й окреслений Смотрицьким каньйоном протяжністю дев'ять кілометрів, який надійно захищав місто від загарбників. Вузькою долиною каньйону протікає річка Смотрич. Територія каньйону є пам'яткою природи.

Перша згадка про місто датована 1374 р. Здавна Кам'янець-Подільський був важливим історичним центром завдяки розташуванню на торгових шляхах між Східною і Західною Європою. Це обумовило закладення та розвиток основних історично цінних елементів міського архітектурного ансамблю з огляду на потреби міста як адміністративного центру князівства, губернії, повіту, області й району станом на сьогодні. Упродовж XIV–XVIII ст. утворене основне архітектурне ядро Кам'янця. Місто сформувало та зберегло характерний для історичних міст України просторовий масштаб і особливий архітектурний образ, заснований на домінуванні Старого замку та комплексу оборонних споруд на тлі переважно малоповерхової або середньої висоти забудови.

Підтримка та підсилення образу старого Кам'янця-Подільського продовжується й сьогодні, для цього здійснюють значні заходи з містобудівної реконструкції та впроваджують нові проекти з відновлення чи наслідування сформованого архітектурного середовища. На місці знесених чи зруйнованих церков відбудовано відносно нові храми з величною історією. Простір Старого міста здобуває новий благоустрій: мощення декоративною плиткою у вигляді «вишиванки», озеленення хвойними та листяними породами дерев, сучасні обслуговувальні осередки переймають історичні архітектурні стилі міста, житлові комплекси гармоніюють зі старовинними чи відреставрованими будівлями, у будівлях-пам'ятках відновлено інтер'єри чи облаштовано музеї, навіть нові малі архітектурні форми вписуються в середовище, підкреслюючи його.

- 1 – бруківка, викладена орнаментом;
- 2 – сучасні житлові будинки;
- 3 – смітник з кованим рисунком фортеці
(фото авторки).

Кам'янець-Подільський стрімко розвивається поза історичним ядром. На щастя, навіть і там трапляються житлові будинки з підкресленням природнього та архітектурного середовища міста. При цьому деяких змін зазнала архітектура фасадів будівель, додано елементи реклами, доповнено дизайн вітрин у перших поверхах і вулиці постають в новому розвитку архітектурного образу, та це не завжди суперечить оточенню.

Кам'янець-Подільський називають містом-музеєм, що приваблює туристів не лише з України. Туризм може бути не просто одним із чинників, але потужною рушійною силою місцевого економічного розвитку, що є очевидним у Кам'янці навіть для неспеціаліста. З іншого боку, в Україні можна легко знайти місця, де мандрівники залишають після себе не стільки гроші в місцевій казні, скільки сміття на відвіданих ними об'єктах. Щоб скористатися впливом туристів на благо громади, місту для початку потрібна відповідна стратегія, тому розкриття цієї теми є надзвичайно актуальним для розгляду туристичної індустрії в Україні взагалі.

Література:

1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://3A%2F%2Fniiazkamenec.org.ua%2Finfo%2F40_pamatok.shtml&cc_key=.
2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://referat-ok.com.ua/turizm/turistichni-resursi-kamacuteyanec-podilska>.

**ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ
ЯК НОВІТНЯ ФОРМА ІСНУВАННЯ КУЛЬТУРИ**

УДК 069.12

**КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ СКАНСЕНІВ УКРАЇНИ
ЯК СКЛАДОВА МУЗЕЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ**

Борисенко Ю.С.

*Наук. керівник – О.О. Федотова, д-р істор. наук, професор
Київський національний університет культури і мистецтв*

Сьогодні одним із головних завдань діяльності музейних закладів просто неба є культурно-освітня та культурно-дозвіллева робота. Скансени України – осередки збереження та популяризації автентичних об'єктів архітектурно-побутової спадщини. Водночас перед музейними закладами просто неба постає проблема залучення якомога ширшої аудиторії шляхом включення розважальної складової, і при цьому головним завданням залишається збереження автентичності та архайчності в концепції діяльності музею. Спробуємо з'ясувати суть культурно-дозвіллевої та культурно-освітньої діяльності в музейному закладі просто неба та вплив даних напрямків на музейну комунікацію.

Культурно-освітня діяльність – один із видів музейної роботи, який здійснюється в процесі безпосереднього контакту з аудиторією як у самому музеї, так і поза його межами. У процесі культурно-освітньої діяльності реалізуються такі соціальні функції музею, як освіта, виховання, організація дозвілля. В умовах зростання соціальної ролі музеїв культурно-освітню функцію можемо розглядати як одну із основних соціальних функцій. У ХХІ ст. культурно-освітня діяльність трансформувалась в культурно-дозвіллеву шляхом залучення до музейної сфери таких нетрадиційних форм роботи з відвідувачами, як майстер-класи, конкурси, етношоу, театралізовані видовища тощо [2, с. 131]. Сьогодні в музеєзнавстві формується новий підхід, коли в епіцентрі музейної діяльності вбачають не музейний предмет, а людину (музейну аудиторію). Музейна аудиторія – це сукупність людей, включених у сферу культурно-освітньої діяльності музею [3, с. 57].

Поняття «музейна комунікація» ввів у науковий обіг 1968 р. канадський музеолог Дункан Ф. Камерон. Відповідно до його трактування, музейна комунікація – це процес спілкування відвідувача з музейними експонатами. В основі цього спілкування лежить, з одного боку, уміння творців експозиції вибудовувати за допомогою експонатів особливі невербальні просторові «висловлення», а з іншого – здатність відвідувача розуміти «мову речей» [1, с. 357–358].

Специфіка діяльності музейних закладів просто неба полягає в можливості неформального спілкування відвідувачів під час організації нетрадиційних форм музейної комунікації (майстер-класи, етношоу, обрядові та театралізовані дійства, фестивальна та святкова програма тощо).

Зупинимось на деяких нетрадиційних формах музейної комунікації на прикладі Національного музею народної архітектури і побуту «Пирогово» – найбільшого скансену Європи й найповнішого етнографічного зібрання нашої держави. Музей засновано 6 лютого 1969 року з ініціативи громадськості, нині «Пирогово» є центром вивчення матеріальної та духовної культури нації, осередком анімаційної діяльності [4]. На базі скансену активно розробляють авторські програми, націлені на активний пошук нових форм діяльності з відвідувачами. Результатом цього є низка фестивалів, свят, майстер-класів, виставок, ярмарків традиційних народних ремесел.

Серед найпопулярніших заходів, які проводили в «Пирогово» – «Skansen Music Fest», основною метою якого стало залучення якомога більшої кількості відвідувачів, організація здорового, активного відпочинку та популяризації української етнічної музичної культури.

Особливе місце займає організація фестивальної діяльності. Найбільш відомим є етнографічний фестиваль «Жнива», у форматі якого проводять безліч майстер-класів із різноманітних народних ремесел, відвідувачі займаються писанкарством, гончарством, виготовляють дерев'яні іграшки, ляльки-мотанки [4]. Щорічною традицією скансену є підготовка Свята меду. Відвідувачі можуть стати учасниками давніх традиційних українських обрядів, серед яких: виготовлення обрядових букетів «маковійчиків», водіння хороводів навколо традиційного символу свята – «Маковія». Відвідувачі мають змогу взяти участь у майстер-класах народних ремісників, подивитися хореографічні вистави та багатирські шоу [4]. Колоритним та веселим масовим гулянням у Пирогово, без якого не обходиться жоден рік, є свято проводів зими й зустрічі весни – «Масниці» та «Колодія». Гості свята стають дійовими особами давніх обрядів, народних забав та ігор (змагання на колоді, катання на конях, перетягування каната, «збивання Зими», міряння силою [4]. Цікавим є «Фестиваль традиційної української кухні та напоїв», який також проводять у Національному музеї народної архітектури та побуту України. Головне завдання фестивалю – відродження та популяризація народних традицій у виготовленні улюблених страв української кухні, виробництві напоїв. Учасники заходу мають змогу переглянути короткі презентації страв та напоїв від виробників, взяти участь у конкурсах, вікторинах, майстер-класах з гончарства, соломоплетіння, лялькарства, вишивки, вінкоплетіння, писанкарства та інших жанрів народного мистецтва [4].

Отже, Національний музей народної архітектури та побуту «Пирогово» веде активну культурно-дозвілєву діяльність шляхом залучення нетрадиційних форм роботи з відвідувачами. Музейний заклад є осередком популяризації духовної та матеріальної спадщини. На базі музею проводять низку фестивалів, свят, майстер-класів, народних обрядів, що включає наявність видовищної складової. Оскільки в умовах сьогодення в епіцентрі музейної діяльності вбачають не музейний предмет, а людину, то саме за допомогою залучення культурно-дозвілєвих форм роботи з відвідувачами й відбувається найбільш якісний процес музейної комунікації.

Література:

4. Вайдахер Ф. Загальна музеологія. Посібник / Ф. Вайдахер. – Львів, 2005. – 628 с.
5. Петрова І.В. Дозвілля в зарубіжних країнах : підручник / І.В. Петрова. – К. : Кондор, 2005. – 408 с.
6. Прищепа О. П. Основи музеєзнавства : навч.-метод. посібн. / Олена Прищепа. – Рівне : Б. в., 2006. – 104 с.
7. Національний музей народної архітектури та побуту України «Пирогово» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pirogovo.org.ua/calendar.html>.

УДК 614.8.013**ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ
ЯК СУЧАСНИЙ МЕТОД ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ БЕЗПЕКИ
ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ**

Бородін І.В., Слободяник Н.С.

*Наук. керівник – О.В. Станіславчук, канд. техн. наук, доц.,
доц. кафедри промислової безпеки та охорони праці
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*

У гарантуванні безпеки життя та діяльності людини головне значення мають усвідомлена потреба людини, групи людей та суспільства загалом у дотриманні правил і норм безпечної поведінки, а також рівень обізнаності в галузі безпеки життєдіяльності.

У сучасному світі культура безпеки життєдіяльності формується не тільки освітніми методами, але й під постійним впливом засобів масової комунікації. Сьогодні ЗМІ визначають життєву позицію людини, формують її поведінку в різних ситуаціях, впливають на формування духовних цінностей та ідеалів, визначають ракурс світосприйняття та емоційний стан.

Для задоволення великої кількості потреб людини у всіх життєвих ситуаціях та видах людських знань (робота, навчання, побут, розваги), в Інтернеті повинні постійно удосконалюватися мережеві сервіси, розвиватися мультимедійність та інтерактивність. А вже сьогодні зафіксовано тенденцію до зниження відвідуваності інтернет-ресурсів, зорієнтованих на текстові розваги, та зростання попиту на інтерактивні ігри. Особливо популярними є розважальні комп'ютерні ігри, які мають постійне з'єднання з Інтернет-мережею, що дає змогу геймерам постійно взаємодіяти між собою в віртуальному комп'ютерному середовищі, спільно створювати сюжет або дотримуватися уже заданого. Про популярність онлайн-рольових ігор (ОРІ) в Україні свідчить така статистика. В Україні ОРІ популярніші серед чоловіків, частка жінок-геймерів становить приблизно 3%. Щодо вікової категорії цієї аудиторії, то відсоток повнолітніх – 78,3%, а найчисленніша вікова категорія гравців –

від 19 до 21 року. Незначну частку становить вікова категорія понад 30 років (6,6%), хоча у Великій Британії і США – це основний контингент ОРІ.

Значна частка онлайн-ігрових гравців надає перевагу іграм зі складними завданнями та дефіцитом часу на їх вирішення, і лише 7,5 % українських геймерів грають на простому рівні складності. При чому, більша половина гравців стає в іграх на бік добра, а третина займає нейтральну позицію. Вибір основної операційної системи майже не відрізняється від світової картини – більшість вітчизняних геймерів користується Windows. І якщо за кордоном комп'ютери сприймають як робочий інструмент, а для ігор зазвичай застосовують приставки, то в Україні саме комп'ютери застосовують для ігор, а звичайні мишу та клавіатуру використовують як контролер.

Більшість вітчизняних гравців серед різних жанрів ігор надає перевагу стратегії та рольовій грі, де треба використовувати інтелект для побудови тактики чи виконання ролі героя. Найменший відсоток гравців надає перевагу іграм з гарною музикою та графічним оформленням. Посередині перебувають ті, для кого важливим є сам ігровий процес та сюжет. Стиль гри українських геймерів характерний тим, що мету обов'язково пройти гру до кінця ставить собі лише кожен десятий, а тих, хто намагається дійти фіналу, при цьому досліджуючи всі можливі варіанти розвитку гри, є значно більше. Значною перешкодою для вітчизняних гравців є низький рівень знань іноземних мов, тільки приблизно 18% слухають і читають мовою оригіналу, зазвичай англійською.

Враховуючи, що кількість прихильників ОРІ постійно зростає, варто було б узяти це на озброєння з метою застосування ОРІ для набуття та поглиблення знань та виховання культури безпеки життєдіяльності серед різних верств населення. Унікальність сучасних ігор полягає в тому, що в них можна створити конкретних персонажів (пересічну людину, рятувальника, парамедика, керівника рятувального підрозділу, гірськолижника, туриста, працівника підприємства тощо). Сюжет навчальної гри має бути побудований на різноманітних реальних або змодельованих надзвичайних ситуаціях, а участь у них має надати гравцеві досвіду та кар'єрного зростання, за потреби гравець має мати змогу долучитися до інших з метою рятування потерпілих, евакуації з місця події, надання домедичної допомоги тощо.

Головною метою такої гри має бути:

- для населення – підвищення рівня знань з правил виживання людини у надзвичайних ситуаціях природного, техногенного, соціального характеру, вміння рятуватися самому та надавати допомогу іншим, набуття усвідомлення безпечності або небезпечності своїх дій і загалом підвищення культури безпеки життєдіяльності;
- для працівників підрозділів ДСНС – закріплення набутих теоретичних знань та практичних навичок з проведення рятувальних операцій під час надзвичайних ситуацій природного та техногенного походження.

УДК 168.008

ВІДОБРАЖЕННЯ ЕТНОКОНЦЕПТУ «ДІМ-ПОЛЕ-ХРАМ» НА УКРАЇНСЬКОМУ РИНКУ РЕКЛАМИ**Главацька В.О.***Наук. керівник – Н.О. Конопка, канд. істор. наук, доц.
Національний університет «Острозька академія», м. Острог*

«У кожного представника нації є щонайменше три фундаментальні архетипи. Це символічна трійця: Дім, Поле, Храм», – саме так про національні архетипи говорив відомий український філософ та культуролог Сергій Кримський на основі праць та теорій архетипних структур іншого відомого німецького філософа Мартіна Гайдеггера.

Дім – це середовище буття, місце, де людина відіграє провідну роль. Поле – це не лише степ як земельний наділ, це життєвий топос, щось, що пов'язує з навколишнім світом, Храм – це святиня, яку сповідує людина.

Дім постає як батьківська хата, рідна оселя, мала Батьківщина, праобраз України, а в часи складної історичної ситуації – як образ руїни, пустки, збленої української землі. Житло символізує сімейні традиції, затишок, тепло, показує побут української родини, уособлює любов батьків до дітей та дітей до батьків, зв'язок поколінь і спільну працю. Отже, дім символізує український етнос, його життя в усіх буденних і святкових виявах. Саме в такому контексті цей архетип використовують у рекламуванні продуктивних ТМ «Моя країна», «Ятрань», «ЗвениГора», «Тульчинка», «Полтавчанка», «Щирий кум», «Похитайло». Символ Дому використовують і в рекламі пива «Оболонь», де українці позиціонуються як гостинні та щедрі люди.

Спорідненим з архетипом Дому є символ Поля – життєвий топос, що допомагає посісти відповідне місце в безмежному Всесвіті. Цей символ є найактуальнішим аспектом української культури та реклами. Це, зокрема, можна пояснити постійними історичними втратами національної ідентичності. Питання відновлення цього архетипу сьогодні – це проблема усвідомлення українцями після важких поневірянь – Революції Гідності, анексії частини території держави, війни на Сході країни – себе як нації та прояву власної унікальності поряд з іншими народами.

З етнічним архетипом Поля споріднений і символ Зерна, який також широко використовують у телевізійній рекламі вітчизняного виробника. Наприклад, у телерекламі алкогольного бренду «Хлібний Дар» Зерно викаристане як елемент синтактики й має подвійне значення: виявляє свої властивості не лише як основа напою, але й виступає символом України. Слогани ТМ «Хлібний Дар» доводять висунуту гіпотезу, використовуючи образи Поля, Зерна, Хліба: «На пророщеному зерні ... », «Рідний запах стиглої пшениці сповна відчувається там, де до самого горизонту простягаються золоті безкраї поля, а під палким сонцем гнеться до землі налите колосся...» тощо.

У системі етноархетипів Дім, Поле, Земля-Мати та похідних від них етноконцептів Нива-Колосся-Зерно-Хліб своє місце має атрибутивний архетип Млин-Вітряк, що є їх інваріантом. До цього символу часто звертаються ТМ «Диканька», «Щедрі брати», «Геркулес», «Істинна», «Старий мельник», «Київ-млин», «Похитайло».

Храм як архетип містить особливості української духовності, що пов'язана з православною традицією та ґрунтується на етиці цього віровчення, а також елементи сакрального виміру буття і, звичайно, моралі. Основою Храму є Мудрість як Софія. Храм уособлює цілісність світу, його божественну впорядкованість.

Мінеральні води «Софія Київська», «Куяльник», алкогольні бренди – пиво «Микулинецьке», «Микулин», «Тернове Поле», «Преміум Лагер» та вина (здебільшого кагор) – ось ТМ, які на етикетках своєї продукції та в її рекламі вдаються до зображення храмів.

Алкогольний бренд «Оболонь» звертається до образу Софії Київської у своїх роликах, незважаючи на, на перший погляд, непеєднуваність християнського храму та алкогольної продукції. Виробник пива позиціонує себе як «Пиво твоєї Батьківщини», зображаючи святиню як душу нашого народу, цим підкреслюючи християнську, а точніше, православну традицію української культури. Ідентичну ідею через ідентичне зображення втілює й «Ощадбанк».

Поряд з архетипом Храму важливе місце в українській традиції займає символ Трійці, що, незважаючи на язичницькі корені, помилково поєднується з християнством (Свята Трійця). Одним із перших уособлень триєдності є тризуб. Знахідки з таким зображенням датують VI–VIII ст. Вчені-семіологи пояснюють їх як утілення трьох стихій (повітря, води, землі). Ця трансформація символу відбувається з прийняттям християнства як державної релігії, утверджуючи антропоморфне трактування Триєдиного Бога. Усі ці феномени яскраво демонструють релігійний синкретизм наших предків.

Вітчизняний бренд «Львівське. 1715» використовує символ Трійці та присвячує один з роликів цьому однойменному святу в циклі реклам, приурочених до українських релігійних та народних свят.

Тризуба український глядач не побачить у телевізійній рекламі, адже він є одним з державних символів. Згідно з восьмою статтею Закону України «Про рекламу», у рекламних роликах заборонено імітувати або, тим більше, використовувати зображення Державного Герба України, Державного Прапора України, звучання Державного Гімну України.

Отож, проаналізувавши концепт «Дім-Поле-Храм» та його похідні на українському ринку реклами, можемо робимо висновок, що виробники вдаються до цих символів, намагаючись «допомогти» людині знайти себе, свій шлях, свій життєвий топос, усвідомити себе в межах нації, що можливо лише за умови використання рекламованої продукції чи послуг.

УДК 316.4

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК СУЧАСНА ФОРМА ФУНКЦІОНУВАННЯ КУЛЬТУРИ

*Ладика І. Я.**Наук. керівник – С. Т. Онуфрієв, канд. філол. наук,
доцент кафедри української преси**Львівський національний університет імені Івана Франка*

Соціальні мережі сьогодні стали невід'ємним атрибутом нашого життя. Складно знайти людину, принаймні молодшого покоління, не зареєстровану хоча б в одній соцмережі. Безумовно, соціальні мережі стали сучасною формою функціонування культури.

Якщо говорити про роль і місце соціальних мереж серед інформаційно-комунікаційних технологій, то тут постає питання: чи можуть бути соцмережі загалом, і дописи чи фото в соцмережах зокрема, джерелом інформації для журналіста? Професор Володимир Здоровега стверджував, що джерелом інформації у журналістиці є об'єктивна реальність [2, с. 87]. Звісно, дослідник жив у той час, коли про соцмережі ще не було мови. Проте наскільки об'єктивною є реальність там? Адже фактично дописувачі висловлюють суб'єктивну думку, відтворюють власну картину світу. На думку медіадослідника Георгія Почепцова, «якщо олігарх замовляє правду на своєму телеканалі, то проста людина може написати її в соціальній мережі. Читач, отримуючи різні правди, не в змозі їх зрозуміти, тому він створює з них свою власну» [5].

У сучасному світовому та українському інформаційному просторі загалом і в соцмережах зокрема дуже багато неправдивої інформації – фейків. Тому журналістові просто необхідно пам'ятати про перевірку фактів з дописів у соцмережах. Важливо уточнювати всю інформацію, контактувати з безпосереднім автором посту. «...Соцмережі, звичайно, можуть бути і достовірним джерелом інформації, але джерело треба перевіряти – починаючи від того, хто автор допису з інформацією, і закінчуючи коментарем компетентних структур щодо підтвердження чи спростування інформації, яку ми побачили в соцмережі» [1].

Соціальні мережі можна назвати сучасною формою функціонування культури, адже вони є джерелом знань. Дуже часто саме зі стрічки в «Facebook» користувачі дізнаються найсвіжіші новини, а вже потім переходять на сайти ЗМІ. Але часто реципієнт читає думку так званих «лідерів думок», блогерів. Вона завжди є суб'єктивною, на відміну від матеріалів медіа, де (в ідеалі) дотримано балансу думок. «У журналістиці не існує «незаконної практики», як у медицині. Можна бути досконалим «аматором» і час від часу писати у газету чи навіть стати видавцем самому собі» [3, с. 11]. Тобто в соціальних мережах панує плюралізм думок, і часто користувачеві дуже легко заплутатися в різних поглядах і складно сформулювати власну думку.

Ще одним свідченням того, що соцмережі є новітнім виявом культури, є численні флешмоби, які поширюються у соціальних мережах. Одним із найпотужніших можна назвати «#яНеБоюсьСказати». Його започаткувала в «Facebook» журналістка Анастасія Мельниченко. Під хештегом #яНеБоюсьСказати на своїй сторінці вона оприлюднила особисті історії та закликала друзів розповісти свої. Кілька днів український сегмент соцмережі лихоманило: тисячі жінок та чоловіків написали про насилля, з яким їм доводилось зіштовхуватися у житті, більшість пригадало дитячі та підліткові випадки [4]. Тобто соціальна мережа стала платформою для висловлення власного життєвого досвіду, не проговореного раніше. Користувачі почуваються там відносно безпечно, адже відкривають своїм друзям віртуально все те, чого не можуть розповісти віч-на-віч, бо відчують сором, страх, ніяковість, провину.

«Соціальний психолог Соломія Онуфрів вважає, що тисячі розповідей простих українок, які зазнавали насилля, доводять: наш суспільний організм вражений страшною хворобою. «Ця проблема як гнійний чиряк. Він має нарвати, бо гній має вийти. Особисті історії з мережі Facebook – це і є те очищення для всього суспільства» [6]. Отож соціальні мережі стали каталізатором початку очищення соціуму від моральних та психологічних травм. Ці віртуальні майданчики змогли об'єднати людей і переконати їх розкритися хоча б у дописах, якщо не з близькими людьми чи психологами.

Зовсім нещодавно в мережі поширився флешмоб #faceofdepression. За цим хештегом користувачі викладають особисті історії з фото, на більшості з яких усміхнені обличчя, за виразом яких украй важко здогадатися, що людина страждає від депресії та може спробувати накласти на себе руки. Автори постів просять не припиняти спілкуватися з родичами, друзями, просто близькими та знайомими людьми, коли вони перебувають у пригніченому стані, тому що за радісними світлинами й відео можуть приховуватися заклики прийти на допомогу [7].

Цей досвід з успішними масовими флешмобами в соціальних мережах засвідчує те, що користувачі почуваються там спільнотою, знаходять друзів і часто готові говорити щиро те, що приховували роками, те, що не говорять у реальному світі своїм найближчим. Тобто дописи в соцмережах уже замінили відверті зізнання в реальності, перенесли їх у віртуальний світ. Соціальні мережі сприяють порушенню табу, які дуже довго були накладені на різні важливі теми, зокрема на тему сексуального насильства. Суспільство завдяки соціальним мережам починає проговорювати проблеми, які існують уже багато років, але досі на них запліщували очі.

Отже, на нашу думку, соцмережі є сучасною формою функціонування культури, адже вони слугують джерелом інформації для журналістів, знань та нових думок – для користувачів, згуртовують людей, дозволяють бути щирими та плакати відчуття спільноти. Водночас варто критично ставитися до інформації із соцмереж, адже часто вона є неправдивою та маніпулятивною. Необхідно перевіряти на правдивість дані, отримані з цих віртуальних платформ.

Література:

1. Гулан Я. Соцмережі замість журналіста: на Закарпатті негативна практика в онлайн-ЗМІ / Я. Гулан. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://imi.org.ua/articles/sotsmereji-zamist-jurnalista-na-zakarpatti-negativna-praktika-v-onlayn-mi/>
2. Здоровега В. Й. Теорія і методика журналістської творчості: Підручник. – 3-тє вид. – Л. ПАІС, 2008. – 276 с.
3. Аньєс І. Підручник із журналістики: Пишемо для газет. – К. : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2013. – 544 с.
4. Мельниченко А. #яНеБоюсьСказати. Уривок із книги Насті Мельниченко / А. Мельниченко. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://life.pravda.com.ua/health/2017/05/28/224384/>.
5. Почепцов Г. Світ зіткнувся з новою технологією – «множинність правд» / Г. Почепцов. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vilne.org.ua/2016/09/>.
6. Шестопалова А. Гнійна рана українського суспільства / Шестопалова. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lvivpost.net/suspilstvo/n/36438>.
7. Як (не) розпізнають депресію. У Facebook говорять про біль із тегом #faceofdepression. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://life.pravda.com.ua/society/2017/10/3/226770/>.

УДК 004.738.5:17.023.36

ИНТЕРНЕТ КАК СПОСОБ РАЗВИТИЯ КУЛЬТУРЫ

Ляхович Д.И., Яскевич П.Г.

*Науч. руководитель – Ю.В. Каркин, преподаватель
Университет гражданской защиты МЧС Республики Беларусь*

На сегодняшний момент общественное развитие переходит из индустриального общества к информационному. Причиной перехода к информационному обществу является прогрессирующее развитие информационно-коммуникационных технологий, которые зачастую являются механизмом развития культуры, инструментом культуротворчества. Между технологиями информации и культурой существуют хорошо налаженные связи.

Интернет является не только способом распространения культурной информации, но и орудием ее создания, а значит новым действующим лицом на арене развития. Происходит демократизация сети, которая позволяет наиболее широкий подход к Интернету, представляющему общественный интерес: сети культуры. Встреча технологий информации и культуры должна позволить каждому получить легкий и бесплатный доступ к качественной информации из области культуры и образования. Свободный доступ к достижениям культуры необходим для осуществления свободы личности. Электрон-

ная революція привела к глибоким змінам во всіх секторах культурної промисловості, від створення до розповсюдження вироблених мистецтва.

Якщо розглядати перспективи використання технологій для створення нових форм мистецтва, то прогрес в комп'ютерних технологіях пропонує значно більше можливостей навіть порівняно з такими революційними подіями, як винахід фотографії або кіно.

Найбільш прогресивним з напрямків сучасного мистецтва сьогодні є відео-арт, який помітно прогресує завдяки цифровим технологіям. Він є найбільш демократичним у виробництві виду мистецтва, де крім камери, яку можна взяти напрокат, майже нічого не потрібно.

Велике вплив цифрові технології мали на музику. Завдяки «цифрі» з'явилася електронна культура («drum'n'bass», «хаос», «easy», «techno»), яка протягом уже четвертого десятиліття залишається лідером у сфері позаакадемічної музики. Електронні засоби зараз є потужним засобом для синтезу будь-якого музичного напрямку, в тому числі і класическої академічної музики сучасності.

Інтернет сприяє розвитку культури в двох напрямках. Перше пов'язане з розмиванням національних меж культури, подоланням мовних бар'єрів, руйнуванням перегородок між такими формами культури, як наука, мистецтво, освіта, дозвілля тощо. Друге пов'язане з тим, що в цій культурі для кожного людини з'являється можливість не тільки пасивно сприймати зміст культури, але і впливати на світ культури.

Таким чином, Інтернет сприяє народженню культури глобального діалогу (культури як діалогу культур), "відкритої" культури, в якій кожен учасник має свій голос, веде свою партію, може приєднати свій голос до голосу інших або впливати на загальне звучання. Феномен Інтернету відкриває новий горизонт культури - орієнтацію на глобальне творчість і індивідуальний внесок кожного.

Отже, розглянувши взаємодію мистецтва і технологій, з'ясувалося, що вплив нових технологій на мистецтво неоспоримо. В результаті впливу технологій на мистецтво виник феномен цифрових мистецтв, або арт-медіа, для яких характерні інтерактивність, елітарність, нові художні засоби, форми і жанри. Найбільш поширеними видами цифрового мистецтва є відео-арт, мережеве мистецтво, анімація.

Неоднозначною залишається проблема оцінки цього впливу. Спеціалісти в області мистецтва і культури розділилися на два табори - тех, хто приймає даний вплив і вважає медіа-мистецтво кроком у розвитку, перспективним напрямком, і тех, хто не приймає, оцінюючи медіа-мистецтво як деградацію. Залишається відзначити, що дана проблема боротьби консерваторів і новаторів є типовою для будь-якого етапу культурної еволюції.

Література:

1. Орлова, Е. Музичальне формування в контексті цифрових мистецтв // Музика в школі. Музика і Електроніка. - Об'єднаний випуск, №1. - 2005. - С.71-74.

УДК 070:654

ВІДЕОХОСТИНГ «YOUTUBE» ЯК НОВІТНЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНА ТЕХНОЛОГІЯ**Мамчур О.І.**

*Наук. керівник – Л.В. Супрун, д-р наук із соц. комунікацій,
професор кафедри журналістики
Національний університет «Острозька академія»*

Інформаційні та комунікаційні технології (ІКТ) часто використовують як розширений синонім інформаційних технологій (ІТ), але є більш конкретним терміном, який підкреслює роль уніфікованих комунікацій та інтеграції телекомунікацій (телефонні лінії та бездротові сигнали), комп'ютери як необхідне корпоративне програмне забезпечення, проміжне програмне забезпечення, сховище та аудіовізуальні системи, які допомагають користувачам отримувати, зберігати, передавати та обробляти інформацію.

Термін «ІКТ» також використовують для позначення конвергенції аудіовізуальних та телефонних мереж з комп'ютерними мережами за допомогою однієї кабельної системи або системи зв'язку. Є великі економічні стимули (величезні витрати від усунення телефонної мережі) для об'єднання телефонної мережі з комп'ютерною мережевою системою за допомогою єдиної системи кабелю, розподілу сигналів та управління [4].

«YouTube» – це відеохостинг, який надає змогу публікувати авторські відео. У соціальних медіа «YouTube» є популярною платформою, тому що більшість відео ви знайдете на «YouTube» і всі посилання, які є у медіапросторі, переходять на цей відеохостинг.

Усю інформацію, подану на «YouTube», поширюють автори, які мають власні канали.

Вікова категорія аудиторії «YouTube» різна: від 10 до 45 років. Щоб визначити аудиторію каналу, потрібно дізнатися його контент і мету. Більшість підписників на розважальних каналах становлять молоді люди віком від 13 до 24 років. Пізнавальні канали орієнтовані на аудиторію віком від 25 до 36 років [3]. Відтак, вікова категорія підписників залежить тільки від контенту самого каналу.

Якщо говорити про гендерні та соціальні маркери аудиторії, можна сказати тільки одне: не має значення, якої ви статі, соціального статусу чи релігії – відеоконтент на «YouTube» доступний кожному. Водночас багато залежить від того, у якій країні перебуває глядач, тому що законом нашої держави ми можемо переглядати всі відео, які є у просторах «YouTube», натомість певні канали блокують на деякий час відео для перегляду.

Загалом відеохостинг «YouTube» здебільшого розраховує на аудиторію дітей та підлітків, тому що значну частину вільного часу саме вони проводять на його каналах [1]. Також у відеохостингу є офіційні акаунти телеканалів, які закидають сюжети для того, щоб люди, які не мали змоги переглянути новини по телебаченню, змогли переглянути їх на «YouTube».

Закон про авторське право відрізняється у кожній країні, тому потрібно проконсультуватися у фахівця. Спеціально оформляти авторські права на відео не вимагають. Однак, якщо знадобиться подати позов про порушення авторських прав, наприклад, у США, доведеться звернутися в Бюро авторського права США й отримати документи, що свідчать про те, що ви є правопласником.

«YouTube» з'явився в травні 2005 року. Відтоді мільярди людей знаходять і дивляться тут авторські відеоролики [2]. Онлайн-ролики, наприклад, фільми, телесеріали та інші аудіовізуальні твори, теж можуть/мають бути захищені авторським правом. Зверніть увагу на те, що правопласником вважається той, хто створив контент, а не той, хто першим зареєстрував або завантажив його.

«YouTube» розглядає всі повідомлення про порушення авторських прав, керуючись Законом США «Про авторське право в цифрову епоху» (DMCA) і вимогами національних законодавств стосовно повідомлень і видалення відео. Видалення відео відповідно до закону DMCA виконують за офіційним запитом [5]. Щоб автор міг його задовольнити, запит повинен містити всі необхідні відомості. Найпростіше подати запит через спеціальну веб-форму. Відеохостинг «YouTube» також приймає повідомлення про порушення авторських прав, складені в довільній формі. Їх можна надіслати електронною або звичайною поштою і факсом.

Отже, «YouTube»-відеохостинг найбільше потребує власників каналів, а саме авторів, які будуть знімати відео, монтувати та завантажувати його на свій канал. Для того щоб їх дивилися, «YouTube» необхідна аудиторія, яка споживатиме продукцію авторів каналів. Можна сказати, що без авторів немає глядачів, і навпаки.

Завдяки сертифікатним програмам «YouTube» і, звичайно, заробітку молоді автори знімають відео та залучають підписників із соціальних мереж. Що більше буде в авторів підписників, то більше буде замовлень на рекламу і, відповідно, заробітку. Усе залежить від переглядів.

Соціальні медіа дуже допомагають розширювати коло глядачів, тому автори у профілях залишають інформацію, яка може зацікавити підписника, і просять репостити їх. Так і відбувається розповсюдження інформації та збільшення аудиторії на каналі.

Не потрібно також забувати про авторські права, які не дозволяють копіювати чи вставляти у відео продукт, який належить іншому авторові. На «YouTube» відразу реагують на будь-які випадки недобросовісного поводження з чужою інформаційною продукцією, коли бачать, що це порушення авторських прав.

Література:

1. YouTube : [Електроний ресурс] / Вікіпедія – вільна енциклопедія.
- Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org/wiki/YouTube>.

2. Багатов В. Вирусное видео: секреты и технологии / Багатов В. – С-Пб : Питер, 2016. – 946 с.
3. Єгоров Г. 10 порад від YouTube щодо створення відео-контенту [Електроний ресурс] / Г. Єгоров. – Режим доступу: <https://ukraine.googleblog.com/2017/05/10-youtube.html>.
4. Миллер М. YouTube для бизнеса. Онлайн видео – маркетинг для любого бизнеса / Миллер М. – М.: Мани, 2012. – 1035 с.
5. Fontein D. 11 Smart Ways to Promote Your YouTube Channel [Електроний ресурс] / D. Fontein. – Режим доступу : <https://blog.hootsuite.com/how-to-promote-your-youtube-channel/>.

УДК: 070:316.77(477)

ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УКРАЇНСЬКИХ РЕАЛІЯХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Матвійчук І.О.

*Наук. керівник – В.М. Супрун, канд. філол. наук,
доцент кафедри журналістики
Національний університет «Острозька академія»*

Розвиток інформаційних технологій змінив природу конфліктів. За останнє десятиліття соціальні медіа швидко перетворилися в один з головних каналів зв'язку для ведення гібридних воєн. Віртуальні комунікаційні платформи стали невід'ємною частиною стратегії інформаційного протистояння. Швидкий розвиток технологій різко змінив інформаційно-комунікаційне середовище, в якому ми живемо. Конфлікт в Україні показав, що ЗМК широко застосовують для координації дій, збору інформації і, найголовніше, для впливу на переконання, цільової аудиторії та провокування її до дій.

Можливості, що їх надають інформаційні технології, дозволяють збирати, редагувати й обмінюватися інформацією, зберігати її в режимі реального часу, постити новини, а також самим ставати учасником подій.

Поняття «гібридна війна» досить часто використовують у західних політичних та академічних дискусіях, щоб описати складність і характеристики сучасних конфліктів, у яких ворожі сторони поєднують традиційні та новітні методи розуміння військової операції. Термін в основному застосовують для позначення вороже налаштованих суб'єктів, таких як терористичні організації.

Гібридна війна передбачає:

- 1) війну, яка не є оголошеною офіційно та детермінує військові дії груп бойовиків у мирний час;
- 2) безконтактні зіткнення й маневри бойовиків на неконтрольованій території;
- 3) знищення військових та економічних ресурсів супротивника;

- 4) застосування високотехнологічної, надсучасної зброї та спецоперацій;
- 5) застосування сил військових та цивільних осіб;
- 6) одночасне нанесення ударів на споруди стратегічного значення;
- 7) бойові дії на суші, в повітрі, на морі та в інформаційному просторі (використання асиметричних і непрямих методів) [3, с. 9].

Політична криза в Україні отримала одну з ключових позицій на порядку денному не тільки російських, але й зарубіжних засобів масової інформації. Телебачення та Інтернет відіграли значу роль у комунікаційних зв'язках з іноземними державами, що привело до підтримки України світовою спільнотою й обрання проукраїнського політичного курсу.

Сучасна гібридна війна призводить до розвитку конфлікту, адже інформація, яку сприймає аудиторія, має більше значення, аніж реальні факти з місця подій. Технічні можливості дають змогу реципієнтам ставати учасниками подій без географічних обмежень. Представники діаспори та іноземна аудиторія тепер можуть взаємодіяти з подіями в режимі реального часу за посередництвом телебачення, Інтернету й соціальних мереж. Так боротьба за позитивний імідж стала невід'ємною частиною сучасних конфліктів. Російсько-український конфлікт продемонстрував, що гібридна війна використовується не тільки для руйнування території, а й як чинник психологічного впливу на аудиторію. Навіть незначні атаки за допомогою інформаційного протистояння можуть привернути увагу громадськості та національних ЗМІ, виділити слабкі аспекти національної ідентичності.

Сьогодні Україна повинна боротися з зовнішньополітичною пропагандистською кампанією в умовах непроголошеної війни. Психологічна система пропаганди й переконання цільової аудиторії створює когнітивний дисонанс індивіда, проте Україна є світовим лідером у викритті фейкової інформації. Держава повинна проводити міжнародні форуми для висвітлення роботи українських груп, таких як «StopFake» і «MediaSapiens», які займаються викриттям антиукраїнських методів інформаційної війни [1].

Однією з головних проблем іміджу України є той факт, що вона не є популярною серед туристів. Майже всі без винятку, хто приїжджає в Україну, дивуються з чарівності й привабливості європейської культури нашої країни. Залучення більшої кількості іноземців за допомогою таких речей, як обмін студентами, прес-тури та сприятливі умови для ведення туристичного бізнесу, є швидким шляхом до поліпшення міжнародних уявлень про країну. Для цього потрібно проводити успішну державну інформаційну політику.

В Україні практично немає системи подання інформації для світової аудиторії. Значна частина повідомлень звучить від антиукраїнських пропагандистських мовників, що призводить до розпалу ворожнечі між Сходом та Заходом. Адже часто національно важлива політична інформація й пояснення губляться через бюрократичні канали її поширення [2].

Отже, можемо стверджувати, що конфлікт в Україні є прикладом того, як різні суб'єкти адаптували свої стратегії на основі змін розвитку

інформаційного поля. Це призводить до запровадження складних і непередбачуваних шляхів ведення бойових дій у кіберсередовищі. Модернізація комунікаційних технологій спонукає до використання в інформаційно-культурному просторі механізму ведення новітніх гібридних воєн. Зі зростанням кількості користувачів соціальних каналів ЗМК збільшується кількість новітніх методів впливу на свідомість людини.

Література

1. Борьба с неправдивой информацией о событиях в Украине: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.stopfake.org>.
2. INTERNATIONAL IMAGE ISSUES: How to boost Brand Ukraine in five simple steps: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://bunews.com.ua/society/item/international-image>.
3. Social media as a tool of hybrid warfare: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.stratcomcoe.org/social-media-tool-hybrid-warfare>.

УДК 316.324.8

ІНФОРМАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНИЙ ШЛЯХ РОЗВИТКУ ЛЮДСТВА

Романчук Д. В.

*Наук. керівник – В.К. Мотуз, канд. істор. наук,
доцент кафедри археології та спеціальних галузей історичної науки
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького*

Головною прикметою сучасного періоду розвитку людства є радикальні трансформації, передусім, у соціально-економічній та науково-технічній сферах. Відповідним змінам властива стрімкість, безперервність і глобальний характер, тому вони докорінно відрізняються від тих, що відбувалися, приміром, у попередні двісті років.

Для перших двох десятиліть ХХІ століття характерним стало формування нової світової спільноти. Новому суспільству, або суспільству розумової праці, притаманне створення додаткової вартості скоріш силою розуму, аніж рук. Щобільше, домінування розумової праці над фізичною сприяє поступовому витісненню останньої з усіх сфер виробництва, а це вже є явним свідченням зміни характеру суспільно-корисної діяльності [3, с. 18].

Тож у контексті зазначеної проблеми пропонуємо звернути увагу на такий її аспект, як створення нового типу економіки, що базується на інформації та знаннях. Скажімо, на переконання дослідників, сьогодні обсяги інформації грандіозно зростають, а тимчасові рамки її оновлення стрімко скорочуються, що, насамперед, приводить до приросту знань, які випереджають темпи зміни поколінь [4, с. 19; 7, с. 24].

Життєдіяльність людини в старому суспільстві здебільшого поділялася на два періоди: навчання та робота. Після отримання професії завдання тра-

диційно полягало в періодичному поповненні знань. Відповідний тип отримання знань називають «підтримувальним». Що стосується нового суспільства, то в ньому набирає значення випереджувальний тип отримання знань, при якому навчання перетворюється в безперервне довічне заняття, а фахівцем вважають уже не того, хто раз у житті навчився щось робити як слід, а того, хто постійно засвоює нові знання, обсяг яких регулярно поповнюється [5, с. 94].

Як видно з зазначеного, у нових соціально-економічних і науково-технічних умовах життєдіяльності суспільства, людина в будь-який момент повинна бути готова до кардинальних змін у своїй професійній діяльності, а це, зі свого боку, вимагає постійного занурення в нові інформаційні потоки, поновлення знань і підвищення кваліфікації.

Вирішити це питання неможливо без ґрунтовного оволодіння обсягами різноманітної інформації, які постійно зростають. Цим визначена особлива важливість ролі інформаційної культури в сучасному суспільстві. Світова громадськість чітко усвідомлює глобальну значимість феномена інформаційної культури, зачислюючи до основних чинників її виникнення: перехід інформації в розряд найважливіших універсальних категорій суспільства, зростання обсягів інформації, становлення інформаційного суспільства та розвиток інформаційно-комунікаційних технологій [2, с. 202].

Щодо останнього, то зазначимо, що протягом усієї історії людства процес постійного зростання ролі та збільшення обсягів інформації незмінно супроводжувався процесом розвитку й удосконалення інформаційно-комунікаційних технологій [8, с. 20].

В історії розвитку людства відбулося кілька кардинальних перетворень у сфері оброблення інформації, які отримали назву інформаційна революція. Перший її етап припадає на час шумерської цивілізації, приблизно 3 000 років до н. е. Ідеться про винайдення писемності, яка дала людству новий спосіб фіксації та передання знань від покоління до покоління, тим самим радикально змінивши суспільство [6, с. 167]. Другий етап інформаційної революції стосувався винайдення книгодрукування. Наприклад, перша друкована книга «Троянська хроніка», яка побачила світ у 1446 р., сприяла якісному та кількісному зростанню джерел інформації і цим забезпечила формування «пам'яті людства» [6, с. 170]. Третій етап стосувався винайдення електрики, завдяки якій з'явилися телеграф, телефон і радіо (XIX ст.), що, відповідно, дало змогу накопичувати й оперативно передавати інформацію на певну відстань [6, с. 171]. Четверта інформаційна революція стосувалася винайдення мікропроцесорної техніки та появи комп'ютера (1946 р.) [6, с. 173]. Отже, відповідні досягнення в інформаційно-технічній сфері відкрили перед людством нові можливості суспільного розвитку, оскільки не тільки значно спростили доступ до отримання інформації, але й посприяли посиленню інтелектуальних можливостей людини та суспільства в цілому.

Упровадження комп'ютерної системи в інформаційну сферу та використання телекомунікаційних засобів зв'язку визначили новий етап розвитку інформаційних технологій. Унаслідок цих модифікацій відбулася корекція її

назви – «сучасні технології» [8, с. 26]. Найвідомішим прикладом сучасних інформаційно-комунікаційних технологій є Інтернет, який має безпрецедентні в історії технічних засобів інформації темпи зростання кількості користувачів. Зокрема, на початку 2017 р. в Україні, з населенням понад 42 000 000 осіб, налічували до 21 000 000 інтернет-користувачів. У процентному співвідношенні це приблизно становить 50 %, що на 7 % більше, ніж у 2015 р. [1].

Отже, для інформаційно-технологічного шляху розвитку людства властива не лише довготривалість, але й еволюційна та революційна складові розвитку, тому впровадження нових інформаційно-комунікаційних технологій є проявом і водночас основою складного соціально-економічного та науково-технічного процесу інформатизації суспільства.

Література

1. В Україні інтернет-аудиторія досягла 20,1 млн. користувачів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/research/v_ukraini_internetauditoriya_dosyagla_201 mln_koristuvachiv/.
2. Воронкова В. Г. Формування інформаційної культури особистості як умова успішної адаптації людини до життя в інформаційному суспільстві» / В. Г. Воронкова // Гілея: науковий вісник: зб. наук. праць. – К. : Вид-во УАН ТОВ «НВП», 2014. – Вип. № 86(7). – С. 198–203.
3. Дорогунцов С., Ральчук О. Сталий розвиток – цивілізаційний діалог природи і культури / С. Дорогунцов, О. Ральчук // Вісник НАНУ. – 2001. – № 10. – С. 16–32.
4. Колодюк А. В. Теоретичне обґрунтування поняття та виникнення інформаційного суспільства / А. В. Колодюк // Борисфен. – 2004. – № 11. – С. 18–19.
5. Кушерець В. І. Знання як стратегічний ресурс соціальних трансформацій / В. І. Кушерець. – К. : Знання України, 2002. – 248 с.
6. Недбай В. В. Основні етапи розвитку комунікаційних технологій / В. В. Недбай // Актуальні проблеми політики : зб. наук. пр. / редкол.: С. В. Ківалов (голов. ред.), Л. І. Кормич, М. А. Польовий [та ін.]. – Одеса : Фенікс, 2014. – Вип. 53. – С. 166–173.
7. Пунченко О. П. Інформатизація як засіб репрезентації інформаційних ресурсів суспільства / О. П. Пунченко // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: [зб. наук. пр.]. – Запоріжжя. – 2015. – Вип. 63. – С. 21–30.
8. Рамський Ю. С. Інформаційне суспільство. Інформатизація освіти / Ю. С. Рамський // Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання: зб. наук. праць. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова. – Вип. 7. – 2003. – С. 16–28.

УДК 008

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ – НОВА КУЛЬТУРА?

Склярський І.А.

*Наук. керівник – О.А. Сидоров, доцент кафедри технічного проектування
Дніпровський національний університет ім.Олеся Гончара*

Ми живемо в епоху, яка колосально відрізняється від попередніх. Можливості, які ми маємо зараз, сто років тому були лише здогадками талановитих учених та письменників. Наша культура почала стрімко розвиватися та набирати нових обертів. Що саме так змінило життя людства? Відповідь очевидна – технології. Людина щодня зіштовхується з великими обсягами інформації. Спробуймо розглянути детальніше, до чого це приводить.

Інформаційно-комунікаційні технології сильно впливають на суспільний розвиток, процеси інформатизації зачіпають усі соціальні практики людини, всі простори її існування в сучасному суспільстві. Під їхнім впливом відбуваються зміни в економіці, політиці, культурі, освіті. У цих умовах інформація стає одним з основних стратегічних ресурсів і одним з провідних чинників соціального й культурного розвитку, а інформаційно-комунікаційні технології перетворюються в один з основних інструментів діяльності людини. При цьому знання, що є продуктом розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, позиціонуються як одна з рушійних сил прогресу людської цивілізації, переходу від техногенної цивілізації до інформаційної. Вторгаючись у простір культури, ці технології приводять до його трансформації, перебудови відповідно до тенденцій розвитку інформаційної цивілізації.

Можна стверджувати, що інформатизація (процес проникнення інформаційних технологій у всі сфери діяльності суспільства) є фундаментальною проекцією глобального процесу соціальних трансформацій. Учені виділяють як результати інформатизації інтелектуальний так інформаційний потенціал. Суб'єктом цього процесу виступає особистість, тому процес інформатизації повинен протікати передусім через індивідів, для яких знання є цінністю. Важливим компонентом інформаційно-когнітивного потенціалу є інтелектуальний потенціал, який демонструє здібності вирішувати проблеми з використанням накопичених знань, навичок та досвіду. Другий компонент – це інформаційний потенціал, який забезпечує здатність узагальнювати, зберігати, передавати та знаходити інформацію.

Науково-технічний прогрес також започаткував новий розвиток культури. Під науковими-технічним прогресом розуміють: «взаємозалежний і обумовлений поступальний розвиток науки і техніки, який, своєю чергою, стимулює якісні перетворення матеріального виробництва та невиробничої сфери, забезпечує постійне зростання продуктивності праці, впливає практично на всі сторони суспільного життя, є найважливішою складовою соціального прогресу» [1]. Якщо поглянути на історію розвитку людства в

великому часовому масштабі, то можна помітити, як сильно змінилися умови життя нашої цивілізації під впливом науково-технічного прогресу. Наука й техніка глибоко проникли в усі сфери діяльності людини, вплинули на її взаємини з природою, дали їй нові прийоми і способи виробництва, позначилися на рівні та стилі життя людей.

У контексті розвитку техногенного суспільства можемо спостерігати процеси активного творчого впливу на поле культури. Найістотніше це проявляється в зміні форм її існування, ціннісних орієнтирів і проектних стратегій. Цінності техногенної культури поступово стають підставами соціального розвитку: модифікація самого центру культури приводить до того, що вони проникають у звичні поля традиційної культури. Ці тенденції дають змогу говорити про те, що для техногенної культури характерна не стільки консервативна зберігальна, скільки інноваційна активна розвивальна функція. Техногенна культура, заснована на прискореній зміні предметного середовища, орієнтована на інновації та трансформацію традицій, впливає й на саму людину, розширюючи її можливість безпосередньо впливати на навколишню дійсність.

Під впливом інформаційно-комунікаційних технологій на техногенну культуру можемо говорити про виникнення інформаційної культури, яка приводить культурний простір цивілізації у відповідність з напрямом суспільного розвитку, заснованого на глобальній інформатизації. У результаті процесів інформатизації з'являються нові культурні поля – «електронна культура», «мережева культура», «комп'ютерна культура», «екранна культура» і т. д., що й розширюють техногенну культуру до інформаційної. Техногенна культура виступає в цьому розвитку технологічною, інструментальною базою. По суті, нові культурні поля, що стали породженням індустріального і техногенного суспільства, під впливом процесів інформатизації зазнають значних змін в змістовному плані, нанизуючи на каркас техногенної культури новий медійний зміст.

Визначальну роль у формуванні та розвитку культури відіграє освіта, один з основних інструментів соціальної та культурної адаптації людини. Тому одна з першорядних ролей у цих процесах належить інформатизації освіти, розробленні та впровадженні в навчальний процес інформаційно-комунікаційних технологій.

Завдяки сучасним досягненням та інформаційній сфері світове суспільство створює унікальну картину нових напрямів розвитку культури. В умовах переважного розвитку науки й техніки на сучасному етапі слід звернути особливу увагу на ту обставину, що необхідно розумне регулювання тенденції абсолютизації ролі та значення технічного способу мислення, адже справжній розвиток культури можливий лише на основі гармонійної взаємодії її компонентів. Гармонія ж передбачає збереження специфічних особливостей усіх компонентів культури й виключає переоцінку або недооцінку ролі й значення того чи того елемента.

Отже, здорове суспільство має використовувати пізнання для вдосконалення власного існування, збагачення розумової сфери, для самозбереження і саморозвитку, для створення культурних цінностей, які облаго-роджують людські можливості, розширюють духовні горизонти особисто-сті. Культура в жодному разі не повинна накладати рамки на світогляд лю-дей. Жодна одна держава не повинна за допомогою своєї, так би мовити, культури зомбувати людей. Ми живемо не в ідеальному суспільстві, у світі багато проблем та питань без відповідей. Тож розвиток культури повинен залежати не тільки від науки та техніки, а й від людського розуміння свого існування. У нас є змога жити краще й безпечніше, але для цього треба ширше усвідомлювати культуру, її можливості та наслідки.

Отже, культурні аспекти будь-якого розвитку, включаючи науково-технічні, означають його оцінку, співвіднесення з високими гуманістични-ми, загальнолюдськими цінностями. А це означає також, що центром усіх змін і перетворень, точкою відліку будь-якого розвитку є людина.

Література:

1. Барбашин М. Ю. Теоретические аспекты трансформации культур. – М., 2012.
2. Гвишиани Д. М., Микулинский С. Р. Научно-техническая революция // БСЭ. – Изд. 3-е. – М. : Советская энциклопедия, 1969–1978.
3. Сорокин П. А. Человек. Цивилизация. Общество. – М. : Политиз-дат, 1992.

УДК 316:004

«YOUTUBE» КАК КАНАЛ КОММУНИКАЦИИ

Стрельцова А.О.

*Науч. руководитель – Д.И. Наумов, канд. социол. наук, доцент,
доцент кафедры экономической социологии*

Белорусский государственный экономический университет

Медиасфера становится значимой частью нашей жизни. Большинство современных людей не представляют своей жизни без социальных сетей, в которых зарождается общение с новыми интересными людьми, обсуждаются актуальные для общества темы, изучаются новые явления и др. Изначально основным предназначением социальных сетей было свободное общение внут-ри референтных групп. Затем, с развитием маркетинга, по инициативе ком-мерческих структур социальные сети стали использовать для продвижения и продаж. Сегодня возможности и функции социальных сетей значительно рас-ширились, существенно вышли за рамки групповой и коммерческой комму-никации, и продолжают совершенствоваться с каждым днем.

Социальные сети, исходя из критерия функциональной нагрузки, бывают двух видов:

1. Развлекательные социальные сети, созданные для общения с друзьями, родственниками или знакомыми. В таких социальных сетях профиль человека часто наполнен личными фотографиями, видеоклипами и музыкой.

2. Профессиональные социальные сети, созданные для общения представителей различных профессий. С помощью таких социальных сетей соискатели могут рассматривать актуальные вакансии и откликаться на понравившиеся предложения.

К наиболее популярным социальным сетям обычно относят «Facebook», «Twitter», «ВКонтакте», «Instagram», «LinkedIn», «YouTube».

«YouTube» представляет собой видеохостинг, с помощью которого можно размещать, просматривать и комментировать видео в режиме онлайн.

Пользователи могут загружать, просматривать, оценивать, комментировать, добавлять в избранное и делиться теми или иными видеозаписями. Благодаря простоте и удобству использования «YouTube» стал популярнейшим видеохостингом и вторым сайтом в мире по количеству посетителей [1]. Контент сайта представлен фильмами, музыкальными клипами, трейлерами, новостями, образовательными передачами, любительскими видеозаписями и прочими материалами.

По официальным данным «YouTube», аудитория данного ресурса составляет более миллиарда человек, это почти треть от всех пользователей сети Интернет. Ежедневно видеохостинг насчитывает миллиарды просмотров и сотни миллионов часов воспроизведения. Возрастная аудитория сайта – преимущественно пользователи в возрасте от 18 до 49 лет [2]. Дизайн платформы видеохостинга, который принято называть термином «интерфейс», переведен на 76 языков мира, что позволяет 95% пользователей «YouTube» пользоваться сайтом на родном языке. «YouTube» является как третьим по посещаемости сайтом в мире, так и одной из крупнейших поисковых систем.

Инструментами посещения «YouTube» являются персональные компьютеры или мобильные устройства. Персональным компьютером (ПК) называют компьютер, который предоставляет возможность использования его в течении одного рабочего сеанса [3, с. 237]. К мобильным устройствам относят смартфоны, планшеты, электронные книги, телефоны, КПК и нетбуки, главной чертой которых выступает размер и ограниченное количество выполняемых функций. Развитие информационных технологий позволяет мобильным устройствам вытеснять ПК из обихода современного человека. Именно на мобильные устройства приходится больше половины просмотров на «YouTube» [4].

Изменения в интерфейсе платформы и постоянные трансформации работы видеохостинга в целом доказывают, что YouTube постепенно превращается в крупную социальную сеть, которая способна организовать и поддерживать интенсивную коммуникацию вокруг какой-либо актуальной темы. Наиболее запоминающиеся ролики, собравшие на «YouTube» мил-

лионы просмотров, репостов и лайков нередко попадают на страницы прессы и в репортажи новостей.

Пользователи, которые активно продвигают свой аккаунт и ежедневно заполняют его интересным для других пользователей контентом, часто становятся медиазнаменитостями. Их известность переходит из Интернета в реальный мир, что позволяет коммерциализировать полученный успех. В целом, для пользователей основными утилитарными ценностями видеохостинга являются: возможность высказываться по актуальным проблемам общественного развития и личной жизни; возможность оперативно получать информацию; возможность найти свое сообщество и поддерживать с его представителями коммуникацию; возможность заявить о себе и самореализоваться.

Пользователей «YouTube» принято разделять на две основные группы [5]. В первую группу входят пользователи, которые приходят на сайт в поисках развлечений. Вторая группа включает людей, которым не важна любая информация – они ищут то, что будет интересно именно им. Как первой, так и второй группе пользователей предоставляется возможность показать себя через публикации собственного контента или комментирование видео других пользователей. Тем самым обеспечивается возможность выражать свое мнение и вступать в коммуникацию с такими же заинтересованными пользователями.

Таким образом, медиасфера трансформируется ежедневно и динамично, а предсказать будущие параметры этих трансформаций проблематично. В социальных науках термин медиапотребитель также приобретает новые значения и коннотации. Человек, который ранее потреблял информацию из СМИ, сегодня становится создателем и распространителем этой информации. Не удивительно, что традиционные СМИ все чаще проигрывают в скорости рассмотрения актуальных вопросов общественного развития социальным сетям, что актуализирует необходимость изучения последних.

Литература:

1. The top 500 sites on the web / Alexa.com. – 2016. – Mode of access: <http://www.alexa.com/topsites>. – Date of access: 29.10.2017.
2. YouTube для прессы [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.youtube.com/intl/ru/yt/about/press/>.
3. Першиков В. И. Толковый словарь по информатике / В. И. Першиков, В.М. Савинков. – М. : Финансы и статистика, 1991. – 543 с.
4. Радченко И.А. Учебный словарь терминов рекламы и публич рилейшенз / И.А. Радченко. – Воронеж : ВФ МГЭИ, 2007. – 348 с.
5. Коммуникационная революция создает нового медиапотребителя [Электронный ресурс] // Национальный исследовательский университет «Высшая школа экономики». – Режим доступа: <https://iq.hse.ru/news/177667551.html>.

УДК338.487:339.13]:930.85(477)

ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО ТУРИСТИЧНОГО ІМІДЖУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ ШЛЯХОМ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

Федотов І.А.

*Наук. керівник – О.О. Федотова, д-р істор. наук, професор
Київський національний університет культури і мистецтв*

В умовах сучасних глобалізаційних процесів та прогресивних змін важливим завданням сьогодення є розвиток туристичної сфери. Згідно з статистичними даними «Всесвітньої туристичної організації (UNWTO)», з кожним роком розвиток туризму сягає все вищих результатів. Це, зокрема, обумовлено ерою комп'ютерів і свободою доступу до інформації. Якщо раніше певні категорії населення дізнавалися про різні країни та туристичні ресурси з телевізійних екранів або сторінок різноманітних друкованих видань, то тепер з'явився майже необмежений доступ до інформації про туристичні об'єкти, а це дає змогу відвідати їх особисто.

Згадана тенденція повною мірою стосується й населення України. Йдеться не лише про туристичну привабливість великих курортів, які мають всесвітню популярність, а й про туристичні ресурси місцевого значення, про які раніше було мало що відомо, але які мають великий потенціал як туристичні та економічні джерела, а також відомі як центри історико-культурної спадщини.

Популяризація «місцевих» історико-культурних туристичних ресурсів, тобто тих, що розташовані на території конкретного регіону, відіграє велику роль у формуванні культурного рівня місцевого населення. Відтворення, підтримка та використання такого типу ресурсів, висвітлення проведених заходів у засобах масової інформації приводять до їх популяризації, активно сприяють створенню позитивного іміджу як самого регіону, так і ресурсу.

Зважаючи на різноманітність етнічного населення України та величезну кількість культурних пам'яток, датованих різними історичними періодами, можна констатувати, що наявний потенціал для розвитку туристичної галузі дуже високий, про що переконливо свідчать статистичні дані. На державному обліку в нашій країні перебуває понад 130 тисяч пам'яток культури, архітектури та історії, багато з яких має також і національне значення; більш ніж 50 історико-культурних заповідних зон, що лише починають набувати популярності серед населення. Це зумовлено слабкою підтримкою з боку держави, браком спеціальних програм, пов'язаних із розширенням комерційної діяльності, тобто створенням приватного бізнесу на основі згаданих ресурсів.

Наслідки такої політики загрожують соціальному туризмові й практично призводять до його зникнення, хоча він є надзвичайно важливим для сучасної молоді, насамперед школярів та студентів. Не випадково саме цій проблемі приділено чималу увагу в документі під назвою «Стратегія ста-

лого розвитку туризму й курортів в Україні», де вказано, що до зменшення популярності соціального туризму призводить відсутність державних програм підтримки, занедбаний стан як туристичних маршрутів, так і самих туристичних ресурсів. Результати такого ставлення негативно впливають на рівень розуміння поняття історико-культурної спадщини, навіть нівелюють його. Звісно, про відмову від приватної участі в цій сфері не йдеться, але збільшення державного втручання необхідне і цілком передбачене.

Які ж заходи можуть стати найдієвішими для поліпшення туристичного іміджу регіонів? Безсумнівно, розроблення та введення в дію спеціальних програм для підтримки туристичних історико-культурних ресурсів на державному рівні популяризуватиме туристичні об'єкти, покращить їх стан та сприйняття з боку населення. Збільшення фінансування для реставрації чи реконструкції таких об'єктів значно сприятиме зростанню потенційної привабливості цих місць та слугуватиме базою для подальшого розвитку. Можливим шляхом поліпшення ситуації є залучення іноземних спеціалістів з відповідним досвідом роботи для навчання вітчизняних кадрів та вирішення самої проблеми. Дієвим заходом може стати використання сучасних засобів та методів комунікації для розповсюдження інформації серед потенційної цільової аудиторії, а також впровадження новітніх цифрових технологій для презентації пам'яток культури, архітектури та історії.

Отже, формування привабливого туристичного іміджу регіонів цілком можливе шляхом популяризації історико-культурних здобутків. Розглянутий стан цієї галузі в Україні свідчить про брак розуміння з боку держави потреб туристичної сфери. Регулювання державної політики в цій галузі дасть змогу не тільки сприяти побудові позитивного іміджу регіонів, але й змінити ставлення до історико-культурної спадщини загалом. Своєю чергою, збільшення кількості та якості таких ресурсів, їх популяризація та висвітлення приведе до кращого сприйняття та розуміння поняття культурної спадщини в цілому, оскільки саме історичні об'єкти сприяють подальшому його цивілізаційному розвитку людства.

Література

1. Бейдик О.О. Рекреаційно-туристські ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування / О.О. Бейдик. – К. : Альтерпрес, 2001. – 234 с.
2. Верменич Я.В. Історична регіоналістика в Україні / Я.В. Верменич // Український історичний журнал. – 2001. – № 6. – С. 3–21.
3. [Кузьмук О. Культурний туризм як інструмент формування національної ідентичності](http://tourlib.net/statti_ukr/kuzmuk.htm) [Електронний ресурс] / О. Кузьмук. – Режим доступу: // http://tourlib.net/statti_ukr/kuzmuk.htm.
4. Офіційний сайт Всесвітньої туристичної організації (UNWTO) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www2.unwto.org/>.
5. [Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні: Закон України від 23 березня 2000 р. // Відомості Верховної Ради. – 2000. – №27. – С. 211.](#)

З М І С Т

СЛОВО ДО ЧИТАЧА.....	3
----------------------	---

Секція 1

СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ВИМІР НАУКИ

<i>Борисяк П.Б.</i> НАУКА ЯК ДОБРО І ЗЛО	4
<i>Вінтоник І. М.</i> УКРАЇНСЬКИЙ ШЛЯХ ОНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ У ХХІ СТОЛІТТІ.....	7
<i>Голдаєва М. В.</i> РЕГІОНАЛЬНА ПРЕСА СХОДУ УКРАЇНИ	9
<i>Дацко Г.М., Мочарська В.О.</i> ЗАПОБІГАННЯ ПОЖЕЖАМ У ЛЬВІВСЬКОМУ АКАДЕМІЧНОМУ ТЕАТРІ ЕСТРАДНИХ МІНІАТЮР «І ЛЮДИ, І ЛЯЛЬКИ» ЗАДЛЯ ЗАХИСТУ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ЛЯЛЬКОВОДСТВА В УКРАЇНІ	11
<i>Жупник Т.М.</i> КОНЦЕПЦІЯ І ДОСВІД А.С. МАКАРЕНКА ЩОДО ВИХОВАННЯ «ДІТЕЙ АСОЦІАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ».....	13
<i>Лис В.П.</i> ВПЛИВ РЕКЛАМИ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ НА СВІДОМІСТЬ ЛЮДИНИ.....	16
<i>Люта Є.Г.</i> ЕТИКА ТА ЕСТЕТИКА ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ	18
<i>Мала Я.А.</i> КУЛЬТУРА ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ ЮРИСТА	20
<i>Матвіюк Д.В.</i> ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ ВЗАЄМОДІЇ	22
<i>Мельник А.М.</i> СОЦИАЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ ХИМИЧЕСКИХ КОНЦЕПЦИЙ АРИСТОТЕЛЯ И ИХ ОБЩЕЕ НАУЧНОЕ ЗНАЧЕНИЕ	24
<i>Михалёнок А.А., Шоцкая К.В.</i> КУЛЬТУРА БИЗНЕСА: К ПРОБЛЕМЕ АКСИОЛОГИЧЕСКОГО СОДЕРЖАНИЯ.....	26
<i>Первишева К.В.</i> ПРАВОВИЙ НІГІЛІЗМ ЯК ОДИН ІЗ ЧИННИКІВ КУЛЬТУРОТВОРЕННЯ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ.....	29
<i>Савицкий К.В.</i> ВИЗУАЛЬНАЯ СОЦИОЛОГИЯ В КОНТЕКСТЕ СУБЪЕКТИВИСТСКИХ ПОДХОДОВ	31
<i>Сеньків О.С.</i> СУЧАСНИЙ ТУРИЗМ ЯК СКЛАДОВА СОЦІОКУЛЬТУРНОГО РОЗВИТКУ ЛЬВІВЩИНИ	34

Шоцкая К.В., Михалёнок А.А. ЭТИКА КАК ПРЕДМЕТ
СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ 36

Секція 2

**УКРАЇНСЬКА КУЛЬТУРНО-НАЦІОНАЛЬНА СКЛАДОВА
СВІТОВОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ**

Борисенко В.В. ГУМОР ЯК НЕВІД'ЄМНА РИСА МЕНТАЛЬНОСТІ
УКРАЇНЦІВ (НА ПРИКЛАДІВ ЖИТЕЛІВ ПОЛТАВЩИНИ)..... 39

Гавдан Д.М. ЗДОБУТКИ УКРАЇНСЬКОГО РЕНЕСАНСУ 41

Гончаров Г.Ю. ФЕНОМЕН УКРАЇНСЬКОГО ТРАДИЦІОНАЛІЗМУ
В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ФІЛОСОФІЇ ХХ СТОРІЧЧЯ 43

Гончар А.В. НАЦІОНАЛЬНІСТЬ І НАЦІОНАЛЬНА СВІДОМІСТЬ:
ВЗАЄМОЗАЛЕЖНІСТЬ І ВЗАЄМОПОВ'ЯЗАНІСТЬ (ГЕРОІЧНИЙ
ПРИКЛАД ХРИСТИНИ ДОВГОРУКОЇ)..... 46

Гушнітьовська Т.М. ВИСВІТЛЕННЯ_ТЕРОРИЗМУ НА СТОРІНКАХ
УКРАЇНСЬКОЇ ПРЕСИ (НА МАТЕРІАЛАХ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ
ГАЗЕТИ «ДЕНЬ») 48

Драч В.Л. СИЛЬНА ЛЮДИНА ЯК ІДЕАЛ ІВАНА БАГРЯНОГО 50

Доруда В.В. ОСОБЛИВОСТІ ІНДИВІДУАЛЬНОГО СТИЛЮ ЮРІЯ
ВИННИЧУКА-ПУБЛІЦИСТА..... 52

Кіорсак В.Б. ПИТАННЯ ПРО ДЕРЖАВНІСТЬ КИЇВСЬКОЇ РУСІ:
СКАНДИНАВСЬКІ ЗАУВАГИ 55

Круглова І.Р. ПУБЛІЦИСТИКА СЕРГІЯ ЖАДАНА В КОНТЕКСТІ
СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО ЖИТТЯ УКРАЇНИ 58

Крупач Р.М. БОГДАН ЛЕПКИЙ ЯК ІДЕОЛОГ СІЧОВОГО
СТРІЛЕЦТВА 61

Кухарська О.О. ОСОБЛИВОСТІ ПУБЛІЦИСТИЧНОГО СТИЛЮ
МИКОЛИ ХВИЛЬОВОГО 64

Лемішко М.В. ЛЬВІВСЬКА ШКОЛА ФУНКЦІОНАЛЬНОГО
АНАЛІЗУ ЯК ФЕНОМЕН СВІТОВОЇ МАТЕМАТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ..... 67

Майхват Д.О. ТРАНСФОРМАЦІЯ ЦІННОСТЕЙ СУЧАСНОЇ
УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ 69

Мельник М.В. ПРОЕКТ «ПЕРЕМОЖЦІ» ЯК КУЛЬМІНАЦІЯ
ДУХОВНОГО ЗЛЕТУ ЛЮДИНИ 72

Олійник В.О. ВІРШІ, ЯКІ ПРОМОВЛЯЮТЬ ЗІ СТІН	74
Помернюк Л.В. ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНЕ ЗНАЧЕННЯ ПУБЛІЦИСТИКИ ЮРІЯ ВИННИЧУКА.....	76
Потапов С.О., Киця І.Р. НЕЙРОХІРУРГІЯ В ІМЕНАХ: ВОЛОДИМИР СМОЛАНКА	78
Сінгілевич В.О. СИНТЕЗ КУЛЬТУР У МОВНОМУ ПРОСТОРІ КАМ'ЯНЦЯ-ПОДІЛЬСЬКОГО	80
Слободяник Н.С. МАРІЯ ПРИЙМАЧЕНКО – ОПТИМІСТИЧНИЙ АРТ-БРЕНД.....	83
Смалиус К.В., Козак В.В. РОЗВИТОК МЕДИЦИНИ В ХОЛОДНОЯРСЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ	86
Смик Д.Д. БІБРКА XIX СТ. У СПОГАДАХ УЛЯНИ КРАВЧЕНКО	88
Степанян К.І. ЧОМУ УКРАЇНА ВИСТУПАЄ «ЖИВИМ РОЗРИВОМ» МІЖ ЗАХОДОМ ТА СХОДОМ?	92
Стефанів Т.І. ПОЧАТКИ ФУТБОЛУ В ГАЛИЧИНІ.....	98
Фарина О.В. ПИСЬМЕННИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ГРЕКО- КАТОЛИЦЬКОГО ДУХОВЕНСТВА СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ (20 – І ПОЛ. 40-Х РР. XX СТ.).....	100
Федак М.О. ФЕНОМЕН ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ В ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ	103
Шилін Р.В. ГОЛОДОМОР 1932–1933 РОКІВ ЯК СКЛАДОВА КОМУНІСТИЧНИХ РЕПРЕСІЙ ПРОТИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ ...	105

Секція 3

КУЛЬТУРОЛОГІЧНА СКЛАДОВА В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ВИЩОЇ ШКОЛИ (ДО 70-РІЧЧЯ ЛДУ БЖД)

Береський І.М. ПРОБЛЕМА ЯКІСНОГО ПІДХОДУ ДО ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ	109
Вознюк О.М., Поцелуйко А.Б. ЕСТЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ВИХОВАННЯ В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ	111
Данилов Н.А., Литовченко Н.М. РОЛЬ КУЛЬТУРИ В СТАНОВЛЕННИ И РАЗВИТИИ МОЛОДЕЖИ.....	113

<i>Драгулева В.В., Сорока О.М.</i> ЛІТЕРАТУРА ЯК ДЖЕРЕЛО КУЛЬТУРОЗНАВЧОЇ ІНФОРМАЦІЇ У ВИВЧЕННІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ	114
<i>Жолобак Т.Є.</i> ФОРМУВАННЯ ДУХОВНИХ ЦІННОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ РЯТУВАЛЬНИКІВ	116
<i>Занько М.Я.</i> ЗНАЧЕННЯ ДУХОВНИХ ЦІННОСТЕЙ У ФОРМУВАННІ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ПОЗИЦІЇ ОСОБИСТОСТІ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ	119
<i>Кучур Д.А.</i> РОЛЬ ВИСШЕЙ ШКОЛЫ В ФОРМИРОВАНИИ СОЦИАЛЬНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ У БЕЛОРУССКОЙ МОЛОДЕЖИ	122
<i>Масловская Т.Г.</i> ВЫСШЕЕ ОБРАЗОВАНИЕ КАК ФАКТОР РАЗВИТИЯ НРАВСТВЕННОЙ КУЛЬТУРЫ ЛИЧНОСТИ.....	124
<i>Носкова В.О.</i> КУЛЬТУРА І БЕЗПЕКА	127
<i>Савчук А.І.</i> ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЗМІСТОВНО-ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ВИКЛАДАННЯ ІСТОРІЇ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКОЛАХ УКРАЇНИ ТА ЧЕХІЇ.....	129
<i>Хархаліс М.Т.</i> РОЛЬ УКРАЇНСЬКОГО ТЕЛЕБАЧЕННЯ У ПРОЦЕСІ ВИХОВАННЯ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ	133
<i>Яворський В.В.</i> ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ СТУДЕНТА В КОНТЕКСТІ СВІТОВОГО СПІВТОВАРИСТВА.....	135

Секція 4

РЕЛІГІЯ ЯК СФЕРА КУЛЬТУРИ

<i>Григорьев Д.А.</i> АВГУСТИН АВРЕЛИЙ: СЧАСТЬЕ И СМЫСЛ ЖИЗНИ ЧЕЛОВЕКА	138
<i>Гурковський Д.М.</i> АТЕЇЗМ ЯК ФОРМА ВІЛЬНОДУМСТВА.....	140
<i>Довбиш В.О.</i> ІДЕЇ РЕФОРМАЦІЇ У ТВОРЧОСТІ АЛЬБРЕХТА ДЮРЕРА	143
<i>Крвавич О. В.</i> ЦЕРКВА ПРО СУРОГАТНЕ МАТЕРИНСТВО І ШТУЧНЕ ЗАПЛІДНЕННЯ	145
<i>Кужелева В.В.</i> РЕЛІГІЯ ЯК ВАЖІЛЬ ВПЛИВУ НА СУСПІЛЬСТВО ..	149
<i>Мельник В.М.</i> ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ	152

Нестерук Т.М., Данилевич А.О. ЦЕРКОВНЕ ЖИТТЯ УКРАЇНИ В ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТОЛІТТЯ.....	155
Смірнова О.О. ФЕНОМЕН СЕКУЛЯРНОЇ МАГІЇ: АКТУАЛІЗАЦІЯ ПРОБЛЕМИ	157
Хом'як А.І. ОРДЕН ТАМПЛІЄРІВ ТА ПЕЧАТКА СТАРОВИННОГО ОРДЕНУ «БІДНИХ ВОЇНІВ ХРИСТА І ХРАМУ СОЛОМОНА»	161

Секція 5

ФЕНОМЕНИ МОВИ: КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ТА ФІЛОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Багмет О.І. ОСОБЛИВОСТІ ІНДИВІДУАЛЬНОГО СТИЛЮ І. ЛОСЕВА	163
Балинська Д.І. ТЕОРІЇ КОЛЬОРИСТИКИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА МОВУ ...	165
Богущ Н.І. МОВНА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ДІЛОВОДСТВІ	170
Бокотько О.А. ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ СВІДОМОСТІ ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ МАЙБУТНЬОГО ІНЖЕНЕРА.....	173
Василькевич Х.-М. К. ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ ЯК РЕПРЕЗЕНТАНТИ КУЛЬТУРИ В ІНШОМОВНІЙ АУДИТОРІЇ	175
Веденьєва Е.О. МОВНА СВІДОМІСТЬ: ГУМАНІТАРНА РЕФЛЕКСІЯ	178
Верес Ю.Я. ОНЛАЙН-ІНФОРМУВАННЯ ЯК НОВІТНІЙ СПОСІБ МОВЛЕННЄВОЇ КОМУНІКАЦІЇ ЛІКАРЯ	180
Висоцька М.А. ОЙКОНІМИ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ НА -ІВКА З ТВІРНИМИ ОСНОВАМИ ВІДАНТРОПОНІМНОГО ПОХОДЖЕННЯ .	184
Войціх Ю.І. ПРО СУЧАСНУ МОВНУ СИТУАЦІЮ В УКРАЇНІ	187
Гавриш А.А. ЛІНГВОЕТИКА ТА КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ ЛІКАРЯ ...	190
Гайна Є.В. ВЗАЄМОДІЯ УКРАЇНСЬКИХ І РУМУНСЬКИХ ГОВІРОК (НА МАТЕРІАЛІ МОВЛЕННЯ СЕЛА СИНІВЦІ ГЛИБОЦЬКОГО РАЙОНУ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ).....	192
Гузандрова В.А. КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ ЯК НЕВІД'ЄМНИЙ АТРИБУТ ОСВІЧЕНОЇ ЛЮДИНИ.....	195
Заторська О. ВПЛИВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ НА ПОЛЬСЬКУ І ПОЛЬСЬКОЇ НА УКРАЇНСЬКУ В ГАЛИЧИНІ ХІХ–ХХ СТ.	197

<i>Джосан О.С.</i> МОВЛЕННСВИЙ ЕТИКЕТ В УКРАЇНСЬКОМУ ВІЙСЬКУ: ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ	199
<i>Занько М.Я.</i> ВЗАЄМОДІЯ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ З ЗАСОБАМИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ	202
<i>Катрук Я.І.</i> ФАХОВА КОМУНІКАЦІЯ ПРАВООХОРОНЦЯ.....	205
<i>Кузнецова Ю.В.</i> МОВНИЙ ОБРАЗ ПРИРОДИ: КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ.....	207
<i>Костик Д.О.</i> ФРАЗЕОЛОГІЗМИ ЯК ЗАСІБ АКТИВІЗАЦІЇ УВАГИ ЧИТАЧА (НА МАТЕРІАЛАХ ЧАСОПІСУ «УКРАЇНСЬКИЙ ТИЖДЕНЬ»).....	211
<i>Лесюк І.В.</i> ОЙКОНІМИ НА –И ВІДАПЕЛЯТИВНОГО ПОХОДЖЕННЯ.....	213
<i>Лісник О.Р.</i> ВВІЧЛИВІСТЬ ЯК ОBOB'ЯЗКОВИЙ ЕЛЕМЕНТ КУЛЬТУРИ СПІЛКУВАННЯ.....	215
<i>Лукашевич А.В.</i> ЗВЕРТАННЯ ЯК ОДИН З КЛЮЧОВИХ АСПЕКТІВ ДІПЛОМАТИЧНОГО КРАСНОМОВСТВА.....	217
<i>Масаюкі Кога</i> СВІТ ЯПОНСЬКОЇ МОВИ	219
<i>Медуна Д.Ю.</i> ОСОБЛИВОСТІ ГОВІРКИ СЕЛА КРАСНОСТАВЦІ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ В КОНТЕКСТІ ПОДІЛЬСЬКОГО ДІАЛЕКТУ	221
<i>Мацько Ю.В.</i> МОВА УКРАЇНСЬКОГО РЕПУ: УСПІХИ, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ.....	224
<i>Ненека Ю.С.</i> МІЖМОВНА ОМОНІМІЯ В УКРАЇНСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ	227
<i>Оліховська А.А.</i> ТИПОВІ МОВНОСТИЛІСТИЧНІ ПОМИЛКИ В ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРОГРАМАХ УКРАЇНСЬКИХ ЗМІ (НА МАТЕРІАЛІВ ТЕЛЕКАНАЛІВ «1+1» («ТСН») ТА «СТБ» («ВІКНА-НОВИНИ»).....	229
<i>Опря Л.Д.</i> ПОРУШЕННЯ МОВНИХ НОРМ У РЕКЛАМІ.....	232
<i>Павлик М.В.</i> МОРАЛЬНО-ЕТИЧНІ ЦІННОСТІ У СПІЛКУВАННІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ	234
<i>Плечінь М.Р.</i> МОВА – ЗАСІБ ВСТАНОВЛЕННЯ ДОБРИХ СТОСУНКІВ МІЖ ЛЮДЬМИ	237
<i>Расулев Ё.Э.</i> О ФЕНОМЕНЕ ОБЦЕНІЯ	239

Сновидович Н.Б. ФРАЗЕОЛОГІЗМИ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ З КОМПОНЕНТАМИ-ТЕОНІМАМИ В ЛІНГВОДИДАКТИЧНОМУ АСПЕКТІ.....	241
Степанець Н.О. ДІЛОВА МІЖСОБИСТІСНА КОМУНІКАЦІЯ	244
Сухарєва І.А. ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНЕ ПОЛЕ КОЛЬОРУ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ ЯК СПОСІБ РЕАЛІЗАЦІЇ ВЕРБАЛЬНОГО АСПЕКТУ ФЕНОМЕНА МОВИ.....	246
Трохимчук В.В. АНАЛІЗ МОВНОЇ СИТУАЦІЇ НА СУЧАСНИХ РАДІОСТАНЦІЯХ УКРАЇНИ	249
Федотченко О.А. ТРОПИ ЯК ЗАСІБ АКТИВІЗАЦІЇ УВАГИ ЧИТАЧА В ПУБЛІЦИСТИЧНОМУ СТИЛІ НА МАТЕРІАЛІ ГАЗЕТИ «ЕКСПРЕС»	252
Чабан А.М. ЛЕКСИЧНЕ НАПОВНЕННЯ ТЕМИ «НАЗВИ ПРОФЕСІЙ» У КУРСІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ.....	254
Черняк В.М. ГОВІР СЕЛА КОЛОНИЦЯ НА СХОДІ СЛОВАЧЧИНИ ...	257
Ямборська І.О. ЕКСПРЕСИВНО-ВИРАЖАЛЬНА ЛЕКСИКА В ПУБЛІЦИСТИЦІ ОКСАНИ ЗАБУЖКО.....	259
Яксманицька Х.З. ФЕМІНІТИВИ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ ЯК ВИЯВ ГЕНДЕРНОЇ ЧУТЛИВОСТІ	262

Секція 6

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ КУЛЬТУРОТВОРЕННЯ

Арпентьєва М.Р. КУЛЬТУРА И БЕСКУЛЬТУРЬЕ: ФЕНОМЕНОЛОГИЯ ПРЕДАТЕЛЬСТВА	265
Бутко О.О. СТАТУС ЖІНКИ В ДАВНЬОМУ ЄГИПТІ ЯК ГЕНДЕРНИЙ ФЕНОМЕН.....	268
Геролінська В.О. ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ РОЗВИТКУ КОНФОРМНОСТІ ОСОБИСТОСТІ ЮНАЦЬКОГО ВІКУ	271
Гордієнко В.О., Пригода О.С., Шалак А.І. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ КУЛЬТУРОТВОРЕННЯ У ЛЬВІВСЬКОМУ АКАДЕМІЧНОМУ ТЕАТРІ ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ	274
Гуменна М.В. ПОНЯТТЯ ДУХОВНОСТІ КРІЗЬ ПРИЗМУ УКРАЇНСЬКОЇ МЕНТАЛЬНОСТІ	277

<i>Данилик М.Я.</i> ЖИТТЄВІ КРИЗИ ЯК РУШІЙНА СИЛА ЖИТТЄТВОРЧОСТІ.....	279
<i>Демидкова Е.А.</i> МОРАЛЬНІ ЦЕННОСТІ ЯК ФАКТОР САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ЛІЧНОСТІ В СОВРЕМЕННОМ ОБЩЕСТВЕ .	281
<i>Журавель М.П.</i> ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ КУЛЬТУРИ СПІЛКУВАННЯ	283
<i>Дем'янчук С.О.</i> «ТЕОРІЯ ПОКОЛІНЬ»: ОСОБЛИВОСТІ СВІТОГЛЯДУ Y- ТА Z-ПОКОЛІННЯ.....	286
<i>Корінь А.В.</i> ПСИХОЛОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ МОЖЛИВОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ	289
<i>Кочерга Є.В.</i> КОРПОРАТИВНА КУЛЬТУРА ОРГАНІЗАЦІЇ.....	292
<i>Красько С.А.</i> ЕТИКО-ЕСТЕТИЧНА КУЛЬТУРА СТИЛЮ СУЧАСНОГО ОРАТОРА.....	294
<i>Кувік Я.М.</i> ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ ПЕРШОГО КУРСУ ДО НАВЧАННЯ В УНІВЕРСИТЕТІ	297
<i>Курило А.Ю.</i> ДУХОВНІСТЬ ТА НАТХНЕННЯ ЯК КОМПОНЕНТИ ТВОРЧОСТІ ОСОБИСТОСТІ СПОРТСМЕНА	299
<i>Меленчук Н.Р.</i> ОНТОГЕНЕТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЧАСОВОЇ ПЕРСПЕКТИВИ В СУЧАСНОМУ КУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ	302
<i>Небелюк В.І.</i> ЗАЛЕЖНІСТЬ ВИРОБНИЧОГО ТРАВМАТИЗМУ ВІД ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНИХ ЧИННИКІВ ТРУДОВОГО ПРОЦЕСУ	304
<i>Мирхайдарова Г.И.</i> К ВОПРОСУ О НОРМАХ МОРАЛИ.....	306
<i>Полицак А., Гавришкевич В.</i> ФОРМУВАННЯ ОБРАЗУ ЛІДЕРА В СУЧАСНОМУ СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ	308
<i>Радійчук О.О.</i> КУЛЬТУРА ЯК ФАКТОР СОЦІАЛЬНИХ І ОСОБИСТІСНИХ ЗМІН.....	309
<i>Рыняк Е.М.</i> РОЛЬ ЭМОЦИОНАЛЬНОГО ИНТЕЛЛЕКТА В РАЗВИТИИ ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ ЛИЧНОСТИ.....	312
<i>Саєнко Д.-Х. А.</i> ПОБІЧНІ ЕФЕКТИ КУЛЬТУРНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ	314
<i>Серякова О.Є.</i> ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЧИННИКІВ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ ЗДІБНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ РЯТУВАЛЬНИКІВ	317
<i>Столяр Р.В.</i> СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ У ФОРМУВАННІ ПОЗИТИВНОГО ОБРАЗУ БАНКУ В РЕКЛАМНИХ ТЕКСТАХ.....	318

Суслова П.В. ИСТОРИКО-ФИЛОСОФСКИЙ АНАЛИЗ ПОНИМАНИЯ ПРИРОДЫ СВОБОДЫ	321
Щербіна А.О. СВІТОГЛЯД ЯК ДУХОВНА ОСНОВА МОТИВІВ ЛЮДСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	323
Янів М.Ю. МОВА ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ	326

Секція 7

ЕТИЧНЕ Й ЕСТЕТИЧНЕ В КУЛЬТУРІ

Бельмега І.І. ТОЙ, ЩО БІЖИТЬ ПО ЛЕЗУ: 2049 – ФІЛЬМ- ЗАСТЕРЕЖЕННЯ.....	329
Богатырева О.В. ПРЕДСТАВЛЕНИЯ ОБ ИМПРЕССИОНИЗМЕ: КЛОД МОНЕ.....	331
Бойко Х.І. СИСТЕМА ВІДКРИТИХ ОЗЕЛЕНЕНИХ ТЕРИТОРІЙ МІСТА ДРОГОБИЧ.....	333
Боярська А.Г. ПРОГРАМИ ОБМІНУ УЧНЯМИ: ДІАЛОГ КУЛЬТУР....	336
Ворожцова А.А. ХОРОВОД: ВИДЫ, ОБЫЧАИ, СИМВОЛЫ РУССКОГО НАРОДА.....	340
Гнопко Я.Б. РЕКРЕАЦІЯ ТЕРНОПОЛЯ.....	342
Гром'як Н.В. ТАНЕЦЬ ЯК ЗАСІБ СПІЛКУВАННЯ ЛЮДЕЙ	344
Долгова Н.С. ЖЕНЩИНЫ В БЛАГОТВОРИТЕЛЬНОСТИ	347
Жиган Г.І., Прядко С.Р., Федишин Т.Т. ЖИТЛОВІ КОМПЛЕКСИ НА ПОСТІНДУСТРІАЛЬНИХ ТА ВІЙСЬКОВИХ ТЕРИТОРІЯХ У МІСТІ ЛЬВОВІ	349
Залужна О.М. ТЕХНОПАРКИ В СТРУКТУРІ МІСТА	352
Корнєєва А.В. СУЧАСНИЙ ТАНЕЦЬ ЯК МОЖЛИВІСТЬ ВИРАЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ.....	355
Кос О.О. ПРОБЛЕМА ФОЛЬКЛОРИЗМУ: ІСТОРІОГРАФІЧНІ ВИМІРИ.....	357
Кузик С.Б. ЕТИЧНЕ Й ЕСТЕТИЧНЕ В КУЛЬТУРІ (НА ПРИКЛАДІ ФОЛЬКЛОРУ).....	360
Лелик Х.В. РОЛЬ ЕТИКИ ТА ЕСТЕТИКИ В КУЛЬТУРІ ПРАЦІ	363
Магоч Ю.Ю. ФОРМУВАННЯ ПІШОХІДНОЇ ЗОНА В ЦЕНТРІ МІСТА МУКАЧЕВО НА ЗЛАМІ ХХ–ХХІ СТ.	365

Марченко А.В. ЕВОЛЮЦІЯ ІДЕЙ ОЗЕЛЕНЕННЯ МІСТОБУДІВНИХ ПРОСТОРІВ	366
Олійник В.О. ВИДАТНІ ЖІНКИ-ХІМІКИ.....	369
Панасюк М.В. ГЕНДЕРНИЙ СТЕРЕОТИП: БЛАКИТНИЙ ТА РОЖЕВИЙ КОЛЬОРИ.....	372
Сеничак М. С. ВОЛИНСЬКА ТРАГЕДІЯ В СУЧАСНОМУ КІНЕМАТОГРАФІ.....	375
Сівакова Є.О. КОРЕЙСЬКА КУЛЬТУРА В УКРАЇНСЬКОМУ ВИМІРІ.....	378
Стадник З.В. ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИЙ РОЗВИТОК ХРАМУ ПЕТРА Й ПАВЛА У ЛЬВОВІ.....	381
Федотова Л.О. ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ АСФАЛЬТНОГО ПОКРИТТЯ: МИНУЛЕ Й СУЧАСНІСТЬ	383
Ткаченко Р.О. НОВІ АРХІТЕКТУРНІ ФОРМИ В ЦЕНТРАЛЬНІЙ ЧАСТИНІ ЛЬВОВА (1940 –1970-ТІ РР.).....	386
Химишинець Г.В. ГРОМАДСЬКИЙ ЦЕНТР МІСТА ХУСТ: ФУНКЦІЯ ТА ПРОСТІР У ПРОЦЕСІ РЕКОНСТРУКЦІЇ	388
Шимків Я.В. ЯВИЩЕ ДИГЛОСІЇ В УКРАЇНСЬКІЙ ТРАДИЦІЇ.....	389
Штанкова К.С. СТАРЕ І НОВЕ В АРХІТЕКТУРНОМУ ОБРАЗІ МІСТА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО (1940–1970-І РР.).....	392
Юрейко Р.Ю. АРХІТЕКТУРНО-МІСТОБУДІВНА СПАДЩИНА КАМ'ЯНЦЯ-ПОДІЛЬСЬКОГО ЯК ТУРИСТИЧНИЙ РЕСУРС МІСТА.....	393

Секція 8

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК НОВІТНЯ ФОРМА ІСНУВАННЯ КУЛЬТУРИ

Борисенко Ю.С. КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ СКАНСЕНІВ УКРАЇНИ ЯК СКЛАДОВА МУЗЕЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ	396
Бородін І.В., Слободяник Н.С. ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК СУЧАСНИЙ МЕТОД ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ	398

Главацька В.О. ВІДОБРАЖЕННЯ ЕТНОКОНЦЕПТУ «ДІМ-ПОЛЕ-ХРАМ» НА УКРАЇНСЬКОМУ РИНКУ РЕКЛАМИ.....	400
Ладика І.Я. СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК СУЧАСНА ФОРМА ФУНКЦІОНУВАННЯ КУЛЬТУРИ	402
Ляхович Д.И., Яскевич П.Г. ИНТЕРНЕТ КАК СПОСОБ РАЗВИТИЯ КУЛЬТУРЫ.....	404
Мамчур О.І. ВІДЕОХОСТИНГ «YOUTUBE» ЯК НОВІТНЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНА ТЕХНОЛОГІЯ.....	406
Матвійчук І.О. ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УКРАЇНСЬКИХ РЕАЛІЯХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ.....	408
Романчук Д.В. ІНФОРМАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНИЙ ШЛЯХ РОЗВИТКУ ЛЮДСТВА.....	410
Склярський І.А. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ – НОВА КУЛЬТУРА?.....	413
Стрельцова А.О. «YOUTUBE» КАК КАНАЛ КОММУНИКАЦИИ	415
Федотов І.А. ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО ТУРИСТИЧНОГО ІМІДЖУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ ШЛЯХОМ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ	418

Наукове видання

КУЛЬТУРА ЯК ФЕНОМЕН ЛЮДСЬКОГО ДУХУ

(БАГАТОГРАННІСТЬ І НАУКОВЕ ОСМИСЛЕННЯ)

**ДО 70-РІЧЧЯ ЛЬВІВСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ**

Збірник тез доповідей
IV Міжнародної наукової конференції курсантів і студентів
16-17 листопада 2017 р.

Відповідальні за випуск	М.М. Лабач Х.Я. Макович
Коректор	Х.Я. Макович
Оригінал макет	О.В. Хлевой
Друк на різнографі	О.В. Трачук

Підписано до друку 10.11.2017 р.
Формат 60×84/16. Гарнітура Times New Roman.
Друк на різнографі. Папір офсетний.
Ум. друк. арк. 27.

Друк ЛДУ БЖД
79007, Україна, м. Львів, вул. Клепарівська, 35
тел./факс: (032) 233-32-40, 233-24-79.